Δρ. ΛΕΩΝΙΔΑΣ Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Επίκουρος καθηγητής

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΤΟΜΕΑΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ "ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ"

ΙΟΥΝΙΟΣ 1997

Δρ. ΛΕΩΝΙΔΑΣ Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Επίκουρος καθηγητής

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΤΟΜΕΑΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ "ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ"

ΙΟΥΝΙΟΣ 1997

"Η έγκριση διδακτορικής διατριβής από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν υποδηλοί αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα Ν. 5343, αρ. 202, παρ. 2".

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
(ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ)
του
ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
με τίτλο:

ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΤΟΜΕΑΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

του

ΛΕΩΝΙΔΑ Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ
Επίκουρου Καθηγητή ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ΤΕΙ ΠΑΤΡΑΣ
Οικονομολόγου (M. Sc Περιφερειακή Ανάπτυξη Εξιδείκευση: Αγροτική Ανάπτυξη Centre for Development Studies University Gollege GALWAY/IRL
Δικηγόρου
Μαθηματικού
• Μέλους του **Green Team** EEC Commission (X DG)
• Γενικού Εισηγητή της Επιτροπής Περιφερειακής Πολιτικής C. E. E. P (Ευρωπαϊκό Κέντρο Δημοσίων Επιχειρήσεων)
• Μέλους της **Ομάδας (Task Force) οριοθέτησης της λογικής** της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας **L.E.A.D.E.R.** για την ολοκληρωμένη *Τοπική Ανάπτυξη*
• Μέλους της **Ομάδας των οκτώ ευρωπαίων εμπειρογνωμόνων Τουρισμού Υπαίθρου (EUROFORM)**

Ευχαριστίες

Νοιώθω την εσωτερική ανάγκη να ευχαρι
στήσω θερμά τους κ.κ Καθηγητές του
ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ που έκριναν την
Διδακτορική μου Διατριβή και συγκεκριμένα:
τους κ.κ(σύμφωνα με τη σειρά που ορίστηκαν
στην Εξεταστική Επιτροπή):

* Καθηγητή, Δρα ΑΝΔΕΑ ΚΟΥΤΡΗ, επιβλέποντα
* Καθηγητή, Δρα ΗΛΙΑ ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟ
* Καθηγητή, Δρα ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟ ΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟ
* Αν. Καθηγητή Δρα ΚΛΕΟΜΕΝΗ ΚΟΥΤΣΟΥΚΗ
* Επίκ.Καθηγητή Δρα ΓΡΗΓΟΡΗ ΤΣΑΛΤΑ

καθώς και τα μέλη της τριμελούς συμβουλευ
τικής Επιτροπής
Η κριτική υπόδειξη, το επιστημονικό κύρος
και η ευαισθησία τους στην προσέγγισή μου
υπήρξαν στοιχεία πολύτιμα στη συνολική μου
προσπάθεια

Ιδιαίτερα, αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω
την ευγνωμοσύνη μου προς τον επιβλέψαντα
την εργασία μου Καθηγητή Δρα ΑΝΔΡΕΑ ΚΟΥΤΡΗ:
η θετική συμβολή του στην εκπόνηση της
Διατριβής, ξεπέρασε τα συμβατικά πλαίσια,
δίνοντάς μου μήνυμα ελπίδας ότι οι αξίες
υφίστανται ακόμα

Ειδική μνεία ευχαριστίας γίνεται στους κ.κ
* Βασιλική Ανδρούτσου (Προισταμένη) και
* Στέλιο Χουρδάκη

της Γραμματείας της Σχολής, η συμβολή
των οποίων μου έδωσε την δυνατότητα της
έγκαιρης υποστήριξης της Διατριβής μου
Τους ευχαριστώ

Δρ. ΛΕΩΝΙΔΑΣ Α.ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ
Επίκουρος Καθηγητής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστήριο 5
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ 47
ΠΕΡΙΛΗΨΗ 49
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ 53
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΘΕΣΕΙΣ: Η ΠΡΟΤΑΣΗ 78

Κεφάλαιο 1ο
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΝ 79
1. 1 Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ 81
1.1.2 Η χωρική διάσταση της ανάπτυξης 87
1.1.3 Ενδογενής - Εξωγενής Ανάπτυξη 94
Βιβλιογραφικές αναφορές του τμήματος 1.1 104
1.2 Νέες στρατηγικές ανάπτυξης: .....
Έμφαση την ενδο-περιφερειακή διάσταση 106
1.2.1 «Αστικός - Αγροτικός χώρος»: Η νέα διάσταση στην αναπτυξιακή στρατηγική - Η προδιάθεση (BIAS) 110
1.2.2 Η «αγροτική προδιάθεση / τάση» 113
Βιβλιογραφικές παραπομπές του τμήματος 1.2 115

Κεφάλαιο 2ο
ΟΙ «ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ» ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ... 117
ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΟΜΕΑΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ 119
2.1. ΟΙ «ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ» ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ: ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ 119
2.2. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ Ε.Κ. ΓΙΑ «ΣΥΓΚΛΙΣΗ» ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ. 133
2.3 Παρεμβατικές Πολιτικές της Κοινότητας

- Τα Δημοσιονομικά «Όργανα». 149
Α ΚΥΚΛΟΣ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ/ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ 150
Β ΚΥΚΛΟΣ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΝ
- ΤΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ / ΤΟΜΕΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ 152
Γ ΚΥΚΛΟΣ: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
- ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (Ε.Τ.Π.Α - FEDER) 156
2.4 Σύνοψη εκτιμήσεων του συνολικού αποτελέσματος
των παρεμβάσεων των «Διαρθρωτικών» Ταμείων. 165
2.5 ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ:
ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ. 174
Βιβλιογραφικές παραπομπές του Κεφαλαίου 2 183

Κεφάλαιο 3ο
Τι αλλάζει διαχρονικά: Σταθμοί - ορόσημα 185
3.1 Εισαγωγικό: 187
3.2 Σταθμοί - ορόσημα της Νέας Κοινοτικής Αντίληψης
για την ΑΝΑΠΤΥΞΗ: Συνοπτική «καταχώριση» 196
Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ GATT. 219
Ελληνική Γεωργία, ΚΑΠ και ΚΠΣ (1988-93)
Προοπτική νέου ΚΠΣ. 243
3.3 «Τι αλλάζει στη στρατηγική ανάπτυξης
της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (Επιγραμματική παρουσίαση) 246
Βιβλιογραφικές Παραπομπές και Παράρτημα Πινάκων
και χρονολογιών Κεφαλαίου 3 261
Βιβλιογραφικές παραπομπές του 3ου Κεφαλαίου 263
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ του 3ου Κεφαλαίου
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ
ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ 265

Κεφάλαιο 4ο
Η Σύγχρονη Αντίληψη για την ΑΝΑΠΤΥΞΗ: Ευρωπαϊκή και
Διεθνή Εμπειρία. Το θεσμικό πλαίσιο: η ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ . . 271
4.1.2 Βασικά ερωτήματα μιας αναπτυξιακής στρατηγικής. 275
Βιβλιογραφικές παραπομπές του «εισαγωγικού» τμήματος
του Κεφαλαίου 4 (τμήμα 4.1) 278
4.2 Η Διεθνής Εμπειρία: Οικονομική Ανάπτυξη και Απασχόληση 279
4.2.2 Εισοδηματική ανισότητα και οικονομική ανάπτυξη. 286
Η «Υπόθεση KUZNETS». 287

4.2.3 Απασχόληση και οικονομική ανάπτυξη 294
4.2.4 Ανασκόπηση της υφιστάμενης κατάστασης
στη διεθνή αγορά εργασίας Τάσεις / προβλέψεις
για το έτος 2.000 (πηγή I. L. O) 297
4.2.5 Στρατηγικές προτεραιότητες στις πολιτικές
αντιμετώπισης της ανεργίας 303
Βιβλιογραφικές παραπομπές (4.2) 310
4.3 Προτεινόμενες (από τους Διεθνείς Οργανισμούς) στρατηγικές
επιλογές, στα πλαίσια πολιτικών αγροτικής ανάπτυξης..... 312
4.3.1 Εξειδίκευση: Οργανώσεις Αγροτών και ο ρόλος τους
στη Τοπική Ανάπτυξη (Εκτιμήσεις Διεθνών Οργανισμών)..... 319
4.3.2 Η «πολιτική» προώθησης της Τοπικής Ανάπτυξης
Τάσεις που διαμόρφωσαν την «πολιτική» της Τοπικής Ανάπτυξης
στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης 326
4.3.3 Η πολιτική της Ε.Κ. για την «Τοπική Ανάπτυξη»..... 330
4.3.4. Ανασκόπηση αποτελεσμάτων: Κριτική θεώρηση
της εν γένει πολιτικής Ανάπτυξης της Ε.Κ. 335
Βιβλιογραφικές παραπομπές (4.3.) 343
4.4. Θεσμικό-λειτουργία - Η «Εταιρική Σχέση» 344
Η θεσμική βάση για την ενδογενή ανάπτυξη 372
Βιβλιογραφικές παραπομπές του τμήματος 4.4 376

Κεφάλαιο 5
Η Πρόταση 377
5.1 Αναγκαιότητα και δεοντολογία..... 379
5.2 ΤΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ 384
Η ΑΝΑΛΥΣΗ..... 386
5.2.2 Φιλοσοφία - λογική 388
5.2.3. Θεωρητική σκέψη - Στρατηγική
Στρατηγική θεώρηση της «περιφέρειας»..... 391
5.2.4. Ενδείξεις των διαφαινόμενων τάσεων
της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ:
«Στροφή» προς τις πολιτικές ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ..... 399
5.2.4.1 LEADER I και LEADER II: Γενικές αναφορές - εκτίμηση -
κριτική (Συνέχεια ή αντίφαση της στρατηγικής διαδρομής προς
την υιοθέτηση Κοινής Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης:)..... 412
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 5.2.4.1
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΠΙΛΕΞΙΜΩΝ ΜΕΤΡΩΝ
LEADER II 420
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I..... 420

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ. 424
5.2.4.2 ΤΑΣΕΙΣ - ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΜΙΑΣ ΔΙΑΜΟΡΦΟΥΜΕΝΗΣ ΝΕΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ (ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΟΥ) ΜΙΚΡΟΧΩΡΟΥ. 427
5.2.5. ΘΕΣΜΙΚΟ: Διαφαινόμενες «τάσεις ανατροπής» της υφιστάμενης εταιρικής σχέσης 430
5.2.6. ΤΟ «ΤΟΠΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ» 434
5.3. Η ΠΡΟΤΑΣΗ 440
5.3.2. Η «κατά μέτωπο» ΠΡΟΤΑΣΗ (Λογικά αναμενόμενη): «ΤΟΠΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ» - «ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ». 451
ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ 458
5.3.3. Η «ΠΛΑΓΙΑ» ΠΡΟΤΑΣΗ 467
ΠΛΑΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ: «Εναλλακτικά Σενάρια» 473
Σενάριο Α: Η «Λογική» Πρόταση. 474
Σενάριο Β: Δημιουργία ΕΝΔΙΑΜΕΣΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ (ΠΛΑΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ). 476
Σενάριο Γ: ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ (SIMULATION) 479
Σενάριο Δ: «Η σύγκριση των τριών». 483
Σενάριο Ε: «Η Αντιστροφή». 484
Ακροτελεύτιο. 488
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι
ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΥΠΑΙΘΡΟΥ (ΣΧΕΔΙΟ)
Λ.Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ. 491
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ Η ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΥΠΑΙΘΡΟΥ (ΣΧΕΔΙΟ) 493
1.1 Εισαγωγικό:. 493
1.2 Χρησιμότητα της «τυπολογίας» - βασικές συνιστώσες. 496
Παράρτημα «ΤΥΠΟΛΟΓΙΑΣ» Σχέδια - Πίνακες 507
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ
ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ L.E.A.D.E.R (I & II). 515
ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΠΡΟΣ ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΜΕΛΗ 517
LEADER II ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ. 529
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 553
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ. 558
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 562

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΠΕΡΙΛΗΨΗ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες, ή η *Ευρωπαϊκή Κοινότητα* (που είναι πιο σωστό **πολιτικά** να χρησιμοποιείται σαν έκφραση, όπως συμβούλευσε με την απόφασή του της 16.2.1978, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με το σκεπτικό ότι με τον όρο αυτόν νοείται το σύνολο των θεσμών που δημιουργήθηκαν σύμφωνα με τις Συνθήκες σύστασης των τριών Κοινοτήτων) είναι μια **ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΥΠΕΡΔΟΜΗ** που έρχεται σε ορισμένους τομείς να συμπληρώσει τις δομές των Κρατών που την δημιούργησαν.

Από τις τρεις Κοινότητες, *η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα* —με ευρύτερο περιεχόμενο από τη φύση της— διέγραψε, μέχρι τώρα και με τρόπο νομοτελειακό, 39χρονη πορεία, μέσα από συγκρούσεις, διαμάχες, κρίσεις (που σε ορισμένες περιπτώσεις απείλησαν την ίδια της την υπόσταση), από τις οποίες όμως προέκυπτε κάθε φορά περισσότερο ενισχυμένη.

Δεν είναι μικρός ο αριθμός των μελετητών-ερευνητών του φαινομένου που λέγεται Ε.Ο.Κ. σήμερα Ευρωπαϊκή Ένωση ή Ευρωπαϊκή Κοινότητα, που υποστηρίζουν πως η επιτυχής αυτή εξέλιξη, πέρα και πάνω από το στοιχείο της **πολιτικής υπερδομής**, πέρα από την όποια θεσμική πρωτοτυπία του πλαισίου μέσα στο οποίο λειτουργεί, αποδίδεται κυρίως *στο στοιχείο της συνεχούς σύγκρουσης για την* **κατάκτηση της εξουσίας** *ή άλλως της κυριαρχίας* μέσα στη διαδικασία του Decision making (ή, σε πρακτικούς όρους, **για την κυριαρχία επί του Προϋπολογισμού**).

Πέρα από οτιδήποτε άλλο, η Ε.Ο.Κ. (Ε.Ε, σήμερα) λειτούργησε και λειτουργεί ως ένα δυναμικά μεταβαλλόμενο **FORUM** αντιθέσεων, συγκρούσεων και διαπλοκής σχέσεων,

ανάμεσα σε οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά συμφέροντα που εξισορροπούνται κατά τρόπο μοναδικό, κάτω από την πίεση των φορέων που τα εκπροσωπούν:

Η σύγκρουση συμφερόντων **Βορρά-Νότου**, γεωργίας (και των χώρων και φορέων που την εκπροσωπούν) και εξωγεωργικής δραστηριότητας, εθνικών Κυβερνήσεων, ιδεολογιών και πολιτικών απόψεων και ακόμα, η **θεσμική** σύγκρουση ανάμεσα σε Επιτροπή-Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο-Συμβούλιο, ή ακόμα η σύγκρουση των Lobbies (εθνικών, κοινωνικών, οικονομικών κλπ) είναι ορισμένες μόνο από τις ορατές πλευρές αυτής της διαπάλης η οποία **συντηρεί** με θαυμαστό τρόπο την ισορροπία δυνάμεων μέσα στο ευρύτερο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.

Μέσα από αυτό ακριβώς το πρίσμα (της συνεχούς διαπάλης και σύγκρουσης), παίρνοντας παράλληλα υπόψη την **δυναμική** της ευρωπαϊκής εξέλιξης (που φαίνεται να επιταχύνεται πρόσφατα κάτω από το **βάρος** πολιτικών-εθνικών, αλλά και θρησκευτικών συγκρούσεων στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο), η παρούσα ερασία:

- **Απομονώνει το κομμάτι** της σύγκρουσης (με παράλληλες αναφορές, όπου κρίνεται σκόπιμο), στο καθαρά **αναπτυξιακό περιφερειακό γνωστικό πεδίο, δίνοντας την έμφαση στην ιδέα** της ανάπτυξης των μικρών χώρων/τόπων.
- Αναλύει τη **στροφή** της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής στρατηγικής για την ύπαιθρο, από την **πλεονασματική** γεωργία και την **τομεακή** πολιτική περιφερειακής ανάπτυξης, προς μια **νέα** αναπτυξιακή προσέγγιση συνολικής/σφαιρικής ανάπτυξης των ευρωπαϊκών τόπων (μικρόχωρων).
- *Ειδικότερα, επιχειρεί να εμβαθύνει στα αίτια αυτής της* **στροφής** μέσα από την οπτική γωνία των συγκρούσεων και της συνεχούς διαπάλης για **την κατάκτηση της εξουσίας.**
- Εντοπίζει και οριοθετεί ταυτόχρονα τους λόγους που απαντούν στο ερώτημα: **Γιατί οι περιοχές του στόχου 1 και του στόχου 5b (Κανονισμός (ΕΟΚ) 2052/88 του Συμβουλίου) τυγχάνουν μιας ειδικής** μεταχείρισης έναντι των άλλων Κοινοτικών περιοχών και με ποιά κριτήρια προσδιορίστηκαν οι περιοχές αυτές.

• Οριοθετεί την έννοια του **αγροτικού μικρόχωρου**, υπό το πρίσμα της γεωγραφικής λειτουργικής ενότητας, εντοπίζοντας παράλληλα τους όρους υποανάπτυξης αυτού.

• Προσδιορίζει τις έννοιες της **ανθρωποκεντρικής** και **φυσιοκεντρικής** θεώρησης που υιοθέτησε η ευρωπαϊκή αναπτυξιακή στρατηγική για την **έξοδο** των περιοχών αυτών από την **απομόνωση**, χωρίς να επιταχύνει την πολιτιστική, αρχιτεκτονική και κοινωνική αλλοτρίωση των τόπων αυτών.

• Οριοθετεί, αναλύει και εμβαθύνει την έννοια της **ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ** *μέσω των τοπικών πρωτοβουλιών και της* **ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΝΔΟΓΕΝΟΥΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ**, *για μια ανάπτυξη των τόπων αυτών μη εξαρτώμενη από εξωγενείς παράγοντες:*

Η θέση αυτή έχει υιοθετηθεί από τη **Νέα Κοινοτική Αναπτυξιακή Στρατηγική Υπαίθρου**, δίνοντας το στίγμα της *εναλλακτικής αντίληψης για την ανάπτυξη* και συνθέτει σαφώς την κεντρική **ιδέα** τοποθέτησης προσωπικών θέσεων (που συνιστούν την συνεισφορά της παρούσης Διατριβής στην επιστημονική σκέψη.

• Ειδική αναφορά γίνεται στην έννοια και την λειτουργία της **Εταιρικής Σχέσης** που συνιστά το θεσμικό προαπαιτούμενο για μια σφαιρική/ολοκληρωμένη *τοπική ανάπτυξη*. Η Εταιρική Σχέση —όσον αφορά την **ιδέα** της στρατηγικής **Τοπικής Ανάπτυξης**— νοείται μέσα από τη διπλή οπτική γωνία:

την Οριζόντια Εταιρική Σχέση, στα όρια του ίδιου αυτού του αγροτικού μικρόχωρου (τόπου)

την Κάθετη Εταιρική Σχέση, που συνδέει τοπικούς αναπτυξιακούς και κεντρικούς φορείς, μέσα στα πλαίσια ενιαίου σχεδιασμού.

• Δίνει το **στίγμα** και προσδιορίζει τη λογική και φιλοσοφία της έννοιας της **συνοχής** των περιφερειών που είναι ισχυρότερη εκείνης της **σύγκλισης των οικονομιών** *(των περιφερειών), αφού προσδίδει στον όρο την ποιοτική* —πέρα από την καθαρά οικονομική του— διάσταση.

Η **μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων** της Ευρωπαϊκής Κοινότητας εξετάζεται και αναλύεται μέσα από το πρίσμα

του επαναπροσδιορισμού φιλοσοφίας και στρατηγικής ανάπτυξης του Κοινοτικού χώρου, όντας το φυσικό/θεσμικό επακόλουθο αυτής.

• Εξετάζεται η αγορά εργασίας στην Υπαιθρο, μέσα από την οπτική δημογραφικών τάσεων, πληθυσμιακών ανακατατάξεων με ιδαίτερη έμφαση στο έντονο μεταναστευτικό φαινόμενο των ημερών μας, σε σχέση με τα προβλήματα και τις δυνατότητες που υπαγορεύονται από την ενοποίηση των ευρωπαϊκών αγορών εργασίας.

• Πάνω σ' αυτές τις διαπιστώσεις και έχοντας ως ερέθισμα τις **τάσεις** που διαμορφώνονται ταχύτατα στον Κοινοτικό, αλλά και τον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο, στηρίζονται οι εκτιμήσεις αλλά και οι θέσεις της παρούσας Διατριβής —θέσεις που συνιστούν την συνεισφορά της στο γνωστικό πεδίο της Ευρωπαϊκής Αναπτυξιακής Στρατηγικής— οι οποίες συνοψίζονται στην άποψη/συμπέρασμα στο οποίο τεκμηριωμένα καταλήγει ο υπογράφων, **ότι μέσα από την δυναμική της διαδικασίας του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι, ξεπερνιώνται διαχρονικά, αλλά σταθερά, οι παραδοσιακές-τομεακές, στη φύση τους-Κοινοτικές Κοινές Παρεμβατικές Πολιτικές (ΚΑΠ/Εγγυήσεις, Περιφερειακή Πολιτική κλπ) και στη θέση τους αναδύονται** —σταδιακά κατοχυρούμενες με το ανάλογο θεσμικό πλαίσιο— Πολιτικές Ολοκληρωμένης Παρέμβασης, με επίκεντρο, όχι πλέον την ευρύτερη περιφέρεια αλλά τον μικρόχωρο της Υπαίθρου: Διαφαίνεται —και αυτό τεκμηριώνεται στο βαθμό του εφικτού— **μετατόπιση** της φιλοσοφίας, αλλά και πρακτικά της ιεράρχησης προτεραιοτήτων Κοινοτικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής, από την Πολιτική **περιφερειακής ανάπτυξης** (που σταδιακά, αλλά σταθερά **χάνει** την βαρύνουσα σημασία της) προς την **ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ** που γεννιέται μέσα από την διαπιστωμένη αδυναμία της πρώτης να δημιουργήσει και να συντηρήσει προϋποθέσεις **άμβλυνσης των περιφερειακών διαφορών (gaps)**, αλλά και των προοπτικών της δεύτερης να **πετύχει** μέσω της Ενεργοποίησης του Ενδογενούς Δυναμικού στο μικρόχωρο (Κοινοτικού επιπέδου NUTS III, ή και μικρότερο).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η διεθνής βιβλιογραφία υποδεικνύει ΔΥΟ βασικούς τρόπους σκέψης και μεθοδολογικής προσέγγισης της ερευνητικής διαδικασίας:

Α) την εξειδικευμένη, σε ένα πλήθος περιπτώσεων (case studies) ικανό να οδηγήσει σε μια συνολικότερη εκτίμηση, που με τη σειρά της θα ήταν δυνατόν να παράσχει **δεδομένα** για συναγωγή συμπερασμάτων και διατύπωση **θέσεων**-απόψεων-προτάσεων πάνω στο θέμα που εξετάζεται.

Β) *την* **Γενικευμένη Μεθοδολογική Προσέγγιση** που **κινείται** από το γενικό προς το ειδικό:

Η προσέγγιση αυτή —κατ' αναλογία προς το μεθοδολογικό εργαλείο σκέψης, γνωστό στη βιβλιογραφία με την ονομασία **Global Managment Approach**— επιχειρεί **τομές** στις γενικότερες τάσεις που διαμορφώνουν μια συγκεκριμένη εξελικτική διαδικασία ενός φαινομένου, ανατρέχοντας στο εξειδικευμένο, όπου αυτό κρίνεται σκόπιμο, και επιβεβλημένο (ιδιαίτερα, όταν θα πρέπει κανείς να τεκμηριώσει με παράδειγμα μια συγκεκριμένη εκτίμηση, είτε μία θέση/άποψη)

Μέσα από αυτή τη **σφαιρική** τη **γενικευμένη** μεθοδολογική προσέγγιση, το **αφαιρετικό** συνιστά θεμελιακό στοιχείο της σκέψης, ενώ το **τυπολογικά συγκεκριμένο** είναι η εξαίρεση που **εφαρμόζεται** μόνον εκεί που το **αφηρημένο** δεν μπορεί να δώσει σαφείς και ικανοποιητικές απαντήσεις στο φαινόμενο, είτε στις τάσεις που το διαμορφώνουν εξελικτικά.

Η παρούσα Διατριβή **επιλέγει** τη Γενικευμένη Μεθοδολογική Προσέγγιση ως μεθοδολογικό εργαλείο έρευνας των τάσεων του **φαινομένου** θεαματικής αναδιάταξης της Κοινοτικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής, ως το λογικό επακόλουθο

διαπιστωμένης πλέον αδυναμίας να λειτουργήσει κάτω από το υφιστάμενο θεσμικό και οικονομικό σχήμα, αφετέρου δε ως **προϊόν** λεπτών ισορροπιών που διαρκώς μεταβάλλονται μέσα **από συγκρούσεις συμφερόντων** και την αναζήτηση **συμβιβαστικών** τρόπων διευθέτησης των συγκρούσεων.

Το **γιατί επιλέγεται** η συγκεκριμένη αυτή μεθοδολογική προσέγγιση, συνιστά το αποτέλεσμα συνειδητής νοητικής διεργασίας συγκριτικής αντιπαράθεσης των δύο, σε σχέση με τις τάσεις που προσδιορίζουν το φαινόμενο της **στροφής** της Κοινοτικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής.

Συγκεκριμένα:

• Η πολυπλοκότητα των σχέσων, μέσα στην Κοινότητα, σε συνδυασμό με την αλληλεξάρτηση των παραγόντων που την προσδιορίζουν δεν προσφέρεται σε μεθοδολογικές προσεγγίσεις πολλών και μικρών εξειδικεύσεων με συγκεκριμένες αναφορές, γιατί κάτι τέτοιο προϋποθέτει πλήρη ανάλυση —κάθε φορά— όλων των παραγόντων, που άμεσα ή έμμεσα επηρεάζουν (θετικά ή αρνητικά) την εμφάνιση φαινομένων περιορισμένης κλίμακας, που μόνο ως εκφράσεις της γενικότερης **στροφής** θα μπορούσαν να αξιολογηθούν.

Μέσα όμως από μια τέτοια μεθοδολογική προσέγγιση **χάνεται** ο βασικός στόχος, αφού η ερευνητική προσπάθεια **περνά** από περιπτωσιακές αναλύσεις που βέβαια δεν προσφέρονται για μια σφαιρική αντιμετώπιση του θέματος.

Αντίθετα, η Γενικευμένη Μεθοδολογική Προσέγγιση έχει υπέρ της, την σφαιρικότητα της αντίληψης, μέσα από διεργασίες αφαιρετικής διερεύνησης:

Διερευνώνται οι τάσεις και τεκμηριώνονται —στο μέτρο του δυνατού— τα αίτια που προκαλούν τις τάσεις που διαμορφώνουν το φαινόμενο, διατηρώντας τον στόχο ως κεντρικό άξονα αναφοράς.

• Οι παράγοντες που διαμορφώνουν το φαινόμενο εξετάζονται ως παράμετροι του συστήματος κα όχι ως πρωταρχικά στοιχεία, δίνοντας έτσι την ευχέρεια στον ερευνητή να έχει εκτιμήσεις από διαφορετικές οπτικές γωνίες, τις οποίες μπορεί να αξιολογεί —ή και να ιεραρχεί— στη βάση του κεντρικού στόχου που είναι η επισήμανση των τάσεων εκείνων μέσα στην

Κοινότητα που οδηγούν στην διαμόρφωση μιας νέας Κοινοτικής Πολιτικής.

Το κριτήριο αυτό ικανοποιείται μέσα από την **επιλογή** της Γενικευμένης Μεθοδολογικής Προσέγγισης, όχι όμως και της Εξειδικευμένης Προσέγγισης.

• Οι αλληλεξαρτήσεις ανάμεσα στους παράγοντες που διαμορφώνουν μια νέα λογική Στρατηγικής της Ανάπτυξης δεν παρέχουν **βαθμούς ελευθερίας** στη σκέψη, να υιοθετήσει καινούργιες πρακτικές επίλυσης, ή και οριοθέτησης νέων σχημάτων, παρά μόνο μέσω της επίλυσης **αφαιρετικών** μεθοδολογικών εργαλείων, που προσεγγίζουν πολλαπλά το θέμα, παρέχοντας περισσότερες της μιας εκτιμήσεις, τις οποίες ο ερευνητής θα πρέπει να αξιολογήσει, είτε να τις συνθέσεις σε δόκιμο σχήμα.

• Μια κατά περίπτωση μεθοδολογική προσέγγιση (case study) φαίνεται σχεδόν απίθανο να επιδέχεται γενίκευση, ενώ το αντίστροφο είναι δυνατόν να παράσχει στοιχεία εξειδίκευσης, μέσα σε συγκεκριμένα νοητικά πλαίσια.

• Εξάλλου, όταν αναφέρεται κανείς σε **στρατηγικές** δεν μπορεί παρά να συμμορφωθεί στις επιταγές της αφαιρετικής προσέγγισης, αντί να αναλώνεται σε επιμερισμούς που δεν συγκλίνουν αλλά αντίθετα αποκλίνουν εξαιτίας των **τοπικών διαφοροποιήσεων** που προσδίδουν στο χώρο το στοιχείο της μοναδικότητας.

• Τέλος, η Γενικευμένη Μεθοδολογική Προσέγγιση προσφέρεται πολύ περισσότερο σε εκτιμήσεις που οδηγούν στο *σχεδιασμό προτεραιοτήτων στα πλαίσια μιας Στρατηγικής*, κάτι που δεν φαίνεται να είναι εφικτό μέσα από την *εξειδίκευση της ανάλυσης κατά περίπτωση*.

Έχοντας επιλέξει την **Γενικευμένη Μεθοδολογική Προσέγγιση** για τους λόγους που προαναφέρθηκαν, το επόμενο **βήμα** είναι να επιχειρηθεί η *οριοθέτηση του πλαισίου*, μέσα στο οποίο κινείται η όλη ερευνητική προσπάθεια.

Το πλαίσιο αυτό οριοθετείται μέσα από την εξής συλλογιστική:

• Είναι διαπιστωμένο ότι το αποκαλούμενο **Ευρωπαϊκό/Κοινοτικό γίγνεσθαι**, πίσω από τους θεσμούς —που εκ των υστέρων **επισημοποιούν** *τάσεις* μέσα στον Κοινοτικό χώρο—

δεν είναι παρά ένα σύνολο διεργασιών που περιέχουν τα στοιχεία της *δυναμικής, της σύγκρουσης, των* **λεπτών και εύθραυστων ισορροπιών**, των συσχετισμών οικονομικών, κοινωνικών αλλά και εθνικών δυνάμεων και συμφερόντων, γύρω από τον κεντρικό στρατηγικό στόχο της **ευημερίας των λαών της Ευρώπης**, στόχο που άλλοτε προσεγγίζεται, άλλοτε απομακρύνεται, κάτω από διαφορετικές κάθε φορά συγκυρίες (διεθνείς ή αποκλειστικά ευρωπαϊκές).

• Είναι διαπιστωμένο, ότι η ίδια η Κοινότητα, *ως* **δέκτης** των ερεθισμάτων αυτών, συνιστά **FORUM** αναζήτησης τρόπων δημοκρατικής επίλυσης διαφορών και άρσης των αίτιων που τις προκαλούν.

• Είναι διαπιστωμένο, ότι οι δυναμικές αυτές διεργασίες δεν περιορίζονται σε έναν ή ορισμένους τομείς έκφρασης του Κοινοτικού γίγνεσθαι, αλλά καλύπτουν όλους τους τομείς (έστω και σε διαφορετικούς βαθμούς) παρέχοντας ερεθίσματα επιστημονικής αναζήτησης και εμβάθυνσης, κάθε φορά από διαφορετική οπτική γωνία.

Με αυτές τις αρχικές διαπιστώσεις, η παρούσα Διατριβή επιχειρεί να **αποκόψει** ένα συγκεκριμένο πεδίο από το σύνολο των δυναμικών διεργασιών, ή άλλως να περιορίσει την οπτική της γωνία σε ένα περιορισμένο **σύστημα** το οποίο θέτει κάτω από το μικροσκόπιο για περαιτέρω εμβάθυνση-ανάλυση, χωρίς να αρνείται τις αλληλεξαρτήσεις αυτού από τα άλλα **συστήματα** του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι:

Χωρίς να παραγνωρίζει —απεναντίας, όπου εντοπίζονται, τις τονίζει— τις συνδέσεις του συστήματος που απομονώνει με τα άλλα του Κοινοτικού γίγνεσθαι, η Διατριβή είναι, εκ των πραγμάτων αναγκασμένη να **κινηθεί** μέσα σε συγκεκριμένα όρια, ενός συγκεκριμένου πεδίου:

Αυτού, της **Κοινοτικής Αναπτυξιακής Πολιτικής** και δη των **περιοχών Υπαίθρου** που συνιστά τον Κοινοτικό Προβληματισμό ΣΥΝΟΧΗΣ του χώρου της Ευρωπαϊκής Κοινότητας στη διαδρομή της προς την ιδέα-στόχο της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

Το πλαίσιο που, κατ' αυτόν τον τρόπο, περιγραφικά προσδιορίστηκε δεν είναι **πλαίσιο στατικό**:

Είναι πλαίσιο Δυναμικό, με συγκεκριμένη κατεύθυνση, συγκεκριμένες παραμέτρους, συγκεκριμένο άξονα αναφοράς: την **ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ** όπου θα πρέπει κανείς να επιχειρεί —κάθε φορά— να προσδιορίζει *τάσεις* που διαμορφώνουν, αλλά και διαμορφώνονται μέσα από το **σύστημα** .

Στην προσπάθειά της να προκαθορίσει τις τάσεις αυτές, στα πλαίσια μιας **Προληπτικής Μακροπρόθεσμης Στρατηγικής** η παρούσα Διατριβή υιοθετεί τη συλλογιστική **αναδρομών-προβλέψεων** κάτω από ένα συγκεκριμένο σχήμα αφαιρετικής διεργασίας, όπου αίτιο και αιτιατό **μορφοποιούν** ένα σύστημα πολλαπλών παραγόντων, καθένας από τους οποίους συνεισφέρει στη γενικότερη θεωρητική ανάλυση.

Οταν για παράδειγμα, εξετάζονται οι **Περιφέρειες της Ευρώπης** (Κεφάλαιο 2), δεν φαίνεται να ικανοποιεί μια προσέγγιση αναλυτικής καταγραφής/παράθεσης στατιστικών στοιχείων από τα οποία ενδέχεται να προκύπτουν ορισμένες εκτιμήσεις, για τον απλό λόγο ότι οι συγκυρίες δεν λαμβάνονται υπόψη, ειδικότερα κατά την εμφάνιση ασυνήθιστων τάσεων: Αντίθετα, η αφαιρετική προσέγγιση επιτρέπει στον ερευνητή να διατυπώσει εκτιμήσεις ακόμα και στην περίπτωση εμφάνισης φαινομένων, που εκ πρώτης όψεως **δείχνουν** ασυνήθιστα και εν πάσει περιπτώσει δεν βρίσκονται σε πλήρη αρμονία με εκείνα των προηγούμενων (ή και των επόμενων) χρονικών περιόδων, σε σχέση με την περίοδο που κάθε φορά επιλέγεται.

Στο θέμα των **Περιφερειών της Ευρώπης** υπάρχει μια γενική διαπίστωση —με καθολική σχεδόν αποδοχή, άλλα αν οι εκάστοτε Κυβερνήσεις καταβάλλουν προσπάθειες **άμβλυνσης των εντυπώσεων**— ότι κάτω από το υφιστάμενο Κοινοτικό και εθνικό θεσμικό καθεστώς, το χάσμα διαχρονικά διευρύνεται, τόσο σε οικονομικούς, αυστηρά, όρους όσο και σε όρους ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΖΩΗΣ. Από κει και πέρα, αναζητούνται —μέσα από συγκεκριμένες ιστορικές αναδρομές— *τα αίτια πρόκλησης των φαινομένων καθώς επίσης* επιχειρούνται **προβολές** των φαινομένων αυτών, διατηρώντας το **status qua non.**

Μια τέτοια λογική, εμπεριέχει πάντα τον κίνδυνο να οδηγηθεί η σκέψη σε λανθασμένες εκτιμήσεις και συμπερά-

σματα, καθώς οι διεθνείς συγκυρίες, αλλά και οι ευρωπαϊκές εξελίξεις συχνά διαψεύδουν ακόμα και τις τελειότερες προβλέψεις.

Από την άλλη, η λογική **δοκιμή και λάθος** παρέχει στον ερευνητή περισσότερους **βαθμούς ελευθερίας**, πλην όμως είναι πολύ εύθραυστη στις όποιες προβλέψεις επιχειρεί.

Κατά συνέπεια, η χρυσή τομή των δύο λογικών **δείχνει**, μέθοδολογικά περισσότερο **αξιόπιστη** και για το σκοπό αυτό επιλέγεται στην παρούσα Διατριβή.

Οι ιστορικοί της **Ευρωπαϊκής Ιδέας** διαπιστώνουν σήμερα με κάποια έκπληξη, ότι η **περίφημη** Κοινοτική Πολιτική στο σύνολό της, *διαμορφώθηκε διαχρονικά μέσα από τη μεθοδολογική διεργασία της* **δοκιμής-λάθους**, παρά τους όποιους **στρατηγικούς** σχεδιασμούς και τα μακροπρόθεσμα φιλόδοξα προγράμματα:

Σήμερα, αποφεύγεται η υιοθέτηση μακροπρόθεσμων σχεδιασμών, οι κατευθύνσεις υλοποιούνται μέσα από μικρά και ευέλικτα προγράμματα και Κοινοτικές Πρωτοβουλίες που επέχουν θέση **πιλότων**, σχετικά περιορισμένης χρονικής διάρκειας, για να μελετώνται παράλληλα οι τάσεις αλλά και η **επίδοση** και επίδραση αυτών των **πιλότων** στον ευρύτερο κοινωνικό και οικονομικό περίγυρο.

(Σε ένα επίπεδο καθαρά θεωρητικό της παρούσας Διατριβής, επιχειρείται αναλυτική προσέγγιση στην έννοια του **λάθους** ως δημιουργικού στοιχείου της ανθρώπινης σκέψης, ειδικότερα όταν ο υπογράφων υποχρεώνεται —προκειμένου να αντλήσει θεωρητικά ερείσματα της πρότασης που καταθέτει— να ανατρέξει σε θεωρίες **πρότυπων σκέψης** (βαθμίδες σκέψης-κοινοτομίες-ανάπτυξη της δημιουργικής φαντασίας κλπ).

Από κει και πέρα, μέσα από την εξέταση των **Περιφερειών της Ευρώπης** προσεγγίζεται παράλληλα και η εξέλιξη των **Πολιτικών της Ενωμένης Ευρώπης** αφού οι δύο έννοιες **δένονται** σε σχέση αίτιου αιτιατού, χωρίς προκαθορισμένους κανόνες και θέσεις:

Η κατάσταση των Περιφερειών της Ευρώπης σήμερα είναι προϊόν —ή άλλως, το λογικό επακόλουθο— της εφαμοργής των συγκεκριμένων (τομεακών στη βάση τους) Κοινών

Κοινοτικών Πολιτικών ή

Οι Κοινές Τομεακές Πολιτικές της Ε.Ο.Κ. —συμπληρωματικές των αντίστοιχων εθνικών αναπτυξιακών πολιτικών— έχουν προκύψει ως αναγκαιότητα χρηματοδότησης κάλυψης του τμήματος εκείνου του κόστους της αναπτυξιακής διαδικασίας που τα Κ.Μ. ενδεχόμενα αδυνατούν να **σηκώσουν** με τις δικές του οικονομικές δυνάμεις;

Η απάντηση, που σκόπιμα δεν δίνεται μέσα από την παρούσα Διατριβή, αφού θα ήταν επιστημονικά άτοπο και αντιδεοντολογικό να λάβει θέση σε ένα τέτοιο δίλημμα (ή ακριβέστερα, **ψευτοδίλημμα**) αναζητείται μέσα από επιμέρους εκφράσεις της Κοινοτικής Πολιτικής στο σύνολό της, παρέχοντας **βαθμούς ελευθερίας** στον όποιο επιστημονικό διάλογο:

Απλά, επέχει θέση ερεθίσματος περαιτέρω έρευνας και εμβάθυνσης προκειμένου να δοθούν απαντήσεις και να υποστηριχθούν θέσεις που καλύπτουν τον κύριο στόχο της παρούσας: **τη στροφή της Συνολικής Κοινοτικής Πολιτικής, από τη μία φιλοσοφία στην άλλη, ως απόρροια διαχρονικής μεταβολής τάσεων και ισορροπιών μέσα στην ίδια την Κοινότητα.**

Θα μπορούσε κανείς να αμφισβητήσει κατ' αρχήν αυτή την ίδια τη στροφή και αυτό είναι κάτι το φυσικό και αναμενόμενο. Επομένως, τίθεται **ένα ακόμα μεθοδολογικό βήμα** πριν από αυτή καθεαυτή την διερεύνηση της **αναδιάταξης** της Κοινοτικής Πολιτικής:

Έχουμε πράγματι **στροφή**, διαπιστώνεται τεκμηριωμένα πλέον **αναδιάταξη** Κοινοτικών Στρατηγικών Στόχων, ή μήπως το φαινόμενο αυτό αποδίδεται στη φυσιολογική εξέλιξη ενός ιδιόρρυθμου Διεθνούς Οργανισμού στη δυναμική του διάσταση, που θα μπορούσε να έχει συμβεί σε οποιοδήποτε μέρος του πλανήτη;

Καθώς η εξέταση φαινομένων **στρατηγικής δυναμικής και τάσεων** προκύπτει συνήθως *μέσα από τις* **αποχρώσες** ενδείξεις δεν φαίνεται να είναι εύκολο να απαντηθεί το ερώτημα που τίθεται αβασάνιστα, ούτε ακόμα και αν κάποιος **διαισθάνεται** την θετική απάντηση.

Θα μπορούσε κανείς να παραθέσει απλά τις αιτιολογικές

εκθέσεις που συνήθως προηγούνται των Κοινοτικών Κανονισμών και των άλλων κειμένων, ή ακόμα να ανατρέξει σε πρακτικά των Εθνικών Κοινοβουλίων για να μορφώσει μια πρώτη εκτίμηση.

Είναι όμως αυτό αρκετό:

Η απάντηση είναι **ΟΧΙ**

Κι αυτό, γιατί, η οποιαδήποτε **αιτιολογική Εκθεση** ή η οποιαδήποτε τοποθέτηση δεν είναι πάντα βέβαιο ότι εκφράζει τάσεις ενός ευρύτερου συνόλου και ότι δεν υπαγορεύεται από συγκεκριμένα οικονομικά (κυρίως) ή εθνικά συμφέροντα. Βεβαίως θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, σε τελική ανάλυση, αυτά τα **συμφέροντα** αντανακλούν τις τάσεις, οπότε τίθεται, ένα επόμενο ερώτημα:

Πόσο αντιπροσωπευτικές των γενικότερων τάσεων είναι αυτές οι τοποθετήσεις και αυτές οι αιτιολογικές Εκθέσεις που τεκμηριώνουν λογικά το σκεπτικό κάτω από το οποίο υιοθετείται ένας Κανονισμός ή μία Οδηγία;

(Όταν, για παράδειγμα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο γνωμοδοτεί υπέρ της άρσης απαγορευτικών υγειονομικών ρυθμίσεων εισαγωγής τροφίμων και μάλιστα κρεάτων, στον Κοινονικό χώρο, το ερώτημα που τίθεται είναι **ποιές τάσεις εκφράζουν οι εισηγητές και υποστηρικτές τέτοιων θέσεων, αφού θα περίμενε κανείς, λογικά, ακριβώς αντίθετη ομόφωνη τοποθέτηση;**)

Κατά συνέπεια, όταν αναλύονται λεπτά **θέματα** ισορροπιών, στα οποία υπεισέρχεται και ο πολιτικός παράγοντας θα πρέπει να είναι ιδιαίτερα προσεκτικός και να στηρίζεται - κατ' ανάγκη σε *ενδείξεις μάλλον*, παρά σε λογικά τεκμηριωμένες εκτιμήσεις.

Αν η απάντηση στο ερώτημα **Διαπιστώνεται ή όχι διαχρονική αναδιάταξη της Κοινοτικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής και σε ποιό βαθμό** είναι θετική και ισχυρά τεκμηριωμένη, τότε το αμέσως επόμενο μεθοδολογικό βήμα που ακολουθεί η παρούσα είναι να επιχειρήσει να δώσει απαντήσεις σε μια σειρά ερωτημάτων της μορφής «γιατί.»

Προτού όμως φθάσει σε αυτά τα **συστήματα συλλογιστικής** υποχρεώνεται να κάνει μια αναδρομή —σε άμεση σχέση με την

δυναμική της εξέλιξης και των ενδοκοινοτικών αλλά και διεθνών τάσεων— σε αυτή καθεαυτή τη λειτουργία με τους όποιους στόχους είχαν τεθεί, τις όποιες παραμέτρους και περιορισμούς ώστε να είναι σε θέση μέσω της συγκριτικής αντιπαράθεσης να αντλήσει στοιχεία επιχειρηματολογίας (ή και αντίστροφα, να **καταρρίψει** θέσεις τις οποίες αρχικά θεώρησε ως **δεδομένες**).

Κι αυτό, γιατί το να καταλήξει κανείς στην εκτίμηση —πάντα μέσα από **αποχρώσες ενδείξεις** που κατ' ανάγκη λαμβάνει υπόψη του όταν εξετάζει και αναλύει πολύπλοκα συστήματα συλλογιστικής με πολυδιάστατες και αλληλοσυγκρουόμενες όψεις— ανατρέχει υποχρεωτικά στην ανάλυση των **πολιτικών** που λειτούργησαν για μια συγκεκριμένη περίοδο, καλύπτοντας συγκεκριμένους στόχους (ή και ανάγκες, ή ακόμα και σκοπιμότητες) που διαχρονικά έπαυσαν να έχουν το **ειδικό βάρος** που είχαν όταν **επιβλήθηκε** η υιοθέτηση και εφαρμογή τους.

Επομένως, τίθεται εξαρχής το πρόβλημα **εάν και κατά πόσο κοινές πολιτικές, η υιοθέτηση των οποίων υπαγορεύθηκε κάτω από άλλες συνθήκες, για άλλους σκοπούς, σε άλλες ιστορικές περιόδους, ΣΗΜΕΡΑ, με διαφοροποιημένες συνθήκες, νέες διεθνείς και ευρωπαϊκές συγκυρίες μπορούν να έχουν την αυτή επίδοση** που είχαν τότε.

Αυτόματα, η σκέψη οδηγείται μέσα από το σύστημα **περιφέρεια- πολιτική** σε επίπεδο **φιλοσοφίας** και γενικότερης πλέον ευρωπαϊκής στρατηγικής και ανάπτυξης.

Άρα, εκ των πραγμάτων, δεν μπορεί κανείς να **φθάσει** στην εκτίμηση **ΚΑΤΑΡΡΙΠΤΩ**, για να **ΘΕΣΩ ΚΑΤΙ ΤΟ ΝΕΟ** αν προηγούμενα δεν οριοθετηθεί το **τι είναι αυτό που καταρρίπτω.**

Αν και οι ενδείξεις, ακόμα και οι περιοδικές Εκθέσεις της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, αλλά και οι Κανονισμοί-Οδηγίες-Ανακοινώσεις (με τις αιτιολογικές τους Εκθέσεις) συνηγορούν υπέρ της **στροφής** η επιστημονική σκέψη δεν είναι δυνατόν να την αποδεχθεί κατά τρόπο **δογματικό** ή έστω αβασάνιστα.

Αντίθετα —και αυτή η μεθοδολογική προσέγγιση υιοθετείται και εφαρμόζεται στην παρούσα— είναι υποχρεωμένη να

τεκμηριώνει κάθε φορά αυτή ή την άλλη εκτίμηση, μέσα από την λογική της αυστηρής- μαθηματικής θα μπορούσε να υποστηριχθεί - προσέγγισης.

Η τεκμηρίωση αυτή, είναι λογικό ότι θα πρέπει να έχει άξονα αναφοράς (ή άλλως συγκεκριμένο πλαίσιο θεώρησης). Σε διαφορετική περίπτωση θα είναι τεκμηρίωση... για την τεκμηρίωση που θα κινείται σε **διαφορετικά συστήματα** κάθε φορά, ανάλογα με το πού θα **ήθελε** ο υπογράφων να προσανατολίσει τη σκέψη. Μια τέτοια φυσικά μεθοδολογική προσέγγιση θα απείχε από την ουσιαστική επιστημονική αναζήτηση και, ενδεχομένως, θα οδηγούσε τη σκέψη σε επιστημονικούς λαβυρίνθους.

Για το λόγο αυτό κρίνεται σκόπιμο —τουλάχιστον από τον υπογράφοντα— να προταχθεί, συνοπτικά έστω, η καταγραφή των πλέον ουσιωδών θεωρητικών προσβάσεων —με επιλεκτικές και όπου κρίνεται αναγκαίο αναφορές στη διεθνή εμπειρία— προκειμένου να **στηθεί** το θεωρητικό υπόβαθρο-πλαίσιο που θα επέτρεπε στον υπογράφοντα, αλλά και τον οποιονδήποτε ερευνητή του θέματος, να εξετάσει εκ του ασφαλούς πλέον την συνέπεια και την προσαρμοστικότητα της εξελικτικής πορείας του ευρωπαϊκού συστήματος στο σύνολό του στις διεθνείς τάσεις - τάσεις που διαχέονται σ' ολόκληρο τον πλανήτη μέσω της αγοράς.

Η αιτιολογική βάση αυτής της θεωρητικής πρόταξης ξεκινά από την αδιαφιλονίκητη διαπίστωση ότι η **Ευρώπη** συνιστά ένα **ανοικτό σύστημα** που δέχεται επιρροές από τη διεθνή αγορά αλλά και που την επηρρεάζει. Η **διάχυση** αυτή δεν περιορίζεται στα στενά πλαίσια των οικονομικών και εμπορικών συναλλαγών στο διεθνές επίπεδο, αλλά προχωρεί παραπέρα για να καλύψει **δομή**, οργάνωση, διάρθρωση, εφαρμογή τεχνολογίας, θεσμικά σχήματα συνεργασίας, μέσα από τάσεις και προσανατολισμούς που παρά τις όποιες γεωγραφικές διαφοροποιήσεις τείνουν λίγο-πολύ να καταστούν **στερεότυπα** του διεθνούς οικονομικού συστήματος.

Δεν υποστηρίζεται εδώ ότι η Ενωμένη Ευρώπη **ακολουθεί** κάποιον ή κάποιους άλλους γεωγραφικούς χώρους: Απεναντίας μπορεί να υποστηριχθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις έχει

κυριολεκτικά πρωτοτυπήσει τόσο στη σύλληψη μιας νέας ιδέας, όσο και στην εφαρμογή της.

Υποστηρίζεται όμως η άποψη ότι ως ένα **ανοικτό σύστημα** επηρεάζει και επηρεάζεται μέσα από αυτούς τους κανόνες της αγοράς που, εκ των πραγμάτων είναι αναγκασμένη να αποδεχθεί. Κατά συνέπεια, τυχόν παρέκλιση από διεθνή τάση δεν εκλαμβάνεται ως ασυνέπεια αλλά σαν μια εναλλακτική αντίληψη που αποδίδεται στην ιδιαιτερότητά της ως λειτουργικός γεωγραφικός χώρος.

Μέσα από αυτό το σκεπτικό η Διατριβή προτάσσει ορισμένες θεωρητικές προσβάσεις που φαίνεται να ερμηνεύουν ικανοποιητικά, το **πως** —για παράδεγμα— η οικονομική (θεωρητική και εμπειρική) σκέψη φαίνεται να απαγκιστρώνεται από την ιδέα της **μεγέθυνσης** (που είναι φανερόν πλέον ότι **ΔΕΝ** είναι **ΑΝΑΠΤΥΞΗ**).

(Για καθαρά ιστορικούς λόγους, η **μεγέθυνση** στηρίχθηκε στον **απλοϊκό** συλλογισμό: **μεγαλύτερη πίττα ΙΣΟΝ μεγαλύτερο κομμάτι για τον καθένα μέσα από τους μηχανισμούς του lessez faire που υπαγόρευε η ελεύθερη αγορά.**

Το αποτέλεσμα υπήρξε διαμετρικά αντίθετο του αναμενόμενου σε σημείο που πολλά Κράτη να στραφούν στον κρατικό παρεμβατισμό —πέραν εκείνων του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού—. Οταν όμως και ο κρατισμός φάνηκε αδύναμος να **συντονίσει** έστω την αναπτυξιακή διαδικασία - στο βαθμό που δέχτηκε την πίεση του ιδιωτικού κεφαλαίου, το οικονομικό σύστημα, ήταν πλέον φανερό ότι **περνούσε** ολοκληρωτικά και αμετάκλητα στην ιδιωτική πρωτοβουλία.

Η **κίνηση** αυτή ωστόσο έδωσε το εξής **ΠΑΡΟΔΟΞΟ** που εύστοχα παρατηρεί ο Preteceille το 1990:

Η παγκοσμιοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων συνοδεύτηκε από την ΤΟΠΙΚΟΠΟΙΗΣΗ των πολιτικών (στρατηγικών)

(Preteceille, E, 1972: **Globalisation de l' economie, localisation de la politique**).

Κρίθηκε σκόπιμη η παράθεση —εισαγωγικά και μέσα από την καταχώρηση της μεθοδολογίας που ακολουθείται— ενός τόσο σημαντικού παραδείγματος από την θεωρητική σκέψη,

αφενός μεν γαι να καταδειχθεί μία από τις πτυχές **στροφής** της οικονομικής σκέψης που φαίνεται ότι παύει πλέον να **συγχέει** τις έννοιες **μεγέθυνση** και **ανάπτυξη**, αφετέρου δε για να καταδειχθεί πως η εξελικτική πορεία του ευρωπαϊκού οικονομικού συστήματος, με τις επιμέρους εκφράσεις του (περιφερειακή πολιτική, γεωργική πολιτική, κοινωνική πολιτική) **ΔΕΝ** είναι άσχετη με την ευρύτερη θεώρηση των διεθνών τάσεων και αντιλήψεων. Το τελευταίο αυτό είναι πράγματι ένα καλό επιχείρημα που συνηγορεί υπέρ της συνοπτικής έστω καταγραφής της θεωρητικής σκέψης αλλά και της διεθνούς εμπειρίας, που οδηγεί στην εκτίμηση ότι η ευρωπαϊκή στρατηγική ανάπτυξης δέχτηκε και δέχεται ισχυρά ερεθίσματα της διεθνούς εμπειρίας, ερεθίσματα που συνηγορούν προς την κατεύθυνση υιοθέτησης ευέλικτων πολιτικών τοπικής ανάπτυξης μάλλον, παρά μιας αυστηρής περιφερειακής πολιτικής (τομεακής στη βάση της)

Ενα άλλο, εξίσου σημαντικό στοιχείο από την αναφορά στη διεθνή εμπειρία και σκέψη **που μεθοδολογικά κρίνεται σκόπιμο να καταγραφεί** αφορά στην οριοθέτηση του χώρου σε **αναπτυγμένες** και **υποανάπτυκτες** περιοχές.

Πρόκειται για μια διάκριση που επιδέχεται (δυστυχώς) πολλές ερμηνείες, όσες και η έννοια **ΑΝΑΠΤΥΞΗ**, ή η έννοια **περιφέρεια.**

Ειδικότερα η τελευταία μπορεί να σημαίνει **μια συναφή χωρική ενότητα** ή την **απο-συνάθροιση** σε ένα ορισμένο γεωγραφικό χώρο μιας οικονομικής μεταβλητής.

Οι λεπτές αυτές διακρίσεις δεν είναι χωρίς σημασία από την καθαρά **ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ** άποψη όταν θα πρέπει κανείς να στηρίξει ορισμένες από τις θέσεις που διατυπώνει, χρησιμοποιώντας ως μεθοδολογικά εργαλεία τις έννοιες της **περιφέρειας** και του **τόπου.**

Θα ήταν αφελές στη σύγχρονη εποχή για παράδειγμα να χαρακτήριζε κάποιος ως **υποανάπτυκτη** μια περιοχή, με μόνο το κριτήριο της οικονομικής διεύρυνσης, ή μόνο το κριτήριο της απασχόλησης.

Θα ήταν επίσης αφελές να χαρακτήριζε μια ολόκληρη χώρα ως αναπτυγμένη (ή αντίστροφα, ως **υπο-ανάπτυκτη**).

Άρα, μεθοδολογικά **περνάμε** σε ένα επόμενο βήμα (με ερέθισμα πάντα τη θεωρητική σκέψη, αλλά και την διεθνή εμπειρία) για να επισημάνουμε τις **διχοτομίες** (ή άλλως τους λεγόμενους **δυαδισμούς**) μέσα στα όρια μιας και μόνο γεωγραφικής ενότητας: την **σε πείσμα των όποιων παρεμβάσεων ΑΡΜΟΝΙΚΗ συνύπαρξη ενός πολύ αναπτυγμένου θύλακα με έναν υπο-ανάπτυκτο όπου κανένας από τους δύο δεν είναι σε θέση να ενσωματώσει** τον άλλο.

Από την τεράστια φιλολογία που έχει αναπτυχθεί πάνω στο θέμα στεκόμαστε συνοπτικά στα πλέον ουσιαστικά της στοιχεία μέσα από μια όσο το δυνατόν αφαιρετική προσέγγιση, με γνώμονα απλά την επισήμανση του προβλήματος που μπορεί μεν να συνιστά παράμετρο του συστήματός μας, πλην όμως δεν της αφαιρεί την δυνατότητα να είναι μιά πολύ ουσιαστική παράμετρος.

Ένα θεωρητικό πρόβλημα στο οποίο η παρούσα Διατριβή επιχειρεί συνοπτική προσέγγιση είναι εκείνο του αντίλογου και της διαμάχης των θεωρητικών της οικονομικής ανάπτυξης ανάμεσα σε δύο θέσεις, η μία από τις οποίες υποστηρίζει την ισόρροπη ανάπτυξη και την εξισορρόπηση των οικονομιών και των δραστηριοτήτων μέσα από τους κανόνες της αγοράς και η άλλη, την **αναγκαιότητα ύπαρξης ανισορροπιών** —έστω και με παρεμβατισμό— που **ωθούν** συνεχώς τις υποδεέστερες περιοχές σε μια δυναμική προσέγγιση των αναπτυγμένων, έτσι ώστε ιδεατά να εξισορροπούν **σε ένα ανώτερο σημείο.**

Το πρόβλημα αυτό δεν θα ελαμβάνετο υπόψη αν δεν είχαμε να κάνουμε με στρατηγικές και decision making και μάλιστα ευρωπαϊκού επιπέδου:

Μια πιθανή αποδοχή, για παράδειγμα, της δεύτερης από τις απόψεις αυτές, ενδεχόμενα θα εξηγούσε (ως ένα βαθμό) το *γιατί μετά από 36 χρόνια λειτουργίας της Ευρωπαϊκής Κοινής Αγοράς το χάσμα φτωχών- πλούσιων περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης όχι μόνο δεν αμβλύνεται, αλλά απεναντίας αυξάνει, παρά την έντονη (φαινομενικά έστω) Κοινοτική παρεμβατική κινητικότητα.*

Συναφές με το προηγούμενο θεωρητικό πρόβλημα είναι και εκείνο που έχει επισημανθεί από την σύγχρονη οικονομική

σκέψη ότι για δεκαετίες, η έμφαση στην **οικονομική διεύρυνση** δεν επέτρεψε αναλύσεις προς άλλη κατεύθυνση: Για δεκαετίες, τώρα, η **χωρική διάσταση** της ανάπτυξης δεν ελαμβάνετο υπόψη - τουλάχιστον στο βαθμό που θα έπρεπε να ληφθεί στη διαδικασία χάραξης αναπτυξιακών στρατηγικών: Η πασίδηλη πλέον διάσταση **Βορρά-Νότου** δεν φαίνεται να είναι άσχετη με την χωρική διάσταση του προβλήματος, ενός προβλήματος όχι μόνο ευρωπαϊκού με κοινωνικές και ιδιαίτερα *πολιτικές* προεκτάσεις.

Οι έννοιες της **σωρευτικής διαδικασίας της ανισότητας** και του **φαύλου κύκλου της πενίας** τίθενται πλέον επιτακτικά και ζητούν εξήγηση, καθώς το Κοινοτικό decision making με τους εκφραστές του αναμφίβολα έχουν λάβει σοβαρά υπόψη τις τάσεις αυτές όπως επίσης και τις διασταλτικές και συσταλτικές διασυνδέσεις ΚΕΝΤΡΟΥ-ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ με τις αλληλεξαρτήσεις τους.

Ενα επόμενο θεωρητικό θέμα που τίθεται κάτω από το μικροσκόπιο της ερευνητικής αυτής προσέγγισης έχει να κάνει με το ερώτημα:

Εξωγενής ή Ενδογενής Ανάπτυξη;

Καθώς οι θεωρητικοί της οικονομικής σκέψης διχάζονται (στο βαθμό που η κάθε απόλυτη επιλογή έχει τα υπέρ και τα κατά της) και επιχειρείται ο συγκερασμός των ακραίων θέσεων σε ενιαίο σχήμα, έχει —μεθοδολογικά πάντα— ιδιαίτερη σημασία να καταχωρηθούν και να εξετασθούν κριτικά οι θέσεις που έχουν διατυπωθεί:

Η εξωγενής (ως προς τον συγκεκριμένο χώρο) ανάπτυξη δημιουργεί σωρευτική και πολλαπλασιαστική εξάρτηση (από τη μητρόπολη), ενώ από την άλλη, φαίνεται πως μια καθαρά ενδογενής ανάπτυξη χωρίς την εναρκτήρια τροφοδοτική ώθηση είναι εκ των πραγμάτων αδύνατη.

Η πολυπλοκότητα των σχέσεων οικονομικών-εμπορικών-κοινωνικών καθιστά το έργο του ερευνητή ακόμα πιο δύσκολο, αφού θα πρέπει να οριοθετήσει εξαρχής ένα minimum **χώρο** αναφοράς και από εκεί να αρχίσει να ερευνά το ποιά δραστηριότητα είναι **ενδογενής** και ποιά **εξωγενής** ως προς

τον **χώρο** αυτό. (Για παράδειγμα, η εγκατάσταση μονάδας μιας μεγάλης βιομηχανίας στο **χώρο αναφοράς**, που χρησιμοποιεί Εργατικό Δυναμικό από τον ίδιο το χώρο αλλά οι άλλες εισροές της προέρχονται από χώρο εκτός του **χώρου αναφοράς** συμβάλλει ή όχι στην αναπτυξιακή διαδικασία και με ποιό τρόπο: ενδογενώς ή εξωγενώς;).

Αν και το πρόβλημα έχει πολλές **σκοτεινές** πλευρές, μεθοδολογικά η παρούσα Διατριβή υποχρεώνεται να το προσεγγίσει (στον όποιο βαθμό αυτό είναι εφικτό) δεδομένου ότι συνιστά ένα από *τα κρισιμότερα που θα πρέπει να απαντήσει προκειμένου να τεκμηριώσει θέσεις στρατηγικής από τις οποίες να προκύπτει ότι η ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πολιτική στο σύνολό της κινείται προς αυτή ή την άλλη κατεύθυνση.*

Στο θεσμικό, η παρούσα επιχειρεί να διεισδύσει στα δόκιμα θεσμικά σχήματα —είτε, εφόσον είναι εφικτό, να προτείνει νέα— στα πλαίσια της λεγόμενης **Εταρικής Σχέσης (partenariate) και να δει** τις όποιες συνεργασίες μέσα από αυτή την οπτική γωνία.

Ένα τελευταίο θεωρητικό στοιχείο στο οποίο η παρούσα Διατριβή εμμένει φυσικά καταχωρείται στη **μεθοδολογία** της) αφορά στην προαναφερθείσα *διχοτομία ανάπτυξης-υποανάπτυξης*, που μπορεί να διατυπωθεί μέσα από μια σειρά **βοητητικών** εννοιών, όπως **δυαδική οικονομία, αγροτικός και βιομηχανικός τομέας, παράδοση και εκσυγχρονισμός**, που δένονται μεταξύ τους κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η μία να οδηγεί στην άλλη.

Όπως προαναφέρθηκε, **ανάπτυξης** και **υπο-ανάπτυξη** συνιστούν μια διχοτομία ή έναν **κοινωνικό και οικονομικό δυισμό** και συνδέονται μέσω του εξελικτικού μηχανισμού, από τη μία κατάσταση στην άλλη.

Ο εξελικτικός αυτός μηχανισμός **από τη μία κατάσταση στην άλλη** περιλαμβάνει μια σειρά φάσεων που συνδέονται μεταξύ τους στη βάση αίτιου-αιτιατού με μια λογική και συνεπή ακολουθία.

Η παρούσα Διατριβή επιχειρεί μια λεπτή διείσδυση, στις επιμέρους φάσεις αυτής της εξελικτικής διαδικασίας, σε μια προσπάθεια να εντοπίσει πιθανά αίτια αυτής ή της άλλης

κατεύθυνσης, αντλώντας ερεθίσματα από το αστικό-αγροτικό πρότυπο (urban-rural model), αλλά και από τα άλλα θεωρητικά υποδείγματα που υποδεικνύονται από τη διεθνή βιβλιογραφία.

Μια τέτοιου είδους ανάλυση ενδεχόμενα θα συνέβαλε σε μια διαφορετική θεώρηση της όλης Κοινοτικής αναπτυξιακής στρατηγικής, δίνοντας παράλληλα το στίγμα του βαθμού διαφοροποίησης ανάμεσα στις τομεακές και τις ολοκληρωμένες πολιτικές ανάπτυξης.

Με αυτό το σκεπτικό, κρίθηκε **μεθοδολογικά** σκόπιμο να προταχθεί η ανασκόπηση στην καθαρά θεωρητική οικονομική σκέψη, όπως αυτή έχει καταγραφεί στη διεθνή βιβλιογραφία, με μοναδικό σκοπό τον εντοπισμό **σημείων αναφοράς** όταν εξετάζεται η Κοινοτική Αναπτυξιακή Στρατηγική:

Παρέχεται έτσι η δυνατότητα της κριτικής θεώρησης του Κοινοτικού Συστήματος για την Συνοχή και Σύγκλιση των περιφερειών της Κοινότητας —που συνιστά τον καθομολογούμενο στόχο— με το τι συντελείται στην πράξη, καθώς και η δυνατότητα να εντοπισθούν και να **ερμηνευθούν** τυχόν αποκλίσεις από το στόχο αυτό.

Το αμέσως επόμενο Κεφάλαιο είναι αφιερωμένο στις διαπιστώσεις τις οποίες επιχειρεί ο υπογράφων, σχετικά με την **εξέλιξη των Περιφερειών της Ευρώπης**, και αναλύεται παράλληλα η λογική και η φύση των λεγόμενων τομεακών παρεμβάσεων που με συνέπεια ακολούθησε η Κοινότητα για περισσότερες από τρεις δεκαετίες.

Οι διαπιστώσεις είναι συγκεκριμένες σε συγκεκριμένα πεδία της Κοινοτικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής, με άξονα τον ενδεχόμενο εντοπισμό αποκλίσεων απο τις **θεωρητικές υποδείξεις**.

Κάτω από αυτή τη συλλογιστική, η παρούσα Διατριβή επιχειρεί να καταλήξει σε **δύο βασικές θέσεις-συμπεράσματα:**

Α) Η Κοινοτική Πολιτική στο σύνολό της διαχρονικά και στα πλαίσια των διεθνών εξελίξεων και ανακατατάξεων μεταβάλλει αργά αλλά σταθερά, προσανατολισμό, λογική και φιλοσοφία, ιδιαίτερα στο πεδίο της Αναπτυξιακής Στρατηγικής και

β) Μεθοδολογικά, η Κοινοτική προσέγγιση στην περιφέρεια κάνει μία στροφή, από τη φάση των αποσπασματικών **τομεακών παρεμβάσεων** στη φάση των **ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΩΝ** προγραμμάτων και ευέλικτων πρωτοβουλιών σε χώρους λιγότερο αναπτυγμένους, μικρής σχετικά έκτασης και πληθυσμού στα πλαίσια μιας ευρύτερης Κοινοτικής Στρατηγικής.

Για να φτάσει όμως σ' αυτά τα συμπεράσματα —που συνιστούν **ΘΕΣΕΙΣ** της Διατριβής— **διατρέχει** μία διαδρομή, μέσα από συγκεκριμένα μεθοδολογικά βήματα, προσπαθώντας, κάθε φορά, να τεκμηριώνει —στο μέτρο του εφικτού— **βήμα προς βήμα** τα όσα υποστηρίζει, είτε ως διαπιστώσεις, είτε ως εκτιμήσεις, είτε ως προβλέψεις.

Καταχωρεί τις αντίθετες απόψεις, εξετάζει και αναλύει τα πάντα, κάτω από μία τάση κριτικής αποδοχής-απόρριψης και μέσα από τη λογική της **δοκιμής-λάθους**.

Επιχειρεί τον **αυτοέλεγχο** και την αυτοκριτική της, χωρίς να οχυρώνεται πίσω από **δογματικές** θέσεις.

Στο κεφάλαιο αυτό με τον τίτλο **Οι Περιφέρειες της Ευρώπης** —μέσα από διαπιστωμένες είτε, περίπου, διαισθητικά προσδιορισμένες τάσεις και εξελίξεις— η παρούσα Διατριβή επιχειρεί μια **ΔΙΠΛΗ** αναδρομή:

Αφενός μεν εξετάζει την εξελικτική πορεία των **Περιφερειών της Ενωμένης Ευρώπης**, αφετέρου δε, την αντίστοιχη πορεία των σχετικών με την εξέλιξη αυτή, Κοινοτικών Πολιτικών, χωρίς να **διακρίνει** αίτιο και αιτιατό στην **σύνδεση** των δύο αυτών εννοιών: Δεν μπορεί να υποστηριχθεί δογματικά ότι η Κοινοτική Πολιτική (στο σύνολό της) υπαγορεύτηκε από την εξελικτική πορεία των περιφερειών, ή αντίστροφα, ότι η Κοινοτική Πολιτική προσδιόρισε την εξέλιξη των περιφερειών. Τα δύο συστήματα φαίνεται να δέχονται αμοιβαία επηρρεασμούς το ένα από το άλλο, με παραμέτρους τα lobbies οικονομικών-εθνικών--κοινωνικών-συντεχνιακών-θρησκευτικών συμφερόντων.

Στο ίδιο κεφάλαιο, γίνεται μια πολύ συνοπτική αναφορά στις εκτιμήσεις επιπτώσεων της ελληνικής προσχώρησης στην Κοινότητα σε συνδυασμό με το ερώτημα του **πόσο έτοιμη ήταν** —ή είναι ακόμα— η ελληνική οικονομία και ιδιαίτερα η

ελληνική αγροτική-περιφερειακή οικονομία να **ενσωματωθεί** (ή, σήμερα, να **παρακολουθήσει** τις εξελίξεις και τις οικονομικές επιδόσεις που συντελούνται σε άλλες περιοχές της Κοινότητας).

Μέσα από αυτή την **ιστορική αναδρομή** στη διαχρονική εξέλιξη των περιφερειών της Ευρώπης και των Κοινοτικών Πολιτικών που προσδιόρισαν αυτή την πορεία, οριοθετείται η **δυναμική διαπλοκή** συστημάτων που λειτουργούσαν νομοτελειακά για περισσότερο από τρεις δεκαετίες στο χώρο της Δυτικής Ευρώπης.

Προσδιορίζοντας τις παραμέτρους των συστημάτων αυτών και της διαπλοκής τους, μέσα από τη διαχρονική τους διάσταση, *προσδιορίζεται* —κατά κάποιο τρόπο— *το* **κομμάτι** της λογικής της αναπτυξιακής στρατηγικής που επιχειρείται να **καταρριφθεί** ή άλλως, το τμήμα εκείνο της Κοινοτικής Αναπτυξιακής Φιλοσοφίας, που —όπως υποστηρίζεται στην παρούσα— *διαχρονικά αντικαθίσταται, ή θα πρέπει να αντικατασταθεί αν βασικός Κοινοτικός στόχος παραμένει ενοποίηση του ευρωπαϊκού χώρου, μέσω της* **ΣΥΝΟΧΗΣ** *και* **ΣΥΓΚΛΙΣΗΣ** *των επιμέρους τμημάτων.*

Μέσα από αυτή την αναζήτηση της παράλληλης ιστορικής αναδρομής (**περιφέρειας-πολιτικές**), η διατριβή επιχειρεί να δώσει απαντήματα σε μια σειρά ερωτημάτων της μορφής «**γιατί**»:

ΓΙΑΤΙ, καθόλη τη διαδρομή, η συνολική Κοινοτική Πολιτική δέχτηκε κριτική, που οδήγησε τελικά στην αναμόρφωσή της;

ΓΙΑΤΙ δεν απέδωσε σύμφωνα με τα προσδοκόμενα;

ΓΙΑΤΙ η Κοινή Αγροτική Πολιτική (που συγκέντρωσε το μεγαλύτερο ποσοστό των Κοινοτικών δαπανών) εξακολούθησε να ισχύει και μετά το χρονικό εκείνο σημείο που ήταν πλέον φανερό ότι **κόστιζε** πολύ περισσότερο από όσο ωφελούσε;

ΓΙΑΤΙ επιλέχθηκε η μέση λύση της **συνυπευθυνότητας** για την πλεονασματική γεωργική παραγωγή (που δεν διετίθετο, αλλά αποθηκευόταν), αντί μιας ριζοσπαστικότερης και άμεσης απάντησης που θα έδινε εξαρχής λύσεις αγροτικής ολοκληρωμένης ανάπτυξης (ή άλλως, γιατί η ΚΑΠ/ΕΓΓΥΗΣΕΙΣ κυριάρχησαν περισσότερο από τριάντα χρόνια στο σχεδιασμό Κοινοτι-

κών προτεραιοτήτων για την ύπαιθρο, αντί να αναζητηθούν ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ λύσεις ανάπτυξης των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της Ε.Ο.Κ. σήμερα **Ευρωπαϊκής Ένωσης**.

ΓΙΑΤΙ επιλέχθηκε **αυτή η στιγμή** για την **στροφή**;

ΓΙΑΤΙ δεν δόθηκε εξαρχής, η έμφαση στην βελτίωση των γεωργικών εν γένει διαρθρώσεων και ιδιαίτερα εκείνων που αφορούν την βελτίωση/ανάδειξη των δεξιοτήτων του ανθρώπου μέσα στον τόπο, μέσα στον *αγροτικό* μικρόχωρο;

ΓΙΑΤΙ υποστηρίζεται εδώ ότι η **ΝΕΑ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ή ΤΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΡΙΞΗΣ ή τα ΜΟΠ, ή ακόμα, ΟΙ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ (πιο γνωστές ως ΠΑΚΕΤΟ DELORS II)** *είναι μια ουσιαστική μεταβολή της Αναπτυξιακής Στρατηγικής της Κοινότητας και όχι επίφαση μεταβολής;*

Από τη στιγμή που οι απαντήσεις στα **γιατί** παρέχουν μια πρώτη τεκμηριωμένη προσέγγιση της θέσης ότι υπάρχει πράγματι διαπιστωμένη μεταβολή της Κοινοτικής εν γένει Πολιτικής, διαχρονικά θεμελιούμενης πάνω στις νέες τάσεις και ιδιαίτερα τις απαιτήσεις-ανάγκες αλλά και συγκυρίες (ευρωπαϊκές αλλά και γενικότερα διεθνείς), μέσα από την παράλλλη εξέταση της *εξέλιξης* **περιφερειών-πολιτικών,** αυτόματα διασαφηνίζονται θέματα που έχουν να κάνουν με:

- αυτή την ουσία της αρχικής υιοθέτησης **κανόνων** Κοινοτικής πρακτικής, που σήμερα δεν έχουν την **βαρύτητα** των προηγούμενων δεκαετιών
- την αιτιολογικη βάση μεταβολής της λογικής και φιλοσοφίας του Κοινοτικού γίγνεσθαι
- τους λόγους που, ενδεχόμενα, υπαγόρευσαν την μεταβολή
- την επίδραση των συγκυριών και γενικότερα στοιχείων **εκτός** συστήματος, πάνω στη διεργασία μεταβολής του ίδιου του συστήματος και της στρατηγικής που το προσδιορίζει

Το αμέσως επόμενο βήμα (που ακολουθεί η παρούσα διατριβή) είναι *να επιχειρήσει να οριοθετήσει το* **τι είναι εκείνο που τίθεται πλέον στη θέση αυτού που εγκαταλείπεται.**

Πρόκειται για *φιλοσοφικό σύστημα-στρατηγική-πρακτική και μεθοδολογία*, στοιχεία που οριοθετούν ουσιαστικά ένα νέο σύγχρονο και δυναμικό **πρόσωπο** για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα.

Με επίκεντρο την αγροτικη περιφέρεια, τις νέες στρατηγικές ανάπτυξης, η παρούσα επιχειρεί τομές στα ακόλουθα:

• **Οι περιφέρειες της Κοινότητας: Κριτική θεώρηση**

Διαχρονική **διαδρομή** στις περιφέρειες - με έμφαση τις αγροτικές-μειονεκτικές, με παράλληλη αναφορά-εξέταση των πολιτικών που τις **προσδιόρισαν** (ή άλλως, που δέχτηκαν **επηρρεασμούς** από αυτή την κατάσταση και διαχρονική εξέλιξη των περιφερειών).

• Πως λειτούργησαν οι Περιφέρειες (μέχρι σήμερα);

• Γιατί, **τομεακές** και όχι εξαρχής **ολοκληρωμένες** δράσεις;

• Διαπιστώνεται διαχρονική άμβλυνση ή οξυνση του **χάσματος** και γιατί; Ποιά η αιτιολογική βάση συλλογιστικής και αξιολόγησης των εκτιμήσεων;

• Ποιά είναι τα **συμφέροντα** που σήμερα φαίνεται να μεταβάλλουν προσανατολισμό;

• Ποιοί συσχετισμοί υπαγορεύουν —αν υπαγορεύουν— αναδιάταξη των Κοινοτικών προτεραιοτήτων;

• Υπάρχει πράγματι **νέα αντίληψη** στρατηγικής ανάπτυξης της Κοινοτικής περιφέρειας και γιατί;

• Η **ΣΥΝΟΧΗ** των περιφερειών είναι ταυτόσημη ή ισχυρότερη της **σύγκλισης** (των οικονομιών) και γιατί;

• Ποιές πολιτικές φαίνεται να **αναδείχνονται** από τη νέα αντίληψη —αν υπάρχει—, ποιά μέσα, ποιές μεθοδολογίες και διεργασίες αναδείχνουν και στηρίζουν αυτές τις πολιτικές;

• Ποιός ο ρόλος του διεθνή παράγοντα (π.χ. συμφωνίες GATT) στον **υποψιαζόμενο αναπροσανατολισμό;**

• Πόσο έτοιμη είναι η Ενωμένη Ευρώπη να αποδεχθεί και να αφομοιώσει τις κατευθύνσεις μιας ενδεχόμενης αναδιάταξης **προτεραιοτήτων;**

• Πόσο (περίπου) **κοστολογείται** (οικονομικά και κοινωνικά ενδεχόμενη αναδιάταξη Κοινοτικών Προτεραιοτήτων;

• Εξειδίκευση: ΕΛΛΑΔΑ: Πόσο έτοιμη είναι για μια νέα Κοινοτική αναπτυξιακή προσέγγιση;

• Η Προετοιμασία:
• Κοινοτική Προετοιμασία
• Εθνική Προετοιμασία

- Οικονομική-Κοινωνική-Θεσμική προετοιμασία
- Θεσμική: Εξειδίκευση: **Η ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ**
- Πρωτοβουλίες της Επιτροπής: Πειράματα—**Πιλότοι**
- Τα **ΔΙΚΤΥΑ**

- **Ο μικρόχωρος και πως οριοθετείται**
- ο αγροτικός μικρόχωρος
- κατηγορίες **περιοχών υπαίθρου**: *οριοθέτηση/προσδιορισμός*
- βασικές συνιστώσες και προβλήματα
- ανάπτυξη-υποανάπτυξη περιοχών υπαίθρου
- η **απομόνωση**
- η γεωγραφική λειτουργική ενότητα
- η χωρική διάσταση της λειτουργικής ενότητας
- έμφαση: **ο Κοινοτικός μικρόχωρος**
- εντοπισμός **δυαδισμών** μέσα στον Κοινοτικό μικρόχωρο
- **συστήματα της μορφής Βορρά-Νότου** μέσα στον ευρωπαϊκό μικρόχωρο
- απομόνωση και **έλξη** του Κοινοτικού μικρόχωρου
- κατηγοριοποίηση των μικροπεριφερειών στην Κοινότητα
- αστικο-αγροτικά υποδείγματα στο χώρο της Κοινότητας
- αλληλεξαρτήσεις με τα αναπτυγμένα κέντρα στην Κοινότητα
- μηχανισμοί που διαμόρφωσαν εξελικτικά τον **απομονωμένο αγροτικό μικρόχωρο** μέσα στην Κοινότητα
- επιλεκτικές αναφορές σε παραδείγματα του Κοινοτικού μικρόχωρου
- ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ Κοινοτικών **περιοχών υπαίθρου**: Ενα προτεινόμενο σχήμα-υπόδειγμα

- *Κοινοτικές Παρεμβατικές Πολιτικές*
- συνοπτική ιστορική αναδρομή
- οι τομεακές παρεμβάσεις
- ο ρόλος των τομεακών παρεμβάσεων στην αναπτυξιακή διαδικασία, μέσα στην Κοινότητα
- προβλήματα τομεακών παρεμβάσεων: αλληλοεπικαλύψεις/αλληλοαναιρέσεις/συγκρούσεις
- το αποτέλεσμα

• άμβλυνση ή διεύρυνση του χάσματος μεταξύ των Κοινοτικών περιφερειών;

• η **Κοινοτική αλληλεγγύη**: αποτελεσματική ή μονομερής και ανακόλουθη;

• συνεισφορά στις επιμέρους εθνικές προσπάθειες ή **πρόφαση διείσδυσης** οικονομικών συμφερόντων;

• πολιτικές και **πολιτικοί**: Μια άλλη διάσταση του Κοινοτικού γίγνεσθαι

• **ισορροπίες και διαπραγμάτευση**

• **αναγωγή** της Κοινοτικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής σε ζήτημα **ευκαιριακών συμμαχιών** και λεπτών πολιτικών ισορροπιών

• ιεράρχηση προτεραιοτήτων: Μιά δυναμικά εξελισσόμενη και μεταβαλλόμενη διαδικασία

• **αγροτικός μικρόχωρος** και πολιτικές: σύγκλιση ή συνοχή;

• αναπτυξιακή στρατηγική, ή αναζήτηση **νέου προσώπου για την Κοινότητα των 15**;

• προς μια πολιτική ενοποίηση, ή **πολιτική παρέκλιση**;

• **εμβάθυνση ή διεύρυνση** ή, και τα δύο; που δίνεται η έμφαση;

• επιρροές της διεθνούς αγοράς: Πόσο και σε ποιό βαθμό συμβάλλουν στην διαμόρφωση της Ευρωπαϊκής Αναπτυξιακής Στρατηγικής υπαίθρου;

• Ενδείξεις μιας **Νέας Αντίληψης** Κοινοτικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής:

• Κριτική θεώρηση της **υποψιαζόμενης** Νέας Κοινοτικής Αντίληψης, με βάση την εξελικτική πορεία της *θεωρητικής οικονομικής σκέψης*

• Διαφαίνονται επιρροές της σύγχρονης οικονομικής θεωρίας πάνω στη σημερινή Κοινοτική Αναπτυξιακή Πολιτική;

• Ποιές είναι οι **αιχμές** —ή άλλως, τα κύρια σημεία— της **υποψιαζόμενης** Νέας Κοινοτικής Αντίληψης για την ανάπτυξη των αγροτικών —στη βάση τους— μικρόχωρων που φαίνεται να **τροφοδοτούνται** από την σύγχρονη θεωρητική σκέψη αναπτυξιακής διαδικασίας;

• Αντίστροφα, κατά πόσο ο σχεδιασμός και η υλοποίηση Κοινοτικών Αναπτυξιακών Πολιτικών στην ύπαιθρο (βασικά) επηρρεάζει την σύγχρονη θεωρητική σκέψη πάνω στο πεδίο της Αναπτυξιακής Στρατηγικής;

• Πώς οριοθετείται η **Νέα Αντίληψη** Κοινοτικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής;

• Ποιές οι βασικές της συνιστώσες;

• Θεσμικό πλαίσιο: Βασικοί Κανονισμοί ΕΟΚ που υλοποιούν την **υποψιαζόμενη** Νέα Αντίληψη (και άλλα κείμενα)

• Περιοχή-στόχος (1 έως 5b)

• Ποιές είναι οι Κοινοτικές Πρωτοβουλίες και ποιός ο ρόλος τους;

• Εξειδίκευση: **Κοινοτική Πρωτοβουλία L.E.A.D.E.R**

• Πόσο έχει προχωρήσει η **ιδέα** της Ενεργοποίησης Ενδογενούς Δυναμικού;

• Η αυτοδύναμη *ενδογενής*, ή η εξαρτώμενη εξωγενής ανάπτυξη συνιστά την Κοινοτική Πρόταση στα πλαίσια της **υποψιαζόμενης** Νέας Κοινοτικής Αντίληψης;

• Κατά πόσο η **ενδογενής** ανάπτυξη οδηγεί στην αναγκαιότητα ενεργοποίησης ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ, ή, αντίστροφα κατά πόσο η ανάπτυξη Τοπικών Πρωτοβουλιών συμβάλλει κρίσιμα στην ενδογενή ανάπτυξη των περιφερειών και των μικρόχωρων;

• Πώς οριοθετούνται οι **Τοπικές Πρωτοβουλίες**;

• Ποιά τα χαρακτηριστικά τους;

• Πώς υλοποιούνται μέσα στα στενά όρια του μικρόχωρου;

• Πόσο συμβάλλουν στην Τοπική Απασχόληση και την ανακοπή της αστυφιλίας;

• Πώς συμβιβάζεται η **ιδέα** ανάπτυξης Τοπικών Πρωτοβουλιών, μέσα στο Διεθνές Σύστημα Καταμερισμού Εργασίας;

• Συνιστούν λογική συνέπεια στης αναπτυξιακής διαδικασίας ή **παρέκλιση** οφειλόμενη σε παρεμβατισμό;

• Ποιά είναι η εναρκτήρια ώθηση των Τοπικών Πρωτοβουλιών και κάτα πόσο είναι αναγκαία σε ένα **ανοικτό σύστημα**

• Πως ενισχύει (ή αντίστροφα, αποθαρρύνει), η Ευρωπαϊκή

Κοινότητα τις Τοπικές Πρωτοβουλίες;

• **Τοπικός Σχεδιασμός:** συνδέεται με την Στρατηγική των Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων στο χώρο;

• Το *Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Δράσης:* Ποιά τα βασικά συστατικά του, ποιοί είναι οι στόχοι του, ποιές είναι η βασικές του συνιστώσες και ποιά η προοπτική του;

• **Ομάδα Τοπικής Δράσης** και **Επιχειρησιακό (Τοπικό) Σχέδιο**

• Στοιχεία του **Επιχειρησιακού Σχεδίου**: Στρατηγικός στόχος, αλληλοσύνδεση στόχων (μεταξύ τους) και στόχων-μέσων, *καινοτομία*, πολλαπλαστιαστικότητα δράσεων, αποδοτικότητα μέτρων, βιωσιμότητα δραστηριοτήτων

• Ποιά τα προσδοκόμενα αποτελέσματα;

• Ποιά μεθοδολογία ακολουθείται κατά την διαδικασία Τοπικού Σχεδιασμού: Πως η **εκ των κάτω προς τα άνω** *μεθοδολογική διεργασία* **συναντά την εκ των άνω προς τα κάτω;**

• Ενεργός συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού στη διαμόρφωση- σχεδιασμό και υλοποίηση τοπικών προτάσεων.

• **Κοινοτική στήριξη προσπαθειών Τοπικού Σχεδιασμού: Πραγματικότητα, ή, επίφαση πραγματικότητας;**

• Κοινοτική Πολιτική των *Ολοκληρωμένων Παρεμβάσεων*: Μ.Ο.Π. **Κοινοτική Πλαίσια Στήριξης, Δεύτερο Πακέτο DELORS**: Κοινοτική αναγκαιότητα, **ή προϊόν συμβιβασμού;**

• Ανθρωποκεντρική και φυσιοκεντρική θεώρηση της Ανάπτυξης:

ΑΝΘΡΩΠΟΣ-ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ στο επίκεντρο της αναπτυξιακής Στρατηγικής, στο Κοινοτικό επίπεδο,

• *Τα πολιτιστικά* συνιστούν στοιχείο **Τοπικών Πρωτοβουλιών, ή θεωρούνται ως δράσεις εκτός οικονομίας,** κατά την αντίληψη της Κοινοτικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής;

• Προθυμία, ή, απροθυμία των Κρατών-Μελών να **συνεργαστούν** με ΕΟΚ στα πλαίσια της **Νέας Κοινοτικής Αντίληψης;**

• **Παγκοσμιοποίηση των τάσεων:** *Τι υποδείχνει η διεθνής εμπειρία*

• Αναφορά σε Εκθέσεις Ο.Η.Ε, F.A.O, I.L.O

- Κριτική θεώρηση αποτελεσμάτων
- Η **αγορά** ισχυρότερη των διεθνών τάσεων για **τοπική ανάπτυξη**;
- Διαπιστώνεται σύγκρουση —με πεδίο αναφοράς την τοπική ανάπτυξη— ανάμεσα στις εξελίξεις που υπαγορεύει η αγορά και τις προσπάθειες για τοπική ανάπτυξη;
- Το Κοινοτικό Σύστημα **δέχεται** πιέσεις της διεθνούς αγοράς που αντιστρατεύονται την τοπική ανάπτυξη, ή διαπιστώνεται **συμφιλίωση** των δύο;
- Ιδιωτικο-οικονομικό κριτήριο, ή, κοινωνικός ο εν γένει χαρακτήρας της τοπικής ανάπτυξης, όπως αυτή εκφράζεται μέσα από την **υποψιαζόμενη** νέα Κοινοτική Αντίληψη για την Ανάπτυξη;

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΘΕΣΕΙΣ: Η ΠΡΟΤΑΣΗ

Οι τομές που επιχειρούνται στην παρούσα Διατριβή —και που εκτέθηκαν αναλυτικά πιο πάνω, μαζι με τη λογική και τη φιλοσοφία που τις συνοδεύει, έχουν μία κατεύθυνση, ένα προσανατολισμό και ένα στόχο:

Να προκύψουν ορισμένα συμπεράσματα, κατά τρόπο μεθοδικό και αρκετά τεκμηριωμένο, που με τη σειρά τους θα ήταν σε θέση να στηρίξουν θέσεις που διατυπώνει ο υπογράφων στο τελευταίο κεφάλαιο αυτής, θέσεις που από κοινού συνθέτουν την ΤΕΛΙΚΗ ΤΟΥ ΠΡΟΤΑΣΗ:

Αναμφίβολα, τόσο η επιχειρηματολογία, όσο και η συνθετική τεκμηρίωση υπόκεινται στην κριτική παρατήρηση και αυτό συνιστά την όποια συνεισφορά της: να προκληθεί το ερέθισμα για επιστημονικό διάλογο πάνω στο παρθένο πεδίο της Κοινοτική Πολιτικής για την Τοπική Ανάπτυξη:

Αυτό δεν είναι χωρίς σημασία, στο βαθμό που η ΕΛΛΑΔΑ συνιστά για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα **περιφέρεια** και κατά συνέπεια ο όποιος διάλογος και η όποια παρέμβαση ενιαίας πολιτικής —όχι απλά περιφερειακής— αλλά ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ θα περιμένει κανείς να προκληθεί από χώρες όπως ακριβώς η χώρα μας που έχει και το ισχυρότερο κίνητρο για την ανάπτυξη των μικρών μειονεκτικών χώρων υπαίθρου (που συνθέτει το μεγαλύτερο τμήμα της έκτασής της), συμπεριλαμβανομένων και των κατακερματισμένων απομονωμένων μικρόχωρων της Νησιωτικής χώρας, όπου —κατά τον υπογράφοντα—θα πρέπει να δοθεί το κύριο βάρος.

Κεφάλαιο 1ο
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΒΑΣΙΚΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ ΠΡΟΣΒΑΣΕΩΝ

1. 1 Η ΚΛΑΣΣΙΚΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ

1. 1. 1 Ανάπτυξη - Διεύρυνση

Μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, πολλές περιοχές ή περιφέρειες ή και χώρες ακόμα, ιδιαίτερα εκείνες που ήσαν συνδεδεμένες με τη διεθνή αγορά, γνώρισαν σχετικά μεγάλους ετήσιους ρυθμούς διεύρυνσης του εισοδήματός τους (Α.Ε.Π.). Οι *περιοχές* αυτές **καταχωρήθηκαν** στη διεθνή βιβλιογραφία με τον χαρακτηρισμό **αναπτυσσόμενες** σε αντιδιαστολή με τις **υποανάπτυκτες**:

Στην ουσία και οι δύο αυτές κατηγορίες περιφερειών-περιοχών ή οικονομιών αντιμετώπιζαν τα ίδια προβλήματα **ΔΙΑΡΘΡΩΣΗΣ**. *Ο όρος* **αναπτυσσσόμενη** για να υποδηλώσει *την διαδικασία της ταχείας οικονομικής* **διεύρυνσης** που γνώρισαν οι περιφέρειες αυτές, μέσα σε σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα.

Αυτό όμως —όπως υποδηλώνει ο Higgins (1)— σε καμμιά περίπτωση *δεν σημαίνει* **ανάπτυξη**, ούτε και συνιστά αναπτυξιακή διαδικασία.

Ο Higgins επικαλείται τους **δυαδισμούς** που παρατηρούνται μέσα στα όρια μιας και μόνο περιφέρειας ή περιοχής (ή χώρας) όπου **μία πόλη** ή **ένας τομέας** συγκεντρώνουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά *μιας αναπτυγμένης περιφέρειας* (μοντέρνα τεχνολογία επικοινωνίες/ροή πληροφόρησης, αρχιτεκτονική, δρόμοι, σύγχρονη οργάνωση, managment κλπ), ενώ άλλοι **μικρόχωροι** (ή σε όρους οικονομίας) άλλοι τομείς ή κλάδοι περαμένουν πεισματικά σε κατάσταση υποανάπτυξης, χωρίς να είναι δυνατόν το ένα από τα μέρη αυτά να είναι σε

θέση να **ενσωματώσει το άλλο**, μέσα από αυτούς τους μηχανισμούς της αγοράς.

Η ανάπτυξη αυτή που βασίζεται στην οργάνωση του μικρόχωρου, της πόλης, ή του τομέα με έναν εντελώς σύγχρονο τρόπο που θυμίζει πολύ αναπτυγμένη χώρα δεν συνδέεται κατ' ανάγκη με τον δευτερογενή ή τον τριτογενή τομέα, αλλά μπορεί να αφορά και τον τομέα της γεωργίας (εφόσον εκεί χρησιμοποιείται σύγχρονη τεχνολογία). Η διεθνής εμπειρία ωστόσο έχει ταυτίσει σχεδόν τους όρους **γεωργία-αγροτικός χώρος** με την παραδοσιακή οργάνωση παραγωγής,φ την καθυστέρηση και σε τελική ανάλυση την υπο-ανάπτυξη και αντίστροφα, τον δευτερογενή και τριτογενή τομέα της παραγωγικής διαδικασίας με την **ανάπτυξη**.

Εισαγωγικά επισημαίνεται ότι στη διαδικασία της οικονομικής ανάπτυξης αλλάζει η σχέση κεφαλαίου/εργασία:

Ο λόγος κεφάλαιο/εργασία μεγαλώνει, που σημαίνει ότι επενδύεται όλο και περισσότερο κεφάλαιο και χρησιμοποιείται όλο και λιγότερο εργατικό δυναμικό και το ζητούμενο εδώ είναι το **αν μια αναπτυσσόμενη χώρα-περιφέρεια-περιοχή θα πρέπει να χρησιμοποιεί τεχνολογία που να προσιδιάζει στους συντελεστές της παραγωγής που διαθέτει (και στην όποια αναλογία τους διαθέτει) ή αν θα πρέπει να χρησιμοποιεί τεχνικές έντασης κεφαλαίου που θα προκαλέσουν την ταχύτατη οικονομική διεύρυνση,** πριν να είναι έτοιμη γι αυτό η υποδομή του παραγωγικού της συστήματος (2).

Πριν απαντηθούν ερωτήματα που θέτει η σύγχρονη οικονομική θεωρητική σκέψη, θα πρέπει να γίνει μια **επιλεκτική** συνοπτική αναδρομή στην κλασσική θεωρητική σκέψη που επηρρέασε αλλά και επηρρεάστηκε από τις κατευθύνσεις και τους προσανατολισμούς που προσδιόρισε αυτή η έννοια της ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ.

Η **Διεύρυνση** για περισσότερο από έναν αιώνα κυριολεκτικά ταυτίστηκε με την έννοια της **Ανάπτυξης** και η ταύτιση αυτή πολλαπλασιαστικά παρήγαγε σειρά δυσαρμονιών και παρερμηνειών, όσον αφορά αυτή καθεαυτή την αναπτυξιακή διαδικασία.

Κατ' αρχήν, **ανάπτυξη** και **υπο-ανάπτυξη** είναι έννοιες

σχετικές που προϋποθέτουν την ύπαρξη πιο αναπτυγμένων οικονομιών που θέτουν το αναπτυξιακό πρότυπο (3).

Η ιστορικη αναδρομή δείχνει ότι το πρότυπο αυτό συνδέθηκε με την μακροχρόνια αύξηση του Εθνικού Εισοδήματος (όπως τουλάχιστον διαπιστώνεται από την εξέταση των σημερινών αναπτυγμένων χωρών) που οφειλόταν στη συσσώρευση κεφαλαίου, τις επενδύσεις, την πλήρη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και συνοδεύτηκε από αλλαγές στην τεχνική και την οργάνωση της παραγωγής, αλλά από σειρά θεσμικών μεταβολών των κοινωνιών που αφορούσαν, μεταβολών προσαρμοσμένων σε νέες λειτουργίες (4).

Η διαδικασία αυτή που συμπίπτει χρονικά με την λεγόμενη **βιομηχανική επανάσταση** καθιερώθηκε στην Ευρώπη στα τέλη του 18ου αιώνα με τις αρχές του 19ου και υπήρξε **εμπειρία χωρίς προηγούμενο με εξαιρετικά επιλεκτική διάταξη στο χώρο (5).**

Ωστόσο —όπως επισημαίνει ο Holland (6), η κλασσική οικονομική σκέψη πολύ λίγο, —αν όχι καθόλου— είχε ενδιαφερθεί για την χωρική διάσταση των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Αντίθετα, το κλασσικό πρόβλημα που είχε αναχθεί σε επίπεδο φιλοσοφικής πλέον θεώρησης αναφερόταν στην ανάγκη συσσώρευσης κεφαλαίου (capital) —μέσω επενδύσεων στον **κερδοφόρο** βιομηχανικό τομέα (που είχε γρήγορη απόσβεση), επανεπενδύσεων και σε τελική ανάλυση, των τάσεων μεγέθυνσης και διεύρυνσης των δραστηριοτήτων με παράλληλη συμπίεση του κόστους παραγωγής:

Καθώς ο λόγος κεφάλαιο/εργασία ήταν πολύ μικρός (τουλάχιστον στην αρχική φάση) ο βιομηχανικός εκσυγχρονισμός στηρίχθηκε βασικά σε δραστηριότητεσ **εντάσεως εργασίας** αποσπώντας φτηνό εργατικό δυναμικό από τον παραδοσιακό τομέα της γεωργίας.

Οι κλασσικοί της οικονομικής σκέψης εκτιμούσαν —όχι αβασάνιστα— ότι οι τάσεις αυτές θα έλυναν αυτόματα το πρόβλημα της απασχόλησης καθώς το πλεονάζον Εργατικό Δυναμικό στον γεωργικό τομέα θα εύρισκε διέξοδο στον τομέα της βιομηχανίας (όπου τα ημερομίσθια ήσαν υψηλότερα) με

συνέπεια τη μείωση προσφοράς εργασίας στη γεωργία, αύξηση της αποδοτικότητας προσφοράς εργασίας στη γεωργία, αύξηση της αποδοτικότητας και αμοιβής εργασίας στον τομέα αυτό με τελικό αποτέλεσμα την εξίσωση μισθών/ημερομισθίων στους δύο τομείς.

Η **αόρατος χειρ** της κλασσικής οικονομικής σκέψης που υπογόρευαν οι μηχανισμοί της αγοράς, κάθε άλλο παρά δικαίωσε τις προσδοκίες των υποστηρικτών της, πέρα από το στοιχείο της ταχύτατης οικονομικής διεύρυνσης που γνώρισαν αυτοί ακριβώς οι γεωγραφικοί χώροι οι οποίοι ήσαν συνδεδεμένοι με την διεθνή αγορά.

Από την άλλη, το σύστημα αυτό της ταχείας συσσώρευσης κεφαλαίου (καπιταλιστικό) δέχτηκε σφοδρή κριτική, με κύρια έκφραση εκείνη της Μαρξιστικής ανάλυσης και της υπεραξίας της **εργασίας** που καρπούται εκείνος που διαθέτει το κεφάλαιο.

Όπως και να έχει το ζήτημα, η μετέπειτα ιστορική εμπειρική παρατήρηση έδειξε καθαρά, αυτό που σταδιακά είχε αρχίσει να συνειδητοποείται:

Ότι δηλαδή, η οικονομική διεύρυνση δεν σήμαινε κατ' ανάγκη **ανάπτυξη**:

Μπορεί να συνοδεύεται (και συνοδεύτηκε πράγματι, όπως έδειξε η εμπειρική παρατήρηση) από ανεργία, στασιμότητα ως προς την μετακίνηση εργατικού δυναμικού από τον πρωτογενή στον δευτερογενή τομέα όξυνση των ανισοτήτων (και άρα εδώ τίθεται το τεράστιο θέμα της χωρικής διάστασης της αναπτυξιακής διαδικασίας) παρασιτική απασχόληση, χωρική υποβάθμιση της ποιότητας ζωής κλπ.

Διαχρονικά, το παραδοσιακό, το λιγότερο αναπτυγμένο κομμάτι της κοινωνίας συνδυάστηκε με τον αγροτικό χώρο και τη γεωργική απασχόληση, ενώ το μοντέρνο, το σύγχρονο, το αναπτυγμένο συνδυάστηκε με δραστηριότητες της πόλης (αστικός χώρος) είτε δραστηριότητες που προσδιόριζαν τον δευτερογενή και τον τριτογενή τομέα της οικονομίας.

Δεν είναι χωρίς σημασία η εκτίμηση ότι διαχρονικά *ο μετασχηματισμός μιας κοινωνίας από υπο-ανάπτυκτη σε αναπτυγμένη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον μετασχηματισμό της από γεωργική-αγροτική σε βιομηχανική*, με την έννοια της συνεχούς

διαχρονικής πτώσης της συμμετοχής του τομέα της συνεχούς διαχρονικής πτώσης της συμμετοχής του τομέα της γεωργίας στο σχηματισμό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και αντίστροφα, της συνεχούς αύξησης της συμμετοχής των τομέων της βιομηχανίας και των υπηρεσιών.

Η διαδικασία της οικονομικής διεύρυνσης είχε και μια άλλη βασική συνέπεια που χρησίμευε πάντα ως βασικό όπλο της επιχειρηματολίας υπέρ της πλήρους απόκλισης των δύο όρων (**διεύρυνση, ανάπτυξη**):

την εμφάνιση του φαινομένου μιας οικονομίας που έχει πετύχει έναν ικανοποιητικό βαθμό ανάπτυξης του **μοντέρνου** τομέα και έχει αυξήσει τη συμμετοχή του στη διαμόρφωση του Ακαθάριστου Συνολικού Προϊόντος, αλλά διατηρεί παράλληλα παραδοσιακές δομές οργάνωσης της παραγωγής κα απασχόλησης και έχει μεγάλο τμήμα του πληθυσμού της αποκομμένο από τα αγαθά αυτής της **αναπτυξιακής** διεργασίας (6).

Αν και δεν είναι αναγκαίο, οι όροι «διερεύνυση» και «ανάπτυξη» να βρίσκονται σε διαμετρικά αντίθετες θέσεις (πολύ μάλιστα περισσότερο, αν έχουν προηγηθεί προεργασίες και υποδομές που επιτρέπουν στη «διεύρυνση» να είναι «ανάπτυξη») θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι **σε γενικές γραμμές οι δύο έννοιες δεν «συμβαδίζουν».**

Από την άλλη, το τί θεωρείται «αναπτυγμένο» και τι θεωρείται «υπο- ανάπτυκτο» είναι κάτι το πολύ σχετικό, που προκύπτει μόνο μέσα από συγκριτικές αντιπαραθέσεις δεικτών (π.χ. ρυθμός αύξησης Α.Ε.Π., ή ποσοστό ανεργίας, ή ο πολύ γενικός όρος «ποιότητα ζωής»).

Άρα, τίθεται εξ ορισμού ένα είδος «διαβάθμισης», τόσο των αναπτυγμένων περιοχών, όσο και στο χώρο των υποανάπτυκτων, αλλά και των αναπτυσσόμενων.

Κατά την διαβάθμιση αυτή, το **ποιοτικό κριτήριο** φαίνεται να υπερτερεί έναντι των συνολικών της προσοχής και της έρευνας.

Στα πλαίσια αυτά, συζητά κανείς για **την κατάσταση της σχετικής και της απόλυτης φτώχειας** (κάτι που αναλύεται λεπτομερέστερα σε επόμενα κεφάλαια της παρούσας, με βάση

τις ετήσιες Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών, όπως F.A.O και I.L.O).

Καταπληκτικά, «διεύρυνση» και «ανάπτυξη» δεν συμπίπτουν κατ' ανάγκη, αλλά ούτε και ο ένας όρος αποκλείει τον άλλο:

Η διεύρυνση δεν οδηγεί με μαθηματική ακρίβεια στην ανάπτυξη (στα πλαίσια της λογικής «μεγαλύτερη πίττα ίσον μεγαλύτερο κομμάτι για τον καθένα) αλλά ούτε και αυτό μπορεί να αποκλειστεί, στην υποθετική περίπτωση που μια κοινωνία έχει διαμορφώσει τις δομές της οικονομίας της σε μια τέτοια οργάνωση που θα επέτρεπε στη «διεύρυνση» να εξελιχτεί σε πραγματική ανάπτυξη.

1.1.2 Η χωρική διάσταση της ανάπτυξης

Στη προηγούμενη παράγραφο (1.1.1) διατυπώθηκαν ήδη αιχμές ότι η κλασσική οικονομική θεωρητική σκέψη «παρέκαμψε» μάλλον παρά τόνισε το θέμα «ανάπτυξη - περιφέρεια».

Η χωρική διάσταση της ανάπτυξης, ή ακόμα παραπέρα, η **«ισόρροπη ή η μη ισόρροπη» ανάπτυξη του χώρου** πολύ λίγο φαίνεται να είχε απασχολήσει τους θεωρητικούς της οικονομικής σκέψης, καθώς η έμφαση δόθηκε στην έννοια της «οικονομικής διεύρυνσης» (που «αυτόματα» -κατά την θεωρητική σκέψη- θα οδηγούσε στην ανάπτυξη).

Η κλασσική σκέψη **θεωρούσε δεδομένο** ότι «οι επιχειρήσεις μεγιστοποιούν τα κέρδη τους προσανατολιζόμενες εκεί που το κόστος είναι χαμηλότερο και ότι το Εργατικό Δυναμικό προσανατολίζεται εκεί που υπάρχει ζήτηση και άρα υψηλότερη αμοιβή εργασίας και ότι αυτή η «κίνηση» αυτόματα θα διασφάλιζε **ισορροπία στο χώρο.**

Από τα τέλη του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού, καθώς ο Ευρωπαϊκός χώρο κυριολεκτικά αναμορφωνόταν κάτω από την ταχύτατη εκβιομηχάνιση και την αστικοποίηση, το κύριος βάρος της θεωρητικής έρευνας περιστρεφόταν γύρω από την έννοια της **«βιομηχανικής μονάδας»:**

«Η κατεύθυνση της στο χώρο (7) θεωρήθηκε ότι προσδιορίζεται από τη «λογική» συμπεριφορά του επιχειρηματία, συμπεριφορά που με τη σειρά της «υπακούει» σε δυνάμεις «έλξης» (μαζική ύπαρξη πρώτης ύλης, ελάχιστο κόστος απόστασης από την αγορά, «ζήτηση», μεγιστοποίηση κέρδους).

Ο συνδυασμός «Περιφερειακά προβλήματα και Διαρθρωτικές αδυναμίες» δεν είχε απασχολήσει - τουλάχιστον σοβαρά

την κλασσική, αλλά και την νεο-κλασσική σκέψη.

Ωστόσο, σε εκείνο το χρονικό διάστημα άρχισαν να διατυπώνονται οι πρώτες κριτικές θέσεις απέναντι σε αυτή την υπεραπλουστευμένη θεωρητική κατασκευή που έπαιρνε ως δεδομένη την «αυτοματοποίηση» των πάντων (εγκατάσταση, κινητικότητα του ΕΔ κλπ).

Παράλληλα, ο «χώρος» άρχισε να τίθεται κάτω από μια αναλυτικότερη ερευνητική προσέγγιση:

Ο Christaller(8) διαμορφώνει τη «θεωρεία των Κεντρικών Τόπων». Πρόκειται για τη θεωρία διαμόρφωσης **χωρικού συστήματος κεντρικών τόπων, μέσα στο οποίο διαμορφώνεται μία κατανομή δραστηριοτήτων (οικονομικών ή μή) που, είτε συμβάλλουν στη διεύρυνση της οικονομίας της πόλης (κεντρικός τόπος), είτε στη διαμόρφωση της δομής της.**

Από την άλλη, ο Marx, **έχοντας ως επίκεντρο την κριτική του ανάλυση για την «ασυμμετρία του καπιταλιστικού συστήματος»(9) και των διαρθρωτικών προβλημάτων παραγωγής, αφήνει αιχμές για τα προβλήματα περιφερειακής ανάπτυξης που ανακαλύπτουν από την λειτουργία του συστήματος.**

Ωστόσο, οι πρώτες βασικές τομές που τοποθετούσαν το πρόβλημα της ασύμμετρης ανάπτυξης στο επίκεντρο του ερευνητικού ενδιαφέροντος έμελλε να προέλθουν πολύ αργότερα -στις αρχές του 20ού αιώνα- και από εντελώς διαφορετικές **φιλοσοφικές τοποθετήσεις**, καθώς οι Rosa Luxemburg(10), Hobson(11) και Scumpeter(12) κάνουν τις πρώτες διαπιστώσεις τους σχετικά με τις **«ανισότητες που συνδέουν τους ανθρώπους και το χώρο στη διαδικασία της ανάπτυξης».**

Το περίεργο είναι ότι οι θεωρητικές τους αναζητήσεις δεν περιστράφηκαν γύρω από την έρευνα θεμάτων **χωρικής διάστασης της ανάπτυξης** (αν και είχαν προηγηθεί χρονικά ερευνητικές εργασίες χωρικής κατανομής της ανάπτυξης) αλλά γύρω **από αυτή καθεαυτή τη ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ, κάνοντας τις πρώτες επισημάνσεις ύπαρξης και αναπαραγωγής διαρθρωτικών προβλημάτων που εμποδίζουν την ουσιαστική αναπτυξιακή διαδικασία να λειτουργήσει παράλληλα με την διαδικασία διεύρυνσης.**

Στο ίδιο μήκος κύματος, ο Marx διαπιστώνει «διαρθρω-

τικές αδυναμίες της παραγωγής (όπως αναφέρθηκε πιο πάνω), δίνοντας σ' αυτές, περιφερειακή διάσταση.

Οι αναζητήσεις αυτές έδωσαν τα ερεθίσματα στους Mydral(13) Perroux(14) να θεωρήσουν το χώρο σαν **μια οικονομική ενότητα μέσα σ' ένα ανοικτό σύστημα που επηρεάζει αλλά και επηρεάζεται από άλλες οικονομικές ενότητες, όχι κατ' ανάγκη στα στενά πλαίσια ενός εθνικού συστήματος (ή άλλως, μιας και μόνο χώρας.**

Στην αρχική διατύπωση της θεωρίας του (ΘΕΩΡΙΑ ΤΩΝ ΠΟΛΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ) ο Francois Perroux «βλέπει» το χώρο σαν μια οικονομική ενότητα, όπου η κίνηση κεφαλαίων και εργασίας δεν είναι δυνατόν να περιορίζονται στα στενά εθνικά όρια, ενώ όταν αναφέρεται κανείς σε μια εθνική οικονομία **δεν μπορεί να την απομονώσει (να την αποκόψει από το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα) που θα «αυτοδιαχειρίζεται» ανεξάρτητα από τους άλλους χώρους:**

Η εντύπωση της σύμπτωσης πολιτικού - οικονομικού και ανθρώπινου χώρου, **είναι απατηλή..»**

Ο Perroux αναφέρεται σε **«αφηρημένο χώρο»** και αποδεικνύει ότι υπάρχουν **τόσοι χώροι όσοι αντιστοιχούν στις αλληλοεξαρτήσεις των οικονομικών σχέσεων.**

Πάνω στη λογική ότι **«ο χώρος είναι ένα πεδίο δυνάμεων»**, ο Perroux παρατηρεί ότι **«η οικονομική διεύρυνση (που ήταν τότε στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος) ΔΕΝ εμφανίζεται παντού, την ίδια χρονική περίοδο, αλλά κατευθύνεται σε ορισμένα σημεία (πόλοι ανάπτυξης), με διαφορετική ένταση και διαχέεται με διαφορετικά κανάλια και με διαφορετικά αποτελέσματα για την οικονομία στο σύνολό της. Η διάχυση αυτή από το ΚΕΝΤΡΟ (τον πόλο ανάπτυξης) «περνά» μέσα από βιομηχανικά πλέγματα, με τις μονάδες - δορυφόρους να εξειδικεύονται σε κλαδικές επεξεργασίες προϊόντων που τροφοδοτούν την μητροπολιτική βιομηχανία (ΚΕΝΤΡΟ / ΠΟΛΟΣ):** Η θεωρία των Πόλων επηρέασε σημαντικά την θεωρία περιφερειακής ανάπτυξης, ανοίγοντας νέο κεφάλαιο στη θεωρητική οικονομική σκέψη, «τροφοδοτώντας» τους θεωρητικούς της ανάπτυξης και ερευνητές με νέα ερεθίσματα προς νέους προσανατολισμούς, καθώς ο Perroux, στηριζόμενος στις υποθέσεις του Schumpeter, ανα-

φορικά με τα σχήματα «χρονικών / τομεακών πλαισίων» στράφηκε στην επιστημονική του προσέγγιση στην έννοια της γεωγραφικής μάλλον παρά της οικονομικής συγκέντρωσης (που συνιστούσε την αρχική του θεωρητική τοποθέτηση).

Στην πράξη, ο **πόλος ανάπτυξης** ταυτίστηκε με τη μεγάλη βιομηχανική μονάδα καθώς αυτή ακριβώς η μονάδα εμφάνιζε το στοιχείο της συγκέντρωσης με «δορυφορικές» δραστηριότητες γύρω της.

Στη συνέχεια ο Hirschman(15) διευρύνει τη θέση αυτή, δίνοντας έμφαση στη **διαπεριφερειακή και διατομεακή διάχυση της ανάπτυξης μέσω των ωθήσεων / διασυνδέσεων «προς τα εμπρός» και «προς τα πίσω» των βιομηχανιών - πόλων με άλλους βιομηχανικούς κλάδους που, λειτουργώντας πολλαπλασιαστικά, οδηγούν στη δημιουργία νέων επενδύσεων.**

Κι αυτό -πάντα κατά τον Hirschman- «**χωρίς να αποκλείει την εμφάνιση φαινομένων της μορφής Βορράς - Νότος**».

Ο Mydral(16) φαίνεται να τοποθετείται **υπέρ της «συσσωρευτικής διαδικασίας ανισότητας»**, με την έννοια ότι οι τάσεις ανισότητας που παρατηρούνται συνδυάζονται με το γεγονός ότι η **συγκέντρωση κεφαλαίου, Εργατικού Δυναμικού, εμπορικών και άλλων δραστηριοτήτων συντελεί στη μείωση του κόστους και ενισχύει την ακόμα μεγαλύτερη ανάπτυξη στις περιοχές αυτές (τις οποίες αποκαλεί ως τυχερές»).**

Οι παράγοντες αυτής της άνισης ανάπτυξης -πάντα κατά τον Gunar Mydral- **μπορούν να θεωρηθούν ως «μέσον» με το οποίο η συσσωρευτική διαδικασία διαχέεται και εξελίσσεται τόσο προς τις «τυχερές», όσο και προς τις «άτυχες» περιοχές, με θετικά διασταλτικά αποτελέσματα (spread effects) για τις «τυχερές» και συσταλτικά (backwash) αποτελέσματα για τις «άτυχες».**

Στηρίζει τις θέσεις του αυτές στην εμπειρική ιστορική παρατήρηση του ευρωπαϊκού χώρου, όπου διαπιστώνει ότι οι «περιφερειακές ανισότητες είναι μεγαλύτερες στα φτωχότερα ευρωπαϊκά Κράτη, απ' ό,τι στα πλουσιότερα και ότι ακόμα στα πλουσιότερα Κράτη της Δυτικής Ευρώπης οι περιφερειακές ανισότητες μειώνονται ταχύτερα από ό,τι στα φτωχότερα (η τελευταία παρατήρηση όμως διαψεύδεται από την μετέπειτα εμπειρική παρατήρηση).

Ο Frank(17) -από τους κύριους εκπροσώπους της θεωρητικής Σχολής που προσεγγίζει την **«ασυμμετρική αλληλοεξάρτηση μεταξύ κέντρου - περιφέρειας» μέσα από τις διαδικασίες της κοινωνικο-οικονομικής αλλαγής (Νεο-Μαρξιστική προσέγγιση)** τονίζει πως **«το διεθνές και εθνικό σύστημα χαρακτηρίζεται από τη δομή κέντρου - περιφέρειας, όπου η περιφέρεια παραμένει υποανάπτυκτη από αδυναμία να χρησιμοποιήσει το ίδιο της το πλεόνασμα, ως αποτέλεσμα των μονοπωλιακών δομών και εξαρτήσεων, που η μητρόπολη εισάγει και συντηρεί στην οικονομική της δομή.**

Ο Furtado(18) υποδείχνει τη δυναμική της διαδικασίας αλλαγής, όπως εκφράζεται εσωτερικά σε μια κοινωνία, ως το αποτέλεσμα της «διείσδυσης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής σε προ- καπιταλιστικές δομές».

Ο Holland(19) υποστηρίζει πως οι θεωρητικοί της οικονομικής σκέψης ως προς την ανάπτυξη συγκλίνουν στην ιδέα της «αποσορρόπησης» (ιδέας που προκύπτει αφαιρετικά από την πραγματικότητα των καπιταλιστικών οικονομιών).

Αναγνωρίζει τη σημασία εσωτερικών - εξωτερικών οικονομιών κλίμακας και την ασυμμετρία στη διαπεριφερειακή κίνηση κεφαλαίου και υποθέτει ότι η τάση αυτή της ασυμμετρίας είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένη με το καπιταλιστικό σύστημα, πλην όμως συγκρατείται ως ένα βαθμό από την παρεμβατική πολιτική του Κράτους.

Ο Holland δεν είναι ο μόνος που «βλέπει» κάποιο ρόλο στο Κράτος:

Ο Perriux και ο Hirschan έχουν επίσης «οραματισθεί» στις προσεγγίσεις τους την έννοια του «Κράτους - Μεσολαβητή» με εργαλείο την αναπτυξιακή πολιτική.

Τόσο οι καθαρά «οικονομικές» προσεγγίσεις, όσο και οι προσεγγίσεις κοινωνικο-οικονομικού χαρακτήρα που απλά και μόνο επισημάνθηκαν πιο πάνω (και μάλιστα πολύ επιλεκτικά και πολύ συνοπτικά) φαίνεται να δίνουν την έμφαση στην **ασύμμετρη ανάπτυξη του χώρου ως δημιουργικού στοιχείου της όλης αναπτυξιακής διαδικασίας.**

Θεωρούν τον χώρο, όχι σαν ένα στατικό και αυστηρά προσδιορισμένο σύστημα, αλλά ως ένα λειτουργικό και

δυναμικά εξελισσόμενο «ανοικτό» σύστημα που επηρεάζει και επηρεάζεται από τα άλλα συστήματα μέσα στο διεθνές γίγνεσθαι.

Αναζητούν τις αλλαγές εκείνες που θα ήταν δυνατόν να βοηθήσουν στην άρση των αιτίων υπο-ανάπτυξης, διατηρώντας παράλληλα το σύστημα στην **ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ** του μορφή (χωρίς συνολικές δηλαδή αλλοιώσεις).

Τέλος φαίνεται να αποδέχονται όλοι τις διχοτομίες (ή δυαδισμούς) - κυρίως με την έννοια των **τεχνολογικών δυαδισμών** - που είχαν επισημανθεί τον προηγούμενο αιώνα κάτω από διαφορετικές συνθήκες και για διαφορετικές καταστάσεις ο πολύ αναπτυγμένος τομέας - συνήθως εισαγόμενος - που δεν μπορεί να ενσωματωθεί με τον παραδοσιακό - εγχώριος- αλλά που είναι δυνατόν να συνυπάρχουν μέσα στον ίδιο γεωγραφικό και λειτουργικό χώρο).

Αναφέρθηκε πιο πάνω ότι «ανάπτυξη» και «υπο-ανάπτυξη» συνιστούν **μια διχοτομία και συνδέονται με τον εξελικτικό μετασχηματισμό από τη μια κατάσταση στην άλλη.**

Η πρόταση -θέση αυτή- με καθολική σχεδόν αποδοχή από τους θεωρητικούς της οικονομικής σκέψης για την αναπτυξιακή διαδικασία παρέχει ένα πολύ καλό επιχείρημα στήριξης **της αναγκαιότητας ανάπτυξης στρατηγικών με επίκεντρο τα «συνδετικά κανάλια» του προηγμένου με το υποανάπτυκτο μέρος της οικονομίας.** Κατά συνέπεια, δεν πρέπει να ξενίζει το γιατί δόθηκε από τους θεωρητικούς της ανάπτυξης τόση έμφαση στον «δυαδισμό» είτε της οικονομίας, **είτε της κοινωνίας.**

Ο Boeke(20) μελέτησε τον «κοινωνικό δυαδισμό» για να επισημάνει ότι **δεν είναι αναγκαίο για μια κοινωνία να είναι ομοιογενής αλλά ότι μπορεί να κυριαρχείται από περισσότερα του ενός «συστήματος».**

Συνήθως -πάντα κατά τον Boeke- κυριαρχούν δύο συστήματα όπου το πιο αναπτυγμένο με καταβολές / επηρεασμούς από εξωτερικές επιδράσεις «συνυπάρχει» με το λιγότερο αναπτυγμένο (ενδογενούς βασικά προέλευσης) χωρίς ωστόσο να είναι σε θέση να το αφομοιώσει.

Ο Higgins αναζητά τις αιτίες του δυαδισμού στις τεχνολογικές διαφορές, ενώ ο Myint τονίζει την λειτουργία της

καπιταλιστικής αγοράς ως την γενεσιουργό αιτία δυαδισμών.

Hirsmchm και Perroux τονίζουν τους δυαδισμούς τους οποίους αναζητούν **στην «εκκίνηση»** της αναπτυξιακής δοκιμασίας.

Από κει και πέρα, διχοτομίες και δυαδισμοί χρησίμευσαν ως θεωρητικά εργαλεία αναζήτησης των αίτιων συνεχούς αναπαραγωγής από την υπο- ανάπτυκτη περιφέρεια «φαύλων κύκλων» υπο-ανάπτυξης χαμηλής παραγωγικότητας και σε τελευταίες δεκαετίες ότι **«μια δυνατή ώθηση» ήταν αναγκαία για να αναστείλει οριστικά την αναπαραγωγή των «φαύλων κύκλων».**

Από την άλλη, **ισορρόπησης και απο-ισορρόπηση** τέθηκαν στο επίκεντρο της συζήτησης για την αναγκαιότητα ή μη της ασυμμετρικής ανάπτυξης που **σύμφωνα με την αισιόδοξη εκδοχής θα ήταν δυνατόν - στην αρχική τουλάχιστον φάση- να «τραβήξει» την υπο-ανάπτυκτη περιφέρεια προς τα άνω που θα τείνει να ισορροπήσεις με την αναπτυγμένη σε «ένα υψηλότερο σημείο».**

Η έμφασης στη «διεύρυνση» ή «ΜΕΓΕΘΥΝΣΗ» που δόθηκε από την κλασσική οικονομικής σκέψη δεν συνιστά κάτι το διαφορετικό, ή το ξεκομμένο από την φιλολογία για ισόρροπη / άνιση ανάπτυξη καθώς οι αναπτυσσόμενες (τότε) κοινωνίες αλλά και σήμερα προκειμένου να πετύχουν το στόχο αυτό έπρεπε να περάσουν μέσα από μια αργή και συχνά «κοινωνικά οδυνηρή» διαδικασία οικονομικής μεταβολής που είχε σαν συνέπεια την περαιτέρω «εξαθλίωση» των λιγότερο αναπτυγμένων (ή των υπο-ανάπτυκτων) τμημάτων χώρους και οικονομίας.

1.1.3 Ενδογενής - Εξωγενής Ανάπτυξη

Όταν συζητά κανείς για διχοτομίες και δυαδισμούς, όταν αναλύει τις έννοιες «ανάπτυξη» και «υπο-ανάπτυξη» μέσα από το πρίσμα αυτών των διχοτομιών και του εξελικτικού μετασχηματισμού από τη μια κατάσταση στην άλλη μέσω των **«συνδετικών καναλιών»**, όταν οι θεωρητικοί της ανάπτυξης αναζητούν **την ισχυρή ώθηση αποδεχόμενοι το χώρο ως ένα ανοικτό σύστημα (που επηρεάζει και επηρεάζεται από άλλους χώρους)**, το ΖΗΤΟΥΜΕΝΟ είναι:

Πώς είναι δυνατόν να τίθεται το ερώτημα ΕΝΔΟΓΕΝΗΣ ή ΕΞΩΓΕΝΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ:

Ωστόσο, αφήνοντας πλέον κατά μέρος την κλασσική οικονομική σκέψη και «περνώντας» στη νεο-κλασσική και ακόμα πιο κει στη ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΣΚΕΨΗ για την ανάπτυξη το **ερώτημα είναι υπαρκτό, ουσιαστικό καθώς η τεχνολογική εξέλιξη η κοινωνική και θεσμική εξέλιξη «ξεπέρασαν» τα δεδομένα της «βιομηχανικής εποχής» που προσδιόριζαν την ως τώρα θεωρητική σκέψη και προχώρησαν σε μια ιδιότυπη ενοποίηση του χώρου (με όλες τις ανισότητες που τον χαρακτηρίζουν).**

Η εξέλιξη αυτή έδωσε νέα τροπή στη φιλοσοφική συζήτηση αλλά και στο πρακτικό επίπεδο αναζητήθηκαν «ιδέες» για την αναστολή των φαύλων κύκλων μέσα από νέες μεθοδολογικές προσεγγίσεις - προσεγγίσεις που ασφαλώς δεν μπορούσαν να αφήσουν «εκτός» τον χώρο της Ενωμένης Ευρώπης:

Απεναντίας, η θετική συμβολή του στη διαμόρφωση του νέου γίγνεσθαι υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να επισημανθεί με ιδιαίτερη έμφαση ότι ακόμα και στο λεγόμενο καπιταλιστικό κόσμο ή λογική του «lessez faire» είχε ατονήσει, με αντίστοιχη ενίσχυση του κρατικού παρεμβατισμού που υπήρξε ιδιαίτερα έντονος στη δεκαετία του 60 και στις αρχές της δεκαετίας του 70.

Παράλληλα όμως, όπως επισημαίνει ο Mick Dunford(21) επιταχύνθηκε η συγκέντρωση βιομηχανικών και χρηματιστικών δραστηριοτήτων καθώς και **η ανάπτυξη μεγάλων επιχειρηματικών ομίλων.**

Η κρίση της δεκαετίας του 70 δρομολόγησε διαδικασίες αναθεώρησης της εμμονής στον κρατισμό και η κατάσταση άλλαξε ριζικά.

Αναφέρονται επιλεκτικά ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα από τη διεθνή πρακτική και εμπειρία:

Το έτος 1971 διαπιστώνεται στροφή στις ελεύθερες συναλλαγματικές ισοτιμίες, με αντίστοιχη μείωση των ελέγχων.

Αυτόματα ανοίγει ο δρόμος στην κατακόρυφη ανάπτυξη της διεθνούς τραπεζικής δραστηριότητας.

Στην ίδια περίοδο, επιταχύνεται **η διεθνοποίηση του κεφαλαίου** μέσω της τεράστιας ανάπτυξης αμερικανικών - ιαπωνικών και γερμανικών κυρίως πολυεθνικών εταιριών.

Η εξέλιξη αυτή είχε σαν συνέπεια την αντίστοιχη «συρρίκνωση της κρατικής επιχειρηματικής δραστηριότητας»:

Στις ΗΠΑ, Ιαπωνία και Γερμανία η επιχειρηματική δραστηριότητα του Κράτους περιορίζεται μόνο σε βιομηχανίες - κλειδιά καθώς ολόκληρο σχεδόν το φάσμα της βιομηχανικής δράσης και του τομέα των υπηρεσιών και του τεχνολογικού τομέα «περνά» στην ιδιωτική πρωτοβουλία.

Παρά τις προσπάθειες να διατηρηθούν οι εθνικές / δημόσιες δαπάνες σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο, αυτό στάθηκε αδύνατο εξαιτίας ιδιαίτερα της επιχειρησιακής αδυναμίας που εμφάνιζε ο κρατικός τομέας με τις υπηρεσίες του.

Ωστόσο, παρά την «ξέφρενη» ιδιωτικοποίηση των πάντων, η αδυναμία του κεφαλαίου να «προσανατολισθεί» σε χώρους - περιφέρειες ή περιοχές που η απόδοσή του (κέρδος) δεν

δικαιολογούσε την παρουσία του, είχε σαν φυσική συνέπεια την «αποδέσμευση» του Κράτους από τη σφαίρα της οικονομίας και την έμφασή του (του Κράτους) σε στρατηγικές εκσυγχρονισμού των λιγότερο αναπτυγμένων αυτών χώρων, ακριβώς για να καλύψει την «απροθυμία» του ιδιωτικού κεφαλαίου να στραφεί προς αυτήν την κατεύθυνση.

Δίκαια ο Preteceille(22) επισημαίνει (ως παράδοξο) το ότι: **η παγκοσμιοποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων συνοδεύτηκε από την τοπικοποίηση των πολιτικών στρατηγικών.**

Η παρατήρηση αυτή που «διατρέχει» την ερευνητική αυτή προσέγγιση, κατά προσωπική άποψη, **δεν θα πρέπει να εκληφθεί ως «παράδοξο»** όπως επισημαίνει ο ως άνω θεωρητικός, αλλά ως μια λογική ακολουθία μιας σειράς «συμπτωμάτων» του οικονομικού γίγνεσθαι στον «αναπτυγμένο» δυτικό κόσμο, συμπτωμάτων που κύρια προέλευση είχαν αυτή τη λειτουργία της ελεύθερης αγοράς και τον «λογικό» προσανατολισμό του κεφαλαίου, σύμφωνα με τους «κανόνες» του καπιταλιστικού συστήματος.

Δεν μπορεί κανείς να υποστηρίξει, ωστόσο, την πλήρη απουσία του Κράτους από την οικονομία:

Στις ΗΠΑ σημαντικοί κλάδοι της στρατιωτικής «αμυντικής» βιομηχανίας βρίσκονται κάτω από τον πλήρη κρατικό έλεγχο.

Στην Ιαπωνία κρατικές υπηρεσίες εμπλέκονται σε σημαντικά προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης στον τομέα της βιομηχανίας

Στην Βρετανία, την κατ' εξοχή χώρα «της μη κρατικής παρέμβασης» σημαντικοί τομείς όπως το «φυσικό αέριο», η «ύδρευση», οι «τηλεπικοινωνίες» βρίσκονται κάτω από κρατικό έλεγχο.

Παρ' όλα αυτά, οι αρχές ενός «επιθετικά δογματικού φιλελευθερισμού» κέρδισαν έδαφος ιδιαίτερα στη δεκαετία του 70 και μετέπειτα, με συνέπεια οι αρχές αυτές να «διαχυθούν» σε όλα σχεδόν τα Κράτη σήμερα (Δυτικού και Ανατολικού κόσμου).

Αν η σημασία του Κράτους - Επιχειρηματία μειώνεται συνεχώς κάτω από τις λειτουργικές και διαρθρωτικές του αδυναμίες, **η παρουσία του σε υλοποίηση στρατηγικών ανάπτυ-**

ξης των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών του γίνεται ολονέν και περισσότερο αισθητή:

Η παρατήρηση αυτή δεν προέκυψε αβασάνιστα, ούτε στερείται της «ιστορικής» τεκμηρίωσης:

Στην περίοδο που η λογική της «διεύρυνσης» ή «μεγέθυνσης» του συνολικού εθνικού εισοδήματος βρισκόταν στο αποκορύφωμά της, τα Κράτη χρησιμοποίησαν ορισμένα μέτρα, όπως υποδομές μεταφορών, ευνοϊκά κίνητρα για ιδιωτικές επενδύσει κλπ., προκειμένου να «τονώσουν» μια διαδικασία ανάπτυξης των λιγότερο αυτών αναπτυγμένων περιοχών.

Το αποτέλεσμα όμως υπήρξε διαμετρικά αντίθετο του αναμενόμενου, καθώς η διάσταση «κέντρο - περιφέρεια» οξύνθηκε ακόμα περισσότερο αντί να αμβλυνθεί. Κι αυτό, γιατί τόσο οι «υποδομές» (οδοποιία, τηλεπικοινωνίες κλπ.) όσο και αυτή η φύση των οικονομικών κινήτρων για ιδιωτικές επενδύσεις κυριολεκτικά «διευκόλυναν» την εκροή μάλλον από τον συγκεκριμένο χώρο παρά την επιτόπια ανάπτυξη.

Εξάλλου, διαχρονικά, τα κίνητρα και οι ευνοϊκές αυτές ρυθμίσεις για ιδιωτικές επενδύσεις **αποκλιμακώθηκαν** καθώς οι «δικαιούχες περιοχές» συρρικνώθηκαν, οι δαπάνες για τα κίνητρα αυτά μειώθηκαν (περικόπηκαν δραστικά), τα κίνητρα συνδέθηκαν μάλλον με την «εργασία» παρά με την εγκατάσταση» και την «ανάπτυξη», τα κίνητρα επεκτάθηκαν και στον τομέα των υπηρεσιών, ενώ ο χειρισμός τους «αποκεντρώθηκε».

Σε τελική ανάλυση, μέσα στη δεκαετία του 80 διαπιστώνεται μια επανα- οριοθέτηση του κρατικού παρεμβατισμού σε όλα τα Κράτη που δείχνουν να αδυνατούν να σηκώσουν το κόστος του «Κράτους - Πρόνοιας» ή τουλάχιστον, το κόστος του «Αναπτυξιακού Κράτους».

Εξάλλου, η «αλληλεγγύη» στο εθνικό επίπεδο έχασε τη βαρύνουσα σημασία του παρελθόντος, ενώ ο αναδιανεμητικός ρόλος του Κράτους (από τα πλουσιότερα τμήματα χώρου και πληθυσμού προς τα φτωχότερα) σταδιακά άρχισε να μειώνεται, στο βαθμό που και το ίδιο το Κράτος ήταν «αναγκασμένο» να δανείζεται το χρήμα από τον ιδιωτικό παράγοντα, όχι

πάντα με ευνοϊκούς όρους, καθώς ο τελευταίος ενδιαφερόταν μάλλον για την μεγιστοποίηση της απόδοσης του κεφαλαίου που δάνειζε και λιγότερο για την κοινωνική χρησιμοποίηση αυτού του κεφαλαίου.

Γινόταν πλέον φανερό -θα έλεγα, ιδιαίτερα αισθητό στη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών- πως οι λιγότερο αναπτυγμένοι χώροι στα όρια ενός και μόνο Κράτους, όλο και λιγότερα είχαν πλέον να περιμένουν είτε από την ιδιωτική πρωτοβουλία που ενδιαφερόταν μόνο για την μεγιστοποίηση της απόδοσης του κεφαλαίου που επένδυε, είτε και από το Κράτος που σταδιακά περιερχόταν σε αδυναμία να ανταποκριθεί στον αναπτυξιακό του ρόλο, χωρίς την έξωθεν βοήθεια.

Σ' αυτά θα πρέπει κανείς να προσθέσει και **τον ανταγωνισμό ανάμεσα στους λιγότερο αναπτυγμένους τόπους του Κράτους στην προσέλκυση χρηματοδοτικών πόρων για την κάλυψη τοπικών αναγκών (ιδιαίτερα αισθητό, στο θέμα των δημόσιων δαπανών).**

Γινόταν πλέον φανερό - και στις μέρες μας είναι **έντονα φανερό** ότι οι τόποι, οι λιγότερο αναπτυγμένοι χώροι θα έπρεπε πλέον **να στηριχθούν περισσότερο στις δικές τους δυνάμεις, το ΕΝΔΟΓΕΝΕΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟ τους και λιγότερο στον εξωγενή παράγοντα.**

Τέθηκαν έτσι οι λογικές της ΑΥΤΕΝΕΡΓΕΙΑΣ της αξιοποίησης των ενδογενών δυνάμεων, και της ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΕΝΔΟΓΕΝΟΥΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ μέσω κυρίως των ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ και της ανάπτυξης στο τοπικό επίπεδο ΜΙΚΡΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΑΙΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ επεξεργασίας προϊόντων τοπικής παραγωγής, στο επίκεντρο των σύγχρονων ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΥΠΑΙΘΡΟΥ (αλλά και άλλων μικρών χώρων λιγότερο αναπτυγμένων).

Τρία είναι τα βασικά επιχειρήματα που χρησίμευσαν για να στηρίξουν αυτή τη «στροφή».

- με την κρίση της δεκαετίας του 70 και τη μείωση των κινητών επενδύσεων, οι εξωγενείς **στρατηγικές ανάπτυξης της κεντρικής Διοίκησης αλλά και των μεγάλων πολυπεριφερειακών εταιριών ΔΕΝ μπορούν πλέον να είναι επιτυχείς.**

• οι εξωγενείς στρατηγικές ανάπτυξης ΔΕΝ απέδωσαν στο παρελθόν.

• οι νέες τεχνολογικές κατευθύνσεις ευνοούν τις επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους, τις στρατηγικές της **«ευέλικτης εξειδίκευσης» και τις αποκεντρωμένες και τοπικά ελεγχόμενες στρατηγικές για την αξιοποίηση των ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ.(23)**

Σημειώνεται ότι, προσεγγίσεις της μορφής **«στρατηγικών ενδογενούς ανάπτυξης»** δίνουν έμφαση στους πόρους μιας περιοχής, δηλαδή στον πληθυσμό της και τους **τοπικά σταθερούς φυσικούς πόρους**, στη θέση της περιοχής (με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που την χαρακτηρίζουν) καθώς και στις συνθήκες υποδομής του τόπου.

Αν και οι εν γένει συνθήκες υποδομής στους λιγότερο αναπτυγμένους τόπους παραμένουν σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα από εκείνες των αναπτυγμένων, ωστόσο, έμφαση δίνεται στην ποιοτική και ποσοτική τους αναβάθμιση, για την καλύτερη αξιοποίηση των φυσικών πόρων στους τόπους αυτούς.

Αν και το θέμα «Στρατηγικών Ενδογενούς Ανάπτυξης» «διατρέχει» την παρούσα Διατριβή - με το δίλημμα «ενδογενής» ή «εξωγενής» ανάπτυξη που το συνοδεύει, πάνω στο οποίο ο υπογράφων επιχειρηματολογεί **υπέρ της πρώτης**- κάτω από διαφορετικές οπτικές γωνίες, ωστόσο κρίνεται σκόπιμο εδώ να **καταγραφούν επιλεκτικά πολύ συγκεκριμένες περιπτώσεις προσπαθειών εξωγενούς ανάπτυξης στον Ευρωπαϊκό / Κοινοτικό χώρο που κυριολεκτικά απέτυχαν ακριβώς επειδή ήσαν εξωγενείς (ως προς τον συγκεκριμένο τόπο)**, σε μια προσπάθεια κριτικής θεώρησης του συστήματος «ανάπτυξη από τα έξω».

Από την Κοινοτική εμπειρία αξίζει να καταγραφούν εντυπωσιακές περιπτώσεις αποτυχίας προσπαθειών εξωγενούς ανάπτυξης στο ιταλικό Mezzogiorno:

• Στην Calabria η χημική Εταιρία Saline έκανε σημαντικές δαπάνες εγκατάστασης βιομηχανικών συμπλεγμάτων τα οποία -μέχρι σήμερα τουλάχιστον- ουδέποτε προχώρησαν στην έναρξη παραγωγής του κύριου προϊόντος.

• Η πεδιάδα του Gioia Tauro με πλούσιο γεωργικό δυναμικό εξειδικευμένη στην εντατική παραγωγή εσπεριδοειδών (βασικά) και άλλων μεσογειακών προϊόντων, καθορίστηκε (κεντρικός σχεδιασμός) ως η τοποθεσία για την εγκατάσταση του ΠΕΜΠΤΟΥ ολοκληρωμένου βιομηχανικού συμπλέγματος της χαλυβουργικής Italsider το έτος 1971.

Το 1975, αστική και γεωργική γη είχαν απαλλοτριωθεί και ξεκινούσαν οι εργασίες κατασκευής ενός πανάκριβου λιμανιού όπου επιχειρηματίες της Μαφίας διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο.

Το έργο σύντομα εγκαταλείφθηκε και ολόκληρη η εύφορη περιοχή του Gioio Tauro έγινε ένα αχρησιμοποίητο (νεκρό) λιμάνι που περιβάλλεται από έρημο.

Όπως και να έχει το ζήτημα, ειδικά στην Ιταλία φαίνεται πως η προσπάθεια εξωγενούς ανάπτυξης είχε στον αναπτυγμένο Βορρά πολύ μεγαλύτερη επιτυχία, απέναντι στον υποανάπτυκτο Νότο.

Το ερώτημα που τίθεται επομένως είναι το ακόλουθο:

Γίνεται σαφές ότι η εξωγενής ανάπτυξη δεν είναι δυνατόν να παράσχει θετικά αποτελέσματα στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές (ή ακόμα περισσότερο στις υποανάπτυκτες).

Αντίθετα φαίνεται να έχει μάλλον θετικά αποτελέσματα στις αναπτυγμένες.

Άρα το ζητούμενο είναι:

Μήπως οι στρατηγικές εξωγενούς ανάπτυξης δεν είναι παντελώς απορριπτέες, αλλά λειτουργούν εκεί όπου υπάρχει ήδη (τεχνολογική) ανάπτυξη:

Από την άλλη, στους σύγχρονους κλάδους, υπάρχουν μεταξύ Βορρά - Νότου σημαντικές αποκλίσεις στη δημιουργία και διάχυση καινοτομιών. Οι δυσκολίες που προσδιορίζονται δεν συνιστούν επιχειρήματα εναντίον των εξωγενών παρεμβάσεων όσο εναντίον της διαίρεσης των λειτουργιών, εντός των πολυπεριφερειακών επιχειρήσεων: Η αποτυχία στο Νότο εμφανίζεται έτσι ως το αποτέλεσμα του τύπου επενδύσεων που πραγματοποίησαν «μη νότιοι» επιχειρηματικοί όμιλοι στον Ιταλικό Νότο:

Τίθεται έτσι το στοιχείο της εντοπιότητας των επιχειρήσεων

ως μία από τις βασικές αιτίες αποτυχίας της προσπάθειας εξωγενούς ανάπτυξης.

Σε μια ερευνητική του εργασία ο Del Monte(24) συμπεραίνει ωστόσο ότι **«οι τοπικές επιχειρήσεις είναι δύσκολο να αναπτυχθούν χωρίς εξωγενείς επενδύσεις»** για να καταλήξει ότι «η μείωση των εξωγενών επενδύσεων μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ανάπτυξη των τοπικών επιχειρήσεων» και ότι **«απαιτείται η ολοκλήρωση των εξωγενών επενδύσεων, όπου έχουν γίνει σε συνδυασμό με τοπικές αναπτυξιακές στρατηγικές που ικανοποιούν τοπικές ανάγκες.**

Οι εξελίξεις στη διάρκεια των δύο τελευταίων δεκαετιών (1970 και 1980) δικαίωνε - κατά κάποιο τρόπο τους υποστηρικτές των τοπικών πρωτοβουλιών και επιχειρήσεων, καθώς **η ανάπτυξη των μεγάλων επιχειρήσεων επιβραδύνθηκε, ενώ αντίστοιχα, οι μικρές επιχειρήσεις έδειξαν μεγαλύτερη προσαρμοστικότητα στις σύγχρονες εξελίξεις και μεγαλύτερη ικανότητα για ανάπτυξη.**

Διαπιστώθηκε ακόμα μέσα από σειρά μελετών (π.χ. Brusco, 1990) **ότι οι «καταβολές» των βιομηχανικών περιοχών βρίσκονται εκεί όπου στις προηγούμενες δεκαετίες κυριάρχησαν οι χειροτεχνίες και οι μικρές επιχειρήσεις.**

Η επιβράδυνση της μεγέθυνσης επιχειρήσεων και αγορών - ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 70 «άνοιξε» το δρόμο σε επιχειρήσεις κλαδικού χαρακτήρα και μάλλον μικρού και μεσαίου μεγέθους με μεγαλύτερη ευελιξία και προσαρμοστικότητα και ιδιαίτερα με μεγαλύτερη εξειδίκευση σε είδη υψηλής τεχνολογίας.

Διαμορφώθηκε έτσι από την διεθνή βιβλιογραφία ο όρος **«ευέλικτη εξειδίκευση»** που αντιπροσωπεύει αυτήν ακριβώς την κατάσταση που περιγράφηκε πιο πάνω.

Το **θεσμικό πλαίσιο** (με την ευρύτερη του όρου έννοια) δεν είναι «άμοιρο» αυτής της εξέλιξης:

Χαρακτηριστικά αναφέρεται από την ευρωπαϊκή και πάλι εμπειρία (ιταλική εμπειρία) ο θεσμός των mezzadria (μισιακά) που έμμεσα πλην όμως σαφέστατα συνέβαλε στην εν γένει αναπτυξιακή διαδικασία στο βαθμό που όχι μόνο ανέκοψε τις τάσεις φυγής και ερήμωσης της υπαίθρου, αλλά διαμόρφωσε

έναν νέα κλάδο: αυτό των μικροεπιχειρηματιών στο καθαρά τοπικό επίπεδο.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που φαίνεται τα τελευταία χρόνια να συμβάλλει αποφασιστικά σε **μια νέα θεώρηση του τόπου (του μικρόχωρου) ως αυτοτελούς οικονομικής και λειτουργικής γεωγραφικής μονάδας αποδίδεται στην καταπληκτική τεχνολογική εξέλιξη που με μεγάλη ευχέρεια «απαξιώνει» αγαθά (προϊόντα) και προωθεί νέα (διαδοχή του προϊόντος) σε συνδυασμό με την προηγούμενη παρατήρηση σχετικά με την προσαρμοστικότητα και την ικανότητα ανάπτυξης των επιχειρηματικών μονάδων που παρουσιάζουν το στοιχείο της «ευέλικτης εξειδίκευσης».**

Το στοιχείο αυτό λαμβάνεται ήδη πολύ σοβαρά υπόψη στη συζήτηση «ενδογενής ή εξωγενής ανάπτυξη» και ενισχύει το «οπλοστάσιο» εκείνων που επιχειρηματολογούν **υπέρ της υιοθέτησης στρατηγικών τοπικής ανάπτυξης** (έστω και σε πρώτη φάση με «εξωγενή εναρκτήρια ώθηση»).

Η σύγχρονη εποχή αναμφίβολα είναι **εποχή μεταβατική**, καθώς αξίες, συστήματα (πολιτικά - κοινωνικά - θρησκευτικά κλπ.) αμφισβητούνται και αναθεωρούνται.

Διανύουμε την εποχή των μεγάλων μεταβολών - εποχή που υπαγόρεψε η ταχύτητα μεταβαλλόμενη τεχνολογία, σε σημείο που να μην μπορεί κανείς να την παρακολουθήσει ή ακόμα περισσότερο να την ελέγξει.

Πολλοί θεωρητικοί παρομοιάζουν την σημερινή εποχή με εκείνη της βιομηχανικής επανάστασης, με την διαφορά ότι η έμφαση τότε είχε δοθεί στην ανάπτυξη δικτύων μεταφοράς και διακίνησης των προϊόντων από τους χώρους παραγωγής στους χώρους της αγοράς, ενώ σήμερα η έμφαση δίδεται στην ανάπτυξη **δικτύων τηλεματικής και την διεπιχειρησιακή ροή πληροφόρησης.**

Πολλά από τα στοιχεία της σύγχρονης εξέλιξης φαίνεται ότι **δεν «υπακούουν» με την μαθηματική αυστηρότητα των προηγούμενων δεκαετιών στους νόμους της αγοράς και πώς ένα νέο σύστημα οικονομικών και κοινωνικών αξιών αρχίζει να διαμορφώνεται.**

Αυτή ακριβώς «η μετακίνηση» φαίνεται να ΑΝΑΘΕΩΡΕΙ εκ βάθρων σημαντικές μεταβλητές του συστήματος στο οποίο στηρίχθηκε μέχρι σήμερα η θεωρητική οικονομική σκέψη αλλά και η διεθνής εμπειρία.

Αυτοί που επιχειρηματολογούν **υπέρ της αναγκαιότητας χάραξης στρατηγικών ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ διαθέτουν πλέον ισχυρά ερείσματα, στο βαθμό που μια τέτοιας έκτασης αναθεώρηση δεν είναι δυνατόν να αφήσει «εκτός» την εν γένει αναπτυξιακή πολιτική.**

(Για παράδειγμα, αν πριν από μερικές δεκαετίες θα αποτολμούσε κανείς να αναφερθεί στην «ιδέα» της Τοπικής Ανάπτυξης θα έδειχνε, το λιγότερο, «γραφικός». Σήμερα όμως έχει κάθε λόγος πλέον να θεωρείται ρεαλιστής και πολύ πιο κοντά στη σύγχρονη πραγματικότητα που «θέλει» την **ευελιξία εξειδίκευσης τη μικρή, τοπικά εγκατεστημένη μονάδα, το τοπικά εξειδικευμένο δυναμικό, την Ενεργοποίηση αυτού του δυναμικού στο τοπικό επίπεδο** κλπ. να βρίσκονται στο **επίκεντρο** πλέον της θεωρητικής αλλά και της πρακτικής ανάλυσης).

Αυτό είναι και το βασικό θεωρητικό έρεισμα πάνω στο οποίο, η παρούσα Διατριβή επιχειρεί να τεκμηριώσει την θέση της:

Ότι, δηλαδή η Κοινοτική Αναπτυξιακή Στρατηγική στο σύνολό της ΑΝΑΘΕΩΡΕΙ αργά αλλά σταθερά τον προσανατολισμό της, τόσο κάτω από την θεωρητική (και εμπειρική) πίεση, όσο και κάτω από την πίεση των «λεπτών» ισορροπιών και των «ευκαιριακών συμμαχιών» που διαμορφώνουν και διαμορφώνονται μέσα στη δυναμική του Κοινοτικού Γίγνεσθαι.

Ακόμα, ότι προσανατολίζεται στη μεταστροφή του «ύφους» προσέγγισης των λιγότερο αναπτυγμένων περιφερειών της, από την υιοθέτηση και υλοποίηση των τομεακών πολιτικών που προωθούσε μέχρι πρόσφατα, **προς** την «ιδέα» των ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ στο «μικρό» χώρο της υπαίθρου (ή και αστικού) στα πλαίσια μιας διεθνούς ανακατάταξης και αναθεώρησης συστημάτων «αξιών» και «λογικής» που «θέλει» το μικρόχωρο και τις τοπικές πρωτοβουλίες πλέον να διαδραματίζουν έναν βαρύνοντα ρόλο στην ΑΝΑΠΤΥΞΗ.

Βιβλιογραφικές αναφορές του τμήματος 1.1

1. B. Higgins: Economic Development (New York: W. W Norton, 1968, σελ. 16-33)
2. Ελίζα Παναγιωτάτου: Θέματα Ανάπτυξης Χώρου (ΕΜΠ, 1983, σελ. 9, υποσημείωση (δ))
3. Ε. Παναγιωτάτου: Θέματα Χωροταξικού Προγραμματισμού (ΕΜΠ 1981) - εισαγωγή - σ. 7-32
4. Όμοια, ως το (3)
5. G. Meir: Leading Issues in Economic Develompent (Oxford University Press 1970) p 72-75
6. S Holland: Capital versus the Regions (London: The Macmillan Press, 1976, p. 1-29)
7. B. Higgins: Όμοια ως το (1)
8. W. Christaller: Central Places in Southern Germany (Univ. of N. Carolina Press 1966) p 75-77
9. Carl Marx: Το Κεφάλαιο (Μετάφραση, 1989) σσ. 6-7, 238-248
10. Rosa Luxemburg: The Accumulation of Capital (London 1951)
11. J. A. Hobson: Imperialism: a Study (London, 1902)
12. J. A. schumpeter: The Theory of Economic Development: An Inquiry Cambridge, Mass 1934 Μετάφραση από Γερμανική έκδοση
13. Gunnar Mydral: Economic Theory and Underdeveloped Regions (London University Paperbacks 1957) p 133-135
14. F. Perroux: Economic Space: Theory and Applications (Regional Development and Planning: A Reader. Cambridge: Mass 1964
15. Albert O. Hirschman: The Strategy of Economic Development (New Haven: Yale University Press 1972)
16. G. Mydral: Όμοια ως το (13)
17. A. G. Frank: Dependance, Class and Politics in latin America (New York Monthly Review Press 1972) p 9-13

18. C. Furtado: Development and Underdevelopment (Berkeley: University of California Press, 1971) p. 136
19. Όμοια ως το (6)
20. J. H. Boeke: Economics and Economic Policy of Duyal Societies (New York: Institute of Pacific Relations, 1953)
21. Mick Dundford: «Ενδογενής Ανάπτυξη, Αναπτυξιακό Κράτος και Παγκόσμιες Αγορές (μετάφραση paper στα ελληνικά 1989)
22. E. Preteceille: Globalisation de l' Economie, Localisation de la Poitique (Mineo, 1990)
23. Ομοια, ως το (21)
24. Del Monte A, and Giannola A: Il Mezzogiorno nell' economica Italiana (Bologna: Il Mulino, 1978)

1.2 Νέες στρατηγικές ανάπτυξης: Έμφαση στην ενδο-περιφερειακή διάσταση

Τα θεωρητικά σχήματα που εκτέθηκαν εισαγωγικά, στα πλαίσια της χωρικής ανάλυσης με την ασυμμετρική ανάπτυξη που υποδείχνουν την ενδογενή / εξωγενή ανάπτυξη - αλλά και γενικότερα, όλα τα θεωρητικά (είτε πρόκειται για κλασσικά - νεοκλασσικά, είτε για μαρξιστικά) σχήματα αναπτυξιακής πολιτικής, έχουν τουλάχιστον ένα κοινό στοιχείο:

Εξετάζουν και αναλύουν τα προβλήματα που ανακύπτουν, είτε σε επίπεδο χώρας, είτε στις σχέσεις χωρών μεταξύ τους.

Αν και η θεώρηση των θεμάτων που ανακύπτουν, αναφορικά με την αναπτυξιακή στρατηγική, μέσα στα όρια ενός Κράτους (είτε μιας ενότητας γεωγραφικής) δεν είναι ακριβώς νέα, ωστόσο, μόλις την τελευταία εικοσαετία φαίνεται να τοποθετείται ανάμεσα στις σημαντικότερες προτεραιότητες της επιστημονικής συζήτησης(1).

Το θέμα όμως τώρα δεν τίθεται πάνω στη βάση της ιεράρχησης προτεραιοτήτων ανάπτυξης αστικού - βιομηχανικού χώρου από τη μια, και αγροτικού - μειονεκτικού από την άλλη, αλλά κάτω από μια νέα πλέον οπτική που άπτεται της περιφερειακής διάστασης.

Μόλις το 1974, ο LASUEN(2) παρατηρεί ότι «... ξαφνικά στη δεκαετία του '70, χωρίς καμμία μεταβατική φάση... το θέμα αστικός χώρος - περιφέρεια, «πέρασε» από τη βάση στη κορυφή της ιεράρχησης των αναπτυξιακών προτεραιοτήτων, σε όλες σχεδόν τις χώρες...»

Μια πρώτη εκτίμηση σχετικά με το «ξαφνικό» αυτό ενδιαφέρον μπορεί να αποδοθεί -τουλάχιστον στον ευρωπαϊ-

κό χώρο- στη σημασία που απέδωσε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (σήμερα, Ευρωπαϊκή Κοινότητα) στις μειονεκτικές της περιφέρειες (Κράτη ολόκληρα, είτε περιοχές αυτών).

Περισσότερο όμως από κάθε άλλο, εκείνο που φαίνεται ότι άσκησε αποφασιστική επίδραση πάνω στην αναγκαιότητα της επαναϊεράρχησης των προτεραιοτήτων αναπτυξιακής στρατηγικής ήταν η διαχρονική συνειδητοποίηση -μέσα από τη μελέτη των επιμέρους περιπτώσεων- ότι η «μεγέθυνση» που επιδιωκόταν σε επίπεδο χώρας (ή και γεωγραφικής ενότητας) είχε στη πράξη αποτύχει να εξαλείψει τη φτώχεια(2), ιδιαίτερα στις λεγόμενες περιφερειακές γεωγραφικές ενότητες (στη μεγάλη τους πλειοψηφία, αγροτικές):

Παρά τα μέτρα πολιτικής εξάλειψης των ανισοτήτων, διαπιστωνόταν μια εμμονή στη σύγκρουση(2) συμφερόντων αστικού - αγροτικού χώρους μέσα στην ίδια χώρα, στο βαθμό που, ο μεν αγροτικός τομέας εξ ορισμού «περιείχε» το μεγαλύτερο ποσοστό - μερίδιο «φτώχειας» και το μεγαλύτερο μέρος / ποσοστό πηγών χαμηλού κόστους μιας ενδεχόμενης αναπτυξιακής διαδικασίας, ενώ, από την άλλη ο αστικός τομέας «περιείχε» καλύτερη οργάνωση των ενδογενών του δυνάμεων και περισσότερες δυνατότητες ανάπτυξης παραπέρα.

Σε μια ευρύτερη διάσταση, η σύγκρουση αυτή θα μπορούσε να παρομοιαστεί με εκείνη που ο Κώστας Λάμπος(3) διαπιστώνει ανάμεσα στον «μητροπολιτικό καπιταλισμό» και τον «περιφερειακό καπιταλισμό».

Ο πρώτος χαρακτηρίζεται από «... μια δυναμική εσωστρέφεια, όσον αφορά την διαδικασία ιδιοποίησης και συσσώρευσης του οικονομικού πλεονάσματος που παράγεται σε παγκόσμια κλίμακα...» ενώ ο δεύτερος χαρακτηρίζεται από «... την παθητική εξωστρέφεια, όσον αφορά την διαδικασία ιδιοποίησης - συσσώρευσης του οικονομικού πλεονάσματος που παράγεται στις χώρες της περιφέρειας...»

Ο Κώστας Λάμπος, ξεκινώντας από τη θέση του FRANK(4) για την «ανάπτυξη της υπανάπτυξης» των χωρών της περιφέρειας, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι γίνεται μια

«... διαβάθμιση της περιφέρειας από τις μητροπόλεις, σε πρώτου - δεύτερου κλπ. βαθμού ενδιαφέροντος, πράγμα που διασπά τη συνολική περιφέρεια σε πρώτη (ή άμεση), δεύτερη (έμμεση) ... και σε αδιάφορη, για να στηρίξει στη συνέχεια τους συλλογισμούς του πάνω στη διάσταση «προχωρημένη υπανάπτυξη - στάσιμη ή έρπουσα υπανάπτυξη».

Η παρένθεση αυτή κρίθηκε σκόπιμη, προκειμένου να δοθεί εντονότερα η παράλληλη διάσταση του ίδιου φαινόμενου, είτε αναφέρεται κανείς σε επίπεδο σχέσεων μεταξύ διαφορετικών χωρών, είτε γεωγραφικών ευρύτερων χώρων, και σχέσεων που αναπτύσσονται μέσα στα όρια της ίδιας χώρας (αστικός - αγροτικός χώρος).

Ελέγχθη πιο πάνω ότι η δεκαετία του '70 στάθηκε ορόσημο της επανατοποθέτησης της αναπτυξιακής στρατηγικής.

Ωστόσο, δόθηκε το όλο θέμα μόνο από τη μία του πλευρά:

Το «πέρασμα» της συλλογιστικής, και της έμφασης από το επίπεδο «αστικός χώρος - αγροτικός χώρος» μέσα στα όρια συγκεκριμένης χώρας - είτε συγκεκριμένης γεωγραφικής ενότητας.

Ωστόσο, η δεκαετία του '70 σηματοδοτεί μια ακόμα πιο σημαντική εξέλιξη - ιδιαίτερα μετά τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις:

Την αναθεώρηση, τόσο σε διεθνές, όσο και ιδιαίτερα στο Ευρωπαϊκό επίπεδο, τόσο της έννοιας, όσο και της κατεύθυνσης της όλης αναπτυξιακής πολιτικής.

Και εδώ προσδιοριστικοί παράγοντες αυτής της αναθεώρησης υπήρξαν αφενός μεν «η αξιολόγηση της εμπειρίας των αναπτυσσόμενων χωρών, αφετέρου δε η αναζήτηση νέων κατευθύνσεων πολιτικής από τις βιομηχανικές χώρες που αντιμετώπιζαν προβλήματα στασιμοπληθωρισμού υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και χαμηλής παραγωγικότητας».(5)

Ανατρέχοντας στη διαχρονική πορεία της αναπτυξιακής στρατηγικής, επισημαίνεται ότι η έμφαση και κατά συνέπεια η ιεράρχηση προτεραιοτήτων διαφοροποιόταν κάθε φορά που η

αξιολόγηση των προταθέντων μέτρων / συνταγών που εφαρμόστηκαν έδειχνε την ανεπάρκεια αυτών στην πράξη.

Ετσι, αν στις δεκαετίες του '20 και του '30 η επάρκειας των φυσικών πόρων μιας χώρας (για παράδειγμα η Ινδία) έδινε καλύτερες αναπτυξιακές δυνατότητες -σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζονταν τότε- από μια χώρα με λιγότερους φυσικούς πόρους (Κορέα), η άποψη αυτή αναθεωρήθηκε κάτω από την εμπειρία που αποκτήθηκε στη πράξη και που οδηγούσε στο ακριβώς αντίθετο συμπέρασμα.

Μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο, βασικός περιοριστικός παράγοντας για την ανάπτυξη θεωρήθηκε η συσσώρευση κεφαλαίου.(5)

Καθώς και η πράξη διέψευσε και αυτή την άποψη, από την δεκαετία του '60 όλο και περισσότερο η έμφαση δινόταν στον ανθρώπινο παράγοντα: Τα στοιχεία της παιδείας υγείας κλπ. που αφορούσαν τον άνθρωπο άρχισαν να εκτιμώνται πλέον κάτω από ένα διαφορετικό πρίσμα, κερδίζοντας ολονέν και περισσότερο στην ιεράρχηση αναπτυξιακών προτεραιοτήτων, σε όλες τις χώρες.

Φτάνοντας στη δεκαετία του '70 που αναμφίβολα θεωρείται ορόσημο στην εξέλιξη της αναπτυξιακής στρατηγικής, έγινε πλέον σαφές ότι «...σωστή αναπτυξιακή πολιτική δεν σημαίνει την αύξηση ή και παρουσία ενός ή και περισσοτέρων συντελεστών της παραγωγής, αλλά την κινητοποίηση του παραγωγικού δυναμικού που υπολανθάνει...»

Αυτή η άποψη διατυπώθηκε από τον διεθνούς φήμης οικονομολόγο ALBERT O. HIRSCHMAN,(6) που μαζί με τον εξίσου διάσημο MYDRAL έθεσαν τις θεωρητικές βάσεις της νέας κατεύθυνσης της αναπτυξιακής στρατηγικής.

1.2.1 «Αστικός - Αγροτικός χώρος»: Η νέα διάσταση στην αναπτυξιακή στρατηγική - Η προδιάθεση (BIAS)

Η παράλληλη σχεδόν παρουσίαση των βιβλίων - αναλύσεων των MYDRAL(7) και HIRSCHMAN(6) άνοιγε ουσιαστικά το δρόμο στη νέα θεώρηση της στρατηγικής της ανάπτυξης.

Βασικό αφετηριακό σημείο και οι δύο αυτές αναλύσεις είχαν την παραδοχή / θέση ότι «...η ανάπτυξη ξεκινά και εξελίσσεται σε ορισμένους τόπους... στους οποίους δημιουργείται μια σειρά σωρευτικών διαδικασιών, κάτω από τις οποίες το επιχειρηματικό κεφάλαιο (με τη μορφή αποταμιεύσεων κλπ.) συγκεντρώνεται και επενδύεται σε πιθανά σημεία ανάπτυξης (GROWTH POINTS) παρασύροντας Ε.Δ από άλλες περιοχές. Καθώς οι παραγωγοί - επιχειρηματίες συνεχίζουν να παράγουν σε επίπεδο που να διασφαλίζει σ' αυτούς μια σταθερή αύξηση (της παραγωγής), τα προϊόντα τους ζητούνται σε μεγαλύτρες ποσότητες / καθώς αυξάνει το εισόδημα (έχουν υψηλή εισοδηματική ελαστικότητα της ζήτησης των προϊόντων τους).

Από κει και πέρα, οι άλλες περιοχές της ίδιας χώρας δοκιμάζονται «πληρώνοντας» προοδευτικά όλο και περισσότερο για να αποκτήσουν τα αγαθά που προέρχονται από αυτά τα «κέντρα ανάπτυξης», σε σύγκριση με εκείνα που απολαμβάνουν από τις τυχόν «εξαγωγές» τους προς τα κέντρα αυτά ανάπτυξης.

Οι συνέπειες αυτής της διαδικασίας είναι προφανώς να καθίσταται προοδευτικά η περιφέρεια σε μειονεκτικότερη (βλ. «φτωχότερη») θέση - σε σχέση με τα «κέντρα ανάπτυξης». Διαχρονικά τα αυξανόμενα κόστη των συντελεστών της παραγωγής στα κέντρα αυτά (έδαφος - κεφάλαιο - εργασία)

ενδέχεται -σύμφωνα πάντα με τις θέσεις των δύο φημισμένων οικονομολόγων- να ωθήσουν τους επιχειρηματίες να «στραφούν» προς την φτωχότερη περιφέρεια (όπου φυσικά οι τιμές των συντελεστών της παραγωγής είναι χαμηλότερες, συγκριτικά με εκείνες πλέον των «κέντρων ανάπτυξης»).

Με απλά λόγια, η διαδικασία αυτή οδήγησε -κατά την άποψη των προαναφερθέντων οικονομολόγων- σε μια συνεχή αναζήτηση / ανάδειξη νέων «κέντρων ανάπτυξης» από τους ίδιους τους επιχειρηματίες:

Το «αποτέλεσμα της καθυστέρησης τόπων της περιφέρειας -σε σχέση με τα «κέντρα ανάπτυξης»- μετατρεπόταν έτσι αυτόματα σε «αποτέλεσμα διάχυσης» της ανάπτυξης, καθώς όλο και περισσότεροι τόποι αναδείχνονταν σε «κέντρα ανάπτυξης».

Κατά τον HIRSCHMAN η εξέλιξη αυτή αποδόθηκε στην αναγκαιότητα(2) αποδοτικής διεξόδου του επιχειρηματικού κεφαλαίου.

Κατά τον MYDRAL, μια τέτοια διαδικασία ενδεχόμενα απαιτούσε την παρέμβαση της Πολιτείας (των Κυβερνήσεων).

Στο βαθμό που οι θεωρίες των HIRSCHMAN και MYDRAL έδιναν έμφαση στην εγκατάσταση βιομηχανίας και δημιουργία αστικών κέντρων, συνδυάστηκαν με την «θεωρία πόλων ανάπτυξης» του PERRROUX:(2)

Μέσα από αυτό τον συνδυασμό, προέκτυπτε ότι η πιο κατάλληλη μέθοδος «διάχυσης» της ανάπτυξης προερχόταν μέσα από μία αναδιάταξη του δημιουργηθέντος «αστικού» συστήματος, σε εθνικό επίπεδο (με την έννοια της προσχεδιασμένης πλέον από την Πολιτείας δημιουργίας «κέντρων ανάπτυξης».

(Η περίπτωση του περιφερειακού σχεδιασμού της Βενεζουέλας αποτελούσε μια τυπική εφαρμογή των πιο πάνω θεωριών: Στη σχετική του εργασία ο FRIENDMANN συνδύαζε την δυναμική θεωρία των πόλων ανάπτυξης με την στατική θεωρία των προτύπων της «κεντρικής θέσης» (που όπως αναφέρθηκε, πρωτοπαρουσιάστηκε από τον CRYSTALLER).

Συμπερασματικά, η συνολική αυτή προσέγγιση στηρίχθηκε στην αντίληψη ότι ένας πλήρως διαμορφωμένο / δομημένο

αστικό σύστημα που περικλείει μια σειρά κέντρων - ξεκινώντας από τα καθαρά μητροπολιτικά κέντρα και καταλήγοντας πολύ κοντά στα κέντρα παροχής αγροτικών υπηρεσιών - θα μπορούσε να οδηγήσει στην (αυτόματη) παραγωγή επιθυμητών κινήτρων για μια αυξημένη ζήτηση εργασίας - κεφαλαίου - δεξιοτήτων (εξειδικευμένης εργασίας) μέσα σ' ολόκληρο τον εθνικό χώρο και κατά συνέπεια, σε μια ομοιόμορφη διάχυση των αποτελεσμάτων της ανάπτυξης.

Η προσέγγιση αυτή που διατυπώθηκε περίπου ταυτόχρονα και με οριακές διαφοροποιήσεις από τους δύο μεγάλους θεωρητικούς της ανάπτυξης (HIRSCHMAN, MYDRAL) φαίνεται ότι στηρίχθηκε (ή και προϋπέθεσε) το αρκετά πειστικό (για τον λεγόμενο δυτικό κόσμο) επιχείρημα του LIPTON(2) σχετικά με την υπαρκτή σύγκρουση «αστικής - αγροτικής προδιάθεσης», παίρνοντας ως αφετηρία την «αστική προδιάθεση».

(Εδώ θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι Μαρξιστές θεωρητικοί, όπως ο CASTELLS, «είδαν» αυτή την ιδιόμορφη σύγκρουση συμφερόντων ανάμεσα στους αγρότες - εργάτες από τη μια και τους προλετάριους αστούς από την άλλη, σε μια συνολική οικονομική θεώρηση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, και όχι ως μία εγγενή «προδιάθεση»).

Η σύλληψη της «ιδέας» της περιφερειακής ανάπτυξης μέσω μιας έντονης / βαρειάς «αστικής προδιάθεσης» λειτούργησε καταλυτικά στη σχετική με το θέμα φιλολογία που αναπτύχθηκε μετά την δημοσίευση των εργασιών των δύο αυτών θεωρητικών και μάλιστα όχι χωρίς κάποια κριτική διάθεση.

1.2.2 Η «αγροτική προδιάθεση / τάση»

Αν η «νέα αντίληψη» σχετικά με την προσέγγιση της περιφερειακής ανάπτυξης στο θεωρητικό επίπεδο βρήκε πολλούς υποστηρικτές (αλλά και επικριτές) μέσα από την «σύλληψη» της «αστικής προδιάθεσης» (που αναφέρθηκε / επισημάνθηκε στο προηγούμενο τμήμα) εξίσου σημαντικό επιστημονικό διάλογο προκάλεσε η προσέγγιση της περιφερειακής ανάπτυξης θεωρητικά, μέσω της αγροτικής προδιάθεσης / τάσης» που ξεκινά από τη δεκαετία του 60, με το ερώτημα της έμφασης της ακολουθητέας πολιτικής σε προτεραιότητες γεωργικής ή βιομηχανικής κατεύθυνσης.(2)

Η βασική σύλληψη συνοψίζεται στο ότι η έμφαση θα πρέπει μεν να δοθεί στην προϊούσα βιομηχανοποίηση, πλην όμως μέσα από μια «σύνθετη» στρατηγική, στα πλαίσια της οποίας οι γεωργικές εξαγωγές θα «σήκωναν το βάρος» της εισροής ξένου συναλλάγματος στη λιγότερο ανεπτυγμένη περιοχή (χώρα), που ήταν αναγκαίο και απαραίτητο για την ταχεία εκβιομηχάνιση αυτής.

Ετσι, ξεκινώντας βασικά από το καθαρά αγροτικό τομέα, θα μπορούσε να επιτευχθεί αποκατάσταση της ισορροπίας στην λιγότερο αναπτυγμένη περιοχή ανάμεσα στους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, αλλά και καλύτεροι ρυθμοί «μεγέθυνσης» της οικονομίας της.

Στα πλαίσια αυτά, η προτεραιότητα θα έπρεπε να δοθεί σε ένα μικρό αριθμό μεγάλων βιομηχανικών κέντρων που απολαμβάνουν οικονομίες κλίμακας, ή καλύτερα, που έχουν την δυνατότητα να αυξήσουν το αποτέλεσμα (να διαχύσουν την επίδραση) της βιομηχανοποίησης στους άλλους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας.

Έτσι, για μια φορά ακόμα, φαίνεται ότι η γεωργία δεν είναι σε θέση - πάντα σύμφωνα με την πιο πάνω συνοπτικά εκτεθείσα αντίληψη- να τροφοδοτήσει την όλη διαδικασία βιομηχανοποίησης με «κλάδους - οδηγούς» και ότι αυτή καθεαυτή η βιομηχανοποίηση αποτελεί τη μοναδική ελπίδα για την απορρόφηση της πίεσης που δέχεται ο γεωργικός τομέας.

Απέναντι στην αντίληψη αυτή, ο E.F. SCHUMACHER(2) όρθωσε ίσως την σοβαρότερη αντίρρηση / αντίλογο:

Η θέση του SCHUMACHER συνοψίζεται στην αιτιολογημένη αντίθεσή του απέναντι στη μαζική αστικοποίηση και τη χρήση τεχνολογίας υψηλού κόστους, στη βιομηχανία.

Η δική του πρόταση βασίζεται στη διασπορά της βιομηχανίας σε περισσότερους του ενός χώρους, στην ύπαιθρο, αντί της συγκέντρωσης σε ένα και μόνο αστικό κέντρο και της παραπέρα διάχυσης της ανάπτυξης μέσω της διαδικασίας σχηματισμού πολλών τέτοιων «κέντρων ανάπτυξης» (όπως συνοπτικά περιγράφηκε πιο κάτω).

Το επιχείρημά του -το βασικότερο ίσως για να στηρίξει τον πιο πάνω συλλογισμό- είναι ότι συγκεντρώνει την έμφασή του σε τόπους που παρουσιάζουν μια δυναμική από **πλευράς ανθρώπινου δυναμικού** σε τόπους δηλαδή που κατοικούνται ακριβώς κατά τη στιγμή που γίνεται ο σχεδιασμός - και που κατά συνέπεια θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν τις νεοδημιουργούμενες βιομηχανικές μονάδες άμεσα με εργασία, καί όχι στα (κορεσμένα ήδη) μητροπολιτικά κέντρα, όπου έχουν ήδη εμφανιστεί τάσεις «μεταναστευτικές» / τάσεις για μετακίνηση προς νέα κέντρα (πάντα σύμφωνα με το βασικό πλαίσιο της αυτόματης κίνησης των συντελεστών της παραγωγής, πλαίσιο στο οποίο κινήθηκε η κλασσική και νεοκλασσική σκέψη).

Οι ιδέες αυτές του SCHUMACHER στήριξαν στα επόμενα χρόνια μια νέα θεώρηση -αντίποδα της προσέγγισης μέσω της «αστικής προδιάθεσης» / τάσης- βασισμένη στην «αγροτική προδιάθεση» / τάση στη σχετική με την προσέγγιση της περιφερειακής ανάπτυξης φιλολογίας.

Βιβλιογραφικές παραπομπές του τμήματος 1.2

1. «Towards a new strategy for development (a rothko chapel colloquim - Pergamon Press.
2. Lausen: Harold Brookfield: To the house of tweedledee. Παρουσίαση στο ως άνω Colloquium.
3. Κώστας Λάμπος: «Απ' τη κρίση στην Υπέρβαση του Ελληνικού Περιφερειακού Καπιταλισμού» - Εκδόσεις ΑΙΧ-ΜΗ, Αθήνα, 1988.
4. Frank Andre - Gunder, «Weltwirtschafte in der Krise», Hambourg, 1978.
5. Λούκα Κατσέλη κλπ. «Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού - Προϋποθέσεις προώθησης σφαιρικών επιχορηγήσεων. τελική Εκθεση, ΥΠΕΘΟ, 1988.
6. A.O. Hirschman: «The strategy of economic development». Haven yale University Press, 1958.
7. Mydral G.: «Economic theory and Un. developed regions» - London Duckworth (1957).

Κεφάλαιο 2ο

ΟΙ «ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ» ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΟΜΕΑΚΩΝ ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ

2.1. ΟΙ «ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ» ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ: ΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ

Αν ανατρέξει κανείς στα Κοινοτικά κείμενα και ιδιαίτερα στις «Περιοδικές Εκθέσεις» της Επιτροπής των τελευταίων ετών, θα διαπιστώσει ότι **όλα έχουν ένα κοινό συντελεστή: την ανησυχία των decision makers για τα αποτελέσματα των παρεμβατικών πολιτικών της Ε.Ο.Κ. (σήμερα Ευρωπαϊκής Κοινότητας) για τις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της, αποτελέσματα που κάθε άλλο παρά ως θετικά θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν.**

Κατ' αρχήν, η ανάλυση των ανισοτήτων στα εισοδήματα και την παραγωγικότητα (μετρούμενη αντίστοιχα στο «κατά κεφαλή ΑΕΠ» και «ΑΕΠ ανά απασχολούμενο») επιβεβαιώνει - σύμφωνα με την τέταρτη περιοδική Έκθεση της Επιτροπής, Ιανουάριος 1991- «**ότι εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στις περιφέρειες της Κοινότητας: Οι λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες που βρίσκονται κυρίως στην Ελλάδα και την Πορτογαλία, έχουν μέσο κατά κεφαλή εισόδημα ΚΑΤΩΤΕΡΟ από το ένα τρίτο του εισοδήματος στις δέκα πιο προηγμένες περιφέρειες...** (1)

Οι διαπιστώσεις που προκύπτουν αβίαστα από την

συγκριτική αντιπαράθεση στατιστικών στοιχείων των Κοινοτικών κειμένων δείχνουν καθαρά ότι παρά τις όποιες πολιτικές που κατά περιόδους υιοθέτησε η Κοινότητα, μέσα **στα παραδοσιακά πλαίσια πρακτικής της, όξυναν μάλλον, αντί να αμβλύνουν τις περιφερειακές ανισότητες.**

Η παραδοσιακή λογική της **σύγκλισης των οικονομιών των περιφερειών» και της σύγκλισης των οικονομικών τους επιδόσεων** αποδείχτηκε στην πράξη **ανεπαρκής** για να μειώσει το χάσμα ανάμεσα στις αναπτυγμένες και τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

Από κει και πέρα, μια σειρά από προβλήματα της διεθνούς συγκυρίας (πολιτικά οικονομικά και κοινωνικά) επέτειναν αυτή την αρνητική «εικόνα» από μέσα, με άμεσο αντίκτυπο στην «εικόνα προς τα έξω» και την ανταγωνιστική θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πρώην Ε.Ο.Κ. στη διεθνή αγορά.

Η διαχρονική εξέλιξη **επιπέδων απασχόλησης** στις επιμέρους περιφέρειες της Κοινότητας, τουλάχιστον την τελευταία δεκαετία, συνιστά μια ακόμα ισχυρή ένδειξη **όξυνσης** των περιφερειακών ανισοτήτων στο χώρο της.

Μέχρι το 1985 περίπου παρατηρήθηκε μια απότομη αύξηση των ποσοστών ανεργίας στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της Κοινότητας, που αντανακλούν τις διαφορετικές επιπτώσεις από τη μία περιφέρεια στην άλλη, της απώλειας θέσεως εργασίας, ιδιαίτερα στον βιομηχανικό τομέα.

Οι παρεμβατικές πολιτικές της Κοινότητας είχαν μεν ως αποτέλεσμα την ανακοπή της αυξητικής τάσης των ποσοστών ανεργίας - και, ως ένα σημείο, την αναστροφή αυτών - πλην όμως το χάσμα ανάμεσα στα «οριακά» ποσοστά εξακολουθεί να είναι μεγάλο:

Μόλις 2,5% κατά Μέσο Όρο στις περιφέρειες με το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας, ενώ πάνω από το 22% στις περιφέρειες με τα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας (ιδιαίτερα στη Νότια Ιταλία και την Ισπανία). (1)

Η διαχρονική εξέλιξη επιπέδων απασχόλησης/ ανεργίας συνδέεται άμεσα αφ' ενός μεν με την δημιουργία (ή την απώλεια) θέσεων εργασίας, αφ' ετέρου δε με δύο σημαντικούς

παράγοντες - ιδιαίτερα αισθητούς σήμερα - τον δημογραφικό και τον μεταναστευτικό.

Διαπιστώνεται ότι χώρες-περιφέρειες με υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης χαρακτηρίζονται από **υπογεννητικότητα,** ενώ αντίστροφα, ο υψηλός ρυθμός γεννήσεων χαρακτηρίζει τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες. Ο δημογραφικός παράγοντας αναδεικνύεται έτσι σε προσδιοριστικό στοιχείο επιπέδου απασχόλησης.

Διαπιστώνεται επίσης μια αρκετά ισχυρή τάση μετακίνησης πληθυσμών - ιδιαίτερα αισθητή σήμερα, λόγω και των δυσμενών ευρωπαϊκών πολιτικών συγκυριών και των ραγδαίων εξελίξεων στο χώρο της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλκανίων - από περιοχές λιγότερο αναπτυγμένες, έστω και εκτός Κοινότητας, προς τις περισσότερο αναπτυγμένες ευρωπαϊκές περιοχές και χώρες.

Η Μεταναστευτική αυτή τάση - που προβλέπεται να ενταθεί στα αμέσως επόμενα χρόνια και στο εσωτερικό της Κοινότητας, υπόψη και της απελευθέρωσης της αγοράς εργασίας που υπαγορεύει η ευρωπαϊκή ενοποίηση - προοιωνίζει κοινωνική αναταραχή και ανακατατάξεις: Ήδη τα πρώτα ορατά σημεία αυτής της αναταραχής φαίνεται να εκφράζονται με την «αναβίωση» ιδεολογιών που κάθε άλλο, παρά την υποδειγματική ευρωπαϊκή Δημοκρατία θα χαρακτήριζαν.

Σήμερα, το 5% περίπου του συνολικού πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έχουν εθνικότητα διαφορετική εκείνης του Κράτους- Μέλους υποδοχής: Βεβαίως, ως ποσοστό είναι μικρό, αν αναλογισθεί κανείς την αύξηση του βαθμού της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης με το στοιχείο της ελεύθερης εγκατάστασης που συνεπάγεται. Ωστόσο, όπως προαναφέρθηκε, οι προβλέψεις συγκλίνουν στο φαινόμενο της σταδιακής αύξησης του μεταναστευτικού ρεύματος μέσα στο χώρο της Κοινότητας, τόσο με τη μορφή πληθυσμιακής μετακίνησης από το ένα Κράτος - Μέλος στο άλλο, όσο και της καθαρής μετανάστευσης από τις χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού. (2)

Το επίπεδο απασχόλησης στις επιμέρους ευρωπαϊκές

περιφέρειες επηρεάζεται και από το στοιχείο της καθαρά εσωτερικής μετακίνησης (εντός εθνικών ορίων) από την αγροτική περιφέρεια προς τα αστικά κέντρα: Ιδιαίτερα έντονο είναι για την Ελλάδα το φαινόμενο της εγκατάλειψης νέων ατόμων, ατόμων δηλαδή της «παραγωγικής ηλικίας» με αρνητικές επιπτώσεις τόσο για την «δημογραφία» του τόπου που εγκαταλείπεται (κατάρρευση του δημογραφικού ιστού - σταδιακή μετατροπή της υπαίθρου σε «χώρα γερόντων» σταδιακή εγκατάλειψη της γεωργίας, κ.λπ.) όσο και για τις αστικές περιοχές (προβλήματα πληθυσμιακής υπερσυγκέντρωσης περιβαλλοντικά προβλήματα, αλλά και προβλήματα «αστικής ανεργίας».

Οι Κοινοτικοί υπεύθυνοι σχεδιασμού ευρωπαϊκών πολιτικών της Επιτροπής της Ε.Κ. εκτιμούν ότι **οι μεταναστευτικές τάσεις θα ανακοπούν** - ή τουλάχιστον θα περιοριστούν δραστικά - κάτω από την πίεση των μισθών, στα πλαίσια της ανταγωνιστικής αγοράς εργασίας, ή άλλως της ολονέν διογκούμενης «αστικής ανεργίας».

Ωστόσο, στο σημείο αυτό διατυπώνεται (στη φάση αυτή απλώς επιγραμματικά, ενώ κατά την ανάλυση παρατίθεται τεκμηριωμένη) η προσωπική άποψη ότι «οι τάσεις σήμερα **δεν υπαγορεύονται απόλυτα από λογικές της μορφής «Laissez Faire», ούτε από «μηχανισμούς αυτορρύθμισης».**

Η οικονομική και κοινωνική ζωή είναι σήμερα πολύ περισσότερο σύνθετη και πολύπλοκη από την εποχή της «κλασικής οικονομικής σκέψης» για να αποδεχτεί «αυτορρύθμιση» - μια διεργασία που δεν είναι σε θέση πλέον να ερμηνεύσει «οικονομικά παράδοξα».

(Για παράδειγμα, παρά την επίγνωση της «αστικής ανεργίας» η πληθυσμιακή συγκέντρωση τις πόλεις συνεχίζεται, αν και με ρυθμούς χαμηλότερους εκείνων των προηγούμενων δεκαετιών. Βεβαίως, δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται ότι έχει εντοπιστεί - κοινωνιολογικά τουλάχιστον - μια «χρονική υστέρηση» από τη στιγμή λήψης του ερεθίσματος μέχρι τη στιγμή της λήψης απόφασης και της τελικής επιλογής. Η παρατήρηση όμως αυτή, σε καμιά περίπτωση δεν μειώνει τη

σημασία του «παράδοξου» για την κλασική (και νεοκλασική) οικονομική σκέψη.

Αντίθετα η σύγχρονη αντίληψη της ανάπτυξης - χωρίς να υιοθετεί την λογική του «Κράτους - Πρόνοιας» - είναι σε θέση να «ερμηνευθεί, μέσα από **παρεμβατικές διεργασίες ανθρωποκεντρικής και φυσιοκεντρικής θεώρησης:** Η ποιότητα ζωής, η ατομική και κοινωνική ευημερία, η τάση για γνώση και μάθηση, η τάση για αυτενέργεια, ανάπτυξη της δημιουργικής φαντασίας, η αναγκαιότητα ανάδειξης της προσωπικότητας και των ικανοτήτων των ανθρώπων της περιφέρειας, η ανάγκη για ασφάλεια κ.λπ. φαίνεται να αποδεικνύονται σήμερα ισχυρότερα κίνητρα **σχεδιασμού και ανάπτυξης «προσανατολισμών και κατευθύνσεων» για μια «αναπτυξιακή ευημερία», χωρίς αυτό να έχει την έννοια της παρεμβατικής πολιτικής (ή της πολιτικής «συνταγών». Απλά προσδιορίζεται το πλαίσιο, μέσα στο οποίο, όχι απλά υποδεικνύεται αλλά υπαγορεύεται πλέον η ΑΝΑΠΤΥΞΗ των ΕΝΔΟΓΕΝΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ του ατόμου που άλλως παραμένουν σε λανθάνουσα κατάσταση.**

Προσδιορισμός «πλαισίου κατευθύνσεων» αντί των «οδηγών επενδύσεων», υιοθέτηση της έννοιας της «ευημερίας του ατόμου», αντί των «συνταγών» συσσώρευσης κεφαλαίου, φαίνεται να **δίνουν μια άλλη διάταση πλέον, την ΠΟΙΟΤΙΚΗ στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία, παρέχοντας βασικά επιχειρήματα στους υπεύθυνους σχεδιασμού της Κοινότητας για την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων.**

Βεβαίως δεν παραγνωρίζεται ότι η «μεταλλαγή» αυτή της ως τώρα Κοινοτικής αναπτυξιακής φιλοσοφίας, ούτε εύκολη υπόθεση είναι, ούτε συντελείται από τη μια στιγμή στην άλλη:

Η ύπαρξη και συνέχιση μεγάλων περιφερειακών ανισοτήτων - ακόμα **και μετά την μεταρρύθμιση της Διαρθρωτικής Πολιτικής της Κοινότητας (που και αυτή με τη σειρά της, σήμερα τροποποιείται- εκφρασμένη σε όρους μεγάλων διαφορών στο ΑΕΠ και τα ποσοστά ανεργίας, θα μπορούσε να αποδοθεί σε»... ριζωμένες (πλέον) διαφορές ως προς τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα που διαχρονικά δημιουργήθηκαν από την ύπαρξη ή μη ορισμένων παραγόντων...»** (π.χ. πλουτοπαραγωγικοί πόροι, απαξίωση άλλων πόρων, σχετικά «φτηνό»

εργατικό δυναμικό, ύπαρξη εξωτερικών οικονομιών, γειτνίαση με κέντρα αγοράς κ.λπ.).

Όλα αυτά βεβαίως συνεκτιμώνται, καθώς επίσης και η παγίωση μιας «λογικής» αναπτυξιακής πολιτικής που «θέλει» τον επενδυτή να έλκεται αποκλειστικά και μόνο από την προσδοκία της μεγιστοποίησης του οικονομικού του κέρδους και τον άνθρωπο που παρέχει μισθωτή εργασία, αποκλειστικά και μόνο από την οικονομική αμοιβή, χωρίς να λαμβάνει υπόψη του άλλες παραμέτρους.

Οι παρεμβατικές πολιτικές της Κοινότητας (τομεακές στη βάση τους) όπως αυτές διαμορφώθηκαν διαχρονικά, στηρίχθηκαν μάλλον στην εκτίμηση **της σχετικής σπουδαιότητας των «παραγόντων ανταγωνιστικότητας» των περιφερειών** (κατάσταση υποδομών όπως «μεταφορές» και «τηλεπικοινωνίες» την ύπαρξη εξειδικευμένου προσωπικού, τους όρους πίστωσης και φορολογίας σε επίπεδο περιφέρειας κ.λπ..

Η μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων της Κοινότητας που ολοκληρώθηκε το έτος 1988, μετά από μακρόχρονη διαδικασία τροποποιήσεων, συμπληρώσεων κ.λπ. της μέχρι τότε τομεακής Κοινοτικής παρεμβατικής Πολιτικής - που συνιστούσε ουσιαστικά **«ομολογία» αποτυχίας** της λογικής των τομεακών παρεμβάσων για αναπτυξιακούς σκοπούς, ή έστω «αποδοχή» της θέσης ότι η λογική αυτή είναι πλέον ξεπερασμένη - θεσμοθετήθηκε με τον βασικό Κανονισμό (ΕΟΚ) του Συμβουλίου 2052/88 **και συνιστά «τομή» στη μέχρι τότε πολιτική ανάπτυξης της Κοινοτικής Περιφέρειας.**

(Η πραγματοποίηση των ρυθμίσεων του βασικού αυτού Κανονισμού υπαγόρευε τη θεσμοθέτηση των **εκτελεστικών Κανονισμών** 4253/88 4254/88 4255/88 και 4256/88: **Μόνον ο πρώτος από αυτούς έχει μια ευρύτερη εφαρμογή, καθώς -πέραν των άλλων- «εισάγει» την έννοια της ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ, που αποτελεί το πρώτο βήμα μιας άλλης εναλλακτικής αναπτυξιακής Κοινοτικής προσέγγισης). (3)**

Κατ' αρχήν οι περιφέρειες της Κοινότητας «κατηγοριοποιούνται σε μεγάλες Ομάδες περιφερειών» στο εναρκτήριο μόλις άρθρο του βασικού αυτού Κανονισμού (άρθρο 1):

Αυτή η κατηγοριοποίηση (περιοχές στόχων 1 έως και 5b)

συνιστά στην πράξη μια «τυπολογία» Κοινοτικών περιοχών, ανάλογα με τα κοινά προβλήματα ανάπτυξης που αντιμετωπίζουν, αλλά και της ειδικής μεταχείρισης που χρήζουν.

Προσωπική εκτίμηση - που διατυπώνεται και ως **θέση** στη διδακτορική διατριβή είναι ότι «**η τυπολογία Κοινοτικών περιοχών με συνεπακόλουθη την κατηγοριοποίησή τους θα προχωρήσει σε ακόμα μεγαλύτερο βάθος, εξειδικεύοντας πλέον «μικρόχωρους» ή τόπους» μέσα στις περιφέρειες της Κοινότητας.**

Μια τέτοια διεργασία όπως θα συνοδεύεται από την υιοθέτηση «πολιτικών», στα πλαίσια μιας ευρύτατα πλέον αναθεωρημένης στρατηγικής ανάπτυξης της ευρωπαϊκής περιφέρειας στο σύνολό της.

Αν αυτή η εκτίμηση γίνεται αποδεκτή, ως λογικό επακόλουθο της **διατυπωμένης θέσης(που με τη σειρά της καταχωρείται ως απόρροια των σημερινών τάσεων)** τότε οδηγούμαστε σε μια επόμενη εκτίμηση, **που συνιστά τη βασική ΘΕΣΗ αλλά και την ενδεχόμενη ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ στην επιστημονική σκέψη της Ευρωπαϊκής/Κοινοτικής αναπτυξιακής αντίληψης:**

Οι σημερινές τάσεις της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής πολιτικής «σηματοδοτούν» την εκπνοή του 20ου αιώνα (ή το κατώφλι του 21ου) με μια ευρύτατα αναθεωρημένη ευρωπαϊκή αναπτυξιακή στρατηγική, κυριαρχικό στοιχείο της οποίας θα είναι η υιοθέτηση μιας εντελώς νέας πολιτικής: της ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, με τα χαρακτηριστικά

- της συγκέντρωσης των χρηματοδοτήσεων, αλλά και των ενεργειών και δράσεων στον «τόπο», τον «μικρόχωρο».
- του τοπικού προγραμματισμού
- της εταιρικής σχέσης (κάθετης και οριζόντιας)

τοπικά και σε συνάρτηση με το κέντρο

- της προσθετικότητας της Κοινοτικής συμμετοχής

στους ΤΟΠΙΚΟΥΣ πλέον πόρους

- της ΔΙΑΦΑΝΕΙΑΣ των χρηματοδοτήσεων.

(Ειδικό κεφάλαιο της παρούσας αφιερώνεται στη λεπτομερειακή καταχώριση και ανάλυση ΣΧΕΔΙΟΥ ΤΥΠΟΛΟΓΙΑΣ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ καλύπτοντας και μεθοδολογικά την πρόταση - θέση της Διατριβής)

Ένα επόμενο στοιχείο που οριοθετεί η **Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων της Κοινότητας (και βασικά η Αναθεώρηση της Διαρθρωτικής της Πολιτικής)** είναι το στοιχείο της **διαφορετικής αντίληψης, σε σχέση με την μέχρι τώρα Κοινοτική αναπτυξιακή πολιτική, που ήταν πολιτική ΤΟΜΕΑΚΩΝ παρεμβάσεων:.**

Το εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό του Κοινοτικού Προϋπολογισμού για την αντιμετώπιση των διαρθρωτικών και περιφερειακών προβλημάτων της Κοινότητας, σε συνδυασμό με το ολοένα (τότε) αυξανόμενο ποσοστό «εγγυήσεων» του γεωργικού εισοδήματος (που ας σημειωθεί συσσώρευε πλεονάσματα γεωργικών προϊόντων που δεν μπορούσαν να διατεθούν) και επίσης η επιλεκτική τομεακή χρηματοδοτική παρέμβαση της Κοινότητας, που συνεπάγονταν ουσιαστικά «διασκορπισμό» των Κοινοτικών πόρων και η αδυναμία μιας ολοκληρωμένης παρεμβατικής διαδικασίας «χωρικά εντοπισμένης» έστω και με τη μορφή προγραμμάτων - πιλότων **συνιστούσαν τη βασική λογική της Κοινοτικής αναπτυξιακής στρατηγικής, μιας στρατηγικής που «ήθελε» την Κοινότητα «αρωγό» απλά και μόνο των εθνικών σχεδιασμών που «παρήγοντο» σε γραφεία Κρατικής Υπηρεσίας, με όχι πάντα διαφανή κριτήρια.**

Η Κοινότητα, αφ' εαυτής ένας άκρως γραφειοκρατικός Οργανισμός - κατ' ανάγκη, αφού έπρεπε να «συγκεράσει» θέσεις και εκτιμήσεις εθνικών συμφερόντων **δεν είχε την δυνατότητα της αμεσότητας της επικοινωνίας με τις επιμέρους περιφέρειες του χώρου της.**

Τέτοιου είδους προσεγγίσεις δέχονταν αυτόματα την κριτική των Εθνικών Κοινοβουλίων, οι δε κρατικοί λειτουργοί που διαπραγματεύονταν αυτές θεωρούνταν ως «εθνικοί μειοδότες». Αυτό ήταν κάτι το αναμενόμενο, όπως αναμενόμενη είναι και η ορατή πλέον καθυστέρηση της «πολιτικής Ένωσης της Ευρώπης» στο βαθμό που τα ευρωπαϊκά Κράτη έχουν τη ιστορία τους και την παράδοσή τους ως αυτοτελείς γεωγραφικές μονάδες, κάτι που δεν συνέβαινε με τα States των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής.

Η κριτική που δέχεται σήμερα η Ευρωπαϊκή Κοινότητα - μετά την υιοθέτηση της «μεταρρύθμισης» της Διαρθρωτικής της Πολιτικής, είναι ότι η στροφή της αναπτυξιακής της πολιτικής, η κατηγοριοποίηση των περιφερειών και η αμεσότερη επικοινωνία αυτών των περιφερειών με τα ευρωπαϊκά κέντρα σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων αποτελεί «Δούρειο Ίππο» **καντονοποίησης της Ευρώπης και κατάλυσης της έννοιας της εθνικής αυτοτέλειας.** Ωστόσο, δεν θα πρέπει κανείς αβασάνιστα να αποδέχεται αυτού τους είδους τις κριτικές, στο βαθμό που η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση προχωρεί με αργούς ρυθμούς και στη βάση της ελεύθερης έκφρασης και επικύρωσης από τα εθνικά κοινοβούλια που συνιστούν τον «κορμό» της δημοκρατικής έκφρασης.

Από τις σημαντικές ορατές μόνο πτυχές αυτού του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι αξίζει να επισημανθεί ότι στις δύο κορυφαίες πρόσφατες συναντήσεις Maastricht Ολλανδίας και Εδιμβούργου Βρετανίας διαπιστώθηκαν τόσες «εθνικές» διαφοροποιήσεις και αποκλίσεις απόψεων, ώστε μέχρι πρόσφατα να εκκρεμούσε ακόμα η θετική ψήφος της ΔΑΝΙΑΣ - μιας χώρας που μόνιμα δημιουργεί προβλήματα στην Κοινότητα - για να επικυρωθεί από τους «12» τότε, 15 σήμερα η αναγκαιότητα της πορείας προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, και ακόμα μια σειρά διαφοροποιήσεων που εκφράστηκαν στο Σχέδιο που παρουσίασε η Επιτροπή της Ε. Ε. στο Εδιμβούργο διαφοροποιήσεις που καθιστούν σχεδόν αναποτελεσματική την προηγούμενη συμφωνία.

Η **νέα αντίληψη** της «Μεταρρύθμισης» της Διαρθρωτικής Κοινοτικής Πολιτικής έχει ήδη τα βασικά χαρακτηριστικά της εναλλακτικής προσέγγισης των περιφερειών της Κοινότητας, ήτοι

- συγκέντρωση των δράσεων και χρηματοδοτήσεων
- μια βασική **τυπολογία περιοχών:** Ανεξάρτητα από τις «περιοχές των στόχων 1 έως 5b» που εγκαινιάζει ο Κανονισμός (ΕΟΚ) 2052/88, μια παράλληλη προσπάθεια κατηγοριοποίησης της ευρωπαϊκής περιφέρειας, σύμφωνα με έκταση και πληθυσμό, διακρίνει τις περιοχές σε «χώρους» με τις κωδικές ονομασίες NUTS I NUTS II και NUTS III, για διευκόλυνση (3)

- των σχεδιασμών.
- προγραμματισμό ενεργειών.
- εταιρική σχέση.

Δεν μπορεί κανείς να μην ασκήσει την καλόπιστη κριτική του ακόμα και γι' αυτό το κείμενο της «Μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων» (Κανονισμός 2052/88) που όπως αποδεικνύεται σήμερα «υποχρεώνεται» σε τροποποιήσεις και διορθώσεις - ευτυχώς περιορισμένης κλίμακας, αν και διατυπώθηκαν απόψεις από πολλές πλευρές της πλήρους αναθεώρησής του, που τελικά δεν υιοθετήθηκαν.

Ειδικότερα, γίνεται αναφορά στα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ), τον έλεγχο των οποίων διατηρούν οι εθνικές κυβερνήσεις (για τον χώρο της η κάθε μία) **που ναι μεν υπογραμμίζει την εθνική αυτοτέλεια, πλην όμως ο συνολικός ευρωπαϊκός σχεδιασμός αναπτυξιακής στρατηγικής υπόκειται για μια ακόμα φορά στη δοκιμασία της γραφειοκρατικής αντιμετώπισης της ανάπτυξης.**

Το επίκαιρο θέμα των «ταχυτήτων» της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης συνδέεται αμεσότερα με την κατάσταση των περιφερειών - και ακόμα περαιτέρω, των «τόπων» και των «μικρόχωρων» μάλλον, παρά με συλλογιστικές που άπτονται «εθνικών προκαταλήψεων».

Η σχετική σπουδαιότητα των παραγόντων ανταγωνιστικότητας που προαναφέρθηκε, δεν έχει να κάνει μόνο με διαπιστώσεις σχετικές με την υποδομή, ή τους όρους πίστωσης και φορολογίας που παρέχονται τους υποψήφιους επενδυτές:

Η θέση που διατυπώνεται εδώ, όχι βέβαια αβασάνιστα, είναι ότι ο πρωταρχικός ρόλος της ανάπτυξης και της εν γένει αναπτυξιακής διαδικασίας ανήκει στον ΑΝΘΡΩΠΟ και τις ικανότητές του, ενώ τα άλλα στοιχεία έπονται.

Δεν βρίσκεται κανείς εκτός πραγματικότητας όταν διαπιστώνει σήμερα ότι λέξεις - κλειδιά της αναπτυξιακής διαδικασίας στη διεθνή βιβλιογραφία (αναφέρονται λεπτομερέστερα στην επόμενη ενότητα) είναι βασικά η «Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού» και οι «Τοπικές Πρωτοβουλίες».

Αυτές οι έννοιες, η σημασία τους και συμβολή τους στην προώθηση πολιτικής τοπικής ανάπτυξης αναλύονται αρκού-

ντως σε επόμενα κεφάλαια της Διατριβής, με αναδρομές - όπου κρίνεται αναγκαίο - σε κείμενα - Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών όπως ο F.A.O ο I.L.O, η UNESCO κ.λπ.. (4)

Από τη στιγμή που αποδέχεται κανείς την ανθρωποκεντρική θεώρηση της ανάπτυξης, τίθεται θέμα κατάρτισης - ειδίκευσης του ανθρώπινου δυναμικού και κατά συνέπεια το θέμα ΠΑΙΔΕΙΑ με την ευρεία του όρου έννοια γίνεται στόχος πρώτης προτεραιότητας της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής στρατηγικής.

Η απουσία, κατά συνέπεια, ειδικευμένου ανθρώπινου Εργατικού Δυναμικού, είναι παράγοντας που συμβάλλει στην ανισότητα των επιμέρους περιφερειών της Κοινότητας.

Παράγοντας που συμβάλλει στις περιφερειακές ανισότητες είναι η διαφορά στην ικανότητα των επιχειρήσεων να επιφέρουν **καινοτομίες στα προϊόντα και τις μεθόδους παραγωγής τους**

Αυτό με τη σειρά του υπαγορεύει την μεγαλύτερη έμφαση της Κοινότητας κατά τον σχεδιασμό της νέας αναπτυξιακής της στρατηγικής, **στην διαμόρφωση προγραμμάτων έρευνας και τεχνολογίας**

Αν θα έπρεπε κανείς - κλείνοντας την εισαγωγική αυτή ενότητα του κεφαλαίου «Οι περιφέρειες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας» - να συνοψίσει τα όσα επιλεκτικά καταχωρήθηκαν ως τώρα, θα χρησιμοποιούσε την αξιολογική κρίση - διαπίστωση ότι «**διαχρονικά εδραιώθηκε και ενισχύθηκε ο ΜΟΝΙΜΟΣ χαρακτήρας των περιφερειακών ανισοτήτων στον εσωτερικό χώρο της Κοινότητας, πράγμα που αποδίδεται κύρια στη διαφοροποίηση από τη μια περιφέρεια στην άλλη, των γενικών παραγόντων ανταγωνιστικότητας (περιλαμβανομένων και των υποδομών), των επιπέδων εκπαίδευσης - κατάρτισης του τοπικού πληθυσμού, και των καινοτομικών δράσεων.**

Οι βασικοί αυτοί παράγοντες είναι «ριζωμένοι» στις περιφέρειες, γεγονός που υποδηλώνει αλλά και υπογραμμίζει την αναγκαιότητα μιας επίπονης και συνεχούς διαδικασίας εξάλειψης των αιτίων που προκαλούν τις διαφοροποιήσεις αυτές από τη μια περιοχή στην άλλη. (1)

Στην τέταρτη περιοδική Έκθεση της Επιτροπής γίνεται μια

πολύ σημαντική εκτίμηση - πρόβλεψη, που υπογραμμίζει τη δυσκολία του προβλήματος - ενός προβλήματος που θα μπορούσε να αποδοθεί με την οικονομική έκφραση «φαύλοι κύκλοι της πενίας»:

«Η διαχρονική- ιστορική εμπειρία δείχνει ότι οι ασθενέστερες οικονομικά περιοχές είναι δυνατόν να επιτύχουν καλύτερες οικονομικές επιδόσεις, που θα «οδηγούσαν» βασικά οικονομικά μεγέθη, όπως το Α.Ε.Π. κοντά στον Μέσο Κοινοτικό Όρο (ή λίγο πιο πάνω από αυτόν): Αυτή όμως η οικονομική επίδοση δεν θα ήταν δυνατόν να διατηρηθεί περισσότερα από ένα ή δύο το πολύ έτη.

Μια περιφέρεια με κατά κεφαλή εισόδημα που ανέρχεται στο ήμισυ (50%) του Μέσου Κοινοτικού Όρου, διατηρώντας σταθερή διαφορά ετήσιας αύξησης της τάξης των δύο ποσοστιαίων μονάδων (2%) θα χρειαζόταν 20 περίπου χρόνια προκειμένου να πετύχει επίπεδο ίσο προς το 70% του Μέσου Κοινοτικού όρου....» (1)

Ειδική μνεία θα πρέπει να γίνει στις τάσεις που διαμορφώνονται στις **λιγότερο προηγμένες περιφέρειες** (τις περιφέρειες που έχουν ταξινομηθεί κάτω από τον στόχο 1 του Κανονισμού - πλαισίου 2052/88, όπου ανήκει **και ολόκληρος ο ελληνικός χώρος**). Αναφέρθηκε πιο πάνω, ότι ειδικά αυτές οι περιοχές εμφανίζουν ταχύτατη αύξηση του πληθυσμού τους, γεγονός που επιτείνει τις αρνητικές τάσεις των επιμέρους τοπικών αγορών εργασίας οξύνοντας το πρόβλημα της ανεργίας.

Νεότερες ωστόσο στατιστικές εκτιμήσεις δείχνουν ότι ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού στις περιοχές αυτές θα μειωθεί ως συνέπεια της μείωσης του αριθμού των γεννήσεων, καθώς άτομα «παραγωγικών» ηλικιών των περιοχών αυτών **εξαναγκάζονται να μετακινηθούν σε χώρους υψηλότερης και καλύτερα αμειβόμενης προσφοράς εργασίας. Ο τόπος εγκατάλειψης έτσι δοκιμάζεται από την προϊούσα δημογραφική γήρανση και τον συνεπακόλουθο «μαρασμό» που σε μερικές περιπτώσεις - ειδικότερα στον ελληνικό νησιωτικό χώρο, «φθάνει, μέχρι της πλήρους οικονομικής αλλά και πληθυσμιακής κατάρρευσης.**

Ωστόσο, οι επιπτώσεις στην τοπική αγορά εργασίας θα

εμφανιστούν με χρονική υστέρηση, ενώ η πίεση για εργασία θα συνεχιστεί για μια ακόμα σχετικά ικανή χρονική περίοδο.

Η Κοινότητα αναμφίβολα έχει διαπιστώσει τις τάσεις αυτές - τάσεις που επηρεάζουν αρνητικά την συνολική της εξελικτική πορεία.

Οι όροι της «ολοκλήρωσης» της «συνοχής» της «προσθετικότητας» δεν έχουν προστεθεί πρόσφατα στη λογική του σχεδιασμού αναπτυξιακής στρατηγικής.

Ήδη στο άρθρο 130Α της **Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης** η Κοινότητα ανέλαβε την δέσμευση να **ενισχύσει την οικονομική και κοινωνική ΣΥΝΟΧΗ των περιφερειών της**, δίνοντας ώθηση στις προσπάθειες που αποσκοπούσαν στη προώθηση της ισόρροπης ανάπτυξης στο εσωτερικό των Κρατών - Μελών.

Με το άρθρο 130Β υπογραμμίζεται «**η σημασία του ρόλου των Κρατών - Μελών να συμβάλλουν, σε συνεργασία με την Κοινότητα στην υλοποίηση του στόχου της ΣΥΝΟΧΗΣ ιδιαίτερα μέσω της εφαρμογής των οικονομικών τους πολιτικών...**».

Η μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων της Κοινότητας και η Νέα Διαρθρωτική Πολιτική που εγκαινιάστηκε ουσιαστικά το έτος 1988, είναι απόρροια της θεμελιακής αυτής στροφής που υπαγορεύτηκε από την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη.

Ωστόσο, πέντε χρόνια αργότερα (1993) διαπιστώνει κανείς νέες αδυναμίες εφαρμογής ακόμα και αυτής της Αναθεωρημένης Διαρθρωτικής Πολιτικής, που τέθηκε για μια ακόμα φορά στο επίκεντρο των συζητήσεων για νέα αναθεώρηση ευρείας έκτασης.

Ειδικότερα, οι βασικές αδυναμίες αυτής της Μεταρρύθμισης εντοπίστηκαν στις **διοικητικές διατυπώσεις που περιέβαλαν την εφαρμογή της, στον σχετικά σύντομο χρόνο προετοιμασίας, και την ανελαστικότητα και άκρα αυστηρότητα με την οποία τα Κ. Μ. επιχείρησαν να εφαρμόσουν τα επιμέρους προγράμματα αυτής στις περιφέρειές τους.**

Περνώντας, εν κατακλείδι σε καθαρά **αξιολογική κρίση που ενδεχόμενα θα συνεισέφερε στη σχετική με το θέμα φιλολογία,** η παρούσα Διατριβή θα αποτολμούσε - με βάση τις σημερινές τάσεις εξέλιξης - **ειδικά των περιοχών υπαίθρου - «προβολή» των τάσεων αυτών μελλοντικά, παίρνοντας - σήμερα ειδικά -**

υπόψη τις αρνητικές (ατυχείς) πολιτικές εξελίξεις στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο:

Η διάσταση απόψεων μέσα στους χώρους της Κοινότητας ανάμεσα στις λογικές «εμβάθυνσης» και «επέκτασης» αναμφίβολα δεν παρέχει έδαφος για σταθερές προβλέψεις.

Γεγονότα, όχι και τόσο απρόβλεπτα, όπως π.χ. μια γενικότερη πολεμική ανάφλεξη στον ευαίσθητο χώρο των Βαλκανίων, θα πρέπει να ληφθούν ως «παράμετροι» ενός συστήματος προβλέψεων και προοπτικών, που ενδεχόμενα διαφοροποιούσαν πλήρως τα σημερινά δεδομένα.

Η αξιολογική κρίση συνοψίζεται στην αναγκαιότητα - εκ των πραγμάτων μιας αμεσότερης επικοινωνίας Κοινότητας - περιφερειών (και ήδη η πρόβλεψη σύστασης της «Επιτροπής Ευρωπαϊκών Περιφερειών συνιστά ένα πρώτο θετικό βήμα) την αναγκαιότητα επίσης υιοθέτησης μιας συνεκτικότερης Ευρωπαϊκής Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης και την δημιουργία κινήτρων αυτενέργειας στο καθαρά πλέον τοπικό επίπεδο χωρίς την παρεμβολή χρονοβόρων διοικητικών μηχανισμών, που αποδείχτηκαν στην πράξη αδύναμοι να ανταποκριθούν στην ευρωπαϊκή πρόκληση τροχοπεδώντας κάθε προσπάθεια αναβάθμισης του χώρου της ευρωπαϊκής υπαίθρου.

2.2. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ Ε.Κ. ΓΙΑ «ΣΥΓΚΛΙΣΗ» ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΩΝ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΩΝ.

Αφετηριακό σημείο αναφοράς για μια ιστορική αναδρομή στην πολιτική ανάπτυξης των περιφερειών της Κοινότητας, είναι αυτή καθεαυτή η Συνθήκη της Ρώμης (25.3.1957) στο άρθρο 2 της οποίας ορίζεται ότι «η Κοινότητα έχει ως αποστολή, με την ίδρυση μιας Κοινής Αγοράς και με την **προοδευτική προσέγγιση των οικονομικών πολιτικών των Κρατών - Μελών, να προαγάγει την αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητος, συνεχή και ισόρροπη ανάπτυξη της οικονομίας, αυξημένη σταθερότητα, επιταχυνόμενη ανύψωση του βιοτικού επιπέδου και πιο στενές σχέσεις μεταξύ των Κρατών που η Κοινότητα αυτή συνενώνει».**

Οι αναφορές «αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο **σύνολο** της Κοινότητας» και «συνεχή και **ισόρροπη** ανάπτυξη της οικονομίας» συνιστούν ενδεικτικές πλην όμως σαφείς κατευθύνσεις μιας οικονομικής -κατ' αρχήν- εξελικτικής πορείας, αυτής της συνένωσης ανεξάρτητων ευρωπαϊκών Κρατών κάτω από την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (τη σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση).

Από εκεί και πέρα, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα (ως σύνολο θεσμών) το «ημιτελές Ομόσπονδο Κράτος» κατά Hollstein, ο ιδιόρρυθμος αυτός Διεθνής Οργανισμός εξελίχθηκε στη βάση της λογικής της σύγκλισης των οικονομιών των Κρατών - Μελών, δίνοντας έμφαση στη «γεωργία» (ΚΑΠ - Εγγυήσεις), με την αντιμετώπιση των τυχόν διαρθρωτικών προβλημάτων να βρίσκεται σε «δεύτερη μοίρα» καθώς, εκτιμήθηκε ότι η εγγύηση του γεωργικού εισοδήματος θα συνιστούσε «κρίσιμο» παράγοντα

ανάπτυξης, που θα έδινε αυτόματα λύσεις προς την κατεύθυνση της «ισόρροπης ανάπτυξης» (έστω και με μικρή παρεμβατική προσέγγιση από πλευράς της τότε ΕΟΚ). (5)

Η προσχώρηση, το 1973 των Βρετανίας, Ιρλανδίας, Δανίας (πρώτη διεύρυνση) στη συνέχεια, το 1981 της Ελλάδος (δεύτερη διεύρυνση) και τέλος της Ισπανίας και Πορτογαλίας πρόσφατα, **μετέβαλαν δραματικά τα αρχικά δεδομένα στα οποία τα ιδρυτικά Κράτη - Μέλη είχαν στηρίξει την αναπτυξιακή τους στρατηγική:**

Ο λεγόμενος «Κοινοτικός Νότος» ενισχύθηκε σημαντικά στο «παιχνίδι των συσχετισμών και ισορροπιών», τα μεσογειακά προϊόντα απέκτησαν ειδικό βάρος στην Κοινοτική χρηματοδότηση, ενώ τέθηκε επιτακτικά το θέμα της ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης και «φάνηκε» σε όλη του την έκταση το διαρθρωτικό πρόβλημα του αγροτικού Κοινοτικού χώρου.

Η μετέπειτα εξέλιξη της Κοινοτικής Πολιτικής στο σύνολό της (πολιτική «εγγυήσεων» του γεωργικού εισοδήματος ως τότε) βασικά **δικαίωνε τις εκτιμήσεις για πλήρη και ουσιαστική αναμόρφωσή της, με έμφαση στην αντιμετώπιση χρόνιων διαρθρωτικών προβλημάτων** (που δεν επιλύθηκαν από την ΚΑΠ / Εγγυήσεις αλλά μάλλον οξύνθηκαν, κάτω από πιέσεις που πυροδοτούσαν αφ' ενός μεν οι «κανόνες» της Διεθνούς Αγοράς, για μείωση της προστασίας των εξαγωγών Κοινοτικών προϊόντων (Συμφωνίες GATT), αφ' ετέρου δε το δυσβάστακτο πλέον κόστος διατήρησης και διάθεσης γεωργικών πλεονασμάτων που διαχρονικά συσσωρεύτηκαν εξαιτίας της υπέρμετρης προστασίας του εισοδήματος των παραγωγών: Οι τελευταίοι προτιμούσαν να παραδίδουν τα προϊόντα τους σε Οργανισμούς Συγκέντρωσης των αντίστοιχων γεωργικών προϊόντων, αντί της ελεύθερης διάθεσης, καθώς οι τιμές που απολάμβαναν - και μάλιστα σχετικά χωρίς κόπο, κατ' αυτό τον τρόπο ήσαν στις περισσότερες των περιπτώσεων υψηλότερες εκείνων του ελεύθερου εμπορίου.

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ)- Εγγυήσεις, που, ας σημειωθεί, έφτασε διαχρονικά να απορροφά μέχρι και το 70% του συνόλου των Κοινοτικών χρηματοδοτήσεων, στα πλαίσια

του Κοινοτικού Προϋπολογισμού, αν και ενθάρρυνε την ποσοτική αύξηση της γεωργικής παραγωγής και τις υψηλές στρεμματικές (αναφερόμενοι σε καλλιέργειες) αποδόσεις, **ωστόσο πολύ λίγο συνεισέφερε στην γενικότερη αναπτυξιακή διαδικασία, που «πεισματικά» αξίωνε μεγαλύτερη έμφαση στο σκέλος των διαρθρώσεων, αντί των εγγυήσεων που συσσώρευε γεωργικά πλεονάσματα, δίνοντας στον κόσμο της υπαίθρου μια «επίφαση» βραχυπρόθεσμης ευημερίας.**

Από την άλλη, οι καθαρά αναπτυξιακές Κοινοτικές πολιτικές (ΚΑΠ/ Διαρθρώσεις, Περιφερειακή, Κοινωνική) αποδείχτηκαν πού αδύναμες - αντιπροσωπεύοντας συνολικά το 20 με 25% του Κοινοτικού Προϋπολογισμού - να «σηκώσουν» το βάρος της **ισόρροπης αναπτυξιακής διαδικασίας και της αντιμετώπισης καθαρά διαρθρωτικών προβλημάτων του αγροτικού τομέα:**

Οι ανισότητες, μετρούμενες σε όρους κατά κεφαλή ΑΕΠ, επίπεδο πληθωρισμού και ανεργίας οξύνθηκαν διαχρονικά αντί να αμβλυνθούν. Οι πλούσιες περιφέρειες έγιναν πλουσιότερες και οι «φτωχές», φτωχότερες.

Μέσα από μια τέτοια εξέλιξη γινόταν φανερό ότι η Κοινότητα θα έπρεπε πλέον να επιλέξει ανάμεσα σε τρία εναλλακτικά «σενάρια».

- ή να αναβάλει το στόχο της οικονομικής ολοκλήρωσης (σε σχέση με τους αρχικούς της σχεδιασμούς)
- ή να υιοθετήσει τη λογική «της Ευρώπης των Δύο Ταχυτήτων» προς την ολοκλήρωση, με επιτάχυνση της διαδικασίας για τις περισσότερο αναπτυγμένες περιοχές και Κράτη - Μέλη, και βραδύτερους ρυθμούς για τις λιγότερο αναπτυγμένες.
- ή, τέλος να εντείνει τις προσπάθειές της προς την κατεύθυνση μιας περισσότερο ισόρροπης ανάπτυξης, όχι πλέον σε επίπεδο Κράτους - Μέλους, **αλλά σε επίπεδο περιφέρειας και ακόμα παραπέρα - κατά προσωπική αποψή - σε επίπεδο «ΜΙΚΡΩΝ ΧΩΡΩΝ» μέσα στα όρια της περιφέρειας ή του Κράτους - Μέλους.**

Παράλληλα με τις τάσεις και τις εξελίξεις αυτές και αντίστοιχα με αυτές, διαπιστώνεται μια **διαχρονική θεσμική**

μεταλλαγή μέσα στα ίδια τα κέντρα λήψης αποφάσεων του Κοινοτικού γίγνεσθαι:

Η «πάλη για την κατάκτηση της κυριαρχίας» - ή, σε πρακτικούς όρους, για «τον έλεγχο επί του Προϋπολογισμού» ενίσχυε ή αποδυνάμωνε (αντίστοιχα) τις θέσεις των τριών βασικών «θεσμικών» Κοινοτικών Οργάνων: του Συμβουλίου, της Επιτροπής, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. (5)

Ομάδες συμφερόντων υπήρχαν και υπάρχουν και στα τρία αυτά θεσμικά Κοινοτικά Όργανα, που «πιέζουν» με τη σειρά τους για επιθυμητές - γι' αυτές - λύσεις και κατευθύνσεις της συνολικής Κοινοτικής Πολιτικής.

Από την άλλη, το εθνικό συναίσθημα των εκπροσώπων όλων των Κρατών - Μελών **που δεν υπερκεράστηκε από την «ιδέα» της ευρωπαϊκής ενοποίησης όχι σπάνια λειτούργησε δίκην τροχοπέδης σε κάθε πρωτοβουλία που συνεισέφερε στην ιδέα αυτή.**

Μέσα από μια τέτοια κατάσταση, με πιέσεις και εντάσεις διαμορφώθηκαν σταδιακά «λεπτές» ισορροπίες αλλά και «ευκαιριακές» συμμαχίες μέσα στους κόλπους της Κοινότητας, πράγμα που ναι μεν είναι στοιχείο Δημοκρατικής έκφρασης, πλην όμως εμπόδισε την ανάπτυξη ταχύτερων ρυθμών επιδόσεων προς την κατεύθυνση της ευρωπαϊκής ενοποίησης στην ουσιαστική της έκφραση: την πιο ισόρροπη ανάπτυξή τους.

(Η κατάσταση πρόσφατα επιδεινώθηκε, καθώς υπεισήλθε δυναμικά ο πολιτικός παράγοντας, κάτω από δραματικές για την Ευρώπη και ειδικότερα για το χώρο των Βαλκανίων συνθήκες, με συνέπειες που δύσκολα ελέγχονται).

Το δίλημμα «εμβάθυνση» ή «επέκταση» συνιστά μια άλλη διάσταση του διεθνούς αυτού **πεδίου συγκρούσεων απόψεων και αναζήτησης συμβιβαστικών λύσεων προς την κατεύθυνση επίτευξης «ισορροπίας** και δεν είναι τι το διακεκριμένο από τη **σύγκρουση τομεακών και ολοκληρωμένων πολιτικών ανάπτυξης:** Απλά πρόκειται για **ένα πρόβλημα που είναι δυνατόν να θεωρηθεί από διαφορετικές οπτικές γωνίες.**

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, ότι στο πρώτο από τα διλήμματα αυτά **η έμφαση δίδεται μάλλον στο πολιτικό**

στοιχείο, ενώ στο δεύτερο, η έμφαση δίδεται στο τεχνοκρατικό (χωρίς αυτή η εκτίμηση να συνεπάγεται «αποκλεισμό» του ενός ή του άλλου στοιχείου, αντίστοιχα).

Αφήνοντας κατά μέρος «τις πολιτικές εκτιμήσεις στους «πολιτικούς», το ζητούμενο εδώ έχει να κάνει **με την καθαρά τεχνοκρατική αντίληψη της λειτουργίας και των προοπτικών αυτής την ίδιας της Κοινότητας.**

Η θεώρηση - ανάλυση γίνεται υπό το πρίσμα της εξέλιξης της Κοινοτικής Πολιτικής (με την έννοια του «policy» και όχι με την έννοια του «politics».

Μια τέτοια λογική, πρακτικά «μεταφράζεται» σε **όρους χρηματοδότησης «επιθυμητών» (με την ευρύτερη του όρου έννοια) κατευθύνσεων, ή άλλως των λεγόμενων «Κοινοτικών παρεμβάσεων»**

Από κει και πέρα, ερευνητέον το τι συνιστά «επιθυμητή κατεύθυνση»: Κάνοντας μια γενικότερη θεώρηση, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι είναι **η συνισταμένη τάσεων που διαμορφώνονται μέσα από τις λεπτές «ισορροπίες» αντιμαχόμενων συμφερόντων, παίρνοντας φυσικά υπόψη και τις ιδιαιτερότητες των περιοχών που αφορούν οι παρεμβάσεις. Από την άποψη αυτή, «πολιτική» (policy) και «πολιτική» (politics) ενδέχεται να ταυτίζονται, να συγκρούονται ή και να αλληλοαναιρούνται ανάλογα με τις διαμορφούμενες ισορροπίες αλλά και τις «τεχνοκρατικές αντιστάσεις» στις πολιτικές πιέσεις.**

Η «κυριαρχία επί του Προϋπολογισμού - τονίστηκε και σε άλλο σημείο- συνιστά ουσιαστικό, θεμελιακό στοιχείο του Κοινοτικού γίγνεσθαι (είτε σε επίπεδο θεσμικών Οργάνων, είτε σε επίπεδο «Ομάδων Συμφερόντων», που εκπροσωπούνται σε περισσότερα του ενός, θεσμικά ή Συμβουλευτικά «Όργανα) Η πρωτοτυπία των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων -από την άποψη της χρηματοδότησής τους- συγκριτικά με τους άλλους Διεθνείς Οργανισμούς, έγκειται - μεταξύ άλλων- και στο ότι «**οι Διεθνείς Οργανισμοί χρηματοδοτούνται γενικώς από εισφορές των Κρατών που τους συνθέτουν, ενώ η Ευρωπαϊκή Κοινότητα διαθέτει δικά της έσοδα που ΜΕΤΑΒΙΒΑΖΟΝΤΑΙ σ' αυτήν από τα Κράτη-Μέλη.** Αυτό έχει κατ' αρχήν, δύο πολύ

βασικές συνέπειες. α) Ενώ οι δαπάνες των Διεθνών Οργανισμών είναι πολύ συχνά «Διοικητικές δαπάνες», οι δαπάνες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας είναι στο 90% περίπου, **δαπάνες παρεμβάσεων, προορισμένες να συμβάλουν στην πραγματοποίηση των σκοπών των Συνθηκών.** β) **Δεν υπάρχει η «λογική της ακριβούς επιστροφής».** Αυτό, στη λογική του συστήματος της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μεταφράζεται στο ότι ορισμένες χώρες-μέλη είναι καθαρά «πληρώτριες» ενώ άλλες έχουν ένα καθαρό χρηματοδοτικό όφελος. Από κει και πέρα, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα έχει την δυνατότητα να συνομολογεί δάνεια και ακόμα να αναλαμβάνει υποχρεώσεις τέτοιες που τελικά να εμφανίζονται να **λειτουργούν όπως ένα αυτόνομο υπέρ-Κράτος.** Σε πρακτικούς όρους, η δυνατότητα της Κοινότητας να δανείζεται χρήμα από τις Διεθνείς χρηματαγορές, της επιτρέπει να χρηματοδοτεί με τη σειρά της παρεμβάσεις σε περιοχές μέσα στα όρια Κράτους-Μέλους, με τη μορφή όχι μόνο δωρεάν βοήθειας, αλλά και δανείων, διαφοροποιώντας έτσι τα μέσα των Κοινοτικών παρεμβάσεων. Προς ενίσχυση των διαπιστώσεων αυτών -στα πλαίσια της ακολουθούμενης από την παρούσα, τεκμηρίωσης του σκεπτικού της- κρίνεται σκόπιμη η αναφορά σε συγκεκριμένα σημεία/φάσεις της εν γένει εξέλιξης της **συνολικής Κοινοτικής Πολιτικής,** μέσα από την καθαρά οικονομική οπτική αλλά και προοπτική της. Μια τέτοιου είδους -συνοπτική έστω- καταχώριση «**σταθμών**» στην εξέλιξη των οικονομικών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας παρέχει ερείσματα του αναγκαίου προβληματισμού πάνω στη **γένεση και την λειτουργία των επιμέρους - τομεακών στη βάση τους- Κοινοτικών Πολιτικών.** Κατ' αρχήν διαπιστώνει κανείς δύο «παράδοξα» που προκύπτουν από αυτή καθεαυτή τη Συνθήκη της Ρώμης. την υπερίσχυση του ευρωπαϊκού δικαίου επί των εθνικών την χρηματοδότηση από τον ιδιόρρυθμό Οργανισμό των Ε.Κ. των εθνικών προϋπολογισμών για την δημιουργία ιδίων βασικών έργων υποδομής.

Όσον αφορά το πρώτο από τα στοιχεία αυτά, επισημαίνεται ότι η χρήση του όρου «πολιτική υπερδομή» στο εισαγωγικό ήδη μέρος της παρούσας διατριβής δεν είναι τυχαία, ούτε

άνευ περιεχομένου, οι δε αρχικοί συναποφασίσαντες την «εκχώρηση» εθνικών δικαιωμάτων υπέρ ενός σφαιρικότερου σχήματος (οικονομική ενοποίηση της Ευρώπης) επικρίθηκαν σφοδρότατα στις χώρες τους για μειοδοσία. (5)

Όσον αφορά το δεύτερο από τα στοιχεία που επιγραμματικά καταχωρήθηκαν, επισημαίνεται ότι με αφετηριακό σημείο το άρθρο 2 της Συνθήκης της Ρώμης (η Κοινότητα έχει ως αποστολή, με την ίδρυση μιας κοινής αγοράς και με την προοδευτική προσέγγιση των οικονομικών πολιτικών των Κρατών-Μελών, να προαγάγει αρμονική ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητας...) εκτυλίσσεται μια διαδικασία διαδοχικών προσεγγίσεων -αλλά και αποκλίσεων- που αντικατοπτρίζεται στην εξέλιξη αυτών των ίδιων των θεσμοθετημένων οργάνων λειτουργίας της «Κοινοτικής μηχανής». Έτσι, αν η κάθε μία από τις τρεις Κοινότητες είχε αρχικά τα δικά της όργανα, η Συνθήκη Συγχώνευσης της 8 Απριλίου 1965 (που τέθηκε σε πλήρη εφαρμογή την 1η Ιουλίου 1967) συγχωνεύει τα τρία Συμβούλια σε ένα και επίσης τις δύο Επιτροπές (Commissions) σε μία επίσης, της οποίας όμως ο ρόλος οριοθετείται ως εξής: (5)

1. **Επιτροπή.** Εκτελεστικό όργανο της Κοινότητας αλλά και «φύλακας των Συνθηκών με πρωτοβουλίες στη χάραξη της Κοινοτικής Πολιτικής.
2. **Συμβούλιο.** Ασκεί τη νομοθετική εξουσία της Κοινότητας, με τις σημαντικότερες αρμοδιότητες στη λήψη των αποφάσεων.
3. **Δικαστήριο.** Δικαιοδοτικό όργανο της Κοινότητας
4. **Συνέλευση ή «Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο».** Αρχικά έχει ρόλο καθαρά συμβουλευτικό στο κυρίαρχο Συμβούλιο των Υπουργών. Διαχρονικά, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο εξελίσσεται **σε κυριαρχικό Κοινοτικό «όργανο»** (με την ευρεία του όρου έννοια).

Η διαχρονική «σύγκρουση» Κοινοβουλίου και Συμβουλίου μέσα στα πλαίσια «μιας **ιδιότυπης υποδειγματικής Δημοκρατίας**» τροφοδοτεί το Κοινοτικό γίγνεσθαι με τάσεις, οι οποίες

με τη σειρά τους οριοθετούν στόχους πολιτικής προς αυτήν ή την άλλη κατεύθυνση.

Η ιστορική μετεξέλιξη της «Ανώτατης Αρχής» και της «Επιτροπής των Τεσσάρων Προέδρων» για την έγκριση των λειτουργικών και των διοικητικών δαπανών αντίστοιχα της Κοινότητας (παλαιό άρθρο 78 της Συνθήκης της Ρώμης) στα Κοινοτικά «Όργανα με τη σημερινή τους μορφή δεν είναι χωρίς σημασία, ιδιαίτερα όταν έχει να κάνει κανείς με έναν υπερεθνικό ιδιότυπο Οργανισμό, όπως η Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Από κει και πέρα, η διαπάλη για την κυριαρχία «επί του Προϋπολογισμού, μηχανισμών, που ναι μεν τέθηκαν στην Συνθήκη της Ρώμης, αλλά στη συνέχεια, διατηρώντας την βασική τους δομή (π.χ. διάκριση των πιστώσεων σε «δεσμεύσεις» και «πληρωμές») ακολούθησαν όμως και αυτοί μια συγκεκριμένη διαδρομή, οφειλόμενη είτε σε λόγους ενδοκοινοτικών διεργασιών, είτε σε αιτίες που είχαν να κάνουν με διεθνείς τάσεις είτε ακόμα και με αυτές τις διαδοχικές διευρύνσεις της ίδιας της Κοινότητας (1973, η πρώτη, 1981, η δεύτερη και 1983, η Τρίτη) Στη διαδρομή αυτή, ορισμένες αποφάσεις -του Συμβουλίου βασικά αποτέλεσαν τους **σταθμούς** που προσδιόρισαν την παραπέρα εξέλιξη του ίδιου του Προϋπολογισμού και των «δυνάμεων κυριαρχίας επ' αυτού. Πρώτα-πρώτα, κάτω από τον τίτλο «Δημοσιονομικές Διατάξεις» τόσο η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) (σήμερα Ευρωπαϊκή Ένωση) όσο και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας είχαν εξαρχής προβλέψει λεπτομερειακές διατάξεις «λειτουργίας» των μηχανισμών για τον Προϋπολογισμό, (άρθρα 199-209 και 171-183 αντίστοιχα). Η έμφαση δίδεται στα άρθρα 203/ΕΟΚ και 177/ΚΑΕ που ρυθμίζουν τις σχετικές αρμοδιότητες (κατάσταση προβλεπομένων δαπανών, σχέδιο προϋπολογισμού). Μια σημαντική παρατήρηση που κρίνεται σκόπιμο να επισημανθεί στο σημείο αυτό αφορά την διάσταση «εθνικός» σε αντιδιαστολή με την διάσταση «υπερεθνικός» χαρακτήρας των προβλέψεων αυτών. Συνοπτικά επισημαίνεται ότι η Ευρωπαϊκή Κοινοπραξία «Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) -που χρονικά προηγήθηκε, με τη Συνθήκη των Παρισίων το έτος 1951 -εμφανίζει έντονα τα

χαρακτηριστικά ενός υπερεθνικού Οργανισμού, γι' αυτό και η σχετική αρμοδιότητα έγκρισης των δαπανών ανατέθηκε εξαρχής στην «Ανώτατη Αρχή» που ήταν **ενσαρκωτής της λογικής της υπερεθνικότητας**.[5] Αντίθετα, στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα επικράτησε εξαρχής ο **εθνικός χαρακτήρας**. Γι' αυτό και η έμφαση δόθηκε στις αποφάσεις του Συμβουλίου των Υπουργών, που ενσάρκωνε τον εθνικό χαρακτήρα, αντί της Επιτροπής που ενσάρκωνε τον υπερεθνικό χαρακτήρα. Αυτό, θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως εξής. Ενώ η ΕΚΑΧ συνιστά μια «κλαδική» (αν μπορούμε να την χαρακτηρίσουμε) «ένωση ανεξάρτητων Κρατών Μελών με κοινά συμφέροντα στον κλάδο αυτό, η ΕΟΚ (σήμερα Ευρωπαϊκή Ένωση), από τη φύση της έχει χαρακτήρα μιας ευρύτερης οικονομικής μόνο, τότε ένωσης. Στην πρώτη περίπτωση, το Κράτος-Μέλος δεν διακινδυνεύει «εθνικά δικαιώματα» τουλάχιστον στην έκταση που διακινδυνεύει στη δεύτερη (ακόμα και αν για ορισμένες χώρες, π.χ. Λουξεμβούργο ο κλάδος αυτός θα μπορούσε - τουλάχιστον τότε- να χαρακτηριστεί ως «στρατηγικής σημασίας. Αυτή είναι μια πρώτη αλλά και βασική εξήγηση στο ερώτημα του «γιατί η Ανώτατη Αρχή (αντίστοιχη της Επιτροπής) φαίνεται να έχει κυριαρχικό ρόλο η ΕΚΑΧ, ενώ το Συμβούλιο φαίνεται -για πολλές δεκαετίες- να κυριαρχεί στα οικονομικά της τότε Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας. Βέβαια, σήμερα τα πράγματα ακόμα και σε αυτήν την ΕΟΚ εμφανίζονται διαφοροποιημένα από την εικόνα που δόθηκε πιο πάνω, καθώς το ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟ -έκφραση της θέλησης των ΛΑΩΝ πλέον και όχι των Κυβερνήσεων (που είναι το Συμβούλιο) -φαίνεται να έχει κερδίσει πολύ από το «χαμένο έδαφος» στη κούρσα για την κατάκτηση της εξουσίας επί του Προϋπολογισμού, σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες. Η παρούσα διατριβή εμμένει στο σημείο αυτό να επικεντρώσει την παρατήρησή της πάνω στο θέμα της διαπάλης ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ- ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ για την κυριαρχία επί του Προϋπολογισμού **που μεταφράζεται σε «εξουσία μέσα στην Ε.Κ»** με το σκεπτικό ότι. **πολιτικές -τομές κατευθύνσεις και προσανατολισμοί κυριολεκτικά ΓΕΝΝΗΘΗΚΑΝ μέσα από αυτή τη διαπάλη**

σε μια προσπάθεια της Επιτροπής για ΣΥΜΒΙΒΑΣΜΟ, ενώ από την άλλη, ίδια η ΕΠΙΤΡΟΠΗ επεφύλαξε δι' αυτήν το δικαίωμα - δυνατότητα να προτείνει ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ (π.χ. Πρωτοβουλία LEADER) τις οποίες όμως να παρουσιάζει όχι μέσω Κανονισμών αλλά μέσω «Ανακοινώσεων» προς τα Κράτη-Μέλη. Με αυτό το σκεπτικό, αν το άρθρο 203/ΕΟΚ παρείχε «εγγυήσεις» θεσμικού περιεχομένου για την διατήρηση «δοσμένων» και προκαθορισμένων αρμοδιοτήτων στα τρία αυτά βασικά όργανα, στη πράξη, για περισσότερο από μια δεκαετία **το κυριαρχικό όργανο λήψης τελικών αποφάσεων υπήρξε το Συμβούλιο των Υπουργών, με το Κοινοβούλιο σε θέση καθαρά συμβουλευτική και την Επιτροπή σε θέση «εισηγητού»** Βέβαια, το Κοινοβούλιο είχε την δυνατότητα να προτείνει «τροποποιήσεις», αλλά την «δεύτερη» και τελική «ανάγνωση επί του Προϋπολογισμού είχε πάντα το Συμβούλιο. Και το σημαντικότερο, **παρέμεινε σε εκείνα που είχε καταλήξει κατά την «πρώτη ανάγνωση».** Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ίσως, ότι δύο αρκετά σημαντικά όργανα, ήτοι το «Ευρωπαϊκό Ταμείο Αναπτύξεως» και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων» παρέμειναν **εκτός Κοινοτικών μηχανισμών** και περισσότερο αυτόνομα, αν και τα τελευταία ιδίως χρόνια και τα δύο «συνυπολογίστηκαν» στα πλαίσια χάραξης των γενικότερων Κοινοτικών Αναπτυξιακών Πολιτικών. Αν θελήσει κανείς να καταγράψει συγκεκριμένες περιπτώσεις σύγκρουσης/διαπάλης, μέσα στα πλαίσια που προσδιορίστηκαν πιο πάνω, στη διαχρονική πορεία της Ευρωπαϊκής Κοινότητας θα πρέπει να αφιερώσει «τόμους» με σχετικό υλικό. Ωστόσο, ορισμένες σοβαρές καταστάσεις, κρίνεται σκόπιμο, έστω και συνοπτικά, να καταχωρηθούν. Για παράδειγμα, δεν είναι δυνατόν να μην αναφερθεί η «πολιτική της κενής θέσεως» της Γαλλίας επί επτά ολόκληρους μήνες στο Συμβούλιο των Υπουργών στα μέσα της δεκαετίας του 60, επειδή απλά.... τόλμησε η Επιτροπή να εισηγηθεί στο Συμβούλιο τροποποιήσεις στο θέμα χρηματοδότησης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και την **ενίσχυση των εξουσιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.** Ακόμα δεν μπορεί να μην καταχωρηθεί -έστω επιγραμματικά- η κατηγορηματική άρνηση της Βρετανίας να καταβάλει ένα τεράστιο ποσό στην Κοινό-

τητα (Διάσκεψη Κορυφής στο Δουβλίνο το έτος 1980) επειδή καταστρατηγούσε συστηματικά την λεγόμενη «Κοινοτική Αλληλεγγύη» στο βωμό της πρακτικής φθηνών εισαγωγών γεωργικών προϊόντων (κυρίως κρέατος) από τις χώρες της «Κοινοπολιτείας», για την εφαρμογή του συστήματός της με την ονομασία «Σύστημα Ελλειμματικών Πληρωμών» (Deficiency Payment System) που της επέτρεπε να διατηρεί στο εσωτερικό τις τιμές τροφίμων σε χαμηλό επίπεδο, διασφαλίζοντας έτσι χαμηλό επίπεδο πληθωρισμού (το γνωστό «Βρετανικό Πρόβλημα» που λίγο έλειψε να «διαλύσει» κυριολεκτικά την Κοινότητα)

Εισφορές και δαπάνες αποτέλεσαν από την αρχή κιόλας της δεκαετίας του 70 το «αγκάθι» στις σχέσεις τόσο των Κρατών-Μελών μεταξύ τους, όσο και αυτών των Κοινοτικών οργάνων.

Το πρώτο που θα σημείωνε κανείς, όταν θα συζητούσε για τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες θα ήταν «το κατά πόσο αυτές είναι οικονομικά αυτόνομες» να λειτουργήσουν ως **οικονομική** (τουλάχιστον) **υπερδομή** ή αντίθετα εξαρτημένες από τα Κράτη εκεί να που συνεισέφεραν τα περισσότερα (π.χ. Γερμανία) Στις 21 Απριλίου του 1970, η Κοινότητα έλαβε τρεις πολύ σημαντικές αποφάσεις που απετέλεσαν **σταθμούς** της περαιτέρω πορείας. Ιδιαίτερα:

Αντικατάσταση των «οικονομικών συνεισφορών» των Κ-Μ με ίδια έσοδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η απόφαση αυτή (που λήφθηκε κατ' εφαρμογή του άρθρου 201/ΕΟΚ) **αναγνωρίζει** για πρώτη φορά στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα να έχει δικά της (ίδια) έσοδα για να καλύψει τις δαπάνες της που δεν είναι μόνο καθαρά λειτουργικές. Η βασική ιδέα δημιουργίας ίδιων εσόδων για την Κοινότητα στηρίχθηκε στην αναγκαιότητα της οικονομικής -τουλάχιστον- αυτονομίας της μέσω πόρων προερχόμενων από την **φορολογία.** τελωνειακούς δασμούς, γεωργικές εισφορές, φόρο προστιθέμενης αξίας κ.λπ. Στην πραγματικότητα επρόκειτο για μεταφορά δημοσιονομικών εσόδων από τα Κράτη-Μέλη στον υπερεθνικό αυτό Οργανισμό. Γι' αυτό και η τελική έγκριση της απόφασης αυτής δόθηκε από τα εθνικά Κοινοβούλια (αφού συνεπαγόταν στην

ουσία μια μορφή «παραίτησης» κυριαρχικών εθνικών δικαιωμάτων).

Η δεύτερη συνθήκη της 21 Απριλίου 1970 του Λουξεμβούργου όρισε στάδια απόδοσης των ίδιων πόρων από την Κοινότητα. Στην ουσία οριοθετούσε αρμοδιότητες και εξουσίες των βασικών θεσμικών της Οργάνων επί του Προϋπολογισμού, κατά τρόπο λεπτομερειακό ώστε να προλάβει τυχόν συγκρούσεις, ιδιαίτερα ανάμεσα σε Συμβούλιο Υπουργών και Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (5)

Παράλληλα, γίνεται για πρώτη φορά ορατή η διάκριση των προτεινόμενων από το Κοινοβούλιο «τροποποιήσεων» επί του Προϋπολογισμού σε «τροποποιήσεις σε ότι αφορά τις **υποχρεωτικές δαπάνες» (modifications)** και «τροποποιήσεις σε ό,τι αφορά τις **μη υποχρεωτικές δαπάνες» (amendments)**

Με την Τρίτη απόφαση, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ουσιαστικά γίνεται **η κυριαρχική και μοναδική Αρχή επί του Προϋπολογισμού** και οριοθετούνται τα όρια συνεργασίας Κοινοβουλίου και Συμβουλίου. (5)

Θα παρατηρούσε κανείς εξετάζοντας ίσως το θέμα συνεργασίας και αντιπαλότητας των δύο αυτών βασικών θεσμικών Κοινοτικών Οργάνων, **μια διάσταση που θα μας είναι πολύ χρήσιμη στην παραπέρα ανάλυση που επιχειρούμε εδώ με επίκεντρο την «τοπική ανάπτυξη».**

Καθώς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο συνιστά την έκφραση των ΛΑΩΝ στην Ενωμένη Ευρώπη και το Συμβούλιο, την έκφραση των Κυβερνήσεων, η ΔΙΑΠΑΛΗ για την κατάκτηση της εξουσίας γίνεται περισσότερο ορατή και δικαιολογημένη. Προχωρώντας παραπέρα, δίνοντας μια προοπτική στη «διαπάλη» αυτή, θα παρατηρούσε κανείς μια αναλογία ανάμεσα στους εθνικούς αναπτυξιακούς σχεδιασμούς (έκφραση των Κυβερνήσεων) και τους ΤΟΠΙΚΟΥΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥΣ (που φαίνεται να ικανοποιεί περισσότερο τι αίσθημα του απλού πολίτη που βιώνει εκεί στον τόπο την καθημερινότητά του για την οποία επιθυμεί να αποφασίζει μόνος του, για το πώς μπορεί να την βελτιώσει. Φαίνεται πως ο φυσικός Νόμος «Δράση - Αντίδραση» βρίσκει στο Κοινοτικό γίγνεσθαι, διαχρονικά την πλήρη έκφρασή του καθώς τα δύο αυτά

κυριαρχικά θεσμικά «Όργανα» αντιμάχονται σε καθημερινή βάση πάνω στο θέμα της κυριαρχίας επί του Προϋπολογισμού, αντανακλώντας με τη σειρά τους τις κύριες τάσεις που διαμορφώνονται στο εθνικό επίπεδο. Ο παραλληλισμός που υπογραμμίστηκε πιο πάνω δεν είναι άσχετος με την αντιπαράθεση Κοινοτικών[-εθνικών-τοπικών στρατηγικών ανάπτυξης και το ζητούμενο για τον ερευνητή είναι να επιχειρήσει να καταγράψει -όσο αυτό είναι εφικτό- τις τάσεις που διαμόρφωσαν διαχρονικά την σημερινή εικόνα «λειτουργίας» δίνοντας Παράλληλα ορισμένες ενδείξεις των τάσεων του αύριο (πάντα φυσικά με δεδομένη την σημερινή εικόνα) Θα έλεγε κανείς, προχωρώντας παραπέρα, πως οι λεγόμενες τομεακές παρεμβατικές πολιτικές - αυτές που, όπως επιχειρείται να τεκμηριωθεί στην παρούσα εργασία, τείνουν να «αποσυρθούν» παραχωρώντας τη θέση τους στην **ΛΟΓΙΚΗ** της **ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ** παρέμβασης στο μικρό χώρο -αντί του μεγάλου- μέσα από συνεχείς διεργασίες (αποτέλεσμα τάσεων μέσα στα εθνικά όρια, **ιδιαίτερα των τάσεων εκείνων που επιχειρούν οι Κυβερνήσεις και εκείνων που γίνονται αποδεκτές από την βάση)**

Κλείνοντας στο σημείο αυτό τον παραλληλισμό -στον οποίο θα επανέλθουμε αργότερα- **τάσεων-διαπάλη θεσμικών Κοινοτικών Οργάνων- στρατηγικών και πολιτικών** - συνεχίζοντας την συνοπτική ιστορική αναδρομή, δεν θα ήταν δυνατόν να μην καταγραφεί η Συνθήκη της 22ας ΙΟΥΛΙΟΥ 1975, με την οποία φαίνεται να ενισχύονται έτι περαιτέρω οι αρμοδιότητες του Κοινοβουλίου. Στην ουσία πρόκειται για **προσανατολισμούς** που διαβίβασε το Συμβούλιο στο Κοινοβούλιο - παρουσία της Επιτροπής- μέσω των οποίων επιχειρείται «συμβιβαστική λύση» των αντιτιθέμενων τάσεων (προσανατολισμούς που συνθέτουν τα τέσσερα (4) βασικά **δικαιώματα επί του προϋπολογισμού.**

Δημιουργία ίδιων εσόδων της Κοινότητας (πρόταση δημιουργίας νέων εσόδων -πέραν του 1% του ΦΠΑ για την κάλυψη αναγκών των Κοινοτικών παρεμβατικών πολιτικών).

• Αποδοχή δαπανών κατά τη διαδικασία επί του προϋπολογισμού με την υιοθέτηση της λογικής της «ανατρεπόμενης πλειοψηφίας» και την αποδοχή από τα άλλα Κοινοτικά

«Όργανα ενός περιθωρίου κίνησης του Κοινοβουλίου πέραν εκείνων που έχουν εγγραφεί στον Προϋπολογισμό. Πάνω στο ποσό αυτό, το Κοινοβούλιο έχει πλήρη ελευθερία κίνησης και χειρισμών.

- «Έγκριση του προϋπολογισμού.
- Έλεγχος επί του Προϋπολογισμού.

Και τα τέσσερα αυτά δικαιώματα, στην ουσία, ενίσχυσαν σημαντικά την θέση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο θέμα της έγκρισης και ελέγχου του Κοινοτικού Προϋπολογισμού.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο άσκησε στο έπακρο τα δικαιώματα αυτά, αν και οι δυνατότητες αυτές ήσαν μάλλον περιορισμένες καθώς προσκρούει πάντα στο γεγονός ότι δεν κατέχει μόνο του αλλά από κοινού με το Συμβούλιο τη Νομοθετική εξουσία. Ωστόσο το Κοινοβούλιο ελέγχει τα έσοδα της Κοινότητας και αυτό, από μόνο του είναι σημαντικό. Στη διαπάλη αυτή, η Επιτροπή των Ε.Κ (Commission) βρίσκεται μάλλον σε μειονεκτική θέση, αφού ενσαρκώνοντας από τη φύση της την λογική της «υπερεθνικότητας» κυριολεκτικά **κινείται μεταξύ των δύο, επιχειρώντας κάθε φορά -στα πλαίσια του ιδιόρρυθμου αυτού «ενδο-θεσμικού» παιχνιδιού -να συμβιβάσει τις απόψεις Συμβουλίου-Κοινοβουλίου, θέσεις που παραδοσιακά ΑΠΕΧΟΥΝ σημαντικά.**

Στα πλαίσια του «Δημοσιονομικού Κανονισμού» και των «Δημοσιονομικών Διατάξεων «προσδιορίζονται οι πέντε (5) **κλασικοί κανόνες επί του Προϋπολογισμού. Της ενότητας, της καθολικότητας, της αυτοτέλειας των χρήσεων, της ειδικότητας και της ισοσκέλισης,** καθένας από τους οποίους «επιτάσσει» μια συγκεκριμένη συμμόρφωση στη λειτουργία του Προϋπολογισμού (ενιαίο κείμενο -μη αναφορά των εσόδων σε συγκεκριμένες δαπάνες και συναίρεση εσόδων-δαπανών - οριοθέτηση του **οικονομικού έτους** -ταξινόμηση των δαπανών σε κατηγορίες -ισοσκέλιση εσόδων-δαπανών στο τέλος του οικονομικού έτους (χρήσεως). Ειδική αναφορά θα πρέπει να γίνει στον **κανόνα της λογιστικής μονάδας (καλάθι),** που αντικατέστησε τη μονάδα-ισοτιμία. Με την έννοια «καλάθι» νοείται ο Μ.Ο της αξίας όλων των νομισμάτων των ΚΜ με κάποια περιθώρια απόκλισης προς τα πάνω ή προς τα κάτω.

Με τον Κανονισμό 3180/1978, που τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1979 εμφανίστηκε η Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα (ECU) που ισχύει μέχρι σήμερα, που χρησιμοποιήθηκε στα οικονομικά της Ε.Κ., αρχής γενομένης από τον γεωργικό τομέα. Βασική προϋπόθεση. **η σύγκλιση των οικονομικών πραγματοποιήσεων των Κρατών- Μελών διαχρονικά, με την είσοδο (1979) του Ε.Ν.Σ.**

2.3 Παρεμβατικές Πολιτικές της Κοινότητας - Τα Δημοσιονομικά «Όργανα»

Κλείνοντας την προηγούμενη ενότητα, έγινε αναφορά στην ανάγκη **διαχρονικής σύγκλισης των οικονομικών πραγματοποιήσεων των Κρατών-Μελών.** Προκειμένου η Κοινότητα -ως «υπέρ-εθνικός» Οργανισμός -να επιταχύνει και να βοηθήσει την σύγκλιση αυτή, όχι συγκυριακά αλλά σε μόνιμη πλέον βάση, δημιούργησε (πέραν των δανειοδοτικών μηχανισμών) ορισμένα **μέσα- όργανα με διαρθρωτική αποστολή και στόχο αυτή καθεαυτή την «σύγκλιση» Αναφέρονται:**

- τα χρηματικά μέσα της ΕΚΑΧ (1952) για τον εκσυγχρονισμό και μετατροπή της βιομηχανίας άνθρακα - χάλυβα - σιδήρου
- το «ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ (1958) για επαγγελματική εκπαίδευση, με σαφώς περιφερειακό χαρακτήρα, αφού οι χρηματοδοτήσεις του κατευθύνθηκαν προς τις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της Κοινότητας
- η **ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΠΕΝΔΥΣΕΩΝ** (1961) για την ισόρροπη ανάπτυξη των περιφερειών της Κοινότητας
- το **ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟΥ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ** και **ΕΓΓΥΗΣΕΩΝ** (FEOGA) (1970). Η συμβολή του στην ισόρροπη ανάπτυξη μέσω της προσέγγισης και παρέμβασης στα διαρθρωτικά της γεωργία προβλήματα εκφράζεται μέσω του τμήματος ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ του ως άνω Ταμείου
- το **ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ (FEDER)** από το 1975, για την ενίσχυση της ανάπτυξης των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών. Πρόκειται για το κατ' εξοχήν όργανο **ισόρροπης ανάπτυξης των περιφερειών της Ε.Κ.**
- το **ΝΕΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ (NIC)** για τη χρηματοδότηση επενδυτικών προγραμμάτων στα Κ.Μ. που συμβάλλουν στη σύγκλιση.

Από κει και πέρα, μια σειρά νέων χρηματοδοτικών διεργασιών έλαβε διαχρονικά χώρα με μοναδικό άξονα την προσπάθεια για σύγκλιση των οικονομικών επιδόσεων των περιοχών και των Κρατών-Μελών (όπου οι περιοχές)

Δεν κρίνεται σκόπιμο να καταγραφούν αναλυτικά όλες αυτές οι προσπάθειες. Αξίζει όμως κανείς να σταθεί σε εκείνα που προάγουν την περιφερειακή ανάπτυξη, να εξετάσει πως λειτούργησαν -αν λειτούργησαν- και τι πέτυχαν -αν πέτυχαν- στην πορεία και προσπάθεια της σύγκλισης και της ισόρροπης ανάπτυξης. Στόχος της παρούσας διατριβής είναι να καταδειχθεί **το τι είναι εκείνο που αντικαθίσταται στις μέρες μας, γιατί αντικαθίσταται, το πώς αντικαθίσταται, και ποια η σχέση της επιλογής αντικατάστασης με την έως τώρα λειτουργία τους.** Εκ προοιμίου γίνονται δύο βασικές επισημάνσεις. Μία, μεθοδολογικού -για την παρούσα Διατριβή - χαρακτήρα και η άλλη, επί της ουσίας.

Η πρώτη, επισημαίνει ότι η ανάλυση εστιάζεται ΜΟΝΟ στις παρεμβάσεις -με τα αντίστοιχα Κοινοτικά «Όργανα -διαρθρωτικού χαρακτήρα και όχι σε ολόκληρο το φάσμα των χρηματοδοτικών παρεμβάσεων της Κοινότητας. Από την άποψη αυτή, εξετάζονται -συνοπτικά- λειτουργίες και επιδόσεις του Γεωργικού Ταμείου (τομέας Προσανατολισμού) του Περιφερειακού Ταμείου, του Κοινωνικού Ταμείου και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (μόνο στο βαθμό που προώθησε ή όχι την ιδέα της ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης) Η δεύτερη -επί της ουσίας αυτή- έχει να κάνει με την εκτίμηση-επισήμανση ότι οι πολιτικές αυτές -μέσω των χρηματοδοτικών οργάνων που τις εκφράζουν -για δεκαετίες λειτούργησαν στην βάση της λογικής των ΤΟΜΕΑΚΩΝ παρεμβάσεων, ανεξάρτητα σχεδόν η μία από την άλλη, με συνέπεια την αλληλοκάλυψη την αντίστοιχα την αλληλοαναίρεση. Χρειάστηκαν τρεις περίπου δεκαετίες για να συνειδητοποιηθεί η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗ ΑΔΥΝΑΜΙΑ του όλου σχήματος, πράγμα που οδήγησε μόλις το έτος 1988 στην ανατροπή του και την υιοθέτηση ενός άλλου σχήματος περισσότερο «ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟΥ» μεταξύ πολιτικών και Οργάνων.

Με τις εισαγωγικές αυτές επισημάνσεις, η παρούσα Διατριβή εξετάζει τρεις βασικούς κύκλους-ενότητες της γενικότερης Κοινοτικής Πολιτικής

Α ΚΥΚΛΟΣ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ/ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Χρονικά προηγήθηκε και ιστορικά συνέπεσε (η άλλως δημιουργήθηκε) από την αναγκαιότητα αντιμετώπισης εκτεταμένης ανεργίας που άφησε πίσω της η απαξίωση της παραδοσιακής πηγής ενέργειας, (άνθρακας). Κι αυτό, παρά την θεαματική βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στο σύνολό του, των κατοίκων της Κοινότητας. Δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι είχε προβλεφθεί στη Συνθήκη της Ρώμης. Υπήρξε όμως και υπάρχει ως πρόβλημα υπαρκτό -ιδιαίτερα τις μέρες μας- κάτι που προβληματίζει τους Κοινοτικούς αξιωματούχους - και όχι μόνο- στο βαθμό που φαίνεται να «στέλνει μακρύτερα» την ημερομηνία της πλήρους σύγκλισης και συνένωσης Παρά το γεγονός ότι τα άρθρα 123 έως 128 της Συνθήκης της Ρώμης πρόβλεψαν την «...δημιουργία Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου....» για την βελτίωση των δυνατοτήτων απασχολήσεως των εργαζομένων εντός της Κοινής Αγοράς... και την ανύψωση του βιοτικού επιπέδου... «για το οποίο το Ταμείο **εκ των υστέρων κατέβαλλε το 50% των σχετικών δαπανών του Κ-Μ,** καμία πρόβλεψη δεν έγινε στο θέμα ΑΝΕΡΓΙΑ, κάτι που διορθώθηκε με την δημιουργία Νέου Κοινωνικού Ταμείου το 1971.

Η αναμόρφωση του Κοινωνικού Ταμείου πραγματοποιήθηκε με την απόφαση του Συμβουλίου 71/66/ΕΟΚ (Φεβρουάριος 1971), με μοναδικό στόχο την αποτελεσματικότερη εκπλήρωση της αποστολής που προσδιόριζε γι' αυτό, το άρθρο 123/ΕΟΚ, (επέκταση των μέτρων παρέμβασης υπέρ μισθωτών κ.λπ.) Κυρίως, όμως, οι παρεμβάσεις του Κοινωνικού Ταμείου έχουν «καταστατικά» έννοια στις περιπτώσεις της **επαγγελματικής γεωγραφικής μετακίνησης εργατικού δυναμικού, της αποκατάστασης Ε.Δ. που εγκαταλείπει ορισμένους τομείς ή κλάδους, με έμφαση τη «γεωργία» και την «κλωστοϋφαντουργία», την αποκατάσταση μειονεκτούντων ατόμων, την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των μεταναστών εργαζομένων, την προώθηση της απασχόλησης γυναικών άνω των 25 ετών και γενικότερα την καταπολέμηση της ανεργίας που προκαλείται, τόσο από την τεχνολογική εξέλιξη,**

όσο -κυρίως- από την εφαρμογή άλλων Κοινοτικών Πολιτικών στο πεδίο της απασχόλησης.

Με την αναθεώρηση της 20ης Δεκεμβρίου 1977 τονίστηκε περισσότερο ο **περιφερειακός χαρακτήρας** των παρεμβάσεων του Ταμείου και η επιτάχυνση της καταβολής των ενισχύσεων στους δικαιούχους. Από κει και πέρα, θα πρέπει να αναφερθούν απλά και μόνο τα **προγράμματα κοινωνικής δράσης** της Κοινότητας τα οποία αφορούν σε βασικές κατευθύνσεις κοινωνικής πολιτικής που κατά καιρούς αποφασίζονταν σε διασκέψεις κορυφής πάνω σε συγκεκριμένα θέματα (επαγγελματική κατάρτιση, αντιμετώπιση προβλημάτων του λεγόμενου «τετάρτου κόσμου» κ.λπ.) Παρ' όλα αυτά, το Κοινωνικό Ταμείο -ακόμα και σήμερα- στερείται νομικής προσωπικότητας και οικονομικής αυτονομίας: Πρόκειται βασικά για μια ιδιόρρυθμη «υπηρεσία» της Κοινότητας της οποίας ο προϋπολογισμός είναι ενσωματωμένος στον Προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Γενικός Προϋπολογισμός).

Αν και δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι χρηματοδοτήσεις του Κοινωνικού Ταμείου δεν συνέβαλαν στη διάρκεια της ως τώρα λειτουργίας του στην υλοποίηση της αποστολής που ήταν ταγμένο, ωστόσο, η, μέχρι την αναθεώρηση των Διαρθρωτικών Ταμείων (1988), λειτουργία του έδειξε αφ' ενός μεν μία «χαλαρότητα» σύνδεσης των πραγματοποιήσεών του με τα άλλα Ταμεία, αφ' ετέρου δε μια σχετικά αδύναμη παρουσία στο Κοινοτικό γίγνεσθαι, αφού οι προς διάθεση πόροι υπήρξαν ελάχιστοι σε σχέση με την αποστολή που του είχε ανατεθεί. Κι αυτό, γιατί το μεγαλύτερο μέρος των πόρων του Κοινωνικού Ταμείου) ήταν ενσωματωμένο στην αντιμετώπιση των προβλημάτων «εγγυήσεων» του γεωργικού εισοδήματος (κάτι που, κατά προσωπική άποψη, λίγο συνέβαλε στην πραγματική αναπτυξιακή διαδικασία των περιοχών υπαίθρου).

Β ΚΥΚΛΟΣ: ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΔΙΑΡΘΡΩΣΕΩΝ - ΤΟ ΓΕΩΡΓΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ / ΤΟΜΕΑΣ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

Υιοθετήθηκε και «θεσμοθετήθηκε» στα πλαίσια της λογικής **συμπλήρωσης της πολιτικής εγγυήσεων του γεωργικού εισοδήματος** Επειδή η βελτίωση του γεωργικού εισοδήματος προϋποθέτει την αύξηση της παραγωγικότητας, την μείωση των διαρθρωτικών ελλειμμάτων, την έξοδο από την καθυστέρηση ορισμένων περιοχών -κυρίως των ορεινών- την ανάπτυξη επενδυτικών έργων στη μικρή βιομηχανία-βιοτεχνία επεξεργασίας προϊόντων της τοπικής παραγωγής, η έμφαση του Ταμείου αυτού δόθηκε εξαρχής στα θέματα αυτά. Μάλιστα, θα μπορούσε κανείς να επισημάνει μια ιδιοτυπία θεσμικού περιεχομένου καθώς βασικές αρχές της πολιτικής αυτής διατυπώθηκαν αρχικά μέσα από τις λεγόμενες Κατευθυντήριες Οδηγίες (Directives) και όχι Κανονισμούς. Η επιλογή αυτή υπαγορεύθηκε από την ανάγκη μεγαλύτερης ευελιξίας στα Κράτη-Μέλη που θα πραγμάτωναν αυτούς τους προσανατολισμούς στο χώρο τους. Με αφετηριακό χρονικό σημείο το γνωστό «Σχέδιο Mansholt» που διατύπωνε σκέψεις για την αύξηση της παραγωγικότητας στον τομέα της γεωργίας μέσω της μείωσης του «γεωργικού πληθυσμού» σε ένα μέγεθος που να ανταποκρίνεται στο «άριστο» μέγεθος -πέρα από το οποίο το οριακό έσοδο είναι μηδέν -η Πολιτική των Γεωργικών Διαρθρώσεων φαίνεται να οριοθετείται αρχικά μέσα από τις τρεις «κοινωνικο-διαρθρωτικές Οδηγίες **οριζόντιου χαρακτήρα,** που αποφασίστηκαν τον Απρίλιο του 1972 Πρόκειται για τις Οδηγίες 159, 160 και 161, που αφορούσαν αντίστοιχα στον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων την παύση της γεωργικής δραστηριότητας των μεγάλης ηλικίας γεωργών και την παραχώρηση γαιών στους νεότερους, με σκοπό οι τελευταίοι να αυξήσουν το μέγεθος των δικών τους γεωργικών εκμεταλλεύσεων την κοινωνικο-οικονομική πληροφόρηση και την ειδίκευση των απασχολούμενων στην γεωργία Στις Οδηγίες αυτές προστέθηκε και η 268/1975 «μέτρα υπέρ της ανάπτυξης της ορεινής γεωργίας» που συνέβαλε αποφασιστικά πλέον σε μια ουσιαστικότερη «κοινωνικο-διαρθρωτική

παρέμβαση της Κοινότητας» στην γεωργία Από κει και πέρα Κανονισμοί όπως ο 355/77 (σημερινός 866/90) «για την βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων» και άλλοι, ολοκλήρωσαν τον κύκλο-δέσμη παρεμβάσεων της Κοινοτικής Πολιτικής στον τομέα της Γεωργίας με έμφαση τις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της Κοινότητας, δίνοντας και εδώ μια περιφερειακή διάσταση. Βάση της πολιτικής αυτής και θεμελιακό της στοιχείο είναι ο προγραμματισμός των δραστηριοτήτων μέσα στην εκμετάλλευση, προγραμματισμός που πραγματώνεται μέσα από την εκπόνηση από τον ενδιαφερόμενο **ενός ολοκληρωμένου «Σχεδίου Βελτίωσης της Γεωργικής του Εκμετάλλευσης»** Η Πολιτική Διαρθρώσεων της Γεωργίας - απορροφώντας, στα αρχικά τουλάχιστον στάδια το 5% μόλις των κονδυλίων του Κοινοτικού Προϋπολογισμού -εξελίχθηκε μέσα από σειρά διεργασιών, διαδικασιών, ανατροπής δεδομένων και επανασύνταξης, κάτω από νέα δεδομένα και συνθήκες, σε μια σημαντική και αξιόλογη Κοινοτική Πολιτική: Οι διαδοχικές, προς Νότον, διευρύνσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας **ενίσχυσαν διαχρονικά τον ρόλο και τη σημασία της Πολιτικής αυτής, καθώς οι οικονομίες των νεο-εισελθέντων Κ-Μ ήσαν στη βάση τους γεωργικές, με συνεπακόλουθο το έντονο ενδιαφέρον τους για την ενίσχυση και εξέλιξή της.**

Προχωρώντας παραπέρα, θα σημείωνε κανείς ότι η Πολιτική Γεωργικών Διαρθρώσεων αποτέλεσε **στοιχείο πίεσης των Νότιων Κ-Μ προς τις Βόρειες** (που ήσαν σαφώς προσανατολισμένες προς την Πολιτική Εγγυήσεων του γεωργικού εισοδήματος) για «μετακύλιση» προς αυτήν χρηματοδοτήσεων, με το βασικό επιχείρημα πως ο Βορράς «συσσωρεύει» πλεονάσματα, καθώς η ΚΑΠ-Εγγυήσεις αναπαράγει και ενθαρρύνει τις τάσεις αυτές, **ακριβώς τη στιγμή που ο «Νότος» δοκιμάζεται από έντονα προβλήματα διάρθρωσης της γεωργίας (καθυστέρηση -υπο- ανάπτυξη, κατακερματισμός των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, ανεργία και υποαπασχόληση, απουσία ροής πληροφόρησης, τεχνολογική καθυστέρηση, μετανάστευση, εγκατάλειψη κ.ά)**

Μόλις το 1978 «δίνεται προβάδισμα» στην Πολιτική

Γεωργικών Διαρθρώσεων καθώς και **περιφερειακή διάσταση** για την επίλυση ή έστω άμβλυνση περιφερειακών προβλημάτων ειδικών και ιδίως εκείνων **των ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ** (αργότερα γι' αυτές τις περιοχές η πρωτοβουλία της Ελλάδος απέφερε την υιοθέτηση των Ολοκληρωμένων Μεσογειακών Προγραμμάτων, στα οποία εκτενέστερα θα αναφερθούμε σε άλλο σημείο πιο κάτω) **με διάσταση ΚΑΘΕΤΗΣ πλέον προσέγγισης - αντί της οριζόντιας, που ίσχυσε για όλες τις παρεμβάσεις του Γεωργικού Ταμείου (τμ. Προσανατολισμού)**

Όλες οι διάσπαρτες «ιδέες» **αντιμετώπισης των διαρθρωτικών προβλημάτων των ορεινών και λιγότερο ευνοημένων αγροτικών περιοχών** (εκφρασμένες σε Κανονισμούς και Οδηγίες - όπως αυτές που προαναφέρθηκαν-) **συγκεντρώθηκαν στον γνωστό Κανονισμό 797/85, ο οποίος λειτούργησε αρκετά καλά για ένα χρονικό διάστημα** (σήμερα έχει αντικατασταθεί από τον Κανονισμό 2328/91: «εξω-γεωργική απασχόληση στον αγροτικό χώρο»). Ο Κανονισμός αυτός μάλιστα προσδιόριζε - «φωτογράφιζε» θα έλεγε κανείς- τον δικαιούχο της σχετικής συνδρομής του Γεωργικού Ταμείου (τμήμα Προσανατολισμού)

Διατυπώνοντας καθαρά **προσωπική άποψη - που, ας σημειωθεί έχει εκφραστεί πολλές φορές δημόσια- ο Κανονισμός 797/85 παρά τις όποιες θεαματικές επιδόσεις του, ΚΑΘΕ ΑΛΛΟ παρά προήγαγε την ιδέα της πραγματικής αναπτυξιακής διαδικασίας στο χώρο της υπαίθρου.** Οι βασικές επιφυλάξεις του υπογράφοντας ως προς την πραγματική συμβολή των ρυθμίσεων του ως άνω Κανονισμού στην ιδέα της ανάπτυξης της υπαίθρου, συνοψίζονται στα ακόλουθα:

Πρόκειται για ρυθμίσεις **καθαρά τομεακού χαρακτήρα με διάσπαρτες παρεμβατικές προσπάθειες (και αντίστοιχα διάσπαρτες χρηματοδοτήσεις που διαχρονικά οδήγησαν στον κατακερματισμό της Κοινοτικής Αναπτυξιακής προσπάθειας και των πόρων που διατέθηκαν γι' αυτήν.**

Δεν διαφαίνεται ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΛΟΓΙΚΗ και φιλοσοφία μέσα από τις ρυθμίσεις του Κ. 797/85/ΕΟΚ (σημερινού 2328/91)

Εισήγαγε ένα άκρως χρονοβόρο και γραφειοκρατικό σύστημα παρεμβατικής δράσης της Κοινότητας που σε πολλές περιπτώ-

σεις εκμηδένιζε τις όποιες σοβαρές προσπάθειες (τουλάχιστον στη χώρα μας- οπότε τίθεται και θέμα εσωτερικής εφαρμογής)

Απουσίαζε «επιδεικτικά» η φιλοσοφία «σύνδεσης» των παρεμβάσεων αυτών με άλλες που υποδείχνονταν από άλλους Κοινοτικούς Κανονισμούς και Οδηγίες, με συνέπεια την επικάλυψη και την αλληλο-αναίρεση πάνω στον ίδιο χώρο υπαίθρου

Απουσίαζε στρατηγική - οργάνωση - συλλογικότητα, στο βαθμό που έθετε σε λειτουργία «ατομικιστικές» τάσεις μέσα στον ίδιο τον μικρόχωρο, με τους κατοίκους τους να ανταγωνίζονται για την ένταξη των γεωργικών τους εκμεταλλεύσεων στις περιορισμένες πιστώσεις που προορίζονταν γι' αυτούς

Οι δύο προηγούμενες παρατηρήσεις οδηγούν σε μια Τρίτη που έχει να κάνει με αυτή την κριτική που διατυπώθηκε επίσημα σχετικά με τον τρόπο και τις μεθόδους επιλογής και προώθησης συγκεκριμένων «Σχεδίων Βελτίωσης» έναντι άλλων που ενδεχόμενα είχαν μεγαλύτερη ανάγκη, όχι όμως και τα μέσα για να προωθήσουν αποτελεσματικά τα αιτήματά τους σχετικά Προωθήθηκε η λογική μιας άνισης όσο και άδικης διακριτικής μεταχείρισης του τοπικού πληθυσμού σε «γεωργούς κατά κύριο επάγγελμα» (που ήσαν δικαιούχοι) και τους «άλλους» που ναι μεν ήσαν αγρότες, μόνιμοι κάτοικοι των περιοχών υπαίθρου, πλην όμως είχαν την.... ατυχία να μην είναι γεωργοί κατά κύριο επάγγελμα

Έθετε την συμπληρωματικότητα ως προς την γεωργία ως θεμελιακό στοιχείο για την χρηματοδοτική συνδρομή, αποκλείοντας εκ προοιμίου κάθε σοβαρή προσπάθεια προερχόμενη από αγρότες, που ενδεχόμενα θα επιθυμούσαν να συνδυάσουν, στα πλαίσια του Σχεδίου Βελτίωσης μια σειρά άλλων δραστηριοτήτων (πέραν του αγροτουρισμού που ρητά οριζόταν) χωρίς να αποκλείουν την γεωργία (στα πλαίσια της αγροτικής πολυ-απασχόλησης- έντονο, ως φαινόμενο στο χώρο της ελληνικής υπαίθρου.

Γ ΚΥΚΛΟΣ: ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ - ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (Ε.Τ.Π.Α - FEDER)

Η Διάσκεψη Κορυφής στο Παρίσι, τον Οκτώβριο του 1972, σηματοδοτεί **μια μεγάλη τομή στην ως τότε Κοινοτική Πολιτική:** Οι Αρχηγοί Κρατών και Κυβερνήσεων των «εννέα» -τότε- αναγνωρίζουν **«μια μεγάλη προτεραιότητα», την ΚΟΙΝΗ/ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ,** αν και για χρόνια, η Επιτροπή προσπαθούσε μάλλον μάταια να πείσει για την αναγκαιότητά της. Είναι ολοφάνερο ότι οι έννοιες «ισόρροπη» και «αρμονική» ανάπτυξη στον Κοινοτικό χώρο - που περιέχονται στο άρθρο 2 της Συνθήκης της Ρώμης- **δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθούν και να υλοποιηθούν ΜΟΝΟ στα πλαίσια της ελεύθερης αγοράς (όπως πιστευόταν μέχρι τότε) και πως μια παρεμβατική -και μάλιστα «γενναία» παρεμβατική- προσπάθεια της Κοινότητας ήταν κάτι περισσότερο από αναγκαία για να στηρίξει τις προσπάθειες των Κρατών-Μελών για περιφερειακή ανάπτυξη, μέσω της δημιουργίας υποδομών και επενδύσεων σε στρατηγικούς τομείς των οικονομιών τους.**

Από άποψη καθαρά **στρατηγικής της διαδικασίας σύγκλισης και συνοχής των Κοινοτικών περιφερειών** η απουσία επί τόσα χρόνια μιας ξεχωριστής πολιτικής **άμβλυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων** -παρά τον περιφερειακό προσανατολισμό των «Διαρθρωτικών χρηματοδοτικών μέσων - Ταμείων «συνιστούσε -κατά προσωπική άποψη- τουλάχιστον «αφέλεια», καθώς η κρατούσα άποψη ήταν πως η «αόρατος χειρ» της αγοράς θα εξισορροπούσε μισθούς και ημερομίσθια με μετακινήσεις Εργατικού Δυναμικού σε χώρους που μπορούσε να πραγματοποιηθεί υψηλότερο εισόδημα και πως η μετακίνηση αυτή θα σταματούσε στο σημείο εξισορρόπησης των μισθών σε όλους τους επιμέρους χώρους της Ευρωπαϊκής Περιφέρειας (με παράλληλη εξισορρόπηση των επιπέδων παραγωγικότητας). Ωστόσο η εμπειρία των 15 χρόνων (από το 1957 που δημιουργήθηκε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα) έδειχνε τάσεις σαφώς αποκλίνουσες από τις αρχικές αισιόδοξες προβλέψεις. Έτσι, οι Αρχηγοί Κρατών και Κυβερνήσεων

«υποχρεώθηκαν» από τα πράγματα να αναγνωρίσουν το 1972 στην Ευρωπαϊκή Περιφερειακή Πολιτική (μια Πολιτική παρεμβάσεων ουσιαστικά) μία **μεγάλη Κοινοτική Προτεραιότητα,** αφήνοντας κατά μέρος τις εκτιμήσεις «περί αυτομάτου εξισορροπήσεως» Από την άλλη, με «αποκλίνουσες» τις οικονομικές και κυρίως τις κοινωνικές επιδόσεις, από την μια Κοινοτική περιοχή στην άλλη, γινόταν φανερό ότι «σύγκλιση» δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθεί (παρά τις όποιες «φιλότιμες» επιδόσεις των ήδη υφιστάμενων Κοινοτικών Πολιτικών και των αντίστοιχων χρηματοδοτικών τους μέσων - Ταμείων). Παρ' όλο που η Διάσκεψη Κορυφής στο Παρίσι, «καλούσε» τα Κοινοτικά Όργανα να δημιουργήσουν τάχιστα ένα «Ταμείο» χρειάστηκαν τρία ακόμα χρόνια (1975), μέχρις ότου δημιουργηθεί το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (Κ. 729/75) που άρχισε να λειτουργεί μόλις το έτος 1977. Όμως δεν είναι το μόνο ΟΡΓΑΝΟ: Η Περιφερειακή Πολιτική στις Κοινότητες αναπτύσσεται -στην πράξη- σε **τρία πεδία:**

- στην ΕΚΑΧ
- στην Ε.Ο.Κ. (σήμερα Ευρωπαϊκή Ένωση)
- Στην Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων

Στην Ε.Ο.Κ, (σήμερα Ευρωπαϊκή Ένωση) η σχετική δραστηριότητα έλαβε **δύο κατευθύνσεις: Η πρώτη** είχε έναν πειραματικό χαρακτήρα, διάρκειας μόλις τριών ετών (1975 - 1977). Η έμφαση δόθηκε στην **ανάγκη διόρθωσης των πλέον σημαντικών περιφερειακών ανισορροπιών** και κατά συνέπεια ο γεωργικός χαρακτήρας των περιοχών που ευνοήθηκαν υπερίσχυσε εκείνου των βιομηχανικών περιοχών που αντιμετώπιζαν εξίσου σημαντικά διαρθρωτικά προβλήματα και μάλιστα προβλήματα υποαπασχόλησης **βιομηχανικού εργατικού δυναμικού. Οι παρεμβάσεις του Ταμείου είναι Κοινοτικές δραστηριότητες στήριξης των μέτρων περιφερειακής πολιτικής που εγκρίθηκαν από τα Κ-Μ και περιελήφθησαν σε αντίστοιχα προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης.** Οι παρεμβάσεις αυτές (που αφορούν επενδύσεις άνω των 50.000 Λογιστικών Μονάδων, με συμμετοχή στο 20% του κόστους επένδυσης και

πάντως όχι άνω του 50% της αντίστοιχης εθνικής ενίσχυσης, αν πρόκειται για επενδύσεις για βιομηχανικές και βιοτεχνικές δραστηριότητες, ή δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών (τουρισμός - εμπόριο κ.λπ.), ή με συμμετοχή 30% της δαπάνης, όταν **πρόκειται για επενδύσεις σε έργα υποδομής**) είχε **και έχουν την έννοια της χρηματοδοτικής συνδρομής** στις προσπάθειες των Κ-Μ, προς τον σκοπό της **δημιουργίας νέων θέσεων απασχόλησης ή διατήρησης των ήδη υφιστάμενων στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της Κοινότητας.** Όμως εύλογα θα μπορούσε κανείς να διατηρήσει τις επιφυλάξεις του, αν και κατά πόσο η «Κοινοτική αυτή συνδρομή» προς τα Κ-Μ για περιφερειακή - ισόρροπη ανάπτυξη, ή αντίθετα, αν η συνδρομή αυτή «βοήθησε» τα Κ-Μ να ανακουφίσουν τους εθνικούς προϋπολογισμούς και άρα -στην πραγματικότητα- να μειώσουν τις δικές τους αντίστοιχες προσπάθειες). **Η Δεύτερη** (οριοθετείται αποφασιστικά από το 1978), διατηρώντας τις βασικές «αρχές» της πρώτης, «εισάγει» μεθοδολογικές βασικά καινοτομίες: τη δημιουργία τμήματος «εκτός ποσοστώσεων» (quota) μεγέθους ίσου προς το 5% των συνολικών εσόδων του Ταμείου, **για την χρηματοδότηση ειδικών Κοινοτικών δραστηριοτήτων περιφερειακής ανάπτυξης, ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΩΝ από τις δράσεις υποστήριξης που έχουν προτείνει και εγκρίνει τα Κ-Μ.** (Ανοίγουμε παρένθεση εδώ για να επισημανθεί ότι είχε εξαρχής οριστεί ένα **ανώτατο ποσοστό των συνολικών εσόδων του Ταμείου για το κάθε Κ-Μ, που αργότερα διαφοροποιείται σε «ψαλίδα» δηλ. ανώτατο - κατώτατο ποσοστό**) ευελιξία στον προσδιορισμό των **επιλέξιμων δράσεων για την Κοινοτική χρηματοδοτική συνδρομή** συμπερίληψη των **γαλλικών υπερπόντιων εδαφών στις ενισχυόμενες περιοχές** Αν τα κονδύλια του Περιφερειακού Ταμείου θα μπορούσαν να θεωρηθούν, λίγο-πολύ, δοσμένα και καθορισμένα (είτε με το σύστημα των ποσοστώσεων, είτε με την νεότερη εκδοχή του, το σύστημα της «ψαλίδας»), σημασία έχει να εξετάσει κανείς περισσότερο το «εκτός ποσοστώσεων» τμήμα (της τάξης του 5% περίπου των συνολικών περιφερειακών Κοινοτικών συνδρομών, σε ετήσια βάση) Η έμφαση αυτή έχει διπλή σημασία: Αφ' ενός μεν πρόκειται για μια επιχορήγηση που δίνεται στα Κ-Μ με βάση

τα υποβαλλόμενα από αυτά προγράμματα (προσαρμοσμένα στις ιδιαιτερότητες των περιφερειών τους) και όχι βάσει Σχεδίων (Κοινοτικής προέλευσης). Αφ' ετέρου δε, το κυριαρχικό όργανο λήψης αποφάσεων πάνω σ' αυτό ακριβώς το τμήμα των χρηματοδοτικών ενισχύσεων, είναι η ΕΠΙΤΡΟΠΗ με καθαρά **υπερεθνικό χαρακτήρα.** Κατά συνέπεια, κάνοντας κανείς διασταλτική ερμηνεία, θα μπορούσε ίσως να υποστηρίξει πως πρόκειται για μια καθαρά Κοινοτική χρηματοδοτική παρέμβαση (σε αντίθεση με τις άλλες που προέρχονται από τη λήψη αποφάσεων στο εθνικό μάλλον, παρά στο Κοινοτικό επίπεδο. Επισημαίνεται, τέλος, στο μεθοδολογικό μέρος, ότι και ο τύπος της δράσης (του εκτός ποσοστώσεων τμήματος) είναι νέος: δεν πρόκειται στην ουσία για ενισχύσεις στην επένδυση, αλλά για νέες μορφές ενισχύσεων (κατάρτιση μελετών, μελέτες αγοράς για ΜΜΕ, μελέτες για νέες τεχνολογίες κ.λπ.)

Ένα άλλο σημείο που θα πρέπει ακριβώς έστω να επισημανθεί -καθώς έχει και αυτό περιφερειακή διάσταση- αφορά στις προσπάθειες διευκόλυνσης των Κ-Μ για την έναρξη εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος «μέτρα υπέρ των λιγότερο ευημερούντων Κ-Μ που μετέχουν πραγματικά στο μηχανισμό συναλλαγών και παρεμβάσεων) Πρόκειται, αφ' ενός μεν για δανεισμό μέσω του **Νέου Κοινοτικού Οργάνου και από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων** και αφ' ετέρου για την **επιδότηση του επιτοκίου** (κυρίως από την Ε.Τ.Ε Τα μέτρα αυτά, αφορώντας στην προσπάθεια ανάπτυξης των λιγότερο ευνοημένων περιοχών, **έχουν σαφώς περιφερειακό χαρακτήρα (αν και όχι άμεσα διαφαινόμενο).** Από αυτά που προαναφέρθηκαν, αξίζει να σταθεί κανείς περισσότερο στις χρηματοδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων: Ήδη στο άρθρο 130-ΕΟΚ της Συνθήκης της Ρώμης αναφέρεται πώς «ένας από τους αντικειμενικούς στόχους δημιουργίας αυτής της Τράπεζας (στο εξής Ε.Τ.Ε) είναι η χρηματοδότηση Σχεδίων Περιφερειακής Ανάπτυξης, ενώ παράλληλα ορίζεται πως μια άλλη βασική κατεύθυνση της λειτουργίας της Τράπεζας αφορά στις επενδύσεις **που παρουσιάζουν ενδιαφέρον για περισσότερα**

του ενός Κ-Μ, ή την Κοινότητα στο σύνολό της και ακόμα δράσεις που αφορούν σε «εκσυγχρονισμό» τις ενδοκοινοτικές επικοινωνίες, τις υποδομές και ακόμα την δημιουργία νέων δράσεων (στον Κοινοτικό χώρο (ή και μετατροπή επιχειρήσεων ή δημιουργία νέων δραστηριοτήτων)

Το χαρακτηριστικό στοιχείο -«ειδοποιός διαφορά» θα έλεγε κανείς -από τα «Όργανα - Ταμεία» που μέχρι τώρα εξετάσθηκαν συνοπτικά, βρίσκεται στο ότι **η Ευρωπαϊκή Τράπεζα ΔΑΝΕΙΖΕΙ -έστω χαμηλότοκα- ΔΕΝ επιχορηγεί Πρόκειται λοιπόν για μια Τράπεζα που δανειοδοτεί, όπως ακριβώς ο κάθε Τραπεζικός Οργανισμός Βεβαίως, η διαφοροποίηση βρίσκεται στο ύψος του επιτοκίου, αλλά και κυρίως στο είδος και τη μορφή της επένδυσης που ενισχύει -επένδυσης που έχει έναν σαφώς αναπτυξιακό προσανατολισμό.**

Ακόμα, θα έλεγε κανείς, ότι διαπιστώνεται ένα ακόμα στοιχείο διαφοροποίησης, έναντι των κοινών Τραπεζικών Ιδρυμάτων, καθώς η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων δεν χορηγεί δάνεια **μεγέθους κάτω από ένα συγκεκριμένο ποσό.**

Αυτή η «δέσμευση» οδήγησε στην έννοια του λεγόμενου **«σφαιρικού δανείου (global loan),** έννοια που κυριαρχεί θα λέγαμε, στη δανειοδοτική λειτουργία της Ε.Τ.Ε. Με απλά λόγια, η Ε.Τ.Ε «συνεργάζεται» μόνο με φορείς με ισχυρή «οικονομική επιφάνεια» (π.χ Τράπεζες του ευρύτερου Δημόσιου Τομέα) στις οποίες χορηγεί «μεγάλα» δάνεια με χαμηλό επιτόκιο: Οι Τράπεζες αυτές των Κ-Μ, με την σειρά τους **«τεμαχίζουν» το μεγάλο, το «σφαιρικό» δάνειο σε μικρότερα, καλύπτοντας και ικανοποιώντας ατομικά αιτήματα, που τυχαίνει όμως να εντάσσονται μέσα στους γενικότερους προσανατολισμούς και προδιαγραφές που θέτει η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.**

Κάνοντας μια συνολική εκτίμηση της μέχρι τώρα λειτουργίας και επίδοσης της περιφερειακής πολιτικής σε επίπεδο Κοινότητας και εξειδικεύοντας τα αποτελέσματα αυτής της πολιτικής για την Ελλάδα, διαπιστώνει κανείς τα ακόλουθα:

Ασφαλώς πρόκειται για μια πολύ χρήσιμη -στην ιδέα της σύγκλισης και συνοχής- πολιτική, και θα αποτελούσε ένα είδος «αχαριστίας» αν αβασάνιστα της καταλογιζόταν αρνητικό

έργο, όλα αυτά τα χρόνια λειτουργίας και εφαρμογής της στα Κράτη-Μέλη, στις περιφερειακές πολιτικές των οποίων υπήρξε αρωγός (στα πλαίσια της βασικής Κοινοτικής Αρχής της συμπληρωματικότητας και της προσθετικότητας) (Οι σχετικές στατιστικές δείχνουν ακριβώς την έκταση και τον βαθμό της χρηματοδοτικής συνδρομής της Πολιτικής αυτής και των Οργάνων που την εξέφρασαν, στις εθνικές πολιτικές και την υλοποίηση των εθνικών σχεδιασμών).

Ωστόσο, όλες οι περιοδικές Εκθέσεις της Επιτροπής, δείχνουν -ήδη έγινε σχετική αναφορά στις Εκθέσεις αυτές, στο εισαγωγικό τμήμα του Κεφαλαίου 2- **πως η πραγματικότητα από την εφαρμογή της περιφερειακής πολιτικής στο χώρο της Κοινότητας και ιδιαίτερα στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές της -κάθε άλλο παρά δικαίωσε τις αρχικές προσδοκίες και πως μια ΕΥΡΥΤΕΡΗ ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ της περιφερειακής αλλά και γενικότερα της ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΗΣ Πολιτικής της Κοινότητας νοούμενης πλέον ως συνόλου ήταν αναγκαία και επιβεβλημένη για την επίλυση των σοβαρών περιφερειακών προβλημάτων στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.**

Ιδιαίτερα, θα πρέπει να σταθεί κανείς - απολογιστικά πλέον- στις επιδόσεις του Περιφερειακού Ταμείου (αλλά και των άλλων Οργάνων που προώθησαν σε όλη τη διάρκεια εφαρμογής της Κοινοτικής Πολιτικής) την εν γένει αναπτυξιακή διαδικασία προς την κατεύθυνση της ισόρροπης ανάπτυξης των περιφερειών της Κοινότητας.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, οι περιοδικές Εκθέσεις της Επιτροπής **διαπιστώνουν κατά τον πλέον κατηγορηματικό και τεκμηριωμένο τρόπο ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ του χάσματος αναπτυγμένων και μη αναπτυγμένων περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κι αυτό παρά τις αρχικές προσδοκίες που «ήθελαν» την Κοινοτική χρηματοδοτική παρέμβαση να συμβάλλει στη μείωση του χάσματος και την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων.** Αν και δεν είναι επί του παρόντος να επιχειρηθεί η ερμηνεία αυτού του «παράδοξου», επιγραμματικά θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει -όχι χωρίς λόγο- ότι η ουσιαστική αποτυχία της παρεμβατικής προσπάθειας του Περιφερειακού Ταμείου διαχρονικά εξεταζόμενης αποδίδεται μάλλον στον αποσπα-

σματικό χαρακτήρα της όλης προσπάθειας, την απουσία ολοκληρωμένου σχεδιασμού, την σχετική απουσία Κοινοτικών ελέγχων και ιδιαίτερα την έντονη Κρατική παρέμβαση στην κατανομή των σχετικών χρηματοδοτήσεων (που φαίνονταν να εξυπηρετούν σκοπούς διαφορετικούς από εκείνους για τους οποίους προορίζονταν).

Μια άλλη αιτία της σχετικής αποτυχίας της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Περιφερειακής Ανάπτυξης και των αντίστοιχων χρηματοδοτικών της μέσων **-διαχρονικά πάντα εξεταζόμενη-** θα πρέπει να αναζητηθεί στην **αδυναμία των ίδιων των Κρατών-Μελών να ΑΠΟΡΡΟΦΗΣΟΥΝ Κοινοτικούς πόρους καθώς δεν διασφαλιζόταν η λεγόμενη «ίδια συμμετοχή»** (Στην Ελλάδα και την Ιταλία, δυστυχώς υπήρξε έντονο το φαινόμενο της υπερτιμολόγησης δαπανών των σχετικών εργασιών και των αδιαφανών διαδικασιών, ώστε να γίνεται πιστευτή η «ύπαρξη» της ίδιας συμμετοχής).

Επίσης στον κατάλογο των αιτιών της σχετικής αποτυχίας της Περιφερειακής Πολιτικής να πετύχει στο έργο της άμβλυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων στον Κοινοτικό χώρο, θα πρέπει να προστεθεί και η αδυναμία των Κ-Μ να καταθέσουν ρεαλιστικά σχέδια για την χρηματοδότησή τους Θα μπορούσε κανείς να συνεχίσει την απαρίθμηση καθαρά διαδικαστικών προβλημάτων υλοποίησης της Περιφερειακής Πολιτικής (συμπεριλαμβανομένης και της «συμπεριφοράς» των Κ-Μ απέναντι σ' αυτή). Μια τέτοια όμως μεθοδολογία θα οδηγούσε στην εκτίμηση ότι το πρόβλημα είναι καθαρά γραφειοκρατικό (π.χ καθυστερήσεις στην εκταμίευση, απόκλιση πιστώσεων «δεσμεύσεων» και «πληρωμών κ.λπ.) είτε ακόμα καθαρά διαδικαστικό. (6)

Όμως **-εκφράζοντας προσωπική άποψη-** η εκτίμηση αυτή θα ήταν λανθασμένη: Το γεγονός ότι δεκαπέντε (15) χρόνια μετά την έναρξη της εφαρμογής της Κοινής (Κοινοτικής) Πολιτικής Περιφερειακής Ανάπτυξης, οι Εκθέσεις της Επιτροπής διαπιστώνουν **όξυνση -αντί της αναμενόμενης άμβλυνσης- των περιφερειακών ανισοτήτων μέσα στον Κοινοτικό χώρο (τόσο στα επίπεδα εισοδήματος, όσο κυρίως σε επίπεδο «ποιότητας ζωής», μεταξύ των αναπτυγμένων περιοχών** (βλέπε «χρυσό

τρίγωνο» Αμβούργο - Παρίσι - Μιλάνο) και των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών (Ηπειρος, Mezzogiorno κ.λπ.). ΣΥΝΙΣΤΑ αφ' ετέρου ένδειξη -αν όχι απόδειξη- πως πέρα από διαδικαστικό, το πρόβλημα υπήρξε και ουσιαστικό (αν υποθέσει κανείς ότι τα διαδικαστικά θα μπορούσαν εύκολα να θεραπευθούν)

Θα οριοθετούσε κανείς την διαπιστωμένη πλέον αδυναμία της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Περιφερειακής Ανάπτυξης να ανταποκριθεί στο ρόλο και την αποστολή της στα εξής βασικά σημεία:

1. την έλλειψη κεντρικής στρατηγικής (πέρα από τις εθνικές και παρά τις όποιες «φραστικές» εξάρσεις της τότε Ε.Ο.Κ) που θα προέκυπτε από πλήρη ανάλυση των δεδομένων των επιμέρους περιοχών της

2. την ορατή απουσία «συνεργασίας» της Πολιτικής Περιφερειακής Ανάπτυξης με τις άλλες Κοινές - Κοινοτικές Πολιτικές που στόχευαν (έστω με τρόπο έμμεσο) στην ισόρροπη ανάπτυξη των περιφερειών της τότε Ε.Ο.Κ, με συνέπεια τη σύγκρουση, τις επικαλύψεις, τις αλληλοαναιρέσεις πάνω στον ίδιο χώρο και για τον αυτό σκοπό.

3. η προηγούμενη παρατήρηση οδηγεί αβίαστα πλέον στην εκτίμηση ότι περιφερειακή ανάπτυξη δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί με την υιοθέτηση και εφαρμογή ΤΟΜΕΑΚΩΝ και αποσπασματικών παρεμβάσεων παρά μόνο στα πλαίσια ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ πολιτικής με στρατηγικούς στόχους και «σύνδεση» των όποιων παρεμβάσεων γύρω από τους κεντρικούς στρατηγικούς στόχους. Η Περιφερειακή Πολιτική, παρά τις όποιες αντίθετες διαβεβαιώσεις αποδείχτηκε στη πράξη και λειτούργησε ως μια ΚΑΘΑΡΑ ΤΟΜΕΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ με συγκεκριμένες συνιστώσες και συγκεκριμένο πεδίο εφαρμογής.

4. Η πολυδιάσπαση των χρηματοδοτήσεων, για την «συμβιβαστική» ικανοποίηση περισσότερων τόπων, αντί της συγκέντρωσης (έστω και πειραματικά για την ανάπτυξη ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΥ ΧΩΡΟΥ) κατέδειξε πως η Περιφερειακή Πολιτική, «υλοποιώντας» συγκεκριμένο έργο, μέσα στα όρια συγκεκριμένου πεδίου εφαρμογής, λειτούργησε μάλλον ως «συμβιβαστική» αντιθετικών τάσεων, ΠΟΥ ΚΑΛΥΠΤΑΝ ΕΥΡΥΤΕΡΟΥΣ ΧΩΡΟΥΣ -

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ μέσα στην Κοινότητα (παρά τα όποια «πλαφόν» στα Κ-Μ) παρά ως μια Πολιτική που πραγματώνει ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΥΣ ΣΤΟΧΟΥΣ, στα πλαίσια ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ παρεμβατικής προσέγγισης

5. Η προηγούμενη παρατήρηση θα οδηγούσε στην «ιδέα» της αναγκαιότητας **συντονισμού περισσότερων της μιας Κοινοτικών Πολιτικών (και χρηματοδοτικών Ταμείων αντίστοιχα)**

6. Αν και διακηρυγμένος Κοινοτικός στρατηγικός στόχος ήταν εξαρχής, **η στρατηγική εσωτερικής ανάπτυξης** και αν τα δαπανηθέντα, **μη επιστρεπτέα** ποσά, κάθε άλλο, παρά ευκαταφρόνητα θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν, η διαχρονική εξέλιξη και λειτουργία της περιφερειακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, **εκφρασμένη μέσα από το αποτέλεσμα που πέτυχε, φαίνεται πως δεν ικανοποίησε στο βαθμό που αναμενόταν την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων (που συνιστά θεμελιακό προαπαιτούμενο πραγμάτωσης της στρατηγικής εσωτερικής ανάπτυξης)** Απεναντίας, οι επίσημες στατιστικές, αλλά και οι περιοδικές Εκθέσει της Επιτροπής -βασισμένες στις στατιστικές αυτές υποδείχνουν την **όξυνση -σε γενικές γραμμές των περιφερειακών ανισοτήτων, αντί της αναμενόμενης «άμβλυνσης».**

Ωστόσο, θα αποτελούσε αδυναμία της κριτικής θεώρησης αποτελεσμάτων της περιφερειακής πολιτικής, αν η θεώρηση αυτή εξαντλείτο μόνο στο «τι δεν πέτυχε», **μέσω των χρηματοδοτικών της παρεμβάσεων στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές των Κρατών-Μελών.**

Έτσι, παρά τα όσα της καταμαρτυρούνται, η Πολιτική Περιφερειακής Ανάπτυξης της τότε Ε.Ο.Κ αποδείχτηκε μια πολιτική **«ανθεκτική»** στο χρόνο, συνέβαλε ουσιαστικά στη δημιουργία και βελτίωση των υποδομών ενώ έθεσε -σε πολλές περιπτώσεις- τα θεμέλια μιας δυναμικής αναπτυξιακής διαδικασίας.

2.4 Σύνοψη εκτιμήσεων του συνολικού αποτελέσματος των παρεμβάσεων των «Διαρθρωτικών» Ταμείων

Κλείνοντας το 2ο Κεφάλαιο της παρούσας Διατριβής (αναφορικά με την εξέταση της διαχρονικής εξέλιξης «περιφερειών» και «πολιτικών») επιχειρείται -στο μέτρο του εφικτού- μια συνολική καταγραφή- εκτίμηση των επιμέρους αποτελεσμάτων, νοούμενων ως ένα «όλον»: Η βασική «ιδέα» είναι ότι δεν θα πρέπει κανείς να προσπαθήσει να απομονώσει (έστω και αν πετύχει να ποσοτικοποιήσει) «αποτελέσματα» (ή «επιτεύγματα» από την διαχρονική πορεία αυτής ή της άλλης πολιτικής. Και αυτό, γιατί ακολουθώντας αυτή τη λογική δεν είναι δυνατόν να «μετρήσει» το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα, ακόμα και αν επιμετρήσει χρηματοδοτικές ροές, ή «βαθμό απορροφητικότητας» αυτών στο βαθμό που δεν λαμβάνει υπόψη την έννοια της ολοκλήρωσης ή έστω την «απλοϊκότερη έννοια του «συντονισμού» ανάμεσα στις Κοινοτικές χρηματοδοτήσεις (τόσο μεταξύ τους, όσο και σε σχέση με τις εθνικές χρηματοδοτήσεις, τις οποίες, υποτίθεται, ότι συμπληρώνουν).

Κατ' αρχήν, ανατρέχοντας στη σχετική βιβλιογραφία και τις ετήσιες Εκθέσεις της Επιτροπής και των άλλων Οργάνων, διαπιστώνει κανείς πως «οι πάντες δίνουν έμφαση στον όρο «περιφερειακή πολιτική»: νοερά διευρύνουν τον χώρο παρέμβασης, με το σκεπτικό «πώς μέσα στο χώρο αυτό είναι δυνατόν να επιτευχθεί η λογική της ολοκλήρωσης, του συντονισμού και της πραγμάτωσης βασικών ιδεών στρατηγικής ισόρροπης ανάπτυξης και άμβλυνσης δραστηριοτήτων...».

Πράγματι, αν επιχειρήσει κανείς να «δει» απ' έξω το σύστημα της πολιτικής εσωτερικής ανάπτυξης καταλήγει αβίαστα στην εκτίμηση ότι ναι μεν η κάθε πολιτική (με το

αντίστοιχο χρηματοδοτικό μέσο) ξεκίνησαν από διαφορετικές αφετηρίες, πλην όμως στη διαδρομή συνέκλιναν αργά αλλά σταθερά προς στο να δίνουν ολονέν και μεγαλύτερη έμφαση στην «περιφερειακή» διάσταση, καθώς διαπιστωνόταν ότι οι λογικές που υπαγόρεψαν την δημιουργία τους πραγματώνονταν ουσιαστικά μόνο μέσα από μια τέτοια πρακτική. (Οι επικλήσεις των πιο αναπτυγμένων Κρατών- Μελών για την επιδίωξη μιας «Ευρώπης Δύο Ταχυτήτων», αν και δεν αποκλείστηκε αποδείχτηκε πως είχε μάλλον ασθενή ερείσματα μέσα στη δυναμική μιας **ισχυρής και ενιαίας Ευρώπης** με όλα τα συστατικά της μέρη να λειτουργούν στον μέγιστο δυνατό βαθμό). Σε επίπεδο **χρηματοδοτικών οργάνων** («εκφραστές» των πολιτικών) διαπιστώνει κανείς -διαχρονικά πάντα εξετάζοντας την λειτουργία τους- πως ο κοινός παρονομαστής των δράσεών τους υπήρξε η προσήλωση στην περιφερειακή - ισόρροπη ανάπτυξη. Αφήνοντας κατά μέρος το Περιφερειακό Ταμείο, οι χρηματοδοτήσεις του οποίου έχουν έναν σαφώς περιφερειακό χαρακτήρα, παρατηρεί κανείς διαχρονικά πως και οι χρηματοδοτήσεις του Κοινωνικού Ταμείου **κινήθηκαν** προς την κατεύθυνση της **αντιστάθμισης των περιφερειακών ελλειμμάτων στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές και οι χρηματοδοτήσεις του Γεωργικού Ταμείου - Τομέας Προσανατολισμού κινήθηκαν προς την κατεύθυνση της αντιμετώπισης διαρθρωτικών προβλημάτων της γεωργίας στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές (για παράδειγμα η Οδηγία 75/268 για την ενίσχυση της ορεινής γεωργίας)** Αλλά και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, από το 1958, πραγματοποίησε τα τρία τέταρτα των χρηματοδοτήσεών της σε Κ.Μ για επενδύσεις περιφερειακού ενδιαφέροντος. Επίσης και το Νέο Κοινοτικό Όργανο (Ν.Ι.C) έδωσε περιφερειακή «δυναμική» στις χρηματοδοτήσεις του.

Καθένα όμως από τα όργανα αυτά λειτούργησε «σχετικά» ανεξάρτητα, με **μοναδική διασφάλιση, τη κατηγορηματική δέσμευση του δικαιούχου »... να μην επιχορηγείται για το ίδιο έργο από περισσότερα του ενός χρηματοδοτικά Όργανα...»** Ωστόσο, η «διασφάλιση» αυτή, κάθε άλλο παρά «στρατηγική» ανάπτυξης προώθησε όλα αυτά τα χρόνια.

Απεναντίας, ΑΞΙΖΕΙ να σταθεί κανείς σε μια ΤΕΧΝΙΚΗ (απλώς και όχι θεσμοθετημένη διαδικασία) που εφάρμοσε το Μάρτιο του 1979 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την «Τεχνική των ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΩΝ ΣΧΕΔΙΩΝ ΔΡΑΣΗΣ» για τον συντονισμό των χρηματοδοτικών οργάνων διαρθρωτικής αποστολής: Επρόκειτο για «ένα σύνολο συναφών δράσεων και δημοσίων και ιδιωτικών επενδύσεων ΣΕ ΜΙΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΖΩΝΗ. Για την πραγματοποίηση των δράσεων αυτών -πάντα σύμφωνα με αυτή την τότε τακτική της Επιτροπής -υιοθετήθηκε μια πρώτη μορφή συνδυασμού Κοινοτικών - Εθνικών και Τοπικών χρηματοδοτικών δυνάμεων, που έμελλε να αποτελέσει το «πρώτο ερέθισμα» μιας συνολικότερης προσέγγισης ΜΙΚΡΩΝ ΤΟΠΩΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ:

Η νέα αυτή λογική «διατρέχει» τη φιλοσοφία των ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΩΝ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ (1981 - 82) που επικεντρώθηκε στην αναβάθμιση των λιγότερο αναπτυγμένων και ευνοημένων περιοχών του Κοινοτικού Νότου (Μεσογειακές χώρες - μέλη) και μετέπειτα στα ΣΧΕΔΙΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ΣΠΑ), τα ΚΟΙΝΟΤΙΚΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΣΤΗΡΙΞΗΣ (ΚΠΣ) για να φτάσουμε μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 90 με τις πολύ συγκεκριμένες πλέον «ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ» της Επιτροπής, σημαντικότερη των οποίων υπήρξε -μέχρι στιγμής- η πρωτοβουλία L.E.A.D.E.R Αν και η «Τεχνική των **Ολοκληρωμένων Σχεδίων Δράσης**» που εφάρμοσε η Επιτροπή το 1979 θα **μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «επαναστατική»** της μέχρι τότε ακολουθούμενης μεθοδολογικής προσέγγισης της ανάπτυξης μικρόχωρων υπαίθρου -δίνοντας το πρώτο «ερέθισμα» για μια συνολικότερη αναθεώρηση της αναπτυξιακής στρατηγικής της Ενωμένης Ευρώπης- ωστόσο **δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ΤΟΜΗ στην αναπτυξιακή στρατηγική της Κοινότητας:** Η πρακτική έδειξε πως υπήρχε «πολύς δρόμος» ακόμα που θα έπρεπε να διανυθεί μέχρι να «κατασταλάξουν» τόσο οι Κοινοτικοί αξιωματούχοι σχετικά με το ποια θα έπρεπε να είναι τελικά η ενδεικνυόμενη κατεύθυνση, όσο και αυτές οι Κυβερνήσεις και τα Εθνικά Κοινοβούλια πάνω στο θέμα της αναπτυξιακής στρατηγικής.

Έτσι, ενώ, από τις αρχές ήδη της δεκαετίας του 80 οι

αξιωματούχοι της Κοινότητας (σημερινής «Ευρωπαϊκής Ένωσης») φαίνονταν να αναγνώριζαν δυσλειτουργίες στην εφαρμογή της σημαντικότερης -για το «χώρο υπαίθρου»- πολιτικής (Κ.Α.Π - Εγγυήσεις) με κύρια εκείνη της «αέναης συσσώρευσης πλεονασμάτων ορισμένων γεωργικών προϊόντων (βόρειας κυρίως προέλευσης), ακόμα και με την επιβολή της «συνυπευθυνότητας», κανείς δεν μπορούσε να επωμισθεί το κοινωνικό και πολιτικό κόστος μιας «γενναίας» απόφασης, που θα «αναδίπλωνε» τις υφιστάμενες θεσμικές δομές δίνοντας μια άλλη προοπτική και προτεραιότητα στην στρατηγική ανάπτυξης της υπαίθρου.

Αν, από κει και πέρα, οι αλλαγές συσχετισμών και ισορροπιών (με την ένταξη της Ελλάδος, το 1981) «πρόβαλαν» -κατά κάποιο τρόπο τα προβλήματα της μεσογειακής γεωργίας, ή ακόμα **αν οι ελληνικές πρωτοβουλίες οδήγησαν στην υιοθέτηση από την τότε Ε.Ο.Κ. των Ολοκληρωμένων Μεσογειακών Προγραμμάτων (Μ.Ο.Π)** αυτό δεν άλλαζε στην πραγματικότητα την εν γένει Κοινοτική φιλοσοφία που συνέχιζε ακόμα και μέσα από τα Μ.Ο.Π να **δίνει την έμφαση στην εκτέλεση των «μεγάλων έργων» χωρίς συγκεκριμένη αναφορά στην αντιμετώπιση των προβλημάτων που υπαγόρευαν οι ανάγκες της καθημερινότητας στον μικρόχωρο της υπαίθρου (και γιατί όχι και των μεγάλων αστικών - πλην όμως υποβαθμισμένων) συγκροτημάτων.**

Θα μπορούσε κανείς να χαρακτηρίσει τις μεταβολές αυτές στρατηγικής ανάπτυξης σαν «βήμα» απλά και μόνο μιας μεγαλύτερης διαδικασίας που σταδιακά «περνούσε» από την ικανοποίηση αναγκών στο «αγροτικό εισόδημα» στην ικανοποίηση αναγκών «ποιότητας ζωής» Δεν θα πρέπει να υποτιμηθεί αυτή η «στροφή»: Αντίθετα μάλιστα θα πρέπει να χαρακτηριστεί ως **αφετηριακό σημείο μιας μακρόχρονης διαδρομής προς την σύγκλιση και την συνοχή του ευρωπαϊκού χώρου, η διάρκεια της οποίας ακόμα και σήμερα ΔΕΝ έχει ολοκληρωθεί.** Εκείνο που υποστηρίζεται στην παράγραφο αυτή (της κριτικής θεώρησης πολιτικών και αποτελεσμάτων των πολιτικών αυτών πάνω στις «περιφέρειε«) -που συνιστά και θέση της Διατριβής- είναι ότι ακόμα και τα «ολοκληρωμένα

αυτά σχήματα Κοινοτικής δράσης» στην περιφέρεια της Ευρώπης, παρά τα όποια θετικά στοιχεία που θα μπορούσαν να επιδείξουν, δεν δικαίωσαν τελικά (όπως φάνηκε από το αποτέλεσμα) τις αρχικές πολύ αισιόδοξες εκτιμήσεις των εμπνευστών τους. Κι αυτό, γιατί -πάντα κατά προσωπική άποψη- όχι μόνο γιατί δεν λήφθηκαν υπόψη οι «εντοπισμένες» ιδιαιτερότητες των επιμέρους περιοχών, αλλά γιατί οι Κοινοτικές παρεμβάσεις ΔΕΝ ΕΣΤΙΑΣΤΗΚΑΝ σε συγκεκριμένους μικρόχωρους, όπου ο ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ παράγοντας είχε και έχει τον αποφασιστικό και τελικό λόγο τόσο όσον αφορά τον προσδιορισμό και οριοθέτηση των αναγκών της καθημερινής του ζωής, όσο και τον κρίσιμο λόγο στις τελικές επιλογές και την εφαρμογή: Μοναδικό στοιχείο «παρέκκλισης» από την διαπίστωση αυτή- τουλάχιστον για τον ελληνικό χώρο- η υιοθέτηση και ενεργοποίηση των ΤΟΠΙΚΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ (Τ.Α.Π) όπου όμως πάλι, ενώ ο τοπικός ανθρώπινος παράγοντας «προσδιορίζει» κατά κάποιο τρόπο τις ανάγκες του, δίνεται ωστόσο η έμφαση στις επιλογές του «ειδικού» που προτείνει ευθέως «μέτρα θεραπείας»

Έτσι, ακόμα και κάτω από «σχήματα» που πλησιάζουν πολύ σ' αυτό που επιχειρείται να οριοθετηθεί ως ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ δεν θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι προωθήθηκε κατά την δεκαετία του 80, ακόμα και αν τεκμηρίωνε με επιχειρήματα το αντίθετο: Αυτό φάνηκε καθαρά από το συνολικό αποτέλεσμα, ένα αποτέλεσμα που κάθε άλλο παρά προωθούσε ολοκληρωμένη στρατηγική τοπικής ανάπτυξης.

Το «άνοιγμα της ψαλίδας» παρέμεινε στάσιμο, ενώ σε ορισμένες περιπτώσεις διευρύνθηκε, για να υπενθυμίσει και να υπενθυμίζει στους ειδικούς ότι «ανάπτυξη δεν είναι μια μηχανιστική διεργασία των «ειδικών» που «έχουν έτοιμες ΣΥΝΤΑΓΕΣ τυποποιημένες για την κάθε περίπτωση» αλλά μια μακροχρόνια διαδικασία μετασχηματισμού της συγκεκριμένης κοινωνίας προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση, απόλυτα προσαρμοσμένη στις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες του τόπου αυτού, όπου ενεργό και ενεργούμενο είναι ο ίδιος ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ:

Πρόκειται για μια καθαρά ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ και ΦΥ-

ΣΙΟΚΕΝΤΡΙΚΗ αντίληψη, που πεισματικά φάνηκε να αρνήθηκαν οι ειδικοί, που με έκπληξη τώρα διαπιστώνουν και επαναοριοθετούν και επανα-ιεραρχούν επιλογές και στόχους, που έχουν να κάνουν πλέον με αυτή την ευημερία (όχι όπως την φαντάζονταν οι ειδικοί, αλλά όπως την αντιλαμβάνεται αυτός ο ίδιος ο τοπικός πληθυσμός βιώνοντας την καθημερινότητα του συγκεκριμένου τόπου. Επιχειρώντας κανείς την κριτική του «εκ του αποτελέσματος» θα συνιστούσε αδυναμία η **μη αναφορά του στην ποιοτική διάσταση της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ:**

Δυστυχώς, τα ποιοτικά μεγέθη δύσκολα αποτυπώνονται και ακόμα δυσκολότερα ποσοτικοποιούνται Ακόμα και οι Περιοδικές Εκθέσεις της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, αλλά και των άλλων Οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης -και ακόμα παραπέρα, των Διεθνών Οργανισμών, όπως ο ΟΟΣΑ, ή ο Ο.Η.Ε- χειρίζονται την συγκρισιμότητα των μεγεθών - στοιχείων που μπορούν να ποσοτικοποιηθούν, εγκαταλείποντας την «ιδέα» να στραφούν σε περισσότερο ποιοτικούς παράγοντες. Έτσι, ακόμα και το «άνοιγμα» ή «κλείσιμο» της «ψαλίδας» γίνεται σε όρους πραγματοποιούμενου εισοδήματος, ή σε όρους Α.Ε.Π ή σε όρους απασχόλησης ή ακόμα σε όρους πληθωρισμού από τους οποίους προκύπτουν τάσεις - συγκρίσεις - ροπές προς αυτήν ή την άλλη κατεύθυνση.

Αναμφίβολα δεν απορρίπτει κανείς αβασάνιστα τη λογική που υπαγορεύει τέτοιου είδους συγκρίσεις. Ωστόσο, δεν είναι δυνατόν να μην καταγραφεί η αδυναμία αυτής της λογικής να **αποτυπώσει την πραγματική κατάσταση ευημερίας του τοπικού πληθυσμού.** Η λογική «μεγαλύτερο εισόδημα» ή «χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας» οδηγούν **κατ' ανάγκη σε καλύτερη ποιότητα ζωής** και άρα έχουμε μεγαλύτερη σύγκλιση «πλούσιων - φτωχών» περιοχών της Κοινότητας και άρα μεγαλύτερη **συνοχή του χώρου** της δεν θα πρέπει να γίνει αποδεκτή χωρίς τουλάχιστον τον στοιχειώδη σχολιασμό. Προσωπική άποψη (και θέση της παρούσας) είναι ότι οι συγκρίσεις αυτές ναι μεν δείχνουν μια τάση, πλην όμως λίγο **χρησιμεύουν για να καταδειχθεί αν ένας συγκεκριμένος πληθυσμός που κατοικεί ΜΟΝΙΜΑ σε έναν λιγότερο ευνοημένο χώρο, ευημερεί περισσότερο ή λιγότερο από έναν άλλο χώρο.**

Βεβαίως υπάρχουν και οι ΔΕΙΚΤΕΣ (της μορφής αυτοκίνητα/1000 κατοίκους, ή ηλεκτρικές συσκευές/1000 κατοίκους ή τηλεφωνικές συνδέσεις/1000 κατοίκους ή ακόμα άτομα/δωμάτιο και πλείστοι άλλοι που προσεγγίζουν το ποιοτικό κριτήριο της ανάπτυξης. Ακόμα θα μπορούσαν να αναφερθούν Σχολεία, Νοσοκομεία - Ιατρεία και γενικά ολόκληρο το φάσμα της Κοινωνικής υποδομής ενός χώρου μέσα από την διαχρονική του διάσταση. (Ϝ)

Όμως -αν και οι ποιοτικοί αυτοί δείκτες είναι πολύ δύσκολο να συλλεγούν και ακόμα πιο δύσκολο να καταγραφούν ταξινομημένοι και επεξεργασμένοι- ακόμα και αν είναι έτσι, και πάλι ο ερευνητής θα πρέπει να είναι επιφυλακτικός απέναντι στο **θέμα της πραγματικής ευημερίας του τοπικού πληθυσμού.** Καθώς η κινητικότητα ανθρώπων - αγαθών και πληροφοριών είναι σήμερα ευχερέστερη απ' ό,τι τα προηγούμενα χρόνια **δεν είναι πάντα σίγουρο ότι τα ερωτηματολόγια των ειδικών απεικονίζουν την πραγματική κατάσταση ενός τόπου, ή αντίθετα αποτυπώνουν μια ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΟΥ ΘΕΛΟΥΝ να αποτυπώσουν (για διάφορους λόγους που δεν εξετάζονται στην παρούσα εργασία) μέσω μιας συνεχούς μετακίνησης από τον ένα τόπο στον άλλο.** Θα πρέπει κανείς να είναι πολύ επιφυλακτικός απέναντι στις τέτοιου είδους μετρήσεις των «ειδικών» Απεναντίας, ο «ειδικός» θα πρέπει να βιώσει για αρκετό χρονικό διάστημα το χώρο που επιχειρεί να εξετάσει προκειμένου να έχει άμεση επαφή με το αντικείμενο και κυρίως με τον χώρο ως λειτουργία και ως ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ για να καταλήξει σε εκτιμήσεις καθαρά τοπικού χαρακτήρα, συζητώντας ΑΜΕΣΑ με τον τοπικό πληθυσμό που είναι και ο **τελικός αποδέκτης εφαρμογής των όποιων σχεδιασμών,** να αντλήσει στοιχεία μέσα από τον διάλογο με τον κόσμο αυτό να συνειδητοποιήσει το πώς σκέφτεται ο κόσμος αυτός, τι τον απασχολεί, ποιες δυνατότητες εμφανίζει πώς τις εμφανίζει ποιες προοπτικές ποια πραγματικά προβλήματα και ποιες πραγματικές ανάγκες έχει (προσαρμοσμένες πάντα στις ιδιαιτερότητες του τόπου και όχι «ξεκομμένες» από αυτές, που ενδεχόμενα να έχουν προκύψει από ενδόμυχες τάσεις **μίμησης προτύπων που προσιδιάζουν σε χώρους άλλους πλην του συγκεκριμένου.**

Η τελευταία επισήμανση για το 2ο Κεφάλαιο έχει να κάνει με τις επιρροές που δέχεται αλλά και στέλνει ο συγκεκριμένος μικρόχωρος (ιδιαίτερα ο μικρόχωρος υπαίθρου) Η Ευρώπη - και ιδιαίτερα τα Οικονομικά της Ευρώπης- συνθέτουν ένα **ανοικτό σύστημα μέσα στη διεθνή αγορά και τον παγκόσμιο καταμερισμό εργασίας, αγαθών, ιδεών, φιλοσοφικών συστημάτων** (πράγμα που επιτυγχάνεται τα μέγιστα μέσα από τις διευκολύνσεις που παρέχουν οι καταπληκτικές πράγματι τεχνολογικές εξελίξεις) Με αυτό το σκεπτικό, δεν μπορεί κανείς-μιλώντας για ΑΝΑΠΤΥΞΗ να παραγνωρίζει την επίδραση των αποφάσεων που λαμβάνονται **εκτός Κοινοτικού χώρου (ακριβέστερα εκτός χώρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης) Συγκεκριμένη αναφορά - έστω - γίνεται στις τελευταίες συμφωνίες της GATT (κύκλος Ουρουγουάης), σύμφωνα με τις οποίες -πάντα συνοπτικά- η Ευρωπαϊκή Ένωση «υποχρεώνεται», μεταξύ άλλων να «αμβλύνει» (αν όχι να απαρνηθεί) την πολιτική εγγυήσεων του γεωργικού εισοδήματος** (κάτι που φαίνεται να έχει ιδιαίτερα σημαντικό πολιτικό και κοινωνικό κόστος, εν' όψη μάλιστα των πολιτικών λιτότητας που υιοθετούν τα Κ-Μ, στα πλαίσια της εφαρμογής της Συνθήκης Maastricht) για την σύγκλιση και τη ενοποίηση - ολοκλήρωση της Ένωσης. Τα αμέσως επόμενα χρόνια πιθανολογείται -αν και υπάρχει σχεδόν βεβαιότητα- ότι ο χώρος υπαίθρου των Κ-Μ της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα δοκιμαστεί σκληρά (κάτω από τη διπλή πίεση της σταδιακής συρρίκνωσης του εισοδήματος των κατοίκων της και της εφαρμογής σταθεροποιητικών πολιτικών που καλούνται να εφαρμόσουν. Η Ευρώπη και ολόκληρος ο κόσμος **ιδιαίτερα καθώς η τεχνολογία «έτρεξε» γρηγορότερα από την εσωτερική ωρίμανση του ατόμου) ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΗΜΕΡΑ ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΕ ΣΗΜΕΙΟ ΚΑΜΠΗΣ που θα χαρακτηρίσει τις επόμενες γενιές.** Όπως επισημαίνει ο Alvin Toffler(8) στο έργο του «Το Τρίτο Κύμα» η ανθρωπότητα βρίσκεται μπροστά σ' ένα ακόμα **σαρωτικό κύμα** (σαν εκείνο της «βιομηχανικής επανάστασης» όπου τα πάντα μεταβάλλονται με καταπληκτικούς ρυθμούς, δίνοντας αντανακλάσεις όχι απλά στην οικονομική ζωή αλλά και στην κοινωνική και ακόμα σ' αυτό που αποκαλούμε με τον όρο «πολιτισμός» Μια τέτοια επανάσταση μπορεί να συντελεστεί ειρηνικά, μπορεί όμως να

είναι βίαιη και ιδιαίτερα σκληρή (ιδίως για τις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες και περιοχές (εν προκειμένω της Ευρωπαϊκής Ένωσης)

Στόχος είναι απλά να καταγραφούν ορισμένες «εκφράσεις» (π.χ ενδέχεται να εμφανιστεί έντονο το φαινόμενο μιας τεράστιας μεταβολής «παραδοσιακών» επαγγελμάτων, συνοδευόμενη από μια τεράστια ανεργία, τεράστια ελλείμματα (στην προσπάθεια να προστατευθεί το «κοινωνικό εισόδημα των εργαζομένων», κοινωνικές αναταραχές κ.λπ.. Δεν είναι στις προθέσεις της παρούσας να «δώσει συνταγές» αντιμετώπισης. Είναι όμως στις προθέσεις της να επισημάνει πτυχές αυτού του προβλήματος, αυτής της προοπτικής (που ενδέχεται να μην είναι αισιόδοξη) με απώτερο σκοπό τον ευρύτερο προβληματισμό **ειδικά για τις φτωχές και τις λιγότερο αναπτυγμένες και ευνοημένες περιοχές ΥΠΑΙΘΡΟΥ (όπου το πρόβλημα αναμένεται να εκφραστεί πιο έντονα, απ' ό,τι στις αναπτυγμένες, ακριβώς επειδή εκεί εντοπίζεται ο χαμηλότερος βαθμός προσαρμοστικότητας στις νέες διαγραφόμενες συνθήκες, απ' ό,τι στις πλουσιότερες και πιο αναπτυγμένες)**

Στο επόμενο κεφάλαιο (κεφάλαιο 3) με τον τίτλο «Τι αλλάζει» επιχειρείται να καταγραφεί -στο μέτρο του εφικτού- το τι διαπιστώνεται ότι αλλάζει μέσα στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (αναφορικά πάντα με το μικρόχωρο υπαίθρου, σε συνδυασμό με τις πολιτικές που ξεπηδιούνται μέσα από το Κοινοτικό decision making ως αντανάκλαση των νέων αναγκών - προβλημάτων) αφού προηγούμενα εντοπισθούν και οριοθετηθούν (πάντα αναφορικά με την «τοπική ανάπτυξ«) οι αποφάσεις - σταθμοί - ορόσημα μιας **ΑΛΛΗΣ ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ** προσαρμοσμένης στις διαγραφόμενες συνθήκες και προοπτικές, με κορυφαίες τις συμφωνίες Maastricht και Εδιμβούργου που ουσιαστικά θέτουν τα θεμέλια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κι αυτός για να στηριχθεί επιχειρηματολογία σχετικά με την **ΘΕΣΗ** που διατυπώνει η παρούσα Διατριβή, ότι δηλαδή η Ενωμένη Ευρώπη «τείνει προς την υιοθέτηση **ΕΙΔΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ** στη θέση των παραδοσιακών αναπτυξιακών πολιτικών, ιδιαίτερα της «Περιφερειακής Ανάπτυξης».

2.5 ΕΞΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ: ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ

Η ενσωμάτωση της ελληνικής κοινωνίας - μέσα από βασικές εκφράσεις της, όπως «οικονομία», «Δημόσια Διοίκηση», «Εξωτερικές Σχέσεις» - στη δυναμική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας: Συνοπτική εκτίμηση επιπτώσεων (1981-1992) (1)

Εισαγωγικά επισημαίνεται ότι το πεδίο «Τοπική Ανάπτυξη» δεν συνιστά τι το διακεκριμένο από το ευρύτερο φάσμα διαδικασιών και διεργασιών του συνεχώς μεταβαλλόμενου πλαισίου πολιτικής του ευρωπαϊκού γίγνεσθαι. Θα μπορούσε ωστόσο να θεωρηθεί πιο «στατικό» και με βραδύτερους ρυθμούς εξελισσόμενο, ειδικά όταν γίνεται αναφορά στο θέμα της ανάπτυξης της Υπαίθρου. Αν η αξιολογική αυτή κρίση θεωρηθεί σε επίπεδο «ευρωπαϊκής περιφέρειας» (ανεξάρτητα από μέγεθος: π.χ. επιπέδου χώρας-μέλους) τότε μπορεί κανείς να έχει εκτιμήσεις των σχέσεων κέντρου - περιφέρειας μέσα στην ίδια την «ευρωπαϊκή περιφέρεια» (ή άλλως μέσα στα εθνικά πλαίσια της χώρας-μέλους, με την υπόθεση ότι η τελευταία **διατηρεί κάποιου βαθμού αυτοτέλεια** στο σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων μέσα στα όριά της) Η εκτίμηση αυτή συνδέεται άμεσα με την διαπίστωση ότι καθώς ο ευρωπαϊκός χώρος στο σύνολό του, σταδιακά **ενοποιείται,** εξαρτήσεις (ή και διαφοροποιήσεις) μέσα στα εθνικά όρια της χώρας-μέλους φαίνεται να έχουν μια ολονέν ασθενέστερη επιρροή, καθώς όλο και μεγαλύτερο «τμήμα» σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων κυριολεκτικά «μεταφέρεται» από το εθνικό κέντρο στις Βρυξέλλες Μέσα από τη λογική της «μεταφοράς» σχεδιασμού και αρμοδιοτήτων -«εκχώρησης» στην πραγματικότητα- εξελίξεις, τάσεις και πολιτικές του εθνικού χώρου συσχετίζονται πλέον A POSTERIORI με την Τοπική Ανάπτυξη, με την έννοια ότι «εξηγούν» ως ένα βαθμό, το γιατί ο αγροτικός μικρόχωρος «καθυστερεί» στη διαδικασία ανάπτυξης. Κι αυτό, γιατί οι διεργασίες ανάπτυξης του

«μικρόχωρου», ασφαλώς θα πρέπει να δεχτεί κανείς ότι είχαν αρχίσει -και εξελίσσονται ακόμα ως ένα βαθμό- μέσα στα πλαίσια **καθαρά εθνικών σχεδιασμών**, στους οποίους η Ευρωπαϊκή Οικονομική, τότε, Κοινότητα ήταν αρωγός, είτε -ακριβέστερα- ο «συνχρηματοδότης» Σήμερα, δεν θα μπορούσε με την ίδια ευχέρεια να υποστηριχθεί ότι η Κοινοτική Πολιτική Ανάπτυξης «προσαρμόζεται» στις επιμέρους εθνικές αναπτυξιακές πολιτικές, αλλά μάλλον το αντίθετο, έστω και αν η «μεταστροφή» αυτή δεν έχει γίνει ακόμα αισθητή, είτε ορατή στο ευρύτερο σύνολο: Απλά, ως παράδειγμα, επισημαίνεται ότι η Κοινοτική Πρωτοβουλία **LEADER**, που πρόσφατα (Μάρτιος 1991) εφαρμόστηκε και στη χώρα μας - ως περιοχή του στόχου 1 του ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ (ΕΟΚ) 2052/88- **κυριολεκτικά σχεδιάστηκε στις Βρυξέλλες** επιτρέποντας στα Κράτη-Μέλη απλά και μόνο την μεθόδευση της εφαρμογής και υλοποίησης

Με αυτό το σκεπτικό, κρίθηκε σκόπιμη η πολύ συνοπτική αναφορά στην Ελληνική εμπειρία, νοούμενη μέσα από διπλή οπτική γωνία: Αφ' ενός μεν για το αυτονόητον της αναφοράς στον εθνικό μας χώρο αφ' ετέρου δε επειδή ολόκληρος ο ελληνικός χώρος, νοούμενος ως τμήμα της ευρωπαϊκής περιφέρειας, είχε προβλήματα κατά την ένταξή του στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, που, όπως διαφαίνεται από τα παρατιθέμενα συνοπτικά στοιχεία επιδεινώθηκαν κατά την διάρκεια της πρώτης δεκαετίας, πλην όμως τέθηκαν οι βάσεις μιας μελλοντικής τροχιάς, κάτι που θα αρχίσει να γίνεται ορατό στα αμέσως επόμενα έτη. Η επιδείνωση αυτή ήταν κάτι το αναμενόμενο, καθώς η Ελλάδα, η ελληνική οικονομία και κοινωνία εκαλείτο το έτος 1981 να επιχειρήσει να λειτουργήσει σε ένα πλαίσιο καθαρά ανταγωνιστικό (παρά τις όποιες μεταβατικές διατάξεις προσαρμογής), απέναντι σε χώρους ήδη πολύ περισσότερο προηγμένους από τον δικό της. Από κει και πέρα, ήταν φυσικό οι αγροτικές περιοχές της Ελλάδος έχοντας ήδη ισχυρή εξάρτηση από το κέντρο (Αθήνα - Θεσσαλονίκη) να υποστούν την μεγαλύτερη «πίεση», έστω και αν η εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής δεν επέτρεψε την «κατάρρευση» αυτών ακριβώς των περιοχών. Θα

έλεγε κανείς ότι η εφαρμογή της ΚΑΠ και των άλλων κοινών Πολιτικών της Ε.Ο.Κ (σήμερα Ευρωπαϊκή Ένωση) ευνόησαν μάλλον, παρά ζημίωσαν την ελληνική αγροτική περιφέρεια. Ωστόσο, θα πρέπει να διακρίνει κανείς ανάμεσα στο βραχυπρόθεσμο και το μακροπρόθεσμο όφελος: Η Κ.Α.Π (τομέας Εγγυήσεων) αναμφίβολα είναι μια πολιτική «προστασίας» του αγροτικού εισοδήματος, παρά μια πολιτική που «διορθώνει» το «κακό στη ρίζα του» Κατά συνέπεια, μπορεί κανείς να ομιλεί για «προσωρινή ευφορία» χωρίς τον κίνδυνο να βρίσκεται εκτός πραγματικότητος, όταν αναφέρεται στην κατάσταση του ελληνικού αγροτικού μικρόχωρου, ενός χώρου που εμφανίζει ακόμα και στις ημέρες μας ισχυρές εξαρτήσεις από το κέντρο. Από τη στιγμή που η Κ.Α.Π (τομέας Εγγυήσεων) κάτω από το βάρος των πλεονασμάτων της γεωργικής παραγωγής που συσσώρευσε, ιδιαίτερα της παραγωγής των λεγόμενων βόρειων προϊόντων (γάλα - κρέας) και σε συνδυασμό με τη διεθνή πίεση (συμφωνίες GATT) απελευθέρωσης στη διεθνή αγορά, **φαίνεται να χάνει σήμερα την βαρύνουσα σημασία των προηγούμενων δεκαετιών,** το «πρόβλημα» αρχίζει να γίνεται ορατό στο ευρύτερο σύνολο της αγροτικής περιφέρειας.

Αν αποδέχεται κανείς την συλλογιστική που συνοπτικά αναλύθηκε πιο πάνω, τότε έχει σημασία να ανατρέξει στις συνέπειες της ένταξης της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση τουλάχιστον την πρώτη αυτή δεκαετία, για το σύνολο της χώρας, κάνοντας νοερή μεταφορά στο μικρόχωρο της αγροτικής περιφέρειας, όπου οι συνέπειες αυτές αναμφίβολα είναι ισχυρότερες και από εκεί να επιχειρήσει να εντοπίσει τις ιδιαιτερότητες του μικρόχωρου, τις τάσεις και τις προοπτικές του, μέσα όμως από μια διαφορετική -ευρωπαϊκή αυτή τη φορά- οπτική γωνία, καθώς οι ενδείξεις οδηγούν στην εκτίμηση ότι η εξάρτηση της περιφέρειας από το ΕΘΝΙΚΟ κέντρο θα είναι ολονέν χαλαρότερη εκείνης των προηγούμενων δεκαετιών και ότι μια πολιτική καθαρά ευρωπαϊκή θα υπερισχύσει -αν όχι υποκαταστήσει- την εθνική πολιτική σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων. Πολύ συνοπτικά -αν όχι επιγραμματικά- καταχωρούνται οι πιο σημαντικές επιπτώσεις

της «ενσωμάτωσης» της ελληνικής κοινωνίας στη δυναμική της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας κατά την περίοδο 1981-1992, σε τρεις βασικές «εκφράσεις» της, ήτοι την οικονομία την Δημόσια Διοίκηση, ως λειτουργία τις Εξωτερικές Σχέσεις με έμφαση στις εξελίξεις στα μεγάλα εθνικά προβλήματα. Πρόκειται για μια καταγραφή διαπιστώσεων, μάλλον, παρά εκτιμήσεων συνοδευόμενη από μια προσπάθεια «ερμηνείας» - όπου αυτό είναι δυνατόν- των διαπιστώσεων αυτών. Συγκεκριμένα:

Α) Οικονομία Η ενσωμάτωση της ελληνικής οικονομίας στη Κοινοτική είναι αναμφίβολα ένα γεγονός που τονίζεται από διαφορετικές οπτικές γωνίες Κατ' αρχήν -αναφερόμενοι πάντα στην περίοδο 1981-1992- παρατηρεί κανείς μια αύξηση των εισαγωγών της Ελλάδος από χώρες-μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, αρκετά σημαντική, ιδιαίτερα αν θεωρηθεί ως ποσοστό (%) του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος. Έτσι, ενώ, προ της ένταξης οι εισαγωγές της χώρας από την τότε Ε.Ο.Κ αποτελούσαν το 40% του Α.Ε.Π, το 1992 αποτελούσαν το 60% του Α.Ε.Π., με τάσεις περαιτέρω διεύρυνσης. Βεβαίως, μια τέτοια εξέλιξη ήταν αναμενόμενη, στα πλαίσια της **αρχής της Κοινοτικής προτίμησης,** αρχής που αποδέχτηκε η Ελλάδα (όπως και οι άλλες χώρες-μέλη που προσχώρησαν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα μετά την ίδρυσή της) Προχωρώντας παραπέρα, διαπιστώνει κανείς ότι η ένταξη της Ελλάδος στην τότε Ε.Ο.Κ, οδήγησε σταδιακά, αλλά θεαματικά σε μετατροπή της ελληνικής οικονομίας από σχετικά «κλειστή» ή προσανατολισμένη σε άλλες κατευθύνσεις, σε θεαματικά «ανοιχτή» στις άλλες χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αυτό είχε σαν επακόλουθο την έντονη αύξηση της **διείσδυσης** ευρωπαϊκών επιχειρήσεων στην ελληνική αγορά Κι αυτό, γιατί, παρά την παρατεταμένη περίοδο «σύνδεσης» της Ελλάδος με την Ε.Κ, η ελληνική οικονομία «διατηρήθηκε» σε φάση «υπερπροστασίας» καθώς μια σειρά από **παραδασμολογικά εμπόδια** σαφώς εμπόδισαν την ανάπτυξη υγιούς ανταγωνιστικού πλαισίου και κανόνων ελεύθερης αγοράς

Βεβαίως, η υπερπροστασία αυτή έλαβε οριστικά τέλος με την κατάργηση των εμποδίων και την ταυτόχρονη καθιέρωση του Φόρου Προστιθέμενης Αξίας (Φ.Α.Τ) που ισχύει σήμερα σε ολόκληρο τον Κοινοτικό χώρο.

Ιδιαίτερα αισθητό το φαινόμενο της διείσδυσης στην ελληνική οικονομία υπήρξε στον μεταποιητικό τομέα, που επλήγη περισσότερο από τους άλλους τομείς της ελληνικής οικονομίας. Πέρα από τα παραδασμολογικά εμπόδια, που αποτέλεσαν τροχοπέδη στην ανάπτυξη ανταγωνιστικών μεταποιητικών μονάδων (έναντι των αντίστοιχων άλλων χωρών-μελών της Κοινότητας), θα πρέπει να σταθεί κανείς στη μορφή και το είδος των εμπορικών σχέσεων - συναλλαγών που ανέπτυξε ο ελληνικός μεταποιητικός τομέας με εκείνους άλλων χωρών- μελών της Κοινότητας Οι σχέσεις αυτές είχαν **διακλαδικό χαρακτήρα,** με την έννοια ότι ο ελληνικός μεταποιητικός τομέας εξήγαγε στις άλλες χώρες της Κοινότητας «προϊόντα έντασης εργασίας» και εισήγαγε κυρίως προϊόντα «έντασης κεφαλαίου» Αντίθετα, θα πρέπει να υποστηριχθεί ότι αγνοήθηκε ή δεν ακολουθήθηκε -εν πάση περιπτώσει- **ο ενδοκλαδικός χαρακτήρας** των σχέσεων αυτών

Ένα άλλο στοιχείο που θα πρέπει να επισημανθεί είναι η διαχρονική μείωση των ιδιωτικών κυρίως επενδύσεων στη χώρα, ως το αποτέλεσμα της μείωσης της κερδοφορίας αυτών

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθούν **οι κακές επιδόσεις** που έχει να παρουσιάσει την τελευταία δεκαετία η ελληνική οικονομία, επιδόσεις που σαφώς βρίσκονται σε όλα τα οικονομικά μεγέθη πολύ πιο κάτω από τον Μέσο Κοινοτικό Όρο Ενδεικτικά, αναφέρεται ο δείκτης «ρυθμού αύξησης» του Α.Ε.Π όπου παρά το γεγονός της μεγάλης απόκλισης από τις αναπτυγμένες περιοχές (χώρες-μέλη) της Ελλάδος (όπου θα περίμενε κανείς υψηλότερους ρυθμούς αύξησης του Α.Ε.Π, με σκοπό τη μείωση του χάσματος, συνέβη το ακριβώς αντίθετο, διευρύνοντας έτι περαιτέρω το χάσμα (gap) .Ο πληθωρισμός εξακολουθεί ακόμα και σήμερα να «τρέχει» στην Ελλάδα με ρυθμούς υψηλότερους όλων των άλλων Κρατών-Μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας

Όσον αφορά τα Δημοσιονομικά ελλείμματα, η Ελλάδα κατέχει σταθερά την πρώτη θέση ανάμεσα στις ευρωπαϊκές

χώρες: Παρά τη σχετική μείωση των ρυθμών αύξησης των τελευταίων ετών, παρά τις ευνοϊκές συγκυρίες στις τιμές πετρελαίου, η αύξηση σε απόλυτα μεγέθη είναι σημαντική.

Η ανεργία -μετρούμενη ως ποσοστό του ενεργού Εργατικού Δυναμικού- όπως αυτή καταγράφεται στις επίσημες στατιστικές (χωρίς δηλαδή να περιλαμβάνεται η «λανθάνουσα ανεργία», ή ακόμα η ανεργία «τριβής» είναι ένας δείκτης, όπου η Ελλάδα διατήρησε, για το μεγαλύτερο μέρος της δεκαετίας, σχετικά καλή επίδοση (κυμάνθηκε σε όρια μονοψήφιου ποσοστού) Σήμερα, δεν μπορεί να υποστηριχθεί με βεβαιότητα ότι η χώρα μας περιλαμβάνεται μεταξύ των χωρών-μελών με το χαμηλότερο επίπεδο ανεργίας.

Ένα άλλο στοιχείο που κρίνεται σκόπιμο να γίνει αναφορά, έχει να κάνει με την **ανταγωνιστική θέση της ελληνικής οικονομίας,** σε σχέση με την πορεία του εθνικού νομίσματος (δραχμή) Εδώ υπάρχουν δύο αντίθετες «λογικές» Η μία υπαγορεύει την καθαρή υποτίμηση του εθνικού νομίσματος προκειμένου να διευκολυνθούν οι εξαγωγές ελληνικών προϊόντων (ως ανταγωνιστικών, ως προς την τιμή) Μια τέτοια προοπτική όμως θα είχε άμεση επίπτωση στη διόγκωση του δημόσιου χρέους (που έχει συναφθεί βέβαια σε συνάλλαγμα) αλλά και στις αυξητικές πληθωριστικές τάσεις. Η άλλη «λογική» υπαγορεύει, αντίθετα, την στήριξη και την κατά συνέπεια σταθερότητα του εθνικού νομίσματος (έστω και αν τα άλλα εθνικά νομίσματα υποτιμώνται) με σκοπό την κατ' αυτόν τον τρόπο «ελάφρυνση» του Δ. Χρέους. Μια τέτοια όμως τακτική που ακολουθείται ήδη από την Κυβέρνηση έχει ως συνέπεια την μείωση της ανταγωνιστικής θέσης των ελληνικών εξαγωγών (που βέβαια είναι ακριβότερες εκείνων των άλλων χωρών στις διεθνείς αγορές. Ένα ακόμα στοιχείο, αναφορικά με την πορεία της οικονομίας έχει να κάνει με τη σχέση μεταξύ **κατανάλωσης και επένδυσης.**

Στη δεκαετία του 80 οι Ελληνικές Κυβερνήσεις έδωσαν προτεραιότητα μάλλον στην «κατανάλωση» και μάλιστα τη «Δημόσια Κατανάλωση» (στα πλαίσια της λειτουργίας του «Κράτους-Πρόνοιας», παρά στην «επένδυση» Η τακτική αυτή είχε ως συνέπεια την διεύρυνση των δημοσιονομικών ελλειμ-

μάτων που καλύπτονταν με συνεχή δανεισμό Αρκεί να αναφερθεί ότι η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, το έτος 1985 οδήγησε στη σύναψη του πρώτου δανείου με την τότε Ε.Ο.Κ, που οδήγησε σε οικονομική αποτυχία επηρεάζοντας ακόμα πιο αρνητικά τις οικονομικές σχέσεις της χώρας με την υπόλοιπη Κοινότητα

Εδώ αξίζει να γίνει μια σύγκριση με Ισπανία - Πορτογαλία, δύο χώρες της Ιβηρικής Χερσονήσου που εντάθηκαν στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα λίγα χρόνια αργότερα από την Ελλάδα Οι χώρες αυτές, πολύ πριν την ένταξη, αντίθετα από την τακτική που ακολούθησε η Ελλάδα, έριξαν το κύριο βάρος στις επενδύσεις με την «μεταφορά» κυριολεκτικά πόρων σ' αυτές από την κατανάλωση Οι δύο αυτές χώρες -ιδιαίτερα η Ισπανία- εντάχθηκαν έτσι ομαλότερα και κάτω από καλύτερες συνθήκες στην Κοινότητα, απ' ό,τι η Ελλάδα που κυριολεκτικά **«οικοδόμησε» το Κράτος Πρόνοιας πάνω στο Δημόσιο Χρέος.**

Β) Δημόσια Διοίκηση

Η «Δημόσια Διοίκηση, εξετάζεται εδώ ως παράγοντας: α) δυνατοτήτων οικονομικής επιβίωσης β) δυνατοτήτων αποτελεσματικής λειτουργίας Μέσα από τη διπλή αυτή οπτική γωνία, διαπιστώθηκαν τρεις -τουλάχιστον- βασικές αδυναμίες οικονομικής επιβίωσης, αλλά και αποτελεσματικής λειτουργίας:

α) σπανίς ικανών στελεχών υψηλής ποιότητας

β) συνεχής εναλλαγή προσώπων - στελεχών σε θέσεις κλειδιά, πράγμα που κάθε άλλο παρά συμβάλλει στη συνέχεια του κρατικού έργου

γ) αποτυχία στο συντονισμό της εφαρμογής της Κοινοτικής Πολιτικής στην Ελλάδα Το τελευταίο αυτό στοιχείο γίνεται ιδιαίτερα αισθητό κατά την εφαρμογή στη χώρα μας «σφαιρικών προγραμμάτων ανάπτυξης» της Κοινότητας. Τα προγράμματα αυτά, όντας «πολυταμειακά» απαιτούν την σύμπραξη περισσότερων του ενός κρατικών φορέων (και ημικρατικών) για την αποτελεσματική εφαρμογή και υλοποίησή τους στη χώρα μας. Ωστόσο, επικαλύψεις, απουσία

συντονισμού δράσεων, γραφειοκρατικές καθυστερήσεις, κάθε άλλο παρά σε αποτελεσματική δράση και απορρόφηση Κοινοτικών κονδυλίων οδηγούν

Από την άλλη, θα πρέπει να εντοπιστεί και ένα θετικό στοιχείο της Δημόσιας Διοίκησης: Η εμπειρία της πρόσφατης δεκαετίας έδειξε ότι η Δημόσια Διοίκηση **μαθαίνει** (αργά αλλά σταθερά) να λειτουργεί μέσα σε ευρωπαϊκά πλαίσια και με ευρωπαϊκά δεδομένα και από την άποψη αυτή ενδεχομένως να έχουμε μια καλύτερη μελλοντικά εικόνα της Δημόσια Διοίκησης, που θα πρέπει κάποτε να απαγκιστρωθεί από το σύνδρομο της «πελατειακής» εξάρτησης και να δώσει την έμφαση στην αξιοκρατική θεώρηση των ανθρώπων που την στελεχώνουν

Γ) Εξωτερικές Σχέσεις:

Ακροθιγώς αναφέρονται δύο βασικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν τον «τομέα» των Εξωτερικών Σχέσεων της χώρας μας Το ένα θα το αποκαλούσαμε ως **«σύνδρομο του κινδύνου»:** Η Ελλάδα αναμφίβολα έχει μια «κακή» γεωγραφία και μια εξίσου «κακή» προϊστορία **(θεωρούμενες από την άποψη των συσχετισμών συμφερόντων)** Η εύθραυστη ισορροπία στην ευρύτερη περιοχή τα τελευταία 50 χρόνια στηρίχθηκε σαφώς στην ύπαρξη του «διπολικού συστήματος» ενός συστήματος που σήμερα έχει ήδη καταρρεύσει. Έτσι, για δεκαετίες τώρα, η ελληνική εξωτερική πολιτική «κινήθηκε» στα πλαίσια που της προσδιόριζαν υπαρκτοί και μη «κίνδυνοι» και «απειλές» που «περνούσαν» εναλλάξ από φάσεις ύφεσης και κρίσης. Η ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση είχε μεν θετική επίπτωση στο πρόβλημα αυτό, πλην όμως θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει ότι η επίπτωση αυτή ήταν μάλλον οριακή, καθώς ένα πλήθος άλλων παραγόντων και δη οικονομικών των εταίρων μας στην Κοινότητας κάθε άλλο παρά συνέπιπταν με τα εθνικά μας συμφέροντα. Θα μπορούσε ίσως να υποστηριχθεί ότι πρόκειται για το φαινόμενο μιας χώρας που «ζητά» συνεχώς προστασία και εγγυήσεις, κάθε φορά που ο κίνδυνος γίνεται ορατός, χωρίς μακροπρόθεσμη στρατηγική διασφάλισης εθνικών «συμφερόντων» Η παρατήρηση που τίθεται στο

σημείο αυτό είναι ότι γίνεται πάντα επίκληση «εθνικών δικαίων» (λέξη επικίνδυνη στο διεθνή χώρο) αντί της «διπλωματικής» και περισσότερα υποσχόμενη λέξης «εθνικών συμφερόντων» (που εμπεριέχει στοιχεία **στρατηγικής αντιμετώπισης** των εθνικών μας προβλημάτων) Το δεύτερο στοιχείο αναφέρεται σε μια διαπίστωση που έχει γίνει πλέον ορατή: το στοιχείο της σχετικής απομόνωσης σε πολλά από τα «ανοικτά» εθνικά προβλήματα. Το στοιχείο αυτό θα πρέπει να συνδυαστεί ίσως με τα διαφορετικά «ανοικτά» μέτωπα (διπλωματικά), γεγονός που λειτουργεί μάλλον αρνητικά στις σχέσεις της χώρας με τα άλλα μέλη της Κοινότητας Κι αυτό, παρά το γεγονός ότι υπάρχουν Κοινοτικές χώρες, π.χ. Δανία που έχουν δημιουργήσει στον εσωκοινοτικό χώρο πολύ μεγαλύτερα προβλήματα από εκείνα που υποτίθεται ότι δημιουργεί η Ελλάδα, μια χώρα που «ζητά» την συμπαράσταση της Κοινότητας και που η τελευταία της την παρέχει «σε πολύ μικρές δόσεις»

Βιβλιογραφικές παραπομπές του Κεφαλαίου 2

(8) ALVIN TOFFLER: The Third wave (ed: «KAKTOS, (σε ελλ. Μετάφρ.)
(1) Περιοδικές Εκθέσεις της Επιτροπής: 1965-1993 E.E.C Bulletin (1970-1989)
(2) Περιοδικό (ημερήσιο) «Europe» (1980-1989)
(4) Εκθέσεις της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής (1970-80)
(7) Περιοδικές Εκθέσεις ΟΟΣΑ (1980-89)
(3) Κανονισμοί του Συμβουλίου των Υπουργών (1970-1990)
(5) Daniel Stasse «Τα Δημόσια Οικονομικά της Ευρώπης της Κοινότητας Εκδ.: Ευρωπαϊκές Κοινότητες - Συλλογή Ευρ. Προοπτικής (1980)
(6) Εκθέσεις Εμπειρογνωμόνων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (1980-1990)

Κεφάλαιο 3ο
Τι αλλάζει διαχρονικά: Σταθμοί - ορόσημα

3.1 Εισαγωγικό:

Το να επιχειρήσει κανείς να «οριοθετήσει» τομές, ή σημεία καμπής σε μια διαχρονική εξέλιξη πολιτικής (ή ακόμα γενικότερης στρατηγικής) θα συνιστούσε ουτοπία, στο βαθμό που δεν λαμβάνει υπόψη του πως η δυναμική της εξέλιξης υπαγορεύει «δομές» και καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από την συνέχεια μάλλον, παρά την ασυνέχεια. Αυτό σημαίνει πως η κάθε πολιτική εξελίσσεται -σαφώς δεν παραμένει στάσιμη- μέσα από μικρά μάλλον βήματα, παρά μέσα από απότομες «μεταπτώσεις». Τα βήματα αυτά δεν είναι πάντοτε θετικά (ή τουλάχιστον, δεν κινούνται προς μια ορισμένη κατεύθυνση) Απεναντίας θα μπορούσε κανείς να διακρίνει «κινήσεις» ή τάσεις προς τα εμπρός ή προς τα πίσω, ανάλογα με το πώς διαμορφώνονται στη συγκεκριμένη στιγμή λήψης απόφασης οι ΙΣΟΡΡΟΠΕΣ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ ή καταστάσεων που υπαγορεύουν την υιοθέτηση αυτής ή της άλλης κατεύθυνσης.

Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα -«ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ» σήμερα- συνθέτει - τονίστηκε και πιο πάνω- ένα ανοικτό σύστημα που δέχεται και στέλνει επιρροές στον ευρύτερο διεθνή χώρο.

Προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα, η Ευρωπαϊκή Πολιτική στο σύνολό της, ως γνήσιο προϊόν αυτής της διεργασίας που «περνά» μέσα από τις «λεπτές» ισορροπίες εκείνων που την διαμορφώνουν έχει τη δική της δυναμική, τις δικές της συνισταμένες και το κυριότερο, το συγκεκριμένο πλαίσιο διαμόρφωσης και λειτουργίας της, έτσι που να εκμηδενίζονται τυχόν τάσεις «ασυνέχειας». Παρατηρώντας κανείς την διαχρονική πορεία της Πολιτικής της σημερινής Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαπιστώνει πράγματι πως τα περιθώρια απότομων «μεταπτώσεων» ή μεταβολών στην κατεύθυνση, τους στόχους

και τη μεθοδολογική προσέγγιση ήταν και είναι πολύ μικρά, για ενδεχόμενο «θεαματικό» άλμα (Για την ιστορία, σημειώνεται ότι, κάθε φορά που οι Υπουργοί αλλά και οι Πρωθυπουργοί των Κρατών-Μελών «έπαιρναν» μια πιο έντονα διαφοροποιημένη απόφαση, πάνω σε θέμα Κοινοτικής Πολιτικής, είχαν πάντα να αντιμετωπίσουν τη σκληρή δοκιμασία της αιτιολόγησής της στα εθνικά τους Κοινοβούλια. Για το σκοπό αυτό, το κάθε βήμα προετοιμαζόταν και προετοιμάζεται πολύ προσεκτικά σε επίπεδο εμπειρογνωμόνων, με την Επιτροπή στο ρόλο του «μεσολαβητή» που αναζητά στο πρόβλημα αλλά και προτείνει στους ενδιαφερόμενους «συμβιβαστικές λύσεις»)

Άρα θα πρέπει να καταλήξει κανείς σε μια πρώτη θέση, αναφορικά με αυτή καθεαυτή την διαχρονική εξέλιξη της Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Κοινοτικής Πολιτικής), ότι τόσο το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο, όσο κυρίως οι λεπτές ισορροπίες τάσεων και συμφερόντων των «15» συγκλίνουν στην εκτίμηση της σχετικά ΟΜΑΛΗΣ και ΣΥΝΕΧΟΥΣ πορείας (όχι πάντοτε προς μία συγκεκριμένη κατεύθυνση). Ωστόσο, θα μπορούσε κανείς -μέσα από αυτό το «συνεχές» ευρωπαϊκό γίγνεσθαι να ξεχωρίσει **συμφωνίες - συνθήκες - ημερομηνίες συναντήσεων Κορυφής, που συνθέτουν ΣΤΑΘΜΟΥΣ - ΟΡΟΣΗΜΑ στην πορεία της Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής (έστω και αν εκείνοι που πήραν αυτές τις αποφάσεις θα έπρεπε να αιτιολογήσουν, κάτω από ισχυρή φόρτιση στα εθνικά Κοινοβούλια το σκεπτικό των αποφάσεών τους, επιχειρηματολογώντας υπέρ της επικύρωσης)**

(Στο τέλος του Κεφαλαίου 3 της παρούσας, παρατίθεται φωτοτυπημένος κατάλογος των σημαντικότερων ημερομηνιών με τις αντίστοιχες συμφωνίες και αποφάσεις που υιοθετήθηκαν)

Αν στο Κεφάλαιο 2 επιχειρήθηκε να «αποτυπωθεί» το σύστημα **«περιφέρεια - πολιτική» σε ενιαίο σχήμα -καθώς η εξέλιξη της μιας έννοιας επηρεάζει την άλλη και ταυτόχρονα επηρεάζεται από αυτή -στο Κεφάλαιο 3 της παρούσας επιχειρείται να δοθεί μια συνολική - αφαιρετική στη βάση της, αλλά με συγκεκριμένες αναφορές, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο - εικόνα της ΜΕΤΑΒΟΛΗΣ ή των μεταβολών εκείνων που έδωσαν**

«επιταχύνσεις» στους ρυθμούς εξέλιξης της Κοινοτικής Πολιτικής: Φυσικά, επιχειρείται να δοθεί έμφαση στο «κομμάτι εκείνο της συνολικής Κοινοτικής Πολιτικής που αφορά την προσπάθεια της εν γένει αναπτυξιακής διαδικασίας, όπου και πάλι προτεραιότητα έχουν οι επιλογές και μέθοδοι υλοποίησης της «ανάπτυξης» στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές «υπαίθρου» και συγκεκριμένα στις περιοχές του «στόχου 1» (κατά την Κοινοτική ορολογία, βλέπε ειδικότερα σχετικό πίνακα στο τέλος αυτού του Κεφαλαίου)

Πολύ επιγραμματικά, αναφορά γίνεται: στο κείμενο του «Λευκού Βιβλίου» (1985)(4) στην υπογραφή της «Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (Single European Act» (1987)(1)(10) στη Σύνοδο Κορυφής στο Maastricht της Ολλανδίας (7.2.1992) και Εδιμβούργου στις 1.11.1993, επίσημη ημερομηνία έναρξης της «Ευρωπαϊκής Ένωσης», με ταυτόχρονη κατάργηση του όρου «Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. (2)

Ξεκινώντας από την τελευταία αυτή ημερομηνία, τη **1η ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1993**, πολύ συνοπτικά επισημαίνεται ότι ο κάτοικος Κράτους - Μέλους της Ενωμένης Ευρώπης (Ευρώπη των 15) έχει «απτές» πλέον αποδείξεις ότι από την ημερομηνία αυτή **κάτι άλλαξε πράγματι σ' αυτή του την καθημερινότητα:**

- Με την ταυτότητά του πλέον -χωρίς δηλ. επίδειξη διαβατηρίου- κινείται **στον ενοποιημένο ευρωπαϊκό χώρο.** Έχει «απεριόριστα» ελεύθερη επιλογή του τόπου εγκατάστασής του μέσα σ' αυτόν τον ενοποιημένο (κοινωνικά και οικονομικά χώρο) Έχει το δικαίωμα του εκλέγειν-εκλέγεσθαι οπουδήποτε, μέσα στον χώρο αυτό (για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μόνο) Έχει το δικαίωμα να ζητήσει -έστω και δικαστικά- ίση μεταχείριση στην απασχόλησή του -αλλά και σε κάθε τομέα της κοινωνικής και οικονομικής του ζωής (αν απασχολείται σε άλλη χώρα της «Ευρωπαϊκής Κοινότητας» και ακόμα **ίση αμοιβή** (όταν έχει τα ίδια προσόντα και κάνει την ίδια εργασία με άτομο που εργάζεται στη χώρα του). Επιπλέον έχει το δικαίωμα να ζητήσει ίση μεταχείριση στο θέμα της ασφάλισής του (με τα άτομα αυτής της ίδιας της χώρας - μέλους) Ακόμα, μπορεί να **κάνει χρήση των διπλωματικών υπηρεσιών οποιασδήποτε Κοινοτικής χώρας,** όταν ταξι-

δεύει, σαν να ήταν δική του η χώρα αυτή. Με απλά λόγια έχει ήδη διπλή ταυτότητα - υπηκοότητα Εξάλλου, προστατεύεται από την «Ευρωπαϊκή Αστυνομία (EUROPOL), ενώ υλοποιείται σταδιακά ο «χάρτης των κοινωνικών δικαιωμάτων» του 1989 (κάτι που σχεδιάστηκε και προτάθηκε από την ελληνική παρουσία στην Επιτροπή

• Τυχόν διαφορά -σε θέμα απασχόλησης- επιλύεται (όταν απασχολείται κάποιος σε άλλη χώρα - μέλος)[3] από τον «ειδικό παρατηρητή» (και όχι από τον Δήμαρχο της περιοχής) Μετά το 1997 (και το αργότερο μέχρι το 1999) θα μπορεί να πραγματοποιεί συναλλαγές σε «μετρητά» χρησιμοποιώντας χαρτονομίσματα και κέρματα ECU Στην «παιδεία» προωθείται η κινητικότητα των φοιτητών και μαθητών και η αμοιβαία αναγνώριση «πτυχίων» μέσα στον ενοποιημένο ευρωπαϊκό χώρο Εξάλλου, προβλέπεται «εναρμόνιση των εσωτερικών πολιτικών» των χωρών - μελών σε θέματα εγκληματικότητας, εμπορίας ναρκωτικών, ασύλου και μετανάστευσης Ωστόσο, η βαθιά κρίση που μαστίζει την Ευρώπη σήμερα δεν φαίνεται να αφήνει περιθώρια ουσιαστικής αλλαγής της καθημερινότητας του Ευρωπαίου πολίτη (απλά μπορεί -τυπικά τουλάχιστον να «διεκδικεί» τα νέα «υπερεθνικά» του δικαιώματα).

Η λέξη «Οικονομική» απαλείφεται από τον τίτλο: Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Τίτλος ΙΙ: «Διατάξεις για την τροποποίηση της Συνθήκης για την Ίδρυση της «Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας «εν' όψη της Ίδρυσης της «Ευρωπαϊκής Κοινότητας» - άρθρο Z (1) ορίζει ρητά πως: Ο όρος «Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα» αντικαθίσταται από τον όρο «Ευρωπαϊκή Κοινότητα».

Ο σκοπός αυτής της απαλοιφής είναι προφανής: Γίνεται ακριβώς για να τονίσει τις άλλες συνιστώσες στη συνεργασία των λαών των Κρατών - Μελών, όπως «διαμόρφωση κοινής πολιτικής σε θέματα άμυνας, εξωτερικής πολιτικής, περιβάλλοντος, υγείας κ.λπ., έστω και αν αυτά υπαγορεύουν μια σειρά από θεσμικές τροποποιήσεις, μέσα στην ίδια τη διαδικασία λήψης Κοινοτικών αποφάσεων. Όλα αυτά συνιστούν πλέον μια νέα καθημερινότητα[3] για τον «Ευρωπαίο πολίτη» (έστω και αν δεν γίνεται ακόμα έντονα αντιληπτή, ακριβώς λόγω της

κρίσης από την οποία δοκιμάζεται σήμερα η Ευρώπη παίρνοντας μάλιστα υπόψη τη «σκληρή - ρευστή» πραγματικότητα που διαμορφώνεται στα κεντρικά και ανατολικά της ηπείρου αυτής)

Όπως και να έχει όμως το θέμα, η **«Ευρωπαϊκή Ένωση» είναι σήμερα μία πραγματικότητα (έστω και μερικώς ουσιαστική)** και το ερώτημα που τίθεται είναι: Πώς από μια απλή «Οικονομική Κοινότητα», έστω και με υπερεθνικό χαρακτήρα, ο «ιδιόρρυθμος αυτός διεθνής Οργανισμός», η «πολιτική υπερδομή» **«μεταμορφώνεται» σε «Ευρωπαϊκή Ένωση» με καθαρά ενοποιημένο πλέον τον «Κοινοτικό» χώρο:**

Αν και η συνολική και τεκμηριωμένη απάντηση στο ερώτημα αυτό θα μπορούσε ίσως να αποτελέσει «ερέθισμα μιας άλλης Διατριβής ή ακόμα μιας ξεχωριστής ερευνητικής προσέγγισης που «περνά» πέρα από τα όρια της παρούσας, μπορεί κανείς να κάνει μια πρώτη συνολική -αν και επιγραμματική- εκτίμηση:

Η αρχική Συνθήκη της Ρώμης είχε μία κατεύθυνση, ένα προσανατολισμό, στρατηγικούς στόχους και επιμέρους σκοπούς και ακόμα ήταν εξοπλισμένη με τα μέσα υλοποίησης των στόχων αυτών. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 70 και αρχές της δεκαετίας του 80, η «Κοινότητα» κινήθηκε προς την κατεύθυνση που οριοθετούσαν οι στρατηγικοί της στόχοι, **με πολύ αργούς ρυθμούς (αν όχι παλινδρομήσεις)** -πολύ μάλιστα περισσότερο καθώς δοκιμάστηκε από δύο συνεχόμενες ενεργειακές κρίσεις και διεθνείς συγκυρίες που κάθε άλλο παρά συνέβαλλαν στη δημιουργία σταθερής βάσης (βλέπε για παράδειγμα το «Βρετανικό πρόβλημα«) για την αντιμετώπιση των πραγματικών ζητημάτων προς την ενοποίηση. Θα έλεγε κανείς πως ήταν μια «περίοδος αναμονής» αλλά και αναζήτησης των πραγματικών δυνατοτήτων της, ή ακόμα μια περίοδος «διερεύνησης» όλων των διαστάσεων και πιθανοτήτων της ενοποίησης, χωρίς να αμφισβητούνται τα πραγματικά βήματα και επιτεύγματα αυτής της περιόδου (χάραξη πολιτικών, διεύρυνση, με νέες ισορροπίες, θεσμική σύγκλιση κ.λπ.) που όμως ήσαν αναγκαία και επιβεβλημένα για την επιτάχυνση των ρυθμών στην αμέσως επόμενη δεκαετία Ακόμα θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως η Ενωμένη Ευρώπη αναζη-

τούσε στο διάστημα αυτό **ένα κοινά αποδεκτό από τα Κράτη - Μέλη πρόσωπο, «περνώντας» μέσα από τη λογική και τη μεθοδολογία της μορφής «δοκιμής - λάθους», γεγονός που ερμηνεύει ως ένα βαθμό «παλινωδίες», αμφισβητήσεις, υπαναχωρήσεις κ.λπ. σε μια προσπάθεια «συμβιβασμού» και ικανοποίησης όλων των ενδιαφερόμενων πλευρών.** Με αυτό το «υπόστρωμα» -εξισορροπώντας με τις δύο διαδοχικές διευρύνσεις τις δυνάμεις της ανάμεσα στον αναπτυγμένο «Βορρά» και τον λιγότερο αναπτυγμένο «Νότ«- η Ευρώπη των 12 (των 15 σήμερα) πλέον εύρισκε σταδιακά τη δική της ταυτότητα, συνειδητοποιούσε την δυναμική της (απορρίπτοντας -πάλι σταδιακά- το σχήμα των «δύο ταχυτήτων«) και τα προβλήματά της, αναθεωρούσε «παλιές θέσεις» απόψεις και εκτιμήσεις δίνοντας μεγαλύτερη ώθηση στις διαδικασίες σύγκλισης και συνοχής του χώρου της.

Πράγματι, εξετάζοντας τη διαχρονική πορεία της ευρωπαϊκής πολιτικής στο σύνολό της, έχει κανείς την αίσθηση ότι από τα μέσα της δεκαετίας του 80 (γύρω στο 1985), επιταχύνεται με θεαματικούς ρυθμούς η διαδικασία ενοποίησης με σύγκλιση και συνοχή του χώρου της Ενωμένης Ευρώπης: Μέσα σ' αυτή τη περίοδο μπορεί κανείς να εντοπίσει χρονικά σημεία - **ορόσημα** στην πορεία της ευρωπαϊκής πολιτικής, από την οικονομική ένωση στην **διαμόρφωση της «Ενιαίας Πράξης» και από εκεί στη Συνθήκη Maastricht και την Ευρωπαϊκή Ένωση**

Μια αμφισβήτηση που διατυπώνεται εδώ, είναι αν και κατά πόσο είχε ολοκληρωθεί η «προετοιμασία» γι' αυτή την «εσπευσμένη» πρόσφατη δεκαετία -ή άλλως, αν και κατά πόσο επιμετρήθηκε στις προβλέψεις το **κοινωνικό κόστος** της «επίσπευσης» Η σκέψη αυτή διατυπώνεται με τη μορφή της αμφισβήτησης, με το σκεπτικό ότι **ενδεχόμενα υπαγορεύθηκε από τις διεθνείς και ιδιαίτερα τις ευρύτερες ευρωπαϊκές συγκυρίες (πτώση του τείχους του Βερολίνου, «κατάρρευση» του υπαρκτού σοσιαλισμού, γιουγκοσλαβικό κ.λπ.), αντί του ορθολογικού σχεδιασμού που ενδεχόμενα δεν θα οδηγούσε σε αυτή την «επιτάχυνση».**

Το αν επιχειρήθηκε μια πολύ συνοπτική εκτίμηση ρυθμών

ταχύτητας της «Ενοποίησης», με τις πιο πάνω παρατηρήσεις, **δεν σημαίνει ότι η παρούσα Διατριβή επεκτείνεται σε χώρους πέρα από το αυστηρά προσδιορισμένο θεματικό της αντικείμενο: Απλά η εξέταση και ανάλυση πολιτικών ανάπτυξης με την επιχειρούμενη τεκμηριωμένη - στο μέτρο του εφικτού- απόδειξη της ΑΝΑΔΙΑΤΑΞΗΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΩΝ και ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ή και την προαλειφόμενη «γένεση» νέων, ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΚΑΘΑΡΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΘΕΜΑΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ (που να δίνουν την έμφαση στο «ΤΟΠΙΚΟ») «χρησιμοποιεί» -κατά κάποιο τρόπο- ως σημείο αναφοράς τις παραπάνω εκτιμήσεις όπου και επιχειρεί να εντάξει (πάντα σε συνδυασμό με πραγματικές καταστάσεις) τη δική της ΘΕΣΗ - ΕΚΤΙΜΗΣΗ και να «οικοδομήσει» τη δική της ΠΡΟΤΑΣΗ** Από κει και πέρα, η παρούσα Διατριβή «κινείται» μέσα στο διαχρονικό θεσμικό κεκτημένο των «τριών βασικών ελευθεριών», της «αλληλεγγύης», αλλά και των μεθοδολογικών «κεκτημένων» ήτοι της «προσθετικότητας» της «εταιρικής σχέσης» (parternariate) της «επιδότησης», της «επικουρικότητας», της «συμπληρωματικότητας και του στόχου του «πολλαπλασιαστικού αποτελέσματος» Μέσα από αυτόν το σκεπτικισμό, με αυτές τις παραμέτρους και αυτές τις συνιστώσες, η παρούσα Διατριβή, προσεγγίζει ορισμένες μόνο πλευρές της ευρωπαϊκής δυναμικής και δη εκείνες που αφορούν την ανάπτυξη των περιφερειών, διατυπώνοντας τη θέση - εκτίμηση πως η ενοποιημένη Ευρώπη κινείται προς την ολοκλήρωσή της μέσω διεργασιών που **τοποθετούν το «τοπικό» στην κορυφή της ιεράρχησης προτεραιοτήτων, διατυπώνοντας βάσιμες -κατά τον υπογράφοντα- ενδείξεις, «πως οι τάσεις συγκλίνουν στην εκτίμηση της υιοθέτησης ΕΙΔΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ με κύριο και βασικό εκφραστή της το ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΙΚΟ ΜΕΣΟ ΣΥΝΟΧΗΣ»**

Για να προσεγγισθεί τεκμηριωμένα αυτή η εκτίμηση -θέση του υπογράφοντος, η παρούσα θα πρέπει να «διατρέξει» πολύ σύντομα μέσα από πραγματικούς σταθμούς - ορόσημα της συνολικής ευρωπαϊκής πολιτικής διαχρονικά, **με έμφαση εκείνους της δεκαετίας 1985-1994:** Λευκή Βίβλος Ενιαία Πράξη - Εσωτερική Αγορά Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα - Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης Μεταρρύθμιση

των Διαρθρωτικών Ταμείων (1988) «Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Συνθήκη Maastricht) 1992 συνθέτουν τους βασικούς άξονες αναφοράς, που αναδείχνονται σε ΣΤΑΘΜΟΥΣ - ΟΡΟΣΗΜΑ μιας νέας «Κοινοτικής Αντίληψης» σφαιρικότερα, αλλά **και ειδικότερα για την διαδικασία της Ανάπτυξης, πολύ δε περισσότερο, καθώς συνδυάζονται με την εμφάνιση νέων πρακτικών και νέων μεθοδολογικών προσεγγίσεων Η ουσία - ειδικά στη διεργασία της αναπτυξιακής προσέγγισης είναι μία: Ο ενοποιημένος ευρωπαϊκός χώρος, αναζητά και υιοθετεί στρατηγικές ΣΥΝΟΧΗΣ των επιμέρους περιοχών της, ώστε να «οικοδομήσει» ισχυρή εσωτερική αγορά που θα της επιτρέψει να γίνει ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΕΡΗ στη διεθνή αγορά έναντι των ΗΠΑ Ιαπωνία, που φαίνεται να έχουν «κερδίσει έδαφος» στην «κούρσα» της Τεχνολογίας** Η προτεραιότητα που φαίνεται να αποδίδει σήμερα η Ευρωπαϊκή Ένωση απεικονίζεται στις πρόσφατες «δεσμεύσεις πιστώσεων» (χωρίς να παρακάμπτει τον κανόνα της «δημοσιονομικής πειθαρχίας»: Μόνο στον Προϋπολογισμό 1992 είχαν εγγραφεί 11 δις. Ecus για την συνοχή και την ανάπτυξη «περιοχών του στόχου 1» έναντι μόλις 3,5 δις. Ecus για την την Τεχνολογία και την βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης της στην παγκόσμια αγορά Από την άλλη, η υιοθέτηση, από το «υπερεθνικό όργανο», την ΕΠΙΤΡΟΠΗ μικρών και ευέλικτων «Κοινοτικών Πρωτοβουλιών» για την ανάπτυξη «μικρόχωρων υπαίθρου» (π.χ. L.E.A.D.E.R) δίνει το στίγμα της «άλλης αντίληψης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ανάπτυξη Γύρω από αυτό το σκεπτικό περιστρέφεται το 3ο Κεφάλαιο της παρούσας (με τις δύο ενότητές του) «περνώντας παράλληλα και σε αναφορές από τη ΔΙΕΘΝΗ εμπειρία (π.χ. Λατινική Αμερική, χώρες του λεγόμενου «Τρίτου Κόσμου» κ.λπ., όπου τα επιστημονικά επιτελεία Διεθνών Οργανισμών Ο.Η.Ε, F.A.O, UNESCO κ.λπ. «βρήκαν» κυριολεκτικά πρόσφορο έδαφος, για να εφαρμόσουν -έστω και πειραματικά- τις πλέον σύγχρονες μεθοδολογικές προσεγγίσεις αναπτυξιακής διαδικασίας, και το κυριότερο να καταγράψουν τα αποτελέσματα αυτών των παρεμβάσεων για να στηρίξουν τις εκτιμήσεις τους σχετικά με έννοιες όπως «Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού», «Τοπικές Πρω-

τοβουλίες», «Ενδογενής Ανάπτυξη» (μη εξαρτώμενη από κέντρα «εκτός» χώρου αναφοράς) κ.λπ..

Η εκτίμηση ότι «**οι ρυθμοί ενοποίησης**» επιταχύνθηκαν στη διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας, ταυτόσημη με την εκτίμηση ότι «σταθμοί - ορόσημα στο ευρωπαϊκό γίγνεσθαι εντοπίζονται σ' αυτή ακριβώς τη περίοδο συμπίπτει με το σκεπτικό που διατύπωσε σε πρόσφατη (12 Φεβρουαρίου 1992) ομιλία του, ο Πρόεδρος της Επιτροπής Jacques Delors, προς τα μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, με τον τίτλο «Από την Ενιαία Πράξη στη μετά το Μάαστριχτ περίοδο: τα μέσα για την εξυπηρέτηση των φιλοδοξιών μας «(Δελτίο των Ε.Κ - Συμπλήρωμα 1/92): Ο Πρόεδρος Delors είχε επισημάνει πώς «...για την ετοιμασία της εφαρμογής της Ενιαίας Πράξης... **χρειάστηκε μεγάλη θέληση μεγάλη αλληλεγγύη και πολλές φορές, μεγάλη τόλμη... Κατά τη διάρκεια της περιόδου αυτής (1985-1992) οι αρετές αυτές δεν έλειψαν από την Κοινότητα, προκειμένου να υπερνικήσει τις αμφιβολίες και να υπερπηδήσει το σκεπτικισμό. Χρειαζόταν μια μέθοδος (η Ενιαία Πράξη), ένας στόχος (η μεγάλη Αγορά) και τα μέσα (οι κοινές πολιτικές),** για να επαναλάβει τα λόγια του Paul - Henri Spaak (που είχε πει κατά την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης το 1957) πως «**οι άνθρωποι της Δύσης δεν υστέρησαν αυτή τη φορά σε τόλμη και δεν έδρασαν πολύ αργά**».

3.2 Σταθμοί - ορόσημα της Νέας Κοινοτικής Αντίληψης για την ΑΝΑΠΤΥΞΗ: Συνοπτική «καταχώριση»

Το εισαγωγικό τμήμα του 3ου Κεφαλαίου, κρίθηκε σκόπιμο να «κλείσει» με μια συγκεκριμένη περικοπή της ομιλίας του Προέδρου της Επιτροπής κου Delors στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο Το τμήμα 3.2 ξεκινά ακριβώς από εκεί που τελειώνει το 3.1 Μεταξύ άλλων ο Πρόεδρος Delors[4] είχε αναφέρει πως «**υπάρχει ένας στόχος: η Ενιαία (μεγάλη) Αγορά...**» Ο στόχος είχε τεθεί (ήδη **από τη Συνθήκη της Ρώμης το 1957. Αλλά, αν στην αφετηρία πραγματοποίησης του στόχου αυτού, οι «Εξι» τότε, «έτρεξαν» ταχύτερα από τις συμβατικές ημερομηνίες (με αμοιβαίες δασμολογικές ρυθμίσεις κατάργησης των «εσωτερικών» συνόρων)**[11] στη συνέχεια οι ρυθμοί επιβραδύνθηκαν, κάτω από γεγονότα, όπως ενεργειακές κρίσεις, «διευρύνσεις» του Κοινοτικού χώρου κ.λπ.. Ωστόσο, παρέμενε ο στόχος, **που ήταν τώρα δυσκολότερο να εκπληρωθεί, στο βαθμό που οι διαδοχικές «διευρύνσεις» της Κοινότητας αφορούσαν χώρες «οικονομικά ασθενέστερες» των ιδρυτικών.** Η εκπλήρωση του στόχου απαιτούσε από αυτές τις οικονομικά ασθενέστερες χώρες, **επιτάχυνση των οικονομικών τους επιδόσεων και αυτό πάλι με τη σειρά του υπαγόρευε την αναγκαιότητα «θυσιών» από την πλευρά των αντίστοιχων κοινωνιών.** Αυτό το «δέσιμο» έκανε τον Πρόεδρο Delors να εκτιμήσει πως «**Είναι δύσκολο να αγαπάς την Ενιαία Αγορά**»[11]

Αν για δύο περίπου δεκαετίες οι δυσχέρειες προσαρμογής στις Κοινοτικές συνθήκες επιβράδυναν τους ρυθμούς προς την «Ενιαία Εσωτερική Αγορά», **από το έτος 1985 οι ρυθμοί άρχισαν πάλι να επιταχύνονται: Σημείο εκκίνησης και παράλληλα, πρώτος ΣΤΑΘΜΟΣ-ΟΡΟΣΗΜΟ της πρόσφατης Κοινο-**

τικής Πολιτικής, η σύνταξη και δημοσιοποίηση ενός «άκρως γραφειοκρατικού» Κοινοτικού κειμένου, από τα επιτελεία της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ που είχαν την ευθύνη πραγμάτωσης της «Ενιαίας Αγοράς»: της ΛΕΥΚΗΣ ΒΙΒΛΟΥ

Πρώτος Σταθμός: «Λευκή Βίβλος» (που καταρτίστηκε από τον Επίτροπο Λόρδο Coockfield και παρουσιάστηκε το ΜΑΙΟ του 1985) Γραμμένη σε «Τεχνική γλώσσα» απαριθμούσε 280 μεμονωμένες νομοθετικές πράξεις που θα έπρεπε (τότε) να τεθούν σε εφαρμογή (με την ενσωμάτωσή τους στις αντίστοιχες εθνικές νομοθεσίες) για την πλήρη κατάργηση των εσωτερικών συνόρων της Κοινότητας. Αν και δύσκολη στην εφαρμογή της η «Λευκή Βίβλος» με τη φιλοσοφία που την περιέβαλε βρήκε «συμμάχους» στην εφαρμογή της το Εμπόριο και την Βιομηχανία, η λειτουργία των οποίων συνδεόταν άμεσα με τη μείωση του «κόστους παραγωγής», κάτι που κάθε άλλο παρά εξασφάλιζε η μέχρι τότε κατακερματισμένη ευρωπαϊκή αγορά. Η Λευκή Βίβλος (που ας σημειωθεί υποστηρίχθηκε και από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) κατέγραψε όλα τα υφιστάμενα φυσικά, τεχνικά και φορολογικά εμπόδια, που δικαιολογούσαν τη διεξαγωγή ελέγχων στα σύνορα από τη μία χώρα - μέλος στην άλλη, ενώ στη συνέχεια διατύπωνε ένα επταετές χρονοδιάγραμμα διαδοχικής εξάλειψης καθενός από αυτά. Η Λευκή Βίβλος παγίωσε την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ως προς την εφαρμογή εθνικών νομοθεσιών και Κανονισμών: Το κάθε Κράτος - Μέλος θα έπρεπε να αποδέχεται τους Κανόνες και τα Πρότυπα (το ένα του άλλου) ως ΙΣΟΔΥΝΑΜΑ με τα δικά του. Έτσι, αποφεύχθηκε η ανάγκη δημιουργίας νέου ξεχωριστού Κοινοτικού πλαισίου «Κανονιστικών Ρυθμίσεων» Η εναρμόνιση σε Κοινοτικό επίπεδο θα έπρεπε να εφαρμόζεται μόνον εκεί όπου οι βασικές απαιτήσεις στους τομείς της υγείας, της ασφάλειας και του περιβάλλοντος παρουσίαζαν μεγάλες αποκλίσεις από το ένα Κράτος - Μέλος στο άλλο.

Η «φιλοσοφία» της ΛΕΥΚΗΣ ΒΙΒΛΟΥ - εναρμονισμένη με εκείνη της ιδρυτικής Συνθήκης της Ρώμης- υλοποιούσε στην πράξη, το θεωρητικό σκεπτικό της Συνθήκης της Ρώμης, με ιδιαίτερη έμφαση την πραγμάτωση των «τεσσάρων βασικών

ελευθεριών» που επιτρέπουν στα πρόσωπα, τα αγαθά, τις υπηρεσίες και το χρήμα να κυκλοφορούν ελεύθερα μέσα στον «ενιαίο Κοινοτικό χώρο», για να αποδειχθεί κάτι παραπάνω από μια «απαλλαγή από ελέγχους στα σύνορα» Αν και σήμερα ακόμα **δεν έχουν επιτευχθεί όλα** όσα είχαν τότε προβλεφθεί, ωστόσο θα πρέπει να αναγνωρίσει κανείς στο «γραφειοκρατικό - τεχνικό αυτό κείμενο μια ξεχωριστή αξία, στο βαθμό που μεθοδικά υλοποιούσε στη πράξη το πολύπλοκο έργο της πλήρους ενοποίησης της «εσωτερικής» αγοράς.

Από την άλλη, η «αμοιβαία αναγνώριση» για την οποία έγινε λόγος πιο πάνω, διευκόλυνε τα μέγιστα **την κινητικότητα (από το ένα Κράτος - Μέλος στο άλλο)** μιας σειράς **εμπορευμάτων (από τηλέφωνα μέχρι ελκυστήρες), τις Τράπεζες και τις ασφαλιστικές επιχειρήσεις να παρέχουν στους πελάτες τους ολοκληρωμένα «πακέτα» υπηρεσιών σε ολόκληρο τον Κοινοτικό χώρο και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας (μέσω των τιμών τους).** Ακόμα, οι «12» και κατ' επέκταση οι 15 σήμερα, αναγνώρισαν αμοιβαία περίπου ως ισότιμους τους τίτλους σπουδών, των Ανωτάτων Ιδρυμάτων τους, πράγμα που διασφάλιζε την κινητικότητα ελευθέρων επαγγελματιών, αλλά και ατόμων με συγκεκριμένη ειδίκευση. Ακόμα, η αμοιβαία αναγνώριση επιχειρηματικών μονάδων μικρού και μεσαίου μεγέθους διευκόλυνε τα μέγιστα τις όποιες εξαγωγικές τους προσπάθειες (προς τις άλλες χώρες - μέλη όπου ισχύει το ίδιο πρότυπο με εκείνο των Κρατών όπου έχουν την έδρα τους).

Δεύτερος ΣΤΑΘΜΟΣ - ΟΡΟΣΗΜΟ της σύγχρονης Κοινοτικής Πολιτικής: Η ΕΝΙΑΙΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΠΡΑΞΗ (1)

Στη Διάσκεψη Κορυφής στο Μιλάνο, τον Ιούνιο του 1985 τα Κράτη Μέλη **ενέκριναν αμέσως την ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟ** αναγνωρίζοντας την χρησιμότητα των ρυθμίσεων που περιελάμβανε και ιδιαίτερα την αναγκαιότητα της να υιοθετηθούν αμέσως.

Το αμέσως επόμενο διαδικαστικό βήμα, ήταν να ζητήσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο από τους καθ' ύλην αρμόδιους Υπουργούς να συντάξουν **ένα σχέδιο για την «Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη:** Επρόκειτο για κείμενο που περιελάμβανε **σειρά τροπολογιών στη Συνθήκη της Ρώμης για την διευκόλυνση των διαπραγματεύσεων των Οδηγιών, που ήταν απαραίτητες προκειμένου να τεθεί σε εφαρμογή και λειτουργία η Ενιαία Αγορά** Οι σχετικές διαπραγματεύσεις ολοκληρώθηκαν μέσα σε έξι (6) μόλις μήνες: Αυτό είχε σαν συνέπεια, την ομόφωνη έγκριση της **Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης, κατά τη διάρκεια του αμέσως επόμενου «Συμβουλίου Κορυφής, τον ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ του 1985 στο Λουξεμβούργο.**

Η **Ενιαία Πράξη** άρχισε να ισχύει μόλις κυρώθηκε από τα Κράτη Μέλη (συμπεριλαμβανομένων και της Ισπανίας και της Πορτογαλίας -που είχαν ενταχθεί πρόσφατα στην Κοινότητας-) τον ΙΟΥΛΙΟ του 1987

Μία από τις πλέον σημαντικές καινοτομίες που εισήγαγε η «Ενιαία Πράξη» ήταν **η επέκταση της πλειοψηφίας κατά την λήψη των αποφάσεων, αντί της ομοφωνίας που συνιστούσε τροχοπέδη στην εξέλιξη της συνολικής Κοινοτικής Πολιτικής**

Μία δεύτερη, εξίσου σημαντική επιλογή της Ενιαίας Πράξης ήταν πως προσέδιδε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έναν ενεργότερο ρόλο που έφερνε το θεσμικό αυτό όργανο πιο κοντά στη λήψη των αποφάσεων.

Μια τρίτη επιλογή που προσδίδει στην Ενιαία πράξη την **κοινωνική της διάσταση** αφορά στην, **για πρώτη φορά,** «κωδικοποίηση» πολιτικών στήριξης που ήταν απαραίτητες για την ομαλή λειτουργία της Ενιαίας Αγοράς προς το συμφέρον όλων: ανάμεσα στις πολιτικές αυτές συμπεριλαμβάνονται και η «κοινωνική πολιτική» καθώς και η πολιτική για

το περιβάλλον Τα Κράτη - Μέλη (πλην Βρετανίας) αποδέχτηκαν και ενέκριναν τον Δεκέμβριο του 1989 τον **Κοινωνικό χάρτη** (με τις δώδεκα βασικές αρχές θεμελιακών κοινωνικών δικαιωμάτων: εργασίας στο τόπο επιλογής, δίκαιης αμοιβής, βελτίωσης συνθηκών διαβίωσης, κοινωνική προστασία, ελευθερίας του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, επαγγελματικής κατάρτισης, ίσης μεταχείρισης των δύο φύλων, προστασίας της υγείας - ασφάλειας, προστασίας των παιδιών διασφάλισης ορίων διαβίωσης των ηλικιωμένων, κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των μειονεκτούντων ατόμων) Με την πράξη τους αυτή, τα Κράτη - Μέλη (πλην Βρετανίας) αυτοδεσμεύτηκαν για την εφαρμογή στο χώρο τους, των θεμελιακών αυτών αρχών μέσω των εκτελεστικών μέτρων που ενσωμάτωσαν στις εθνικές τους νομοθεσίες.

Το βασικό στοιχείο αυτής της δέσμευσης ήταν ότι τα Κράτη - Μέλη θέλησαν με τον τρόπο αυτό να **δώσουν ουσιαστικό περιεχόμενο στην κοινωνική διάσταση της Ενιαίας Πράξης -κάτι που άνοιγε αυτόματα το δρόμο σε μια ενεργότερη συμμετοχή των εργαζόμενων σε μιας μορφής «κοινωνικού διαλόγου» σε μια ευρύτερη βάση (πέρα από τα εθνικά όρια)**

Η «κοινωνική όμως διάσταση» της Ενιαίας Πράξης εκφράστηκε κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο και μέσω της προσέγγισης πλουσίων - φτωχών χωρών - μελών στα πλαίσια της λεγόμενης «κοινωνικής και Οικονομικής **ΣΥΝΟΧΗΣ** του χώρου της Κοινότητας στο σύνολό της Το όλο σύστημα εντάσσεται στα πλαίσια της θεμελιακής Κοινοτικής Αρχής της «**ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ**»: Έμμεσα, τα πλουσιότερα Κράτη - Μέλη συνεισφέρουν περισσότερα, προκειμένου να καλύψουν το κενό μεταξύ αυτών και των φτωχότερων Κρατών - Μελών ενώ στην πράξη μέρα από την «ομαλότερη ενοποίηση» του Κοινοτικού χώρου, η ανάπτυξη των φτωχότερων ΚΜ συνεπάγεται νέες και μεγαλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης για τον πληθυσμό των πλουσιότερων. Μόνο στην περίοδο 1988-1992 παρατηρείται διπλασιασμός (από 7,5 δις. Ecus σε 15 δις Ecus) από τα λεγόμενα διαρθρωτικά Ταμεία της Κοινότητας (Γεωργικό - Προσανατολισμός, Κοινωνικό, Περιφερειακό), ενώ από το 1993 τα ποσά για τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες - μέλη

αυξήθηκαν ακόμα περισσότερο στα πλαίσια των χρηματοδοτήσεων του Ταμείου Συνοχής.

Από την άλλη, οι συναλλαγές Ισπανίας και Πορτογαλίας με την Γαλλία αυξήθηκαν το έτος 1987 κατά 60%, γεγονός που δείχνει φανερά **το στοιχείο διείσδυσης των πλουσιότερων στις αγορές των φτωχότερων ΚΜ μέσω ακριβώς αυτών των «στοιχείων αλληλεγγύης»**

Η Ενιαία Πράξη πέρα από οτιδήποτε άλλο συνιστά το «ποιοτικό άλμα» της Κοινότητας στην εξελικτική πορεία της συνολικής της πολιτικής. Κάνοντας έναν πρώτο απολογισμό, μπορεί κανείς να υποστηρίξει πως πέτυχε στο βασικό της στόχο: **Να διευκολύνει την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση ενισχύοντας την οικονομική και κοινωνική συνοχή της Κοινότητας για την δημιουργία μιας μεγάλης (ενιαίας ευρωπαϊκής αγορά, με απώτερο στόχο την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας όχι μόνο των επιμέρους περιοχών της, αλλά και της Κοινότητας στο σύνολό της Πιο αλληλέγγυα, απ' ό,τι στο παρελθόν τα Κράτη - Μέλη έχουν βάσιμους λόγους να αισιοδοξούν για την επίτευξη αυτού του στόχου** Η Ενιαία Πράξη είχε προτείνει μια απλή και αποτελεσματική μέθοδο με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα υλοποίησης για να κινητοποιηθεί η «βούληση» καθενός από τα 12 Κράτη - Μέλη σήμερα 15. Παρά τις όποιες αντιξοότητες -ορισμένες από αυτές εκφράστηκαν έντονα, όπως π.χ η αρνητική θέση της Δανίας, που οδήγησε αργότερα στην απόρριψη από το εθνικό της Κοινοβούλιο στη πρώτη ψηφοφορία -παρά την καθυστέρηση κατά ένα περίπου χρόνο (ο στόχος «ενοποίηση έως το 1992» υλοποιήθηκε κατά μεγάλο μέρος μόλις στους τελευταίους μήνες του 1993- **η πραγματοποίηση της μεγάλης ενιαίας αγοράς είναι σήμερα ο αδιαφιλονίκητος μεγάλος παράγοντας της ολοκλήρωσης αλλά και ο «μεγάλος νικητής» της πορείας αυτή.** Το Κοινοτικό οικοδόμημα -μέσα από θυσίες κυριολεκτικά των ευρωπαϊκών λαών- γίνεται ολονέν και πιο ισχυρό. Οι μεταρρυθμίσεις πραγματοποιούνται με τους προβλεπόμενους ρυθμούς. Η «δημοσιονομική πειθαρχία» τηρείται και παράλληλα η Κοινότητα ενισχύεται. Από τις προβλεπόμενες ρυθμίσεις, άλλες «έτρεξαν» γρηγορότερα κάτω από την επιτακτική πίεση των καταστάσεων (π.χ

«περιβάλλον») ενώ άλλες με βραδύτερους ρυθμούς (π.χ. ρυθμίσεις κοινωνικού περιεχομένου). Άλλες πάλι προχωρούν με ρυθμούς κανονικούς και σίγουρους, (π.χ. ρυθμίσεις για έρευνα και τεχνολογία) Ορισμένες ρυθμίσεις έχουν καθυστερήσει και παράλληλα, η καθυστέρηση αυτή προκαλεί ανησυχία: Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στις αποκλίσεις που εμφανίζονται στην ερμηνεία του Άρθρου 8Α της Ενιαίας Πράξης (ελεύθερη κυκλοφορία προσώπων) καθώς καταβάλλεται προσπάθεια να γίνει περισσότερο απτή η κατάσταση μια «νέας ιθαγένειας». Τούτο εξαρτάται τα μέγιστα από τη σύναψη διακυβερνητικών συμφωνιών για τα εξωτερικά σύνορα και το δικαίωμα «ασύλου».

Τρίτος ΣΤΑΘΜΟΣ - ΟΡΟΣΗΜΟ της σύγχρονης Κοινοτικής Πολιτικής: «Η Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων» (Κανονισμός Ε.Ο.Κ 2052/1988 (5)

Ουσιαστικά, η «Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων» συνιστούσε προϋπόθεση της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης, έστω και αν χρονικά ακολούθησε αυτή (κατά ένα περίπου χρόνο), θεσμοθετημένη με τον Κανονισμό (ΕΟΚ) Συμβουλίου 2052/88 (6)

Προσωπική μας εκτίμηση είναι ότι η «Μεταρρύθμιση» συνιστά το ουσιαστικότερο βήμα «μιας άλλης» αντίληψης για την ανάπτυξη: Κατ' αρχήν θα πρέπει να επισημάνει κανείς, ότι η «Μεταρρύθμιση» δεν συντελέστηκε από τη μια στιγμή στην άλλη, αλλά προηγήθηκαν προσπάθειες «σταδιακής» προσέγγισης αντιτιθέμενων απόψεων και εκτιμήσεων, που σε δεδομένη χρονική στιγμή κατέληξαν στην υιοθέτηση κειμένου (Κανονισμός 2052/88) που θεσμοθετούσε την «Μεταρρύθμιση»: Η ουσία είναι απλή, καθώς τα Κράτη - Μέλη συμφωνούσαν πως η πολυδιάσπαση των Κοινοτικών χρηματοδοτήσεων μάλλον δεν προωθούσε το θεμελιακό στόχο της ανάπτυξης στο εσωτερικό της Κοινότητας, στο βαθμό που διαπιστώνονταν αλληλοεπικαλύψεις και αλληλοαναιρέσεις μέσα στον ίδιο χώρο από διαφορετικά Κοινοτικά Όργανα - Ταμεία και τις πολιτικές που εξέφραζαν. Εξάλλου, αφορούσαν «εκτεταμένους» χώρους, όπου η οποιασδήποτε χρηματοδοτική προσέγγιση μάλλον «χανόταν»

παρά εκπλήρωνε το σκοπό για τον οποίο γινόταν

Αυτή η κατάσταση γινόταν όλο και πιο αισθητή, καθώς οι περιοδικές Εκθέσεις της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ καταδείκνυαν μέσα από τα παρατιθέμενα στοιχεία πως το «χάσμα» πλουσίων και «φτωχών περιοχών μέσα στο χώρο της Κοινότητας όχι μόνο δεν αμβλύνθηκε διαχρονικά αλλά μάλλον οξύνθηκε: Κι αυτό, παρά το γεγονός ότι η Κοινότητα είχε δαπανήσει σημαντικά κονδύλια για την ακριβώς αντίθετη εξέλιξη:

Η αποσπασματική όμως χρήση των κονδυλίων αυτών -έστω και αν συνιστούσε «μεταφορά πόρων» από τις πιο αναπτυγμένες περιοχές της Κοινότητας προς τις λιγότερο αναπτυγμένες - εξουδετέρωνε στην ουσία την όποια θετική επίδραση καθώς απουσίαζε το στοιχείο της «συγκέντρωσης» και της «ολοκλήρωσης» έστω και στον μικρότερο χώρο Γρήγορα διαπιστώθηκε ότι «ανάπτυξη» δεν είναι κύρια τα όποια «δίκτυα υποδομών», αλλά αυτή καθεαυτή η βελτίωση του ανθρώπινου παράγοντα, που θα έπρεπε μόνος του, χωρίς έξωθεν παρεμβάσεις να καταγράψει τις ανάγκες που υπαγορεύονται από την καθημερινότητά του και να προτείνει γι' αυτές τις «λύσεις» -«λύσεις» όμως που θα έπρεπε να συστηματοποιηθούν και να υλοποιηθούν στα πλαίσια ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ. Στο καθαρά «τυπικό» επίπεδο θα πρέπει να γίνει μια πολύ συνοπτική αναφορά στη φιλοσοφία, τη λογική και το περιεχόμενο του ίδιου του Κανονισμού (ΕΟΚ) 2052/88 του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1988 (Επίσημη Εφημερίδα L 185 της 15 Ιουλίου 1988) που άρχισε να ισχύει από την 1η Ιανουαρίου 1989 (Επιγραμματικά επισημαίνεται ότι ο Κανονισμός αυτός είναι «Κανονισμός - πλαίσιο» (ή βασικός Κανονισμός). Για την υλοποίηση των προβλέψεων αυτού του Κανονισμού, το Συμβούλιο υιοθέτησε τον ίδιο χρόνο (δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα L 374, της 31.12.1988) τέσσερις (4) εκτελεστικούς Κανονισμούς, τους 4253/88, 4254/88, 4255/88 και 4256/88 Από τους Εκτελεστικούς αυτούς Κανονισμούς, η παρούσα εργασία δίδει έμφαση στον πρώτο, στο άρθρο 11 του οποίου ορίζεται το «δικαίωμα» της Επιτροπής να «ανακοινώνει» μικρές και ευέλικτες «Κοινοτικές Πρωτοβουλίες» (σημαντικότερη των οποίων -και στην οποία θα σταθούμε ιδιαίτερα- είναι η

(6)

Πρωτοβουλία L.E.A.D.E.R με μόλις διετή διάρκεια, πλην όμως «κυλιόμενη» και επαναλαμβανόμενη εφαρμογή)

Εισαγωγικά - επιχειρώντας να αναλύσει κανείς τη «λογική» που υπαγόρευσε την **διαδικασία της «Μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων-** θα μπορούσε κανείς να αναφερθεί σε αυτό το περιεχόμενο της «Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης» η οποία είχε αρχίσει να ισχύει από την 1η Ιουλίου 1987 Θεμελιακός στόχος της Ενιαίας Πράξης προς την κατεύθυνση της «ίδρυσης της μεγάλης εσωτερικής αγοράς» ήταν **η μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων** (κάτι που δεν έγινε δυνατόν να επιτευχθεί μέσω της «ανεξάρτητης» δράσης των λεγόμενων «Διαρθρωτικών Κοινοτικών Οργάνων» και ιδιαίτερα της δράσης του Περιφερειακού Ταμείου, που είχε αυτό ακριβώς ως κύρια αποστολή). Έτσι αποφασίστηκε η μεταρρύθμιση των «Διαρθρωτικών Ταμείων» ήτοι του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ), του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) και του Ευρωπαϊκού Γεωργικού Ταμείου - τμήμα «προσανατολισμού», προκειμένου να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητά τους (σύμφωνα πάντα με την αιτιολογική Έκθεση) και ο συντονισμός των χρηματοδοτικών μέσων μεταξύ τους. Παράλληλα προβλέφθηκε και πραγματοποιήθηκε «γενναία» αύξηση των πόρων των Ταμείων αυτών (σχεδόν διπλασιασμός) με στόχο την αύξηση της επίδρασής τους (και του αποτελέσματος) στην οικονομική και κοινωνική συνοχή των Κρατών - Μελών. (6)

Οι Αρχές της Μεταρρύθμισης θα μπορούσαν να συνοψισθούν στα ακόλουθα: α) την βελτίωση της αποτελεσματικότητας της κοινής δράσης με την εφαρμογή «γενικών κατευθύνσεων» που είναι:

- **η συγκέντρωση και αύξηση των μέσων των Ταμείων**
- **η καθιέρωση της Εταιρικής Σχέσης** (για την οποία γίνεται εκτεταμένη αναφορά σε επόμενη παράγραφο - ενότητα αυτού του Κεφαλαίου) **ο συντονισμός των (Κοινοτικών) παρεμβάσεων**
- **ο προγραμματισμός των παρεμβάσεων**
- **η παρακολούθηση και αξιολόγηση των παρεμβάσεων**
- **ο προσθετικός χαρακτήρας της ενίσχυσης** (με ευθύνη της Επιτροπής και των Κρατών - Μελών) **έτσι ώστε η Κοινοτική**

βοήθεια και συμβολή να έχει ένα αυξημένο πραγματικό οικονομικό αποτέλεσμα (με έμφαση την προσπάθεια της μείωσης των διαφορών επιπέδων ανάπτυξης)

(Πιο κάτω όταν εξετάζεται το κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση - «Συνθήκη Maastricht παρατηρεί κανείς να γίνεται αναφορά στην πολύ σημαντική **αρχή της επικουρικότητας** που δεν αφήνει πλέον καμία αμφιβολία ή έστω «υποψία» μιας «Ευρώπης - υπερκράτους», στο βαθμό που η Κοινότητα απλά «επικουρεί» τις προσπάθειες των Κρατών - Μελών για την ανάπτυξη)

Το κείμενο λοιπόν «για την Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων» υπαγορεύθηκε από αυτή τη λογική, σε συνδυασμό με την υιοθέτηση **μιας άλλης «φιλοσοφικής αντίληψης» για την ανάπτυξη** (που συνιστά το θεματικό αντικείμενο της δεύτερης μεγάλης ενότητας αυτού του Κεφαλαίου).

Η μεθόδευση της «Μεταρρύθμισης» (6)

Ορισμένες «μεγάλες» τομές της Κοινοτικής Πολιτικής - όπως αυτή της «Μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων»- παρουσιάζουν και «προκαλούν» το ερευνητικό ενδιαφέρον και τον επιστημονικό διάλογο, μέσα από μια διπλή οπτική γωνία:

Αφ' ενός μεν, για τη λογική και τη φιλοσοφία που επιχειρούν να προωθήσουν μέσα από συγκεκριμένες -στρατηγικής φύσης- επιλογές

Αφ' ετέρου δε, μέσα από αυτή καθεαυτή τη μεθόδευση προώθησης και υλοποίησης αυτής της φιλοσοφίας που εκφράζουν

Αν για την πρώτη από αυτές τις οπτικές, η παρούσα εργασία αφιερώνει μία μεγάλη ενότητα του τρίτου κεφαλαίου, για τη δεύτερη, **τη μεθόδευση** μπορεί κανείς να διακρίνει ορισμένα στοιχεία της (ενδεχομένως περισσότερο εύκολα) που ωστόσο οριοθετούν και αυτά μια **νέα αντίληψη (μεθοδολογικής) προσέγγισης.** Πιο συγκεκριμένα, το να επιχειρεί κανείς να μεθοδεύσει την εφαρμογή σημαντικών τομών σε επίπεδο

«Κοινοτικής φιλοσοφίας, και μάλιστα μέσα από την ίδια την Κοινοτική Πολιτική - πολιτική που διαμορφώθηκε πολύ αργά και σταδιακά στη διάρκεια τριών τουλάχιστον δεκαετιών και μέσα από πολύ ευαίσθητες «ισορροπίες» θα πρέπει να είναι - **και ήταν πράγματι στην περίπτωση της «Μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων»**- πολύ προσεκτικός από την άποψη ότι θα έπρεπε να αποφύγει «βίαιες» τριβές και συγκρούσεις που ενδεχόμενα θα ανέτρεπαν ολόκληρο το Κοινοτικό οικοδόμημα, ή στην καλύτερη περίπτωση, που θα προκαλούσαν σοβαρούς «τριγμούς» στο οικοδόμημα αυτό (η πρόσφατη - έστω και προσωρινή- αμφισβήτηση από την Δανία στο εθνικό της κοινοβούλιο συνιστά μια απλή ένδειξη των όσων εκτιμώνται πιο πάνω) Έτσι λοιπόν, η «Μεταρρύθμιση» που άρχισε να ισχύει την 1η Ιανουαρίου 1989, **περιέλαβε ΤΡΙΑ βασικά νομοθετικά σχήματα:**

Α) ένα Κανονισμό - πλαίσιο που καθόριζε την οργάνωση της Κοινοτικής Δράσης καθώς και τους **ΠΕΝΤΕ βασικούς ΣΤΟΧΟΥΣ που έχουν τεθεί για τα Διαρθρωτικά Ταμεία, με τις αντίστοιχες περιοχές που αντιπροσωπεύουν, ήτοι:**

ΣΤΟΧΟΣ 1: Αφορά στη προώθηση της ανάπτυξης και της διαρθρωτικής προσαρμογής των μειονεκτικών περιοχών (υπαίθρου) τις λιγότερο αναπτυγμένες αγροτικές περιοχές.

Στο βαθμό που ο Στόχος 1 έχει «αποδέκτες» εφαρμογής περιοχές χωρών - μελών (ή και ολόκληρες χώρες - μέλη) που χαρακτηρίζονται ως **μειονεκτικές υπαίθρου,** γίνεται αυτόματα η σύνδεση **ΣΤΟΧΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗΣ** (όπως και βέβαια και με τους άλλους στόχους) **«για την αντιμετώπιση προβλημάτων υπαίθρου Με βάση τα πιο πάνω** θα μπορούσε κανείς να **αναφερθεί σε στόχους - περιοχές** που χαρακτηρίζονται από ορισμένα στοιχεία - δείκτες, **που προσφέρονται για συγκρίσεις.**

Στόχος - περιοχή 1: Αναφέρεται κανείς όταν τα επίπεδα εισοδημάτων - απασχόλησης βρίσκονται καθαρά πολύ πιο κάτω από το Μέσο Κοινοτικό Όρο Ένα από τα βασικά στοιχεία «σύγκρισης» αποτελεί το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν. Στις περιοχές αυτές περιλαμβάνονται εκείνες, των οποίων το κατά κεφαλή Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν βρίσκεται κάτω από το 75% του Κοινοτικού Μέσου Όρου. Οι

περιοχές αυτές - αγροτικές στη βάση τους «δέχονται» σχεδόν διπλάσια Κοινοτική ενίσχυση (και το 80% των πόρων του Περιφερειακού Ταμείου) Επισημαίνεται ότι στις **περιοχές του στόχου 1** περιλαμβάνεται ολόκληρη η ΕΛΛΑΔΑ (100%), ολόκληρη η ΙΡΛΑΝΔΙΑ (100%) ολόκληρη η Πορτογαλία (100%) η ΚΟΡΣΙΚΗ τα «Γαλλικά Υπερπόντια εδάφη, μεγάλο μέρος (76%) της Ισπανίας κ.λπ. (Αναλυτικότερα, βλέπετε σχετικό πίνακα, στο ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ του 3ου Κεφαλαίου).

ΣΤΟΧΟΣ 2: Αφορά στην μετατροπή των περιφερειών που πλήττονται από τη **βιομηχανική παρακμή.**

Στις περιοχές του Στόχου 2 περιλαμβάνονται περιοχές που παρουσιάζουν αναλογικά και ποσοστιαία υψηλότερη βιομηχανική δραστηριότητα (που έχει απαξιωθεί) και ταυτόχρονα ένα Μέσο Όρο Ανεργίας υψηλότερο του Μέσου Κοινοτικού Όρου. Οι περιοχές αυτές δοκιμάζονται από μια φθίνουσα διαχρονικά βιομηχανική εξέλιξη που έχει άμεση επίπτωση στα εισοδήματα των ανθρώπων που είναι εκεί εγκατεστημένοι και απασχολούνται σ' αυτές ακριβώς τις βιομηχανικές μονάδες (που απαξιώνονται)

ΣΤΟΧΟΣ 3: Αφορά στις προσπάθειες για την καταπολέμηση της ανεργίας που κατέστη ή τείνει να καταστεί **μακροχρόνια**

ΣΤΟΧΟΣ 4: Αφορά στις προσπάθειες για την διευκόλυνση της επαγγελματικής ένταξης νέων ανθρώπων στην παραγωγική διαδικασία

Οι στόχοι 3 και 4 «συνδέονται μεταξύ τους και κατά συνέπεια αναφέρονται -με ορισμένες παρεκκλίσεις- στις ίδιες περιοχές της Κοινότητας, με αποκλειστικό σκοπό να καταπολεμηθεί η υφιστάμενη **ανεργία** είτε να **προληφθούν μελλοντικές τάσεις επέκτασης της ανεργίας στους νέους ανθρώπους**

ΣΤΟΧΟΣ 5α: Ο **εκσυγχρονισμός των γεωργικών διαρθρώσεων** και η επιτάχυνση της προσαρμογής τους στις νέες διαγραφόμενες συνθήκες στο χώρο της υπαίθρου

ΣΤΟΧΟΣ 5b: Η προώθηση της ανάπτυξης ορισμένων γεωργικών περιοχών. Στο στόχο αυτό περιλαμβάνονται λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές υπαίθρου που δοκιμάζονται από σοβαρά προβλήματα ανάπτυξης

Β) Η «Μεταρρύθμιση» περιλαμβάνει ακόμα ένα ΟΡΙΖΟΝΤΙΟ

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ που καθορίζει τις λεπτομέρειες του συντονισμού, μεταξύ των διαφόρων Κοινοτικών χρηματοδοτικών μέσων. Κάτω από αυτό τον οριζόντιο Κανονισμό τα χρηματοδοτικά μέσα της Κοινότητας -από οποιοδήποτε από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και αν προέρχονται- **για πρώτη φορά συντονίζονται μεταξύ τους στα πλαίσια μιας ολοκληρωμένης προσπάθειας παρέμβασης στο χώρο της υπαίθρου, επιλέγοντας στη βάση τους το «μικρό μέγεθος» (τοπικού βασικά ενδιαφέροντος)**

Γ) Από έναν «ειδικό» Κανονισμό, για καθένα από τα Διαρθρωτικά Ταμεία που καθορίζει τους Κανόνες ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ της «Μεταρρύθμισης» μέσω των χρηματοδοτήσεων των Ταμείων αυτών

Θα πρέπει εξάλλου να αναφερθεί ότι η **Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων** (Ε.Τ.Ε) και τα άλλα Κοινοτικά χρηματοδοτικά μέσα (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα - ΕΚΑΧ, Νέο Κοινοτικό Μέσο (Ν.Κ.Μ) συνεργάζονται τόσο μεταξύ τους, όσο και με το «ενοποιημένο σχήμα» των Διαρθρωτικών Ταμείων της Κοινότητας για την **επίτευξη των στόχων αυτών** σύμφωνα, πάντα, με τους κανόνες που τα διέπουν

Ο συντονισμός μεταξύ των Ταμείων, της Ε.Τ.Ε και των άλλων χρηματοδοτικών Μέσων της Κοινότητας ρυθμίστηκε με τον **Οριζόντιο Κανονισμό** και καθορίστηκε με **συμφωνίες μεταξύ της Επιτροπής και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας** (καθώς επίσης και με βάση ορισμένες κατευθύνσεις της ΕΚΑΧ).

Αναφέρθηκαν πιο πάνω **οι πέντε βασικοί στόχοι της «Μεταρρύθμισης»** (με τον 5ο «διαιρεμένο» σε 5α και 5b) Για την επίτευξη, τώρα, των στόχων αυτών, αποδόθηκαν στην ΕΠΙΤΡΟΠΗ και ιδιαίτερα στις επιμέρους ΓΕΝΙΚΕΣ της ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ, **επιτελικοί ρόλοι** Επισημαίνονται ιδιαίτερα οι αυξημένες αρμοδιότητες που έχουν τώρα -στα πλαίσια της «Μεταρρύθμισης» των Διαρθρωτικών Ταμείων- η **ΔΕΚΑΤΗ ΕΚΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ (ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ)** για τους Στόχους 1 και 2, η **ΠΕΜΠΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ (ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ - ΕΡΓΑΣΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ)**, για τους Στόχου 3 και 4 και η **ΕΚΤΗ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ (ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ)** για τους στόχους 1, 5α και 5b.

Τα υπόλοιπα χρηματοδοτικά Μέσα συμβάλλουν -το καθένα από τη δική του οπτική και αρμοδιότητα- στην υλοποίηση ενός ή περισσοτέρων από τους Στόχους αυτούς (π.χ. το Περιφερειακό Ταμείο, για την υλοποίηση του Στόχου 5b το Κοινωνικό Ταμείο για τους Στόχους 1, 2 και 5b, και το Γεωργικό Ταμείο - τμήμα Προσανατολισμού για το Στόχο 1

Όσον αφορά την Κοινοτική παρέμβαση, αυτή πραγματοποιείται σε **τρία στάδια** (με εξαίρεση, μέρος των ενεργειών του Στόχου 5α)

• **Πρώτο στάδιο:** Τα Κράτη - Μέλη υποβάλλουν, για τον καθένα από τους προβλεπόμενους στόχους, **ΣΧΕΔΙΑ στα οποία περιγράφουν τις προτεραιότητές τους, τις ενέργειες που προβλέπουν, καθώς και το αναμενόμενο μέγεθος της Κοινοτικής συμμετοχής** Ειδικά για τους Στόχους 3 και 4, η ως άνω «τακτική» αντιστρέφεται: **Πριν από την υποβολή σχεδίων από τα Κράτη - Μέλη, η Επιτροπή της Κοινότητας καταρτίζει «σχέδιο» συνολικών κατευθύνσεων τουλάχιστον για μια περίοδο τριών (3) ετών.**

• **Δεύτερο στάδιο:** Η Επιτροπή αφού εκτιμήσει τα προτεινόμενα από τα Κράτη - Μέλη Σχέδια, **καθορίζει τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ) για κάθε Σχέδιο και για κάθε ενδιαφερόμενο Κράτος - Μέλος και πάντα σε συμφωνία με αυτό.**

(Επιγραμματικά αναφέρεται πως «**η έγκριση και η δημοσίευση των Κοινοτικών Πλαισίων Στήριξης για τις περιφέρειες του Στόχου 1 -στις οποίες εντάσσεται ολόκληρος ο ελληνικός χώρος- αποτέλεσε το πρώτο, σημαντικό αλλά και αποφασιστικό βήμα για την εφαρμογή της μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων που αποφασίστηκε το 1988.** Στην αρχική αυτή φάση εγκρίθηκαν ΕΠΤΑ (7) συνολικά, Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, συνολικού ύψους Κοινοτικής χρηματοδότησης 36,2 δισεκατομμυρίων Ευρωπαϊκών Νομισματικών Μονάδων (ECUs), με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα, μέχρι το τέλος του 1993, που είχε προβλεφθεί -όπως και έγινε- **η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς (1992) και ακόμα παραπέρα, η «ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής» της Κοινότητας**)

Τα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) κατευθύνουν την Κοινοτική δράση καθ' όλη τη διάρκειά της που ποικίλει από

τρία έως πέντε χρόνια. Συγκεκριμένα τα ΚΠΣ καθορίζουν τους **άξονες προτεραιότητας και με τις μορφές της ενέργειας αυτής,** τις μορφές της Κοινοτικής Δράσης και την διάρκεια των παρεμβάσεων Εξάλλου -και στο σημείο αυτό θα σταθούμε ιδιαίτερα σε άλλη ενότητα- η ΕΠΙΤΡΟΠΗ μπορεί να προτείνει στα Κ-Μ να υποβάλλουν αιτήσεις συνδρομής για ενέργειες που ονομάζονται «ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ» που έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την Κοινότητα, και το σημαντικότερο, ΔΕΝ ΚΑΛΥΠΤΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΕΘΝΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑ, αν και ΛΑΜΒΑΝΟΝΤΑΙ ΥΠΟΨΗ ΣΤΑ Κ.Π.Σ

• **Τρίτο Στάδιο:** Καθορίζονται οι παρεμβάσεις που προβλέπονται από τα ΚΠΣ και που θα πρέπει να εκτελούνται από τα Κράτη - Μέλη: Τα Λειτουργικά Προγράμματα αποτελούνται από συνεκτικά σύνολα (στρατηγικά δεμένα) πολυετών ενεργειών **Αν δε έχουμε σύμπραξη πολλών Ταμείων σε μια παρέμβαση τότε γίνεται λόγος για «Ολοκληρωμένο Λειτουργικό Πρόγραμμα»**

Τα έτη που ακολούθησαν την ημερομηνία υιοθέτησης του βασικού Κανονισμού 2052/88 σχετικά με την «Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων» υπήρξαν σημαντικά ως προς την παραγωγή έργου προς την κατεύθυνση της υλοποίησης των νέων κατευθύνσεων που προβλέπονταν στον βασικό αυτό Κανονισμό. Επισημαίνεται ότι μεγάλο μέρος της φάσης αυτής (της αρχικής) πραγματοποιήθηκε μέσα στη διετία 1989-1990 Μέχρι το Νοέμβριο του 1989 τα Κράτη - Μέλη είχαν υποβάλει στην Επιτροπή τα προβλεπόμενα από τη **νομοθεσία της Μεταρρύθμισης** Σχέδια, ενώ είχαν εγκριθεί τα **πρώτα ΚΠΣ (118 τον αριθμό) στα πλαίσια των στόχων 1 έως και 5b Ειδική αναφορά θα πρέπει να γίνει στο γεγονός ότι κάτω από το Στόχο 1 που αφορά ιδιαίτερα την Ελλάδα, εντάχθηκαν τα 11 από αυτά τα ΚΠΣ**

Κοινές ενέργειες μεταξύ των Κ-Μ που ίσχυαν πριν από τα ΚΠΣ προσαρμόστηκαν και εντάχθηκαν σε αυτά (με έμφαση το Στόχο 5b)

Θα πρέπει ίσως να επισημανθεί, ότι, οι **Κοινοτικές Πρωτοβουλίες χρονικά προηγήθηκαν της ανακοίνωσης της Μεταρρύθμισης (αν και εντάχθηκαν στη λογική και τη**

διαδικασία της, συνιστώντας, κατά κάποιο τρόπο τον προπομπό της Μεταρρύθμισης. (Μάλιστα, τα Κοινοτικά κείμενα τονίζουν με έμφαση πως η Πρωτοβουλία LEADER συνιστούσε την τελευταία από τις Κοινοτικές αυτές Πρωτοβουλίες: Επρόκειτο για πολιτικό» σχέδιο, που στόχου του είχε να «συναγάγει» συμπεράσματα και εκτιμήσεις, του πόσο θα μπορούσε να είναι έτοιμος ο ευρωπαϊκός μικρόχωρος υπαίθρου (περιοχές Στόχου 1 και 5b) να «αποδειχθεί» και να συμπράξει και να λειτουργήσει κάτω από πρωτόγνωρες -για αυτόν- λογικές και φιλοσοφίες ανάπτυξης, χωρίς την «κρατικές παρουσία» (ή έστω την διακριτική κρατική παρουσία. Στην ουσία το LEADER υπήρξε το πρώτο «ερέθισμα» για να διερευνηθεί ο βαθμός ετοιμότητας και ωριμότητας των μικρόχωρων υπαίθρου να λειτουργήσουν κάτω από τη λογική της καθαρά ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ)

Οι Διεθνείς συγκυρίες: Δραματικά γεγονότα στην Ευρώπη - Αναθεώρηση της GATT (Κύκλος Ουρουγουάης: Η Αμερικανική Γεωργική Πολιτική)

Με την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης της Μεταρρύθμισης (το πρώτο Κ.Π.Σ), και ενώ οι εξελίξεις οδηγούσαν σε εκτιμήσεις περαιτέρω επιτάχυνσης των διαδικασιών προς την ολοκλήρωση και εδραίωση της εσωτερικής αγορά, ΔΥΟ σημαντικές ΑΡΝΗΤΙΚΕΣ διεργασίες αναθεωρούσαν τις αρχικές αισιόδοξες προοπτικές

Α) Τα δραματικά γεγονότα στην καρδιά της Ευρώπης.

Β) Η αρνητική (για την Ενωμένη Ευρώπη) εξέλιξη των διαπραγματεύσεων στα θέματα γεωργίας και τηλεοπτικών μέσων, στα πλαίσια της GATT (Κύκλος Ουρουγουάης) που καθιστούσαν τους τομείς αυτούς στην ουσία «λιγότερο ανταγωνιστικούς» στη διεθνή αγορά έναντι ΗΠΑ και Ιαπωνία

Ειδικότερα: Α) Τα δραματικά γεγονότα που ακολούθησαν την πτώση του τείχους του Βερολίνου, την «κατάρρευση του ανατολικού μπλοκ», τον διαμελισμό της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας τη φρίκη του πολέμου

στην «καρδιά» της Ευρώπης (με την αμφιλεγόμενη γερμανική στάση και τις πρόωρες αναγνωρίσεις ορισμένων κρατιδίων της) την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, σε συνδυασμό με τη σύρραξη στη Μέση Ανατολή, τις νέες εύθραυστες ισορροπίες στο χώρο αυτό και την συνεπακόλουθη αστάθεια στο χώρο της Βαλκανικής (αλβανικό, σκοπιανό κ.λπ.) **έδωσαν μια νέα διάσταση στην όλη ευρωπαϊκή θεώρηση, που ορισμένοι κύκλοι την χαρακτηρίζουν «αισιόδοξη», πλην όμως από τους περισσότερους αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό: Η Ελλάδα, για μια φορά ακόμα αδικείται ανοιχτά, επικαλούμενη -και δίκαια- την έμπρακτη εφαρμογή της «ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ». Τάσεις εθνικισμού, λαϊκισμού και βιαιότητας αναβιώνουν στις μέρες μας, σε βαθμό που να αναρωτιέται κανείς το αν η «Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση» είναι στόχος ρεαλιστικός ή θα παραμείνει το «όνειρο» της γηραιάς Ηπείρου που το «άγγιξε» απλά, χωρίς να το πραγματοποιήσει**

Χωρίς να είναι πρόθεση του υπογράφοντος να αναλύσει ή να τοποθετηθεί στο πολιτικό μέρος του όλου θέματος -μη διαθέτοντας, αναμφίβολα, αξιόπιστα στοιχεία να προχωρήσει σε μια τέτοια εκτίμηση- παραθέτει μόνο στοιχεία της τρέχουσας ειδησεογραφίας, με μοναδικό γνώμονα **να εντοπίσει απλά ορισμένα από τα σημεία που οδηγούν στην απλοϊκή εκτίμηση πως ο δρόμος για την «ευρωπαϊκή ολοκλήρωση», αφ' ενός μεν δεν είναι όσο εύκολη υπόθεση φαινόταν στα τέλη της δεκαετίας του 80 αφ' ετέρου δεν είναι απλά και μόνο «θέμα των τεχνοκρατών»...**

Η Ενωμένη Ευρώπη αναμφίβολα δοκιμάζει σήμερα τη συνοχή της καθώς δημιουργούνται νέες ευθύνες τόσο για τα ίδια τα ΚΜ όσο και προσδοκίες στα άλλα ευρωπαϊκά κράτη που φιλοδοξούν να συνδεθούν με αυτήν Η συνδρομή της Κοινότητας ζητείται σήμερα στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο όλο και περισσότερο, κάτω από την πίεση σημαντικών φαινομένων όπως η γέννηση και αναγέννηση της δημοκρατίας σε νέα κράτη της Ευρώπης, ενώ η αστάθεια στο χώρο της Βαλκανικής και γενικότερα στο Νότο της Ευρώπης, με αμφιλεγόμενη την θέση των πολιτικών εξουσιών (πολιτική διαφθορά στην Ιταλία) της Εκκλησίας (βλέπε ρόλο Βατικανού, απέναντι στις ορθόδοξες βαλκανικές και πρώην σοβιετικές

δημοκρατίες) επιβάλλουν προσαρμογή στις νέες συνθήκες, πολύ μάλιστα περισσότερο, καθώς το μουσουλμανικό στοιχείο αναζητεί ζωτικό χώρο προς την Ευρώπη.

Έτσι, μέσα σε όλα τα άλλα, επανήλθε με δριμύτερο ρυθμό στο «Κοινοτικό Τραπέζι» το ερώτημα: «Εμβάθυνση ή Διεύρυνση»;

Στην «ατζέντα» της Συνόδου του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Λισαβόνας, τον Ιούνιο του 92 καταγράφηκε - ανεξάρτητα από το ότι δεν πάρθηκε απόφαση -η ενδοκοινοτική φιλολογία που διαχρονικά αναπτύχθηκε, σχετικά με τη στρατηγική Διεύρυνσης, ή μη, της Κοινότητας και μάλιστα, με ειδικό βάρος **στη νέα Στρατηγική Διεύρυνσης της Κοινότητας, αντί της Στρατηγικής για την εφαρμογή των αποφάσεων του Μάαστριχτ, που συνιστούσε τη λογική της ΕΜΒΑΘΥΝΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΟΧΗΣ της ήδη υφιστάμενης Κοινότητας.**

Έτσι το ερώτημα «Διεύρυνση ή Εμβάθυνση» απέκτησε για μια ακόμα φορά την επικαιρότητά του, καθώς οι διεθνείς και ιδιαίτερα οι ευρωπαϊκές εξελίξεις ασκούσαν ασφυκτική πίεση υπέρ της πρώτης Στην πραγματικότητα, το κύριο ερώτημα που απασχόλησε τότε (και συνεχίζει να απασχολεί την Κοινότητα) είναι «**Ποια είναι η παγκόσμια στρατηγική της Κοινότητας**»; Κι αυτό, γιατί, αν η Ευρώπη θα επέλεγε τελικά το ρόλο της «αντίρροπης» μεγάλης δύναμης, θα έπρεπε να ακολουθήσει μεθοδολογικά το δρόμο της Εμβάθυνσης για την ανάπτυξη και τη συνοχή του χώρου της που στοχεύουν στη βελτίωση της ανταγωνιστικής της θέσης στην παγκόσμια αγορά. Αν, από την άλλη, θελήσει να κινηθεί στη «σκιά» της Υπερδύναμης, με τη μορφή μιας ζώνης ελεύθερων συναλλαγών στον χώρο της Ευρώπης, τότε η επιλογή της είναι η Διεύρυνση. Στην πρώτη περίπτωση, **η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς είναι ο στόχος (κάτι που ήδη έχει αρχίσει να γίνεται αισθητό στις μέρες μας). Στη δεύτερη περίπτωση, ο στόχος της ολοκλήρωσης και του ενιαίου νομίσματος μετατίθεται σε χρονολογία... του 21ου αιώνα και απλώς εξελίσσεται η διαδικασία της σταδιακής ενσωμάτωσης Ευρωπαϊκών Κρατών (από 12 σε 35) όπου το καθένα διατηρεί στο ακέραιο τις εθνικές του δικαιοδοσίες χωρίς κανένα ίχνος - πλην της ελεύθερης μετακίνησης αγαθών και υπηρεσιών- «κοινής» πορείας.**

Τέτοιου όμως είδους πολιτικές σκοπιμότητες -αν θα επικρατούσαν- ασφαλώς θα έστελναν πολύ πίσω ολόκληρη την προσπάθεια ενοποίησης και εσωτερικής αγοράς, που ασφαλώς δεν είχαν υπόψη ούτε οι αρχικοί «οραματιστές» όταν προχωρούσαν στη σύνταξη θεμελιακών κοινοτικών κειμένων (Λευκή Βίβλος, Πράσινη Βίβλος, Συνθήκη Ενοποίησης κ.λπ.)

Το όλο ζήτημα ανάγεται στη φιλοσοφική αναζήτηση της κατάλληλης για τα ευρωπαϊκά δεδομένα «αρχιτεκτονικής» της Ευρώπης με σημείο αναφοράς το χώρο της σε σχέση με τις διαρκώς μεταβαλλόμενες διεθνείς συγκυρίες και συνθήκες.

Β) Η αρνητική (για την Ενωμένη Ευρώπη) τροπή των διαπραγματεύσεων για τη γεωργία στα πλαίσια της GATT (Κύκλος Ουρουγουάης)

Εισαγωγικά επισημαίνεται πως η τελευταία τουλάχιστον πενταετία έχει τροφοδοτήσει τον διεθνή Τύπο με ειδήσεις και γεγονότα, **αναφορικά με την εμπορία αγροτικών προϊόντων.** αφού στο επίκεντρο των εξελίξεων σχετικά βρίσκεται ο γνωστός Γύρος της Ουρουγουάης στα πλαίσια της GATT (στον οποίο περιλαμβάνεται και ο Αγροτικός Τομέας)

Υπάρχει μια γενική άποψη πως οι **ΔΥΟ** «μονομάχοι» (ΗΠΑ και ΕΚ) που βρίσκονται στο επίκεντρο των διαπραγματεύσεων, αγωνίζονται ο καθένας τους να στηρίξει την ανταγωνιστική του θέση στη Γεωργία και την εμπορία των αγροτικών τους προϊόντων, αντιπαραθέτοντας **δύο διαμετρικά αντίθετα πρότυπα: το προστατευτικό πρότυπο της Κοινότητας το φιλελεύθερο πρότυπο των Η.Π.Α.**

Αν και δεν θα μπορούσε κανείς να αρνηθεί το σκεπτικό αυτό ως αφετηριακό σημείο **-ως σημείο εκκίνησης των διαπραγματεύσεων-**, ωστόσο, θα πρέπει να «δει» τον αμερικανικό «φιλελευθερισμό» με πολύ σκεπτικισμό: Σε μελέτη της F.N.S.E.A. -στηριγμένη σε στοιχεία U.S.D.A των ΗΠΑ, που δημοσιεύθηκε στην περίοδο 1978-1979- διαπιστώνει κανείς ότι η αμερικανική πολιτική στον τομέα της Γεωργίας **δεν συνιστά ένα σύστημα τόσο «φιλελεύθερο» όσο «θέλει» να «δείχνει».** Χαρακτηριστικά, αναφέρεται στην ως άνω Έκθεση

- Μελέτη, πως «... η Αμερικανική Αγροτική Πολιτική είναι ένα **σύστημα διοικητικό και πολύπλοκο, μακριά από την έννοια του φιλελευθερισμού...»**

Στο βαθμό που η εξέλιξη της Αμερικανικής Αγροτικής Πολιτικής -ενταγμένη στα πλαίσια των διαπραγματεύσεων GATT με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα- θα μπορούσε να αφορά την Ευρώπη, κρίνεται σκόπιμη μια έστω επιγραμματική αναδρομή, σ' αυτή καθεαυτή την εξέλιξή της και τη σημερινή της θέση - κατάσταση.

Η ιστορία της Αμερικανικής Αγροτικής Πολιτικής φαίνεται να ξεκινά νωρίς τη δεκαετία του 30 και συνιστά θεμελιακό στοιχείο του τεράστιου αγροδιατροφικού τομέα των ΗΠΑ. Ως συνέπεια της οικονομικής κρίσης του 29, το NEW DEAL του Προέδρου Ρούσβελτ περιέχει τα πρώτα σπέρματα της αγροτικής πολιτικής των Η.Π.Α: Το Νομοθέτημα «Agricultural Adjustment Act» θέτει ως στόχο την ανόρθωση του αγροτικού εισοδήματος **με τη στήριξη των τιμών των αγροτικών προϊόντων και με άμεσες ενισχύσεις στον παραγωγό (ό,τι κάνει και η Κ.Α.Π στην Κοινότητα)**

Παράλληλα, περιέχονται ρυθμίσεις με τις οποίες φαίνεται να σταθεροποιείται μια πολιτική διαφύλαξης των φυσικών πόρων.

Η πολιτική αυτή της «διπλής στήριξης» διατηρείται μέχρι τη δεκαετία του 50. Στη δεκαετία του 60 πραγματοποιείται μία στροφή γενικότερη της Αμερικανικής Πολιτικής: Η πολιτική των «υψηλών τιμών» και των μεγάλων δημόσιων δαπανών για τη στήριξη των εξαγωγών **εγκαταλείπεται** και οι **αγροτικές τιμές «οδηγούνται» στα διεθνή επίπεδα.** Αυτή όμως η πολιτική, διαχρονικά είχε το κόστος της που μεταφράζεται σε διαχρονική απώλεια των αγορών (στο διεθνές επίπεδο) καθώς και την κάμψη της ανταγωνιστικότητας των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων. Ιδιαίτερα έντονη γίνεται η απώλεια αυτή μέσα στη δεκαετία του 80: Οι αμερικανικές εξαγωγές γνωρίζουν μια πρωτοφανή πτώση (της τάξης του 40%, μόνο μέσα στο χρονικό διάστημα 1981-1986) Η αμερικανική γεωργία εισέρχεται σε βαθιά κρίση και η «Διοίκηση» αναγνωρίζει για πρώτη φορά την αναγκαιότητα **λήψης μέτρων ανόρθωσης και**

αναδιοργάνωσης της Αμερικανικής Αγροτικής Πολιτικής. Ο ρόλος της αγοράς αξιολογείται ως κυρίαρχος και «ενδυναμώνεται» με την πτώση των «τιμών ασφάλειας» και τη σημαντική διαφοροποίηση της στήριξης του αγροτικού τομέα με σκοπό τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αμερικανικών αγροτικών προϊόντων Σήμερα, η όλη αμερικανική προσέγγιση για τη διατήρηση της ανταγωνιστικότητας της αγροτικής παραγωγής με παράλληλη **προστασία του φυσικού περιβάλλοντος** εντάσσεται στο Νόμο - Πλαίσιο του 1990, μετά από συμφωνία της GATT. Σύμφωνα με το Σύστημα αυτό: η πολιτική στήριξης στον **τομέα των μεγάλων καλλιεργειών** (που ας σημειωθεί απορροφά το 60% των ενισχύσεων) περιλαμβάνει **αφ' ενός μεν μια τιμή «κατωφλιού - ασφαλείας** ίση με το 85% του Μέσου Όρου των τιμών του προϊόντος που επιτεύχθηκε κατά την τελευταία πενταετία, **αφ' ετέρου δε«(περιλαμβάνει) τις άμεσες ενισχύσεις** (που πληρώνονται στον παραγωγό ως διαφορά μεταξύ «τιμής - στόχου» και «τιμής - αγοράς») Στο «γάλα» υπάρχει το «Marketing Order» και επιπλέον ένα **σύστημα στήριξης των τιμών** στην εσωτερική διαχείριση των Αγροτικών Οργανώσεων, στον τομέα Γάλακτος (εξασφάλιση μιας «ελάχιστης εγγυημένης τιμής» στον παραγωγό) Στα **σιτηρά** υπάρχουν άμεσες ενισχύσεις, ενώ σε ορισμένα προϊόντα υπάρχουν και **έμμεσες ενισχύσεις** Εξάλλου, για την **προστασία της εσωτερικής αγοράς** και την ευχερέστερη διακίνηση αγροτικών προϊόντων στο εσωτερικό έχει **προβλεφθεί ο μηχανισμός των ποσοστώσεων (quotas), όταν οι εισαγωγές αντίστοιχων γεωργικών προϊόντων ξεπεράσουν κατά 10% ένα συγκεκριμένο «πλαφόν»** Από κει και πέρα υπάρχει μια σειρά διοικητικών και άλλων μηχανισμών της Αμερικανικής Αγροτικής Πολιτικής, που δείχνει τον σαφώς πολύπλοκο διοικητικό χαρακτήρα της, καθώς και τον προγραμματισμό και εξάρτηση, στα πλαίσια μιας συνολικής -όχι μόνο στρατηγικής- παρακολούθησης αλλά και προγραμματιζόμενης πολιτικής.

Από τα ανωτέρω -όπου η παρούσα εργασία αποφεύγει να υπεισέλθει σε λεπτομέρειες- **διαφαίνεται ότι η Αμερικανική Αγροτική Πολιτική έχει ΠΟΛΛΑ ΚΟΙΝΑ ΣΗΜΕΙΑ με την Κοινή Αγροτική Πολιτική της Κοινότητας (με την αναθεωρημένη της μορφή)**

Υπάρχουν ωστόσο διαφορές που καθιστούν σημαντική τη διαφοροποίηση (μεταξύ των δύο συστημάτων) και η οποία (διαφοροποίηση) αντανακλά τη διαφορετική μορφολογία μεταξύ των δύο τομέων της γεωργίας: τον Αμερικανικό και τον Κοινοτικό Έχουν καταχωρηθεί από τους ερευνητές δύο βασικά στοιχεία διαφοροποίησης μεταξύ των δύο συστημάτων

1. η επέκταση των ενισχύσεων και η εξατομίκευση σε επίπεδο γεωργικής εκμετάλλευσης.

2. ο προσδιορισμός της αγρανάπαυσης σε ετήσια βάση σε σχέση με τα αποθέματα

Αναμφίβολα, το κόστος Διοικητικής Παρακολούθησης της Αμερικανικής Πολιτικής, σε συνδυασμό με το κόστος στήριξης της αγροτικής παραγωγής είναι πολύ υψηλό, επιβαρύνοντας σημαντικά τον Ομοσπονδιακό Προϋπολογισμό. Η Αμερικανική Αγροτική Πολιτική βρίσκεται σήμερα σε μια κατάσταση «φαύλου κύκλου», **όσο δεν επέρχεται συμφωνία στις διεθνείς τιμές στα πλαίσια της GATT. Κι αυτό, γιατί μια ενδεχόμενη μείωση του κόστους παρακολούθησης των τιμών των αγροτικών προϊόντων, θα πυροδοτούσε ενδεχόμενα μια αύξηση της παραγωγής για να αντισταθμιστεί «απώλεια στήριξης» του αγροτικού εισοδήματος. Η αύξηση της παραγωγής πάλι, με την υπερπροσφορά θα οδηγούσε σε μείωση των τιμών, που με τη σειρά της θα επέβαλε την στήριξη με άμεσες ενισχύσεις ως αναγκαιότητα.**

Έτσι λοιπόν οι υπεύθυνοι της Αγροτικής Πολιτικής των ΗΠΑ ζητούν από τους εταίρους τους στις διαπραγματεύσεις της GATT (ουσιαστικά από τους Ευρωπαίου - Κοινοτικούς) να **εφαρμόσουν μία πρακτική στο διεθνές εμπόριο την οποία οι ίδιοι έχουν «προσδέσει» σε μια εύκολα ανατρέψιμη πορεία**

Όπως και να έχει το ζήτημα, ο πρόσφατος διαπραγματευτικός κύκλος (Ουρουγουάης) «κλείνει» με μια κατ' αρχήν επικράτηση των αμερικανικών θέσεων, με αντίστοιχη υποχώρηση της Κοινότητας στις θέσεις της, για την Κοινή της Αγροτική Πολιτική με έμφαση το τμήμα των εγγυήσεων του αγροτικού εισοδήματος.

Η ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ ΤΗΣ GATT

1. Η καινούρια φιλοσοφία αναθεώρησης της **Κοινής Αγροτικής Πολιτικής** (Κ.Α.Π.) που άρχισε σταδιακά από το Μάιο 1992 όσον αφορά τον τρόπο και το ύψος στήριξης της κοινοτικής παραγωγής κατά προϊόν και οι πρόσφατες (15.12.93) αποφάσεις που λήφθηκαν στα πλαίσια της **Διεθνούς Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου**, γνωστής ως **GATT**, επηρεάζουν αναπόφευκτα τον ελληνικό αγροτικό τομέα και διαμορφώνουν νέα δεδομένα για την αγροτική οικονομία της χώρας μας.

Οι επιπτώσεις από την απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου για όλα τα γεωργικά προϊόντα είναι αισθητές από **1.1.95** που άρχισε να εφαρμόζεται η Συμφωνία της GATT. Ιδιαίτερα, όμως, εκτεθειμένα στο διεθνή ανταγωνισμό αναμένεται να είναι τα καλούμενα **μεσογειακά προϊόντα**, ήτοι **οπωροκηπευτικά, κρασίκαι λάδι**, για τα οποία η Κ.Α.Π. δεν «πρόλαβε» να αναθεωρηθεί, σε αντίθεση με εκείνα των βορείων ευρωπαϊκών χωρών (κρέας, γάλα-γαλακτοκομικά, ελαιούχοι σπόροι, σιτηρά κ.λ.π.), για τα οποία έγινε αναθεώρηση της Κ.Α.Π. και υπήρξε γενναίο κοινοτικό αντιστάθμισμα.

Κατά τη διάρκεια της Ελληνικής Προεδρίας του Α εξαμήνου του '94 η Ευρωπαϊκή Ένωση διαμόρφωσε τους εφαρμοστικούς Κανονισμούς της Συμφωνίας GATT και θα αναθεωρήσει την Κοινή Αγροτική Πολιτική για τα μεσογειακά προϊόντα (οπωροκηπευτικά, κρασί, λάδι), που κατ' εξοχήν ενδιαφέρουν τη χώρα μας και επηρεάζουν άμεσα το αγροτικό εισόδημα.

Η ΚΑΠ είναι η μόνη ολοκληρωμένη κοινοτική πολιτική που προβλεπόταν ήδη από τη Συνθήκη της Ρώμης. Στόχοι της ήταν

η επισιτιστική επάρκεια και η στήριξη του αγροτικού εισοδήματος. Μετά από τρεις και πλέον δεκαετίες, η πολιτική αυτή έγινε **θύμα της ίδιας της επιτυχίας της**, φθάνοντας σε υπερπαραγωγή και αυξάνοντας το αγροτικό εισόδημα με σημαντική επιβάρυνση του κοινοτικού προϋπολογισμού (δυσανάλογο δημοσιονομικό κόστος).

Τα αποτελέσματα αυτά οδήγησαν στην ανάγκη **περιορισμού της παραγωγής και σύνδεσής της με κριτήρια ανταγωνιστικότητας.** Προκειμένου να επιτευχθεί αυτή, η Κοινότητα αποφάσισε να αντικαταστήσει τη στήριξη της τιμής ορισμένων βασικών γεωργικών αγαθών, με εισοδηματική στήριξη ανά στρέμμα και παραγόμενη ποσότητα ή κεφαλή ζώου, κατά περίπτωση. Η αλλαγή αυτή της βασικής φιλοσοφίας της ΚΑΠ αποτελεί ασφαλώς μια ριζοσπαστική μεταβολή στα βασικά δεδομένα της κοινοτικής αγροτικής οικονομίας.

Η φιλοσοφία της νέας ΚΑΠ είναι η σύνδεση του όγκου της παραγωγής και του ύψους του αγροτικού εισοδήματος με τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης του παγκόσμιου εμπορίου.

Η νέα Κ.Α.Π. έχει ως στόχο το εισόδημα των παραγωγών να προέρχεται, όσο γίνεται περισσότερο, από την αγορά, δηλαδή από την πώληση των προϊόντων τους και όχι από τους μηχανισμούς των παρεμβάσεων. Ο κύριος ρόλος των εγγυημένων τιμών θα είναι παράγοντας εξισορρόπησης της προσφοράς και της ζήτησης και όχι ρόλος στήριξης των αγροτικών εισοδημάτων, αλλά με σαφή κοινωνικό χαρακτήρα. η αγοραστική παρέμβαση θα είναι συγκυριακή και δεν θα διαμορφώνει μια παράλληλη αγορά προς την ελεύθερη. Όταν δε οι παραγόμενες ποσότητες θα ξεπερνούν το καθορισμένο όριο, το κόστος για τη διάθεση του πλεονάσματος θα το φέρουν οι ίδιοι οι παραγωγοί.

Αυτό σημαίνει ότι **δημιουργούνται νέες προϋποθέσεις ανταγωνιστικότητας** και επιβίωσης της γεωργίας.

Η νέα Κ.Α.Π. έχει επίσης διευρυμένη αντίληψη για την **περιβαλλοντική γεωργία**, αναγνωρίζει τον αγρότη όχι μόνο σαν παραγωγό, αλλά και σαν κάτοικο περιοχής που προσφέρει στην κοινωνία σαν σύνολο.

Η αναθεωρημένη Κ.Α.Π. αφορά σημαντικό αριθμό τομέων της γεωργικής παραγωγής, όχι όμως και το σύνολό της. Συγκεκριμένα αφορά τα **γαλακτοκομικά, το βόειο και αιγοπρόβειο κρέας, τα σιτηρά, τους ελαιούχους σπόρους, το βαμβάκι** και τον **καπνό.**

Η Συμφωνία της GATT Το διεθνή γεωργικό χώρο επηρεάζουν κρίσιμα οι αποφάσεις που λαμβάνονται στα πλαίσια της **Διεθνούς Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου,** γνωστής ως **GATT,** στην οποία συμμετέχουν οι περισσότερες χώρες του κόσμου. Οι χώρες αυτές αναγνώρισαν την ανάγκη ύπαρξης μιας Συμφωνίας, που θα οδηγούσε στην άρση των εμποδίων προστατευτισμού στην εμπορία αγαθών και υπηρεσιών, με σκοπό την αύξηση του διεθνούς εμπορίου, τη μείωση της ανεργίας και την έξοδο από την οικονομική ύφεση.

Αξίζει να δοθεί μεγαλύτερη έκταση στη Συμφωνία αυτή και στις επιπτώσεις που προβλέπεται να έχει στο εμπόριο και στις τιμές των γεωργικών προϊόντων και κατ' επέκταση στο γεωργικό εισόδημα του Έλληνα αγρότη.

Όταν πριν από 7 χρόνια στην Πούντα ντελ Εστε της Ουρουγουάης (από κει πήρε το όνομά του ο γύρος των διαπραγματεύσεων ως Γύρος της Ουρουγουάης), ξεκινούσαν οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των 117 χωρών μελών της GATT (General Agreement on Tariffs and Trade), παρά τη δυσκολία τους για μια συνολική συμφωνία όσον αφορά το **εμπόριο,** τις **υπηρεσίες** και τη **γεωργία,** κανένας δεν πίστευε ότι θα διαρκούσαν τόσα πολλά χρόνια (ο Γύρος είχε προγραμματιστεί να διαρκέσει 4 χρόνια) και μάλιστα ανά πάσα στιγμή να κινδυνεύουν να «τιναχθούν στον αέρα» εξαιτίας των διαφωνιών στο γεωργικό τομέα.

Βέβαια, από την αρχή που είχε συζητηθεί το θέμα της ορθολογικής ανακατανομής της αγροτικής παραγωγής και της απελευθέρωσης της εμπορίας των τροφίμων, είχε επισημανθεί ότι η περικοπή των ενισχύσεων και επιδοτήσεων στα αγροτικά προϊόντα θα ήταν το «αγκάθι» των διαπραγματεύσεων. Την εποχή εκείνη, αλλά και αργότερα ακόμη, οι ΗΠΑ έβλεπαν να χάνουν μεγάλο μέρος της διεθνούς αγοράς αγροτικών

προϊόντων, έναντι της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και οι εξαγωγές τους σε αξία να πέφτουν σιγά-σιγά παγκόσμια από την πρώτη στη δεύτερη θέση.

Την ίδια ώρα ο αμερικανικός ομοσπονδιακός προϋπολογισμός επιβαρυνόταν με όλο και μεγαλύτερες δαπάνες για την επιδότηση των εξαγωγών, ώστε τα αμερικανικά αγροτικά προϊόντα να μη χάσουν και άλλες αγορές.

Έτσι, ήταν φυσικό ότι οι ΗΠΑ στο Γύρο της Ουρουγουάης θα έθεταν ως πρώτη προτεραιότητα την εξισορρόπηση των αγορών και τη μείωση των ενισχύσεων και επιδοτήσεων, πιέζοντας την Ευρωπαϊκή Κοινότητα να περικόψει και τις δικές της ενισχύσεις που προβλέπονται στην Κοινή Αγροτική Πολιτική (Κ.Α.Π.) και να «ανοίξει» την αγορά της.

Από τότε μεσολάβησαν μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις σε πολλά επίπεδα, έγινε προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας για την αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και την περιστολή των δαπανών του κοινοτικού προϋπολογισμού και φθάσαμε τον Νοέμβριο 1992 στο προσύμφωνο ΕΟΚ- ΗΠΑ, το ονομαζόμενο **συμφωνία του Blaire House** (Washington), στην οποία προβλέπονται δεσμεύσεις μείωσης στα προσεχή **έξι χρόνια** (1994-1999) σε τρία επίπεδα (i) της προστασίας στα σύνορα, (ii) της εσωτερικής στήριξης και (iii) των εξαγωγικών ενισχύσεων.

Τα προϊόντα που περιελάμβανε η Συμφωνία αυτή των δύο μεγαλύτερων δυνάμεων στην αγορά αγροτικών προϊόντων, ήτα κατά βάση τα **μεσογειακά**, τα **δημητριακά**, η **ζάχαρη**, οι **ελαιούχοι σπόροι**, τα **γάλα** και τα **γαλακτοκομικά**, τα **πουλερικά** και τα **αβγά**, καθώς και το **βόειο κρέας**.

Τις παραχωρήσεις αυτές της Κοινότητας ζήτησαν και πέτυχαν οι Αμερικανοί με την απειλή ότι σε αντίθετη περίπτωση ένας νέος εμπορικός πόλεμος μεταξύ των δύο μερών θα ήταν γεγονός, αλλά και αφήνοντας να εννοηθεί ότι θα έκαναν παραχωρήσεις στα άλλα θέματα που βρίσκονταν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων της GATT (βιομηχανία, ναυτιλία, πνευματικά δικαιώματα στα προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών, τράπεζες, ασφάλειες, κλωστοϋφαντουργικά κ.ά.). Παράλληλα οι ΗΠΑ με τη συμφωνία του Blaire House

αναγνώριζαν τις ενισχύσεις που δίνονται με τη νέα Κ.Α.Π., καθώς και τις ενισχύσεις που ίσχυαν για τους αγρότες της Κοινότητας την περίοδο 1986-89.

Στη συμφωνία του Blaire House σφοδρή ήταν η αντίδραση της Γαλλίας και των αγροτών της, όχι φυσικά τυχαία, αφού η Γαλλία είναι η μεγαλύτερη εξαγωγός χώρα αγροτικών προϊόντων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα και πρώτη εξαγωγός χώρα στον κόσμο σε ορισμένα προϊόντα (δημητριακά, κρασιά κ.α.). Η συνεταιριστική COPA συγκεκριμένα υποστήριξε ότι η Συμφωνία της Ουάσιγκτον θα οδηγήσει μεσοπρόθεσμα σε σημαντική μείωση της κοινοτικής αγροτικής παραγωγής, σε πτώση των τιμών των αγροτικών προϊόντων, σε μείωση των επενδύσεων στη γεωργία και, τέλος, στη μείωση της κύριας απασχόλησης στον αγροτικό τομέα και αύξηση της ανεργίας. Οι υπόλοιπες βόρειες χώρες της Κοινότητας (Γερμανία, Αγγλία, Ολλανδία) κράτησαν πιο ήπια στάση, προσδοκώντας παραχωρήσεις στα άλλα θέματα των διαπραγματεύσεων της GATT, εκτός των αγροτικών. Και η χώρα μας, παρά τις επιμέρους επιφυλάξεις της, κράτησε επίσης ήπια στάση.

Σημειώνεται ότι ο κύριος παράγων ώθησης για μια γρήγορη ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων ήταν οι ΗΠΑ και ο αμερικανός Πρόεδρος, γιατί η σχετική εντολή που είχε ληφθεί από το Κογκρέσο διαρκούσε ως τις **15.12.93** και για τη συνέχεια θα απαιτείτο νέα εντολή με όλες τις ενδεχόμενες ενδοαμερικανικές πολιτικές περιπλοκές και οριστική κατάρρευση του Γύρου της Ουρουγουάης.

Για το λόγο αυτό ο Αντιπρόεδρος της Commission επί των εξωτερικών οικονομικών σχέσεων και εμπορίου (Sir Leon Britan) μετέβη αμέσως στη Washington για να θέσει τα νέα δεδομένα και να ζητήσει «ερμηνείες και διευκρινίσεις» επί της Συμφωνίας του Blaire House.

Κύρια επιδίωξη της Ελλάδας ήταν τότε η καλύτερη μεταχείριση των μεσογειακών προϊόντων, έναντι των υπολοίπων κοινοτικών προϊόντων και το κατά πόσο θα μειωθούν οι κοινοτικές ενισχύσεις και επιδοτήσεις στα προϊόντα εκείνα που ακόμη δεν έχει γίνει αναθεώρηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, όπως τα **οπωροκηπευτικά**, τη ζάχαρη, το **κρασί** και

το λάδι. Γιατί στη συμφωνία ΕΟΚ-ΗΠΑ δεν ξεκαθαρίστηκε τι θα συμβεί με τις ενισχύσεις και επιδοτήσεις στα προϊόντα εκείνα που η αναθεώρηση της ΚΑΠ θα γίνει τους επόμενους μήνες.

Η τελική ανακοίνωση που έδωσε στη δημοσιότητα η Βελγική Προεδρία με τη λήξη των εργασιών του Συμβουλίου (μεικτή συνεδρίαση Υπουργών Εξωτερικών και Γεωργίας των 12 της Δευτέρας 20.9.93) δείχνει ότι οι Έλληνες παραγωγοί θα μπορούσαν ίσως να περάσουν και το «σκόπελο» της GATT χωρίς ουσιαστικές απώλειες:

«Το Συμβούλιο Υπουργών και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεσμεύονται ότι για τα προϊόντα που δεν έχουν αποτελέσει μέχρι στιγμής αντικείμενο αναθεώρησης της αγοράς τους θα ληφθούν τα απαραίτητα μέτρα που θα διασφαλίζουν το εισόδημα των παραγωγών και το καθεστώς της κοινοτικής προτίμησης».

Έτσι είχαν τα πράγματα μέχρι την 15.12.93, οπότε κλήθηκε η Ελλάδα να επικυρώσει, μαζί με τα άλλα Κ-Μ της Ε.Ε, τη **Συμφωνία της GATT** που επιτεύχθηκε μόλις την προηγούμενη μέρα. Η Συμφωνία αυτή, με δετή μεταβατικό χαρακτήρα και έναρξη ισχύος την 1.1.95, αφορά **το σύνολο της αγροτικής παραγωγής** και σε γενικές γραμμές **περιλαμβάνει** δεσμεύσεις για τη:

- μείωση κατά 20% της εσωτερικής στήριξης (επιδοτήσεις),
- μείωση των επιδοτούμενων εξαγωγών κατά 36% σε αξία και 21% σε όγκο,
- μετατροπή των εισαγωγικών φραγμών σε δασμούς και στη συνέχεια μείωσή τους κατά 36%,
- σταδιακό άνοιγμα των κλειστών αγορών ρυζιού της Ιαπωνίας και της Β. Κορέας,
- μείωση των δασμών επί των εξωτερικών προϊόντων σε ποσοστό μεγαλύτερο του 40%.

Η Τελική Συμφωνία της GATT είναι η ίδια με τη Συμφωνία του Blaire House βελτιωμένη μόνο για τα προϊόντα των βορείων χωρών (κρέας, γάλα, δημητριακά, σπόρους). Ας μη διαφεύγει επίσης ότι τα προϊόντα αυτά εξακολουθούν να έχουν αυξημένο ενδιαφέρον και για τα λοιπά μεσογειακά Κ-Μ της

Ε.Ε. (Ιταλία, Ισπανία, Γαλλία, ακόμα και Πορτογαλία), πλην της Ελλάδας. Κι αυτό λόγω της διαρθρωτικής (κλαδικής) ανισορροπίας που παρατηρείται στη χώρα μας, δηλαδή η φυτική παραγωγή να αντιπροσωπεύει το 65-70% της αξίας της αγροτικής παραγωγής, με βασικό μάλιστα κορμό παραγωγής τα προϊόντα που δεν πρόλαβαν ν' αναθεωρηθούν στα πλαίσια της Κ.Α.Π., όπως τα φρούτα, τα εσπεριδοειδή, το λάδι και το κρασί.

Όσον αφορά **τα μεσογειακά αγροτικά προϊόντα, η Συμφωνία της GATT** με εξαετή χρονικό ορίζοντα είναι πλέον σαφής και οριστική: μειώνονται κατά 36% οι δασμοί που επιβάλλει η Ε.Ε. σε ομοειδή μεσογειακά αγροτικά προϊόντα που εισάγονται από Κ-Μ της Κοινότητας, ενώ παράλληλα μειώνεται η εσωτερική στήριξη (κοινοτικές επιδοτήσεις) των αγροτών κατά 20% και βαθμιαία μειώνονται οι επιδοτούμενες εξαγωγές μεσογειακών προϊόντων της Κοινότητας προς τρίτες χώρες κατά 21% σε όγκο και 36% σε αξία (εξαγωγικές επιδοτήσεις).

Επιπτώσεις στη Γεωργία Η υπαγωγή των αγροτικών προϊόντων στο διεθνή ανταγωνισμό αποτελεί μια δοκιμασία για το μέλλον της ευρωπαϊκής γεωργίας και ταυτόχρονα μια πρόκληση για την εφαρμογή μιας αποτελεσματικότερης Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Με την απόφαση για αναθεώρηση της Κ.Α.Π. (21.5.1992) τέθηκαν οι βάσεις της νέας πολιτικής για τα περισσότερα αγροτικά προϊόντα, εκτός των οπωροκηπευτικών.

Οι μακροχρόνιες επιπτώσεις από τη νέα Συμφωνία για την Κοινοτική γεωργία έχουν τις **θετικές και αρνητικές** τους πλευρές. Πιο συγκεκριμένα προβλέπεται:

- **Εξοικονόμηση πόρων** από την περικοπή των επιδοτήσεων και τη μείωση της παραγωγής πλεονασματικών προϊόντων και χρησιμοποίησή τους εν μέρει στην ανάπτυξη της υποδομής, της έρευνας και άλλων τομέων της οικονομίας.
- Καλύτερες **εμπορικές ευκαιρίες** (άνοιγμα αγορών)για τους αποτελεσματικούς-ανταγωνιστικούς παραγωγούς.
- Θετικότερες επιπτώσεις για το **περιβάλλον** με την ορθολογικότερη κατανομή των καλλιεργειών και την εφαρμογή ηπιότερων καλλιεργητικών τεχνικών.

- Χαμηλότερες τιμές για τον καταναλωτή και μείωση του **πληθωρισμού**.

- Αναπότρεπτη **μείωση της παραγωγής και σε προϊόντα μη πλεονασματικά**.

- Σημαντική **πτώση του γεωργικού εισοδήματος** των μικρομεσαίων καλλιεργητών ιδιαίτερα των μειονεκτικών αγροτικών περιοχών της Κοινότητας και δημιουργία δύσκολων συνθηκών για μελλοντική επιβίωσή τους.

- Διατάραξη του κοινωνικοοικονομικού ιστού αγροτικών περιοχών της Κοινότητας από την αναμενόμενη **μείωση της γεωργικής απασχόλησης** (ερήμωση υπαίθρου), **αύξηση της ανεργίας** και τον ισχυρό κλονισμό ή κατάρρευση ορισμένων παραγωγικών κλάδων που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με τη γεωργία.

Οι επιπτώσεις θα είναι ασφαλώς δυσμενέστερες για τα μεσογειακά προϊόντα και κυρίως το **λάδι, κρασί, εσπεριδοειδή** και **φρούτα**, που αποτελούν το βασικό κορμό της αγροτικής οικονομίας των νοτίων περιοχών της Ε.Ε. και δεν περιλήφθηκαν στην τελευταία αναθεώρηση της Κ.Α.Π. Θα υποστούν δηλαδή ενιαία μεταχείριση με τα πλεονασματικά προϊόντα των Βορείων χωρών της Ε.Ε., για τα οποία προβλέπονται μέτρα αντιστάθμισης και θα βρεθούν έτσι σε πολύ μειονεκτική θέση.

Για την Ελλάδα, χώρα κατ' εξοχή αγροτική (25% αγρότες, αγροτικό εισόδημα 12-14% του Α.Ε.Π.) με μεγάλα οικονομικά προβλήματα (πληθωρισμός, ελλείμματα), που στηρίζει κατά ένα μεγάλο ποσοστό το αγροτικό εισόδημα στα προϊόντα αυτά (λάδι, κρασί, φρούτα), οι επιπτώσεις από τη συμφωνία της GATT θα είναι δυσμενέστερες και ενδεχομένως θα προστεθούν νέα προβλήματα στα ήδη υπάρχοντα (διαρθρωτικές αδυναμίες, χαμηλή ανταγωνιστικότητα, προβλήματα εμπορίας), αν δεν ληφθούν εγκαίρως μέτρα εσωτερικής αντιστάθμισης των απωλειών.

Οι δυσκολίες που αντιμετώπισε **η ελληνική Κυβέρνηση στα πλαίσια της Προεδρίας του Α' εξάμηνου του 1994 για αναθεώρηση της Κ.Α.Π. των μεσογειακών προϊόντων** είναι πολλά και μεγάλες, κι αυτό για δύο λόγους:

Ο πρώτος ήταν η Συμφωνία του Blaire House, που έγινε

τελικά Συμφωνία GATT, αφήνει μικρά περιθώρια για χορήγηση εισοδηματικών ενισχύσεων στους παραγωγούς μεσογειακών προϊόντων, διότι, όπως επισημαίνεται, η αναθεώρηση των αγορών κοινοτικών προϊόντων στο μέλλον, δεν θα πρέπει να ξεπερνάει σε δαπάνες τις χρηματοδοτήσεις που διέθετε η Κοινότητα ανά προϊόν το 1992.

Ο δεύτερος λόγος είναι ότι ακόμη κι αν δεν υπήρχε η προηγούμενη δέσμευση, πάλι είναι δύσκολη η λήψη μέτρων υπέρ των παραγωγών μεσογειακών προϊόντων, διότι (i) το Γεωργικό Ταμείο (FEOGA) προβλέπεται να έχει το 1994 έλλειμμα στον Προϋπολογισμό του και (ii) στην Σύνοδο Κορυφής των Βρυξελλών οι «12» αποφάσισαν ότι οι γεωργικές δαπάνες δεν μπορούν να ξεπεράσουν το δημοσιονομικό πλαίσιο που αποφασίσθηκε στη Σύνοδο του Εδιμβούργου (Δεκ. '92).

Η αντίδραση του αγροτικού κόσμου της Κοινότητας με ιδιαίτερη έμφαση, εκείνου της γαλλίας - υπήρξε έντονη και σε ορισμένες περιπτώσεις, βίαιη. Ο Κοινοτικός Νότος ειδικότερα, είχε - και έχει - κάθε λόγο να ανησυχεί για τη νέα κατάσταση που διαμορφώνεται σχετικά με την Κοινοτική στήριξη της γεωργίας και του γεωργικού εισοδήματος. Ένα φάσμα «προτιμησιακών συμφωνιών» που κατά καιρούς έχει υπογράψει η Κοινότητα με χώρες της μεσογείου (εκτός του χώρου της) **καθιστούν την διείσδυση των αγροτικών τους προϊόντων στην ευρωπαϊκή και διεθνή αγορά, δυσχερή. Επιπλέον, η «μεσογειακή γεωργία» της Κοινότητας έχει πολλές ιδιομορφίες που καθιστούν - θεωρητικά τουλάχιστον - επιβεβλημένη την συνέχιση της στήριξης των τιμών παραγωγού. (Γι' αυτό, και δόθηκε «παράταση» ενός έτους στη μεσογειακή γεωργία, όταν καθορίζονταν οι τιμές των γεωργικών προϊόντων 1992-1993. Από κει και πέρα, γίνεται φανερό ότι οι πρόσφατη συμφωνία στα πλαίσια της GATT, κάθε άλλο παρά θετική επίδραση θα μπορούσε να έχει στην ευρωπαϊκή γεωργία: Οι υπεύθυνοι χάραξης και σχεδιασμού της αγροτικής/γεωργικής ανάπτυξης φαίνεται να αναπροσανατολίζουν στρατηγικούς στόχους για την ανάπτυξη της υπαίθρου.**

Τέταρτος ΣΤΑΘΜΟΣ/ΟΡΟΣΗΜΟ της σύγχρονης Κοινοτικής Πολιτικής: «Η Συνθήκη για την ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (Συνθήκη του ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ) και το ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΚΕΤΟ DELORS (12) (13)

«Κορυφαίο, μέχρι σήμερα, γεγονός στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης» χαρακτηρίζεται η **ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ**, που αποφασίστηκε από τους Αρχηγούς Κρατών και Κυβερνήσεων των Κρατών-Μελών, στις 12 Δεκεμβρίου 1991, στο Μάαστριχτ της Ολλανδίας και υπογράφτηκε από τους Υπουργούς Εξωτερικών των Κ-Μ στις 7 Φεβρουαρίου 1992. Στο σκεπτικό της αιτιολογικής Έκθεσης του κειμένου της Συνθήκης - που προηγείται των επιμέρους άρθρων/ρυθμίσεων - οι «12» δείχνουν **«αποφασισμένοι** να προχωρήσουν ουσιαστικά σε ένα νέο στάδιο προς την Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση που άρχισε με την δημιουργία των «Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων», με την δημιουργία **σταθερών βάσεων για τη μελλοντική οικοδόμηση της Ευρώπης**, προσήλωση στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, της **«αλληλεγγύης» μεταξύ των λαών τους** την ενίσχυση της δημοκρατικής και αποτελεσματικής λειτουργίας των οργάνων, μέσα σ' ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο, προκειμένου **να επιτύχουν την ενίσχυση και σύγκλιση των οικονομιών τους και την ίδρυση Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ενιαίο σταθερό νόμισμα) και την προώθηση της ολοκλήρωσης της εσωτερικής αγοράς, με παράλληλη την «κοινή ιθαγένεια» τη διαμόρφωση «κοινής εξωτερικής πολιτικής» τη διευκόλυνση της κινητικότητας ατόμων - αγαθών - υπηρεσιών στον ενοποιημένο ευρωπαϊκό χώρο...».** (13)

Η Συνθήκη του Maastricht - αποτέλεσμα πολυετούς εργασίας - είναι ένα κείμενο με διπλή σημασία: Στοχεύει, αφ' ενός μεν στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, αφ' ετέρου δε στην Πολιτική ένωση και το ζητούμενο είναι «ποιο από τα δύο φαίνεται να έχει την βαρύνουσα σημασία»: Τον Ιούνιο του 1988 στο Συμβούλιο Κορυφής στο Ανόβερο, φάνηκε πως οι «12» **έδιναν έμφαση στην οικονομική ενοποίηση. Μετά** όμως τις ραγδαίες εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη, οι

ΔΩΔΕΚΑ αποφάσισαν να προχωρήσουν περισσότερο προς την κατεύθυνση της ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ, κάτι που αποδέχτηκαν φυσικά και οι τρεις χώρες που εντάχθηκαν μετέπειτα.

Το πρώτο λοιπόν συμπέρασμα από την απλή ανάγνωση του κειμένου της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση είναι πως πρόκειται μάλλον για ένα πολιτικό κείμενο (πέρα από οτιδήποτε άλλο), ένα κείμενο που υπαγορεύθηκε μάλλον κάτω από την πίεση των ραγδαίων πολιτικών εξελίξεων στην ευρωπαϊκή ήπειρο, παρά από την ανάγκη της περαιτέρω σύγκλισης των οικονομικών επιδόσεων των Κρατών-Μελών (όπως ήταν η αρχική επιδίωξη με την έμφαση που αποδόθηκε τότε στην αναγκαιότητα επιτάχυνσης των διαδικασιών δημιουργίας και ενίσχυσης της εσωτερικής αγοράς. Με τη Συνθήκη του Maastricht τέθηκαν οι βάσεις στην Κοινότητα (στο εξής «ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ» που λεκτικά τουλάχιστον υποδείχνει κάτι περισσότερο από μια απλή, οικονομικής μορφής, σύγκλιση επιδόσεων, δίνοντας έμφαση και σε άλλους τομείς της κοινωνικής και οικονομικής δραστηριότητας και ακόμα παραπέρα σε μια ιδιόμορφη - προς το παρόν - πολιτική ενοποίηση για μια

- κοινή εξωτερική πολιτική των «12»
- κοινή πολιτική άμυνας
- διεύρυνση των αρμοδιοτήτων σε νέους τομείς (παιδεία, πολιτισμός κ.λ.π.) στα πλαίσια του σεβασμού προς την αρχή της ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΤΗΤΑΣ που υποδηλώνει ακριβώς ότι δεν εκχωρούνται εθνικά δικαιώματα σε «υπέρ- κρατικό» Οργανισμό: Η «Ένωση» επικουρεί τις προσπάθειες των Κρατών-Μελών... μόνο εάν και στο βαθμό που οι στόχοι της προβλεπόμενης δράσης είναι αδύνατον να επιταχυνθούν επαρκώς από τα Κράτη-Μέλη και δύναται συνεπώς, λόγω των διαστάσεων ή των αποτελεσμάτων της προβλεπόμενης δράσης να επιτευχθούν καλύτερα σε κοινοτικό επίπεδο. Η δράση της Κοινότητας δεν υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη των στόχων της παρούσας Συνθήκης...» Ποιοι είναι αυτοί οι στόχοι, θα αναφερθούν συνοπτικά αμέσως πιο κάτω. Η Επικουρικότητα προσδιορίζει με ξεκάθαρο τρόπο τη νέα φάση της διαδικασίας μιας διαρκώς στενότερης ένωσης μεταξύ των λαών της Ευρώπης, «όπου οι αποφάσεις θα λαμβάνονται όσο το δυνατόν πιο κοντά στους

πολίτες», υποδηλώνοντας ότι η ένωση ΕΝΕΡΓΕΙ ΜΟΝΟ ΣΤΟΥΣ ΤΟΜΕΙΣ ΠΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΘΕΤΟΥΝ ΤΑ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ αποκλείοντας με τον πλέον κατηγορηματικό τρόπο τη «διαχρονική δημιουργία Κοινοτικού Υπερ- κράτους».(6) Τώρα, το αν τηρείται ή όχι η γενική αρχή της «Επικουρικότητας», εντοπίζονται δύο φάσεις ελέγχου, με τα αντίστοιχα όργανα: προληπτικά μεν, η νομοθετική εξουσία, κατασταλτικά δε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο.

Όσον αφορά, τώρα, τους στόχους της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αυτοί προσδιορίζονται από τις «Αρχές» (άρθρο 2 της Συνθήκης- αντίστοιχο του άρθρου 2 της Συνθήκης της Ρώμης - ενισχυμένο με «προσεγγίσεις» προσαρμοσμένες στις νέες συνθήκες και τα νέα δεδομένα όπως αυτά διαχρονικά διαμορφώθηκαν μέσα από το νέο κοινοτικό γίγνεσθαι. Έτσι πέρα από τις έννοιες «κοινή αγορά», «οικονομική και νομισματική ένωση», «αρμονική και ισόρροπη ανάπτυξη» που αναφέρονται στο «παλαιό» άρθρο 2 (Συνθήκη της Ρώμης), έχουν προστεθεί έννοιες της μορφής «σταθερή, μη πληθωριστική ανάπτυξη» ή «ανάπτυξη σεβόμενη το φυσικό περιβάλλον» ή ακόμα «κοινωνική προστασία», «συνοχή», «αλληλεγγύη» κ.λ.π. (Παρενθετικά, δεν μπορεί να μην επισημανθεί η βίαιη καταστρατήγηση της «κοινοτικής αλληλεγγύης» στο πολιτικό τουλάχιστον, πεδίο σε βάρος της Ελλάδος, ένα μόλις χρόνο μετά την τελική υπογραφή της Ένωσης από τους Υπουργούς Εξωτερικών των Κρατών-Μελών. Η «μη» αλληλεγγύη των «εταίρων» προς την Ελλάδα, στο θέμα των Σκοπίων ίσως θα πρέπει να προβληματίσει για το μέλλον).

Το αμέσως επόμενο άρθρο της Συνθήκης της Ρώμης (άρθρο 3) - που ακολουθείται από τα «ένθετα» 3Α και 3Β - αναθεωρείται εξ ολοκλήρου στο κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, για να καλύψει ένα φάσμα πολιτικών που θα υλοποιούσαν τις θεμελιακές Αρχές όπως αυτές περιγράφονται στο άρθρο 2. Έτσι, στο άρθρο 3 - εντοπίζοντας απλά τα πιο σημαντικά του στοιχεία - πέρα από την πολιτική της πλήρους κατάργησης δασμών κ.λ.π. μεταξύ των Κ-Μ, την κοινή εμπορική πολιτική, την δημιουργία συνθηκών

ολοκληρωμένης εσωτερικής αγοράς και τις άλλες «κοινές» πολιτικές που αναφέροντα (Κ.Α.Π., πολιτική μεταφορών, ελεύθερος ανταγωνισμός κ.λ.π.) **γίνεται αναφορά στα νέα στοιχεία:** «ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής», «πολιτική περιβάλλοντος», «ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της βιομηχανίας», «προώθηση της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης», «ανάπτυξη δι-ευρωπαϊκών δικτύων», «επίτευξη υψηλού επιπέδου προστασίας της υγείας», «ενίσχυση της προστασίας των καταναλωτών» κ.λ.π.

Όλα αυτά τίθενται κάτω από αυστηρούς όρους και αυστηρό χρονοδιάγραμμα - πράγμα που εμφαντικά επισημαίνεται στα «ένθετα» 3Α και 3Β - που επισείουν την αναγκαιότητα συντονισμού οικονομικής πολιτικής, τον οριστικό καθορισμό συναλλαγματικών ισοτιμιών (και καθιέρωση ενιαίου νομίσματος «ECU») αλλά και την αναγκαιότητα δράσης εντός ορίων αρμοδιοτήτων, σε συνδυασμό με την εφαρμογή της αρχής της επικουρικότητας (όπου δεν έχει αρμοδιότητα δράσης).

Μια γενική διαπίστωση που θα μπορούσε να γίνει από τον ερευνητή του **πολιτικού** - στη βάση του - κειμένου της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή ένωση, εξετάζοντας και αναλύοντας απλά και μόνο **Στόχους - Αρχές - Μέσα - Μεθόδους**, που επιγραμματικά επιχειρήθηκε να καταγραφούν πιο πάνω, αφορά αυτή την ίδια τη φύση και τη φιλοσοφία του: **Αν και φραστικά φαίνεται να αρνείται ένα ρόλο υπέρ-κράτους ή έστω υπέρ-εθνικότητας, εντοπίζονται τόσα στοιχεία σύγκλισης και ακόμα παραπέρα ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑΣ, εκφρασμένης σε όρους ενίσχυσης αρμοδιοτήτων των Οργάνων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που προκαλεί ερωτηματικά, σχετικά με τη χρησιμότητα ή μη της Αρχής της Επικουρικότητας, που τόσο έντονα προβάλλεται.**

Το αμέσως επόμενο **βήμα** στο σκεπτικό γι' αυτή καθεαυτή τη Συνθήκη, έχει να κάνει με το απλοϊκό ερώτημα του **πόσο ρεαλιστικοί είναι οι στόχοι που έχουν τεθεί στη Συνθήκη, σε σχέση με το χρονοδιάγραμμα που καθορίστηκε και τους όρους που τέθηκαν για την υλοποίησή τους. Προσωπική μας εκτίμηση** είναι ότι η σημαντική διαφοροποίηση από το ένα Κράτος-Μέλος στο άλλο, στους ρυθμούς επίτευξης των οικονομικών

επιδόσεων, αλλά και στα αφετηριακά τους σημεία δημιουργεί ερωτηματικά του αν και κατά πόσο το **καταληκτικό σημείο της ολοκλήρωσης θα ταυτιστεί ή όχι με τις προσδοκώμενες από όλα τα Κ.Μ. επιδόσεις.** Από το πολύπλοκο και τεχνοκρατικό κείμενο της «Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση», η παρούσα εργασία είναι υποχρεωμένη εκ των πραγμάτων να «απομονώσει» τον ΤΙΤΛΟ XIV «ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΝΟΧΗ», όχι μόνο επειδή η ανάλυση που επιχειρείται έχει σαν βασικό άξονα αναφοράς **την αναπτυξιακή λογική και πρακτική στο χώρο της Κοινότητας (Ένωσης), αλλά και γιατί κάτω από τον τίτλο αυτό βρίσκονται στοιχεία που είναι δυνατόν να στηρίξουν ή αντίθετα να αποδυναμώσουν - ενδεχόμενα - θέσεις και επιχειρήματα του υπογράφοντος πάνω στο συγκεκριμένο πεδίο θεώρησης.**

Αυτό, σε καμία περίπτωση δεν σημαίνει ότι η θεώρηση αυτοπεριορίζεται, καθώς στοιχεία αναπτυξιακής λογικής βρίσκονται διάσπαρτα και κάτω από άλλους τίτλους και κεφάλια του κειμένου της Συνθήκης (π.χ. οι ρυθμίσεις του επόμενου τίτλου «Τίτλος XV:ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»).

Ο τίτλος «Οικονομική και Κοινωνική Συνοχή) είναι αποκλειστικά αφιερωμένος στη προσπάθεια, τη λογική και τη διαδικασία της **αρμονικής ισόρροπης ανάπτυξης όλων των περιφερειών της Ένωσης,** στοχεύοντας στη «ΣΥΝΟΧΗ» (που κατά προσωπική εκτίμηση είναι ισχυρότερη της «σύγκλισης») καλύπτοντας τα άρθρα 130Α έως και 130Ε. Σταχυολογώντας σε επίπεδο «αφαίρεσης» τα όσα καταγράφονται στις επιμέρους ρυθμίσεις των άρθρων αυτών, ξεχωρίζει κανείς λέξεις κλειδιά, όπως: (8)

- Αρμονική ανάπτυξη του συνόλου της Ένωσης.
- Οικονομική και κοινωνική Συνοχή.
- Μείωση των «διαφορών», μείωση της «καθυστέρησης» αγροτικών περιοχών.
- Συντονισμός των οικονομικών πολιτικών των Κ.Μ.
- Υλοποίηση (από τα Κ.Μ.) πολιτικών και δράσεων προς την διαμόρφωση και ενίσχυση της εσωτερικής αγοράς.
- Έμφαση στα Διαρθρωτικά Ταμεία της Ένωσης και το νέο τους ρόλο/αποστολή.

- Υποβολή εκθέσεων «πεπραγμένων» ανά τριετία (μεθοδολογία).
- Θέσπιση ειδικών (αναπτυξιακών δράσεων).
- Διόρθωση περιφερειακών ανισοτήτων, αντιμετώπιση διαρθρωτικών προβλημάτων.
- Οργάνωση των Διαρθρωτικών Ταμείων/νέοι ρόλοι στα Κοινοτικά Όργανα, αυξημένες αρμοδιότητες.
- Διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των κοινοτικών χρηματοδοτήσεων.
- Ίδρυση ειδικού Ταμείου Συνοχής, μέσα στο 1993. (9)
- Σχέδια «Δι-ευρωπαϊκών Δικτύων».
- Διαδικαστικά/τύχη των εκτελεστικών αποφάσεων.

Μέσα από όλο αυτό το Σύστημα που προσδιορίζεται με τις πιο πάνω λέξεις-κλειδιά, θα μπορούσε κανείς να έχει τις **πρώτες του εκτιμήσεις σχετικά με το σημείο καμπής αλλά και τη γενικότερη στροφή που πραγματοποιεί διαχρονικά η Κοινότητα στα πλαίσια μιας διαφορετικής αντίληψης για την ανάπτυξη του χώρου της.**

Αν θα έπρεπε κανείς να επιχειρήσει μια συγκριτική αντιπαράθεση «ομοειδών» κειμένων που να απέχουν χρονικά το πολύ μία πενταετία, θα διαπίστωνε με έκπληξη πως **ορισμένοι (κοινοί εκ πρώτης όψεως) χαρακτήρες έχουν διαφορετικές δομές που προσδιορίζονται μάλλον από το κυριαρχικό στοιχείο της εξέλιξης και λιγότερο από οτιδήποτε άλλο.**

Έτσι, όταν μέχρι και το έτος 1985 η έμφαση δίδεται στην «οριζόντια» περιφερειακή ανάπτυξη, η έννοια της «ΣΥΝΟΧΗΣ» (9) που συναντά κανείς στο κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση έχει βαθύτερο περιεχόμενο, προσδιορίζοντας και την **κάθετη ανάπτυξη, με παράλληλη συστολή του μέχρι «χθες» εκτεταμένου χώρου αναφοράς και αναπτυξιακής παρέμβασης είτε προσέγγισης.**

Όταν ο ρόλος των «Ταμείων» ήταν - μέχρι το 1988 - αυστηρά προσδιορισμένος, χωρίς συνοχή μεταξύ των δράσεων του καθενός με το άλλο, το κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση κυριολεκτικά «κωδικοποιεί» την Μεταρρύθμιση των ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ, τα οποία οργανώνει σε μια εντελώς διαφορετική βάση, με άξονα τον συντονισμό, την

συμπληρωματικότητα, τον προγραμματισμό κάτω από ενιαίο Σύστημα, «συρρικνώνοντας» το χώρο παρέμβασης όλων μαζί και όχι του καθενός χωριστά.

Ενισχύοντας παραπέρα τη λογική αυτή - την «άλλη αντίληψη» - για προσέγγιση της αναπτυξιακής παρέμβασης, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση προχωρεί ακόμα και στην δημιουργία ενός ΝΕΟΥ ΘΕΣΜΟΥ και (αντίστοιχα) ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ ΚΟΙΝΟΤΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ: του ΤΑΜΕΙΟΥ ΣΥΝΟΧΗΣ, δίνοντας έμφαση μεγαλύτερη στις καθυστερημένες αγροτικές περιοχές (περιοχές υπαίθρου) τις οποίες «αναβαθμίζει» στην κλίμακα της ιεράρχησης Κοινοτικών προτεραιοτήτων, αφού για πρώτη φορά συνειδητά αναγνωρίζει ότι ο ενοποιημένος ευρωπαϊκός χώρος δεν είναι δυνατόν να λειτουργήσει κάτω από «διαφορετικές ταχύτητες» ανάπτυξης, ούτε «η περαιτέρω ανάπτυξη περιοχών εντός του «χρυσού τριγώνου» (Αμβούργο - Παρίσι - Ρώμη) είναι σε θέση να σηκώσει το βάρος της ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ αναπτυξιακής διεργασίας μέσα στο Κοινοτικό χώρο, σε τέτοιο βαθμό που να καταστεί η Ευρώπη ανταγωνιστικά ισχυρή στη διεθνή αγορά ?έναντι των κύριων ανταγωνιστών της (ΗΠΑ και Ιαπωνία).

Τα σχέδια Δι-ευρωπαϊκών Δικτύων συνιστούν μια άλλη καινοτομία της εν γένει Κοινοτικής Πολιτικής που οδηγούν στην πιο πάνω συνολική εκτίμηση «περί ορατού «σημείου καμπής» και επαναπροσδιορισμού προτεραιοτήτων και στόχων στρατηγικής της ανάπτυξης μέσα στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Το ΔΕΥΤΕΡΟ «ΠΑΚΕΤΟ DELORS» Στα πλαίσια της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, ο Πρόεδρος της Επιτροπής της Κοινότητας J. Delors παρουσίασε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στις 12 Φεβρουαρίου 1992 την **πρόταση της Επιτροπής** για την υλοποίηση των προβλεπόμενων στη Συνθήκη. Η πρόταση αυτή φέρει τον τίτλο **«Από την Ενιαία πράξη στην μετά το Maastricht περίοδο. Τα (δημοσιονομικά) μέσα για την εξυπηρέτηση των φιλοδοξιών μας»** γνωστότερης σαν **«Δεύτερο Πακέτο Delors».** (4)

Κατ' αρχήν, με τη λέξη «Δεύτερο» υπονοείται ότι υπήρχε ήδη ένα άλλο προηγούμενο «Πρώτο». Ωστόσο, θα πρέπει να

σημειωθεί, ότι οι αρχικές προτάσεις της Επιτροπής δεν έγιναν αποδεκτές και το αρχικό κείμενο/πρόταση της Επιτροπής είχε επιστραφεί για αναθεώρηση βασικών στοιχείων ιεράρχησης προτεραιοτήτων, αν και υποστηρίζεται πως οι αρχικές αυτές προτάσεις **στήριξαν ουσιαστικά την εφαρμογή του Πρώτου Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (1989-1993).** (10)

Αν και η πρόταση αυτή της Επιτροπής (το Δεύτερο Πακέτο Delors) δεν υιοθετήθηκε όπως ακριβώς προτάθηκε (για παράδειγμα υπήρξε διχογνωμία ως προς την διάρκειά του - από πενταετία 1993-1997 σε επταετία 1993-1999 - τόσο από τις καθαρά «πληρώτριες» χώρες, που βρίσκουν δυσβάστακτο το οικονομικό βάρος του «Πακέτου», όσο και από τις καθαρά ωφελούμενες, που βρίσκουν ανεπαρκή την αύξηση των πόρων για την υλοποίηση της «συνοχής» του κοινοτικού χώρου (σε τόσο «μικρής διάρκειας» χρονικό διάστημα), **κρίνεται σκόπιμη η καταγραφή των βασικότερων στοιχείων και επιχειρημάτων του περιεχομένου της πρότασης αυτής - πρότασης που υιοθετήθηκε στη συνέχεια με ορισμένες τροποποιήσεις.**

Στα πλαίσια αυτά, η Επιτροπή επιχείρησε μέσω της πρότασής της να επιλύσει δύο βασικά προβλήματα:

Πρώτον: Να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την επίτευξη ενός **«υψηλότερου βαθμού/επιπέδου οικονομικής και κοινωνικής συνοχής που θα οδηγούσε στην τελευταία φάση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ).**

Δεύτερον: Να προσαρμόσει τους πόρους της Κοινότητας στις **νέες ανάγκες που προκύπτουν από τη διαδικασία και τη προσπάθεια ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας της ευρωπαϊκής οικονομίας και των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων μέσα στη διεθνή αγορά. Στην καθαρά οικονομική πρόβλεψη - πάντα σύμφωνα με την πρόταση** - οι πόροι της Κοινότητας αυξάνονται κατά 20 δις Ευρωπαϊκές Νομισματικές Μονάδες (ECUs), ξεκινώντας από το 1,20% του ΑΕΠ (Μέσος Όρος) των Κ.Μ. (που είναι σήμερα), μέχρι το 1,37 του ΑΕΠ μέχρι το έτος 1997, πράγμα που υπαγορεύει **ετήσιο μέσο ρυθμό μεγέθυνσης ΑΕΠ των «12», σήμερα 15, της τάξης του 2,5%.**

Αφεαυτής η οικονομική πρόβλεψη της Επιτροπής **συνιστά σημείο τριβής,** στο βαθμό που θεωρείται μάλλον απίθανο να

Δημοσιονομικές προοπτικές

σε δισεκατ. Ecu 1992

	1987	1992	1997
Πιστώσεις ανάληψεων			
1. Κοινή γεωργική πολιτική	32.7	35.3	39.6
2. Διαρθρωτικές δράσεις (περιλαμβανομένου του Ταμείου Συνοχής)	9.1	18.6	29.3
3. Εσωτερικές πολιτικές (πλην των διαρθρωτικών δράσεων)	1.9	4	6.9
4. Εξωτερικές πολιτικές	1.4	3.6	6.3
5. Διοικητικές δαπάνες (και επιστροφές)	5.9	4	4
6. Αποθεματικά	0	1	1.4
Σύνολο	51	66.5	87.5
Αναγκαίες πιστώσεις πληρωμών	49.4	63.2	83.2
σε ποσοστό % του ΑΕΠ	1.05	1.15	1.34
Ανώτατο όριο των ιδίων πόρων	(χωρίς ανώτατο όριο, πλην ΦΠΑ = 1.40%)	1.20	1.37
σε ποσοστό % του ΑΕΠ			

Σημείωση: Ποσοστό μέσης ετήσιας αύξησης του ΑΕΠ
- 1987-1992 (Πραγματοποιήθηκε) = 3.1%
- 1992-1997 (Καθ' υπόθεση) = 2.5%

επιτευχθεί, τα αμέσως επόμενα χρόνια τόσο υψηλός Μέσος ρυθμός μεγέθυνσης ΑΕΠ: Βεβαίως ορισμένες από τις χώρες - μέλη είναι σε θέση να πραγματοποιήσουν, ακόμα και υψηλότερους ρυθμούς μεγέθυνσης ΑΕΠ. Ωστόσο, εκτιμάται - σύμφωνα με τις επιδόσεις των πρώτων ετών της «περιόδου» - ότι τέτοιοι ρυθμοί μάλλον θα πρέπει να αποκλεισθούν ως «μη ρεαλιστικοί», στο σύνολο των «15».

Από κει και πέρα, εντοπίζεται ένα επόμενο σημείο τριβής που εισάγουν οι προτάσεις της Επιτροπής: Με δύο μόνο λέξεις, θα μπορούσε να χαρακτηρίσει κανείς το άλλο σημαντικό σημείο τριβής, ως «**κατανομή βαρών**» (για την εξεύρεση των 20 επιπλέον δις ECUs μέχρι το τέλος της περιόδου).

Έτσι, οι καθαρά «πληρώτρεις» του Κοινοτικού Προϋπο-

λογισμού χώρες- μέλη, **συνεισφέρουν** - σύμφωνα με την πρόταση/πακέτο ΙΙ DELORS - περισσότερα (Γερμανία 9 δις, Βρετανία 3 δις, Γαλλία 1,5 δις). Χώρες - Μέλη που είχαν μέχρι την έναρξη «εκτέλεσης» του «πακέτου» **καθαρές αναλήψεις από τον Κοινοτικό Προϋπολογισμό** - έστω και πολύ μικρές (Βέλγιο 1,6 δις., Ιταλία 0,6 δις, Δανία 0.5 δις) «περνούν» στην Ομάδα των «πληρωτριών». Τέλος, Χώρες - Μέλη, **που ανήκαν στην Ομάδα εκείνων που είχαν καθαρές αναλήψεις Κοινοτικών πόρων από τον Προϋπολογισμό, (Ελλάδα, Ισπανία, Ιρλανδία, Πορτογαλία) θα συνεχίσουν να είναι καθαρά ωφελούμενες (προβλεπόμενα κονδύλια για όλη τη διάρκεια εφαρμογής του «Πακέτου: Ελλάδα 3,9 δις, Ισπανία 2,9 δις, Ιρλανδία 2,4 δις, Πορτογαλία 1,1 δις ECUs).** (8)

Από τα προβλεπόμενα 20 δις ECUs, μέχρι το τέλος της περιόδου, τα 10 δις περίπου προέρχονται από την αύξηση των πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων (στα πλαίσια της Μεταρρύθμισης») ενώ τα υπόλοιπα 10 δις ECUs συνιστούν τους κοινοτικούς πόρους με τους οποίους «προικοδοτήθηκε» το ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ προκειμένου να έχει **αποτελεσματική χρηματοδοτική παρέμβαση στις λιγότερο ευνοημένες (αγροτικές στη βάση τους) περιοχές της Κοινότητας. Πρόκειται για τις περιοχές του «Στόχου 1» και του Στόχου 5b).**

Όσον αφορά την ΕΛΛΑΔΑ, η όλη εξέλιξη - είτε ως συνολικό «πακέτο» είτε απλά ως ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ - έχει ήδη ιδιαίτερη σημασία και τα πρώτα σημεία της ευνοϊκής για τη χώρα μας εξέλιξης γίνονται ήδη ορατά σε καθημερινή βάση. Η ΕΛΛΑΔΑ υπέβαλε στην Κοινότητα - όπως άλλωστε είχε υποχρέωση - ολοκληρωμένη πρόταση, στην οποία ιεράρχησε τις αναπτυξιακές της προτεραιότητες. **Μεταφορές, Βιομηχανία και Έρευνα** είχαν την βαρύνουσα σημασία στην ιεράρχηση αυτών των προτεραιοτήτων, ενώ **εξίσου σημαντικά για τους ελληνικούς σχεδιασμούς ήσαν τα «μικρά ολοκληρωμένα τοπικά αναπτυξιακά προγράμματα - τύπου LEADER, ειδικά προσαρμοσμένα στις ανάγκες των πληθυσμών «υπαίθρου».** Οι «**Δημοσιονομικές Προοπτικές της Κοινότητας**» ή άλλως, το Κοινοτικό Πλάισιο Στήριξης ΙΙ (9α) όπως είναι η επίσημη ονομασία του αποκαλούμενου ΙΙ ΠΑΚΕΤΟΥ DELORS, αναμφίβολα εισήγαγε

μια «σκληρή» διαδικασία σύγκλισης των οικονομικών επιδόσεων των Κρατών-Μελών (και ιδιαίτερα των λιγότερο ευνοημένων). Ωστόσο, υπήρξε κοινή η διαπίστωση και ομόφωνη η έγκριση αντίστοιχα των Εθνικών Κοινοβουλίων μια «προσωρινή άρνηση της Δανίας) **πως μόνο μέσα από μια τέτοια διαδικασία η «ολοκλήρωση» θα μπορούσε να γίνει πραγματικότητα.** Εξάλλου, το ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ που στοχεύει στην ανάπτυξη αυτών ακριβώς των περιοχών είναι το ΑΝΤΙΣΤΑΘΜΙΣΜΑ των «θυσιών» στις οποίες καθημερινά υποβάλλονται οι περιοχές αυτές, προκειμένου να προσεγγίσουν τους τεθειμένους στόχους (που μια αναπτυγμένη περιοχή ή Κ.Μ. της Κοινότητας προσεγγίζει ευχερέστερα). **Και μόνο το γεγονός ότι η ίδια η φύση του ΤΑΜΕΙΟΥ ΣΥΝΟΧΗΣ υπαγορεύει υψηλό (υψηλότερο από κάθε άλλη προηγούμενη περίπτωση) ποσοστό Κοινοτικής παρέμβασης (85-90%) προσδιορίζει το μέτρο και παράλληλα υποδείχνει το βαθμό μιας κατά το δυνατόν δικαιότερης προσέγγισης της όλης (Κοινοτικής) Αναπτυξιακής διαδικασίας που έχει στο επίκεντρό της τον ΜΙΚΡΟΧΩΡΟ ΥΠΑΙΘΡΟΥ (λιγότερο ευνοημένο). Όπως και να έχει το ζήτημα, η «σύγκρουση» του Κοινοτικού «Νότου» με τον «Βορρά» είναι για μια ακόμα φορά, έντονη.**

Εξειδικεύοντας την παρατήρηση στην Ελληνική πρόταση για το Δεύτερο Κ.Π.Σ. [10] Το Πακέτο Delors κρίνεται σκόπιμο να σταθεί κανείς - πέρα από τις γενικές κατευθύνσεις που ήδη αναφέρθηκαν πιο πάνω και στους ΔΕΚΑ (10) γενικούς άξονες που προτείνονται για την Κοινοτική χρηματοδοτική παρέμβαση (Γεωργία, Βιομηχανία, Έρευνα, Υγεία-Πρόνοια, Πολιτισμός- Αθλητισμός, Ανθρώπινοι πόροι, Μεταφορές, Υποδομές, Επιμόρφωση)- στο σκεπτικό (πολύ συνοπτικά) αυτής καθεαυτής της πρότασης: Εισαγωγικά επισημαίνεται ότι η ΕΛΛΑΔΑ έχει στηρίξει την πρότασή της σε μια ολοκληρωμένη αναπτυξιακή στρατηγική με κεντρικό και επιμέρους στρατηγικούς στόχους που προκύπτουν από τις ανάγκες του χώρου, σε συνδυασμό με μια μακρο-οικονομική σταθεροποιητική και αναπτυξιακή πολιτική στηριγμένη στη πιθανή πορεία βασικών μακρο-οικονομικών μεγεθών στα επόμενα χρόνια.

Εξειδικεύοντας ακόμα περισσότερο στον τομέα της

γεωργίας (με την ευρύτερη του όρου έννοια) έχουν ληφθεί υπόψη οι πιθανές επιπτώσεις της σταδιακής (μέχρι μηδενισμού) κατάργησης των γεωργικών επιδοτήσεων και γενικότερα των ενισχύσεων/εγγυήσεων του αγροτικού εισοδήματος, στα πλαίσια των νέων Συμφωνιών της GATT (Γύρος Ουρουγουάης) και η ανάγκη υποκατάστασής τους με άλλους πόρους για την προώθηση δράσεων μέσα στο μικρόχωρο υπαίθρου, εξω-γεωργικής απασχόλησης.

Αναμφίβολα επισημαίνονται τα μεγάλα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής υπαίθρου, που αναμένεται να οξυνθούν κάτω από συνθήκες «μη προστασίας» σε μια μεγάλη ανταγωνιστική αγορά.

Η «γεωγραφία» της χώρας - μιας χώρας όπου η θάλασσα είναι το κυριαρχικό στοιχείο (16 χιλιόμετρα ακτών, πολλά νησιά κ.λ.π.) - ο κατακερματισμός του κλήρου, η σημαντική καθυστέρηση, η απουσία ροής πληροφόρησης, η έλλειψη βασικών έργων υποδομής (τεχνικής- οικονομικής και κοινωνικής), ο συνεπακόλουθος χαμηλός βαθμός απορροφητικότητας των Κοινοτικών πιστώσεων, η τεχνολογική καθυστέρηση, συνιστούν ορισμένα μόνο από τα «κρίσιμα» στοιχεία που καταγράφονται στο «σκεπτικό» της αιτιολογικής έκθεσης της ελληνικής πρότασης στο σημείο αυτό, δηλαδή της «αγροτικής ανάπτυξης».

Τάσεις και προοπτικές βασικών μεγεθών της αγροτικής οικονομίας - ιδιαίτερα, εκείνων που έχουν άμεση σχέση με τα «διαρθρωτικά» της γεωργίας και της ελληνικής υπαίθρου γενικότερα - έχουν ληφθεί πολύ προσεκτικά υπόψη κατά την διαδικασία της στοχοθέτησης, όπου μεταξύ άλλων οριοθετούνται και οι τομείς παρέμβασης με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα εκτέλεσης των προτεινόμενων έργων.

Επισημαίνεται ότι ο αγροτικός τομέας απασχολεί ακόμη το 23% περίπου του συνολικού Εργατικού Δυναμικού, ενώ η αγροτική παραγωγή καλύπτει το 16-17% περίπου του ΑΕΠ, παραμένοντας στάσιμη τα τελευταία δέκα χρόνια. Η παραγωγικότης του τομέα είναι ιδιαίτερα χαμηλή και τα προβλήματα της γεωργίας, σοβαρά και πολύπλοκα. Είναι φανερό ότι η δομή και τα χαρακτηριστικά της ελληνικής γεωργίας

αποτελούν ένα από τα μεγαλύτερα διαρθρωτικά προβλήματα της ελληνικής οικονομίας. Για τη σταδιακή μετάβαση προς ένα βιώσιμο γεωργικό τομέα υψηλότερης παραγωγικότητος και για την αγροτική ανάπτυξη και την προστασία των δασών και του φυσικού περιβάλλοντος στον αγροτικό χώρο θα απαιτηθούν μεγάλες και επίπονες προσπάθειες και οι ανάγκες στήριξης των προσπαθειών αυτών και απάμβλυνσης των προβλημάτων τα οποία αναπόφευκτα συνεπάγεται η εκτεταμένη αναδιάρθρωση είναι πράγματι μεγάλες. Μεγάλη είναι επίσης και η ανάγκη, οι πόροι που θα διατεθούν να αξιοποιηθούν κατά τον αποτελεσματικότερο δυνατό τρόπο. Μαζί με την στήριξη και τον εμπλουτισμό του φυσικού κεφαλαίου στη χώρα με τα έργα υποδομής και την ενίσχυση των ιδιωτικών επενδύσεων, σε συντονισμό με τις κρατικές επενδύσεις, κρίσιμη για την ανάπτυξη είναι η εξύψωση της στάθμης παιδείας και εξειδίκευσης του ανθρώπινου κεφαλαίου με την αναβάθμιση των ικανοτήτων και της εκπαίδευσης - μετεκπαίδευσης του Εργατικού Δυναμικού. Η στάθμη της τυπικής εκπαίδευσης του Ε.Δ., αν και ανερχόμενη, είναι ανάγκη να ολοκληρωθεί και να ανέλθει ακόμη περισσότερο. Πολύ μεγαλύτερες όμως είναι οι ανάγκες βελτίωσης της ποιότητας της παρεχόμενης τυπικής εκπαίδευσης και ακόμη μεγαλύτερες οι ανάγκες της μετεκπαίδευσης και κατάρτισης σε όλους τους τομείς. Η προσφορά εργασίας πρέπει να είναι ανάλογη, πλήρης και ανταποκρινόμενη στις μεταβαλλόμενες ανάγκες της ζήτησης ιδίως σε μια αναπτυσσόμενη οικονομία, με μεγάλα τμήματα του Ε.Δ. απασχολούμενα σε κλάδους χαμηλής παραγωγικότητας και επομένως με προοπτική εκτεταμένων αναγκών μετακίνησης και προσαρμογής σε νέες παραγωγικές μορφές απασχόλησης. Το καίριο πρόβλημα παραμένει ως θεμελιακό αίτημα: (α) την εξασφάλιση των αναγκαίων πόρων για την βασική επανεκπαίδευση και τεχνική κατάρτιση, (β) μελέτη και ολοκλήρωση εντοπισμού:(i) των αναγκαίων προσαρμογών των υφιστάμενων δομών και (ii) διαπίστωσης των αναγκών ως προς τα μέσα, στόχους και μηχανισμούς εκπαίδευσης και αξιολόγησης των αποτελεσμάτων. Εδώ υφίσταται βασική ανάγκη ουσιαστικών βελτιώσεων.

Συνθήκες και προϋποθέσεις ανάπτυξης σε κλαδικό επίπεδο: Πρωτογενής τομέας - γεωργία. Η γεωργία αποτελεί πολύ σημαντικό τομέα της ελληνικής οικονομίας, εφόσον συμμετέχει κατά 16,5% στο σχηματισμό του ΑΕΠ της χώρας (1991), απασχολεί σήμερα το 23% περίπου του ενεργού πληθυσμού (1990) και εξασφαλίζει, κατά πολύ μεγάλο ποσοστό, τον ομαλό εφοδιασμό της χώρας σε είδη διατροφής και πρώτες ύλες για την μεταποίηση. Παράλληλα, η παραγωγή, η διακίνηση, η μεταποίηση και η εμπορία γεωργικών προϊόντων δημιουργεί προϋποθέσεις για την ανάπτυξη πολλών οικονομικών δραστηριοτήτων, ενώ οι εξαγωγές - που παραμένουν στάσιμες (όταν δεν μειώνονται) τα δέκα τελευταία χρόνια - γεωργικών προϊόντων συνεισφέρουν στη μείωση του ελλείμματος του ισοζυγίου πληρωμών. Η ελληνική γεωργία αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα στη βάση των οποίων ευρίσκεται το διαρθρωτικό, οι κυριότερες διαστάσεις του οποίου είναι ο συγκριτικά πολύ μικρός και κατακερματισμένος κλήρος, το υψηλό ποσοστό των χαμηλής γονιμότητας ορεινών και ημιορεινών εδαφών (45% περίπου του συνόλου) και η περιορισμένη έκταση των αρδεύσεων (12,5 εκ. στρ. περίπου, έναντι 18 περίπου εκ. στρ. που θεωρούνται αρδεύσιμα). Το αγροτικό Ε. Δ. είναι σχετικά μεγάλης ηλικίας και κατά τα 2/3 του απασχολείται κατά 50% ή λιγότερο του μέσου όρου ωρών εργασίας του συνολικού Ε.Δ. Η μερική (part-time), η συμπληρωματική και η εποχιακή απασχόληση είναι συνηθισμένο φαινόμενο στην ελληνική γεωργία και σημαντικό μέρος του αγροτικού πληθυσμού κατά κανόνα υποαπασχολείται. Η παραγωγικότητα της εργασίας στη γεωργία (ακαθάριστη αξία παραγωγής/εργαζόμενου) είναι ακόμη κατά μέσο όρο, περίπου η μισή από αυτή των άλλων τομέων της οικονομίας, ενώ στις ορεινές, τις απομονωμένες και πολλές νησιωτικές περιοχές είναι ακόμη χαμηλότερη. Η αγροτική παραγωγή αποτελείται κατά 67% από φυτική και 30% από ζωική (1,5% δασικά και 1,5% αλιευτικά προϊόντα). Η σχέση μεταξύ φυτικής και ζωικής παραγωγής είναι περίπου αντίστροφη από τις χώρες της Κοινότητας. Στα περισσότερα φυτικά προϊόντα παρατηρείται βαθμός αυτάρκειας πάνω από το

100%, ώστε η παραπέρα αύξηση της παραγωγής τους να εξαρτάται από τη ζήτηση για εξαγωγές. Τα προϊόντα αυτά εκτίθενται στον σκληρό ανταγωνισμό και την αστάθεια των διεθνών αγορών, όπου αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβαση λόγω χαμηλής ανταγωνιστικότητας. Από την άλλη πλευρά, ο βαθμός αυτάρκειας σε πολλά ζωοκομικά προϊόντα (βόειο κρέας, γάλα) που ήτα ήδη χαμηλός, μειώθηκε περισσότερο μετά την ένταξη στην ΕΟΚ, λόγω του κοινοτικού ανταγωνισμού των γεωργικών χώρων δηλαδή των άλλων μεσογειακών εταίρων (Ιταλία, Ισπανία). Στο σημείο αυτό, ας προστεθεί η πολεμική σύγκρουση στη Γιουγκοσλαβία, τους τελευταίους 18 μήνες, η ανατροπή της πρόσβασης των Ελληνικών γεωργικών προϊόντων, η αύξηση των μεταφορικών, που είχε ως αποτέλεσμα ζημιές της τάξης του ενός δις. δολαρίων για την ελληνική γεωργία. Στην εφημερίδα «ΚΕΡΔΟΣ» της 2 Ιουνίου 1993 με τίτλο «500 εκ. ζημιά στην Ελλάδα» δίδεται ανάλυση του συνόλου των ζημιών της ελληνικής οικονομίας λόγω εφαρμογής του εμπάργκο τον τελευταίο χρόνο που υπολογίζεται σε 2,6 δις. δολάρια. Εκτός από τα διαρθρωτικά και τα σχετιζόμενα με αυτά προβλήματα αγοράς, υπάρχουν βασικές θεσμικές και οργανωτικές αδυναμίες, που επιδρούν δυσμενώς στην ανάπτυξη του τομέα. Οι βασικότερες από τις αδυναμίες αυτές είναι:

- Ελλείψεις υποδομών στον τομέα εμπορίας και μεταποίησης των αγροτικών προϊόντων (αποθήκευση - συντήρηση - συσκευασία).
- Ελλείψεις στον τομέα των τηλεπικοινωνιακών καινοτομιών που στηρίζουν τη δραστηριοποίηση στο χώρο μεταφορών γεωργικών και κηπευτικών προϊόντων στις αγορές άλλων χωρών, κυρίως εξωτερικού.
- Ελλείψεις στην οργάνωση διακίνησης προϊόντων (εσωτ./εξωτ. αγορ.) όπου απαιτείται έρευνα αγορών/διάνοιξη νέων (βλ. χώρες Ανατ. Ευρ.).
- Χαμηλό επίπεδο τεχν. υποστήριξης παραγωγών, με ανεπαρκή προσφορά υπηρεσιών εκπαίδευσης, εφαρμογών, πληροφόρησης/ενημέρωσης.

Ελληνική Γεωργία, ΚΑΠ και ΚΠΣ (1988-93) Προοπτική νέου ΚΠΣ.

Μετά την ένταξη η ελληνική γεωργία περνά περίοδο μεγάλης πίεσης που οριοθετείται μέσα από όρους χαμηλής ανταγωνιστικότητας έλλειψης τυποποίησης της γεωργικής παραγωγής, υψηλό κόστος παραγωγής κ.λ.π.

Μέχρι την αναθεώρηση της GATT που με τη σειρά της θέτει θέμα επανεξέτασης της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής/Εγγυήσεις το «πρόβλημα» απλώς δεν μπορούσε να φανεί» τουλάχιστον στις διαστάσεις που έχει σήμερα. Η Ελληνική πρόταση στα πλαίσια του «Πακέτου» παίρνει υπόψη της ακριβώς αυτή τη νέα προοπτική που διαμορφώνεται μέρα με τη μέρα και επιχειρεί να δώσει «μόνιμες» λύσεις σε θέματα που όχι μόνο χρονίζουν, αλλά πλέον καθίστανται ασφυκτικά.

Προοπτικές και στόχοι Είναι σαφές, ύστερα από την ανωτέρω ανάλυση, ότι η αντιμετώπιση των βασικών διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής γεωργίας συνδέεται άμεσα με την καθολική πορεία της ελληνικής οικονομίας ως συνόλου. Η ανάπτυξη των λοιπών κλάδων της οικονομίας ήτοι ο δευτερογενής και ο τριτογενής τομέας(βιομηχανία, μεταποίηση, υπηρεσίες, τουρισμός) θα δημιουργήσει τα περιθώρια ανακατανομής και ισχυροποίησης των συντελεστών παραγωγής, αναδιάρθρωσης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, προς την κατεύθυνση της δημιουργίας σύγχρονων, ανταγωνιστικών και βιώσιμων μονάδων. Έτσι με την εξυγίανση της εθνικής οικονομίας αναμένεται σύντομα αναθέρμανση της αναπτυξιακής διαδικασίας, ώστε να δημιουργηθούν οι γενικότερες προϋποθέσεις που θα καταστήσουν αποδοτικότερες και τις επιμέρους παρεμβάσεις μέχρι το 1999. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι αν υπάρξει εκτεταμένη μεταβολή της ΚΑΠ και του καθεστώτος των εγγυήσεων (που καλύπτουν περί που το 90% των εισροών από FEOGA) και δεδομένου ότι οι εισοδηματικές ενισχύσεις που θα υποκαταστήσουν τις εγγυήσεις μπορεί να μην είναι ούτε τόσο γενικές, ούτε τόσο μόνιμες, η εξασθένιση της ανταγωνιστικότητος της γεωργίας μας στην ενιαία αγορά θα γίνει αντιληπτή τόσο σε όρους συναλλαγμα-

τικών εισροών, όσο και επιπέδου γεωργικού εισοδήματος. Η αγρονομισματική μεταρρύθμιση όμως, με τη σταδιακή κατάργηση των πράσινων ισοτιμιών (και μάλιστα πολλαπλών) και των αντίστοιχων επιπτώσεων των Νομισματικών Εξισωτικών Ποσών (ΝΕΠ) αναμένεται να έχει κάποια ευνοϊκή επίδραση για τους κλάδους για τους οποίους ίσχυσαν οι χαμηλότερες πράσινες ισοτιμίες (κτηνοτροφικά κ.λ.π.) εξουδετερώνοντας για κάποιο διάστημα την περιοριστική πολιτική της ΕΟΚ (στασιμότητα των τιμών σε ECU. Επίσης μπορεί να αναμένεται μια βελτίωση της σχετικής θέσης ορισμένων κλάδων απέναντι στους αντίστοιχους Κοινοτικούς οι οποίοι θα είχαν πλήρως επωφεληθεί από τις Κοινοτικές τιμές και το αγρονομισματικό σύστημα και επομένως θα πληγούν εντονότερα από τις συνέπειες της κατάργησής του. Οι τάσεις για ανακατατάξεις στην παραγωγή που θα ακολουθήσουν τις αναδιαρθρώσεις των σχετικών τιμών πρέπει και να διερευνηθούν διεξοδικά και να γίνει προετοιμασία ώστε οι κλάδοι που θα ευνοηθούν να μπορέσουν να επωφεληθούν και οι άλλοι να προσαρμοστούν με τον κατά το δυνατόν λιγότερο αντιπαραγωγικό, αντιοικονομικό και ως εκ τούτου επώδυνο τρόπο (εναλλακτικές καλλιέργειες ή δραστηριότητες). Ο ρόλος και η εισφορά της ΑΤΕ στο σημείο αυτό μπορεί να είναι σημαντικός και αποτελεσματικός. Προτεραιότητα στο άμεσο μέλλον πρέπει να δοθεί στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητος των γεωργικών προϊόντων στην αγορά (εσωτερική-εξωτερική) με αξιοποίηση των νέων κατευθύνσεων της ΚΑΠ για ποσοτική-ποιοτική και χωρίς επιβάρυνση του περιβάλλοντος (φυσικού και ανθρωπογενούς) με δόκιμη και παραγωγική εκμετάλλευση των πλεονεκτημάτων που μπορούν να έχουν τα ελληνικά προϊόντα απ' αυτή την άποψη. Ταυτόχρονα πρέπει να δοθεί έμφαση στη βελτίωση της παραγωγικότητας με ορθολογικοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας και της διαδικασίας συσκευασίας, αποθήκευσης, μεταφοράς και διακίνησης (των προϊόντων). Η βελτίωση των δομών (μέγεθος, συγκέντρωση κλήρου και αναδασμός) η επιλεκτική αναδιάρθρωση των καλλιεργειών με γνώμονα τις κλιματικές-γεωγραφικές συνθήκες - προοπτικές της αγοράς αλλά και την καλύτερη

προσαρμογή της οργάνωσης και στελέχωσης των υπηρεσιών στήριξης του γεωργικού κλάδου, θα βοηθήσουν στην αύξηση της παραγωγικότητος χωρίς επιβάρυνση του φυσικού περιβάλλοντος με ουσιαστική σύγκλιση (χωρίς εμπόδια) στην ευρύτερη πορεία της Εθνικής Οικονομίας. Η βελτίωση των δομών μεταφοράς - διακίνησης (συσκευασίας - μεταφορές) θα συμβάλει στη μεγαλύτερη εμπορευσιμότητα των προϊόντων, χωρίς υπερβολική επιβάρυνση της τιμής. Τέλος, η ανάπτυξη του αγροτικού χώρου, παράλληλα αλλά και πέραν από τις επιδόσεις της γεωργίας, θα πρέπει να βοηθήσει στην ουσιαστική ελάφρυνση των πιέσεων που θα δεχθεί ο γεωργικός πληθυσμός στο εισόδημα και τις πολλές ευκαιρίες απασχόλησης από τις ανακατατάξεις βάσεως σ' αυτήν. Στον βαθμό που ορισμένες από τις πολιτικές αγροτικής ανάπτυξης, όπως η πολιτική προστασίας και αναβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος (δασοπροστασία) μπορούν να αποτελέσουν πεδίο δραστηριοποίησης και συμπληρωματικής απασχόλησης του πληθυσμού που απελευθερώνεται από τη γεωργία, θα αποτελέσουν αντικείμενο ενδιαφέροντος και προτεραιότητος εκ μέρους των φορέων άσκησης της γεωργικής πολιτικής.

3.3 «Τι αλλάζει στη στρατηγική ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (Επιγραμματική παρουσίαση)

Στη παράγραφο 3.2 καταβλήθηκε προσπάθεια- στο μέτρο του εφικτού - απλής καταχώρισης (χωρίς σχολιασμό) των σημαντικότερων σταθμών/αποφάσεων (και των αντίστοιχων κειμένων)που «σημάδεψαν» τη ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ στον τομέα της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ έχοντας σαν κυριαρχικό στόχο την ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΓΑΛΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΓΟΡΑΣ και ακόμα παραπέρα την ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ σε όλες τις εκφράσεις της κοινωνικής - αμυντικής - πολιτικής και οικονομικής κοινής δράσης της ΕΥΡΩΠΗΣ, με απώτερο όραμα ίσως, την ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΝΩΣΗ.

Από τα όσα έχουν καταχωρηθεί στην προηγούμενη παράγραφο, η παρούσα εργασία «απομονώνει» το τμήμα εκείνο που έχει να κάνει με το ΚΑΘΑΡΑ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ, προκειμένου να αντλήσει επιχειρήματα για να στηρίξει τις θέσεις της:

Ότι η Κοινοτική Αναπτυξιακή Πολιτική διαχρονικά «κινείται» προς την κατεύθυνση της συγκέντρωσης των δυνάμεών της (χρηματοδοτικών κ.λ.π.) σε συγκεκριμένους «τόπους» - μικρόχωρους υπαίθρου, με σκοπό να δημιουργήσει συνθήκες και προϋποθέσεις ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ (ανάπτυξη εκ των «έσω») μέσα από την ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΕΝΔΟΓΕΝΟΥΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ (ανάπτυξη, μη εξαρτώμενη από τις τάσεις που αναπτύσσονται στο μεγάλο-πλησιέστερο-αστικό κέντρο και διαχέονται «ελκτικά» και «εκλεκτικά» στην περιμετρική του ζώνη).

Κατ' αρχήν, γίνεται φανερό από την πρώτη ανάγνωση του κειμένου της παραγράφου 3.2 «Σταθμοί-ορόσημα») σε σύγκριση με το κείμενο του Κεφαλαίου 2, ότι έχουμε να

κάνουμε με δύο διαφορετικές «λογικές», δύο διαφορετικές αντιλήψεις για την ανάπτυξη, δύο διαφορετικά φιλοσοφικά σχήματα, δύο διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις: Από τη μία, ο «άνθρωπος-οικονομική μονάδα» φαίνεται να «παραχωρεί τη θέση του» στον «άνθρωπο-άνθρωπο» με τις ανάγκες του για μια καλύτερη ποιότητα ζωής σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής και οικονομικής έκφρασης.

Δεύτερο, έχουμε να κάνουμε με δύο εντελώς διαφορετικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις της αναπτυξιακής διαδικασίας: Από τη μία, η «μεθοδολογική λογική» της τομεακής (αποσπασματικής στη βάση της) προσέγγισης και από την άλλη, η «λογική» του ολοκληρωμένου σχεδιασμού, του «στρατηγικού σχεδιασμού» της αντίληψης «σύνδεσης» των επιμέρους δράσεων (και αντίστοιχων κοινοτικών παρεμβάσεων) γύρω από έναν ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΣΤΟΧΟ με επιμέρους στόχους, μέσα υλοποίησης, ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ εκτέλεσης, αυστηρού προσδιορισμού κόστους: Επικαλύψεις και αλληλο-αναιρέσεις δεν έχουν πλέον θέση στη νέα λογική ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, ενώ ο ΧΩΡΟΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ (στους σχεδιασμούς) καθίσταται τώρα μικρότερος και αυστηρά ορισμένος (NUTS III, που για τα ελληνικά δεδομένα αντιστοιχεί σε «διοικητικό» επίπεδο Νομού, ή και μικρότερη «διοικητική γεωγραφική ενότητα.

Αν και η καταχώριση σταθμών/οροσήμων της σύγχρονης Κοινοτικής Πολιτικής και η επιγραμματική παρουσίαση των ιστορικών κειμένων/αποφάσεων που επισφράγισαν τις αντίστοιχες συμφωνίες ανάμεσα στα Κράτη-Μέλη, ανοίγοντας το δρόμο προς την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση,άφηναν αιχμές - ή στην καλύτερη περίπτωση, «οριοθετούσαν» - τα σταδιακά βήματα μιας ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ, κρίθηκε σκόπιμη η προσθήκη μιας ακόμα παραγράφου στο Κεφάλαιο 3, (της 3.3.) με μοναδικό γνώμονα να επιχειρηθεί μια μεγαλύτερη εμβάθυνση στην ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ, μέσα από την ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗ και ΙΕΡΑΡΧΗΣΗ εκείνων των θεμάτων όπου φαίνεται πως χρήζουν της ιδιαίτερης προσοχής και ενδιαφέροντος της παρούσας Διατριβής.

Πιο πάνω, ακροθιγώς αναφέρθηκαν οι δύο βασικές οπτικές μέσα από τις οποίες επιχειρείται στην παράγραφο 3.3. η

προσέγγιση σ' αυτό καθεαυτό το φαινόμενο της «στροφής» της Κοινοτικής Πολιτικής-στροφής, που παρέχει επιχειρηματικά ερείσματα στον υπογράφοντα να «στηρίξει» τη θέση που διατυπώνει:

Έχουμε να κάνουμε με δύο - στην ουσία - βασικές θέσεις, που αφορούν σε δύο επιμέρους **παρατηρήσεις/διαπιστώσεις: Η μία έχει να κάνει με το επίπεδο της νοητικής σύλληψης/ αντίληψης** της αναπτυξιακής διαδικασίας. **Η άλλη έχει να κάνει με αυτή τη μεθοδολογική προσέγγιση.**

Ωστόσο και οι δύο αυτές «οπτικές» ΔΕΝΟΝΤΑΙ μεταξύ τους σε μια νέα ΛΟΓΙΚΗ που διαμορφώνει και διαμορφώνεται μέσα από τάσεις που υπαγορεύονται από την σύγχρονη (τεχνολογική) πραγματικότητα (ενοποιήσεις-συγχωνεύσεις-λειτουργικότητα) σε παγκόσμια κλίμακα.

Χρονολογικά, θα πρέπει κανείς να «διακρίνει» πλευρές αναπτυξιακής προσέγγισης σε αυτό το κείμενο της ΛΕΥΚΗΣ ΒΙΒΛΟΥ, ένα κείμενο άκρως τεχνοκρατικό, γραφειοκρατικό με λεπτομερειακές ρυθμίσεις που συγκλίνουν στην εφαρμογή της εσωτερικής αγοράς: Είναι **το πρώτο διαδικαστικό βήμα ενοποίησης του χώρου στην πρόσφατη Κοινοτική Πολιτική** και που πέρα από την οποιαδήποτε «πολιτική» προέκταση αντανακλά την αποφασιστικότητα της Ευρώπης να «προχωρήσει» σε κάτι περισσότερο από μια απλή τελωνειακή ένωση, ή έστω από μια «ζώνη ελεύθερων συναλλαγών».

Η «Λευκή Βίβλος» **επαναφέρει** στην ουσία, αλλά με μεγαλύτερη έμφαση, την φιλοσοφία της Συνθήκης της Ρώμης, δίνοντας υπόσταση και μεγαλύτερο περιεχόμενο στην **αμοιβαία αναγνώριση** υλοποιώντας βασικές πτυχές της, μέσα από **ένα πολύπλοκο σύστημα ρυθμίσεων επιμέρους θεμάτων που πραγματώνουν τη Συνθήκη της Ρώμης.**

Υπάρχει μια σημαντική λεπτομέρεια, ως προς την διαδικασία υιοθέτησης αυτού καθεαυτού του κειμένου της «Λευκής Βίβλου». **Η σχεδόν ομόφωνη αναγνώριση της αναγκαιότητας και της χρησιμότητάς της από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (που όπως τονίστηκε πιο πάνω, συνιστά την «έκφραση των ευρωπαϊκών λαών») και παράλληλα η αποδοχή της νέας αντίληψης για την «τοπική ανάπτυξη».**

«Ενιαία Πράξη» (1987) και «Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων (1988) συνιστούν δύο κείμενα-μνημεία της ιστορικής εξέλιξης της Κοινοτικής Πολιτικής, όσο και κρίσιμα της πραγματικής τομής που συντελέστηκε στο καθαρά αναπτυξιακό μέρος αυτής της Πολιτικής.

Η παρούσα εργασία καταχωρεί τα κείμενα αυτά ως εξαιρετικά σημαντικά για τη στήριξη της επιχειρηματολογίας της πάνω στην ιδέα της **ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης:** Διαισθητικά, θα μπορούσε κανείς να προσδιορίσει στα δύο αυτά Κοινοτικά κείμενα, **την καταληκτική φάση μιας πολύχρονης διεργασίας «μεταρρύθμισης», «ανανέωσης» αλλά και «προσαρμογής στις νέες συνθήκες» μιας ολόκληρης στρατηγικής για την ΑΝΑΠΤΥΞΗ, μέσω της ενοποίησης του χώρου στον οποίο αναφέρεται.**

Η Κοινότητα, έχοντας συνειδητοποιήσει πλήρως τα «λάθη» ή ακόμα έχοντας οριοθετήσει τις «τάσεις» της διεθνούς αγοράς **προϊόντων υπαίθρου** φαίνεται να προσπαθεί να συγκλίνει τις δυνάμεις της προς μια **νέα κατεύθυνση, στα πλαίσια της αναγκαιότητας ότι «κάτι πρέπει να αλλάξει» από εκείνα που η ίδια η Κοινή Αγροτική Πολιτική - τομέας Εγγυήσεων, είχε προσδιορίσει και είχε υιοθετήσει και εφαρμόσει για τρεις περίπου δεκαετίες, χωρίς να «βλέπει» πως σε τελική ανάλυση «συσσωρεύει» χωρίς να πετυχαίνει την πραγματική αναβάθμιση του χώρου υπαίθρου.**

Φαινομενικά, τα δύο κείμενα δείχνουν να συμπληρώνουν και να πραγματώνουν τη φιλοσοφία και τη λογική της «Συνθήκης της Ρώμης». Και στα δύο κείμενα γίνεται αναφορά στην **ισόρροπη και αρμονική ανάπτυξη.** Και στα δύο κείμενα γίνεται αναφορά στην αναγκαιότητα της **εσωτερικής αγοράς.** Και στα δύο κείμενα γίνεται προσφυγή στην έννοια της «Κοινοτικής Αλληλεγγύης». και στα δύο κείμενα γίνεται εκτεταμένη αναφορά στην αναγκαιότητα μεταφοράς πόρων από τις περισσότερες αναπτυγμένες (τις πλούσιες) χώρες - ιδιαίτερα εκείνες του Κοινοτικού Βορρά προς τις λιγότερο ευνοημένες χώρες (τις χώρες του Κοινοτικού Νότου).

Ωστόσο, μια προσεκτικότερη ανάλυση των «νέων» θέσεων - όπως αυτές εμφανίζονται στα δύο αυτά κείμενα - σε σύγκριση με

τις θέσεις που είχαν διατυπωθεί σε παλαιότερα κείμενα (αρχής γενομένης από το κείμενο της Συνθήκης της Ρώμης), συνηγορούν ότι εδώ τώρα έχουμε μια ΝΕΑ ΟΠΤΙΚΗ, μια ΝΕΑ ΛΟΓΙΚΗ, μια ΝΕΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ.

Αν η «Συνθήκη της Ρώμης «κάνει αναφορά στην αναγκαιότητα της **ισόρροπης αρμονικής ανάπτυξης**, αυτό έμεινε απροσδιόριστο για αρκετά χρόνια, ή τουλάχιστον επιχειρήθηκε να ερμηνευθεί μέσω της «μεγέθυνσης».

Στο, πολλές φορές, τροποποιημένο άρθρο 2 της «Συνθήκης της Ρώμης» - όπου γίνεται αναφορά στην **αναγκαιότητα επίτευξης ισόρροπης και αρμονικής ανάπτυξης στον ευρωπαϊκό χώρο ή ακριβέστερα στον Κοινοτικό χώρο**, μπορεί κανείς να **διακρίνει τη σταδιακή διαχρονική «μεταλλαγή» την συνολικής αναπτυξιακής πολιτικής της Ενωμένης Ευρώπης:**

Στην αρχική του διατύπωση - όπως φαίνεται και από την αιτιολογική έκθεση που συνοδεύει το κείμενο της «Συνθήκης» - η «**μεγέθυνση** είναι το κυριαρχικό στοιχείο και η αναφορά στην «**ισόρροπη και αρμονική ανάπτυξη**» γίνεται σε σχέση τόσο με την πρώτη αυτή έννοια, όσο και με **την αναγκαιότητα αντιμετώπισης της ανεργίας**, που για την εποχή εκείνη **συνιστούσε θέμα πρώτης προτεραιότητας** (χωρίς να σημαίνει ότι σήμερα το θέμα αυτό είναι ήσσονος σημασίας για την Ευρωπαϊκή Ένωση που «βλέπει» έναν στους πέντε (20%, περίπου) του ενεργού πληθυσμού της να αναζητά εργασία, με έντονη την κοινωνική πίεση, σε βαθμό που να συζητείται σοβαρά πλέον η πιθανότητα «απασχόλησης με βάρδιες», ώστε στις ίδιες θέσεις απασχόλησης να εργάζονται περισσότερα - από πριν - άτομα, έστω και με μειωμένες αποδοχές).

Η διαφορά στις μετέπειτα «εκφράσεις» του άρθρου 2 - με την προσθήκη «τροποποιήσεων» έγκειται σε τούτο: ότι, ενώ αρχικά ο «άνθρωπος» λογίζεται απλά και μόνο ως «μονάδα παραγωγής», σταδιακά ΠΡΟΣΤΙΘΕΝΤΑΙ «ποιοτικά» στοιχεία που έχουν να κάνουν με αυτή καθεαυτή την ποιότητα της (περιβάλλον, κ.λ.π.).

Αλλά και άλλες έννοιες, όπως «Κοινοτική Αλληλεγγύη», «προσθετικότητα», «μεταφορά πόρων», «ενιαία αγορά», «ελεύθερος ανταγωνισμός», «περιφερειακή ανάπτυξη», «στήριξη του (αγροτικού) εισοδήματος» κ.λ.π. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ

ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ τόσο ως προς αυτό καθεαυτό το νοηματικό τους περιεχόμενο, όσο και ως προς την ΟΠΤΙΚΗ μέσα από την οποία ΟΡΙΖΟΝΤΑΙ και ακόμα παραπέρα τη ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ που προσεγγίζονται και λαμβάνοντα υπόψη στους σχεδιασμούς και τις στρατηγικές προς την ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ της Ευρώπης.

Από τα δύο αυτά κείμενα:

• Η «Ενιαία Πράξη» παρέχει στο ΣΤΟΧΟ: «Ολοκλήρωση της Εσωτερικής Αγοράς.

• Η «Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων (Βασικός Κανονισμός 2052/88), συνοδευόμενος από τους τέσσερις «εκτελεστικούς» Κανονισμούς (ΕΟΚ), 4253, 4254, 4255, 4256 του ίδιου χρόνου) παρέχει τα ΜΕΣΑ για την επίτευξη του ΣΤΟΧΟΥ.

Μέσα από αυτό το «σύστημα» (ΣΤΟΧΟΣ-ΜΕΣΑ), διαγράφεται η «στροφή»/τάση από την ανάπτυξη της ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ προς την «ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ» του ΤΟΠΟΥ (αστικό-αγροτικό πρότυπο)κάτω από την επίδραση διεθνών τάσεων (κοινωνικώνοικονομικών αλλά και της θεωρητικής σκέψης, όπως «σημειακά» ορίζονται πιο κάτω (Ενεργοποίηση Ενδογενούς Δυναμικού/αυτοδύναμοι πόλοι ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ).

Παράγοντες/τάσεις (αστικοαγροτικού προτύπου):

• **Τέλος εποχής:** Βρισκόμαστε μπροστά σε μια ΤΟΜΗ της ιστορικής διαδρομής του πολιτισμού σε παγκόσμια κλίμακα: «Τα πλαίσια του κόσμου που φεύγει είναι πολύ στενά να υποδεχθούν τον εμβρυακό κόσμο που έρχεται...» υποστηρίζει ο Alvin Toffler στο «Τρίτο Κύμα». Η εποχή μας με τις καταπληκτικές τεχνολογικές εξελίξεις που καθημερινά βλέπουν το φως της δημοσιότητας «θυμίζει» τις πρώτες στιγμές της βιομηχανικής επανάστασης: Νέες τάσεις διαμορφώνονται, νέα επαγγέλματα κυριολεκτικά γεννιούνται «από το μηδέν» στα πλαίσια ενός νέου καταμερισμού εργασίας και εξειδίκευσης: Ο παραδοσιακός διαχωρισμός «τομέων» οικονομικής δραστηριότητας (πρωτογενής-δευτερογενής-τριτογενής/υπηρεσίες) πολύ λίγο «πείθει»: Η εισαγωγή νέων τεχνολογιών

στη γεωργία (για να σταθούμε σε ένα και μόνο παράδειγμα) **κυριολεκτικά «μεταφέρουν» τη γεωργία στον τομέα υπηρεσιών ή ακόμα παραπέρα στον λεγόμενο «τεταρτογενή τομέα».** Δεν είναι «εκτός πραγματικότητας» η παρατήρηση ότι έχουμε **διαχρονική μετατόπιση των τομέων της οικονομίας, όσο προχωρεί η εξέλιξη της αντίστοιχης κοινωνίας:** Ο Toffler αναφέρεται στα **σαρωτικά κύματα** σε όλες τις εκφράσεις της κοινωνικής και οικονομικής ζωής που ακολούθησαν (ή αναπτύχθηκαν παράλληλα) με την **βιομηχανική επανάσταση. Σήμερα, η τεχνολογική επανάσταση** συνοδεύεται από τα δικά της **σαρωτικά κύματα** που τείνουν διαχρονικά να **εξαλείψουν** κυριολεκτικά τον παραδοσιακό τομέα της οικονομίας (γεωργία) βάζοντας στη θέση του υπηρεσίες - τεχνολογικές χρήσεις κ.λ.π. Άρα, η εξέλιξη αυτή καταχωρείται σαν ένας πρώτος βασικός παράγοντας που θα επέτρεπε την ανάπτυξη άλλων - πλην γεωργίας - τομέων της οικονομίας **και μάλιστα αυτών που χαρακτηρίζουν αστικά πρότυπα και αστικό τρόπο ζωής.** Από κει και πέρα, εντοπίζεται μια σειρά παραγόντων προς αυτή την κατεύθυνση, που, είτε εντάσσονται σ' αυτή τη λογική, είτε την συμπληρώνουν. **Επιγραμματικά:**

- Μεταβολή πρότυπων ζωής: έμφαση στην ποιότητα ζωής, ως αποτέλεσμα «μιμητισμού» ανώτερων πρότυπων που προβάλλονται στα ΜΜΕ.
- Πολυ-απασχόληση, πολυ-δραστηριότητα του τοπικού πληθυσμού.
- Ανάγκη συμπλήρωσης του «οικογενειακού εισοδήματος» με δραστηριότητες που υπόκεινται σε μικρότερες «εισοδηματικές διακυμάνσεις» (απ' ό,τι η «γεωργία»).
- Διάχυση της πληροφόρησης: εναλλακτική απασχόληση.
- Υποδομές: ανάπτυξη/βελτίωση οδικού δικτύου, με την επιφύλαξη της επίτευξης αυτής, προηγείται η «ευαισθητοποίηση» του τοπικού πληθυσμού προς την κατεύθυνση της «Ενεργοποίησης Ενδογενούς Δυναμικού», η συγκρότηση τοπικού φορέα, με συμμετοχική παρουσία στο αναπτυξιακό γίγνεσθαι του τόπου (που να καλύπτει ΟΛΟΥΣ τους «κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες» της συγκεκριμένης περιοχής.

• Κορεσμός της αγοράς εργασίας στο μεγάλο αστικό κέντρο σε συνδυασμό με διαχρονική υποβάθμιση της ποιότητας ζωής στο κέντρο αυτό. - Αναζήτηση εναλλακτικών μορφών «αστικής» απασχόλησης στην ύπαιθρο. Ενδεικτικά. - ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ/ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - Χειροτεχνία - οικοτεχνία - ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ - Υπηρεσίες (μεταφορές - εμπόριο - διαμεσολάβηση - προβολή - διαφήμιση - Οργάνωση άλλων μορφών «ήπιου» τουρισμού (αθλητισμός - θεραπευτικός - συνεδριακός κ.λ.π.) - Ανάπτυξη τοπικών αγορών/προώθηση της τοπικής παραγωγής - Ανάπτυξη ενδο-τοπικών σχέσεων μεταξύ των τομέων της τοπικής οικονομίας - Ανάπτυξη δια-τοπικών σχέσεων με το αστικό κέντρο (ή με άλλα μικρά τοπικά κέντρα)

• Αναβάθμιση του ρόλου και των χρηματοδοτικών πόρων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με παράλληλη προοπτική λειτουργίας της **αποκεντρωμένης κεντρικής Διοίκησης**.

• Διαπλοκή οικονομικών και κοινωνικών σχέσεων στα πλαίσια **κάθετης και οριζόντιας ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ**.

• Ριζική αναθεώρηση εθνικών αναπτυξιακών πολιτικών.

• «Μετάβαση» της λογικής σχεδιασμών από τις στρατηγικές των μεγάλων έργων περιφερειακής σημασίας στη λογική της «συγκέντρωσης» δυνάμεων στο μικρόχωρο.

• Αρνητική εξέλιξη στις διαπραγματεύσεις GATT: Επιδοτήσεις (Κοινοτικές) στη γεωργία με...» ημερομηνία λήξης.

• Διευκόλυνση της λειτουργίας επιχειρηματικών μονάδων Μικρού και Μεσαίου Μεγέθους, βιοτεχνικού μάλλον χαρακτήρα.

• Εφαρμογή συστημάτων οργάνωσης του χώρου και λειτουργική του διαπλοκή με άλλους χώρους και το αστικό κέντρο.

• Διευκόλυνση κινητικότητας κεφαλαίου - εργασίας.

• Διευκόλυνση εγκατάστασης στην ύπαιθρο του «αποθαρρημένου» - νέου κυρίως - εργάτη.

• Ανάπτυξη της Διοικητικής υποδομής.

• Τομές σε συστήματα κοινωνικής πρόνοιας στο μικρόχωρο «υπαίθρου».

• Ευχερέστερη εφαρμογή/υλοποίηση **καινοτομικών σχεδίων** στην ύπαιθρο, επιδοτούμενων από την Κοινότητα.

• Ανακοπή της μετανάστευσης και της αστυφιλίας/αναζήτηση νέων πρότυπων μιας **ανθρωπινότερης** (από εκείνη των πόλεων ζωής.

• Ανάπτυξη «αμφίδρομων» ελκτικών και απωθητικών δυνάμεων.

• Η ΜΕΤΑΡΡΥΘΥΜΙΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ/ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ/ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ. Τα ανωτέρω ιεραρχούνται (σημείο «c») στη βάση: ανθρωποκεντρική θεώρηση - νέα πρότυπα ζωής - σχεδιασμός/ πολιτικές - ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ - Πληροφόρηση/μιμητισμός - ΥΠΟΔΟΜΕΣ. Ιδιαίτερη - κρίσιμη, θα λέγαμε - σημασία στη διεργασία ανάπτυξης μικρών πόλων κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα χωρίς τάσεις απορρόφησής τους από αυτά, ειδικά σήμερα η εφαρμογή της «Μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα πλαίσια της λογικής του «ενοποιημένου ευρωπαϊκού χώρου», σε συνδυασμό με τη σταδιακή μείωση-μέχρι μηδενισμού - των γεωργικών επιδοτήσεων του FEOGA/Εγγυήσεις, στα πλαίσια των συμφωνιών GATT (Γύρος Ουρουγουάης) - (σημείο «α» της μελέτης). Επιγραμματικά:

• Σύγκλιση των Κοινοτικών χρηματοδοτήσεων **με έμφαση τον μικρόχωρο υπαίθρου** (ως αντικατάσταση απωλειών του γεωργικού εισοδήματος από την φθίνουσα εξέλιξη των επιδοτήσεων.

• Αύξηση του ποσοστού Κοινοτικής συν-χρηματοδότησης στα πλαίσια **ολοκληρωμένων προγραμμάτων τοπικής ανάπτυξης.**

• Σεβασμός στην αρχή της Επικουρικότητας (δίνοντας στο Κ.Μ. την διακριτική ευχέρεια να προσδιορίσει το χώρο και τη μορφή ανάπτυξης, μέσω τοπικών σχεδιασμών που υλοποιούνται με **τοπική αυτοδιαχείριση**).

• Ανάπτυξη - εφαρμογή - λειτουργία **των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών που προέρχονται από την Επιτροπή και απευθύνονται στους μικρόχωρους (επιπέδου NUTS III, κατά την Κοινοτική ορολογία.**

• **Κοινοτική έμφαση στην οργάνωση-λειτουργία του μικρόχωρου υπαίθρου.**

• Κοινοτική επιδίωξη: Η πολύπλευρη ολοκληρωμένη τοπική παρέμβαση στο μικρόχωρο.

• **Μεθοδολογικά/σχεδιασμός:** Υιοθέτηση της προσέγγισης «εκ των κάτω προς τα άνω» (bottom-up approach) στο σχεδιασμό της τοπικής ανάπτυξης με **ενεργό συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού στο σχεδιασμό και υλοποίηση Κοινοτικών αναπτυξιακών προγραμμάτων και «πρωτοβουλιών» (βλέπε L.E.A.D.E.R.).**

• Μια πολιτική τάση «**καντονοποίησης**» της Ενωμένης Ευρώπης, με έμφαση στους τόπους σε βάρος της κεντρικής Διοίκησης.

• Συμμετοχή εκπροσώπων της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στα μεγάλα κέντρα λήψης Αποφάσεων (θεσμός των «Περιφερειών της Ευρώπης».

•Υιοθέτηση/προώθηση από την Ευρωπαϊκή Ένωση του «αστικο-αγροτικού πρότυπου).

• Κοινοτική «ευαισθητοποίηση» για το φυσικό περιβάλλον.

• Κοινοτική ευαισθησία για υψηλότερο βαθμό κατάρτισης - επιμόρφωσης στο **τοπικό επίπεδο.**

• Αναθεώρηση στρατηγικών μεγέθυνσης των αγορών-έμφαση στο τοπικό σχεδιασμό, την τοπική αγορά-αποσυμφόρηση των αστικών κέντρων μέσω των κατάλληλων πολιτικών ανάπτυξης.

• Ανάπτυξη Κοινοτικών «δικτύων» - ανταλλαγές - ροή Κοινοτικής πληροφόρησης: έμφαση στο τοπικό στοιχείο.

• Αποδέσμευση της χρηματοδοτικής ροής της Ένωσης μέσω των «κρατικών καναλιών»/Ενδιάμεσοι φορείς ανάπτυξης.

• Στοχαστική αναζήτηση τοπικών καινοτομιών.

• Ολοκλήρωση του ευρωπαϊκού χώρου μέσω της τοπικής ανάπτυξης.

• Αναγνώριση της ύπαρξης διαφοροποιήσεων ως προς τον βαθμό ανάπτυξης των επιμέρους χώρων - **έμφαση στην πολιτιστική ταυτότητα του κάθε μικρόχωρο.**

• Αναγνώριση τουρισμού - αγροτουρισμού - πολιτιστικών ως δράσεων που περιλαμβάνονται στις **επιλέξιμες δαπάνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.** Αυτές οι τάσεις και οι παράγοντες που

τις διαμορφώνουν και που καταγράφηκαν «σημειακά» πιο πάνω, δεν ήταν δυνατόν να μην περιληφθούν στη συνολική συλλογιστική της σύγχρονης Κοινοτικής Πολιτικής (και των κειμένων που την εκφράζουν) όταν γίνεται αναφορά στις έννοιες «ΑΝΑΠΤΥΞΗ», «ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙ», «ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ» κ.λ.π.

Ο «Κοινωνικός Χάρτης» για τα δικαιώματα του εργαζομένου στο χώρο της Κοινότητας, οι «αναπτυξιακές προσεγγίσεις» του μικρόχωρου της ευρωπαϊκής περιφέρειας, η «σύγκλιση» των χρηματοδοτικών παρεμβάσεων από όλα τα Κοινοτικά Όργανα - πλην του «FEOGA/Εγγυήσεις» - η υιοθέτηση πρόσθετών αρχών, όπως η «επικουρικότητα», η αναζήτηση καινοτομικών σχεδίων δράσης η προσπάθεια οργάνωσης του μικρόχωρου στη βάση του ΤΟΠΙΚΟΥ η «εταιρική σχέση», η προσέγγιση «συνεργασίες ευρωπαϊκών μικροχωρών», τα «Δίκτυα», οι «Πρωτοβουλίες» οι μεθοδολογικές καινοτομίες στο σχεδιασμό - υλοποίηση - εκτέλεση - έλεγχο Κοινοτικών Προγραμμάτων - η «ΣΥΝΟΧΗ» εμπεριέχουν εν σπέρματι την ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΦΥΣΙΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ, που με τη σειρά της αντλεί ερεθίσματα από τις ΤΑΣΕΙΣ που αναπτύσσονται σε έναν «θαυμάσιο Καινούριο Κόσμο» (μόνο ως προς το καθαρά τεχνοκρατικό του όμως «κομμάτι».

Απομονώνοντας τις «Αρχές της Μεταρρύθμισης» των Διαρθρωτικών Ταμείων (συγκέντρωση των χρηματοδοτήσεων, εταιρική σχέση, συντονισμό των παρεμβάσεων, προγραμματισμό των παρεμβάσεων, παρακολούθηση/αξιολόγηση των παρεμβάσεων, προσθετικό χαρακτήρα των ενισχύσεων) μπορεί κανείς εύκολα να διακρίνει το γιατί η «Μεταρρύθμιση» αυτή καθεαυτή συνιστά ορόσημο της ιστορικής εξέλιξης της εν γένει αναπτυξιακής προσέγγισης της Κοινότητας.

Συγκρίνοντας αυτές τις «Αρχές» με εκείνες της ιδρυτικής Συνθήκης ΕΟΚ, παρατηρεί κανείς ορισμένα κοινά μεν στοιχεία κάτω όμως από διαφορετική διατύπωση, συλλογιστική, φιλοσοφία και οπτική:

Δεν είναι πλέον νοητικά/θεωρητικά σχήματα που απλά και μόνο καλύπτουν «θεσμικές ατέλειες» ή έστω υπονοούν

«εμπορική διείσδυση». Πρόκειται, πλέον για ολοκληρωμένα και τεκμηριωμένα σχήματα που έχουν τύχει της αυστηρής έγκρισης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, ενός κοινοβουλίου που διαχρονικά «έμαθε» να λειτουργεί καλύτερα και επιπλέον «εξοπλίστηκε» με πρόσθετες αρμοδιότητες, έτσι που η γνώμη του να είναι σήμερα περισσότερο σεβαστή και κρίσιμη, απ' ό,τι ήταν τις προηγούμενες δεκαετίες.

Πέρα όμως από τις ήδη υφιστάμενες έννοιες, τόσο η «Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων», όσο και τα κείμενα της «Ενιαίας Πράξης» και της «Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση» **εισάγουν ΝΕΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ** (τόσο ως «νοηματικό περιεχόμενο», όσο και ως «μεθοδολογική προσέγγιση). Σταχυολογούμε ορισμένες έννοιες-κλειδιά, ενδεικτικές μιας **διαφορετικής αντίληψης γύρω από την εν γένει αναπτυξιακή διαδικασία:**

- Κατ' αρχήν **μεθοδολογικά** παρατηρεί κανείς μια νέα προσέγγιση στο **θεσμικό μέρος:**Στη θέση των αυστηρών και άκαμπτων Κανονισμών, έχουμε μικρές **βραχύβιες** και **ευέλικτες** «Κοινοτικές Πρωτοβουλίες» να «θεσμοθετούν» **Προγράμματα-πιλότους**, μέσα από τα οποία, η Επιτροπή **δοκιμάζει** την δεκτικότητα και αποτελεσματικότητα **δράσεων που σκοπεύει - αν το πείραμα αποδειχθεί θετικό - να αναπτύξει σε ευρύτερη κλίμακα.**

- Στο θεσμικό επίσης μέρος, παρατηρεί κανείς μια μεγαλύτερη έμφαση στην πρακτική «νομοθέτησης» μέσα από «**Κανονισμούς-πλαίσια**» και **Εκτελεστικούς** (των πρώτων) **Κανονισμούς** για τη ρύθμιση των λεπτομερειών εφαρμογής των ρυθμίσεων των πρώτων.

- **Από τα καινούρια στοιχεία φιλοσοφίας και μεθόδευσης** είναι η υιοθέτηση της σύνθετης έννοιας «**Στόχος-Περιφέρεια**» (που εισάγει το άρθρο 1 του Κανονισμού (ΕΟΚ 2052/88), οι «θεσμικές έννοιες-κλειδιά «Οριζόντιοι και Κάθετοι Κανονισμοί», τα «**Λειτουργικά Προγράμματα με τα αντίστοιχα Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης**», ο «συντονισμός των χρηματοδοτικών οργάνων της Κοινότητας» το «**ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης**», η διάκριση του χώρου της Κοινότητας, ανάλογα με έκταση/πληθυσμό σε NUTS I, II, III (με διαφορετική

στρατηγική και τακτική παρέμβασης, για τον καθένα από αυτούς), η έμφαση **στην οργάνωση του «χώρου υπαίθρου»**, το **«επιχειρησιακό σχέδιο»**, η **«εμβάθυνση και συνοχή»**, οι τοπικές «στρατηγικές ανάπτυξης» η «Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού», η έμφαση στις «Τοπικές Πρωτοβουλίες», η «καινοτομία», η αναζήτηση εναλλακτικών μορφών παρέμβασης (εναλλακτικός τουρισμός, εναλλακτική απασχόληση) η επισήμανση «άλλων» μορφών ήπιας τουριστικής ανάπτυξης στο μικρόχωρο υπαίθρου (ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ κ.λ.π.) τα πολιτιστικά, ο τοπικός σχεδιασμός και η τοπική αυτοδιαχείριση και ακόμα η «ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΤΗΤΑ» (που υιοθετείται στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση), «Ταμείο Συνοχής» «Δημοσιονομικές Προοπτικές» και άλλα.

Κάθε μία από τις έννοιες αυτές, που μόνες τους, λίγο συμβάλλουν στην διαμόρφωση άποψης ενός **νέου ευρωπαϊκού γίγνεσθαι με άξονα την αναπτυξιακή διαδικασία.**

Αν όμως εξετάσει κανείς τις έννοιες αυτές «συνδυαστικά» τότε - έχοντας κατά νου την κατάσταση των μικρόχωρων υπαίθρου με την προβληματική που την συνοδεύει - καταλήγει στην εκτίμηση ότι έχει να κάνει όντως με μια «άλλη αντίληψη» με μια ριζική αναθεώρηση που οδηγεί σε «προσαρμογή» στις επιταγές και ανάγκες της διεθνούς πραγματικότητας και των επιτευγμάτων της.

Κρίθηκε σκόπιμη η προσέγγιση μεθοδολογίας σχεδιασμού να εξετασθεί στο τέλος αυτού του Κεφαλαίου, όχι μόνο γιατί συνιστά πραγματική τομή στην αναζήτηση «λύσεων» για την ανάπτυξη στο τοπικό επίπεδο, αλλά κυρίως, γιατί θέτει τα θεμέλια μιας ολόκληρης εσωτερικής διεργασίας ΑΥΤΟΔΥΝΑΜΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ. Αυτό είναι - κατά προσωπική άποψη - ένα από τα κορυφαία στοιχεία «μεταστροφής» της Κοινοτικής Αναπτυξιακής Στρατηγικής από το σύστημα «σχεδιάζω εκ των άνω» και κυριολεκτικά «υπαγορεύω» λύσεις ανάπτυξης στους μικρόχωρους, «χωρίς να εξετάζω τις όποιες ιδιαιτερότητες διακρίνουν τον ένα χώρο από τον άλλο» στο ΣΥΣΤΗΜΑ «σχεδιασμός εκ των κάτω προς τα άνω (bottom-up approach)» όπου ο ΙΔΙΟΣ ο τοπικός πληθυσμός που βιώνει την καθημερινότητα του τόπου στον οποίο ζει και εργάζεται ΣΧΕΔΙΑΖΕΙ την ανάπτυξη του χώρου του

και υλοποιεί ακριβώς εκείνα που μόνος του έχει σχεδιάσει. Το βασικό «συν» στη νέα αντίληψη σχεδιασμού της ανάπτυξης βρίσκεται στη διαφοροποίηση της «ψυχολογίας» ανάμεσα σε συλλογιστικές της μορφής «καλούμαι να υλοποιήσω προγράμματα και δράσεις που υπαγορεύονται από τα έξω, από τρίτους» και «υλοποιώ εκείνα που ΕΓΩ σχεδίασα για τον τόπο μου». Η δεύτερη από αυτές τις προσεγγίσεις κυριολεκτικά εισάγει το άτομο, τον κάτοικο του συγκεκριμένου τόπου, ΕΞΑΡΧΗΣ στη συνολική αναπτυξιακή διεργασία, σε αντίθεση με την πρώτη που τον «θέλει» παθητικό «εκτελεστή» ενός σχεδίου που κατασκευάστηκε εν απουσία του.

Η προσέγγιση αυτή (bottom-up approach, σύμφωνα με τη διεθνή ορολογία) ξεκινώντας από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του '70 «περνά» πλέον στην Κοινοτική φιλοσοφία και αντίληψη ΔΙΝΟΝΤΑΣ ίσως ένα από τα πλέον πειστικά επιχειρήματα στον υπογράφοντα να υποστηρίξει τη βασική θέση που οριοθετείται από τον ίδιο τον τίτλο της παρούσας εργασίας:

Ότι, σταδιακά, διαχρονικά, η Κοινοτική Αναπτυξιακή Στρατηγική «μεταλλάσσεται», εξελίσσεται και αναπτύσσεται «περνώντας» από τις ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ - τομεακές στη βάση τους - ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ σε μια ΣΥΓΧΡΟΝΗ, ΠΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ, ΠΙΟ ΦΥΣΙΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ, όχι μεγάλων χώρων, αλλά ΜΙΚΡΩΝ ΧΩΡΩΝ (κυρίως υπαίθρου) πολύ μάλιστα περισσότερο καθώς αυτοί οι χώροι εκτιμάται ότι θα πληγούν (σε όρους απασχόλησης και εισοδήματος) με την ολοκλήρωση της διαδικασίας αναθεώρησης της GATT και τη συνεπακόλουθη σταδιακή κάμψη του «εισοδήματος από την γεωργία».

Βιβλιογραφικές Παραπομπές και Παράρτημα Πινάκων και χρονολογιών Κεφαλαίου 3

Ποσοστό, έκταση και πληθυσμός των ζωνών που έχουν εγκριθεί για τους στόχους 1 και 5β) Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2052/88

	Στόχος 1		Στόχος 5β)		Στόχοι 1 + 5β)	
	Έκταση	Πληθυσμός	Έκταση	Πληθυσμός	Έκταση	Πληθυσμός
Ισπανία	76,0	55,4	12,6	2,5	88,6	57,9
Ιταλία	40,8	37,7	11,3	5,0	52,1	42,7
Ηνωμένο Βασίλειο	5,8	2,8	24,1	2,6	29,9	5,4
Γαλλία	9,1	2,6	31,0	10,0	40,1	12,6
Γερμανία	—	—	21,4	7,4	21,4	7,4
Βέλγιο	—	—	10,6	2,7	10,6	2,7
Κάτω Χώρες	—	—	7,1	3,0	7,1	3,0
Δανία	—	—	4,0	2,1	4,0	2,1
Λουξεμβούργο	—	—	6,4	0,9	6,4	0,9
Ελλάδα	100	100	—	—	100	100
Ιρλανδία	100	100	—	—	100	100
Πορτογαλία	100	100	—	—	100	100
ΕΟΚ	38	31,2	17,3	5,1	55,3	26,3

Πηγή: Γ3 VI.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΕΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΠΟΥ ΕΓΚΡΙΘΗΚΑΝ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ

Πλαίσιο 7.3

Νέες κοινοτικές πρωτοβουλίες

Τίτλος	Ενδεικτικά ποσά κοινοτικών συμμετοχών: 1990 ως 1993 (εκατ. ECU)
RECHAR	300
ENVIREG	500
INTERREG	800
REGIS	200
REGEN	300
EUROFORM, NOW, HORIZON	600
STRIDE	400
PRISMA	100
TELEMATIQUE	200
LEADER	400
ΣΥΝΟΛΟ	3.800

Βιβλιογραφικές παραπομπές του 3ου Κεφαλαίου

(1) Single European Act: Bulletin of the Eyropean Communities Supplement 2/86 (Commission)

(1α) «From Single Market to European Union» (Commission, 1992)

(2) «Working for the Regions» (Commission, 1991)

(3) «Η Ενιαία Αγορά γίνεται πραγματικότητα» (Επιτροπή των ΕΚ, 92)

(4) «Από την Ενιαία Πράξη στη μετά το Μάαστριχτ περίοδο: τα μέσα για την εξυπηρέτηση των φιλοδοξιών μας» (Ομιλία του Προέδρου της Επιτροπής Jacpues Delors στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο-Στρασβούργο, 12 Φεβρουαρίου 1992) Δελτίο των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων, Συμπλήρωμα 1/92 Εκδόσεις: Επιτροπή των Ε.Κ., 1992

(5) «Οι Διαρθρωτικές Πολιτικές της Κοινότητας: Απολογισμός και Προοπτικές» (Ανακοίνωση της Επιτροπής/Επιτροπή των Ε.Κ. ΚΟΜ (92) 8 τελικό Βρυξέλλες, 24.3.1992

(6) Κανονισμός Συμβουλίου Ε.Ο.Κ. 2052/88: «Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων»

(7) «Η εξέλιξη και το μέλλον της ΚΑΠ-Έγγραφο προβληματισμού της Επιτροπής» Επιτροπή των Ε.Κ. ΚΟΜ (91) 100 τελικό, Βρυξέλλες, 1 Φεβρουαρίου 1991

(8) «Οι Περιφέρειες κατά τη δεκαετία του '90»: Τέταρτη Περιοδική έκθεση για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση και την ανάπτυξη των Περιφερειών της Κοινότητας, υποβληθείσα από την Επιτροπή. ΚΟΜ (90) 609 τελικό, Βρυξέλλες 9.1.1991

(9) Πρόταση Κανονισμού (Ε.Ο.Κ.) του Συμβουλίου για την ίδρυση χρηματοδοτικού μέσου «ΣΥΝΟΧΗΣ»/ΔΕΚ 1992

(10) «Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (Κ.Π.Σ.) 1989-1993: ΕΛΛΑΔΑ (Com.)
(11) Δέκα Μαθήματα για την ΕΥΡΩΠΗ» (Pascal Fontaine, Περιοδική Έκδοση της Επιτροπής, 1992
(12) «Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση» (το κείμενο της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση που υπογράφθηκε στο Maastricht στις 7 Φεβρουαρίου 1992) έκδοση: Υπηρεσία Επισήμων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 1992
(13) «ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ: Η ΣΥΝΘΗΚΗ ΤΟΥ ΜΑΑΣΤΡΙΧΤ» (Επιτροπή των Ε.Κ. Γραφείο Αθηνών (Ιούνιος 1992)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ του 3ου Κεφαλαίου

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΟΙΚΟΔΟΜΗΣΗΣ

1950	9 Μαΐου	Ο Robert Schuman, υπουργός εξωτερικών της Γαλλίας, σε ομιλία του, εμπνευσμένη από τον Jean Monet, προτείνει την από κοινού εκμετάλλευση των πόρων άνθρακα και χάλυβας της Γαλλίας και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας στα πλαίσια ενός οργανισμού ανοικτού στις άλλες χώρες της Ευρώπης.
1951	18 Απριλίου	Οι έξι υπογράφουν στο Παρίσι τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ).
1952	27 Μαΐου	Υπογραφή στο Παρίσι της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άμυνας (ΕΚΑ)
1954	30 Αυγούστου	Η γαλλική Εθνοσυνέλευση απορρίπτει τη Συνθήκη περί ιδρύσεως της ΕΚΑ.
20-23	Οκτωβρίου	Συμφωνίες του Παρισιού κατόπιν της διάσκεψης του Λονδίνου καθορίζουν τους τρόπους διεύρυνσης του συμφώνου των Βρυξελλών που μετατρέπεται στην Ένωση Δυτικής Ευρώπης (ΕΔΕ)
1995	1-2 Ιουνίου	Συνελθόντες στη Μεσίνα, οι υπουργοί

		εξωτερικών των έξι αποφασίζουν να επεκτείνουν την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση σε ολόκληρο τον τομέα της οικονομίας
1957	25 Μαρτίου	Υπογραφή στη Ρώμη των Συνθηκών περί ιδρύσεως της κοινής αγοράς και της Ευρατόμ.
1958	1 Ιανουαρίου	Έναρξη ισχύος των Συνθηκών της Ρώμης και εγκατάσταση στις Βρυξέλλες των επιτροπών της ΕΟΚ και της Ευρατόμ.
1960	4 Ιανουαρίου	Υπογραφή της Σύμβασης της Στοκχόλμης που δημιουργεί, κατόπιν πρωτοβουλίας του Ηνωμένου Βασιλείου, την Ευρωπαϊκή Ζώνη Ελεύθερων Συναλλαγών.
1962	30 Ιουλίου	Έναρξη ισχύος της κοινής γεωργικής πολιτικής (ΚΓΠ)
1963	14 Ιανουαρίου	Ο στρατηγός de Caulle αναγγέλλει, στη διάρκεια συνέντευξης Τύπου, ότι η Γαλλία θα ασκήσει το δικαίωμα αρνησικυρίας όσον αφορά την είσοδο του Ηνωμένου Βασιλείου στην ΕΟΚ.
	20 Ιουλίου	Υπογραφή στην Γιαουντέ της σύμβασης συνεργασίας μεταξύ της ΕΟΚ και 18 αφρικανικών χωρών.
1965	Απρίλιος	Υπογραφή της Συνθήκης για τη συγχώνευση των εκτελεστικών οργάνων των τριών εκτελεστικών οργάνων των τριών Κοινοτήτων και τη σύσταση ενιαίου Συμβουλίου και ενιαίας Επιτροπής. Τέθηκε σε ισχύ την 1η Ιουλίου 1967.
1966	29 Ιανουαρίου	Σύμβαση διαιτησίας, η λεγόμενη «του Λουξεμβούργου». Η Γαλλία αποδέχεται τη θέση της στο Συμβούλιο με αντιστάθμισμα τη διατήρηση του κανόνα της

		ομοφωνίας όταν διακυβεύονται «σημαντικά συμφέροντα».
1968	1 Ιουλίου	Κατάργηση των τελευταίων ενδοκοινοτικών δασμών (15%) για τα βιομηχανικά προϊόντα και θέσπιση του Κοινού Εξωτερικού Δασμολογίου (ΚΕΔ).
1969	1-2 Δεκ/ρίου	Σύνοδος κορυφής της Χάγης. Οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων αποφασίζουν να διέλθουν από το μεταβατικό στο οριστικό στάδιο της Κοινότητας, εκδίδοντας τους οριστικούς γεωργικούς κανονισμούς και επιβάλλοντας την αρχή των ίδιων πόρων της ΕΟΚ.
1970	22 Απριλίου	Υπογραφή, στο Λουξεμβούργο, της συνθήκης που επιτρέπει την προοδευτική χρηματοδότηση των Κοινοτήτων από τους ίδιους πόρους και την επέκταση των εξουσιών ελέγχου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.
1972	22 Ιανουαρίου	Υπογραφή, στις Βρυξέλλες, των συνθηκών, προσχώρησης νέων μελών, στην ΕΟΚ (Δανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Ιρλανδία, Νορβηγία). 24 Απριλίου Δημιουργία του νομισματικού «φιδιού». Οι Έξι αποφασίζουν να περιορίσουν σε 2,25% τα περιθώρια διακύμανσης των νομισμάτων τους σε σχέση με το δολάριο.
1974	9-10 Δεκ/ρίου	Σύνοδος κορυφής του Παρισιού, όπου οι εννέα αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων αποφασίζουν να συνέρχονται τακτικά στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου (τρεις φορές το χρόνο), προτείνουν την εκλογή της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης με καθολική ψηφοφορία και αποφασίζουν τη σύσταση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ).

1975	28 Φεβρουαρ.	Υπογραφή, στη Λομέ, σύμβασης (Λομέ Ι) μεταξύ της Κοινότητας και 48 κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού.
	22 Ιουλίου	Υπογραφή της σύμβασης που ενδυναμώνει τη δημοσιονομική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης και δημιουργεί το Ευρωπαϊκό Ελεγκτικό Συνέδριο. Αρχίζει να λειτουργεί την 1η Ιουνίου 1977.
1978	6-7 Ιουλίου	Σύνοδος Κορυφής της Βρέμης. Η Γαλλία και η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας προτείνουν ανάκαμψη της νομισματικής συνεργασίας με τη δημιουργία του ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος (ΕΝΣ) που αντικαθιστά το «φίδι».
1979	13 Μαρτίου	Έναρξη λειτουργίας του ΕΝΣ
	28 Μαΐου	Υπογραφή της πράξης προσχώρησης της Ελλάδας στην Κοινότητα.
	7-10 Ιουνίου	Πρώτη εκλογή με καθολική ψηφοφορία των 410 μελών της Ευρωπαϊκής Συνέλευσης.
	31 Οκτωβρίου	Υπογραφή στη Λομέ, της δεύτερης σύμβασης (Λόμε ΙΙ) μεταξύ της ΕΟΚ και 48 κρατών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ).
1984	28 Φεβρουαρ.	Έγκριση του προγράμματος «Esprit» για την έρευνα και την τεχνολογία στον τομέα των τεχνικών της πληροφόρησης.
	14-17 Ιουνίου	Δεύτερες ευρωπαϊκές εκλογές.
	25-26 Ιουνίου	Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Fontainebleau, οι Δέκα συμφωνούν για το αντισταθμιστικό ποσό που πρέπει να καταβληθεί στη Μεγάλη Βρετανία με σκοπό την ελάφρυνση της συνεισφοράς της στον κοινοτικό προϋπολογισμό.

	8 Δεκεμβρίου	Υπογραφή στο Τόγκο της τρίτης σύμβασης Λομέ μεταξύ των Δέκα και 66 χωρών της Αφρικής, της Καραϊβικής και του Ειρηνικού (ΑΚΕ).
1985	2-4 Δεκ/ρίου	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Λουξεμβούργο. Οι Δέκα συμφωνούν για την αναθεώρηση της Συνθήκης της Ρώμης και την ανάκαμψη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, με την εκπόνηση της «Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης».
1968	1η Ιανουαρίου	Επίσημη ένταξη της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα.
	17-18 Φεβρ.	Υπογραφή στο Λουξεμβούργο της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης.
1987	14 Απριλίου	Υποψηφιότητα της Τουρκίας στην ΕΟΚ
	1 Ιουλίου	Έναρξη ισχύος της Ενιαίας Πράξης.
	26 Οκτωβρίου	Έκδοση στη Χάγη από την ΕΔΕ ενός κοινού προγράμματος για την ασφάλεια.
1988	25 Ιουνίου	Αμοιβαία αναγνώριση ΕΟΚ-ΚΟΜΕΚΟΝ
1989	Ιανουάριος	Ανανέωση για τέσσερα χρόνια της προεδρίας του Jacques Delors στην Επιτροπή.
	18 Ιουνίου	Τρίτη εκλογή με άμεση καθολική ψηφοφορία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου
	17 Ιουλίου	Υποψηφιότητα της Αυστρίας στην ΕΟΚ.
	9 Νοεμβρίου	Πτώση του τείχους του Βερολίνου.
	9 Δεκεμβρίου	Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Στρασβούργου αποφασίζει τη σύγκληση διακυβερνητικής διάσκεψης.
1990	29 Μαΐου	Υπογραφή των συμφωνιών περί ιδρύσεων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Ανασυγκρότησης και Ανάπτυξης.
	19 Ιουνίου	Υπογραφή των Συμφωνιών Schengen.
	3 Οκτωβρίου	Γερμανική ενοποίηση
	14 Δεκεμβρίου	Έναρξη στη Ρώμη των διακυβερνητικών

		διασκέψεων σχετικά με την οικονομική και νομισματική ένωση και την πολιτική ένωση.
1991	1 Ιουλίου	Υποψηφιότητα της Σουηδίας
	21 Οκτωβρίου	Συμφωνία για τη δημιουργία του ευρωπαϊκού οικονομικού χώρου (ΕΟΧ).
	9-10 Δεκ/ρίου	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Μάαστριχτ.
1992	7 Φεβρουαρ.	Υπογραφή της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση στο Μάαστριχτ.
	18 Μαρτίου	Υποψηφιότητα της Φινλανδίας.

Κεφάλαιο 4ο
Η Σύγχρονη Αντίληψη για την ΑΝΑΠΤΥΞΗ: Ευρωπαϊκή και Διεθνή Εμπειρία. Το θεσμικό πλαίσιο: η ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ

4.1 Εισαγωγή στη Στρατηγική Ανάπτυξης»

4.1.1 Σύντομη αναφορά στον A.O. Hirschman(1)

«...Δεν είναι η απουσία φυσικών πόρων ή η έλλειψη χρημάτων, βασικές αιτίες της υπο-ανάπτυξης, αλλά μάλλον η μή Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού που υπολανθάνει...»

Η Κλασσική πλέον αυτή φράση που περιέχεται στο έργο του Hirschman «Η Η Στρατηγική της Οικονομικής Ανάπτυξης», έμελλε να ανοίξει νέους δρόμους στη Θεωρητική σκέψη.

Κατ' αρχήν θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι διαπιστώσεις και προτάσεις του μεγάλου αυτού θεωρητικού της οικονομικής ανάπτυξης, έγιναν μεν με αφορμή την διερεύνηση της οικονομικής κατάστασης στην ΚΟΛΟΜΒΙΑ πλην όμως οι θεωρητικές απόψεις που διατυπώθηκαν από αυτόν με αφορμή τη συγκεκριμένη αυτή μελέτη, είχαν ευρύτερη απήχηση μεταξύ των μελετητών και των οικονομικών κύκλων γενικότερα.

Περισσότερη σημασία ωστόσο είχε **η χρονική στιγμή** κατά την οποία διατυπώθηκαν οι σκέψεις αυτές: Ήταν η εποχή όπου το επίκεντρο της παρατήρησης και ο στόχος ήταν η «μεγέθυνση» των οικονομικών μεγεθών: Η επιστημονική σκέψη εκτιμούσε τότε ότι η «μεγέθυνση» και **μόνο αυτή** θα μπορούσε να επιφέρει αυτοδίκαια και αυτόματα την ανάπτυξη, ή έστω την «έξοδο» από την κατάσταση της υπο-ανάπτυξης και της ύφεσης, στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες-χώρες και περιοχές της υφηλίου.

Καθώς η εμπειρία διέψευδε στη πράξη πλέον και σε καθημερινή βάση τις προσδοκίες που είχαν αναπτυχθεί, οι θεωρητικοί της ανάπτυξης αναζητούσαν «νέες συνταγές» για την επίλυση των συνεχώς συσσωρευόμενων προβλημάτων - στα πλαίσια ενός «φαύλου κύκλου της πενίας»- στις λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες (χώρες, περιοχές).

Η αναφορά των σκέψεων που περιέχονται στη «Στρατηγική της οικονομικής ανάπτυξης» κρίθηκε αναγκαία, πρώτα-πρώτα επειδή οι σκέψεις που περιέχονται στο έργο αυτό είναι σήμερα ευρύτατα διαδεδομένες και συνιστούν την σύγχρονη αντίληψη στην προσπάθεια επίλυσης των προβλημάτων των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών (και κατά προέκταση περιο-

χών). Κατά δεύτερο λόγο, επειδή διαπιστώθηκε - κατά την μελέτη των προτάσεων του HIRSCHMAN- ότι στο έργο αυτό περιέχονται ορισμένα στοιχεία τα οποία θα μπορούσαν να στηρίξουν ένα θεωρητικό υπόβαθρο της ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης, που είναι και το ζητούμενο. Κατά τρίτο λόγο, η αναπτυξιακή θεωρία του HIRSCHMAN είναι έντονα ανθρωποκεντρική και πάντα δελεαστική για τον όποιο ερευνητή που πιστεύει ότι η οικονομία δεν είναι επιστήμη των «αριθμών» και μόνο, αλλά στοχεύει στην ευημερία των ανθρώπων.

Από τη στιγμή που ο ίδιος ο μεγάλος θεωρητικός της ανάπτυξης αναρωτιέται - με βάση τη δοσμένη εμπειρία - αν «τα οικονομικά της μεγέθυνσης συνέβαλαν πράγματι στην ευημερία των ανθρώπων ή αποτέλεσαν εμπόδιο στην πραγματική αναπτυξιακή διαδικασία» (2) τίθεται αυτόματα μια σειρά ερωτημάτων που έχει να κάνει με αυτό το ίδιο το σύστημα αλλά και τη λογική της ανάπτυξης που προωθήθηκε. **Αυτό ακριβώς το δίλημμα γίνεται το ερέθισμα για να επιχειρηθεί - στο μέτρο του δυνατού - η ανάλυση μιας «εναλλακτικής» αναπτυξιακής προσέγγισης, που αφορά ιδιαίτερα τους μειονεκτικούς αγροτικούς χώρους.**

4.1.2 Βασικά ερωτήματα μιας αναπτυξιακής στρατηγικής

Με αφετηριακό σημείο τον απλό συλλογισμό ότι «.. η διασάφηση της άμεσης εμπειρίας αποτελεί το μοναδικό κριτήριο σκέψης και ότι το σημείο εκκίνησης για τη σκέψη είναι η αναλυτική παρατήρηση των συνθετικών στοιχείων αυτής της εμπειρίας..»(3) θα μπορούσε κανείς να προσεγγίσει την αναπτυξιακή στρατηγική μέσα από την αναλυτική παρατήρηση των επιμέρους συνιστωσών της εμπειρίας που έχει αποκτηθεί, πάνω στην αντιμετώπιση άμεσων προβλημάτων για την ευημερία των κατοίκων των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών.

Τα ερωτήματα αυτά/συνιστώσες της εμπειρικής παρατήρησης «συνταγών» που εφαρμόστηκαν κατά καιρούς σε λιγότερο αναπτυγμένο περιοχές του κόσμου-ερωτήματα που είναι διάχυτα μέσα στο θεωρητικό έργο του HIRSCHMAN δίνουν μια έντονη νότα αμφισβήτησης της ίδιας της λογικής που έχει ακολουθηθεί: Για παράδειγμα, είναι γνωστή η θέση ότι η ανάπτυξη ξεκινά από αυτό που αποκαλείται από τους συγγραφείς ως «κινητήρια δύναμη» ή «μοχλός ανάπτυξης» ή «πρωταρχικός παράγοντας θέσης σε λειτουργία». Το ζητούμενο είναι να προσδιοριστεί αυτή η κινητήρια δύναμη: Είναι η βιομηχανία (π.χ. η εγκατάσταση μιας πρώτης βιομηχανικής μονάδας), είναι μήπως η ύπαρξη φυσικών πόρων μιας περιοχής, είναι μήπως κάποια «επιλεκτική προτίμηση ή κάτι άλλο; Είναι δυνατόν αυτή η κινητήρια δύναμη να «δίνεται» σε ένα τόπο ή να «τίθεται σε λειτουργία» στα πλαίσια μιας κρατικής πολιτικής ανάπτυξης/προώθησης συγκεκριμένων χώρων;

Αν η απάντηση στη κρατική παρέμβαση είναι θετική, τότε ακολουθεί μια σειρά άλλων ερωτημάτων, όπως για παράδειγμα, ποιος ο τύπος και η μορφή παρέμβασης, τι επιδιώκεται, αν αυτή καθεαυτή η παρέμβαση/μεταβολή επιφέρει εσωτερικές συγκρούσεις στον τόπο εφαρμογής, πως ξεπερνιούνται τέτοιου είδους συγκρούσεις, αν η μεταβολή αυτή τελικά αποδεικνύεται εμπόδιο στην ανάπτυξη, αν η μεταβολή εστιάζεται στη δημιουργία μιας νέας «συνολικής» εικόνας του χώρου παρέμβασης ή απλά και μόνο επιδιώκεται να «δίνει» το άθροισμα των επιμέρους (ατομικών) μεταβολών.

Αν πάλι η κινητήρια δύναμη «αφήνεται» στην ευαισθητοποίηση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας-ενδεχόμενα μέσα από μία θεσμοθέτηση κινήτρων, ώστε να δίνεται κάποιος προσανατολισμός-τότε τίθενται ερωτήματα που φέρνουν ενδεχόμενα «αντιμέτωπα» τα πρότυπα μεγέθυνσης με την αναπτυξιακή διαδικασία: Η μεγέθυνση στην περίπτωση αυτή συμβάλλει θετικά (ενδεχόμενα μέσα από την δημιουργία «εξωτερικών οικονομιών») στην ανάπτυξη του τόπου, ή αντίθετα αποτελεί εμπόδια σ' αυτή, στο βαθμό που ενδεχόμενα δεν προωθεί π.χ μια δίκαιη κατανομή του εισοδήματος, ή δεν παρέχει ίσες ευκαιρίες, ή ακόμα δεν προωθεί μια διαδικασία συλλογικής ευημερίας;

Από κει και πέρα, τα ερωτήματα (είτε στην πρώτη, είτε στη δεύτερη περίπτωση) έχουν να κάνουν με το τι είναι επιθυμητό μια ισόρροπη ανάπτυξη ή μια μη ισόρροπη ανάπτυξη, μήπως η ανάπτυξη αποτελεί μια αλυσίδα ανισότητας (με βάση την οποία στην λιγότερο αναπτυγμένη περιοχή διαμορφώνεται πάντα μια τάση προσέγγιση/εξίσωσης προς την αναπτυγμένη, που με τη σειρά της προσπαθεί να «κρατήσει» την απόσταση, κάνοντας ένα βήμα παραπάνω), μήπως όμως η τάση αυτή παράγει «μεγέθυνση και όχι ανάπτυξη;

Προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα ερευνάται, ποιος επενδύει και γιατί επενδύει στο συγκεκριμένο χώρο, τι προσδοκά από την επένδυσή του αυτή, ποιος έχει την ικανότητα να επενδύει, ποιες δυνάμεις αντιστρατεύονται είτε διαβρώνουν την ανάπτυξη, τα επενδυτικά κριτήρια ποιον ωφελούν, τον επενδυτή η την ανάπτυξη του τόπου, έχει η

επένδυση κάποια συμπληρωματικά αποτελέσματα (για τον τόπο), δημιουργεί η επένδυση διασυνδέσεις προς τα εμπρός και προς τα οπίσω), υπάρχει σε τελική ανάλυση διάχυση του τυχόν «πλεονάσματος» από την επένδυση σ' αυτό τον τόπο εγκατάστασης;

Τέλος, μπορούν να οριοθετηθούν οι «αρνητικοί» παράγοντες; Τι μπορεί να προκύψει σε μια κατάσταση οικονομικής ύφεσης; Πόσο μπορεί να επιβραδύνει την αναπτυξιακή διαδικασία ο πληθωρισμός. Τι συμβαίνει και πώς επιδρά στην αναπτυξιακή διαδικασία μια ενδεχόμενη κατάσταση ανεργίας, είτε υπο- απασχόλησης; Πόση επίδραση ασκεί σ' ένα τόπο ένα ελλειμματικό- ενδεχόμενα-ισοζύγιο εμπορικών συναλλαγών; Πόσο επιβραδύνει την αναπτυξιακή διαδικασία, ένα τέτοιο ενδεχόμενο;

Τα ερωτήματα αυτά συνθέτουν το πρόβλημα ανάπτυξης. Οι στρατηγικές που προτείνονται δεν αποτελούν συνταγές «για κάθε περίπτωση» Ο κάθε τόπος έχει την δική του προβληματική, τις δικές του αναπτυξιακές δυνατότητες. Η ευφυΐα του σχεδιαστή είναι να εντοπίσει σωστά το πρόβλημα να οριοθετήσει τις αναπτυξιακές δυνατότητες να προτείνει μέτρα πρακτικά για την αντιμετώπισή του: Η συνισταμένη των μέτρων αυτών οριοθετεί και τυπικά μια ολοκληρωμένη στρατηγική παρέμβασης στο χώρο, με στόχο την ανάπτυξη και παραπέρα την ευημερία των κατοίκων του συγκεκριμένου τόπου παρέμβασης.

Βιβλιογραφικές παραπομπές του «εισαγωγικού» τμήματος του Κεφαλαίου 4 (τμήμα 4.1)

1. Aldert O. Hirschman: «The Strategy of Economic Development» (New Heaven: Yale University Press, 1958) p. 34
2. Όμοια. Κεφάλαιο 2.1 (σελ. 29, επόμενα)
3. Όμοια. Εισαγωγή και Λούκα Κατσέλη: «Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού- Προϋποθέσεις προώθησης σφαιρικών επιχορηγήσεων/τελική Έκθεση προς ΥΠΕΘΟ, Δεκ 1989.

4.2 Η Διεθνής Εμπειρία: Οικονομική Ανάπτυξη και Απασχόληση

Οικονομική Ανάπτυξη - Κατανομή του Εισοδήματος - Απασχόληση

4.2.1. Διαπιστώσεις - εκτιμήσεις στη δεκαετία του 80 (I.L.O): Γενική ανασκόπηση

Όταν, πριν από 200 περίπου χρόνια, ο ADAM SMITH συστηματοποιούσε τις ιδέες του πάνω στο θέμα της «οικονομικής ανάπτυξης» διάλεγε τον τίτλο «Ο πλούτος των Εθνών» για να αποδώσει το περιεχόμενο της επιστημονικής του αναζήτησης.

Ωστόσο, αν επιχειρούσε (1) «... να καταγράψει τις διαπιστώσεις του και να συστηματοποιήσει τις εκτιμήσεις του, σ ή μ ε ρ α, κάθε άλλο παρά θα έδινε στην εργασία του αυτή τον ίδιο τίτλο: Θα προτιμούσε μάλλον να αναφερθεί στον όρο «Φτώχεια» ή τον όρο «άνιση διανομή του πλούτου» ή ακόμα στον όρο «άνιση κατανομή», όχι πάντως στον όρο «πλούτος»....»

Από την εποχή του ADAM SMITH πράγματι μέχρι σήμερα υπήρξε μια ριζική αναθεώρηση στην συνολική προσέγγιση της «οικονομικής ανάπτυξης»: Οι θεωρητικοί της οικονομικής σκέψης σήμερα πολύ λιγότερο αναφέρονται στη λέξη «πλούτος». Αντίθετα ο όρος «Φτώχεια» είναι σ' αυτούς ιδιαίτερα οικείος, κυρίως μετά τη λήξη του Β' Παγκοσμίου πολέμου. Κι όμως, μια νοερή αναδρομή στην εποχή του ADAM SMITH σε σύγκριση με την σημερινή οικονομική κατάσταση, θα μπορούσε να δείξει στον καθένα ότι η απόσταση ανάμεσα

στον πλούσιο και το φτωχό, ανάμεσα στις πλούσιες και τις φτωχές χώρες που βρίσκονται κύρια σε (Αφρική- Λατινική Αμερική- Ασία) έγινε σήμερα μ ι κ ρ ό τ ε ρ η από εκείνη που «χώριζε» τους ανθρώπους και τις χώρες τους στην εποχή του μεγάλου αυτού θεωρητικού της οικονομικής σκέψης.

Γιατί όμως η «Φτώχεια» βρέθηκε στο επίκεντρο της συνολικής θεώρησης; Εισαγωγικά, θα μπορούσε κανείς να ξεχωρίσει δύο κύριες αιτίες:

α) η πληροφόρηση σήμερα, με τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα είναι πολύ πιο σημαντική, απ' ό,τι ήταν πριν από 200 χρόνια καθώς η ροή των στατιστικών στοιχείων που συλλέγονται είναι εντονότερη, στο βαθμό που τα στοιχεία αυτά ζητούνται για την εκπόνηση «εκθέσεων», μελετών, ερευνών κ.λπ., μιας περισσότερο οργανωμένης Διεθνούς Κοινωνίας,

β) αυτή η ροή πληροφόρησης σήμερα εστιάζεται ακριβώς στο πρόβλημα της «φτώχειας»: Όπως διαπιστώθηκε στο προηγούμενο τμήμα (4.1) η θεώρηση της οικονομικής ανάπτυξης, αποδεσμευμένη σε σημαντικό βαθμό από τις κλασικές/ παραδοσιακές «συνταγές», απέκτησε σταδιακά ένα περισσότερο α ν θ ρ ω π ο κ ε ν τ ρ ι κ ό χαρακτήρα. Συνέπεια της γενικότερης αυτής θεώρησης υπήρξε η έντονη στροφή των πολιτικών ανάπτυξης σε όλες τις χώρες του κόσμου. Οι Κυβερνήσεις των χωρών υιοθέτησαν πολιτικές διασφαλίσεις ενός ελάχιστου επίπεδου «ποιότητας ζωής» των κατοίκων, με παράλληλη επέκταση «σχημάτων κοινωνικής ασφάλισης» για να καλύψουν όλες τις εισοδηματικές τάξεις. Ήταν πια φανερό ότι ο πολιτισμένος κόσμος, ο σημερινός κόσμος, οπουδήποτε της γης, αποδεσμευόταν πλέον από την δοξασία της μοιρολατρικής αποδοχής της κατάστασης που βρίσκεται, των γεγονότων, αλλά και αυτής της εξέλιξης και ότι είχε συνειδητοποιήσει πλέον ότι θα έπρεπε να προσπαθήσει για το καλύτερο, οπουδήποτε της γης (Ωστόσο, η ιστορική διαδρομή έδειχνε ότι παρά την «καλή θέληση», η «προσπάθεια» ήταν επίφαση μιας εσωτερικής τάσης για ακόμα μεγαλύτερη διαφοροποίηση).

Όπως και να έχει το ζήτημα, γεγονός παραμένει ακόμα η διάκριση σε πλούσιους-φτωχούς, διάκριση που μπορεί κανείς

να εντοπίσει τόσο μέσα στην ίδια χώρα, όσο και ανάμεσα σε διαφορετικές χώρες. Η διάκριση «Βορρά-Νότου» «περνά» σε μικρογραφία, από επίπεδο Ηπείρων, σε επίπεδο χωρών και από εκεί σε επίπεδο περιφερειών/περιοχών, μέσα στην ίδια χώρα.

Ήδη, έχει αναφερθεί (τμήμα 2.1) ότι, στα χρόνια που ακολούθησαν αμέσως μετά τον Πόλεμο, γενική ήταν η εκτίμηση ότι η «... μεγέθυνση αποτελούσε προαπαιτούμενο της οικονομικής ανάπτυξης με την έννοια ότι όσο «μεγαλύτερη ήταν η πίτα για μοίρασμα, τόσο μεγαλύτερο κομμάτι αντιστοιχούσε στον καθένα»... Γρήγορα, ωστόσο διαπιστώθηκε ότι η μεγέθυνση δεν πρόσφερε τίποτα απολύτως στην οικονομική ευημερία του πληθυσμού συγκεκριμένης χώρας είτε περιοχής, αν το επίπεδο ζωής των κατοίκων παρέμενε το ίδιο.

Έτσι παρατηρούσε κανείς το φαινόμενο μιας ισχυρής σύνδεσης/συσχέτισης ανάμεσα σ' αυτό που αποκαλούσαν «οικονομική ανάπτυξη» και «κατανομή του εισοδήματος». Γρήγορα διαπιστώθηκε ότι ένας τρίτος παράγοντας αντιστρατευόταν τη σχέση των δύο: ο παράγοντας «απασχόληση». Δίκαια και λογικά, κατά συνέπεια, ο παράγοντας «απασχόληση» συνδέθηκε άμεσα, τόσο με την έννοια της οικονομικής ανάπτυξης (ιδιαίτερα των λιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών του πλανήτη) όσο και με αυτή την έννοια της «διανομής του «πλούτου», στο βαθμό που η όλη θεώρηση «περνούσε» μέσα από την ανθρωποκεντρική οπτική.

Μια από τις πρώτες βασικές διαπιστώσεις των θεωρητικών (2) ήταν, ότι η «λογική» της ανισότητας εισοδήματος και απασχόλησης, που αντανακλούσε άμεσα στην οικονομική ανάπτυξη, ήταν ακριβώς η ίδια είτε αντικείμενο της θεώρησης αποτελούσε η σύγκριση διαφορετικών χωρών (με διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης) είτε διαφορετικών περιοχών μέσα στην ίδια χώρα:

Η διαπίστωση αυτή διευκολύνει τα μέγιστα την επιχειρούμενη ανάλυση στο βαθμό που, ενώ η σχετική με την ανισότητα, των περιοχών μέσα στην ίδια χώρα, βιβλιογραφία δεν είναι ιδιαίτερα ισχυρή, προκειμένου να «στηρίξει» τις

όποιες εκτιμήσεις, δεν συμβαίνει το ίδιο με την βιβλιογραφία που έχει συγκεντρωθεί την τελευταία ιδιαίτερα δεκαετία σχετικά με την «οικονομική ανάπτυξη» και τις προτεινόμενες παρεμβάσεις σε λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες: Πρόκειται ιδιαίτερα για τις Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών (π.χ. I.L.O) που δίνουν έμφαση στο τρίπτυχο:

οικονομική ανάπτυξη-ανισότητα-απασχόληση

Αυτό το τρίπτυχο θα τεθεί -προς το παρόν- στο επίκεντρο της ερευνητικής παρατήρησης, σε μια προσπάθεια α ν α λ ό γ η ς εκτίμησης - λαμβανομένων υπόψη και των ιδιαιτεροτήτων των περιοχών- και συγκέντρωσης διαπιστώσεων, μέσα από την εμπειρική παρατήρηση:

Οι Εκθέσεις αυτές αναφέρονται βασικά στα προβλήματα ανάπτυξης-απασχόλησης, χωρών της Λατινικής Αμερικής, της Αφρικής και της Ασίας.

Η λογική της αλληλουχίας ανάμεσα στην «οικονομική ανάπτυξη» και την «απασχόληση» γίνεται ιδιαίτερη αισθητή στις στρατηγικές που υποδείχνουν οι Εκθέσεις αυτές, στρατηγικές που αποτυπώνονται στο «Πρόγραμμα για την Παγκόσμια Απασχόληση» (WORLD EMPLOYMENT PROGRAMME: W.E.P) που παρουσιάστηκε από τον I.L.O, το έτος 1969.

Κεντρικός άξονας του Προγράμματος αυτού είναι η υπόδειξη, προς τις Κυβερνήσεις των Κρατών που είναι μέλη του I.L.O, εξειδικευμένων κατευθύνσεων για την χάραξη των εθνικών πολιτικών αντιμετώπισης της ανεργίας και της υποαπασχόλησης, μέσω της δημιουργίας ευκαιριών για παραγωγική και αποδοτική απασχόληση των πληθυσμών.

Το Πρόγραμμα αυτό καλύπτει όλο το φάσμα της «οικονομικής της ανάπτυξης», δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην αντιμετώπιση προβλημάτων των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών και περιοχών του πλανήτη: Δημογραφικό-αγροτική ανάπτυξη-κατανομή του εισοδήματος-προσαρμογή των περιοχών στις νέες τεχνολογικές εξελίξεις-μετανάστευση-διεθνής καταμερισμός εργασίας- όροι/συνθήκες εργασίας-ποιότητα ζωής κ.λπ.. Κεντρική θέση καταλαμβάνει μέσα στη «λογική» των υποδείξεων που κάνει το Πρόγραμμα, η «κατανομή του

εισοδήματος» και η «απασχόληση», που φαίνεται να περιστρέφονται γύρω από τρεις βασικούς άξονες:

α) να καταδείξει το πώς η εισοδηματική κατανομή «συμπεριφέρεται» σε ορισμένες χώρες, κατά την «διαδρομή» που διαγράφουν οι χώρες αυτές προς την «ανάπτυξη».

β) να εξειδικεύσει τους βασικούς παράγοντες (που θα μπορούσαν να ποσοτικοποιηθούν) που επηρεάζουν την δημιουργία/συντήρηση εισοδηματικής ανισότητας στις χώρες αυτές και να προσδιορίσει τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της κατάστασης που αποκαλούμε «φτώχεια» και

γ) να εξειδικεύσει και να εκτιμήσει την επίδραση των μέτρων που «παίρνονται» στα πλαίσια των πολιτικών αντιμετώπισης της ανεργίας και της υπο-απασχόλησης από τα διάφορα Κράτη, πάνω στη βελτίωση της κατανομής του εισοδήματος.

Στο βαθμό που «οικονομική ανάπτυξη» θεωρείται σήμερα- σύμφωνα με τη «λογική» που υπαγορεύεται όχι μόνο μέσα από τις Εκθέσεις των Διεθνών Οργανισμών, το W.E.P. κ.λπ. αλλά και τις πολιτικές που ακολουθούνται σε όλα σχεδόν τα Κράτη του κόσμου- ως το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας που στοχεύει στη δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος, τη βελτίωση της απασχόλησης, την καταπολέμηση των συνθηκών «φτώχειας», γίνεται φανερό ότι το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στη σχέση αυτή, μεταξύ κατανομής τόσο του εισοδήματος όσο και της απασχόλησης. Με αυτό το δεδομένο, το W.E.P δίνει έμφαση στο ρόλο, αφ' ενός μεν της εισοδηματικής πολιτικής, αφ' ετέρου δε στο ρόλο και την αποδοτικότητα των δημόσιων Υπηρεσιών (Κράτος Πρόνοιας)

Όπως αναφέρουν σε σχετική τους εργασία (3) οι καθηγητές J. LECAILION, F. PAUKERT, C. MORRISON, D. GERMIDIS, «... οικονομική ανάπτυξη και κατανομή του εισοδήματος αποτέλεσαν τα δύο κύρια θέματα της οικονομικής έρευνας, μετά τη λήξη ιδιαίτερα του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου: Το πρώτο που διαπιστώθηκε ήταν μια «ισχυρή» σύνδεση μεταξύ των δύο: Αναμφίβολα ο ρυθμός αύξησης του εθνικού εισοδήματος δ ε ν μπορεί πλέον να αποτελεί δείκτη ευημερίας και οικονομικής ανάπτυξης ενός τόπου, αν μετά την πραγματο-

ποίησή της, το επίπεδο ζωής των κατοίκων παραμένει το ίδιο... Εναλλακτικά, χωρίς την αύξηση του εθνικού εισοδήματος, δεν μπορεί να γίνεται συζήτηση για ανακατανομή του εισοδήματος, σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης ή ελαχιστοποίησης της «φτώχειας»

(Διαπιστώνει κανείς ένα παραλληλισμό απόψεων σήμερα με τις διαπιστώσεις-εκτιμήσεις των αρχών της δεκαετίας του 60 όταν οι HIRSCHMAN - MYDRAL εκτιμούσαν απόκλιση ανάμεσα στους όρους «μεγέθυνση» και «ανάπτυξη».

Ωστόσο, το ζητούμενο δεν βρίσκεται τόσο στις διαπιστώσεις, όσο στο τι προτείνεται για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που εντοπίστηκαν:

Ιδιαίτερα το ερώτημα τίθεται αναφορικά με την ακολουθητέα προσέγγιση ανάμεσα σε «εξωγενή» παρέμβαση και «ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού» που οδηγεί στην υπόδειξη της αυτοδύναμης ανάπτυξης, τον εντοπισμό δεξιοτήτων και επιχειρηματικών ικανοτήτων σε τοπικό (ή στενά περιφερειακό) χώρο, την «αυτοδύναμη» ανάπτυξη. Σε μια εναλλακτική θεώρηση, όπως εκείνη του HIRSCHMAN και των επόμενων έχει αντικείμενο τον ίδιο τον άνθρωπο: εκπαίδευση - επιμόρφωση - τεχνογνωσία κ.λπ. που τον καθιστά ικανό να αντιμετωπίσει μόνος, από ένα σημείο και μετά την ανάπτυξη του ίδιου του του τόπου.

Ένα επόμενο ερώτημα που τίθεται σχετικά είναι εκείνο που έχει να κάνει με απλή ανάλογη μεταφορά διαπιστώσεων-εκτιμήσεων από το επίπεδο χώρας (λιγότερο ανεπτυγμένης) σε επίπεδο περιοχής ή έστω περιφέρειας, μέσα όμως στην ίδια χώρα.

Από τη στιγμή που οι θεωρητικοί - παρά τις όποιες οριακές διαφοροποιήσεις, λόγω τοπικών ιδιαιτεροτήτων - αποδέχονται την σχετικά ανάλογη «μεταφορά» των εκτιμήσεων (από επίπεδο χώρας σε επίπεδο περιφέρειας μέσα στην ίδια χώρα (3) και (4) - δεν υπάρχει σημαντική αιτία μη αποδοχής των θέσεων αυτών από την παρούσα έρευνα/μελέτη, πολύ μάλιστα περισσότερο καθώς η διεθνής εμπειρική παρατήρηση φαίνεται να συνηγορεί υπέρ της αποδοχής αυτής.

Η πιο πάνω παρατήρηση γίνεται με το σκεπτικό ότι η εμπειρική παρατήρηση-σε επίπεδο περιφέρειας της ίδιας χώρας- δεν είναι ιδιαίτερη επαρκής να στηρίξει κάποιες σχετικές εκτιμήσεις. Αντίθετα, η εμπειρική παρατήρηση υποδείχνει σειρά εξειδικευμένων περιπτώσεων (ο I.L.O αναφέρει ότι έχουν εκπονηθεί περισσότερες από 100 μελέτες από δικούς του εμπειρογνώμονες πάνω στο θέμα της συσχέτισης «κατανομή εισοδήματος» - «φτώχεια» και «οικονομική ανάπτυξης», σε συνδυασμό με την απασχόληση.

Κατά συνέπεια, κρίνεται σκόπιμη η σύντομη έστω αναφορά σε ορισμένες παρατηρήσεις που προέκυψαν από την έρευνα πάνω στην «οικονομική ανάπτυξη» σε εξειδικευμένες περιπτώσεις-ιδιαίτερα εντοπιζόμενες στη Λατινική Αμερική, την Αφρική κ.λπ..

4.2.2 Εισοδηματική ανισότητα και οικονομική ανάπτυξη

Εισαγωγικά, τίθεται θέμα «αξιοπιστίας» της στατιστικής πληροφόρησης τουλάχιστον στις λιγότερες ανεπτυγμένες περιοχές: Ελλιπής υποδομή συγκέντρωσης των στατιστικών δεδομένων, αρνητική ψυχολογική κατάσταση του τοπικού πληθυσμού για ανάπτυξη συνεργασιών με ερευνητές -στατιστικά κέντρα κ.λπ., προσπάθεια διόγκωσης υφιστάμενων προβλημάτων από τις τοπικές αρχές, προβληματικές χρονολογικές σειρές στατιστικών δεδομένων, συχνά διακοπτόμενων κ.λπ..

Τα πιο πάνω, σε συνδυασμό με ασταθείς πολιτικές καταστάσεις - τουλάχιστον στις χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής - των τελευταίων ετών, αναμφίβολα δημιουργούν σειρά ερωτημάτων σχετικά με την αξιοπιστία των παρατηρήσεων, πάνω στις οποίες στηρίζονται οι εκτιμήσεις και τα συμπεράσματα των ερευνών αυτών, έστω και αν αυτές γίνονται στα πλαίσια Διεθνών Οργανισμών. Πέρα από αυτά, οι ερευνητές είχαν να αντιμετωπίσουν και διαφορετικούς - από χώρα σε χώρα - ορισμούς βασικών οικονομικών μεγεθών: «εισόδημα» επένδυση» κ.λπ..

Βεβαίως, μέσα από τις διασταυρώσεις και τις κατάλληλες μεθόδους συλλογής στοιχείων, τα προβλήματα αυτά, αν όχι εξαφανίζονταν τουλάχιστον κατέστη δυνατόν να ελαχιστοποιηθούν. Μια από τις πρώτες-βασικές ερευνητικές προσπάθειες που στηρίζονται στην εμπειρική παρατήρηση στις χώρες της Λατινικής Αμερικής, αποσκοπούσε στο να διευκρινίσει αν και κατά πόσο η πράξη δικαίωνε ή μη την περίφημη «Υπόθεση KUZENETS» (5)

Η «Υπόθεση KUZNETS»

Ο SIMON KUZNETS, το 1954, είχε διατυπώσει την άποψη ότι «... η εισοδηματική ανισότητα τείνει να διευρύνεται στα πρώτα στάδια της οικονομικής ανάπτυξης ενός τόπου, ύστερα διαχρονικά η τάση αυτή «φθίνει» και τέλος εξαφανίζεται στα μετέπειτα στάδια...» Μια δεύτερη, σχετικά με την προηγούμενη, θέση του KUZNETS είναι ότι «... η εισοδηματική ανισότητα εμφανίζεται πολύ πιο έντονη στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες-διάβαζε «περιοχές» μέσα στην ίδια χώρα- απ' ό,τι στις ανεπτυγμένες...»

Οι θέσεις αυτές του KUZNETS στηρίχθηκαν βασικά στην εμπειρική παρατήρηση μιας σειράς στατιστικών δεδομένων από ανεπτυγμένες και λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, παρατήρηση που οδηγούσε στις εξής βασικές διαπιστώσεις:

α) ότι οι ανεπτυγμένες χώρες της εποχής του 1950 και μετά εμφάνιζαν μικρότερο βαθμό εισοδηματικής ανισότητας από εκείνον που παρουσίαζαν πριν από 50 ή 100 χρόνια.

β) ότι στις τότε αναπτυσσόμενες χώρες, ένα πολύ μικρό ποσοστό οικογενειών (το υπολόγισε γύρω στο 5% με οριακές παρεκκλίσεις) συγκέντρωνε περισσότερο από το 30% του συνολικού εισοδήματος, ενώ στις ανεπτυγμένες χώρες το ίδιο/ ποσοστό των ανώτερων εισοδηματικών τάξεων συγκέντρωνε μόλις το 20 ή το 25% του συνολικού εθνικού εισοδήματος..

Καθώς δεν υπήρχε διαφοροποίηση (μεταξύ αναπτυσσόμενων και ανεπτυγμένων χωρών) στο μερίδιο του συνολικού εισοδήματος που απολάμβαναν οι χαμηλότερες εισοδηματικές τάξεις προέκυπτε ότι οι λεγόμενες «ενδιάμεσες» (εισοδηματικά) τάξεις απολάμβαναν στις αναπτυσσόμενες χώρες μερίδιο του συνολικού εισοδήματος πολύ μικρότερο από εκείνο της αντίστοιχη τάξης στις ανεπτυγμένες χώρες.

Στηρίζοντας τις εκτιμήσεις του στις παρατηρήσεις αυτές, ο KYZNETS κατέληγε στο συμπέρασμα ότι ΔΥΟ ήσαν οι κρίσιμοι παράγοντες αυτής της διαφοροποίησης:

Α) Ο πρώτος από αυτούς ήταν ότι οι αποταμιεύσεις βρίσκονταν συγκεντρωμένες «στα χέρια» ενός πολύ μικρού ποσοστού που ανήκε στις ανώτατες εισοδηματικές τάξεις και

λειτουργούσε για αυτές. (Ωστόσο, πίστευε ότι η επίδραση του παράγοντα αυτού μπορούσε να περιοριστεί, σαν αποτέλεσμα πολιτικών αποφάσεων (π.χ. ρύθμιση φόρων κληρονομιάς κ.λπ.) ή ακόμα σαν αποτέλεσμα μιας διαφορετικής «συμπεριφοράς» μεταξύ των πληθυσμιακών Ομάδων, ή ακόμα σαν αποτέλεσμα μια καλύτερης κοινωνικής πολιτικής των Κυβερνήσεων)

Β) Ο δεύτερος παράγοντας που επέτεινε και συντηρούσε την εισοδηματική ανισότητα και ανισοκατανομή αναζητήθηκε και εντοπίστηκε από τον KUZNETS στην «απασχόληση» και πιο συγκεκριμένα, στη «δομή/διάρθρωση της απασχόλησης» σ ένα τόπο (ή χώρα). Παρατήρησε ότι κατά την διαδικασία της βιομηχανοποίησης είτε της αστικοποίησης του πληθυσμού, η οικονομική ανάπτυξη σ υ ν δ υ ά σ τ η κ ε με βαθμιαία, έως ραγδαία, εγκατάλειψη της γεωργίας και του αγροτικού τομέα γενικότερα. Σε μια πολύ απλοποιημένη έκφραση, η γενική κατανομή του εθνικού εισοδήματος αποτελούσε ένα συνδυασμό ανάμεσα στην κατανομή εισοδημάτων στον αστικό χώρο και την κατανομή εισοδημάτων στον αγροτικό χώρο. Ωστόσο, η εμπειρική παρατήρηση έδειχνε καθαρά ότι το μέσο γεωργικό εισόδημα υστερούσε κατά πολύ του μέσου βιομηχανικού (αστικού) εισοδήματος. (Κατά τον KUZNETS οι έννοιες «βιομηχανικός» και «αστικός» φαίνεται να ταυτίζονται απόλυτα). Το κυριότερο όμως ήταν ότι το «άνοιγμα» αυτό φαινόταν διαχρονικά και διευρύνεται και όχι να ελαχιστοποιείται, παρά τις όποιες «κοινωνικές» και άλλες πολιτικές εφάρμοζαν οι Κυβερνήσεις. Επί πλέον, η ανισοκατανομή ήταν εντονότερη στον αστικό τομέα, παρά στον γεωργικο/αγροτικό: Έτσι η σχετική αύξηση του αστικού πληθυσμού αντανακλούσε τη γενική αύξηση της ανισοκατανομής.

Πέντε χρόνια αργότερα (1960) ο IRVING KRAVIS (6) επανέφερε την υπόθεση της ανισότητας, αλλά μόνο σε σχέση με το θέμα «ανεπτυγμένες-λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες» και κατέληγε στα ίδια περίπου συμπεράσματα. Το πρόσθετο στοιχείο στη θεωρητική σκέψη, σχετικά με την «οικονομική ανάπτυξη» είναι ότι ο I. KRAVIS απέδιδε μερίδιο ευθύνης της εισοδηματικής ανισοκατανομής, στον διεθνή παράγοντα: Η

ανισοκατανομή από περιοχή σε περιοχή και από χώρα σε χώρα, δεν αντανακλούσε, παρά την ανισοκατανομή σε παγκόσμιο επίπεδο:

«... Οι αποκλίσεις στο βαθμό ανισοκατανομής του εισοδήματος, σε διεθνές/παγκόσμιο επίπεδο, ενδεχόμενα συμβάλλουν σε διαφοροποιήσεις χαρακτηριστικών μεταξύ των πληθυσμών, που με τη σειρά τους δίνουν αντανακλάσεις στη συνολική «τοποθέτηση» των πληθυσμών αυτών απέναντι στα επιμέρους προβλήματα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής του τόπου τους: Αυτά τα χαρακτηριστικά των επιμέρους πληθυσμιακών ομάδων, ενδεχόμενα αντιστρατεύονται αυτή καθεαυτή την «ανάπτυξη», στο βαθμό που προσδιορίζουν και προκαθορίζουν μία συγκεκριμένη συμπεριφορά των Ομάδων αυτών. Η συμπεριφορά των ανθρώπων αυτών, ενδεχόμενα, πάλι με τη σειρά της, να θέτει «φραγμούς» είτε «εμπόδια» σε θέματα νομοθετικού περιεχομένου, είτε σε προσπάθειες τελωνειακής ενοποίησης, είτε σε μια ευρύτερη κοινωνική πολιτική, είτε ακόμα σε προσπάθειες διαρθρωτικών μεταβολών της ίδιας της κοινωνίας τους...»

Μέσα από αυτό το πρίσμα, υποστηρίζεται για παράδειγμα, ότι ενώ στις ανεπτυγμένες χώρες διαπιστώνεται μια μεγαλύτερη προσέγγιση όλων των εισοδηματικών και κοινωνικών στρωμάτων ή «τάξεων» απέναντι στα προβλήματα της κοινωνικής και οικονομικής ζωής και τα άτομα είναι περισσότερα «ολοκληρωμένα» και πιο ορθολογικά «τοποθετημένα» μέσα στο κοινωνικό-οικονομικό σύστημα του τόπου τους, στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες δεν συμβαίνει το ίδιο: Οι διαφορετικές «αφετηρίες», το διαφορετικό επίπεδο παιδείας, από τη μια «τάξη» στην άλλη, εισάγουν αφ' εαυτού, ανισότητες και «διακρίσεις» που θέτουν φραγμούς σε μια ομαλή διαδικασία οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης.

Κι αυτό, γιατί οι διαφορετικές «αφετηρίες» εμποδίζουν ορισμένες εισοδηματικές και κοινωνικές τάξεις να ανταγωνιστούν «ίσοις όροις» τις άλλες. Κατά συνέπεια, η οικονομική ανάπτυξη ενός τόπου προϋποθέτει διάχυση της παιδείας, επέκταση της κοινωνικής ασφάλισης/περίθαλψης διάχυση της «κυριότητας» κεφαλαιουχικών αγαθών, και κυρίως αναλογική

αύξηση του εισοδήματος, είτε αυτό προέρχεται από την εργασία, είτε προέρχεται από την εκμετάλλευση κεφαλαίου.

Στις εκτιμήσεις αυτές καταλήγουν σήμερα οι θεωρητικοί της οικονομικής σκέψης, αλλά και τα Προγράμματα Διεθνών Οργανισμών που κινούνται γενικά μέσα σ' αυτή τη λογική. Γίνεται φανερή η επίδραση της ανθρωποκεντρικής θεώρησης, μιας θεώρησης που για πρώτη ίσως φορά αναφέρεται σε διαφορετικές «αφετηρίες», σε έμφυτες υπολανθάνουσες ικανότητες και δεξιότητες των ανθρώπων, ενώ δίνεται έμφαση στη «μη εξωγενή» ανάπτυξη, αλλά απεναντίας στην δημιουργία ερεθισμάτων (π.χ. μέσω μιας διάχυσης γνώσεων και καλύτερης παιδείας, είτε μέσω της επέκτασης του «Κράτους Πρόνοια») στον τοπικό πληθυσμό και την κατά συνέπεια ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού (που υπολανθάνει).

Ένας άλλος θεωρητικός της οικονομικής ανάπτυξης, ο HARRY OSHIMA (7) έδωσε έμφαση στο γεγονός ότι η (εισοδηματική) ανισότητα δεν είναι κατ' ανάγκη το κύριο και βασικό κριτήριο οικονομικής ανάπτυξης στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές: το κάθε τι εξαρτάται από το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο βρίσκεται πλην όμως ο περιοριστικός παράγοντας είναι και παραμένει ο «αγροτικός τομέας» και το ειδικό βάρος του τομέα αυτού στην οικονομία ως σύνολο.

Ο Η. OSHIMA εκτιμά ότι το κενό δεν είναι ιδιαίτερα σημαντικό στα πρώτα στάδια της ανάπτυξης. Καθώς όμως αναπτύσσονται οι εμπορικές συναλλαγές, η βιομηχανοποίηση και η αστικοποίηση το χάσμα ως προς τον αγροτικό χώρο (τομέα) διευρύνεται, αν βεβαίως δεν γίνουν στον τομέα αυτό, παράλληλα με την όλη διαδικασία ανάπτυξης, ορισμένες «διορθωτικές» διαρθρωτικές μεταβολές και δεν συντελεστεί η διάχυση της μόρφωσης ομοιόμορφα.

Αξιοσημείωτες είναι και οι παρατηρήσεις του HAROLD LYDALL (8) πάνω στο θέμα της ανισοκατανομής του εισοδήματος, το έτος 1977. Ο Η. LYDALL εξέτασε τα δεδομένα σχετικά με το θέμα αυτό από 71 χώρες, στα πλαίσια του Προγράμματος Παγκόσμιας Απασχόλησης του I.L.O (W.E.P). Αφού και αυτός με τη σειρά του διαπιστώνει ότι ένα ελάχιστο ποσοστό χωρών απολαμβάνει το μεγαλύτερο μερίδιο του παγκόσμιου

εισοδήματος (εξετάζοντας την διαμόρφωση των συντελεστών GINI) κάνει δύο «λεπτές» παρατηρήσεις:

α) η ανισοκατανομή του εισοδήματος είναι εντονότερη όταν τίθενται προς σύγκριση «οικογενειακά εισοδήματα» από ό,τι αν τίθενται προς σύγκριση «ατομικά εισοδήματα».

β) η ανισοκατανομή γίνεται πολύ μικρότερη (το χάσμα στενεύει) όταν τίθενται προς σύγκριση εισοδήματα που πραγματοποιούνται από «οικονομικά ενεργά άτομα», σε σχέση με την ανισοκατανομή μεταξύ «ατομικών» κι ακόμα μικρότερη σε σύγκριση με την ανισοκατανομή μεταξύ «οικογενειακών εισοδημάτων». Βεβαίως, καταλήγει και αυτός στη διαπίστωση ότι, η ανισοκατανομή είναι εντονότερη στις αγροτικές περιοχές, απ' ό,τι στις αστικές.

(Οι παρατηρήσεις αυτές του LYDALL - όπως και των άλλων σύγχρονων θεωρητικών της οικονομικής ανάπτυξης - είναι πάρα πολύ σημαντικές για την υποστήριξη **του κεντρικού θέματος αυτής της διατριβής:** Η, βασισμένη στην εμπειρική παρατήρηση δεδομένων, προερχόμενων από ένα τόσο σημαντικό αριθμό χωρών (71), διαπίστωση του LYDALL ότι η «ανισοκατανομή του εισοδήματος γίνεται πολύ πιο έντονη όταν συγκρίνονται οικογενειακά εισοδήματα απ' ό,τι όταν συγκρίνονται ατομικά και ακόμα πιο έντονη, όταν συγκρίνονται εισοδήματα του οικονομικά ενεργού πληθυσμού... γίνεται ένα βασικό «εργαλείο» υποστήριξης, ή επιχείρημα σημαντικό υπέρ της θέσης της **«ολοκληρωμένης τοπικής ανάπτυξης μειονεκτικών αγροτικών περιοχών,** στο βαθμό που μια από τις θεμελιακές αρχές λειτουργίας/στόχου του προγράμματος αυτού είναι ακριβώς η στήριξη του ο ι κ ο γ ε ν ε ι α κ ο υ εισοδήματος στην αγροτική περιφέρεια, ως προϋπόθεση για την συγκράτηση αυτής της αγροτικής οικογένειας στον τόπο της: Στο βαθμό που κατά την λειτουργία π.χ. του αγροτουριστικού προγράμματος παίρνουν μέρος τα «μη απασχολούμενα μέλη της αγροτικής οικογένειας» με στόχο την βελτίωση του οικογενειακού εισοδήματος - νοούμενου ως συμπληρωματικού του εισοδήματος του αρχηγού της αγροτικής οικογένειας από την γεωργική εκμετάλλευση - η εναλλακτική πρόταση της ΤΟΠΙΚΗΣ ανάπτυξης αποτελεί ενδεχόμενα

μια θετική συμβολή, αφ' ενός μεν στην μείωση του χάσματος «αστικών οικογενειακών» «αγροτικών οικογενειακών» εισοδημάτων, αφ' ετέρου δε στη μείωση του χάσματος γενικά, «αστικών»-«αγροτικών» εισοδημάτων. Προχωρώντας παραπέρα, θα πρέπει να «καταχωρήσει» τις σύγχρονες θεωρητικές (και πρακτικές) τάσεις/αντιλήψεις που έχουν να κάνουν με την υιοθέτηση του λεγόμενου «αστικο- αγροτικού πρότυπου», ενός συνδυασμού δηλαδή ενασχολήσεων «αστικού» και «αγροτικού» χαρακτήρα μέσα σ' αυτόν τον ίδιο τον μικρόχωρο υπαίθρου.

Πέρα από το ότι το χάσμα «αγροτικού» και «αστικού» εισοδήματος φαίνεται να μειώνεται, η δυνατότητα «εναλλακτικής» απασχόλησης του τοπικού πληθυσμού μέσα στον ίδιο τον μικρόχωρο υπαίθρου δίνει αυτή την προοπτική (του συνδυασμού αστικών και αγροτικών εργασιών μέσα σε ένα μικρό χώρο) ενώ παράλληλα προσφέρει μια μοναδική δυνατότητα στα μέλη ιδιαίτερα της αγροτικής οικογένειας (πέραν του «αρχηγού») να ενταχθούν ομαλά στην παραγωγική διαδικασία, αμβλύνοντας κατά κάποιο τρόπο την εισοδηματική ανισότητα που συνιστά τροχοπέδη της αναπτυξιακής διαδικασίας. Θα μπορούσε κανείς να αναφερθεί στην «έμμεση» δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης στο μικρόχωρο υπαίθρου, που με τη σειρά του οδηγεί στην «ανακοπή» της αστυφιλίας, την «μη εκροή» πληθυσμού από το χώρο της υπαίθρου (ιδιαίτερα των λεγόμενων «παραγωγικών υλικών») και την αναζήτηση μέσα σ' αυτό το χώρο υπαίθρου.

(Αν και το όλο θέμα της «ολοκληρωμένη ΤΟΠΙΚΗΣ ανάπτυξης μειονεκτικών χώρων εξετάζεται και αναλύεται μέσα από την οπτική της Ενεργοποίησης του Ενδογενούς Δυναμικού, που με τη σειρά του αναφέρεται στην «ευαισθητοποίηση» των «κοινωνικών τοπικών Ομάδων» που αποδίδεται καίρια-τουλάχιστον σήμερα- στην αξιοποίηση δεξιοτήτων/ικανοτήτων στο τοπικό επίπεδο, επί του παρόντος κρίνεται σκόπιμη η σύνδεση της λογικής της ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ με τις διαπιστώσεις - παρατηρήσεις του LYDALL, λόγω του ειδικού βάρους που αποδίδεται από τον υπογράφοντα, αυτής της λογικής με τις θεωρητικές αυτές διαπιστώσεις που εκτέθηκαν

πιο πάνω). Συνεχίζοντας τη συνοπτική καταγραφή απόψεων της σύγχρονης θεωρητικής σκέψης για την **οικονομική ανάπτυξη** (με έμφαση στην «ανισοκατανομή εισοδήματος ανάπτυξης) γίνεται αναφορά στην κριτική εργασία του WILLIAM CLINE (9) που υποστηρίζει ότι η ανισότητα εισοδημάτων εμφανίζεται στα πολύ αρχικά στάδια της αναπτυξιακής διαδικασίας, δημιουργώντας εφάπαξ πλεονάσματα, για συγκεκριμένη/ες εισοδηματικές τάξεις και μάλιστα γι' αυτήν ή γι' αυτές που είναι κατάλληλες να το απορροφήσουν Ο W. CLINE «βλέπει» σαφώς την δημιουργία «υψηλής» εισοδηματικής ανισότητας σε ορισμένες λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, πλην όμως, κατά την άποψη του, δεν υπάρχει καμία θεωρητική βάση που να δικαιολογεί την επιδείνωση της κατανομής του εισοδήματος κατά τα μετέπειτα στάδια της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Ωστόσο, θα πρέπει να δεχθεί κανείς την άποψη των J. LECALLON (10) κ.λπ. ότι «... η ανισότητα εισοδήματος προερχόμενου από την αξιοποίηση του κεφαλαίου είναι μεγαλύτερη από την ανισότητα του εισοδήματος που προέρχεται από την εργασία...», ενώ θα πρέπει να υποθέσει κανείς ότι από τη στιγμή που ορισμένη, ή ορισμένες εισοδηματικές τάξεις δημιουργήσουν πλεονάσματα (κεφάλαιο) στα πολύ αρχικά στάδια της οικονομικής ανάπτυξης, αναμφίβολα θα προσπαθήσουν να το καταστήσουν αποδοτικό στο μέγιστο δυνατό βαθμό (με την υπόθεση βέβαια ότι κινούνται στα πλαίσια «οικονομικής συμπεριφοράς»), πράγμα που οδηγεί σε όξυνση μάλλον της εισοδηματικής ανισότητας (σε βάρος εκείνων που διαθέτουν μόνο «εργασία») παρά σε άμβλυνση αυτής και μείωση του χάσματος.

Αναμφισβήτητα, το θέμα της «εισοδηματικής ανισότητας» και ανισοκατανομής» είναι τεράστιο και δεν θα μπορούσε να κλείσει στο σημείο αυτό. Απλά, περιορίζεται εδώ στα σημεία εκείνα που εκτιμάται ότι διευκολύνουν την εξέταση της «λογικής» της ένταξης του ολοκληρωμένου τοπικού/αναπτυξιακούς σχήματος στη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης μικρών μειονεκτικών αγροτικών χώρων, παρέχοντας στηρίγματα θεωρητικά, είτε ακόμα προβάλλοντος θεωρητικά εμπόδια στην πορεία αυτού.

4.2.3 Απασχόληση και οικονομική ανάπτυξη

Γενική παρατήρηση

Η ανθρωποκεντρική θεώρηση της σύγχρονης αντίληψης της «οικονομικής ανάπτυξης» υποδείχνει τον παράγοντα «απασχόληση» ως τον πλέον σημαντικό, αλλά και ως τον περισσότερο «ελεγχόμενο» στα πλαίσια μιας συγκεκριμένης πολιτικής, που στοχεύει στην αυτοδύναμη ανάπτυξη μειονεκτικών τόπων.

Η σχετική με το θέμα βιβλιογραφία εξετάζει και αναλύει την απασχόληση (σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη), είτε σε επίπεδο **εθνικό**, είτε σ' ένα ακόμα **ευρύτερο-διεθνή** περίγυρο, δίνοντας - σ' αυτή την περίπτωση- την έμφαση στη διάκριση «ανεπτυγμένων-αναπτυσσόμενων χωρών». Απεναντίας, δεν φαίνεται να υπάρχουν σαφείς αναφορές στην διάκριση της απασχόλησης, από τη μια περιφέρεια στην άλλη, μέσα στην ίδια χώρα. Ωστόσο, είναι σαφές ότι οι διαφοροποιήσεις σε περιφερειακό επίπεδο μέσα στην ίδια χώρα, δεν αποτελούν, παρά αντανακλάσεις των διαφοροποιήσεων, αλλά και των εξελίξεων στο διεθνές πεδίο: Έχει διαπιστωθεί για παράδειγμα μια διαφοροποίηση της «συμπεριφοράς» της απασχόλησης - και των άλλων παραγόντων της αναπτυξιακής διαδικασίας-ανάμεσα στον αστικό και τον αγροτικό χώρο ή ακόμα ανάμεσα στον «παραδοσιακό» και τον «σύγχρονο» τομέα της παραγωγής. Οι διαφοροποιήσεις αυτές- παρά τις οριακές αποκλίσεις - είναι κ ο ι ν έ ς σε όλες τις χώρες, σε όλα τα μήκη και πλάτη της γης. Διαφέρουν ίσως ως προς τον βαθμό έντασης με την οποία εκδηλώνονται, ενώ τα φαινόμενα του «δυαδισμού» της οικονομίας (με ένα τομέα «παραδοσιακό» και ένα «σύγχρονο»), ή της σταδιακής εξέλιξης (από τον

παραδοσιακό τομέα της οικονομίας στον σύγχρονο) ή ακόμα της διάχυσης κ.λπ., όχι μόνο έχουν εμφανιστεί σε όλες τις χώρες (σε άλλες νωρίτερα, σε άλλες μεταγενέστερα) αλλά και έχουν διευκολύνει τα μέγιστα τους υπεύθυνους των σχεδιασμών των επιμέρους πολιτικών στην υιοθέτηση ανάλογων μέτρων για την αντιμετώπισή τους.

Στα πλαίσια αυτά, δεν είναι τυχαίο ότι, τόσο η ευρύτερη στρατηγική για την απασχόληση π.χ. που προσδιορίζεται από Διεθνείς Οργανισμούς (I.L.O), όσο και οι εθνικές πολιτικές αλλά και οι θεωρητικές θέσεις που έχουν διατυπωθεί μέσα στη δεκαετία του 80, φαίνεται να είναι εναρμονισμένες, πάνω στις ίδιες παροχές και κατευθύνσεις: **επένδυση στον ανθρώπινο παράγοντα,** βελτίωση της ροής πληροφόρησης/ενημέρωσης, εκπαίδευση, επιμόρφωση βελτίωση όρων εργασίας, προσαρμογή της απασχόλησης στις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις κ.λπ..

Ξεκινώντας λοιπόν από δύο βασικές θέσεις, ήτοι:

α) ότι η οικονομική ανάπτυξη, σήμερα είναι όσο ποτέ άλλοτε συνδεδεμένη με την απασχόληση και

β) ότι η απασχόληση σε περιφερειακό επίπεδο, μέσα στην ίδια χώρα, έχει την τάση εξομοίωσης με εκείνη στο διεθνές επίπεδο και αντιστρόφως, η «συμπεριφορά» της απασχόλησης στο διεθνές επίπεδο ανταναχλά την ανάλογη συμπεριφορά στην περιοχή μέσα στην ίδια χώρα γίνεται πιο κάτω μια προσπάθεια, συνοπτικής έστω καταγραφής της υφιστάμενης κατάστασης στην παγκόσμια αγορά εργασίας και των μελλοντικών της τάσεων, καθώς επίσης και των απόψεων που έχουν διατυπωθεί πρόσφατα (δεκαετία του 80) και των ανάλογων πολιτικών που ακολουθούνται.

Κεντρικός άξονας αυτής της προσπάθειας είναι να θιγούν ή και να εξεταστούν ορισμένες μόνο πλευρές του τεράστιου αυτού θέματος και ιδιαίτερα εκείνες που αφορούν μια εναλλακτική προσέγγιση της λιγότερο ανεπτυγμένης περιοχής - έστω και με αναφορές σε αντίστοιχες καταστάσεις επιπέδου χώρας - όπου ο παράγοντας «απασχόληση» φαίνεται να εμφανίζει ένα μεγαλύτερο «ειδικό βάρος» έναντι των άλλων: Αυτό ήταν αναμενόμενο από τη στιγμή που ο

«Άνθρωπος» τέθηκε στο επίκεντρο της θεώρησης σχετικά με την οικονομική ανάπτυξη και η μετέπειτα εμπειρική παρατήρηση επιβεβαίωσε την ανάγκη για μεγαλύτερη έμφαση προς την κατεύθυνση αυτή.

4.2.4 Ανασκόπηση της υφιστάμενης κατάστασης στη διεθνή αγορά εργασίας Τάσεις / προβλέψεις για το έτος 2.000 (πηγή I. L. O)

Κατ' αρχήν επισημαίνεται η «προδιάθεση» των Διεθνών Οργανισμών (I.L.O, F.A.O, World bank) να εξετάζουν και να αναλύουν τα θέματα που διαπραγματεύονται, μέσα από δύο βασικά οπτικές γωνίες

Α) «ανεπτυγμένες-αναπτυσσόμενες χώρες»

Β) «παραδοσιακός-σύγχρονος τομέας της οικονομίας»

(Μέσα από μία σχετικά α ν ά λ ο γ η εφαρμογή, οι διαπιστώσεις που προκύπτουν από τη συγκριτική παράθεση στατιστικών δεδομένων των ως άνω, σε διεθνές επίπεδο, θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες για την παρακολούθηση και ανάλυση των ίδιων μεγεθών ανάμεσα στις περιφέρειες της ίδιας χώρας. Από την άποψη αυτή, κρίνεται κατ' αρχήν χρήσιμη η αναφορά στις διαπιστώσεις και τις εκτιμήσεις των ειδικών πάνω στα διεθνή αυτά ζητήματα).

Μια πρώτη διαπίστωση των ειδικών των Διεθνών αυτών Οργανισμών (11) έχει να κάνει με την παρακολούθηση της μεταβολής της διάρθρωσης της απασχόλησης, καθώς η χώρα (είτε η περιφέρεια) «περνά» από τη μία φάση της αναπτυξιακής διαδικασίας στην άλλη: Έτσι, διαπιστώνεται ότι στις ανεπτυγμένες- βιομηχανικές χώρες, η απασχόληση στον τριτογενή τομέα της οικονομίας τ ε ί ν ε ι να αυξηθεί σημαντικά (σχεδόν μιάμιση φορά) στο σύνολο του Ε.Δ. Απεναντίας, η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα τείνει να εμφανίζει σημαντική μείωση και η απασχόληση στον δευτερογενή τομέα παρουσιάζει ελαφρή κάμψη.

Στις αναπτυσσόμενες όμως χώρες, το ποσοστό του Ε.Δ που

απασχολείται στον δευτερογενή τομέα της οικονομίας εμφανίζει μια τάση θεματικής αύξησης, που συνοδεύεται από μια σχετικά χαμηλή αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα και κάμψη στον πρωτογενή. Ωστόσο, ένα μέρος της θεαματικής αυξητικής τάσης στον δευτερογενή τομέα στην περίπτωση αυτή αποδίδεται στην μεγέθυνση ενός τομέα «αστικής παραοικονομίας», που δεν εμφανίζεται γενικά κάτω από συγκεκριμένο οργανωτικό σχήμα και δεν ελέγχεται. Απόδειξη ότι μόνο 80 εκατομμύρια άτομα σ' ολόκληρο τον κόσμο έχουν καταγραφεί (1986) ως άνεργα, ενώ εξάλλου, ένα πολύ μεγάλο ποσοστό (σε παγκόσμιο επίπεδο) της τάξης του 35 ή και του 50% εκτιμάται ότι είναι στην πραγματικότητα άνεργα, είτε υποαπασχολούμενα (δεν είναι σε θέσει να εύρει εργασία κάτω από κανονικές συνθήκες, είτε πραγματοποιεί ένα μισθό απλής επιβίωσης, ή και ακόμα λιγότερο).

Απλοποιώντας τη συλλογιστική, μέσα από την «αφαιρετική» λογική, συνειδητοποιείται ότι υπάρχει ένα πλήθος κατηγοριών ή τύπων εργασιών που δεν είναι δυνατόν να «καταχωρηθούν» στον ένα ή τον άλλο τομέα της οικονομικής δραστηριότητας: Κατ' αρχήν υπάρχουν άτομα που έχουν μόνιμη απασχόληση στον λεγόμενο «σύγχρονο τομέα». Τα άτομα αυτά, έχοντας μια σταθερή εργασία, καλύπτονται από τις εθνικές νομοθεσίες των Κρατών, όπου ζουν. Από την άλλη, υπάρχουν ημερομίσθιοι και εποχιακοί «εργάτες» που απολαμβάνουν χαμηλούς μισθούς(και αυτούς όχι καθ' όλη τη διάρκεια του έτους) Μέσα από μια τέτοια απλοποιημένη διάκριση, θα μπορούσε κανείς να «εντάξει» τους υποαπασχολούμενους στον αστικό/βιομηχανοποιημένο τομέα στη δεύτερη κατηγορία.

Έτσι, στην πρώτη κατηγορία-των επαρκώς καλυπτόμενων/προστατευόμενων εργαζόμενων-θα μπορούσε κανείς να συμπεριλάβει επαγγέλματα βιομηχανίας/βιοτεχνίας/μεταποιητών/απασχολούμενους σε επιχειρήσεις παροχής υπηρεσιών κ.λπ.. Αντίθετα, στον πρωτογενή κυρίως τομέα της παραγωγής, συναντά κανείς απασχολούμενους σε εποχιακή βάση (εργάτες γης, αγροτικές οικογένειες με πολύ μικρό κλήρο κ.λπ.): Τα άτομα αυτά **χρειάζονται μια συμπληρωματική απασχόληση-συμπληρωματικό εισόδημα**, προκειμένου να συγκρατηθούν στη γεωργία και να μην μετακινηθούν προς τους

άλλους-περισσότερο προσοδοφόρους τομείς της παραγωγικής και οικονομικής δραστηριότητας.

Στην δεύτερη κατηγορία-των μη επαρκώς προστατευόμενων εργαζόμενων-περιλαμβάνεται ένας πολύ μεγάλος αριθμός απασχολούμενων, που συνιστά εκείνο που αποδίδεται με τον διεθνή όρο **GREY ZONE** και συναντιούνται ιδιαίτερα στον αστικό χώρο (Πρόκειται για αυτοαπασχολούμενους, ή απασχολούμενους σε οικογενειακή βάση και οι οποίοι σε καμία περίπτωση δεν τυγχάνουν των ευεργετικών διατάξεων μιας συγκεκριμένης κοινωνικής πολιτικής για τους εργαζόμενους).

Πιο κάτω, ακολουθεί ένας πίνακας (I.L.O) με στατιστικά δεδομένα- σε παγκόσμια κλίμακα- σχετικά με τα ποσοστά ασφαλισμένων/προστατευόμενων από εθνική νομοθεσία στο σύνολο του Εργατικού Δυναμικού (Ε.Δ) των χωρών αυτών (ή Κόσμου-τελ. στήλη).

Εξετάζοντας την εξέλιξη της «απασχόλησης» στο παγκό-

Ποσοστό κοινωνικά προστατευομένων εργαζομένων στο σύνολο του Ε.Δ.

Στατ. μεγέθη κοινωνικά προστατευομένων εργαζομένων (εκατ): Συνολ Ε.Δ.

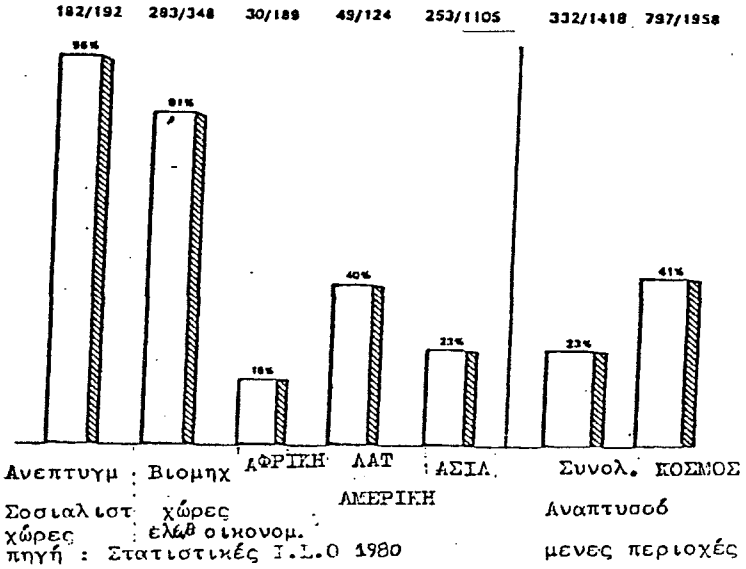

σμιο επίπεδο, διαπιστώνει κανείς ότι αυτή υπήρξε απόρροια της διεθνούς οικονομικής συγκυρίας, με επιπτώσεις, τόσο στις ανεπτυγμένες, όσο ιδιαίτερα στις αναπτυσσόμενες περιοχές του κόσμου. Επιγραμματικά καταγράφεται χαμηλός βαθμός ανεργίας- υψηλοί ρυθμοί (άνω του 5%) αύξησης του εθνικού προϊόντος στις ανεπτυγμένες χώρες κατά την διάρκεια της δεκαετίας του 60 και νωρίτερα, μείωση του ρυθμού αύξηση των πληθωριστικών πιέσεων στις χώρες αυτές κατά την δεκαετία του 70 (λόγω των δύο πετρελαϊκών κρίσεων), ανάκαμψη στα τέλη της δεκαετίας και επανεμφάνιση, στις αρχές της δεκαετίας του 80 υψηλών πληθωριστικών πιέσεων, σε συνδυασμό με αύξηση της ανεργίας: Από κει και πέρα, ανάλογα με την έμφαση που έδιναν οι Κυβερνήσεις των χωρών στην αντιμετώπιση του ενός ή του άλλου, διαπιστώθηκαν διαφοροποιημένες τάσεις στην απασχόληση: Για παράδειγμα, οι λεγόμενες «δυτικές χώρες» έδωσαν την μεγάλη έμφαση στην αντιμετώπιση του πληθωρισμού, που ναι μεν αρχικά (1983) δημιούργησε ελπίδες για γρήγορη ανάκαμψη, πλην όμως γρήγορα διαπιστώθηκε ότι η οικονομική ανάκαμψη στην πραγματικότητα ήταν πολύ εύθραυστη, στο βαθμό που η κοινωνική πίεση για την αντιμετώπιση της ανεργίας-ιδιαίτερα ανάμεσα στους νέους-υπήρξε πολύ έντονη.

Από την άλλη, οι αναπτυσσόμενες χώρες- όντας εξαγωγικές κύρια σε γεωργικά προϊόντα και πρώτες ύλες αν και παροδικά ωφελήθηκαν από τις υψηλές τιμές αγαθών στις βιομηχανικές- ανεπτυγμένες χώρες-δέχτηκαν τελικά τον αντίκτυπο της ύφεσης που παρατηρήθηκε στις βιομηχανικές χώρες: Οι βιομηχανικές χώρες μείωσαν την ζήτηση αγαθών από τις αναπτυσσόμενες, ενώ παράλληλα αύξησαν και ενίσχυσαν την «προστασία» των δικών τους παραγωγών, έναντι των εισαγωγών. Εξάλλου, η πολιτική των υψηλών επιτοκίων των αναπτυγμένων χωρών «έκανε» το χρήμα «ακριβότερο», πράγμα που αύξανε το κόστος εξυπηρέτησης των δανείων που είχαν πάρει οι αναπτυσσόμενες χώρες, προκειμένου να αναπτυχθούν, από τις πρώτες. Αποτέλεσμα όλων αυτών των τάσεων ήταν μία θεαματική κάμψη ρυθμού αύξησης του κατά κεφαλή ΑΕΠ στις αναπτυσσόμενες (0,5%

στη δεκαετία του 80, έναντι 3,5% στην προηγούμενη εικοσαετία) και βεβαίως μια επιβράδυνση της αναπτυξιακής διαδικασίας - έως στασιμότητα - στις χώρες αυτές.

Ως προς τις τάσεις που διαμορφώνονται για την προσεχή δεκαετία (έως το έτος 2.000) στην απασχόληση, αλλά και γενικότερα στην οικονομική κατάσταση, φαίνεται ότι αυτές επηρεάζονται κατ' αρχήν από τις δημογραφικές: Χώρες «εκρηκτικής πληθυσμιακής αύξησης» φαίνεται ότι θα δεχτούν ιδιαίτερα έντονο τον αντίκτυπο μιας διεθνούς ύφεσης, καθώς οι χώρες αυτές καταλέγονται ανάμεσα στις αναπτυσσόμενες και τις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες του πλανήτη.

Η Διεθνής Τράπεζα (WORLD BANK) έχει ήδη διαμορφώσει δύο πιθανά «σενάρια» οικονομικής ανάπτυξης για την τρέχουσα δεκαετία: οικονομικής ανάπτυξης για την τρέχουσα δεκαετία: Το πρώτο (το «απαισιόδοξο») εκτιμά ότι οι βιομηχανικές χώρες θα αποτύχουν στην προσπάθεια τους να βελτιώσουν τις αδυναμίες τους: Ελλείμματα-πληθωρισμός-ανεργία-επιτόκια θα παραμείνουν σε πολύ υψηλά επίπεδα, ενώ ο ετήσιος κατά κεφαλή ρυθμός αύξησης δεν θα ξεπεράσει-κατά Μέσο Όρο- το 2,5%

Ένα άλλο (περισσότερο «αισιόδοξο») σενάριο της W.B εκτιμά ετήσιο ρυθμό αύξησης του εθνικού προϊόντος κατά κεφαλή στο 4.3%, και χαμηλούς ρυθμούς πληθωρισμούς.

Τι γίνεται-ή ακριβέστερα τι σημαίνουν αυτά-για τις αναπτυσσόμενες χώρες;

Αν και φαίνεται ότι οι αναπτυσσόμενες χώρες ενδέχεται να εμφανίσουν υψηλότερους ρυθμούς αύξησης του κατά κεφαλή εθνικού τους προϊόντος ωστόσο, και στη μία και στην άλλη περίπτωση δεν διαγράφονται ευνοϊκές προοπτικές σχετικά με την καταπολέμηση της ανεργίας στις χώρες αυτές, όπου οι σχετικές εκτιμήσεις υπολογίζουν ότι η ανεργία θα συνεχίσει να αυξάνεται στις αναπτυσσόμενες με ρυθμούς ανώτερους του 2% σε ετήσια βάση. Εκτιμήσεις του I.L.O φαίνεται να συμφωνούν με εκείνες της WORLD BANK, πλην όμως προσθέτουν ότι αναμένεται βελτίωση των όρων εργασίας (αύξηση του ποσοστού των κοινωνικά προστατευόμενων εργαζόμενων, μείωση των ωρών εβδομαδιαίας απασχόλησης-λόγω εισαγω-

γής νέας τεχνολογίας-υιοθέτηση συστημάτων μερικής απασχόλησης-μεταβολή πρότυπων παραγωγής- διαρθρωτικές ανακατατάξεις στην απασχόληση-νέα σχήματα εργασιακών σχέσεων κ.λπ.)

4.2.5 Στρατηγικές προτεραιότητες στις πολιτικές αντιμετώπισης της ανεργίας

Έχοντας «περιγράψει»-έστω και συνοπτικά- την κατάσταση της απασχόλησης σε παγκόσμιο επίπεδο, καθώς και τις μελλοντικές τάσεις αυτής, όπως τα εκτιμούν οι Διεθνείς Οργανισμοί (I.L.O και WORLD BANK), το ζητούμενο είναι το τι προτείνουν οι Οργανισμοί αυτοί πάνω στο θέμα «απασχόληση-αντιμετώπιση της ανεργίας» για τις περιοχές ακριβώς εκείνες, όπου οι προβλέψεις κάθε άλλο, παρά ενθαρρυντικές είναι: **τις αναπτυσσόμενες**. Ένα δεύτερο ζητούμενο είναι, εάν και κατά πόσο οι υποδείξεις σχετικά με τις προτεραιότητας στρατηγικής σημασίας στην «απασχόληση» **μπορούν να συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη** των περιοχών-χωρών αυτών. Τέλος, ένα τρίτο θέμα, αφορά το αν και κατά ποσό, οι υποδείξεις αυτές μπορούν να φανούν χρήσιμες (με ανάλογη μεταφορά) στην προσπάθεια για οικονομική ανάπτυξη μικρών μειονεκτικών χώρων μέσα στα όρια της ίδιας χώρας.

Κατ' αρχήν επισημαίνεται ότι οι χαμηλοί ρυθμοί αύξησης του εθνικού προϊόντος στις αναπτυσσόμενες χώρες- και σε μερικές περιπτώσεις «αρνητικού»- οδήγησαν σε υψηλότερα επίπεδα ανεργίας, υπο-απασχόλησης και «φτώχειας» στις χώρες αυτές όπου τα προβλήματα αυτά, αναμένεται να ενταθούν κατά την διάρκεια της δεκαετίας που διανύουμε και η οικονομική κατάσταση των χωρών αυτών να επιδεινωθεί. Αρκεί να σημειωθεί ότι χώρες ολόκληρες-ιδιαίτερα στην Αφρική- εμφανίζουν ένα βιοτικό επίπεδο κοντά στα όρια επιβίωσης, καθώς υπάρχει έλλειψη σε βασικά αγαθά (διευκολύνσεις προστασίας της υγείας, διατροφή, ένδυση, ασφάλεια πόσιμου νερού, εκπαίδευση, μεταφορές, επικοινωνίες κ.λπ.).

Επί πλέον χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Αφρικής αντιμετωπίζουν τεράστια ελλείμματα πληρωμών των διεθνών τους υποχρεώσεων πράγμα που οδηγεί σε περικοπές κονδυλίων του ετήσιου προϋπολογισμού τους, κονδυλίων που μπορεί να αφορούν - και αφορούν - κοινωνικές δαπάνες.

Το παράδοξο στις χώρες αυτές είναι ότι ενώ οι χώρες αυτές χαρακτηρίζονται ως «γεωργικές», η παραγωγή γεωργικών προϊόντων σήμερα βρίσκεται σε επίπεδα χαμηλότερα εκείνων της δεκαετίας του 70 και αυτό το στοιχείο - επισημαίνεται στις εκθέσεις του ILO ότι θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα. Κατά συνέπεια, επισημαίνονται (12) ως στρατηγικής σημασίας, για την οικονομική ανάπτυξη και την αντιμετώπιση της ανεργίας, στόχοι οι ακόλουθοι:

Α) Σχεδιασμός ανάπτυξης και οικονομική διαχείριση

Β) Ανάπτυξη πολιτικών στον αγροτικό τομέα με α) προγράμματα ολοκληρωμένης αγροτικής ανάπτυξης β) στρατηγικές ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο

Γ) Ανάπτυξη πολιτικών στον αστικό χώρο ή τομέα

Δ) Αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού.

Από τους στρατηγικούς αυτούς στόχους η έμφαση δίνεται στον στόχο **(Β) «πολιτικές ανάπτυξης του αγροτικού τομέα»** όχι μόνο λόγω αντικειμένου, αλλά και επειδή οι σημαντικότεροι σύγχρονοι θεωρητικοί της οικονομικής ανάπτυξης (H. OSHIMA, H. LYDALL κ.λπ. βλ σελ 84 επ'.) θεωρούν την ανάπτυξη του αγροτικού τομέα ως βασικής σημασίας της εν γένει οικονομικής ανάπτυξης των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών και περιοχών του πλανήτη, καθώς ο «... αγροτικός τομέας είναι ο περιοριστικός παράγοντας...» ενώ το Πρόγραμμα Παγκόσμιας Απασχόλησης του I.L.O (W.E.P) θεωρεί (13) την απασχόληση στον αγροτικό τομέα (τον «παραδοσιακό» τομέα της οικονομίας, όπως τον αναφέρει) ως την πλέον προβληματική από άποψη διάρθρωσης, ενώ δίνονται στοιχεία (στατιστικά) μιας διαφαινόμενης τάσης κάμψης της αγροτικής εν γένει παραγωγής ιδιαίτερα αισθητής στη δεκαετία του 80. Πέρα από αυτά, ο αγροτικός τομέας θα πρέπει να θεωρείται ως ζωτικής σημασίας για την οικονομία μιας χώρας (αυτάρκεια τροφίμων) αλλά και ο πλέον ευαίσθητος (ως άμεσα εξαρτώμενος από

παράγοντες μη ελεγχόμενους από την ανθρώπινη βούληση, όπως είναι οι κλιματολογικές συνθήκες).

Ωστόσο, η κύρια επιχειρηματολογία της έμφασης στον στρατηγικό στόχο της ανάπτυξης του αγροτικού τομέα και του αγροτικού χώρου θα πρέπει να αναζητηθεί όχι μόνο στην βασική διαπίστωση της οικονομικής καθυστέρησης του χώρου, όχι μόνο στην τάση εγκατάλειψης (και την κατά συνέπεια πολιτική/αναγκαιότητα συγκράτησης πληθυσμού) του πληθυσμού, αλλά κυρίως/στο ότι μια πολιτική αγροτικής ανάπτυξης **συνοψίζει** τους άλλους τρεις (Α, Γ, Δ) στρατηγικούς στόχους ακριβώς πάνω στο σημαντικότερο πρόβλημα της αναπτυσσόμενης χώρας:

• Ο σχεδιασμός των παρεμβάσεων στην αγροτική περιοχή (στρατηγικός στόχος Α) αποτελεί βασική προϋπόθεση μιας ορθολογικής αγροτικής ανάπτυξης: Σε Έκθεση του I.L.O (14) αναφέρει ότι «... η αγροτική ανάπτυξη δεν θα πρέπει να θεωρείται «μια σύντομη παρακαμπτήριος στην πορεία για την ανάπτυξη»... ούτε μια ανέξοδη παρεμβατική κρατική προσπάθεια.. Για να είναι επιτυχημένη η όποια προσπάθεια, δεν θα πρέπει να περιοριστεί στην ανάπτυξη της γεωργίας και μόνο. Αντίθετα, είναι μια αρκετά δαπανηρή προσέγγιση του συγκεκριμένου αγροτικού χώρου, όπου, λαμβανομένων υπόψη και των ιδιαιτεροτήτων του, θα πρέπει να επιδιώκεται παράλληλα με την ανάπτυξη της γεωργίας, η δημιουργία μικρών γεωργικών βιομηχανιών, αλλά και η ανάπτυξη εξωγεωργικών δραστηριοτήτων από τον τοπικό πληθυσμό....

• Η ανάπτυξη της αγροτικής περιφέρειας αποτελεί αναγκαίο προαπαιτούμενο της ανάπτυξης του αστικού τομέα, με την έννοια ότι στοχεύοντας βασικά στη βελτίωση των όρων διαβίωσης και εργασίας του πληθυσμού στην περιφέρεια αυτή, συμβάλλει στην συγκράτησή του, αποθαρρύνοντας τάσεις μετακίνησης προς τα αστικά κέντρα Αυτό με τη σειρά του έχει σαν συνέπεια την άμβλυνση (14) της κοινωνικής πίεσης για απασχόληση σε τομείς της οικονομικής δραστηριότητας που αναπτύσσονται στον αστικό χώρο.

• Η αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού του μειονεκτικού αγροτικού τόπου αναμφίβολα είναι το κυριαρχικό

στρατηγικό σημείο της αγροτικής ανάπτυξης, στα πλαίσια της ανθρωποκεντρικής θεώρησης της οικονομικής της ανάπτυξης: Στην Ετήσια Έκθεση του I.L.O «ο μεταβαλλόμενος κόσμος της Εργασίας (1986)» (15) αναφέρεται ότι «... βασικός σκοπός της αγροτικής ανάπτυξης είναι η δημιουργία περισσότερων ευκαιριών παραγωγικής και αποδοτικής απασχόλησης, τόσο στον γεωργικό, όσο και στον εξω-γεωργικό τομέα και ακόμα... να βελτιώσει τους «όρους» αποδοχής σύγχρονης τεχνολογίας, για την αύξηση της παραγωγικότητας... και έτσι ο στρατηγικός στόχος της αγροτικής ανάπτυξης αναλύεται σε δύο μερικότερους στόχους, αφ' ενός μεν να συμβάλει στην μεγέθυνση του συνολικού εισοδήματος που απολαμβάνει ο τοπικός πληθυσμός, μέσω της δημιουργίας νέων ευκαιριών απασχόλησης, αφ' ετέρου δε να ασκήσει επίδραση πάνω στη κατανομή του εισοδήματος (τοπικά) και στην κατανάλωση, υπέρ των φτωχότερων νοικοκυριών και ατόμων...»

Από την άλλη, το «Μεσο-πρόθεσμο (1982-1987) Πρόγραμμα του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας (16) (I.L.O) «δίνει προτεραιότητα (παράγραφος 1.30) στις αγροτικές περιοχές των αναπτυσσόμενων χωρών, για ορισμένες από τις οποίες διαπιστώνεται... πλήρης κατάρρευση, τόσο σε σχετικούς, όσο και σε απόλυτους όρους (φτώχεια, πείνα, εισοδηματική ανισότητα κ.λπ.)...» Διαπιστώνεται στο Πρόγραμμα αυτό ότι οι παραδοσιακές μέθοδοι βασιζόμενες στην τεχνολογική προσέγγιση των περιοχών αυτών έχουν αποτύχει και δίνει την μεγάλη έμφαση».... στην αυτοδύναμη ανάπτυξη των περιοχών, μέσα από μια προσπάθεια «αυτο-βοήθειας» που θα μπορούσε να καταστήσει τις φτωχότερες περιοχές ικανές να αντιμετωπίσουν μόνες τους τα προβλήματά τους και να... κυριαρχήσουν στη διαδικασία αναβάθμισης του οικονομικού και κοινωνικού τους περιβάλλοντος...»

Το Πρόγραμμα υποδείχνει τη λήψη μέτρων μεταβολής του θεσμικού/οργανωτικού πλαισίου, με αφετηριακό σημείο την υιοθέτηση προγραμμάτων εκπαίδευσης/επιμόρφωσης του τοπικού πληθυσμού, την οργάνωση της εργασίας τοπικά, την ενίσχυση μηχανισμών κοινωνικής προστασίας-κοινωνικών

υπηρεσιών, την βελτίωση της αγροτικής πίστης κ.λπ.. Έμφαση δίνεται ακόμα μέσα από το Μεσοπρόθεσμο αυτό Πρόγραμμα του I.L.O στην ανάγκη δημιουργίας «νέων μορφών» συνεργατικής δράσης του «φτωχού» τοπικού πληθυσμού, προς όφελος αυτών (I.31) και ακόμα στην ενίσχυση των αδύναμων τοπικών αγορών (I.32).

Τέλος στην αναλυτική ανασκόπηση «Κατανομή εισοδήματος και οικονομική ανάπτυξη» των J. IECAILLON κ.λπ. (17) που εκπονήθηκε στα πλαίσια των μελετών του I.L.O, οι συγγραφείς εξετάζοντας τους «παράγοντες της εισοδηματικής ανισότητας» δίνουν έμφαση στη σχέση ανάμεσα στην «απασχόληση» και την «κατανομή του εισοδήματος». Διαπιστώνεται ότι, αν και η κατεύθυνση της σχέσης αυτής δεν είναι εύκολο να προσδιοριστεί, ωστόσο, εκτιμάται με βεβαιότητα σχεδόν η επίδραση/επίπτωση της υπο- απασχόλησης στο βαθμό εισοδηματικής ανισότητας, επίδραση που φαίνεται να είναι ιδιαίτερα έντονη στις αναπτυσσόμενες χώρες. Στα πλαίσια αυτά, επισημαίνεται ότι «... αν και η μείωση της ανεργίας συμβάλλει στη μείωση της ανισοκατανομής δεν εξαλείφει οριστικά το πρόβλημα αυτό της εισοδηματικής ανισότητας και.... ότι κατά συνέπεια θα πρέπει να επιδιωχθούν στα πλαίσια των όποιων εθνικών πολιτικών των χωρών αυτών, εκείνες οι αναθεωρήσεις ή τροποποιήσεις που θα οδηγούσαν σε μια διαδικασία **αυτο-ενεργούμενης ανάπτυξης** (μέσα από εσωτερικές του χώρου διαδικασίες που ενδεχόμενα θα προωθούν επέκταση της απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο) με στόχο την παραπέρα μείωση των εισοδηματικών ανισοτήτων.....

Στην ίδια αυτή ανασκόπηση (στο τμήμα με τίτλο «οι παράγοντες της ανισότητας») γίνεται αναφορά στον «δυαδισμό» των οικονομιών των αναπτυσσόμενων χωρών (με ένα τομέα παραδοσιακό/αγροτικό, όπου οι απασχολούμενοι πραγματοποιούν σχετικά χαμηλά εισοδήματα και ένα τομέα σύγχρονο / αστικό, όπου οι απασχολούμενοι έχουν καλύτερες απολαβές: Αυτή ακριβώς η διάκριση τονίζει-κατά τους συγγραφείς - την απόκλιση στα αντίστοιχα εισοδήματα και θέτει σε κίνηση τη διαδικασία μετακίνησης/εγκατάλειψης του

λιγότερο προσοδοφόρου/παραδοσιακού τομέα της οικονομίας και καταλήγουν στη διαπίστωση ότι ο βαθμός ανισότητας των εισοδημάτων συνδέεται στενά με το μέγεθος της απασχόλησης, εκείνης όμως που η συγκεκριμένη οικονομία μπορεί να «παράγει».

Από κει και πέρα, γίνονται ορισμένες εκτιμήσεις «καταναλωτικής» συμπεριφοράς των διάφορων εισοδηματικών τάξεων για να διαπιστωθεί ότι οι ανώτερες εισοδηματικά τάξεις καταναλώνουν βασικά μεγαλύτερο όγκο «εισαγόμενων» προϊόντων, πράγμα όμως που δεν φαίνεται να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη του τόπου, καθώς μια τέτοια καταναλωτική συμπεριφορά, κάθε άλλο, παρά σε αναδιανομή του εισοδήματος μπορεί να οδηγήσει και ιδιαίτερα αναδιανομή που στοχεύει στη βελτίωση της σχετικής θέσης των χαμηλότερων εισοδηματικών στρωμάτων του πληθυσμού.

(Διαπιστώνεται η, έστω έμμεση, αναφορά στην οργανική διασύνδεση τοπικής παραγωγής-κατανάλωσης και η αναγκαιότητα δημιουργίας ισχυρής τοπικής αγοράς: Τα δύο αυτά θεμελιακά στοιχεία της «εναλλακτικής» πρότασης για ανάπτυξη τοπική, σε συνδυασμό με τις διαπιστώσεις των J. LECATION κ.λπ. εξετάζονται αναλυτικά σε επόμενο τμήμα της παρούσας).

Αναφέρθηκαν πιο πάνω οι κυριότεροι-κατά προσωπική εκτίμηση- λόγοι στους οποίους αποτολμήθηκε να στηριχθεί η επιχειρηματολογία (με επιλεκτικές αναφορές σε Εκθέσεις/προγράμματα του I.L.O και άλλες ερευνητικές εργασίες της δεκαετίας του 80) της επιλογής της παρούσας εργασίας προς τον στρατηγικής σημασίας στόχο της ανάπτυξης»(Β): «Πολιτικές Ανάπτυξης του Αγροτικού Τομέα» μεταξύ των τεσσάρων που αρχικά αναφέρθηκαν. Διαπιστώθηκαν ακόμα, μέσα από την απλή καταγραφή των λόγων αυτών μια έντονη-πάλι κατά προσωπική άποψη- διάχυση «επιρροών» της σύγχρονης θεωρητικής-ανθρωποκεντρικής σκέψης γύρω από την οικονομική ανάπτυξη: «αυτοδύναμη» ανάπτυξη των μειονεκτικών/αναπτυσσόμενων τόπων/χωρών, ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού «αυτο-ενεργούμενη» αναπτυξιακή διαδικασία, έμφαση στον ανθρώπινο παράγοντα, «μη εξωγενής

ανάπτυξη», έμφαση στην επένδυση στον «Άνθρωπο» ενίσχυση των τοπικών αγορών με οργανική διασύνδεση τοπικής παραγωγής- κατανάλωσης κ.λπ..

Ωστόσο, εντοπίζεται και ένας άλλος ακόμα σημαντικός παράγοντας μέσα από την «Προώθηση Πολιτικών για την Ανάπτυξη του Αγροτικού Τομέα», που έχει να κάνει με αυτή καθ' εαυτήν την οργάνωση στον αγροτικό χώρο (ιδιαίτερα των αναπτυσσόμενων χωρών): Πρόκειται για το θέμα της **«Δομής και λειτουργίας των Οργανώσεων των εργατών του αγροτικού τομέα»**:(18), ένα θέμα που δεν είναι τόσο ευδιάκριτο για το αν πρόκειται για αίτιο, ή αιτιατό της όλη αναπτυξιακής διαδικασίας: Συγροτημένος/ανεπτυγμένος αγροτικός τομέας (με την ευρεία του όρου έννοια) προϋποθέτει σαφή οργανωτική δομή (π.χ. Συνεταιρισμός) του πληθυσμού στον αγροτικό χώρο, ενώ από την άλλη, η ύπαρξη και καλή λειτουργία των Οργανώσεων του αγροτικού πληθυσμού σε τοπικό επίπεδο προϋποθέτει συγκροτημένο αγροτικό τομέα και ακόμα περαιτέρω, συγκροτημένο αγροτικό χώρο.(Βεβαίως, το θέμα αυτό απαιτεί προηγουμένως διευκρίνιση της έννοιας που η διεθνής βιβλιογραφία αποκαλεί **«RURAL WORKER»(19) και στην γλώσσα μας ενδεχόμενα αποδίδεται με τον όρο «εργάτης γης» - αν και δεν καλύπτει πλήρως τον όρο αυτό. Τόσο η διευκρίνιση του όρου όσο και η σύνδεση του στοιχείου της οργάνωσης του αγροτικού χώρου επιχειρείται πιο κάτω, σε συνδυασμό με την επισήμανση/ καταγραφή των προτεινόμενων πολιτικών από τους Διεθνείς Οργανισμούς προς τις Κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, στα πλαίσια του στρατηγικού στόχου της ανάπτυξης του Αγροτικού τους τομέα)**

Βιβλιογραφικές παραπομπές (4.2)

1) Cairncros: «Factors in economic development» (1962) - σελ. 13
2) J. Lecaillon, F. Plaukert, C. Morrisson, D. Germidis: «Income distribution and economic development» (introduction-σελ 2 εκδ. I.L. O 1984
3) J. Lecaillon, κ.λπ. «Income distribution and economic development»- I.L.O 1984, σελ 2 και 79 επ' (The factors of inequality)
4) A.O Hirschman: «The strategy of economic development» εκδ. New Haven: Yale University press- σελ 24 επ' (έμμεσα, μέσω της ανάλυσης «θέσης σε λειτουργία ενδο-περιφερειακών μηχανισμών).
5) J. Lecaillon κ.λπ. «Income distribution and economic development» σελ 7 επ' (ανισοκατανομή και ανάπτυξη)
6) Irving Kravis: «International differencies in the distribution of income» (1960) I.L.O
7) Harry Oxhima: «The international comparison of size distribution of familly incomes with special reference to Asia» I. L. O (1962)
8) Harrold Lydall: «Distribution and development: a survery of literature» (1975)
10) J. Lecaillon κ.λπ. «Income distribution and economic development» I.L.O 1984 -Κεφάλαιο 3 «Inequality and dualism» σελ. 73
11) Report of the director- general (international labour Conference 72 nd session 1986): «The changing world of work: major issues ahead» εκδ I.L.O 1986-κεφ. The world labor sityation-σελ 4-
12) Report i.l.o «The changing world of work: major issues ahead» (2: Unemployment and poverty-σελ 16) εκδ. I.L.O 1986
13) W.E.P: World employment programme - I.L.O 1969 Αποτυπώνει τις τάσεις της στρατηγικής της «Δεύτερης Αναπτυξιακής Δεκαετίας (1971-1981) των Ηνωμένων Εθνών» που

συνδέει «απασχόληση» και «κατανομή εισοδήματος» με «οικονομική μεγέθυνση» και «ανάπτυξη». Η στρατηγική της «Πρώτης Αναπτυξιακής Δεκαετίας (1961-1971) των Η.Ε» αναφερόταν μόνο στην «μεγέθυνση», ενώ εκεί της «Τρίτης Αναπτυξιακής Δεκαετίας (1981-1991) Η.Ε» δίνει μεγαλύτερη ακόμα έμφαση στη σύνδεση» απασχόλησης-ανάπτυξης» (βλ. παρ. 2)

14) Report I.L.O «The changing world of work..»: Rural sector policies
15) όμοια σελ. 18
16) «I.L.O Mediul-term plan (1982-1987)» (Report of programme implementation 1978 -1979) εκδ. I.L.O (σελ. 1/10-τμήμα 1.30) 1980
17) Αν και οι παρατηρήσεις των συγγραφέων αφορούν «αναπτυσσόμενες χώρες» φαίνεται να «οδηγούνται» στην υποστήριξη της αναγκαιότητας της τ ο π ι κ ή ς ανάπτυξης, μέσα στα όρια της αναπτυσσόμενης χώρας, προκειμένου να επιτύχουν γενικότερη αντιστροφή των δυσμενών τάσεων της ανάπτυξης σε εθνικό επίπεδο.
18) I.L.O: «Structure and fanctions of rural workers «organisations» εκδ. I.L.O 1978 -σελ. 10 (Why do R.W.O. exist?)
19) I.L.O Rural workers organisations convention, 1975 (No 141-APP. B)

4.3 Προτεινόμενες (από τους Διεθνείς Οργανισμούς) στρατηγικές επιλογές, στα πλαίσια πολιτικών αγροτικής ανάπτυξης

Από τη στιγμή που υιοθετείται, σε διεθνές επίπεδο ότι «... ο αγροτικός τομέας είναι ο περιοριστικός παράγοντας της εν γένει αναπτυξιακής διαδικασίας...» (βλ ενότητα 4.1 και 4.2) και δίνεται έμφαση στον στρατηγικό στόχο της «πολιτικής της αγροτικής ανάπτυξης», το αμέσως επόμενο βήμα θα πρέπει να θεωρείται η μεθόδευση ή η υλοποίηση του στρατηγικού αυτού στόχου: Τόσο οι Κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, όσο ιδιαίτερα οι Διεθνείς Οργανισμοί, δείχνουν να καταλήγουν **σε δύο (2) κύριες στρατηγικές σημασίας επιλογές**, οι οποίες δεν τίθενται διαζευκτικά, αλλά σε βάση συμπληρωματικότητας.

Α) Η επιλογή των **Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης**

β) η επιλογή «στρατηγικών» ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο Ειδικότερα:

Α) Ολοκληρωμένα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης (1)

Αν και από διαφορετική οπτική γωνία, τόσο οι Διεθνείς Οργανισμοί όπως ο I.L.O ή η WORLD BANK ή ακόμα η UNESCO, όσο και κυρίως οι Κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, ολοένα και με μεγαλύτερη έμφαση φαίνεται να δίνουν σήμερα στην αναγκαιότητα εφαρμογής «Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης», προκειμένου να καλύψουν τις βασικές αδυναμίες διάρθρωσης του αγροτικού τομέα/χώρου, αδυναμίες που φαίνεται να λειτουργούν και να αναπαράγονται μέσα στα πλαίσια του λεγόμενου «φαύλου κύκλου της υπανάπτυξης» και που οδηγούν τελικά στην κατάρρευσή του (Ωστόσο, όπως φαίνεται και στο αμέσως

επόμενο τμήμα της εργασίας αυτής (4.3.1) και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα συνειδητοποιώντας τη σημασία της εφαρμογής Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Ανάπτυξης κύρια στις μειονεκτικές της περιοχές, όχι απλά υιοθέτησε συγκεκριμένο χρηματοδοτικό πλαίσιο-με συγκερασμό δράσεων των Ταμείων της-αλλά έχει συμπεριλάβει τη «λογική» των Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων στον «κορμό» της Νέας Διαρθρωτικής της πολιτικής και πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης, με έμφαση στα προβλήματα των Μεσογειακών χωρών - μελών της.).

Κατ' αρχήν επισημαίνεται ότι οι περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες σήμερα επιχειρούν με ιδιαίτερη έμφαση να «εξαλείψουν» σφάλματα (1) είτε να διορθώσουν παραλείψεις της πολιτικής που ακολούθησαν μέχρι πρόσφατα για την ανάπτυξη του αγροτικού τους τομέα (τα σφάλματα/παραλείψεις εντοπίζονται βασικά στη μεθόδευση της μέχρι πρόσφατα πολιτικής τους για την ανάπτυξη του αγροτικού τους τομέα, κατά την οποία εθεωρείτο ότι η ανάπτυξη θα έπρεπε να είναι εξωγενής: Η κατά συνέπεια υιοθέτηση και προώθηση μεμονωμένων μέτρων-συχνά αλληλο- αναιρούμενων- οδηγούσε βαθμιαία την όλη κατάσταση σε σημαντικές παρεκκλίσεις από τους προσδοκώμενους στόχους, που και αυτοί με τη σειρά τους ανατρέπονταν από την διεθνή οικονομική και κοινωνική συγκυρία) Η μόνη «διέξοδος» στο πρόβλημα αυτό που φαινόταν ρεαλιστική εφαρμόσιμη, ήταν η υιοθέτηση και εφαρμογή στη πράξη των **«Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης»** με πολλαπλασιαστικές επιπτώσεις στο εισόδημα, την ποιότητα ζωής και σε τελική ανάλυση, σ' αυτή την ευημερία του τοπικού πληθυσμού. Ο σχεδιασμός των Ολοκληρωμένων αυτών Προγραμμάτων, αποσκοπούσε όχι μόνο στην αύξηση της παραγωγικότητας, αλλά και στην δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, τόσο στον καθαρά γεωργικό, όσο και στον εξω-γεωργικό τομέα: Το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Αγροτικής Ανάπτυξης «αποδεσμεύει» την πολιτική επιλογή από τα στενά όρια της γεωργικής εκμετάλλευσης, δίνοντας σ' αυτή ευρύτερες διαστάσεις για να καλύψει κάθε δραστηριότητα-ακόμα και μη εμπίπτουσα στις καθαρά οικο-

νομικές όπως «πολιτιστικά» ή «προστασία του περιβάλλοντος» ή ακόμα «οικιακή χειροτεχνία»- μέσα από την εφαρμογή «πλέγματος» μέτρων που συνδέονται μεταξύ τους σε ενιαίο σχεδιασμό Ο I.L.O θεωρεί ως μέγιστης σημασίας προτεραιότητας (1), (2) «... τα προγράμματα αυτού του τύπου να δίνουν κύρια την έμφαση στην υιοθέτηση μέτρων βελτίωσης του συνολικού τοπικού εισοδήματος, μέσω της **«δημιουργίας» ευκαιριών, τόσο για μισθωτή απασχόληση, όσο και για αυτοαπασχόληση,** στο βαθμό που η επιλογή αυτή αποτελεί τον «κρίσιμο» συνδετικό κρίκο ανάμεσα στην κατοχή ή χρήση παραγωγικών κεφαλαίων και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων...». Επισημαίνει δε (ο I.L.O) ότι η όλη παρέμβαση, ενδεχόμενα σε ορισμένες χώρες αναπτυσσόμενες θα πρέπει να συνδυαστεί με μια πολιτική αναδιανομής γης (είτε αναθεώρησης του υφιστάμενου συστήματος κλήρων κ.λπ.). Μια σημαντική διάσταση στην πρόταση υιοθέτησης/ υλοποίησης Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων Αγροτικής Ανάπτυξης, αφορά στο νέο ρόλο, τον «ζωτικό» ρόλο που καλείται να διαδραματίσει η Γυναίκα της αγροτικής περιφέρειας.

Πάντα σύμφωνα με τις εκτιμήσεις που κάνει ο I.L.O, ο διπλός και δύσκολος ρόλος της Γυναίκας (1) της υπαίθρου (αφ' ενός μεν στην γεωργική εκμετάλλευση, δίπλα στο σύζυγο-αρχηγό, αφ' ετέρου δε στο νοικοκυριό της και την φροντίδα των μικρών παιδιών) συνεπάγεται γι' αυτήν σημαντική επιβάρυνση, με απρόβλεπτες βιολογικές επιπτώσεις. Για το σκοπό αυτό προτείνεται από τον Διεθνή αυτό Οργανισμό, να δοθεί έμφαση και προτεραιότητα στα Ολοκληρωμένα αυτά προγράμματα, στην προσπάθεια «ανακούφισης» της Γυναίκας αυτής και την βελτίωση των όρων εργασίας της (π.χ. με την εισαγωγή τεχνολογικών καινοτομιών-εύχρηστα μικρά γεωργικά εργαλεία κ.λπ.- την κατάλληλη εκπαίδευση/επιμόρφωση, την επέκταση υπηρεσιών υγείας, έτσι ώστε να καλύπτονται και τα ασθενέστερα εισοδηματικά στρώματα κ.λπ.).

Αναμφίβολα, το θέμα της υποδομής (οικονομικής-τεχνικής-κοινωνικής-πολιτιστικής-κ.λπ.) αποκτά μέσα από τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης, μία ξεχωριστή

σημασία: Βελτίωση οδικού δικτύου, βελτίωση του συστήματος αρδεύσεων, δημιουργία/βελτίωση του δικτύου ύδρευσης, δημιουργία κέντρων υγείας, δημιουργία/λειτουργία σχολείων) κ.λπ. αλλά και βελτίωση του θεσμικού STATUS των περιοχών αυτών (π.χ. βελτιώσεις του συστήματος Αγροτικής Πίστης, θέσπιση κατάλληλων πολιτικών MARKETING των προϊόντων τοπικής παραγωγής για την μεγιστοποίηση του οφέλους και της απασχόλησης στις αγροτικές περιοχές.

Πάντα από το πρίσμα της «απασχόλησης» ο I.L.O «εκτιμά» ότι μόνη η γεωργία δ ε ν είναι δυνατόν να απορροφήσει όλο το ενεργό Ε.Δ (η τουλάχιστον σε μια βάση «πλήρους απασχόλησης»). Η εποχικότητα της γεωργικής παραγωγής και οι αστάθμητοι παράγοντες αυτής καθεαυτής της γεωργίας συνηγορούν υπέρ της παράλληλης απασχόλησης στα πλαίσια μιας τάσης ιδιαίτερα έντονης τα τελευταία χρόνια στις αναπτυσσόμενες γεωργικές περιοχές, της πολυαπασχόλησης ή πολυδραστηριότητας (3).

Έτσι, η λογική που «περνά» μέσα από την ιδέα των ολοκληρωμένων προγραμμάτων αγροτικής ανάπτυξης, είναι λογική του συνδυασμού ενασχολήσεων μέσα στον αγροτικό χώρο: Πρόκειται για σειρά μέτρων αλλά και κατευθύνσεων που στοχεύουν βασικά στην δημιουργία ευκαιριών παραγωγικής και αποδοτικής απασχόλησης, τόσο μέσα σ αυτή καθ' εαυτήν τη γεωργία, όσο ιδίως και στον εξω-γεωργικό τομέα (είτε πρόκειται για μισθωτή απασχόληση, είτε πρόκειται για την «αυτο-απασχόληση).

Το είδος των εξω-γεωργικών ενασχολήσεων, είναι, κατά τον I.L.O ερευνητέο: Μικρές, βιοτεχνικού μάλλον χαρακτήρα, μονάδες επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων τοπικής προέλευσης, μπορούν να δημιουργήσουν, άμεσα ή έμμεσα, νέες θέσεις εργασίας στον αγροτικό χώρο. Επίσης, η αυτοαπασχόληση των γυναικών κυρίως στην ύπαιθρο μπορεί να δημιουργήσει απασχόληση και ένα πρόσθετο εισόδημα στον οικογενειακό προϋπολογισμό. Η αυτο - απασχόληση «συνιστάται» ιδιαίτερα στον τομέα παροχής υπηρεσιών: Εργασίες που έχουν έναν «ωφελιμιστικό» χαρακτήρα (UTILITARIAN), οικιακή χειροτεχνία, εμπορία σε τοπικό επίπεδο, μεταφορές.

Εδώ επισημαίνεται ότι ο I.L.O δεν κάνει αναφορά στον ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ, που όμως κατά προσωπική άποψη μπορεί να προταθεί ως βασική μορφή αυτο- απασχόλησης στον εξωγεωργικό τομέα της αγροτικής περιοχής, με θετικά αποτελέσματα στην αναπτυξιακή διαδικασία. Η απασχόληση της γυναίκας στους τομείς αυτούς παραγωγικής δραστηριότητας, πέρα από το ότι δημιουργεί πρόσθετο εισόδημα συμβάλλει θετικά στην καταπολέμηση της λανθάνουσας ανεργίας ή ακόμα περισσότερο στην αντιμετώπιση του φαινόμενου των «αποθαρρημένων εργατών», όπως τους αποκαλεί η θεωρία (4): Πρόκειται για τα άτομα εκείνα, τα οποία αν και επιθυμούν να εργαστούν - εν προκειμένω οι νέες γυναίκες της αγροτικής περιφέρειας, της μικρής αγροτικής κοινότητας- δεν είναι δυνατόν, κάτω από τις επικρατούσες συνθήκες, να εκπληρώσουν την επιθυμία τους αυτή, αφού εκ των πραγμάτων δεσμεύονται (π.χ. δεν μπορούν να βρίσκονται για πολλές ώρες την ημέρα εκτός νοικοκυριού, όταν οι γυναίκες αυτές έχουν να φροντίσουν παράλληλα τα μικρά παιδιά τους).

Σύμφωνα λοιπόν με τις υποδείξεις των διεθνών Οργανισμών, αλλά και την πρακτική που ακολουθείται διεθνώς τα πολύ πρόσφατα χρόνια, τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Αγροτικής Ανάπτυξης έχουν αρχίσει να περιλαμβάνουν ισχυρά κίνητρα αυτο-απασχόλησης του τοπικού πληθυσμού των αγροτικών περιοχών (ιδιαίτερα των γυναικών της υπαίθρου):.

-κίνητρα χρηματοδοτικά (έμφαση σε θέματα αγροτικής πίστης)

-κίνητρα κτήσης τεχνογνωσίας και επιμόρφωσης πάνω σε συγκεκριμένα θέματα.

-κίνητρα διεύρυνσης των δυνατοτήτων «παραγωγής» προϊόντων που θα μπορούσαν «να εξαχθούν»

-κίνητρα/ερεθίσματα εντοπισμού της επιχειρηματικής ικανότητας, στο τοπικό επίπεδο.

Β) Στρατηγικές «Τοπικής Ανάπτυξης»(1), (10)

Αν και το όλο θέμα εξετάζεται αρκετά εκτεταμένα σε επόμενη παράγραφο (4.3.2) της παρούσας (σε συνδυασμό με την όλη Κοινοτική πολιτική, όπου αποτελεί τον κεντρικό άξονα της νέας αντίληψης για την ανάπτυξη των «περιφερειών» της), επιγραμματικά στο σημείο αυτό αναλύονται οι βασικές υποδείξεις των Διεθνών Οργανισμών προς τις Κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών του πλανήτη:

Βασικά οι στρατηγικές αυτές στοχεύουν να ενισχύσουν τα ασθενέστερα εισοδηματικά στρώματα (τους «φτωχούς») του αγροτικού πληθυσμού μέσω της βελτίωσης της ικανοποίησης βασικών αναγκών ανθρώπινης επιβίωσης (υγεία-μόρφωση-ένδυση- παροχή πόσιμου νερού).

Τέτοια προγράμματα μπορούν κάλλιστα να εφαρμοστούν σε τοπικό επίπεδο, είτε σε επίπεδο αγροτικής μειονεκτικής κοινότητας, όπου εκτιμάται ότι θα έχουν μια άμεση επίπτωση, τόσο στην ποιότητα ζωής των μελών των αγροτικών νοικοκυριών, όσο και σ' αυτή καθ' εαυτήν την κατανάλωση στις αγροτικές αυτές περιοχές.

Ωστόσο, για να είναι αποτελεσματικές οι όποιες «στρατηγικές» Τ.Α. θα πρέπει κατ' αρχήν να έχουν όχι μόνο την καθολική αποδοχή, από τον τοπικό πληθυσμό, αλλά και την ενεργό συμμετοχή του πληθυσμού αυτού κατά την διαδικασία εφαρμογής τους.

Η σημασία της ενεργού συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού στα προγράμματα τοπικής ανάπτυξης (Τ.Α) έγκειται στο ότι τα άτομα που ζουν την καθημερινότητα των προβλημάτων του τόπου τους είναι σε καλύτερη από τον καθένα θέση να εκτιμήσουν την συμβολή των προγραμμάτων αυτών στην αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών, ενώ διαθέτουν περισσότερες γνώσεις των ίδιων των προβλημάτων τους.

Στο σημείο αυτό, η Έκθεση του I.L.O (1986) κάνει μια πολύ λεπτή παρατήρηση (1): «... τα άτομα αυτά, ζώντας στο όριο ακριβώς της επιβίωσης, ενδεχόμενα νιώθουν απογοητευμένα από την κατάστασή τους και για το λόγο αυτό θα αποθάρρυναν κάθε καινοτόμο προσέγγιση, που αφ' εαυτής της ενέχει το

στοιχείο του επιχειρηματικού κινδύνου και της αβεβαιότητας, καθώς τέτοιου είδους προσεγγίσεις δεν έχουν πιθανότητες επιτυχίας σε τόπους με ασαφές θεσμικό πλαίσιο δράσης και απουσία κινήτρων που θα ωθούσαν σε μια ευρύτερη βάση συμμετοχής...»

Για το λόγο αυτό-επισημαίνεται στην ίδια Έκθεση - τα άτομα αυτά που ανήκουν στις ασθενέστερες εισοδηματικές τάξεις των αγροτικών τόπων, θα πρέπει να ενθαρρυνθούν, μέσω τοπικών φορέων στις δικές τους επιλογές, έτσι ώστε να συμμετέχουν ενεργά στην ανάπτυξη του τόπου τους. Τέτοιοι τοπικοί φορείς είναι Ενώσεις, Συνεταιρισμοί, Οργανώσεις αγροτών κ.λπ. (ήδη οι μέχρι σήμερα εμπειρίες σχετικά, έχουν δείξει στις αναπτυσσόμενες χώρες θετικά αποτελέσματα), ΤΕΔΚ κ.λπ.. Τυχόν εμπόδια και δυσκολίες που είναι συνυφασμένα με τέτοιες πρωτοβουλίες-λαμβανομένου υπόψη και του μορφωτικού επιπέδου (με την ευρεία έννοια) των ατόμων αυτών-μπορούν να ξεπεραστούν με την παρέμβαση (στο οργανωτικό κυρίως στάδιο) των Διεθνών Οργανισμών ή Οργανισμών στο εθνικό επίπεδο με ανάλογη εμπειρία πάνω στα θέματα αυτά.

Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμη η συνοπτική έστω αναφορά στις διαπιστώσεις που καταλήγουν οι εμπειρογνώμονες των Διεθνών Οργανισμών, σχετικά με το ρόλο των συλλογικών τοπικών φορέων το ρόλο των Αγροτικών Οργανώσεων και των Οργανώσεων των εργατών γης στο θέμα της Τοπικής Ανάπτυξης.

4.3.1 Εξειδίκευση: Οργανώσεις Αγροτών και ο ρόλος τους στη Τοπική Ανάπτυξη (Εκτιμήσεις Διεθνών Οργανισμών).

Χρησιμοποιήθηκε πιο πάνω ο, όχι και τόσο δόκιμος, όρος «αυτο-ενεργούμενη ανάπτυξη» καθώς και ο περισσότερος δόκιμος όρος «αυτοδύναμη ανάπτυξη», προκειμένου να δοθεί έμφαση σε διαδικασίες ενδογενούς ανάπτυξης, με την συνεχή βελτίωση των ικανοτήτων και δεξιοτήτων του τοπικού πληθυσμού και όχι την εξωγενή παρέμβαση, που επί δεκαετίες αποτελούσε διεθνή πρακτική με, όχι καλά όμως, αποτελέσματα στην γενικότερη αναπτυξιακή διαδικασία.

Από την άλλη, φαίνεται ότι το ελληνικό «η ισχύς εν τη ενώσει» αποδεικνύεται ισχυρότερο του λαϊκού αμερικάνικου «IN NUMBERS THERE IS STRENTH»(5) η δύναμη ενυπάρχει στους αριθμούς): Ένα μεγάλο πλήθος ατόμων - στον αγροτικό ιδιαίτερα τομέα - στις αναπτυσσόμενες χώρες, αν και εργάζεται σκληρά και έξω από τα συμβατικά ωράρια εργασίας, παραμένει σε επίπεδα απόλυτης φτώχειας και άγνοιας, για πολλές γενιές.

Αντίθετα, η εμπειρική προσέγγιση στη ζωή και τα προβλήματα των ανθρώπων αυτών στις αναπτυσσόμενες χώρες, έδειξε ότι πολλά από τα προβλήματα αυτά κατέστη δυνατό να ξεπεραστούν και να τεθεί σε λειτουργία μια πραγματική διαδικασία ανάπτυξης τοπικά, από τη στιγμή που, παραμερίζοντας τις όποιες επιφυλάξεις τους, οι αγρότες αυτοί άρχισαν να ο ρ γ α ν ώ ν ο ν τ α ι και να ενώνουν τις προσπάθειές τους κάτω από ένα κοινό σκοπό. Πριν όμως από την εξέταση αυτών των μορφών συλλογικών φορέων των αγροτών, κρίνεται σκόπιμη η διασάφηση του όρου που η διεθνής βιβλιογραφία

αποκαλεί «RURAL LWORKERS» και τοποθετεί στο κέντρο της παρατήρησης:

Κατ' αρχήν «RURAL WORKERS» είναι πάνω από όλα «εργάτες» και συγκεκριμένα θεωρούνται εκείνοι (5) που καθ' οιονδήποτε τρόπο απασχολούνται στη γεωργία, η σε κάποια σχετική δραστηριότητα που αναπτύσσεται στον αγροτικό χώρο, είτε σε μια βάση «μισθωτής» εργασίας είτε σε βάση «αυτο-απασχόλησης». Οι απασχολούμενοι στον αγροτικό τομέα με σχέση μισθωτής εργασίας μπορεί να είναι είτε μόνιμοι εργάτες γης, είτε «εποχιακοί» εργάτες είτε ακόμα και «περιστασιακοί» (Οι τελευταίες δύο κατηγορίες ενδεχόμενα καλύπτουν γενικά τους «εργάτες γης»).

Από την άλλη, η «ομάδα» των αυτο-απασχολούμενων καλύπτει ατομικούς καλλιεργητές, είτε συνεργαζόμενους μεταξύ τους, είτε ακόμα εκείνους που «μισθώνουν» τη χρήση γης και την καλλιεργούν για λογαριασμό τους.

Ειδική αναφορά γίνεται στους απασχολούμενους στον γεωργικό τομέα, στα πλαίσια της «οικογενειακής εργασίας/ εκμετάλλευσης». Εδώ συγκαταλέγεται η απασχόληση της συζύγου και των παιδιών του «αρχηγού» της γεωργικής εκμετάλλευσης, είτε επειδή ο τελευταίος χρειάζεται εργατικά χέρια και δεν έχει την δυνατότητα (την οικονομική) να μισθώσει την εργασία «τρίτων», είτε επειδή ο «αρχηγός αναγκάζεται να μεταναστεύσει, αφήνοντας την επίβλεψη της γεωργικής εκμετάλλευσης στη σύζυγο (ή τα παιδιά), είτε τέλος η παρακολούθηση των εργασιών της γεωργικής εκμετάλλευσης «ανήκει» κατ' έθιμο στη σύζυγο, ενώ ο σύζυγος αγρότης έχει άλλη απασχόληση.

Εξάλλου, είναι συνηθισμένο το φαινόμενο της «πολυαπασχόλησης» στον αγροτικό τομέα, ιδιαίτερα των αναπτυσσόμενων χωρών, ενώ η εποχικότητα της γεωργικής παραγωγής ενδέχεται να προκαλεί την εμφάνιση ορισμένων «παραδόξων» της απασχόλησης: Ένα και το αυτό άτομο να είναι - στη διάρκεια ενός έτους- αρχηγός στη δική του γεωργική εκμετάλλευση και να απασχολείται αποκλειστικά σ' αυτή για ορισμένους μήνες, στη συνέχεια να απασχολείται «εποχικά» ή «περιστασιακά» σε μια άλλη γεωργική εκμετάλλευση.

Επισημαίνεται ότι περισσότερο από τα δύο τρίτα του παγκόσμιου πληθυσμού κατοικεί σε αγροτικές περιοχές, χωρίς αυτή η κατανομή να είναι ομοιόμορφη από τη μια περιοχή του πλανήτη στην άλλη: Αίφνης, ενώ το ποσοστό των ατόμων που απασχολούνται σε καθαρά γεωργικές εργασίες κυμαίνεται στο χώρο της Δυτικής Ευρώπης, από 3 μέχρι 19% του ΕΔ, στη Λατινική Αμερική διαπιστώνονται ποσοστά από 40 μέχρι 60%, στις περισσότερες Ασιατικές χώρες, από 60 μέχρι 80%, ενώ στα περισσότερα μέρη της Αφρικής, τα ποσοστά αυτά κυμαίνονται από 60 μέχρι 90%

Εξάλλου, έχουν εντοπιστεί (I.L.O) (5) σημαντικές διαφοροποιήσεις από χώρα σε χώρα, ως προς τα ποσοστά εξαρτημένης εργασίας (μισθωτής) και αυτο-απασχόλησης. Για παράδειγμα, η σύγκριση που κάνει ο I.L.O ανάμεσα σε 11 ανεπτυγμένες χώρες της Δυτικής Ευρώπης (Αυστρία - Νορβηγία - Σουηδία-Ελβετία-Αγγλία) και 11 αναπτυσσόμενες χώρες της Αφρικής (Αλγερία-Μποτσουάνα-Αίγυπτο-Γκαμπόν Γκάνα-Ακτή Ελεφαντόδοντος-Λιβερία-Λιβύη-Μαυριτανία-Μαρόκο-Σιέρα Λεόνε) και 16 της Λατινικής Αμερικής (Αργεντινή-Βραζιλία κ.λπ.) προκύπτει ότι το ποσοστό μισθωτής απασχόλησης (στο σύνολο της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα) κυμαίνεται από 55% μέχρι 76% στην πρώτη περίπτωση (ανεπτυγμένες χώρες), από 60 μέχρι 70% στη δεύτερη (με έντονα τα στοιχεία της αυτοαπασχόλησης), ενώ γύρω στο 50% μισθωτής απασχόλησης δείχνει το δείγμα από τη Λατινική Αμερική. Τέλος, ένα δείγμα 12 χώρων από την Ασία (Ινδία-Ινδονησία-Ιράν-Ισραήλ-Ινδονησία-Μαλαισία-Πακιστάν- Φιλιππίνες-Σρι Λάνκα- Ιορδανία - Συρία- Αραβική Δημοκρατία- Ταϊλάνδη κ.λπ.) οι απασχολούμενοι στη γεωργία σε σχέση μισθωτής εργασίας αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το μισό του απασχολούμενου πληθυσμού στον αγροτικό τομέα.

Ωστόσο, το χαρακτηριστικό στοιχείο απασχόλησης, στις αγροτικές περιοχές των αναπτυσσόμενων χωρών είναι η «οικογενειακή απασχόληση». Όπως παρατηρεί ο R. MC NAMARA (6) περισσότερο από τα δύο τρίτα των δύο δισεκατομμυρίων ατόμων που ζουν και εργάζονται στον αγροτικό τομέα των αναπτυσσόμενων χωρών (περίπου 1,3 δις. άτομα)

είναι μέλη αγροτικών οικογενειών: Τα άτομα αυτά εργάζονται κάτω από σκληρές συνθήκες, χωρίς κοινωνική προστασία, χωρίς κανονικά ωράρια εργασίας: Τα άτομα αυτά «... ναι μεν ζουν κοντά στο φυσικό περιβάλλον, χωρίς ατμοσφαιρική μόλυνση, χωρίς τις αρνητικές συνέπειες του «πολιτισμού», πλην όμως έχουν δικαίωμα για καλύτερες συνθήκες εργασίας...»

Όλες αυτές οι κατηγορίες εργαζόμενων στον αγροτικό τομέα (πολλές από τις οποίες ούτε καν καταχωρούνται στις διεθνείς στατιστικές - διαπιστώσουν οι Διεθνείς Οργανισμοί ότι θα πρέπει να λάβουν υπόψη τους και να συνειδητοποιήσουν το κοινό τους συμφέρον.

Στα πλαίσια αυτά, οι απασχολούμενοι στον αγροτικό τομέα (βασικά στις αναπτυσσόμενες χώρες), ανεξάρτητα από τη μορφή ή το σχήμα ή τον τρόπο απασχόλησής τους στην γεωργία (και τον εξω-γεωργικό τομέα) επιχειρούν να οργανωθούν κάτω από ένα συλλογικό σχήμα με δημοκρατικές αρχές που θα διασφαλίζει τη συνέχεια, την εξάρτηση μόνο από τις δικές τους δυνάμεις και τους δικούς τους πόρους, την ανεξαρτησία από οποιασδήποτε μορφής παρέμβαση έξωθεν και που θα παρέχει προστασία στα συμφέροντα των μελών (του σχήματος αυτού).

Η εκτίμηση των εμπειρογνωμόνων των Διεθνών Οργανισμών και ιδιαίτερα του I.L.O., αναφορά με το θέμα αυτό για τις αναπτυσσόμενες (και υπανάπτυκτες) χώρες είναι ότι οι συλλογικοί φορείς των αγροτών σήμερα είναι αναγκαίοι όσο ποτέ άλλοτε, λόγω της διεθνούς αστάθειας στον οικονομικό-κοινωνικό-πολιτιστικό-αγροτικό περίγυρο (διεθνείς τιμές - διεθνές εμπόριο κ.λπ.).

Από κει και πέρα, μέσα από μια σωστή πληροφόρηση/ενημέρωση των δυνατοτήτων, μέσα από την εφαρμογή προγραμμάτων εκπαίδευσης και επιμόρφωσης των ατόμων αυτών, οι Οργανώσεις των Αγροτών στις Αναπτυσσόμενες χώρες (βλ. και αναπτυσσόμενες περιοχές) μπορούν να **αναπτυχθούν σε μοχλό της όλης αναπτυξιακής διαδικασίας** για τους τόπους τους.

Κατ' αρχήν, έχουν την δυνατότητα να συμβάλλουν θετικά

στην αύξηση της παραγωγικότητας, αλλά και των εισοδημάτων (μεταξύ κυρίως των ατόμων που ανήκουν στα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα) ειδικότερα στις περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες η «μεγέθυνση» ή αύξηση του προϊόντος περιορίζεται από την αδυναμία εξεύρεσης των αναγκαίων κεφαλαίων (τόσο κεφαλαίων κίνησης όσο ιδιαίτερα κεφαλαίων για καθαρά επενδυτικούς σκοπούς) όταν ο αγρότης δρα μόνος του.

Κατά δεύτερο λόγο, η οργάνωση της γεωργικής παραγωγής σε συνεταιριστική βάση (ή οποιοδήποτε άλλο δόκιμο σχήμα συλλογικής δράσης των αγροτών), ενισχύει και διευρύνει τους χρηματοδοτικούς ορίζοντες των παραγωγών-μελών των φορέων αυτών (η χρηματοδότηση είτε στα πλαίσια εθνικών προγραμμάτων, είτε στα πλαίσια προγραμμάτων Διεθνών Οργανισμών, είναι ευχερέστερη, αν πρόκειται για συλλογικό όργανο αγροτών, απ' ό,τι αν πρόκειται για μεμονομένο αγρότη). Τρίτο, μέσα από Οργάνωση παραγωγών παρέχεται σ' αυτούς η δυνατότητα ευχερέστερης πρόσβασης στην αγορά, όπου διαθέτουν τα προϊόντα τους με καλύτερους όρους (απ' ό,τι αν δρούσαν μεμονωμένα) καθώς αυξάνει σημαντικά η διαπραγματευτική τους ικανότητα. Τέταρτο, διαπιστώνονται σημαντικές οικονομίες κλίμακας, από την λειτουργία των Οργανώσεων αυτών, στο τοπικό επίπεδο(5).

Τέλος, πέρα από τις όποιες προοπτικές μακρο-πρόθεσμα δημιουργεί ένας ενιαίος-συλλογικός φορέας αγροτών-παραγωγών, βραχυπρόθεσμα ο φορέας αυτός, σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση μπορεί να πρωτοστασήσει σε δημιουργία σημαντικών έργων υποδομής για τον τόπο του: Αφήνοντας κατά μέρος τα έργα εκείνα που "άπτονται" της καθαρής λειτουργίας τους (γεωργικές αποθήκες, εγγειοβελτιωτικά, αποξηράνσεις, αρδευτικά κλπ) ένας δραστήριος συλλογικός φορέας αγροτών μπορεί να πρωτοστατήσει σε έργα όπως διάνοιξη βασικών δρόμων, αγροτική οδοποιία, αγροτικός εξηλεκτρισμός κ.λπ.

Το σημαντικότερο όμως στοιχείο στην όλη λειτουργία των Αγροτικών Οργανώσεως, εντοπίζεται στην ενεργοποίηση του ίδιου του τοπικού πληθυσμού και την κατα συνέπεια αυτοδύναμη

ανάπτυξη (τοπικά) καθώς και την ανάδειξη επιχειρηματικών ικανοτήτων στο τοπικό επίπεδο (που άλλως θα παρέμεναν σε λανθάνουσα κατάσταση). Ακόμα, ο συλλογικός φορέας, σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές μπορεί να συμμετέχει ενεργά στη λήψη κρίσιμων αποφάσεων, σχετικά με την ανάπτυξη του τόπου. Αυτή η διαδικασία ενεργεί θετικά στη ψυχολογία των ανθρώπων αυτών και τους ενθαρρύνει για μεγαλύτερη προσπάθεια.

Υλοποιώντας την «ανθρωποκεντρική θεώρηση» της στρατηγικής της ανάπτυξης, οι Διεθνείς Οργανισμοί, αλλά και οι Κυβερνήσεις των αναπτυσσόμενων χωρών, δίνουν προτεραιότητα στην εφαρμογή προγραμμάτων εντατικής εκπαίδευσης/ επιμόρφωση των μελών των Οργανώσεων αυτών των Αγροτών.

Ακόμα, έμφαση δίνεται στη δημιουργία έργων βασικής υποδομής (διάνοιξη/κατασκευή οδικών δικτύων, δημιουργία αρδευτικών δικτύων, ενεργειακά και άλλα). Στόχος όλων αυτών των προγραμμάτων παρέμβασης, είναι η δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, σε μακρο-πρόθεσμη βάση.

Ένα τελευταίο στοιχείο που επισημαίνεται σχετικά με τις δραστηριότητες που θα μπορούσαν να αναλάβουν οι Αγροτικές Οργανώσεις στις μικρές αγροτικές κοινότητες- σε συνεργασία φυσικά με τις τοπικές Αρχές- έχει να κάνει με την **πολιτιστική παράδοση του τόπου** Το στοιχείο αυτό είναι πολύ σημαντικό, παρά την εκτίμηση, ότι αυτή καθεαυτή η δραστηριότητα στον τομέα αυτό δεν δημιουργεί κατανάλωση, με την κλασσική του όρου έννοια. Πρόκειται για δραστηριότητες αναβίωσης πολιτιστικών εθίμων του ίδιου του τόπου και στοχεύουν βασικά στη διατήρηση της ταυτότητας και μοναδικότητας αυτού του τόπου και παράλληλα στην προβολή των συνηθειών, είτε των συλλογικών τρόπων διασκέδασης στη μικρή κοινότητα (Άλλο τώρα το θέμα, αν αυτό συνδυάζεται και με εμπορική. Οι αναπτυσσόμενες χώρες δίνουν μεγάλη σημασία/αξιοποίηση) στη διαφύλαξη της «πολιτιστικής τους κληρονομιάς». Για παράδειγμα, στη Βενεζουέλα (7) λειτουργεί το Εθνικό Ινστιτούτο Πολιτισμού και Καλών Τεχνών (INCIBA) που ιδρύθηκε το 1973 με στόχο τη διαφύλαξη της πολιτιστικής

κληρονομιάς της χώρας και την διάδοση σ ολόκληρο τον κόσμο «... του ελάχιστα γνωστού πολιτιστικού έργου της...».

Το Εθνικό αυτό Ινστιτούτο, στη Βενεζουέλα, που ενεργοποιείται σε δραστηριότητες που έχουν να κάνουν με κινηματογράφο. TV, ραδιόφωνο, Μουσεία, πολιτιστικά κέντρα, μουσικές εκδηλώσεις, δραματική τέχνη κ.λπ.. συνεργάζεται σε τοπικό επίπεδο με συλλογικούς φορείς των κατοίκων-αγροτών στην πλειοψηφία τους- προκειμένου να υλοποιήσει το έργο της διάδοσης των πολιτιστικών στοιχείων του τόπου.

Βεβαίως, όπως διαπιστώνεται στη σχετική μελέτη/έκθεση (7), παρατηρείται μια τάση «ατομισμού» (ιδιαίτερα στους νέους που συμμετέχουν στις δραστηριότητες αυτές, σε συνδυασμό με ελάχιστη γνώση του συγκεκριμένου αντικειμένου: Ο καθένας «... επιθυμεί να συμμετέχει στις πολιτιστικές εκδηλώσεις που γίνονται στον τόπο του, χωρίς να έχει κάποια συγκεκριμένη σκέψη για το πως θα ολοκληρώσει το έργο που του ανατίθεται...»

Στην ίδια έκθεση εντοπίζεται μια έλλειψη εναρμόνισης και συντονισμού μεταξύ των επιμέρους Ομάδων, πλην όμως αυτό κατά την Έκθεση αποδίδεται στην έλλειψη σωστής ενημέρωσης και γι' αυτό η INCIBA, σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς και τους συλλογικούς φορείς των Αγροτών, δίνει την προτεραιότητα στην πληροφόρηση/ενημέρωση των νέων αυτών ανθρώπων που επιθυμούν να παίρνουν μέρος στις πολιτιστικές εκδηλώσεις του τόπου τους.

4.3.2 Η «πολιτική» προώθησης της Τοπικής Ανάπτυξης

Τάσεις που διαμόρφωσαν την «πολιτική» της Τοπικής Ανάπτυξης στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Η ανθρωποκεντρική θεώρηση της έννοιας της «ανάπτυξης» (με έμφαση στην υπόδειξη/πρόταση για Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού των περιφερειών) υπήρξε αναμφίβολα μια ελκυστική εναλλακτική - σε σχέση με τις παραδοσιακές στρατηγικές ανάπτυξης - προσέγγιση που επηρέασε ιδιαίτερα τις πολιτικές ανάπτυξης των λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών/περιοχών: Όντας οι περιοχές αυτές «περιφερειακές» σε σχέση με το κέντρο, η θεώρηση αυτή συνδέθηκε άμεσα με την «περιφερειακή ανάπτυξη». Στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης ωστόσο και μόνο από τη στιγμή που η σύγκλιση των επιμέρους οικονομιών των χωρών-μελών άρχισε να φαίνεται ως ένας στόχος ρεαλιστικός (μόλις την τελευταία δεκαετία) παρουσιάστηκε στις χώρες-μέλη έντονο το ενδιαφέρον για τον ρόλο των λεγόμενων «τοπικών πρωτοβουλιών» την αναδιάρθρωση των οικονομιών τους, την αντιμετώπιση της ανεργίας. Είχε βέβαια προηγηθεί η διαπίστωση- από την εμπειρική παρατήρηση - της αποτυχίας του παραδοσιακού στόχου της ακολουθούμενης Περιφερειακής Πολιτικής στον Κοινοτικό χώρο: Ο στόχος αυτός πρόβλεπε άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων μέσω της αύξησης του εθνικού προϊόντος, πράγμα που (κατά τις υποθέσεις τότε) θα οδηγούσε αυτόματα σε μεταφορά πόρων από τις πλουσιότερες στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές/χώρες της Κοινότητας. Κάτω όμως από τις συγκυρίες που δημιούργησαν οι πετρελαϊκές κρίσεις της δεκαετίας του 70 (στασιμοπληθωρισμός, δημοσιονομικά ελλείμματα, ανεργία) κατέστη φανερό ότι η περιφερειακή ανάπτυξη δεν ήταν δυνατόν να επιτευχθεί μέσα από πολιτικές αναδιανομής του εισοδήματος και μεταφοράς πόρων, αλλά ότι χρειαζόταν μια «εναλλακτική λύση». Η εναλλακτική αυτή λύση δεν θα μπορούσε να αναζητηθεί σε εξωγενείς παράγοντες, όπως

υποδείκνυαν οι παραδοσιακές πολιτικές ανάπτυξης: Με απλά λόγια, άρχισε να συνειδητοποιείται ότι **μόνο η ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού του ίδιων των περιφερειών** θα μπορούσε να επιφέρει «λύση» του «φαύλου κύκλου της υπανάπτυξης» και αντιστροφή των τάσεων. Στα πλαίσια αυτά, θα έπρεπε - σύμφωνα με τη νέα αντίληψη που άρχισε να συνειδητοποιείται στο χώρο της ευρωπαϊκής-κοινοτικής περιφέρειας να επιδιωχθεί η μέγιστη δυνατή συνεισφορά των ίδιων των περιφερειών στην ανάπτυξη και κατά συνέπεια, **η επένδυση στον ανθρώπινο παράγοντα (εκπαίδευση-επιμόρφωση-τεχνογνωσία κ.λ.π) άρχισε να αποκτά μια ιδιαίτερη βαρύτητα στους σχεδιασμούς αλλά και γενικότερα στις στρατηγικές της ανάπτυξης.**

Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει μια παρατήρηση: Αντιμετωπίζοντας άμεσα το πρόβλημα μιας διαρκώς αυξανόμενης ανεργίας - με όλες τις επιπτώσεις μιας έντονα κοινωνικής πίεσης - οι ευρωπαϊκές Κυβερνήσεις (πλην ίσως της Βρετανικής) όλο και περισσότερο άρχισαν να συνδέουν την έννοια «ανάπτυξη» με την πολιτική απασχόλησης: Το έτος 1981 ο DAVID BIRCH (8) εκδίδει την εργασία του WHO CREATES JOBS?», μέσα από την οποία υποδείχνεται έντονα πλέον η ανάγκη επανεξέτασης της παραδοσιακής πολιτικής απασχόλησης. Η εργασία του BIRCH - σε συνδυασμό με τις ήδη διαμορφούμενες βαθμιαία τάσεις στον τομέα απασχόλησης, στον δυτικοευρωπαϊκό τουλάχιστον χώρο - επηρρέασε έντονα την Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Ένα χρόνο μετά, και συγκεκριμένα τον Ιούλιο του 1982, το Συμβούλιο Υπουργών Εργασίας της Ε.Κ. εξέδωσε απόφαση με θέμα «Κοινοτική Πολιτική για την αντιμετώπιση της ανεργίας» στην οποία αναγνωρίζεται η ανάγκη νέων δράσεων (πέρα από τη μακρο-οικονομική πολιτική) για την εξέταση της συμμετοχής **μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων** και **των τοπικών πρωτοβουλιών** στη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης.

Η έμφαση αυτή στις «δραστηριότητες μικρής κλίμακας» (τόσο στον τοπικό ιδιωτικό τομέα, όσο και στον λεγόμενο «τρίτο» ή «κοινωνικό» τομέα - όρος που εισήχθη στη σχετική ορολογία από τους DELORS και GAUDIN το έτος 1978 (9) -

υπήρξε αποτέλεσμα της ανάγκης ενθάρρυνσης μικρών επενδύσεων που παρουσίαζαν πλεονεκτήματα στην απορρόφηση της ανεργίας, μέσω της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, την ενίσχυση της «επιχειρηματικότητας» σε τοπικό επίπεδο, και τέλος της προώθησης πολιτικής απασχόλησης εναρμονισμένης με τις τοπικές δυνατότητες. Στα πλαίσια αυτά, χώρες - μέλη της Ε.Κ. (ιδιαίτερα Γαλλία-Αγγλία) αναπτύσσουν σημαντικό αριθμό τοπικών πρωτοβουλιών (για διαφορετικούς λόγους η κάθε μία) με κοινό παρονομαστή όπως την ενίσχυση της τοπικής επιχειρηματικότητας και την ανάπτυξη/ενίσχυση του ενδογενούς δυναμικού των περιοχών για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση της ανεργίας (που έπληττε εντονότερα τις μειονεκτικές περιοχές). Το σημαντικότερο όμως ίσως στοιχείο, είναι ότι στις περιπτώσεις αυτές, εκείνοι που έδειξαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τις τοπικές πρωτοβουλίες και δραστηριότητες στο τοπικό επίπεδο ήσαν ομάδες κοινωνικές, τοπικής αυτοδιοίκησης ακόμα και άτομα των ίδιων των τόπων, χωρίς δηλαδή η όλη προσπάθεια να είναι το αποτέλεσμα κάποιας προσχεδιασμένης στρατηγικής ανάπτυξης...

Οι τάσεις αυτές που οδήγησαν πλέον την Κοινότητα (αλλά και τις χώρες-μέλη) σε μια συνειδητοποιημένη δράση σε τοπικό επίπεδο διαμόρφωσαν σταδιακά, μέσα στη δεκαετία του '80 αυτό που σήμερα αποκαλούμε - χωρίς να υπάρχει επίσημος όρος - «πολιτική της τοπικής ανάπτυξης». Η «πολιτική τοπικής ανάπτυξης» αρχικά προωθήθηκε μέσα από την δημιουργία και ενίσχυση μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων που όπως τονίστηκε πιο πάνω είχαν την ευελιξία, αλλά και μεγαλύτερες δυνατότητες δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, σε τοπικό επίπεδο και επιπλέον έδιναν την ευκαιρία ανάδειξης «τοπικών επιχειρηματικών ικανοτήτων (που όπως αναφέρει η HIRSCHMAN στη «στρατηγική της οικονομικής ανάπτυξης», «... είναι διάχυτες οπουδήποτε της Υφηλίου και αρκεί να δοθεί σ' αυτές το κατάλληλο ερέθισμα για να φανερωθούν...». Αργότερα, άρχισε να συνειδητοποιείται ότι πέρα από τις επιχειρήσεις μικρού και μεσαίου μεγέθους, οι «τοπικές πρωτοβουλίες» αποτελούσαν

τον άλλο πόλο αυτής της ίδιας της πολιτικής τοπικής ανάπτυξης: «στη συνειδητοποίηση αυτή, συνέβαλε η πλήρης διασαφήνιση του όρου «τρίτος» ή «κοινωνικός» τομέας (DELORS, κ.λ.π. 1981). Γράφει η Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθήνας κα. Λούκα Κατσέλη (10) «... ενώ στον τομέα των Μικρομεσαίων επιχειρήσεων υπήρχε δρομολογημένη πολιτική, ο τομέας των Τοπικών Πρωτοβουλιών ήταν σχετικά ανεξερεύνητος. Μετά την εισαγωγή του όρου «τρίτος» ή «οιοινωνικός» τομέας... η διαφορά των τοπικών πρωτοβουλιών από τις ΜΜΕ έγινε περισσότερο ευδιάκριτη, αφού σύμφωνα με τον ARCHIBUGHI (1978) (11)ο τομέας αυτός διακρίνεται από δύο κυρίως χαρακτηριστικά: - ότι βασικό κίνητρο για την ανάληψη της επιχειρηματικής δραστηριότητας **είναι η απασχόληση και όχι το κέρδος** - ότι οι επιχειρηματίες στον τομέα αυτόν δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα σε άλλους στόχους (σε σύγκριση με το κέρδος) κατά την άσκηση της επιχειρηματικής δράσης στην αγορά, όπως π.χ. συλλογικότητα, συμμετοχή στις αποφάσεις, κ.λ.π...»

4.3.3 Η πολιτική της Ε.Κ. για την «Τοπική Ανάπτυξη»

Παρακολουθώντας τις τάσεις και τις εξελίξεις αυτές που λάμβαναν χώρα στα Κράτη-Μέλη ή και ακόμα στις περιοχές μέσα στα όρια αυτών, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα άρχισε πλέον συνειδητά να προσανατολίζεται - πιεζόμενη και κάτω από την ογκούμενη ανεργία που έπληττε ιδιαίτερα τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της - προς την κατεύθυνση χάραξης μιας νέας στρατηγικής που είχε επίκεντρο την **«Τοπική Ανάπτυξη»** και άξονες την **ενθάρρυνση των τοπικών επιχειρηματικών ικανοτήτων** και του **«πολιτιστικού υπόβαθρου» των τοπικών παραγόντων**, τον εντοπισμό-αξιοποίηση των τοπικών πόρων για την δημιουργία θέσεων απασχόλησης, την δημιουργία επιχειρήσεων μικρού και μεσαίου μεγέθους για την ευχερέστερη απορρόφηση της ανεργίας σε τοπικό επίπεδο, την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των τοπικών φορέων για τον συντονισμό των ενεργειών τους που στόχευαν στην ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού, τοπικά.

Βασικά, η «πολιτική Τοπικής Ανάπτυξης» υλοποιείται μέσα από δύο συγκεκριμένες κατευθύνσεις:

Α) Ανάπτυξη Επιχειρήσεων Μικρού και Μεσαίου Μεγέθους

Β) Ανάπτυξη Τοπικών Πρωτοβουλιών και στις δύο περιπτώσεις, το «κέρδος» δεν έχει την βαρύνουσα σημασία που αποδίδει σ' αυτό η παραδοσιακή πολιτική ανάπτυξης. Αντίθετα, η έννοια της «απασχόλησης» ή της «συλλογικότητας» ή ακόμα και της «πολιτιστικής προβολής» του τόπου φαίνεται να έχουν μεγαλύτερο ειδικό βάρος.

Α) Ανάπτυξη των Μ.Μ. Επιχειρήσεων Ήδη από το 1971, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της Ε.Κ. (ECOSOC) γνωμοδοτεί θετικά υπέρ του ρόλου των ΜΜΕ στην προσπάθεια για τοπική ανάπτυξη, πράγμα που είχε ως συνέπεια την χορήγηση σ' αυτές ευνοϊκών δανείων από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων. Η Έκθεση «NOTENBOOM» του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Επιτροπή Οικονομικών και Νομισματικών Θεμάτων) δίνει με τη σειρά της έμφαση στο ρόλο των

ΜΜΕ (1978) όχι μόνο στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, αλλά επιπλέον και στην προώθηση της καινοτομίας (INNOVATION). Τρία χρόνια αργότερα (1981) παρατηρείται «στροφή» στον τομέα της Περιφερειακής Πολιτικής της Ε.Κ.: Οι σχετικές Κατευθυντήριες Οδηγίες υιοθετούν πλέον την θέση ότι «...**οι λιγότερο ευνοημένες περιοχές της Ε.Κ. δεν θα πρέπει πλέον να βασίζονται στην διαδικασία «εξωγενούς ανάπτυξης» αποκλειστικά και μόνο, και ότι θα έπρεπε να προωθηθεί η Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού**». (Ήδη από το 1979 η αναθεώρηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής ανάπτυξης (FEDER) έχει επιφέρει κάποιον αναπροσανατολισμό των χρηματοδοτήσεών του, με τη δημιουργία «εκτός ποσοστώσεων» τμήματος για την στήριξη των Μικρού και Μεσαίου Μεγέθους Επιχειρήσεων). Τον ίδιο χρόνο (1981) μια άλλη Έκθεση της Οικονομικής και Νομισματικής Επιτροπής θεωρεί την καινοτομία «θέμα-κλειδί» που θα μπορούσε να προωθηθεί μόνο μέσω των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων και, για το λόγο αυτό, συνιστούσε την χρηματοδοτική τους στήριξη. Ένα πρόγραμμα «δράσης» το 1983 της Ε.Κ. συνιστούσε απλοποίηση της χρηματοδότησης προς τις ΜΜΕ και βελτιώσεις του σχετικού νομικού πλαισίου. Ήταν φανερό πλέον ότι η γενικότερη πολιτική της Ε.Κ. πάνω στο θέμα της «Περιφερειακής Ανάπτυξης» είχε αποδεσμευτεί από τις παραδοσιακές της κατευθύνσεις και ιδιαίτερα της «εξωγενούς ανάπτυξης» των μειονεκτικών της περιοχών και ότι το κύριο βάρος - εν' όψη εντεινόμενης ανεργίας των περιοχών αυτών - έπεφτε πλέον στη στήριξη των ΜΜΕ. Από τη στιγμή που η ενεργός στήριξη των Επιχειρήσεων Μικρού και Μεσαίου μεγέθους ετίθετο στο επίκεντρο της «Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης» τα συγκεκριμένα μέτρα που υιοθετούντο πιστοποιούσαν ακριβώς την κατεύθυνση αυτή στον Κοινοτικό χώρο: - Τα Κράτη-Μέλη προχώρησαν στη σύσταση συγκεκριμένων Οργανισμών στήριξης των ΜΜΕ (Ελλάδα: ΕΟΜΜΕΧ). - Η συγκεκριμένη Ομάδα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (TASK FORCE) αναβαθμίστηκε σε Γενική Διεύθυνση. - Δημιουργήθηκε ειδικό δίκτυο (EURO-INFO-CENTERS) για την παροχή πληροφόρησης και συμβουλευτικών υπηρεσιών προς

τις ΜΜΕ σε τοπικό επίπεδο, στο χώρο της Ε.Κ. - Προωθήθηκε μέσα από συγκεκριμένα μέτρα η συνεργασία μεταξύ των επιχειρήσεων για την άντληση μεγαλύτερων ωφελειών από την Ε.Κ. Στα πλαίσια αυτά:

α. Προωθήθηκε η συνεργασία στον τομέα της έρευνας μεταξύ των ΜΜΕ, με τα προγράμματα ESPRIT και BRITE (βιομηχανική συνεργασία) και EURECA (τεχνολογική συνεργασία).

β. Υιοθετήθηκαν παρεκκλίσεις υπέρ των ΜΜΕ στα θέματα ανταγωνισμού, ιδιαίτερα στην ανάληψη έργων από ΜΜΕ.

γ. Προωθήθηκαν οι καινοτομίες μέσω ΜΜΕ με τα προγράμματα SPRINT και STRIDE.

δ. Προωθήθηκε η κατάρτιση στελεχών των ΜΜΕ με το πρόγραμμα COMMET (ανάπτυξη δια-περιφερειακής εκπαίδευσης).

ε. Δημιουργήθηκε «Γραφείο προσέγγισης επιχειρήσεων» για την προώθηση των συνεργασιών σε εμπορικά και οικονομικά θέματα, μεταξύ των ευρωπαϊκών ΜΜΕ. Στα πλαίσια αυτά προωθήθηκε «Δίκτυο Συνεργασίας Επιχειρήσεων (BC-NET)» για συνεργασίες μεταξύ των ΜΜΕ μέσω Η/Υ.

στ. Εγκαινιάστηκε πρότυπο πρόγραμμα «Κοινοπραξίας Κεφαλαίων Υψηλού Επιχειρηματικού Κινδύνου» για την χρηματοδότηση ΜΜΕ που στρέφονται προς τις νέες τεχνολογίες και την ευχερή τους πρόσβαση στην κεφαλαιαγορά για την εξεύρεση των αναγκαίων κεφαλαίων.

ζ. Δίνεται προτεραιότητα στη χρηματοδότηση των ΜΜΕ, τόσο από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (δάνεια) όσο και στα ευρύτερα κοινοτικά προγράμματα (Μεσογειακά Ολοκληρωμένα, N.I.C. (Νέο Κοινοτικό Μέσο).

η. Τέλος, στα πλαίσια των λειτουργικών προγραμμάτων των Σχεδίων Περιφερειακής Ανάπτυξης (Κανονισμός εφαρμογής, 4254/88-άρθρο 1C) δίνεται έμφαση στην υποστήριξη των ΜΜΕ για να επιτευχθεί ο στόχος της ενεργοποίησης του Ενδογενούς Δυναμικού των περιφερειών.

Ιδιαίτερη έμφαση για την υποστήριξη των Μικρών και Μεσαίων Επιχειρήσεων δίνεται από την Κοινότητα με την δημιουργία/θέσπιση δύο Νέων Θεσμών: Πρόκειται για τα

Κέντρα Επιχειρηματικής Καινοτομίας (BICs) και τα Γραφεία Σύνδεσης (LIAISON BUREAU). Τα πρώτα περιλαμβάνουν την κατασκευή ολοκληρωμένης υποδομής για την στέγαση επιχειρηματικών μονάδων που προωθούν καινοτόμες ιδέες (έτσι ώστε οι ΜΜΕ που είναι καινοτόμες να αντιμετωπίζουν ευχερέστερα το κόστος εγκατάστασης και τα πρώτα έξοδα λειτουργίας τους. (Σημειώνεται ότι στο κάθε Κ-Μ σήμερα λειτουργεί αριθμός τέτοιων BICs και ότι στην Ελλάδα υπάρχουν δύο: ένα στην Πάτρα και ένα στη Θήβα). Τέλος, τα Γραφεία Σύνδεσης (πολλά από τα οποία λειτουργούν ήδη στο χώρο της Ε.Κ. αν και στην Ελλάδα βρίσκονται ακόμα υπό εξέταση) έχουν σαν σκοπό την δημιουργία προώθηση διεθνών επαφών για την συνεργασία όλων των ΜΜΕ στο χώρο της Κοινότητας.

Β. Ανάπτυξη τοπικών πρωτοβουλιών για δημιουργία τοπικής απασχόλησης

Αν η στρατηγική κατεύθυνση ανάπτυξης - προώθησης των ΜΜΕ στοχεύει κυρίως στην ανάδειξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών σε τοπικό επίπεδο, παράλληλα με την δυνατότητα ευχερέστερης απορρόφησης της ανεργίας και της δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας τοπικά, οι Τοπικές Πρωτοβουλίες στοχεύουν κυρίως στην τοπική προέλευση των δραστηριοτήτων, την κινητοποίηση των τοπικών φορέων και την προώθηση πρωτοβουλιών που δεν εμπίπτουν ακριβώς στην κατανάλωση (πολιτιστικές δραστηριότητες) πλην όμως κρίνονται απαραίτητα αναγκαίες για την επιβίωση των τόπων που τυχαίνει να είναι λιγότερο ευνοημένες και λιγότερο ανεπτυγμένες.

Όπως και στην περίπτωση των ΜΜΕ, έτσι και στις «Τοπικές Πρωτοβουλίες» το βασικό κίνητρο δεν είναι τόσο το κέρδος, όσο η δημιουργία θέσεων απασχόλησης σε τοπικό επίπεδο. Τα προϊόντα δράσης των Τοπικών Πρωτοβουλιών εξυπηρετούν συνήθως το Δημόσιο, αν και ως προς τον τρόπο παραγωγής τους χρησιμοποιούν ιδιωτικό-οικονομικά κριτήρια. Ωστόσο αυτές ακριβώς οι Τοπικές Πρωτοβουλίες δεν έχουν κοινό σημείο αναφοράς στα διάφορα Κράτη-Μέλη στην Ε.Κ.: Ορισμένα Κ-Μ θεωρούν ως «Τοπική» κάθε παραγωγική

πρωτοβουλία που αναλαμβάνεται σ' ένα συγκεκριμένο τόπο, ενώ άλλα δίνουν την έμφαση στις πρωτοβουλίες εκείνες τοπικά, που αναλαμβάνονται μόνο στα πλαίσια του ήδη προσδιορισμένου πιο πάνω «κοινωνικού» ή «τρίτου» τομέα.

Πώς αντιμετωπίζει η Κοινότητα τις «Τοπικές Πρωτοβουλίες»; Παρά τις όποιες εννοιολογικές διαφοροποιήσεις των «Τοπικών Πρωτοβουλιών» από τη μία χώρα-μέλος στην άλλη, η Κοινότητα προσπάθησε να συστηματοποιήσει και να υιοθετήσει μια συγκεκριμένη πολιτική στήριξης και προώθησής τους. Έτσι, το 1983 στην σχετική Έκθεση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο των Υπουργών περιλαμβάνονται συγκεκριμένες κατευθύνσεις στήριξης των Τοπικών Πρωτοβουλιών:

- Συνεκτίμηση της συμβολής των Τ. Π. στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας σε τοπικό επίπεδο.
- Προώθηση της επικοινωνίας, στο επίπεδο της τοπικής αγοράς.
- Δημιουργία τοπικής υποδομής (μέσω πληροφόρησης/ συμβουλών, παροχή χρηματοδότησης, μετατροπή αχρησιμοποίητων κτιριακών εγκαταστάσεων σε χώρους υποδοχής μικρών επιχειρηματικών μονάδων, παροχή ευκαιριών για την συμμετοχή τοπικών επιχειρήσεων σε διαγωνισμούς κ.λ.π.).

Στα πλαίσια αυτά, η Επιτροπή ανέπτυξε και υλοποίησε ένα πρόγραμμα, αρχικά, διαβουλεύσεων και στη συνέχεια δράσης για την οικονομική ανάπτυξη σε τοπικό επίπεδο (LEDA). (Από ελληνικής πλευράς συμμετείχαν σ' αυτό η Σητεία και η Αρκαδία σε προγράμματα- πιλότους που είχαν σκοπό την διερεύνηση των μηχανισμών τοπικής ανάπτυξης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Με την ολοκλήρωση της διερευνητικής φάσης, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα άρχισε να προσανατολίζεται στη διαμόρφωση συγκεκριμένης στρατηγικής, που περιστρέφεται γύρω από τρεις βασικούς άξονες.

α. Επιμόρφωση, σε τοπικό επίπεδο.
β. Δημιουργία τοπικών επιχειρήσεων.
γ. Προώθηση της καινοτομίας.

4.3.4. Ανασκόπηση αποτελεσμάτων: Κριτική θεώρηση της εν γένει πολιτικής Ανάπτυξης της Ε.Κ.

Κατ' αρχήν επισημαίνεται μια σοβαρή αντίφαση στην εν γένει πολιτική ανάπτυξη της Κοινότητας, στο βαθμό που δεν διαφάνηκε κατά την διάρκεια της τελευταίας εικοσαετίας, ορατός και συγκεκριμένος στόχος αναπτυξιακής προσέγγισης των λιγότερο ανεπτυγμένων «περιφερειών της», πράγμα που επέτρεψε την παράλληλη υιοθέτηση «τομεακών» προγραμμάτων με αποσπασματικές και «κατά περίπτωση εφαρμογές στον κοινοτικό χώρο, και «ολοκληρωμένων» προγραμμάτων με μια σφαιρικότερη θεώρηση των προβλημάτων ανάπτυξης των επιμέρους περιοχών του κοινοτικού χώρου. Σε πολλές περιπτώσεις, η «σύγκρουση» αποσπασματικών μέτρων - προγραμμάτων με τις «ολοκληρωμένες» παρεμβάσεις υπήρξε ιδιαίτερα αισθητή: Κλασικό παράδειγμα, αυτό το πρόγραμμα του **ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΥ** όπου, η τομεακή προσέγγιση του Κανονισμού 797/85 ή 2328/91 (σήμερα) της αγροτικής μειονεκτικής περιφέρειας - θέτοντας μια σειρά από «εμπόδια», όπως σύνδεση αγροτουριστικής λειτουργίας με την ιδιότητα του «γεωργού» κατά κύριο επάγγελμα, ή εκπόνηση Σχεδίου Βελτίωσης, όπου παράλληλα με τις όποιες βελτιώσεις στην γεωργική εκμετάλλευση μπορεί να ζητηθεί και η δημιουργία καταλυμάτων, ή ακόμα, το διάσπαρτο, σε εφαρμογή του Κανονισμού αυτού, των χρηματοδοτήσεων που δεν οδηγούσαν σε αποτελεσματική τοπική ανάπτυξη κ.λ.π. - στην πράξη αντιστρατεύτηκε κάθε ιδέα ολοκληρωμένης παρέμβασης στο χώρο της μειονεκτικής αγροτικής περιφέρειας που στόχευε στην μεγιστοποίηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων στο χώρο αυτό. Μόλις, προς το τέλος της δεκαετίας του '80, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα φαίνεται να συνειδητοποιεί την αναγκαιότητα των ολοκληρωμένων παρεμβάσεων και των σφαιρικών επιχορηγήσεων, με συγκεκριμένο πλέον στόχο την παράλληλη ανάπτυξη όλων των δράσεων στην μειονεκτική περιοχή, την συγκέντρωση των χρηματοδοτήσεων, κάτω από ενιαίο σχεδιασμό δράσεων και την πολλαπλασιαστική επίδραση στην περιοχή, μέσω της ενεργοποίησης του ενδογενούς της δυναμικού.

Στο βαθμό που μια πολιτική σε μια οργανωμένη διεθνή Κοινότητα, όπως η Ε.Κ. εκφράζεται μέσω των χρηματοδοτήσεων των θεσμοθετημένων Οργάνων της (Ταμείων), μπορεί κανείς, κάνοντας μια συνοπτική ανασκόπηση, να εκτιμήσει την διαχρονική εξέλιξη της «πολιτικής» ανάπτυξης **(αν και δεν υφίσταται θεσμικά κατοχυρωμένη)** τέτοια πολιτική, αλλά γίνεται αντιληπτή από τις επιμέρους παρεμβάσεις που γίνονται στα πλαίσια άλλων πολιτικών).

Κατ' αρχήν, διαπιστώνεται, ότι η «πολιτική» ανάπτυξης υλοποιήθηκε (άμεσα ή έμμεσα) κυρίως στα πλαίσια των χρηματοδοτήσεων δύο κύριων Ταμείων της Ε.Κ. - Το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Ταμείο. - Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης ενώ, όσον αφορά την αγροτική μειονεκτική περιφέρεια, συνέβαλε προς την ίδια κατεύθυνση και το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο (τομέας Προσανατολισμού).

Έτσι, στα πλαίσια της «πολιτικής» ανάπτυξης μέσα στην Ε.Κ., το Κοινωνικό Ταμείο συγκεντρώνει τις χρηματοδοτήσεις του, τόσο για την υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης νέων άνεργων γυναικών (προκειμένου να επιστρέψουν στην αγορά εργασίας, στον τόπο τους) όσο και για την πρόσληψη νέων ατόμων τοπικά και ακόμα για την εκπόνηση/υλοποίηση προγραμμάτων κατάρτισης Συμβούλων Τοπικής Ανάπτυξης: Τα προγράμματα αυτής της μορφής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, στοχεύουν βασικά στην ανάπτυξη τοπικών πρωτοβουλιών (π.χ. «τοπικές πρωτοβουλίες γυναικών» κ.λ.π.), είτε στην ενίσχυση των ΜΜΕ σε τοπικό επίπεδο (κατάρτιση σε ΜΜΕ, προώθηση-ενίσχυση νέων γυναικών για ανάληψη επιχειρηματικής δράσης σε τοπικό επίπεδο κ.λ.π.).

Από την άλλη, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης προωθεί με σαφή τρόπο - μετά την πρόσφατη αναθεώρηση των Κανονισμών των Διαρθρωτικών Ταμείων Ε.Κ. - την αξιοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού (βλ. άρθρο 1C του Κ. 4254/88: παροχή ενίσχυσης για διαχείριση σε τοπικό επίπεδο, εκπόνηση μελετών αγοράς τοπικά, πρόσβαση στην αγορά κεφαλαίων, τοπικά έργα υποδομής κ.λ.π. και άρθρο 6.1. σχετικά με χορήγηση σφαιρικών επιχορηγήσεων για τοπική ανάπτυξη). Τέλος, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Γεωργικού Προσα-

νατολισμού και Εγγυήσεων (τομέας Προσανατολισμού) ενισχύει δράσεις (π.χ. τοπικές αγορές) που συμβάλλουν στην ενίσχυση τοπικών πρωτοβουλιών και παραπέρα στην τοπική ανάπτυξη, ενώ η χορήγηση «σφαιρικών» δανείων (GLOBAL LOANS) από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, σε ένα σημαντικό βαθμό, αποσκοπεί και στην ενίσχυση και προώθηση των πρωτοβουλιών σε τοπικό επίπεδο. Ας σημειωθεί ότι οι κατευθύνσεις αυτές καθώς και οι έννοιες της «ολοκληρωμένης παρέμβασης» ή των «σφαιρικών επιχορηγήσεων» αποτελούν πρόσφατες κοινοτικές (Ε.Κ.) επιλογές, που εκτιμάται γενικά ότι αναθεωρούν το υφιστάμενο σχήμα, αλλά και την γενικότερη αντίληψη παρέμβασης στη μειονεκτική περιφέρεια, στο βαθμό που επιτρέπουν πλέον τον συντονισμό των δράσεων των ταμείων (και των άλλων χρηματοδοτικών κοινοτικών οργάνων) πάνω σ' ένα συγκεκριμένο μειονεκτικό και λιγότερο ανεπτυγμένο τόπο.

Κάνοντας μια συνολική εκτίμηση/απολογισμό του έργου των Ταμείων της Ε.Κ. διαπιστώνει κανείς, ότι, αν και το καθένα από τα τρία αυτά Διαρθρωτικά Ταμεία (Κοινωνικό- Περιφερειακό-Γεωργικό/προσανατολισμός)φαινόταν να εκπληρώνει το σκοπό για τον οποίο είχε ιδρυθεί, ωστόσο το συνολικό αποτέλεσμα (λόγω ακριβώς αυτής της ως τώρα έλλειψης συντονισμού μεταξύ τους) κάθε άλλο παρά ενθαρρυντικό ήταν για την λιγότερο ανεπτυγμένη περιοχή: Σε πολλές περιπτώσεις διαπιστώθηκε αλληλοκάλυψη μέτρων, ενώ σε περισσότερες ακόμα είχε διαπιστωθεί σύγκρουση: π.χ. ο Κ.355/77 «περί βελτιώσεως των όρων μεταποιήσεως και εμπορίας των αγροτικών προϊόντων» στηριζόμενος βασικά στην εφαρμογή «τομεακών» προγραμμάτων προτεινόμενων από το Κράτος-Μέλος, στην πράξη οδηγούσε σε περαιτέρω αποδυνάμωση των μικρών μειονεκτικών αγροτικών κοινοτήτων (με την βιομηχανοποίηση ήδη ανεπτυγμένων περιοχών, σε σχέση με τις μικρές κοινότητες), ή ακόμα οι επιχορηγήσεις του Περιφερειακού Ταμείου - κατευθυνόμενες βασικά στην εκτέλεση μεγάλων έργων εθνικής σημασίας - πολύ λίγο συνέβαλλαν προς την κατεύθυνση της άμβλυνσης των πραγματικών περιφερειακών ανισοτήτων (αστικός χώρος - αγροτική κοινότητα).

Η πρώτη προσέγγιση των περιφερειακών προβλημάτων της Ε.Κ. μέσα από τη διάσταση της «ολοκληρωμένης» παρέμβασης εντοπίζεται μέσα από την εφαρμογή των λεγόμενων «Μεσογειακών Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων» (Μ.Ο.Π.) που κάλυπταν μειονεκτικές περιοχές του Μεσογειακού χώρου της Ε.Κ. (Ελλάδα - Ιταλία - Νότιες περιοχές της Γαλλίας, καθώς Ισπανία - Πορτογαλία που εντάχθηκαν αργότερα).

Η «λογική» των Μ.Ο.Π. - στο βαθμό που απέδωσε ορισμένα θετικά αποτελέσματα - εκφραζόμενη μέσα από τον συντονισμό περισσότερων του ενός Ταμείων της Ε.Κ. **φάνηκε να «περνά πλέον στο σύνολο στρατηγικής της ανάπτυξης στο χώρο της Ε.Κ., γεγονός που ανατυπώνεται στη Νέα Διαρθρωτική της Πολιτική.** Ακόμα θα πρέπει ίσως να επισημανθεί ότι, στο μεταξύ, είχε αρχίσει να αναδείχνεται η «πολιτική» τοπικής ανάπτυξης (ΜΜΕ και Τοπικές Πρωτοβουλίες) **και ο συνδυασμός των δύο (Ολοκληρωμένα προγράμματα - Τοπικές Πρωτοβουλίες) με κύριο άξονα την ανθρωποκεντρική θεώρηση της «ενεργοποίησης της Ενδογενούς Δυναμικού» προσδιόρισε τη σημερινή μορφή των Κοινοτικών παρεμβάσεων στις λιγότερο ανεπτυγμένες περιφέρειες της Ε.Κ. (που συνοπτικά εκτέθηκαν πιο πάνω). (βλ. κεφ. 2).**

Αλλά και τα Κράτη-Μέλη στο διάστημα αυτό συντόνισαν τις εθνικές τους πολιτικές με την ευρύτερη Κοινοτική (Ε.Κ.). Έτσι:

- στη Γαλλία, το CONTRATS DE PAYS» αφορούν μικροπεριφερειακό αναπτυξιακό προγραμματισμό (κάτι σαν μικράτοπικά ολοκληρωμένα προγράμματα, σε συνεργασία με τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης: τα προγράμματα αυτά είναι σφαιρικά και σε καμιά περίπτωση τομεακά,
- στην Αγγλία, παρέχονται από την Τοπική Αυτοδιοίκηση επιδοτήσεις στους εργοδότες εκείνους που προσλαμβάνουν άνεργους, από την τοπική αγορά εργασίας. Επίσης, η Τοπική Αυτοδιοίκηση επενδύει άμεσα σε τοπικές επιχειρήσεις, με στόχο την δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, σε τοπικό επίπεδο,
- στην Ιρλανδία, ειδικός Οργανισμός με περιφερειακή διάρθρωση (περιφερειακά - τοπικά γραφεία) προωθεί την

παροχή πληροφοριών πάνω στις νέες τεχνολογίες και την στήριξη της τοπικής ανάπτυξης,

- στην Ιταλία λειτουργούν Κέντρα Τεχνολογίας και Καινοτομιών, με στόχο τη στήριξη της τοπικής ανάπτυξης. Η έμφαση εδώ γίνεται στα προβλήματα του ιταλικού Νότιοι (MESSCGIORNO) με δέσμευση του 40% των πόρων των Ταμείων που έχουν δημιουργηθεί για το σκοπό αυτό, για έρευνα και εφαρμογές,

- στη Γερμανία λειτουργεί δίκτυο οργανισμών μεταφοράς τεχνολογίας, από ΟΤΑ και εμποροβιομηχανικά επιμελητήρια,

- στη Δανία, υπάρχει το Εθνικό Συμβούλιο Τεχνολογίας που προωθεί την τεχνολογική έρευνα, κύρια για την τοπική ανάπτυξη, κ.λ.π.

Πέρα από τα συγκεκριμένα αυτά μέτρα-θεσμούς, τα Κράτη-Μέλη της Ε.Κ. έχουν υιοθετήσει μια σειρά από πρακτικές **στην προώθηση του στόχου της πολιτικής τοπικής ανάπτυξης.**

Χαρακτηριστικά, με δοσμένη τη στρατηγική κατεύθυνση της Ενεργοποίησης του Ενδογενούς Δυναμικού, τίθεται το ερώτημα του «ποιος ενεργοποιεί», ή άλλως, του «πώς τίθεται σε κίνηση η υλοποίηση της στρατηγικής αυτής κατεύθυνσης».

Υπάρχουν δύο βασικές διαδοχικές φάσεις που θα πρέπει να εξετασθούν προκειμένου να δοθεί απάντηση στα ερωτήματα που τέθηκαν πιο πάνω: Η πρώτη φάση καλύπτει το θέμα «κίνηση σε λειτουργία» ή άλλως «κινητοποίηση του τοπικού στοιχείου». Η δεύτερη φάση καλύπτει το θέμα «υλοποίηση - εφαρμογή - χρηματοδότηση».

Η ευρωπαϊκή πρακτική υποδείχνει και στις δύο αυτές περιπτώσεις την αναζήτηση του **κατάλληλου συλλογικού φορέα που θα αναλάβει να προωθήσει την πραγμάτωση των φάσεων αυτών.**

Και στις δύο περιπτώσεις, ο φορέας αυτός δεν μπορεί να είναι κάτι το ξεχωριστό από αυτή την πολιτική του ίδιου του Κράτους. Τίθεται κατά συνέπεια θέμα φορέα - συνδετικού κρίκου με την κυριαρχική κρατική πολιτική, διατηρώντας όμως μεγαλύτερη αυτονομία από αυτή. Από κει και πέρα εξετάζεται η μορφή και το σχήμα που θα μπορούσε ή θα έπρεπε να έχει ένας τέτοιος φορέας και κυρίως, αν και κατά

πόσο θα μπορούσε να εκφράζεται μέσα από αυτόν ο τοπικός παράγοντας.

Παρατηρώντας τα πράγματα, μέσα από την εμπειρική εξέταση των επιμέρους περιπτώσεων, ιδιαίτερα στα Κράτη-Μέλη Ε.Κ. διαπιστώνει κανείς ότι:

Α) στη μεν φάση της «κινητοποίησης» είτε «ενεργοποίησης» του τοπικού πληθυσμού και ιδιαίτερα του Ενδογενούς Δυναμικού, αποφασιστικός είναι ο ρόλος των:

-Αναπτυξιακών Εταιρειών Επενδύσεων

- Οργανισμών Τοπικής Ανάπτυξης

Β) στη δε φάση υλοποίησης/χρηματοδότησης/ανάληψης συγκεκριμένων έργων, γίνεται σήμερα λόγος, σε επίπεδο Ε.Κ. για την θέσπιση «Ενδιάμεσων Φορέων» με αρμοδιότητες στην ανάληψη/εκτέλεση μικρών έργων τοπικού χαρακτήρα.

Εξειδικεύοντας τις δύο αυτές βασικές κατευθύνσεις οργάνωσης - συζητώντας πάντα σε επίπεδο Ε.Κ. είτε Κρατών-Μελών-επισημαίνεται ότι:

α) η φάση της «κινητοποίησης» είτε «ενεργοποίησης» του ενδογενούς δυναμικού μιας περιοχής είναι κρίσιμη όσο και δύσκολη, όσον αφορά τον χειρισμό εννοιών ευαισθητοποίησης του τοπικού πληθυσμού και ακόμα παραπέρα, εντοπισμού δεξιοτήτων και ικανοτήτων επιχειρηματικών, στο τοπικό επίπεδο. Η ευρωπαϊκή - ενδεχόμενα και η διεθνής - πρακτική συγκλίνουν, με ορισμένες παρεκκλίσεις, από χώρα σε χώρα, στην υπόδειξη των δύο αυτών βασικών σχημάτων. Ειδικότερα: **Οι Αναπτυξιακές Εταιρείες Επενδύσεων**, καλύπτοντας μια ευρύτερη εμβέλεια δράσης και περιφέρειας συνδυάζουν, συντονίζουν τις δράσεις περισσότερων του ενός, αναπτυξιακών κρατικών φορέων, προωθώντας την μεταξύ τους αρμονική συνεργασία, πάνω σ' ένα συγκεκριμένο σκοπό, συγκεκριμένης μικρο-περιοχής και αναδεικνύονται έτσι σε βασικό μοχλό ανάπτυξης (Στο Βέλγιο, οι Εταιρείες αυτές επιτελούν ρόλο, αναπτυξιακής Τράπεζας - Δημόσιων Εταιρειών Χαρτοφυλακίου (PUBLIC HOLDING COMPANIES) - Εφαρμογής Βιομηχανικής Πολιτικής. Στην Ολλανδία, ενισχύουν έργα υποδομής σε τοπικό επίπεδο. Στην Αγγλία η έμφαση της λειτουργίας των Εταιρειών αυτών δίνεται στην εισαγωγή σύγχρονης τεχνολο-

γίας στο τοπικό επίπεδο/ Στην Ισπανία, στηρίζουν το έργο και τις δραστηριότητες των ΜΜΕ σε τοπικό επίπεδο κ.λ.π.).

Οι Οργανισμοί Τοπικής Ανάπτυξης επικεντρώνουν το ρόλο τους στην προσπάθεια σύνδεσης της Τοπικής Αυτοδιοίκησης με την αναπτυξιακή προσπάθεια στον συγκεκριμένο τόπο, μέσα από κατάρτιση/επιμόρφωση τεχνική βοήθεια, παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών, με στόχο την ανάδειξη επιχειρηματικών ικανοτήτων και παραπέρα την ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού.

β) Όσον αφορά τώρα την επισήμανση και τον εντοπισμό **Ενδιάμεσων Φορέων** στα Κράτη-Μέλη, στη φάση υλοποίησης και χρηματοδότησης, το θέμα χρειάζεται μια περισσότερο «λεπτή» εξέταση: Επιγραμματικά αναφέρεται ότι «Ενδιάμεσοι φορείς» προβλέπονται κατ' αρχήν από αυτό το άρθρο 6.1 του «εκτελεστικού» Κανονισμού 4254/88 Ε.Κ. (βασικός Κανονισμός 2052/88 του Συμβουλίου Ε.Κ.). Σύμφωνα με το άρθρο 6.1 του Κ. 4254/88 Ε.Κ. «... η Επιτροπή μπορεί να αναθέσει σε κατάλληλους ενδιάμεσους φορείς... τη διαχείριση των συνολικών (σφαιρικών) επιχορηγήσεων, με τις οποίες παρεμβαίνει κατά προτίμηση υπέρ των πρωτοβουλιών που αφορούν την τοπική ανάπτυξη...». Εξάλλου το άρθρο 10 του ίδιου Κανονισμού Ε.Κ. αναφέρει ρητά ότι το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) συμμετέχει στη χρηματοδότηση «...της ανάπτυξης του ενδογενούς δυναμικού των περιφερειών με μέτρα συντονισμού και ενίσχυσης των πρωτοβουλιών για τοπική ανάπτυξη και των δραστηριοτήτων των Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων...». Με βάση τις συγκεκριμένες πλέον αυτές αναφορές σε άρθρα «εκτελεστικού» Κοινοτικού Κανονισμού, τα Κράτη-Μέλη θα πρέπει να «δηλώσουν» ποιους εθνικούς φορείς «κατονομάζουν» ως «ενδιάμεσους» για την προώθηση της «πολιτικής» τοπικής ανάπτυξης. Σ' αυτούς τους εθνικούς/ ενδιάμεσους φορείς, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων μπορεί να αναθέτει απευθείας χωρίς δηλαδή την διαμεσολάβηση επιτελικού Κρατικού Φορέα (όπως π.χ. του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας ή αντίστοιχου Υπουργείου άλλου Κράτους-Μέλους Ε.Κ.) την διαχείριση των συνολικών

(σφαιρικών) επιχορηγήσεων για πρωτοβουλίες που αφορούν την τοπική ανάπτυξη.

Ορισμένα Κράτη-Μέλη, έχουν ήδη υποδείξει τους αναπτυξιακούς εκείνους εθνικούς φορείς που θα διαδραματίσουν τον ρόλο του «ενδιάμεσου φορέα» με στόχο την τοπική ανάπτυξη. (Ωστόσο, η ελληνική πλευρά, μέχρι και αυτή τη στιγμή, δεν έχει κάνει την σχετική υπόδειξη, αν και η «Έκθεση Κατσέλη κ.λ.π. (12) απαντώντας γνωμοδοτικά σε αίτημα του ΥΠΕΘΟ, υπέδειξε πράγματι την ΑΤΕ, την ΕΕΤΑΑ, τον ΕΟΜΜΕΧ και την ΕΤΒΑ ως τους καταλληλότερους αναπτυξιακούς εθνικούς φορείς που θα μπορούσαν να διαδραματίσουν ρόλο «ενδιάμεσου φορέα», τόσο λόγω της εμπειρίας όσο και λόγω εκτεταμένου δικτύου υπηρεσιών τους σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο.

Βιβλιογραφικές παραπομπές (4.3.)

1. Report of the I.L.O director-general: «The changing world of the work:major issues ahead» (chapt.2:unemployment and poverty-integrated rural development programmes - σελ. 13 επ'.) εκδ. I.L.O, 1986
2. World Employment Programme (report), εκδ. I.L.O, 1969
3. Συμπεράσματα - προτάσεις επιστημονικής συνάντησης «Πολυδραστηριότητα και αγροτική ανάπτυξη» (Αθήνα, 14-15/5/1987)
4. Panayotopoulos - J. B. Nugent «ecnomics of development - empirical investigation» P. 22
5. I.L.O: «Structure and functions of rural workers' Organisations (chart. 2:rural workers' organisations - σελ. 9) εκδ. I.L.O, 1978
6. Robert Mc Namara: «Address to the board of governors» (Washington DC, World Bank, 25972, σελ. 10)
7. Unesco: «Young people and cultural institutions» - Unesco syrvey (Chapt: Venesuella:G.A. Moller «Apathy and snobbery hold back the development of genuine cultura activities» - εκδ. Unesco 1980
8. David Birch «Who creates jobs?» MIT PRESS, 1981
9. J. Delors, J. Gaudin: «La creation d' emplois dans le secteur tertiaire» εκδ. Commission of E.E.C., 1978
10. Λ. Κατσέλη κ.λ.π. (Κέντρο ερευνών διεθνούς οικονομικής και ανάπτυξης Ενεργοποίηση ενδογενούς δυναμικού-προϋποθέσεις προώθησης σφαιρικών επιχορηγήσεων» - σελ. 18, (τελική Έκθεση προς ΥΠΕΘΟ, Δεκ. '89
11. G. Archibugi, κ.λπ. «Planning for development» - HOLL, 1978
12. Λ. Κατσέλη κ.λπ. «ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ...» (κεφ. 4 «Διατύπωση προτάσεων,... σελ. 174 επ'.)

4.4. Θεσμικό-λειτουργία - Η «Εταιρική Σχέση»

4.4.1. Η λειτουργία της Τοπικής Ανάπτυξης ως προαπαιτούμενο του Θεσμικού της Πλαισίου - Η «Εταιρική σχέση»

Στο τμήμα 4.4 επιχειρείται, μέσα από μια σφαιρικότερη προσέγγιση να προκληθεί το «επιστημονικό ερέθισμα» πάνω στην προβληματική της αλληλεξάρτησης - αν και σε ποιο βαθμό - ανάμεσα στη δυναμική της λειτουργίας της τοπικής ανάπτυξης και τη δυναμική/εξελικτική πορεία του θεσμικού της πλαισίου, στο τοπικό-διατοπικό-εθνικό- υπερεθνικό επίπεδο (ή κατ' αντίστροφη έννοια, της «δυσλειτουργίας» της τοπικής οργάνωσης και λειτουργίας ως απόρροια του αδύναμου θεσμικού της πλαισίου - δίκην τροχοπέδης - αν αυτό και σε ποιο βαθμό συμβαίνει.

Με ερείσματα από το χώρο της θεωρητικής σκέψης, αλλά και της εμπειρικής προσέγγισης (όπως αυτή εκφράζεται και υλοποιείται μέσα από τον σχεδιασμό/πραγμάτωση Κοινοτικών προγραμμάτων, Πρωτοβουλιών, Δικτύων), η παρούσα εργασία καταθέτει στο σημείο αυτό, το δικό της προβληματισμό και τεκμηρίωση των θέσεών της, στο μέτρο του εφικτού. Ο προβληματισμός αυτός προσλαμβάνει ειδικά στις μέρες μας τον χαρακτήρα ενός βαθύτατου σκεπτικισμού, που φτάνει μέχρι του σημείου να αναρωτιέται κανείς αν και κατά πόσο η «Ενωμένη Ευρώπη» είναι σε θέση σήμερα να «σεβαστεί» τους κανόνες που η ίδια θεσμοθέτησε: Η αναφορά αυτή γίνεται με αφορμή την συνεχιζόμενη και παρατεταμένη «θεσμική κρίση» από την οποία η Ευρώπη σήμερα δοκιμάζεται, με έμφαση τον ακρογωνιαίο λίθο του Κοινοτικού θεσμικού πλαισίου: την **ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ**. Μέσα από «διθυράμβους» της μορφής «η Ευρώπη αντέχει στο χρόνο» ή «η Ευρώπη... ενωμένη όσο ποτέ... οδεύει προς την υλοποίηση του στόχου της ολοκλήρωσης...» θα πρέπει κανείς εντελώς αντικειμενικά να «εντοπίσει» μια τάση υπεροψίας και κυριαρχίας - δυστυχώς μέσω των θεσμών - των λεγόμενων «μεγάλων», των οικονομικά πιο αναπτυγμένων Κρατών- Μελών επί των οικονομικά ασθενέστερων. Μέσα από την ίδια λογική - σε

συνδυασμό με την αναθεώρηση λεπτών ισορροπιών και συσχετισμών στην παγκόσμια πολιτικο-στρατιωτικο-οικονομική σκακιέρα, ισορροπία που τηρήθηκε για πέντε περίπου δεκαετίες στην ευρωπαϊκή ήπειρο - θα πρέπει να εξετασθεί, ή τουλάχιστον να αναφερθεί απλά και μόνο, η «κλίση» προς την λογική της διεύρυνσης της Ενωμένης Ευρώπης, αντί της «εμβάθυνσης, που αξιοκρατικά τουλάχιστον θα έπρεπε μάλλον να κυριαρχήσει στους «σχεδιασμούς», αν όντως η Ευρώπη είχε σαν στόχο αποκλειστικό την «ολοκλήρωση». Δεν είναι της παρούσας εργασίας να επεκταθεί στο «πολιτικό» θέμα πολύ μάλιστα περισσότερο καθώς έχει σαν αποκλειστικό γνώμονα την εξέταση τάσεων και διατύπωση θέσεων καθαρά τεχνοκρατικών. Ωστόσο, η πολύ συνοπτική αναφορά σε θέμα καθαρά πολιτικό γίνεται στο βαθμό που μια τέτοια διαφαινόμενη εξέλιξη θα επηρέαζε μάλλον αρνητικά την όλη προσπάθεια για την Τοπική ανάπτυξη: Η τελευταία αποτελεί ένα από τα σοβαρότερα αιτήματα του Κοινοτικού Νότου, που προσβλέπει σ' αυτή μια γενικότερη διεργασία «εξόδου» από τον «κύκλο της υπανάπτυξης». Γενικότερα, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει πως η σημαντική πραγματικότητα που διαμορφώνεται καθημερινά και αλλάζει ταχύτατα μορφή και έκφραση, ανάγεται σε γενικότερες λογικές της μορφής «Βορράς-Νότος», ή «κέντρο-περιφέρεια» ή ακόμα «μητρόπολης-περιφέρεια» με όλες εκείνες τις εξαρτήσεις και συσχετισμούς που συνοδεύουν αυτή ακριβώς τη λογική. Όπως και να έχει το ζήτημα, υποστηρίζεται ότι ποτέ άλλοτε οι θεσμοί δεν δοκιμάστηκαν σε τέτοιας μορφής ένταση, μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όσο δοκιμάζονται σήμερα. Ίσως είναι μια ευκαιρία να αποδείξει η ίδια η Κοινότητα το πόσο δημοκρατική είναι η κατ' άλλη έκφραση αν είναι σε θέση να «σεβαστεί» τους θεσμούς που η ίδια κατασκεύασε. (Για παράδειγμα, όταν μία χώρα-μέλος ΠΡΟΕΔΡΕΥΕΙ - σύμφωνα με την πρακτικής της «κυκλικής εναλλαγής» στην Προεδρία - αυτό θα πρέπει να γίνεται σεβαστό από όλους, ανεξάρτητα αν η χώρα αυτή είναι μικρή και ανεξάρτητα αν αυτό είναι ή όχι αρεστό ή «συμβατό» με ορισμένες σκοπιμότητες άλλων χωρών-μελών, που τυχαίνει να είναι οι «ισχυρές» της Ένωσης). Αν τα ανωτέρω οδηγούν σε

μια πρώτη εκτίμηση που έχει να κάνει με την σημερινή **κρίση θεσμών** μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση - κρίση που «δοκιμάζει, στην ουσία, την συνεκτικότητα του ευρωπαϊκού οικοδομήματος και την αντοχή του - το ουσιαστικό συμπέρασμα που προκύπτει από την συνοπτική αυτή καταχώριση, έγκειται στο ότι για μια ακόμα φορά **ο πολιτικός παράγοντας και η πολιτική σκοπιμότητα είναι και παραμένει μια πολύ σημαντική παράμετρος της αναπτυξιακής διαδικασίας που σε καμιά περίπτωση δεν είναι δυνατόν να παραγνωρίζεται. Λαμβάνοντας σοβαρά υπόψη τον «παράγοντα» αυτόν, η παρούσα εργασία είναι εκ των πραγμάτων «αναγκασμένη» να περιορίσει την οπτική της στο καθαρά επιστημονικό πεδίο της αναπτυξιακής διαδικασίας αφήνοντας την «πολιτική» διερεύνηση στους ειδικούς των πολιτικών σχεδιασμών και τους ιστορικούς (που θα κρίνουν εκ των υστέρων τους σημερινούς «ελιγμούς»).**

Έτσι, με κεντρικό άξονα αναφοράς την (Οριζόντια και Κάθετη) **ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ**, η σκέψη προβληματίζεται ανάμεσα στις «συμπληγάδες» της «πλήρους καθετοποίησης» της ακολουθητέας πολιτικής και της εν γένει αναπτυξιακής στρατηγικής (ή αντίθετα της «πλήρους οριζοντίωσης») με στόχο τη χρυσή τομή ανάμεσα στα δύο που οδηγεί σε τελική ανάλυση στην ευημερία του τοπικού πληθυσμού (κάτι που εκτεταμένα και αναλυτικά τεκμηριώθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας.

Η «Τοπική ευημερία» - ή ακριβέστερα, η «ευημερία του τοπικού πληθυσμού» περιλαμβάνεται στις έννοιες της «ανθρωποκεντρικής θεώρησης» της Ανάπτυξης. Από την άποψη αυτή, έχει να κάνει με «λειτουργίες» και αυτές πάλι με τη σειρά τους έχουν να κάνουν με «κανόνες» που όλοι μαζί συνιστούν το «θεσμικό πλαίσιο» ή άλλως, τους «θεσμούς».

Ολόκληρο αυτό το σύστημα των αλληλεξαρτήσεων και αλληλοσυνδέσεων συνθέτει την αναπτυξιακή διαδικασία/διεργασία. Το ζητούμενο τώρα είναι να «βρεθεί» η «χρυσή τομή» ανάμεσα στις «συνδέσεις» αυτές τομή που θα ήταν σε θέση να μεγιστοποιεί, κάθε φορά, το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα της αναπτυξιακής αυτής διεργασίας και, σε τελική ανάλυση, αυτή την ίδια την ευημερία του τοπικού πληθυσμού.

Η λειτουργία της Τοπικής Ανάπτυξης: Σχεδιασμός - Υλοποίηση

Μια έννοια πολύπλοκη και πολυσύνθετη, όπως αυτή της «Τοπικής Ανάπτυξης» προσεγγίζεται μέσα από την ανάλυση όλων εκείνων των συνιστωσών/στοιχείων, που την «χαρακτηρίζουν» και την «οριοθετούν» ως μία ξεχωριστή έννοια: Δεν συνιστά «μέρος» της «περιφερειακής ανάπτυξης» όπως μάλλον εσφαλμένα πιστευόταν μέχρι τώρα, αλλά κάτι το εντελώς διαφορετικό που οδηγεί σε μια άλλη αναλυτική προσέγγιση, διαφορετική λογική φιλοσοφία, στρατηγική αλλά και πρακτική υλοποίησης.

Ενδεχομένως, θα ήταν σκόπιμο να επιχειρείται κάθε φορά μια άλλη προσέγγιση και μια διαφορετική ερμηνεία, ανάλογα με την απάντηση στο ερώτημα: «μέσα από ποια οπτική γωνία εξετάζεται και αναλύεται η έννοια και η δυναμική της Τοπικής Ανάπτυξης;»

Έτσι, το να επιχειρήσει κανείς αβασάνιστα να οριοθετήσει την Τοπική Ανάπτυξη θα συνιστούσε επιστημονική αντιδεοντολογία, αν όχι ουτοπία, που θα κατέληγε σε λαθεμένα συμπεράσματα ως προς την στρατηγική που θα έπρεπε να σχεδιαστεί ή την πολιτική που θα έπρεπε να ακολουθηθεί. Ωστόσο, απομονώνοντας μία προς μία τις συνιστώσες αυτής της πολυσύνθετης έννοιας, της έννοιας της «Τοπικής Ανάπτυξης» και στο βαθμό που η ενότητα αυτή είναι αφιερωμένη στην εξέταση «θεσμών» σε σχέση με την τοπική ανάπτυξη, θα ήταν ίσως χρήσιμο να επικεντρώσει την ερευνητική του προσέγγιση στους «θεσμούς» και μόνο (τουλάχιστον σ' αυτήν την ενότητα), σκιαγραφώντας την αναπτυξιακή «λειτουργία «μέσα από την «θεσμική οπτική». Μια τέτοια «σκιαγράφηση» επιχειρείται εδώ μέσα από «λέξεις-κλειδιά» - όπως συνηθίζεται στην επιστημονική πρακτική οριοθέτησης εννοιών - με αναφορές (όπου κρίνεται αναγκαίο) για ερμηνεία «προεκτάσεων» είτε ακόμα για να δοθεί έμφαση σε συγκεκριμένα στοιχεία της ανάλυσης που επιχειρείται σχετικά με το θέμα «θεσμοί - λειτουργίες για την Τ.Α.

Λέξεις-Κλειδιά προσέγγισης της Τοπικής Ανάπτυξης

-Άνθρωπος, Ανθρωποκεντρική Θεώρηση της τοπικής ανάπτυξης - Χώρος (1) - Οργάνωση του χώρου (1) - Ενεργοποίηση Ενδογενούς Δυναμικού - Τοπικές Πρωτοβουλίες - Τοπικός Σχεδιασμός - Το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Ανάπτυξης - Καινοτομίες, ανάπτυξη της δημιουργικής φαντασίας του τοπικού πληθυσμού - Δυναμικό σε «λανθάνουσα κατάσταση», το «ερέθισμα», η «αυτενέργεια» - Πρότυπα σκέψης και «δημιουργική φαντασία» - Θεσμός - Ο Θεσμός ως στοιχείο της «δυναμικής» της λειτουργίας (ή αντίστροφα ως «τροχοπέδη» της λειτουργίας στο τοπικό επίπεδο) - «Δυσλειτουργίες» θεσμικές της τοπικής ανάπτυξης/το «ανοικτό εμπόδιο» - Ψυχολογία «ομάδων»/διαφορά από «ψυχολογία μάζας» -ο πυρήνας- η «ομάδα» ως μοχλός ανάπτυξης - η δημιουργία «Ομάδας Τοπικής Δράσης» - Τα πρότυπα ανάπτυξης - Το αστικο-αγροτικό πρότυπο αναπτυξιακής διαδικασίας - Η ωρίμανση/ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού - Η «συμμετοχή» (στο σχεδιασμό και την υλοποίηση) - Η «αφομοίωση»/κατάρτιση-εκπαίδευση-επιμόρφωση - Οι αδυναμίες - Εντοπισμός δυνατοτήτων και αδυναμιών - Το δυναμικό του τόπου - αξιοποίηση - Η ροή πληροφόρησης: αμφίδρομη πληροφόρηση - «Πόλοι ανάπτυξης», «μικρόπολοι αναπτυξιακής διεργασίας», παράλληλα με την αστική λειτουργία - Ελκτικές δυνάμεις από και προς το αστικό κέντρο - Λήψη αποφάσεων - Κέντρα λήψης αποφάσεων: «η εκ των κάτω προς τα άνω προσέγγιση» - Πολιτικές και πολιτικοί - Ευαισθητοποίηση - ανάληψη ενεργού δράσης - Σχηματισμός απόφασης - υλοποίηση δράσεων - Συμμετοχή στη διαχείριση/αυτοδιαχείριση.

Πού δίνεται «έμφαση»

Αν και οι «λέξεις-κλειδιά» σκιαγραφούν αρκετά ικανοποιητικά την έννοια της Τοπικής Ανάπτυξης, μέσω της λειτουργίας της και των θεσμών της, από τη φάση σχεδιασμού, μέχρι του σημείου της πλήρους λειτουργίας της, ωστόσο εκτιμάται ότι ορισμένες από τις πλευρές της έννοιας αυτής θα

πρέπει να «φωτισθούν» περισσότερο, με την έννοια ότι τίθεται αυτοδίκαια στο επίκεντρο της επιστημονικής παρατήρησης. Πιο συγκεκριμένα:

Άνθρωπος-Ανθρωποκεντρική Θεώρηση της Αναπτυξιακής Διαδικασίας Τόπου

Συνιστά την κορυφαία διάσταση στη σύγχρονη αναπτυξιακή προσέγγιση μικρών τόπων. Πράγματι, η σύγχρονη αντίληψη για την τοπική ανάπτυξη, αλλά και για την ανάπτυξη γενικότερα, δεν θα μπορούσε να αποδεχθεί οποιανδήποτε ερευνητική/επιστημονική προσέγγιση στο θέμα, με παράλληλα απουσία του Ανθρώπινου Παράγοντα, που αποτελεί το ενεργούν και ενεργούμενο της όποιας αναπτυξιακής διεργασίας. Η Ανθρωποκεντρική προσέγγιση είναι περισσότερο αισθητή, όταν συζητά κανείς και επιχειρεί να αναλύσει στρατηγικές και σχεδιασμούς για την Τοπική Ανάπτυξη: Ο χώρος είναι πολύ μικρός για να επιτρέψει την «περιθωριοποίηση» του ανθρώπου που αναδείχνεται έτσι σε κυριαρχικό στοιχείο της όλης διεργασίας, από τη φάση του σχεδιασμού, μέχρι την τελική φάση θέσης σε λειτουργία και πλήρη ανάπτυξη του όποιου αναπτυξιακού προγράμματος.

«... δεν είναι η απουσία φυσικών πόρων, ή η μη συσσώρευση κεφαλαίων «υπεύθυνα» της υπο- ανάπτυξης» ορισμένων χώρων «περιοχών-περιφερειών-χωρών-γεωγραφικών ενοτήτων) αλλά η μη Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού που υπολανθάνει...».

Σ' αυτό το συμπέρασμα-επίκληση του οποίου έχει ήδη γίνει σε άλλα σημεία της παρούσας εργασίας, λόγω της γενικότερης σημασίας τους - κατέληξαν ήδη από το έτος 1958, δύο κορυφαίοι θεωρητικοί της οικονομικής σκέψης: οι Αμερικανοί ALBERT O. HIRSCHMAN και MYDRAL (εργαζόμενοι, μάλιστα, ανεξάρτητα ο ένας από τον άλλον).

Αυτή και μόνο η διαπίστωση ήταν αρκετά πειστική για επανεξέταση και επανα-οριοθέτηση προτεραιοτήτων της αναπτυξιακής στρατηγικής αλλά και γενικότερα της θεωρητικής σκέψης πάνω στην αναπτυξιακή διαδικασία.

Από κει και πέρα, τόσο αυτό καθεαυτό το θεωρητικό υπόβαθρο της «αναπτυξιακής διαδικασίας/ανάπτυξης», όσο

και το μεθοδολογικό σχήμα προσέγγισης των μειονεκτικών χώρων υπαίθρου, άρχισε να επανεξετάζεται κάτω από μια διαφορετική οπτική γωνία. Έννοιες, όπως, «Ενεργοποίηση του **Ενδογενούς Δυναμικού**», «**Τοπικός Σχεδιασμός-Τοπική Αυτοδιαχείριση**», «**Συγκρότηση/οργάνωση του χώρου** μέσα από θεσμικά σχήματα που... καλύπτουν την μέγιστη δυνατή συμμετοχή των οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων του μικρόχωρου/τόπου υπαίθρου», συγκρότηση/λειτουργία «**Τοπικών αναπτυξιακών Ομάδων**», «**Δημιουργία Ψυχολογίας Ομάδας**», «**Τοπικές Πρωτοβουλίες/καινοτομικά σχέδια**», «-πρότυπα σκέψης μέσα από εναλλακτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις» (έμφαση στην «εκ των κάτω προς τα άνω προσέγγιση») συνθέτουν ορισμένες μόνο από τις ορατές διαστάσεις της νέας ανθρωποκεντρικής θεώρησης της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Ειδικότερα, κρίνεται σκόπιμο και χρήσιμο - αν και τα θέματα αυτά εν γένει επαναλαμβάνονται και σε άλλες ενότητες της παρούσας - να δοθεί έμφαση στην ανάγκη ενεργοποίησης ενός δυναμικού (τοπικού δυναμικού) που όμως βρίσκεται σε λανθάνουσα κατάσταση, επειδή δεν έχει ενδεχόμενα παρουσιασθεί το κατάλληλο «ερέθισμα» που θα «μετέφερε» το δυναμικό αυτό από την λανθάνουσα κατάσταση στην οποία βρίσκεται σε μια ενεργότερη μορφή που θα συνέβαλε αποφασιστικά και κρίσιμα στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία και μάλιστα διαδικασία «εκ των έσω» και όχι διαδικασία εξωγενούς ανάπτυξης.(2)

Το Δυναμικό αυτό βρίσκεται σε μια «λανθάνουσα κατάσταση» περιμένοντας το κατάλληλο ερέθισμα για να εξωτερικευθεί και να λειτουργήσει.

Η θεωρητική σκέψη, αλλά και η καθημερινή εμπειρία διαπιστώνει πως «... ο κάθε άνθρωπος, η κάθε ανθρώπινη οντότητα διαθέτει δεξιότητες - ικανότητες - δυνάμεις που όμως βρίσκονται σε μια λανθάνουσα κατάσταση και ενδέχεται να παραμείνουν στην κατάσταση αυτή εφ' όρου ζωής, αν δεν βρεθεί το κατάλληλο εκείνο ερέθισμα που θα τις ενεργοποιήσει και μάλιστα προς την σωστή κατεύθυνση - κατεύθυνση που θα είναι χρήσιμη για την όποια κοινωνία, είτε την

μεγαλύτερη, είτε, το σημαντικότερο, την μικρή την τοπική κοινωνία.

Μια τέτοια διεργασία, όπως αυτή της «ενεργοποίησης» κυριολεκτικά «απαιτεί» και υπαγορεύει έννοιες και μεθοδολογικές προσεγγίσεις που περικλείουν «επικοινωνία», «ροή πληροφόρησης» (ενδεχόμενων ευκαιριών κ.λπ.). Οι έννοιες αυτές και οι μεθοδολογικές πρακτικές είναι δύσκολο ακόμα και σήμερα να «περάσουν» σαν μήνυμα στον μικρόχωρο υπαίθρου που χαρακτηρίζεται από έναν παραδοσιακό τρόπο ζωής και την «καθυστέρηση». Η παρατήρηση αυτή, μας εισάγει, με τη σειρά της - μέσω της έννοιας της «τοπικής ευαισθητοποίησης» - σε μια άλλη παρατήρηση, στενά συνδεόμενη με την προηγούμενη: Ο όλος προβληματισμός εδώ, ανάγεται στο εξής: Διαπιστώνεται, σε έναν συγκεκριμένο χώρο, μια κατάσταση υπο-ανάπτυξης η οποία οφείλεται στην «μη ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού» εξαιτίας του υφιστάμενου (άκαμπτου και περιοριστικού) θεσμικού πλαισίου - που υπαγορεύεται βασικά από τα μητροπολιτικά κέντρα λήψης αποφάσεων και θεσμοθέτησης — ή έχουμε ένα θεσμικό πλαίσιο που δεν εξελίσσεται - ή στην καλύτερη των περιπτώσεων, εξελίσσεται πολύ αργά - επειδή δεν υπάρχει λόγος να εξελιχθεί, αφού το ενδογενές δυναμικό (ο τοπικός πληθυσμός σε τελικά ανάλυση) παραμένει σε λανθάνουσα κατάσταση «απλός θεατής» των δρώμενων, χωρίς δυνατότητα αλλά και διάθεση ουσιαστικής παρέμβασης και «αυτενέργειας»; Μήπως ο τοπικός (αγροτικός στη βάση του) πληθυσμός εθίζεται διαχρονικά στο να αναμένει λύσεις στα προβλήματά του από το «μητροπολιτικό» κέντρο;

Μήπως έχουμε εδώ να κάνουμε με μια ιδιότυπη και γενικότερη κατάσταση «εκλογικής πελατείας» της μορφής «ψηφίζω και εκλέγω εκείνον από τον οποίο αναμένω τα περισσότερα ατομικά και όχι συλλογικά οφέλη»;

Αν και η μη σκόπιμη ασφαλώς, αναφορά στο «δέσιμο αναπτυξιακής διεργασίας και πολιτικής» προκύπτει αβίαστα - ιδιαίτερα από τις πρόσφατες εμπειρίες στην όλη διαχείριση Κοινοτικών Προγραμμάτων - η βασική εκτίμηση παραμένει και ενισχύεται πάνω στην εξής διαπίστωση ότι δηλαδή έχει

εδραιωθεί διαχρονικά ένα είδος φαύλου κύκλου μέσα στον οποίο, καθένα από τα συστατικά στοιχεία (αναπτυξιακή διαδικασία - τεχνοκράτες - πολιτικοί, κ.λπ.) του προβληματισμού της εργασίας αυτής «δένεται» σε μια σχέση αίτιου-αιτιατού, όντας ταυτόχρονα το ένα σε «θέση ερμηνείας» του άλλου.

Στο σημείο όμως αυτό, τίθεται αυτόματα θέμα «τεχνολογίας» με τις καταπληκτικές εξελίξεις και προεκτάσεις του: Η επιστήμη της πληροφορικής - πέρα από τα όσα «αρνητικά» στοιχεία που της καταλογίζονται (ολοένα μικρότερος ο βαθμός «ανθρώπινης» επικοινωνίας, δημιουργία «απρόσωπων κοινωνιών», καταστάσεις «ελέγχου» που φέρνουν ρίγη φέρνοντας κατά νου το «φανταστικό κόσμο του Ουργουελιανού» Κράτους στο έργο «1984») κ.λπ..), προώθησε, αν μη τι άλλο, τη **διάχυση της πληροφόρησης** και αυτό είναι το πιο σημαντικό επίτευγμα στο διαχρονικό «γίγνεσθαι» βελτίωσης της ανθρώπινης ζωής, αυτό που αποκαλείται τελικά «ο πολιτισμός».

Ο EDWARD DE BONO αναλύοντας «τα πρότυπα σκέψης» στο κλασικό έργο του «PO: BEYOND YES AND NO» αναφέρει ότι «... μεσούντος του 20ου αιώνα, οι άνθρωποι στις Άνδεις... δεν είχαν ακόμα ανακαλύψει τον τροχό, μέχρι που... εμφανίστηκε στις τηλεοράσεις τους αυτή η άλλη... αντίληψη στις μεταφορές...».

Με αυτό το σκεπτικό, ένα από τα «ενδιάμεσα αδύνατα» (κατά την ορολογία του EDWARD DE BONO), η «ροή της πληροφόρησης» φαίνεται να ξεπερνιέται, ή τουλάχιστον να αντιμετωπίζεται στη σημερινή εποχή αποτελεσματικότερα, απ' ό,τι στο παρελθόν, χάρη στην εξέλιξη της τεχνολογίας (αν και για το θέμα αυτό υπάρχουν «ενστάσεις»).

Από τη στιγμή που το ερέθισμα υπάρχει - τουλάχιστον σε γενικές γραμμές - η δημιουργική φαντασία είναι σήμερα σε θέση καλύτερη παρά άλλοτε, να προωθήσει «καινοτομικές λύσεις» ή να αναζητήσει «εναλλακτικές προσεγγίσεις σε χρόνια θέματα, ακόμα και αυτής καθεαυτής της καθημερινότητας. Από την άλλη, η «λανθάνουσα ικανότητα», οριοθετούμενη ως σύνολο δεξιοτήτων - εμπειριών - γνώσεων - αξιών -

ενδιαφερόντων, έχει σήμερα την δυνατότητα «εξωτερίκευσης» (κάτω από συνθήκες «Δημοκρατίας», ενώ η συμμετοχή-συνεισφορά σε ένα κοινό στόχο, την «ανάπτυξη» του χώρου που ο κάτοικος βιώνει την καθημερινότητά του, μπορεί σήμερα να αποκτήσει πιο ουσιαστικό περιεχόμενο, κάτω από μια κατάλληλη διεργασία ευαισθητοποίησης - επιμόρφωσης - εκπαίδευσης - κατάρτισης: Σήμερα, όσο ποτέ άλλοτε, αναγνωρίζεται πως «... η επένδυση στον ανθρώπινο παράγοντα συνιστά την καλύτερη δυνατή επένδυση, ακόμα και κάτω από το καθαρό ιδιωτικό- οικονομικό κριτήριο, χωρίς δηλαδή να λαμβάνεται υπόψη το «κοινωνικό κριτήριο».

Το ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης

Πρόκειται για τη συλλογική και συνολική (σφαιρική) διεργασία προσέγγισης των μειονεκτικών χώρων (υπαίθρου), μέσα από τη μεθοδολογική και στρατηγική της διάσταση, με πολλαπλές παρεμβάσεις και από διαφορετικές κατευθύνσεις που να ανταποκρίνονται πλήρως όμως στις πραγματικές ανάγκες και τα όνειρα του τοπικού πληθυσμού για ευημερία, κοινωνική δικαιοσύνη, στα πλαίσια της οποίας, η κάθε σκέψη, η κάθε δράση, η κάθε παρέμβαση είναι απόλυτα αναγκαία για την επίτευξη της αμέσως επόμενης και όλα μαζί, για την επίτευξη του τελικού στόχου της ευημερίας και ευτυχίας του τοπικού πληθυσμού. Μεθοδολογικά εργαλεία της μορφής της «εκ των κάτω προς τα άνω προσέγγισης» είναι απόλυτα αναγκαία για να διαπιστωθεί το πραγματικό πρόβλημα, στις πραγματικές του διαστάσεις και από εκεί, για να δοθεί μια «λύση» που να αναγνωρίζει το πρόβλημα και παράλληλα να επιχειρεί να το θεραπεύσει.

Θεμελιακό στοιχείο του ολοκληρωμένου προγράμματος που σαφώς διαφοροποιείται από την τομεακή προσέγγιση - κάτι που φαίνεται τώρα να συνειδητοποιεί η Ευρωπαϊκή Κοινότητα με τον αναπροσανατολισμό της Διαρθρωτικής της Πολιτικής (από την ιδέα της τομεακής προσέγγισης, π.χ. Κ. 797/85, ή 866/90 κ.λπ.) στην ιδέα της ολοκληρωμένης παρέμβασης μέσω των δικτύων, των Πρωτοβουλιών κ.λπ., π.χ. LEADER NOW, αλλά και προγραμμάτων ΜΟΠ, ΣΠΑ κ.λπ., -

είναι αφ' ενός μεν ο «Άνθρωπος», αφ' ετέρου δε η Στρατηγική με τη μεθοδολογία για την υλοποίησή της.

Η στρατηγική συνιστά μια ολόκληρη διεργασία, που με τη σειρά της προϋποθέτει ευαισθητοποιημένο άτομο και όχι ψυχολογία της μάζας. Από κει και πέρα, τίθεται το θέμα της αλληλοσύνδεσης των στόχων μεταξύ τους, αλλά και των στόχων με τα μέσα υλοποίησης: Τίθεται δηλαδή θέμα μεθοδολογίας και διαδικαστικών βημάτων, όπως φαίνεται στα αμέσως επόμενα σχήματα Α και Β:

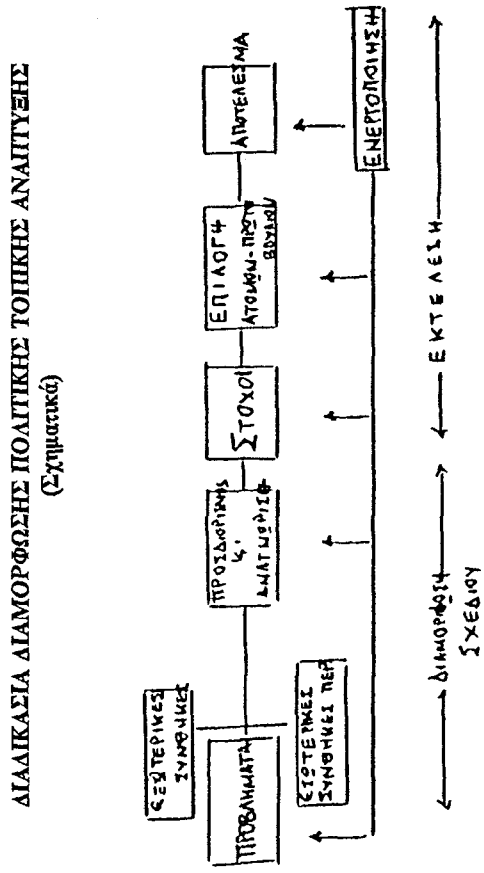

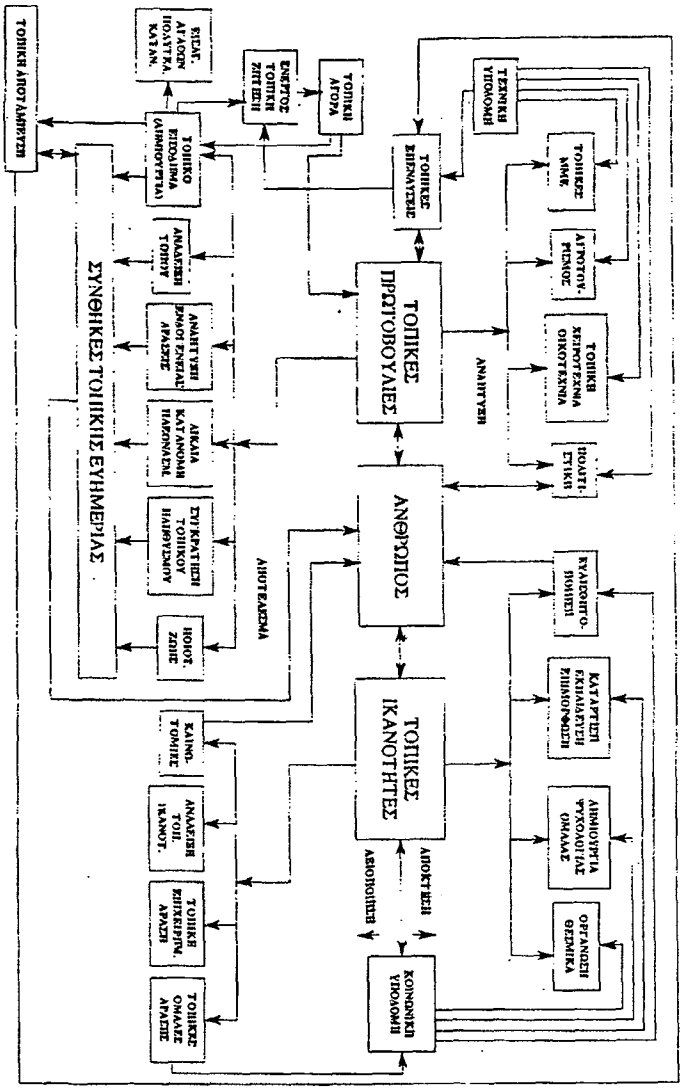

ΤΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ 1994

Στη σχηματική παράσταση που προηγήθηκε, παρέχεται μια «διαγραμματική άποψη ανταπόκρισης/ευαισθητοποίησης της πολιτικής απέναντι στα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο χώρος της υπαίθρου: Συγκεκριμένα: Τα προβλήματα που ανακύπτουν στον αγροτικό μικρόχωρο επηρεάζονται από παράγοντες «εντός» και «εκτός» του χώρου. Αυτά τα προβλήματα **πρέπει** να προσδιοριστούν, να εξατομικευθούν και να αναγνωριστούν με κάθε δυνατή ακρίβεια. Από κει και πέρα, - έχοντας αναγνωρίσει το πρόβλημα - τίθενται οι στόχοι: Η διεργασία αυτή ολοκληρώνει τη φάση της «ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ ΕΝΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ». Στο επόμενο στάδιο/φάση «ΕΚΤΕΛΕΣΗ» επιχειρείται - μέσα από την κατάλληλη μεθοδολογία - η ΕΠΙΛΟΓΗ των «πρωταγωνιστών»[5], εκείνων δηλαδή που θα αναλάβουν την υλοποίηση του Σχεδίου, σχηματίζοντας το «βασικό πυρήνα» τοπικής δράσης καθώς επίσης και των δραστηριοτήτων και πρωτοβουλιών εκείνων που ιεραρχούνται στην αρχική φάση της υλοποίησης. Για να επιτευχθούν όλα αυτά, η «ενεργοποίηση», η θέση σε κίνηση και λειτουργία των σχετικών διεργασιών κρίνεται ως το προαπαιτούμενο, όλων των επιμέρους σταδίων- φάσεων της όλης διαδικασίας που οδηγεί σε συγκεκριμένο αποτέλεσμα. Αυτό το αποτέλεσμα ελέγχεται και, αν κρίνεται ικανοποιητικό με γνώμονα πάντα την ευημερία του τοπικού πληθυσμού, η διαδικασία αυτή ευρύνεται, περνώντας σε νέο κύκλο σχετικών διεργασιών. Ο MICHAELSON (1979) παρατηρεί ότι: «..«Πολιτική» είναι ο προσδιορισμός του ποια θεσμικά όργανα είναι τα πλέον κατάλληλα να «πάρουν», ποιες αποφάσεις και πώς να επιλεγεί η κινητήρια εκείνη δύναμη που θα επηρεάσει αυτά τα θεσμικά όργανα... η πολιτική προσδιορίζει το είδος και τη μορφή των αποτελεσμάτων που θα πρέπει να επιτευχθούν και ποιοι εκείνοι που κρίνονται ως καταλληλότεροι στο τοπικό επίπεδο που θα συγκροτήσουν τον «πυρήνα» της αναπτυξιακής διαδικασίας τοπικά». Ο MICHAEL KEANE (καθηγητής στο CENTRE FOR DEVELOPMENT STUDIES του UNIVERSITY COLLEGE GALWAY, IRELAND) παρατηρεί ότι «η πολυδιάστατη φύση της αγροτικής/τοπικής ανάπτυξης και ο ποικιλόμορφος χαρακτήρας των εμπλεκόμενων ατόμων στις διάφορες φάσεις

της συνολικής διεργασίας υπαγορεύουν την αναγκαιότητα του σαφούς προσδιορισμού αναγκών και ανθρώπων με τελικό στόχο την προσεκτική επιλογή. Από κει και πέρα, στο μεθοδολογικό μέρος της συνολικής στρατηγικής προσέγγισης του αγροτικού μικρόχωρου, κορυφαίοι θεωρητικοί εξετάζουν και αναλύουν την συνολική στρατηγική προσέγγισης του χώρου αυτού, μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες κάθε φορά, δίνοντας την έμφαση σ' αυτή ή εκείνη την διάσταση του θέματος. Αξίζει να σταθεί κανείς στο «κλασικό» έργο του Καθηγητή της Αγροτικής Κοινωνιολογίας στο PENN STATE UNIVERSITY Δρα KENNETH WILKINSON, με τίτλο «Κοινοτική Ανάπτυξη και Βιομηχανική Πολιτική». Ο Καθηγητής WILKINSON στο έργο αυτό θέτει ένα δίλημμα «πολιτικής υπαίθρου»: Αν η ευημερία του αγροτικού μικρόχωρου είναι το ζητούμενο, όταν κάποιος επιχειρεί να θέσει στόχους αυτής της πολιτικής, τότε,

- ή θα πρέπει να αποδεχθεί έναν υψηλό βαθμό **δεκτικότητας** του μικρόχωρου σε επιδράσεις, επιρροές προερχόμενες «εκτός» του χώρου αυτού.

- ή θα πρέπει να επιχειρήσει «εκ των έσω» μια μεθοδευμένη αναπτυξιακή διαδικασία μέσω της Ενεργοποίησης του Ενδογενούς Δυναμικού του χώρου αυτού.

Την απόρριψη της πρώτης από τις δύο αυτές «αντίθετες» θέσεις στηρίζει στην προοπτική εξάρτηση του μικρόχωρου από το μητροπολιτικό κέντρο: «Εκείνος που κατέχει το «κέντρο» μπορεί να επηρεάζει την περιφέρεια, να σχεδιάζει κ.λπ.. προς όφελος, όχι της περιφέρειας, αλλά αυτού καθεαυτού του «κέντρου», ενώ από την άλλη, μια τέτοιου είδους αποδοχής/δεκτικότητας «χρησιμεύει» σαν «κανάλι» καπιταλιστικής εκμετάλλευσης του αγροτικού μικρόχωρου...».

Αντίθετα, η αποδοχή της δεύτερης θέσης, διασφαλίζει μια ενδογενή ανάπτυξη, καθώς η αναπτυξιακή διαδικασία στηρίζεται σε μια διεργασία που κινητοποιεί όλες τις δυνάμεις του τόπου. Προχωρώντας παραπέρα, στη θέση της «μαρξιστικής» ταξικής διαλεκτικής τοποθετεί την «χωρική» διαλεκτική, με την έννοια της ζύμωσης μέσα από την σύγκρουση, την ανομοιογένεια, την ανισότητα, των χώρων μεταξύ τους,

χρησιμοποιώντας ως κεντρικό άξονα αναφοράς **την αγορά εργασίας**. Υπέρμαχος της ιδέας της τοπικής εγκατάστασης θεσμοθετημένων αναπτυξιακών οργάνων, ο Δρ. WILKINSON αποδέχεται την ιδέα της αστικής ενασχόλησης στον αγροτικό χώρο, προχωρώντας ακόμα και στην υιοθέτηση του αστικο-αγροτικού πρότυπου οικονομικής αλλά και κοινωνικής ζωής, που διασφαλίζει συνθήκες μιας καλύτερης ποιότητας ζωής στην αγροτική περιφέρεια. Καθώς οι «πόλεις» εκτείνονται, καθώς η πληροφόρηση διαχέεται, τα όρια «αστικού» και «αγροτικού» γίνονται ολονέν και περισσότερο δυσδιάκριτα και κατά συνέπεια φαίνεται δύσκολο στη σύγχρονη επιστημονική αντίληψη να τοποθετούνται «ετικέτες» (αγροτικός-αστικός). Αν αποδεχόμαστε την έννοια του «αστικο-αγροτικού προτύπου» ή ακόμα ακριβέστερα την έννοια της «ενδογενούς ανάπτυξης» τότε θα πρέπει να αποδεχθούμε ως μεθοδολογικό εργαλείο την «εκ των κάτω προς τα άνω» προσέγγιση, μέσα από την οποία γίνεται η ζύμωση για μια συγκροτημένη συνολική/σφαιρική αναπτυξιακή διαδικασία, με άμεση αντανάκλαση και επίδραση στη δυναμική και την εξέλιξη του θεσμικού πλαισίου που περιβάλλει την διαδικασία αυτή, διαδικασία κοινωνική, οικονομική, περιβαλλοντική, πολιτιστική.

Θεσμικά Πλαίσια Αγροτικής Ανάπτυξης: Διαπιστώσεις/ εκτιμήσεις στο τοπικό και Κοινοτικό/υπερεθνικό επίπεδο

Κάτω από τον τίτλο αυτό επιχειρείται μία καταγραφή διαπιστώσεων και εκτιμήσεων, πάνω στο θεματικό αντικείμενο της επίδρασης της λειτουργίας δημόσιων και ιδιωτικών φορέων, πάνω στην αναπτυξιακή διαδικασία του κόσμου της «υπαίθρου», «περνώντας» μέσα από ερωτήματα της μορφής, «ποιο είναι το έργο των φορέων υπαίθρου», «τι προσφέρουν στην αναπτυξιακή διαδικασία και γενικότερα στην προσπάθεια αναβάθμισης του κόσμου της υπαίθρου», «πώς είναι οργανωμένοι οι φορείς υπαίθρου», «πώς συνδέονται (οι φορείς αυτοί) μεταξύ τους (και γενικότερα) κ.λπ..(4)

Αφετηριακό σημείο μιας προσπάθειας επιστημονικής/ αφαιρετικής προσέγγισης στο «θεσμικό», συνιστά μια «θέση»

διατυπωμένη κάτω από τρεις διαφορετικές οπτικές γωνίες:

Α) Οι Φορείς Ανάπτυξης της Υπαίθρου θα πρέπει να θεωρούνται ως ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ της Αγροτικής Ανάπτυξης και όχι ως μέσα για την επίτευξη της αγροτικής/τοπικής ανάπτυξης.

Β) Η «ζωή» στην ύπαιθρο θα πρέπει να θεωρηθεί ως ένα «ανοικτό» σύστημα, με την έννοια της κοινωνικής και οικονομικής σύνδεσης συγκεκριμένου μικρόχωρου υπαίθρου τόσο με άλλους, όσο και με τα αστικά κέντρα, και όχι σαν ένα σύστημα απομονωμένο και «κλειστό».

Γ) Η «κοινή» διαπίστωση της «αλληλεξάρτησης» αγροτικής και αστικής κοινωνίας, θα πρέπει να θεωρείται δοσμένη, καθώς η θεωρητική - τουλάχιστον σκέψη - προσανατολίζεται πλέον προς την κατεύθυνση της πλήρους υιοθέτησης σχεδιασμού «αστικο-αγροτικών» προτύπων ανάπτυξης.

Η τεκμηρίωση της «θέσης» αυτής, μέσω των τριών οπτικών της, θα πρέπει να αναζητηθεί σε σχήματα που συνηγορούν με την άποψη ότι «... δημιουργώντας ή λειτουργώντας το κατάλληλο θεσμικό πλαίσιο - πέρα από την τυπική του εφαρμογή - ανάπτυξης του χώρου υπαίθρου, θα πρέπει κανείς να θεωρήσει τους «φορείς» της ανάπτυξης αυτής, ως καθαρά συστατικά στοιχεία της όλης διαδικασίας, μάλλον, παρά ως μέσα επίτευξης του στόχου. Από την άλλη (σημεία (Β) και (Γ)) δεν δυσκολεύεται κανείς, από την απλή και μόνη παρατήρηση, να καταλήξει στην διαπίστωση του «ανοικτού συστήματος» λειτουργίας του «κόσμου υπαίθρου» (πέρα από τις όποιες μεμονωμένες εξαιρέσεις - ακραίες - «κλειστών» συστημάτων, εξαιρέσεις που απλά και μόνο επιβεβαιώνουν τον γενικό κανόνα). Επίσης, άμεσα συνδεόμενη με την προηγούμενη, είναι η διαπίστωση της «αλληλεξάρτησης» αστικών και αγροτικών κοινωνιών. Στον ευρωπαϊκό χώρο, η αλληλεξάρτηση αυτή γίνεται ιδιαίτερα αισθητή στη Βρετανία, την Ιρλανδία, τη Γαλλία, τη Πορτογαλία. Η έννοια της «αλληλεξάρτησης» οριοθετείται από την διαπίστωση ότι: «η οικονομική, κοινωνική, και πολιτιστική ζωή της υπαίθρου διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από προτεραιότητες του αστικού χώρου, τις ανάγκες του, τις όποιες πιέσεις αναπτύσ-

σονται στο χώρο αυτό, όχι όμως τόσο και αντίστροφα. Τουρισμός, αγροτική πολιτική, οικονομική δραστηριότητα, επενδύσεις σε έργα υποδομής, ζήτηση παροχής καλύτερων υπηρεσιών στην ύπαιθρο, καλύπτουν βασικά ανάγκες του αστικού χώρο. Από την άποψη αυτή, οι περιοχές υπαίθρου, ως λειτουργικές γεωγραφικές ενότητες, μπορούν να θεωρηθούν ως «ανοικτά συστήματα» που περιλαμβάνουν, ως «υποσυστήματα», διάφορες λειτουργίες, δραστηριότητες και θεσμοθετημένους φορείς άμεσα συνδεόμενα το ένα με το άλλο. Από την άποψη αυτή, το όλο θεσμικό πλαίσιο ανάπτυξης της υπαίθρου μπορεί να ιδωθεί σαν ένα υπο-σύστημα ενός ευρύτερου «ανοικτού συστήματος», οι βασικές συνιστώσες του οποίου οριοθετούνται από επιμέρους απαντήσεις σε επιμέρους θέματα όπως:

- Ο ρόλος των μη αγροτικών θεσμικών Οργάνων στην διαμόρφωση του αγροτικού τρόπου ζωής και λειτουργίας.
- Οι διαδικασίες κατανομής πόρων, στο βαθμό που αυτές επηρεάζουν την τοπική εγκατάσταση μονάδων στον αγροτικό μικρόχωρο.
- Οι ρυθμίσεις της λεγόμενης «οριζόντιας εταιρικής σχέσης» που καλύπτουν θέματα σύνδεσης θεσμικών οργάνων μέσα στα όρια δοσμένου αγροτικού μικρόχωρου.
- Τάσεις που αναπτύσσονται ανάμεσα στις έννοιες της «τοπικής αυτονομίας» και της «εξέλιξης/προόδου μέσω αγροτικής ανάπτυξης». Εξετάζοντας ένα προς ένα τα θέματα που τέθηκαν προηγούμενα και που σχετίζονται άμεσα - ή ακριβέστερα παρέχουν πεδίο τεκμηρίωσης των υπο-συστημάτων που συνθέτουν το «ανοικτό σύστημα» λειτουργίας της υπαίθρου, παρατηρεί κανείς τα ακόλουθα:

Α) **Ο ρόλος των εκτός υπαίθρου θεσμικών Οργάνων στην διαμόρφωση του αγροτικού τρόπου ζωής.** Η εμπειρική παρατήρηση των «ανοικτών συστημάτων», τόσο στο εθνικό μας επίπεδο «Ελλάδα», όσο και στον ευρύτερο Ευρωπαϊκό χώρο υποδείχνει πως «θεσμικά όργανα, με ρόλους-κλειδιά στην ανάπτυξη της υπαίθρου, έχουν την έδρα τους, είναι εγκατεστημένα σε χώρους αστικούς, αν όχι καθαρά μητροπολιτικούς». Αποτέλεσμα αυτού και φυσική απόρροια είναι οι συχνά

κακοί δίοδοι ροής πληροφόρησης, η απουσία ερεθισμάτων σχεδιασμού και υλοποίησης, η μη ευαισθησία απέναντι στις πραγματικές ανάγκες, η εμπλοκή της πολιτικής σε θέματα καθαρά αναπτυξιακής διαδικασίας, η γραφειοκρατία, η καθυστερημένη, συχνά, δραστηριοποίηση στην απορρόφηση Κοινοτικών πόρων για αναπτυξιακούς σκοπούς με συνέπεια την απώλεια σημαντικού μέρους αυτών κ.λπ..

(Δεν έχει και τόσο άδικο Ιταλός Ακαδημαϊκός όταν παρατηρεί ότι «Κανείς... δεν έχει ιδέα, τι πράγματι συμβαίνει με την αγορά αγροτικής εργασίας στο Νότο... Δεν μπορείς σήμερα να εμπιστεύεσαι τις επίσημες στατιστικές...». Δεν έχει άδικο αξιωματούχος της Βρετανικής Κυβέρνησης όταν σχολιάζει πως «... Φυσικά υπάρχει πρόβλημα υπαίθρου στη χώρα μας. Ωστόσο αυτό είναι, ή δείχνει, πολύ μικρό, αν συγκριθεί με εκείνο που προκύπτει από το ότι οι Υπουργοί μας ενδιαφέρονται πολύ λιγότερο με την ύπαιθρο σε σχέση με το ενδιαφέρον τους για την επίλυση των προβλημάτων των πόλεων...»).(2)

Εκείνο λοιπόν που υποστηρίζεται εδώ είναι ότι μάλλον θα πρέπει να αποδεχθεί κανείς την άποψη ότι δεν είναι δυνατόν να σχεδιάζεις την ανάπτυξη της υπαίθρου, ή πιο συγκεκριμένα του αγροτικού μικρόχωρου από το μητροπολιτικό κέντρο. Και όμως, κεντρικές Κυβερνήσεις, DECISION MAKING, επιτελικά γραφεία επιχειρήσεων και υπηρεσιών εξακολουθούν να είναι εγκατεστημένα στην πρωτεύουσα, το μητροπολιτικό κέντρο, τον αστικό χώρο απ' όπου ασκούν πολιτική (για την ύπαιθρο, τον αγροτικό μικρόχωρο) με δεδομένα, ιεράρχηση προτεραιοτήτων κ.λπ.. του αστικού χώρου ενός χώρου που μέσα από μια τέτοια πολιτική εκτονώνει συνήθως τις όποιες κοινωνικές του πιέσεις. Από την άλλη, ο POLICY MAKER εστιάζει τις όποιες εκτιμήσεις του στο (συνήθως) πολύ φτωχό στατιστικό υλικό που είναι σε θέση να συγκεντρώσει η υπηρεσία του, υλικό ανομοιογενές και περίπου άχρηστο, αφού δεν είναι σε θέση να λάβει υπόψη του τις λεπτές διαφοροποιήσεις από τόπο σε τόπο και τις όποιες ιδιαιτερότητες στο σχεδιασμό και εκτέλεση προκύπτουν από τις διαφοροποιήσεις αυτές. Τομείς, όπως απασχόληση, εκπαίδευση, κατοικία, υγεία, μεταφορές έχουν

μια ξεχωριστή σημασία στο θέμα της αγροτικής τοπικής ανάπτυξης. Ωστόσο - και εδώ θα πρέπει να το υπογραμμίσουμε - αλλά και να γίνονται σεβαστά - ότι ένα κονδύλι θα πρέπει να «δεσμευτεί» γι' αυτόν τον συγκεκριμένο τόπο (γιατί το έχει μεγαλύτερη ανάγκη) και όχι για κάποιον άλλο. Από κει και πέρα, γίνεται φανερό ότι ο σχεδιασμός είναι ευάλωτος και ανοικτός στις όποιες ομάδες πίεσης (LOBBIES) που με τη σειρά τους ανταλλάσσουν τις όποιες «καλές» τους υπηρεσίες με εκλογική και άλλη «πελατεία».

Β) Οι διαδικασίες κατανομής πόρων Συναφές με το πρώτο, είναι και το δεύτερο από τα θεμελιακά στοιχεία της ανάλυσης αυτής. Όταν το Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης για τη Νότια Ευρώπη παραδέχεται ότι «τις περισσότερες φορές μας λείπει εκείνη η «επαφή» εκείνη η επικοινωνία με το τοπικό στοιχείο, πράγμα που θα μας επέτρεπε να επιλέξουμε μεταξύ των πολλών τοπικών προγραμμάτων **το άριστο** για να το χρηματοδοτήσουμε...» στην πραγματικότητα θέτει ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα, που πέρα από το καθαρά οικονομικό του μέρος, ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στη θεσμική του αδυναμία. Πράγματι, με δοσμένη την κατάσταση της «σχετικής φτώχειας» και της ανάγκης για ανάπτυξη αυτών ακριβώς των μικρόχωρων της υπαίθρου, δεν φαίνεται να αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι οι χρηματοδοτικοί πόροι που είναι απόλυτα αναγκαίοι για την επίτευξη της ανάπτυξης αυτής αναζητούνται «εκτός» των περιοχών αυτών, στα πλαίσια εθνικών είτε υπερ-εθνικών προγραμμάτων. Θεσμικά, η μεταφορά κεφαλαίων που γίνεται κατ' αυτό τον τρόπο δημιουργεί προβλήματα τόσο σε εκείνον που «δίνει», όσο και σε εκείνον που «αποδέχεται». Εκείνος που «δίνει», συνήθως, σε εθνικό τουλάχιστον επίπεδο, είναι ένας χρηματοδοτικός Οργανισμός. Ο χρηματοδοτικός αυτός Οργανισμός όμως, είτε είναι εθνικός, είτε ακόμα περισσότερο, υπερ-εθνικός, **αναζητά να βρει τον κατάλληλο εταίρο στο χώρο της υπαίθρου** για να συνεργαστεί μαζί του και επιπλέον για να εξασφαλίσει τις εγγυήσεις ότι το έργο για το οποίο «δίνει», θα εκτελεσθεί οπωσδήποτε. Αυτή η αναζήτηση όμως, κάτω από τις σημερινές συνθήκες είναι έργο δύσκολο, αν όχι αξεπέραστο, στο βαθμό

που Οργανισμοί με τοπική-αγροτική εγκατάσταση συνήθως «νοσούν» οικονομικά και κατά συνέπεια με δυσκολία θα μπορούσαν να πείσουν για την αξιοπιστία τους ώστε ο χρηματοδοτικός Οργανισμός να τους εμπιστευθεί διαχείριση χρηματικού κονδυλίου για τοπική αγροτική ανάπτυξη: Το κονδύλιο αυτό θα πρέπει να αποδώσει, θα πρέπει να αποφέρει πόρους που θα επέτρεπαν στους τοπικούς αυτούς Οργανισμούς να λειτουργήσουν αυτοδύναμα (χωρίς περαιτέρω επιδότηση) καθώς στη σημερινή ειδικά εποχή κανείς δεν φαίνεται διατεθειμένος να ασκήσει κοινωνική πολιτική, μέσα από ένα διαρκώς αναπαραγόμενο και ανδρούμενο καπιταλιστικό σύστημα. Ένα άλλο βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει εκείνος που σχεδιάζει κεντρικά την κατανομή πόρων (ακόμα και σε ετήσια βάση) έχει να κάνει με την άνιση και απρογραμμάτιστη και μη ορθολογική κατανομή των τοπικά εγκατεστημένων θεσμικών οργάνων. Αυτό έχει την εξής συνέπεια: Τόποι που έχουν απόλυτη και επείγουσα ανάγκη για οικονομική και κοινωνική στήριξη να στερούνται παντελώς, τοπικά εγκατεστημένων θεσμικών αναπτυξιακών Οργανισμών, με αποτέλεσμα ναι μεν η Πολιτεία, η ΕΚ. κ.λπ. να έχουν π.χ. την πρόθεση να βοηθήσουν, πλην όμως δεν έχουν την δυνατότητα να «βρουν» αξιόπιστο εταίρο στη συγκεκριμένη περιοχή που θα παρέχει τα εχέγγυα της εκτέλεσης και υλοποίησης του όποιου αναπτυξιακού προγράμματος.

Αντίστροφα, οι πιο αναπτυγμένοι χώροι έχουν αναπτύξει καλύτερους θεσμικούς μηχανισμούς, διαθέτουν καλύτερα οργανωμένους φορείς τοπικά εγκατεστημένους, καλύτερο ποιοτικά δυναμικό και κάθε φορά που βρίσκεται σε εξέλιξη ένα Κοινοτικό, π.χ. πρόγραμμα είναι πάντα σε θέση να υποβάλλουν εμπρόθεσμα καλύτερα σχέδια διεκδικώντας τη σχετική χρηματοδότηση υλοποίησης των προτάσεων των Επιχειρησιακών αυτών Σχεδίων τους. Επί πλέον, η καλύτερη οργάνωση των τόπων αυτών τους παρέχει την δυνατότητα της αμεσότητας στην πληροφόρηση, ή τουλάχιστον μια καλύτερη δυνατότητα (αμφίδρομης) ροής της πληροφόρησης και την ευχέρεια μιας καλύτερης προετοιμασίας των Σχεδίων τους, πάντα συγκριτικά με τους άλλους τους μειονεκτικούς τόπους

της αγροτικής περιφέρειας.

Αποτέλεσμα όλων αυτών είναι ότι το χάσμα μεταξύ αναπτυγμένων και λιγότερο αναπτυγμένων χώρων σε όρους οικονομικής αλλά και κοινωνικής στήριξης μεγαλώνει αντί να προσεγγίζει.

«Κάθετη Εταιρική Σχέση: Συνενώσεις δυνάμεων, CONSORTIA κ.λπ. (4)

Με αφετηριακό σημείο το ότι: «Οι άνθρωποι αποφασίζουν, αλλά το Κράτος χρηματοδοτεί», η αναζήτηση πάνω στο θέμα αυτό «περνά» υποχρεωτικά μέσα από **θεσμικά κανάλια**, καθώς ο τοπικός πληθυσμός, όση και όποια πρόθεση συμμετοχής και αν έχει στη λήψη αποφάσεων για την ανάπτυξη του τόπου του, δεν διαθέτει τα μέσα για να υλοποιήσει, Κι αυτό, γιατί το όποιο πρόγραμμα, η όποια υλοποίηση, η όποια πρόοδος και εξέλιξη πάνω σε στοιχειώδη ακόμα σχέδια αγροτικής/τοπικής ανάπτυξης (π.χ. προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου, ή κατασκευή ενός γυμναστηρίου ή ακόμα το ξεκίνημα ενός επιμορφωτικού προγράμματος για μικρές, τοπικού χαρακτήρα, επιχειρήσεις, προϋποθέτει, αλλά και επιβάλλει την άμεση και στενή συνεργασία, ανάμεσα σε τοπικούς αναπτυξιακούς, περιφερειακούς και εθνικούς φορείς (όπου βέβαια εκεί εμπλέκονται πολλές και από διαφορετικές κατευθύνσεις κινούμενες, υπηρεσίες). Για παράδειγμα, ας υποθέσουμε ότι κινούνται οι εσωτερικές διαδικασίες για την υποστήριξη «ξεκινήματος» μιας νέας μικρής επιχείρησης, τοπικά εγκατεστημένης. Αν η επιχείρηση αυτή «ξεπεράσει» τα πρώτα κρίσιμα στάδια για την επιβίωσή της, το αμέσως επόμενο βήμα που θα πρέπει να κάνει η επιχείρηση αυτή είναι να προσπαθήσει να επεκταθεί (να επεκτείνει τον κύκλο των εργασιών της). Αμέσως δημιουργούνται προβλήματα προβολής-διαφήμισης-MARKETINGK που υπαγορεύουν επιτακτικές λύσεις πέρα από τα στενά πλαίσια ενός τοπικού θεσμικού Οργανισμού (φορέα). Ακόμα, οι υποδομές (δίκτυα τηλεπικοινωνιών, κατασκευή νέων δρόμων, παροχή υπηρεσιών κ.λπ..) θα αποκτούν επιτακτικό και κατεπείγοντα χαρακτήρα, καθώς η επιχείρηση θα συνεχίσει να ανδρώνεται και να εκτείνει τον

κύκλο των εργασιών της. Σ' αυτή τη φάση ανάπτυξης, ο τοπικός φορέας με την λειτουργία και τις δυνατότητές του κρίνεται ανεπαρκής για ν' ανταποκριθεί στις διαρκώς αυξανόμενες ανάγκες: Απαιτείται κατά συνέπεια μια διαδικασία, ένας θεσμικός μηχανισμός συνεργασίας με θεσμικά όργανα περιφερειακού χαρακτήρα και ακόμα παραπέρα - αν και εφόσον οι συνθήκες το υπαγορεύουν - με θεσμοθετημένα Όργανα εθνικού πλέον χαρακτήρα και υπερ-εθνικού (π.χ. Κοινοτικού) αν διαπιστωθεί ότι η χρηματοδότηση που θα πρέπει να εξασφαλιστεί για την υλοποίηση και εκτέλεση ενός βασικού έργου είναι τέτοιου μεγέθους που δεν αρκεί απλά και μόνο να επιχειρηθεί στα στενά εθνικά πλαίσια.

Έχουμε λοιπόν την εμφάνιση μιας «εταιρικής σχέσης» κάθετης μορφής, κάτι που είναι στις μέρες μας πολύ συνηθισμένο φαινόμενο στον ευρωπαϊκό τουλάχιστον χώρο. Για παράδειγμα, στη Γαλλία ισχύουν **τα εταιρικά σύμβολα**, ανεξάρτητα από τις άλλες - υφιστάμενες ήδη - διαδικασίες και μηχανισμούς. Τα εταιρικά αυτά συμβόλαια έχουν χαρακτήρα καθαρά αναπτυξιακό αφού περιλαμβάνουν συμφωνίες ανάμεσα στις τοπικές αρχές - τις αρχές της Επαρχίας - τις Περιφερειακές Υπηρεσίες - τις Κρατικές Υπηρεσίες.

Ορισμένες «θεσμικού περιεχομένου συμφωνίες» ανάμεσα σε διαφορετικά στάδια της Δημόσιας Διοίκησης, μπορούν να παίρνουν διαφορετικές μορφές και σχήματα: Για παράδειγμα, αναφέρεται η μορφή των CONSORTIA, που στην ουσία είναι «φορείς- ΟΜΠΡΕΛΛΕΣ», κάτω από τα οποία συνεργάζονται με κατανεμημένες αρμοδιότητες και εξουσίες, τοπικοί φορείς ανάπτυξης, συμβουλευτικά γραφεία, υποστηρικτικές μονάδες, ακόμα και ομάδες (πολιτικής) πίεσης τοπικών συμφερόντων. Τέτοιας μορφής Οργανισμών «Ομπρέλας» είναι για παράδειγμα ο OEAR, μια Αυστριακή Ένωση για την επίτευξη μιας αυτοτροφοδοτούμενης Περιφερειακής Ανάπτυξης. Τέτοιοι Οργανισμοί στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο είναι σε θέση να καταθέσουν - αλλά και να υποστηρίξουν και να υλοποιήσουν - φιλόδοξα προγράμματα, όπως είναι η δημιουργία και εγκατάσταση ενός τηλεοπτικού περιφερειακού σταθμού, ή ακόμα η κατασκευή περιφερειακού /τοπικού αεροδρομίου, χωρίς την

άμεση εμπλοκή του κράτους. Ωστόσο, τέτοιας εκτεταμένης χρηματοδοτικής υποστήριξης έργα και σχέδια έχουν την ανάγκη ενίσχυσης από πλευράς ΧΟΡΗΓΩΝ (SPONSORS) κάτι που είναι πολύ διαδεδομένο στο χώρο της Ευρώπης.

Εδαφική (χωρική) ή οριζόντια εταιρική σχέση

Κάτω από τον τίτλο αυτό καταχωρούνται πλείστα όσα έχουν να κάνουν με αυτό που αποκαλούμε «**ολοκληρωμένη αγροτική ανάπτυξη**» όπου και εστιάζουμε την παρατήρησή μας. Όταν ο επικεφαλής αναπτυξιακού Οργανισμού στην CONNEMARA της Ιρλανδίας διαπιστώνει ότι: «Οι δυσκολίες μας (για την αναπτυξιακή διαδικασία) ξεκινούν από το γεγονός ότι οι πιο σημαντικές αποφάσεις (που αφορούν την ανάπτυξη του τόπου μας) λαμβάνονται στο Δουβλίνο, ενώ τα περιθώρια «ελευθερίας» (να αποφασίσουμε μόνοι μας για το μέλλον μας) στη Δυτική Ιρλανδία είναι ελάχιστα», θέτει στην ουσία ένα θέμα ζωτικής σημασίας που έχει να κάνει με τον συγκεντρωτισμό σχεδιασμού και λήψης αποφάσεων στην πρωτεύουσα και την αδυναμία του κρατικού μηχανισμού να «αποκεντρώσει» τις αρμοδιότητές του με βάση το γεωγραφικό κριτήριο.

Κατ' αρχήν μπορεί κανείς εύκολα να διαπιστώσει ότι ένα Ινστιτούτο ένας Οργανισμός τοπικά εγκατεστημένος έχει άμεση και σαφή αντίληψη των προβλημάτων ανάπτυξης που αντιμετωπίζει ο τόπος. Αυτή και μόνη η διαπίστωση είναι αρκετή για να ανοίξει ένας επιστημονικός διάλογος γύρω από **την συντονισμένη δράση στο τοπικό επίπεδο με τη μέγιστη δυνατή συμμετοχή των οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων του τόπου.** Στο επίκεντρο του διαλόγου αυτού τοποθετείται φυσικά η έννοια του τοπικού σχεδιασμού και της τοπικής αυτοδιαχείρισης που καταλήγουν και υλοποιούνται μέσα από το ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης. Μια τέτοια διεργασία, όπως είναι φυσικό υπαγορεύει την «οριζόντια» πλέον συνεργασία θεσμικών Οργάνων που είναι εγκατεστημένα στον συγκεκριμένο αυτό τόπο: Τα Όργανα αυτά δεν υπαγορεύουν λύσεις, αλλά έρχονται αρωγοί των προσπαθειών της τοπικής αυτοδιοίκησης και των άλλων

εκφραστών τοπικής βούλησης (Αγροτικών Συνεταιρισμών, Πολιτιστικών Συλλόγων κ.λπ..), σε μια προσπάθεια ολοκληρωμένης προσέγγισης με πολλαπλές παρεμβάσεις στις επιμέρους εκφράσεις του τοπικού γίγνεσθαι. Βέβαια, μια τέτοιου είδους προσέγγιση απαιτεί και υπαγορεύει κατ' αρχήν οργάνωση του χώρου κάτω από συλλογικά «σχήματα-ομπρέλες» με συγκεκριμένο θεσμικό σχήμα και μορφή. Από κει και πέρα, μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες, χρειάζεται το σχήμα αυτό να λειτουργεί και μάλιστα να λειτουργεί αποδοτικά και αυτοδύναμα, χωρίς να προσφεύγει στην κρατική βοήθεια για να επιβιώσει. Πρέπει να είναι σε θέση να λειτουργεί, να αυτοσχεδιάζει, να δέχεται, τα τοπικά ερεθίσματα, να προγραμματίζει, να διαχειρίζεται, να σχεδιάζει, να **ΔΙΕΚΔΙΚΕΙ**, αντί να «απαιτεί». Στα πλαίσια αυτά, η οριζόντια/εταιρική σχέση αναδείχνεται σε σύγχρονο θεσμικό σχήμα εναλλακτικής προσέγγισης του αγροτικού ιδιαίτερα μικρόχωρου και σε εργαλείο τελικά της τοπικής ανάπτυξης. Μέσα από το σχήμα αυτό αναδείχνεται η Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού των περιφερειών και των τόπων, οι τοπικές πρωτοβουλίες η ανάπτυξη Μικρομεσαίων Επιχειρήσεων μεταποίησης προϊόντων τοπικού χαρακτήρα και προέλευσης. Αυτή η συγκεκριμένη προσέγγιση παρέχει το υπόβαθρο (θεωρητικό) ανάπτυξης μιας σειράς μεθοδολογικών εργαλείων, σημαντικότερα από τα οποία είναι η «εκ των κάτω προς τα άνω» (**BOTTOM-UP APPROACH** προσέγγιση, το συλλογικό/καθολικό **MANAGEMENT** κ.λπ., η ψυχολογία **ΟΜΑΔΑΣ**.

Στο καθαρά θεσμικό πλαίσιο, η οριζόντια εταιρική σχέση «φέρνει» τα θεσμοθετημένα τοπικά όργανα σε μια άμεση διαπραγμάτευση «στο κοινό τραπέζι» όπου καθορίζονται δραστηριότητες, αίρονται θέματα επικαλύψεων, παρέχονται οι απαραίτητες διασαφήσεις και διευκρινίσεις, της μορφής του «τι αναλαμβάνει και πώς ο κάθε φορέας» έτσι που η συμβολή του ενός να συμπληρώνει την συνεισφορά του άλλου και όλοι μαζί, να ολοκληρώνουν μία προσπάθεια.

Η σημαντική όσο και ενδιαφέρουσα - από την επιστημονική άποψη δυσκολία που έχει να αντιμετωπίσει η «οριζόντια Εταιρική Σχέση» έχει να κάνει με το νομικό-θεσμικό της

πλαίσιο, τη νομική της μορφή: Δεν υπάρχει στο χώρο της Ευρώπης ενιαίο νομικό σχήμα για τις συνεργασίες αυτές που αναπτύσσονται στα πλαίσια «οριζόντιας εταιρικής σχέσης». Θα ήταν, άλλωστε, αδιανόητο να υποθέσει κανείς ομοιογένεια νομικού σχήματος σε 15 χώρες με διαφορετικές νομοθεσίες, διαφορετικές διοικητικές υποδιαιρέσεις, διαφορετικούς χαρακτήρες και χαρακτηριστικά. Θα ήταν δύσκολο να φανταστεί κανείς τη μορφή αυτής της ευρωπαϊκής νομικής/θεσμικής ομοιογένειας, τη στιγμή που η γεωμορφολογική, αλλά και η κοινωνική, πολιτιστική κ.λπ. ανομοιογένεια του ευρωπαϊκού χώρου και των συμφερόντων του είναι κάτι παραπάνω από εξακριβωμένη. Επαφίεται λοιπόν η κάθε χώρα-μέλος και ακόμα παραπέρα η κάθε περιοχή, μέσα στα όρια της χώρας-μέλους να αναζητήσει μόνο το δόκιμο και παράλληλα όμως λειτουργικό εκείνο νομικό σχήμα που φαίνεται να εξυπηρετεί καλύτερα τον σκοπό για τον οποίο δημιουργείται. Μεικτές Επιχειρήσεις στη Γαλλία (με τη συμμετοχή δημόσιου και ιδιωτικού συμφέροντος), Ενώσεις στη Δανία, Επιμορφωτικά και Επιχειρηματικά Συμβούλια στη Βρετανία, Εταιρείες Χαρτοφυλακίου στην Ιταλία, Τραπεζικά Ιδρύματα, μεικτές Δημοσυνεταιριστικές Επιχειρήσεις και Εταιρείες Λαϊκής Βάσης στην Ελλάδα (όπου η εμπειρία του LEADER κατέδειξε, ότι μπορούν να δημιουργηθούν και να λειτουργήσουν Αναπτυξιακές Ανώνυμες Εταιρείες, κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Μερικές από αυτές ήδη λειτουργούσαν ακόμα και πριν από την εμφάνιση του LEADER, απλά ορίστηκαν μέσω αυτής της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας ως «Ομάδες Τοπικής Δράσης» σύμφωνα με τα οριζόμενα στη σχετική Ανακοίνωση της Επιτροπής.

Μια πρώτη προσπάθεια Θεσμικής/ομογενοποίησης «οριζόντιων Εταιρικών Σχέσεων» επιχειρείται και στην Ελλάδα μέσω της εφαρμογής στις περιοχές του στόχου 1 της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Κανονισμός Ε.Ο.Κ. 2052/88)με την ανακοίνωση στις 19 Φεβρουαρίου 1991 από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER που υπαγορεύει - μεταξύ άλλων την οργάνωση της ευρωπαϊκής υπαίθρου (για τις περιοχές αυτές, καθώς και για τις περιοχές του στόχου 5β

του ίδιου Κοινοτικού Κανονισμού), μέσα από το σχήμα των **ΟΜΑΔΩΝ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ**, αδιάφορο για το νομικό σχήμα (τουλάχιστον στο LEADER I) που η κάθε περιοχή/χώρα θα δώσει σ' αυτό. Πρόκειται για ένα πείραμα που θα καταδείξει το πόσο ώριμη είναι η ευρωπαϊκή γενικότερα περιφέρεια να οργανωθεί και να υλοποιήσει μόνη της ευρωπαϊκά αναπτυξιακά προγράμματα, χωρίς την **κρατική παρουσία και τον κρατικό παρεμβατισμό.**

Τοπική αυτονομία - αγροτική ανάπτυξη: Είναι εμπόδιο η πρώτη για την επίτευξη της άλλης;

Έχοντας στοιχειοθετήσει - ή ακριβέστερα, σκιαγραφήσει - τις έννοιες της «Κάθετης Εταιρικής Σχέσης» και της «Οριζόντιας Εταιρικής Σχέσης», το αμέσως επόμενο ερώτημα - παίρνοντας υπόψη και όλες τις διαστάσεις και προοπτικές που προκύπτουν από αυτή τη «σκιαγράφηση» - είναι: **Πώς θα μπορούσαν να συνδυαστούν αρμονικά τα δύο, κάτω από τον στόχο της «ανάπτυξης» στο τοπικό επίπεδο;** για να ακολουθήσει ένα ακόμα ερώτημα: **Μήπως η διάσταση της τοπικής αυτονομίας (που υπαγορεύεται βασικά, από την έννοια της Οριζόντιας Εταιρικής Σχέσης αποτελεί αφευαυτής ΕΜΠΟΔΙΟ στη διαδικασία και τις συναφείς διεργασίες;**

Με αφετηριακό σημείο το δεύτερο ερώτημα, το ζητούμενο είναι να διαπιστωθεί με ακρίβεια αν και κατά πόσο «η τοπική αυτονομία» με την ευρεία του όρου έννοια επέχει θέση τροχοπέδης μέσα στο γενικότερο σύστημα της όλης αναπτυξιακής διαδικασίας, παρεμποδίζοντας, συγκεκριμένα, την ανάπτυξη της «Κάθετης Εταιρικής Σχέσης». Τέτοιου είδους προβλήματα ανακύπτουν συνήθως στις λεγόμενες «στάσιμες αγροτικές οικονομίες και προκαλούν αλυσιδωτές αρνητικές επιδράσεις στην αναπτυξιακή διαδικασία ενός τέτοιου τόπου. Πρόκειται για κοινωνίες με μικρό πληθυσμό, συνήθως γερασμένο χαμηλό βαθμό ροής πληροφόρησης, χαμηλή τεχνολογική εξέλιξη.

Όποιο και αν είναι το ιστορικό των περιοχών αυτών, φαίνεται πως, «δουλεύοντας» πάνω σε καθαρά οικονομικούς όρους, οι λεγόμενες «οικονομίες κλίμακα» υπαγορεύουν

ΜΕΓΕΘΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ και ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ ικανό να δικαιολογήσει επενδύσεις σε βασικές υπηρεσίες όπως για παράδειγμα, δημιουργία αθλητικού κέντρου, τουριστική ανάπτυξη, λειτουργία, σχημάτων επιμόρφωσης κ.λπ.. Οι ΜΟΝΑΔΕΣ αυτές μπορεί να προέλθουν, είτε από έξω-μέσω της υιοθέτησης νέων θεσμικών σχημάτων και μηχανισμών - είτε από μέσα (στο καθαρά τοπικό επίπεδο) έστω και σε επίπεδο «νοητικής σύλληψης», με τον όρο όμως ότι θα πρέπει να έχουν «εγκριθεί» από κεντρικό μηχανισμό.

Θα πρέπει να συμμεριζόμαστε την αγωνία αξιωματούχου της Δυτικής Ουαλίας όταν διαπιστώνει πως: «Αν μια περιοχή, ή επαρχιακός τόπος υποβάλει αίτημα κοινωνικής επένδυσης για παράδειγμα, δημιουργίας PARKING σε δημόσιο (ή Κοινοτικό) χώρο, τότε όλες οι γειτονικές περιοχές αρχίζουν να πιέζουν για την απόκτηση PARKING στο δικό τους χώρο. Δεν μπορούν (οι εκλεγμένες τοπικές Αρχές) να εξηγήσουν στους ψηφοφόρους τους ότι ένας συγκεκριμένος χώρος - έστω και αν αυτός είναι ο γειτονικός τους - έχει μεγαλύτερη ανάγκη από τον δικό τους τόπο να αποκτήσει την υποδομή για την συγκεκριμένη αυτή διευκόλυνση (π.χ. επειδή ο πρώτος τόπος έχει σε ετήσια βάση, περισσότερους επισκέπτες από τον δικό τους). (5)

Τίθεται λοιπόν εκ των πραγμάτων, **ο τοπικισμός** αντιμέτωπος με τον **γενικότερο σχεδιασμό**, η τοπική αυτονομία αντιμέτωπη με μια ευρύτερη πολιτική τοπικής ανάπτυξης, και αυτό πράγματι συνιστά ένα πρόβλημα, από τη στιγμή μάλιστα που ο πολιτικός είναι υποχρεωμένος να εξηγεί κάθε φορά γιατί αυτή η επιλογή (που ενδεχόμενα δυσαρεστεί ψηφοφόρους του) και όχι η άλλη που όμως έχει υπέρ της τον ορθολογισμό και ωφελεί ευρύτερα την περιοχή. Παρατηρεί λοιπόν κανείς, ότι η τοπική ανάπτυξη και το θεσμικό πλαίσιο που την περιβάλλει στο τοπικό-εθνικό και υπέρεθνικό επίπεδο, όσο και αν απλοποιείται σε καθαρά θεωρητικούς όρους, τόσο πιο πολύπλοκο γίνεται στην πράξη, όπως διαπιστώνεται από την εμπειρική παρατήρηση. Θα πρέπει να βρεθεί κάθε φορά, η «χρυσή τομή» ανάμεσα στην Οριζόντια και την Κάθετη Εταιρική Σχέση που να «δένει» τα δύο κάτω από ένα ολοκληρωμένο θεσμικό σχήμα που θα έχει λάβει υπόψη του όλες αυτές τις παραμέτρους και ειδικότερα τις «κοινωνικές πιέσεις» που μεταφράζονται σε «πολιτικές πιέ-

σεις»: Μέσα από το σχήμα αυτό, ο κάτοικος του αγροτικού μικρόχωρου πρέπει να «πείθεται» αλλά και να συνειδητοποιεί την ορθότητα, ή μη, αυτής ή εκείνης της αναπτυξιακής επιλογής, ή άλλως, ο πολιτικός έχει την ανάγκη να «ξανακερδίσει» την εμπιστοσύνη του πολίτη της υπαίθρου ότι ενεργεί προς το συμφέρον του, μέσα από την καθαρά τεχνοκρατική αντίληψη που δεν επιδέχεται συναισθηματισμούς.

Σχηματική παρουσίαση «ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ» και θεσμοθετημένου ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ

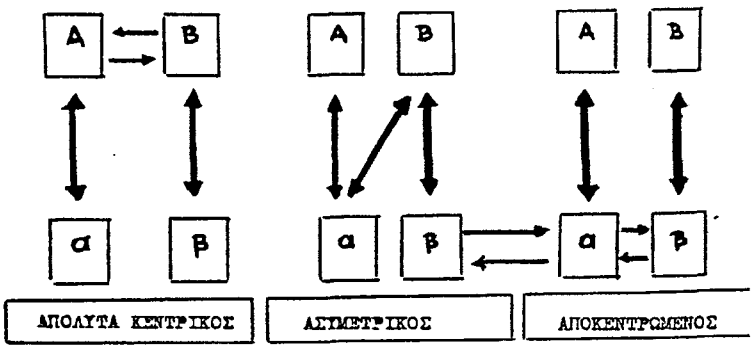

όπου:
A,B: κεντρικοί θεσμικοί φορείς
α,β: υποκαταστήματα, ή τοπικοί φορείς

συνοπτικές επεξηγήσεις:

Κάτω από τον απόλυτα κεντρικό σχεδιασμό, οι Κεντρικοί φορείς απλά «εκπροσωπούνται» στο τοπικό επίπεδο, αφήνοντας ελάχιστα περιθώρια τοπικού σχεδιασμού και τοπικής πρωτοβουλίας στον τοπικό Φορέα.

Κάτω από τον «Ασυμετρικό», αποκεντρώνεται μόνο ο ένας Κεντρικός Φορέας.

Κάτω από το «αποκεντρωμένο σχήμα» και οι δύο Κεντρικοί Φορείς παρέχουν περιθώρια στους τοπικούς φορείς να σχεδιάσουν τοπικά να ανταλλάξουν μεταξύ τους πληροφορίες, να λειτουργήσουν σχετικά αυτόνομα.

Η θεσμική βάση για την ενδογενή ανάπτυξη

Εισαγωγικά, καταχωρείται η ΘΕΣΗ ότι η ζήτηση για ενδογενή ανάπτυξη των μικρών (μειονεκτικών στη βάση τους) τόπων θα πρέπει να ενισχυθεί ταυτόχρονα από δυνάμεις που ασκούνται τόσο μέσα στον ίδιο τον τόπο, όσο και εκτός του τόπου. Εθνικά και περιφερειακά προγράμματα ενεργοποιούνται, εν μέρει από τις καθαρά χρηματοδοτικές/οικονομικές πιέσεις και το κόστος των επιδοτήσεων και εν μέρει από την αναγνώριση (από πλευράς Πολιτείας) των περιορισμών και των αποτυχιών της πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης που ακολουθήθηκε παραδοσιακά, κατά την διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών. Με αυτό το σκεπτικό, τα Κράτη πλέον προσβλέπουν συνειδητά στην διαμόρφωση κλίματος μέσα στο οποίο μπορούν να αναπτυχθούν **τοπικές πρωτοβουλίες** μέσα στο μικρόχωρο, τις αγροτικές περιοχές και την περιφέρεια γενικότερα, με βασικό στόχο την προώθηση της αγροτικής ανάπτυξης. Από την άλλη, οι ηγεσίες στο τοπικό επίπεδο (Δημοτικές και Κοινοτικές Αρχές) έχουν ήδη αναγνωρίσει ότι υπάρχουν περιορισμοί (κυρίως χρηματοδοτικοί) στην προσπάθειά τους να προσελκύσουν από τα αστικά κέντρα, μονάδες που μπορούν να παίξουν τον ρόλο «μοχλού» που θα συγκρατούσε ή ακόμα και θα προσέλκυε τις λεγόμενες παραγωγικές ηλικίες στον τόπο (Άλλο τώρα το θέμα αν και κατά πόσο αυτή η προσέγγιση ανταποκρίνεται στη «λογική» της Ενεργοποίησης Ενδογενούς Δυναμικού).

Μέσα σ' αυτό το «σύστημα» θα πρέπει κανείς να «δει» την ανάγκη δημιουργίας νέων θεσμικών σχημάτων, τοπικά πλέον εγκατεστημένων με αρκετά ευρύ φάσμα αρμοδιοτήτων (Ήδη και στην Ελλάδα, φαίνεται να μεγαλώνει ο αριθμός τέτοιων θεσμικά κατοχυρωμένων φορέων με τη νομική μορφή των Αναπτυξιακών Ανωνύμων Εταιρειών). Αυτά τα θεσμοθετημένα όργανα (κυρίως Ιδιωτικού Δικαίου) θα πρέπει να βρίσκονται πολύ κοντά στην καθημερινότητα των ανθρώπων που ζουν και εργάζονται μέσα στον μικρόχωρο, τον κόσμο αυτόν της υπαίθρου.

Πρωτοβουλίες αποδοτικής αγροτικής ανάπτυξης συντε-

λούνται συνήθως εκεί όπου ο κόσμος είναι ευαισθητοποιημένος, έχει συνειδητοποιήσει τα προβλήματά του και επιπλέον έχει ανησυχίες για την ανάπτυξη του τόπου του και το μέλλον του. Αυτός ο κόσμος βρίσκεται σε φάση ωριμότητας να προχωρήσει σε μια οργάνωση του τόπου του. Από κει και πέρα, έγκειται στην Πολιτεία να εκτιμήσει σωστά αυτή την ωριμότητα και να ενισχύσει τις προσπάθειες των ανθρώπων αυτών να επιτύχουν ένα καλά οργανωμένο σχήμα που θα είναι σε θέση να επιτελέσει και να ολοκληρώσει την ανάπτυξή του.

Με δοσμένη την όποια διαφοροποίηση του χώρου της υπαίθρου, αυτά τα τοπικά θεσμικά όργανα-όργανα που θα έχουν προκύψει από την διαδικασία οργάνωσης του χώρου, όπως προαναφέρθηκε - θα πρέπει να εκφράζουν οικονομικά-κοινωνικά-πολιτιστικά- περιβαλλοντικά ενδιαφέροντα και ανησυχίες του χώρου τους. Κατά συνέπεια, όταν αναφέρεται κανείς σε θεσμικά όργανα που προωθούν ενδογενή ανάπτυξη, θα πρέπει να έχει υπόψη του ότι τα όργανα αυτά εκφράζουν πολλαπλούς στόχους, κάτι που είναι πολύ σημαντικό και αποτελεί την ειδοποιό διαφορά από μια σχετική τομεακή-κεντρικά σχεδιασμένη-παρέμβαση της Πολιτείας, ή του υπερεθνικού Οργανισμού (όπως είναι η Ε.Κ)

Εξειδίκευση: Κοινοτική Πρωτοβουλία L.E.A.D.E.R

Με αυτά τα ερεθίσματα, αυτές τις ανησυχίες, αυτές τις καινοτομίες ιδέες οργάνωσης του χώρου και προώθησης της τοπικής ευημερίας μέσω ολοκληρωμένων παρεμβάσεων, δεν είναι δύσκολο σε κάποιον να «συλλάβει» τη λογική και τη φιλοσοφία που διέπει την Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER. Οι δύο κεντρικοί πόλοι της «Νέας Κοινοτικής Φιλοσοφίας»-όπως αυτή εκφράζεται μέσα από τη Νέα Διαρθρωτική Πολιτική (Κ. 2052/88) είναι η ΟΜΑΔΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ και το ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ (Η Κοινοτική αυτή Πρωτοβουλία, ως γνωστό, τέθηκε κατ' εφαρμογή του άρθρου 11 του «Εκτελεστικού» Κοινοτικού Κανονισμού 4253/88 Εκτελεστικού, ως προς τον βασικό 2052/88).

Το πρώτο αφορά στην «οργάνωση του χώρου της

υπαίθρου» πάνω πλέον, όχι απλά στο κοινωνικό-οικονομικό υπόβαθρο με σεβασμό στο φυσικό-αρχιτεκτονικό-πολιτιστικό περιβάλλον, αλλά και κυρίως στο ΘΕΣΜΙΚΟ επίπεδο, **κάτι που για πρώτη φορά στον ευρωπαϊκό χώρο εισάγει τη μορφή της ΟΡΙΖΟΝΤΙΑΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ**, στην πλήρη έννοια της και με τη συμμετοχή του τοπικού πληθυσμού. Το δεύτερο εισάγει την έννοια της μεθοδικής «εκ των κάτω προς τα άνω» σχεδίασης παρεμβάσεων από τον ίδιο τον τοπικό πληθυσμό κατά τέτοιο τρόπο που να ανταποκρίνεται στις πραγματικές ανάγκες του χώρου μέσα στον οποίο βιώνει την καθημερινότητά του.

Μέσα από την αφαιρετική προσέγγιση και τα δύο αυτά θέματα αναπτύχθηκαν αρκετά ικανοποιητικά (κατά προσωπική άποψη) και αν κάτι θα μπορούσε να προστεθεί στις έννοιες της Ενεργοποίησης Ενδογενούς Δυναμικού, των τοπικών πρωτοβουλιών κ.λπ. αυτό θα αφορούσε μόνο πολύ συγκεκριμένες αναφορές, ειδικά στο θεσμικό μέρος, στην πράξη πλέον και την εφαρμογή: π.χ. πώς και κάτω από ποιο νομικό πλαίσιο οργανώθηκαν στην Ελλάδα (είτε στις άλλες χώρες - μέλη και περιοχές του στόχου 1 και του 5β). Οι ΟΜΑΔΕΣ λοιπόν αυτές στην Ελλάδα- που ας σημειωθεί υπέγραψαν τις συμβάσεις τους με το Υπουργείο Γεωργίας (ως Εθνικός Φορέας LEADER) οργανώθηκαν στη βάση της Ανώνυμης κερδοσκοπικής Αναπτυξιακής Επιχείρησης με ελάχιστο ποσό 30 εκ δρ., σε εταιρικές μερίδες που είναι μέλη προς τα ΤΕΔΚ, Ενώσεις Συνεταιρισμών, Α.Σ.Ο, Πολιτιστικούς Συλλόγους, τοπικά Καταστήματα ΕΛΚΕΠΑ-ΕΟΜΜΕΧ, Επιμελητηρίων κ.λπ. αλλά και ιδιώτες. Καθένας από τους φορείς αυτούς, είχε προσδιοριστεί επακριβώς το τι θα εκτελέσει και σε ποιο χρονικό διάστημα και με ποιες προθεσμίες θα το εκτελέσει. Μια Επιτροπή Παρακολούθησης μεικτή (από εκπροσώπους ΕΟΚ και Κράτους) παρακολουθεί σε τακτά χρονικά διαστήματα (π.χ. έξι μήνες) την πιστή τήρηση τόσο των εργασιών-έργων-μέτρων κ.λπ. που έχουν προταθεί στο κάθε Επιχειρησιακό Σχέδιο που είχε εγκριθεί από ΕΟΚ, όσο και του χρονοδιαγράμματος το οποίο οι ΟΜΑΔΕΣ έχουν αυτοδεσμευτεί να ακολουθήσουν. Η εκταμίευση των Κοινοτικών κονδυλίων (13,2 δις δρχ. συνολικά) έγινε με μια προκαταβολή της τάξης του 30% στην κάθε

ΟΜΑΔΑ (και αντίστοιχα ισόποση ίδια συμμετοχή) του αιτούμενου από τη κάθε μία για την εκτέλεση των έργων τους και τα υπόλοιπα με την πρόοδο των εργασιών και την υποβολή παραστατικών των εργασιών αυτών.

Βιβλιογραφικές παραπομπές του τμήματος 4.4

(1) Kenneth P. Wilkinson: «Community development and industrial policy» Research in rural sociology and development, vol (4), 1990

(2) Louca Katseli, «Economic integration in the enlarged economic community: structural ajustment on the greec economy (CERP LONDON 1989).

(3) M.O Cinneide: «Points on what rural areas are» (oral presentation in the First Inernatinal School of rural developmlent-University College Galway, Ireland), 1991

(4) Eliot Stern: «Institutional frameworks for rural development» (paper in the First Inernational School for rural development University College Galway, Ireland), 1991

(5) Wilheim Henrichsmeyer: «Sustainable rural development: objectives and constraints» (paper in University College Galway, Ireland)-1991

Κεφάλαιο 5

Η Πρόταση

5.1 Αναγκαιότητα και δεοντολογία

Τη «εγχείρημα» καταχώρισης «σημείων» της θεωρητικής σκέψης στη διαχρονική τους διάσταση - φτάνοντας μέχρι τα πολύ πρόσφατα θεωρητικά σχήματα (όπως αυτά καταγράφονται από τη διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία) - αν συνδυαστεί με την εμπειρική παρατήρηση υιοθέτησης/εφαρμογής τους στη πράξη, τόσο στο ευρωπαϊκό, όσο και τον διεθνή χώρο (όπως επίσης επιχειρήθηκε μέχρι τώρα να καταγραφούν, μέσα από κανόνες του «δέον γενέσθαι», σε αντιδιαστολή με την πραγματικότητα που διαχρονικά συντελείται **παρέχει την δυνατότητα των πρώτων εκτιμήσεων που με τη σειρά τους οδηγούν σε «πρώτα» συμπεράσματα: Τα συμπεράσματα είναι το «προαπαιτούμενο» διατύπωσης θέσεων και απόψεων, ΠΡΟΤΑΣΕΩΝ, πάνω στο συγκεκριμένο αυτό γνωστικό πεδίο**

Η Επιστήμη της «Λογικής» υποδείχνει πως αν και εφόσον το «δέσιμο» ανάμεσα στις διαπιστώσεις - εκτιμήσεις - συμπεράσματα και την ΠΡΟΤΑΣΗ είναι ορθό, τότε η ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ συνιστά τον κρίσιμο παράγοντα της συνολικής συλλογιστικής, ή κατ' άλλη διατύπωση:

- διαπίστωση ορθή, συνεπάγεται ΚΡΙΣΗ και ΠΡΟΤΑΣΗ ορθή, άλλως το «δέσιμο» η «αλληλουχία» της συλλογιστικής είναι λανθασμένη, οπότε χρήζει αναθεώρησης στην καθαρά νοητική και μεθοδολογική προσέγγιση Από κει και πέρα, είναι δυνατόν να έχει κανείς τα ακόλουθα «σενάρια», ή συνδυασμούς της «λογικής»
- **λανθασμένες διαπιστώσεις ΠΡΕΠΕΙ να οδηγούν σε λανθασμένα συμπεράσματα και άρα σε λανθασμένη πρόταση, άλλως, η μεθοδολογική προσέγγιση είναι αφ εαυτής λανθασμένη**

• ορθή διαπίστωση, με λανθασμένο συμπέρασμα και λανθασμένη πρόταση, πάλι συνεπάγεται λανθασμένη μεθοδολογική προσέγγιση

• λανθασμένη διάγνωση - λανθασμένο συμπέρασμα - λανθασμένη πρόταση, συνεπάγεται ΟΡΘΗ μεθοδολογική προσέγγιση

Θα πρέπει να αρκεστεί στα τρία αυτά και μόνο ενδεχόμενα, προκειμένου να **καταδείξει την ακολουθία, ή άλλως την «δεοντολογία» που θα πρέπει να χαρακτηρίζει μια οποιαδήποτε επιστημονική εργασία που επιδιώκει να έχει μείζονες αξιώσεις, όπως είναι μία Διδακτορική Διατριβή.**

Από κει και πέρα, το «λάθος» συνιστά την πιθανότητα που βρίσκεται «πλησιέστερα» στη βεβαιότητα, ενώ η «ορθότητα» είναι μάλλον η εξαίρεση:

Όσο και αν «ξενίζει» η παρατήρηση αυτή, έχει την λογική της ερμηνείας: **Από την «διάγνωση» και την «διαπίστωση», μέχρι την «κατάθεση» της ΠΡΟΤΑΣΗΣ, υπάρχουν μεθοδολογικά βήματα, με μια συνέπεια ακολουθία - αλληλουχία και δέσιμο μεταξύ τους - πάνω στη σχέση αίτιου - αιτιατού - σε τέτοιο βαθμό που να εισάγει τον σκεπτικισμό πως «οποιοδήποτε ελάχιστο λάθος στην οποιαδήποτε φάση είναι σε θέση να οδηγήσει σε λάθος συμπέρασμα και από εκεί σε «λάθος» πρόταση (υπό τον όρο, φυσικά, ότι η μεθοδολογική προσέγγιση «κινείται» σε επίπεδα «μαθηματικής λογικής, με την αυστηρότητα εκείνη που δεν επιδέχεται αμφισβήτηση)...»**

• Κατ' αρχήν η ορθή πρόταση **στηρίζεται στην ορθή διάγνωση της συγκεκριμένης κατάστασης (άλλως εμφανίζεται ως ελάχιστα ρεαλιστική και πραγματοποιήσιμη)**

• Η ορθή διάγνωση, με τη σειρά της, προϋποθέτει προσεκτική επιλογή των στοιχείων στα οποία στηρίζεται, επιστημονική ακρίβεια και αναλυτική «προδιάθεση» με στόχο την ολοκληρωμένη προσέγγιση (και όχι την μονόπλευρη που ενδέχεται να υπαγορεύεται από την οποιαδήποτε σκοπιμότητα, για να προκύψει «συμπέρασμα», ενδεχομένως επιθυμητό στον γράφοντα. Μια τέτοια μεροληπτική και σκόπιμη «προδιάθεση», ελάχιστα - κατά προσωπική άποψη - θα συνέβαλε στην προαγωγή της επιστημονικής σκέψης. (Ωστό-

σο, η διάγνωση, η εξέταση, ή ανάλυση μιας συγκεκριμένης κατάστασης - είτε ενός φαινομένου, είτε, ακόμα περισσότερο, μιας «τάσης», αφεαυτού τους εμπεριέχουν το «προσωπικό» που ξεκινά από την ιδεολογικό - φιλοσοφική δομή του καθενός και **το ζητούμενο, έτσι, είναι η προσπάθεια «ελαχιστοποίησης» του «λάθους» (που συνιστά και αυτό ένα από τα πλέον σημαντικά «δημιουργικά» στοιχεία της ανθρώπινης ύπαρξης. Κι αυτό, γιατί «προσφέρει» ερείσματα διαφοροποίησης, κατάθεσης διαφορετικών επιστημονικών θέσεων, που με τη σειρά τους «δημιουργούν τον ΔΙΑΛΟΓΟ μέσα από διαφοροποιημένες τεκμηριωμένες «θέσεις. Αυτός ακριβώς ο ΔΙΑΛΟΓΟΣ, που γίνεται με μοναδικό γνώμονα την επιστημονική «αλήθεια» και όχι την «εγωιστική» κυριαρχία, ή την «πεισματική»/ δογματική προσήλωση προάγει την σκέψη και αναβαθμίζει την επιστήμη):**

• Η διάγνωση και η προσεκτική συλλογή στοιχείων κατάλληλων για την «έρευνα» προϋποθέτουν με τη σειρά τους την πολύ προσεκτική **επιλογή της κατάλληλης «βιβλιογραφίας».** Κι αυτό, όχι μόνο επειδή υπάρχει πάντα ο κίνδυνος για τον όποιο ερευνητή να «ξεφύγει» του θέματος, αλλά γιατί αυτή η επιλογή του προσδιορίζει τη φύση και τη μορφή των στοιχείων εκείνων που είναι **απόλυτα αναγκαία για να καταδείξει το «φαινόμενο» ή να εξετάσει την «τάση»**

• Με τη σειρά της, η επιλογή της βιβλιογραφίας, παραπέμπει στη «φιλοσοφία» ή τη «λογική» που προτίθεται να υιοθετήσει ο ερευνητής. Υπάρχει λοιπόν ένα ολοκληρωμένο πλέγμα αλληλουχιών, τόσο σ' αυτή καθεαυτή τη «σύλληψη» όσο - κυρίως - στη μεθοδολογία της προσέγγισης, που συνιστά την «δεοντολογία» της όποιας ερευνητικής προσπάθειας. Όταν προηγούμενα έγινε αναφορά στην έννοια του «λάθους» για παράδειγμα, δεν θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί ότι αυτή καθεαυτή εισάγει την έννοια της «απόρριψης»: Απεναντίας, θα μπορούσε να γίνει αποδεκτή ως **μια διαφοροποιημένη δημιουργική έκφραση μιας «άλλης αντίληψης».** Η προηγούμενη εκτίμηση «εισάγει» τώρα την έννοια της «σύγκρισης», ως προς ένα σχήμα «ιδεατό» που συνιστά αυτό που αποκλήθηκε «δεοντολογία». Έτσι, το «λάθος» ή το «μη λάθος» εξετάζονται μέσα από την οπτική της σχετικότητας μάλλον, παρά μέσα από τον δογματισμό: Αν για κάποια

συγκεκριμένη αιτία/οπτική, μία πρόταση χαρακτηρίζεται ως «λάθος», είναι δυνατόν για μια άλλη οπτική να θεωρείται ως «μη λάθος», είτε ακόμα παραπέρα ως μία «δημιουργική διαφοροποίηση»

Προσωπική αντίληψη είναι ότι μια ερευνητική εργασία στο χώρο της καθαρά επιστημονικής σκέψης, αναδείχνεται μέσα από την τεκμηρίωσή της μάλλον και την αλληλουχία των συλλογισμών, από το σημείο της διάγνωσης (ή της πρόβλεψης) μέχρι το σημείο της διατύπωσης της συγκεκριμένης πρότασης.

Από κει και πέρα, τυχόν διαφοροποιήσεις οι οποίες εκτιμώνται ως «λάθη», ίσως θα πρέπει να επανεξετάζονται μέσα από την οπτική γωνία της δημιουργικής σύλληψης αντί να απορρίπτονται (χωρίς τουλάχιστον την τεκμηρίωση της απόρριψης). Απομένει πλέον η διευκρίνιση της έννοιας της «δεοντολογίας» και η «σχέση» της με το «λάθος». Το **μέτρον άριστον** συνιστά - κατά προσωπική άποψη - την «δεοντολογία» ενώ η όποια απόκλιση, συνιστά «λάθος».

Η παρατήρηση αυτή προσλαμβάνει ιδιαίτερη σημασία, όταν πρόκειται να εξετάσει κανείς προτάσεις, ή σκέψεις, ή και θέσεις που αφορούν «στρατηγικές», «πολιτικές», «τάσεις» που θα πρέπει κάθε φορά να συγκρίνονται μεταξύ τους, αλλά και μεταξύ αυτών με τις έννοιες «αναγκαιότητα», «δεοντολογία» και «προσαρμογή».

Η ΠΡΟΤΑΣΗ που επιχειρείται να καταγραφεί και που κατά τον υπογράφοντα στηρίζεται στο ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ - που προκύπτει ως συνισταμένη, αφ' ενός μεν της διαχρονικής εξέλιξης της θεωρητικής σκέψης, αφ' ετέρου δε, της διαχρονικής εξέλιξης «τάσεων» στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης - **στηρίζεται σ' αυτήν ακριβώς τη «λογική» που περιγράφηκε πιο πάνω.** Διορατικά, εντοπίζει κανείς εδώ μια «πιθανή» σύγκρουση εννοιών: «Αναγκαιότητα» και «Δεοντολογία» Το ιδεατό είναι η σύμπτωση. Ωστόσο, δεν είναι πάντα το ρεαλιστικό. Θα μπορούσε κανείς μάλιστα να υποστηρίξει ότι **στη πράξη συμβαίνει, συνήθως, το ακριβώς αντίθετο, καθώς η «Δεοντολογία» «εξαναγκάζεται» να συμβιβαστεί με την «Αναγκαιότητα» στο βαθμό που η αναπτυξιακή θεωρία ως αποδέκτη της έχει τον ίδιο τον Άνθρωπο και παράλληλα «αναπτύσσεται από τον Άνθρωπο: Είναι θεωρία «Ανθρωπο-**

κεντρική». Έτσι, το ζητούμενο είναι η αναζήτηση της «χρυσής τομής» ανάμεσα στις δύο έννοιες, έτσι που να επιτυγχάνεται η μέγιστη δυνατή προσέγγιση.

Η «σύνθεση» της θεωρητικής σκέψης με τις σύγχρονες τάσεις της λογικής/φιλοσοφίας με την πρακτική και την εφαρμογή παρέχουν χρήσιμα ερείσματα τεκμηρίωσης των συμπερασμάτων πάνω στα οποία στηρίζεται η συνολική πρόταση. Το έργο αυτό ούτε εύκολο είναι ούτε θα διεκδικούσε τον τίτλο του αλάθητου: Γιαυτό υποστηρίχτηκε πως το «λάθος» είναι συνηθέστερο, αλλά και παράλληλα το δημιουργικό στοιχείο στο βαθμό που συνιστά «διαφοροποιημένη» θεώρηση που θα μπορούσε να γίνει «δεκτή» προς συζήτηση/διάλογο, όχι όμως «απόρριψη» χωρίς τεκμηρίωση

Ίσως θα έπρεπε κανείς να δώσει μεγαλύτερη βαρύτητα στην μεθοδολογική αλληλουχία των «βημάτων» που «μεσολαβούν» από την διαπίστωση ενός φαινομένου (ή πολλών φαινομένων) μέχρι την εξαγωγή του συμπεράσματος και την διατύπωση της ΠΡΟΤΑΣΗΣ.

Η παρούσα εργασία επιχείρησε να «ενσωματώσει» περισσότερες της μιας, διαπιστώσεις και να αναλύσει περισσότερα του ενός θεωρητικά σχήματα με μοναδικό σκοπό να ελαχιστοποιήσει το πιθανό «λάθος» στην διαπίστωση, ή άλλως να εμφανίσει την μικρότερη δυνατή απόκλιση από αυτό που αποκλήθηκε «δεοντολογία», θεωρώντας το όλο σχήμα από πολλές και διαφορετικές οπτικές γωνίες, προτού να καταλήξει στην εξαγωγή συμπερασμάτων και την διατύπωση (με βάση τα συμπεράσματα αυτά) της συνολικής ΠΡΟΤΑΣΗΣ.

Από κει και πέρα η συνολική πρόταση αναλύεται σε μερικότερες, με βάση πάντα, τα συμπεράσματα που εξήγαγε από την όλη ερευνητική προσπάθεια. Ειδικότερα, η ΠΡΟΤΑΣΗ (αφού καταγραφούν τα συμπεράσματα) περιλαμβάνει επιμέρους προτάσεις σε θέματα:

- λογικής/φιλοσοφίας/«σύλληψης»
- αξιολόγησης των «τάσεων»
- στρατηγικής/θεσμικού πλαισίου
- πρακτικής αξιοποίησης τάσεων/στρατηγικής
- μεθοδολογίας/τυπολογίας περιοχών υπαίθρου (ως το παράρτημα)

5.2 ΤΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

5.2.1 **Γενική Παρατήρηση:**

«Λογικό ΕΝΔΙΑΜΕΣΟ» ανάμεσα στη ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΗ και την ΠΡΟΤΑΣΗ, το ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ δεν μπορεί παρά να συνοψίζει την ανάλυση συνθέτοντας τη «θεωρητική σκέψη» (μέσα από την δυναμική και διαχρονική της διάσταση) με την εμπειρική παρατήρηση και τις διαφαινόμενες τάσεις στρατηγικής της ανάπτυξης μέσα στον χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε λογικό προαπαιτούμενο έρεισμα αυτής της ίδιας της ΠΡΟΤΑΣΗΣ (που είναι ο τελικός στόχος)

Στα πλαίσια της «συνειρμικής ακολουθίας» η ανάλυση της οποίας επιχειρήθηκε στο τμήμα 5.1 της παρούσας αν και εφόσον οι μέχρι τώρα παρατηρήσεις, σχετικά με τις διαγραφόμενες τάσεις στο θεωρητικό και εμπειρικό πεδίο συνθέτουν ένα minimum προσέγγισης της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής δυναμικής και παράλληλα αν η σύνθεση και σύνδεση των επιμέρους παρατηρήσεων, εκτιμάται ότι έχει γίνει ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΑ κατά τρόπο που ελαχιστοποιεί την ύπαρξη «λάθους», ΤΟΤΕ (και μόνο τότε) το ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ (στη συμπυκνωμένη του έκφραση) θα πρέπει λογικά να είναι το εξής:

Η διαχρονική εξέλιξη της θεωρητικής σκέψης - μέσα από τη δυναμική της διάσταση - αντανακλώντας την διαχρονική εμπειρική παρατήρηση σε συνδυασμό με τις ταχύτατα μεταβαλλόμενες συνθήκες στην αγορά, τα πρότυπα σκέψης, τις τεχνολογικές κατακτήσεις - που συνοδεύτηκαν από κατακτήσεις «ποιότητα ζωής», «εργασιακού περίγυρου», «καταναλωτικών πρότυπων «ροής πληροφόρησης», «ενεργότερης συμμετοχής στην αναπτυξιακή διαδικασία» κ.λπ - οδηγούν στην εκτίμηση της ΜΕΤΑΘΕΣΗΣ του επίκεντρου θεώρησης της αναπτυξιακής διαδικασίας, από την «συσσώρευση» και την «μεγέθυνση» στον ΑΝΘΡΩΠΟ, νοούμενο όχι ως «οικονομική μονάδα», αλλά ως ένα σύστημα αξιών - δεξιοτήτων - ενδιαφερόντων και ΜΟΝΑΔΙΚΩΝ χαρακτηριστικών

Η τάση αυτή - με την παγκοσμιότητα που την χαρακτηρίζει - διατρέχει, στη σύγχρονη αναπτυξιακή αντίληψη, την κάθε δραστηριότητα (οικονομική - κοινωνική - πολιτιστική κ.λπ)

Μέσα από αυτήν οπτική (της ανθρωποκεντρικής θεώρησης) οι «πολιτικές» εμφανίζουν σήμερα μια «αναδιάταξη» και επαναιεράρχηση των προτεραιοτήτων τους (αν και θα πρέπει να επισημανθεί, μάλλον απρόθυμα, μάλλον φαινομενικά, κάτω από το βάρος της «κοινωνικής πίεσης») δίνοντας την έμφαση σε παράγοντες που είχαν αγνοηθεί προηγούμενα στους σχετικούς σχεδιασμούς («ποιότητα ζωής», «σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον», αναβάθμιση των μειονεκτικών και λιγότερο αναπτυγμένων «μικροχώρων», συγκράτηση τοπικών κοινωνιών με την» κοινωνική» παρέμβαση, έμφαση στην αυτενέργεια, τον συμμετοχικό σχεδιασμό της ανάπτυξης, την αυτοδιαχείριση, την «ανοικτή Δημοκρατία»

«Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ως ένα «ανοικτό σύστημα» που φιλοδοξεί να διαδραματίσει ρόλο «πρωταγωνιστούν» στην παγκόσμια «σκακιέρα» και τη διεθνή αγορά, ΕΙΝΑΙ ΥΠΟΧΡΕΩΜΕΝΗ ΝΑ ΛΑΒΕΙ ΣΟΒΑΡΑ ΥΠΟΨΗ ΤΙΣ ΔΙΑΓΡΑΦΟΜΕΝΕΣ ΑΥΤΕΣ ΤΑΣΕΙΣ: Χωρίς να παραγνωρίζονται οι «νέες πραγματικότητες» ως το αποτέλεσμα «εσπευσμένων (σκόπιμων) επιλογών» που προκάλεσαν τα δραματικά γεγονότα στην καρδιά της Ευρώπης, χωρίς να παραγνωρίζεται ακόμα, πως η ένταξη τριών ακόμα χωρών οριοθετεί το δίλημμα «διεύρυνση ή εμβάθυνση», η Ευρωπαϊκή Ένωση ΕΙΝΑΙ ΑΝΑΓΚΑΣΜΕΝΗ από τον διεθνή ανταγωνισμό, να ΕΜΒΑΘΥΝΕΙ τις σχέσεις, όχι απλά ανάμεσα στο Κράτη-Μέλη, αλλά κυρίως ανάμεσα στις επιμέρους περιοχές της Ευρώπης (νοούμενης ως ένα όλον), εφόσον επιλέγει την βελτίωση της ανταγωνιστικής της θέσης στη διεθνή αγορά.

Ο προηγούμενος συλλογισμός οδηγεί (ΑΥΤΟΜΑΤΑ στην επανεξέταση της συνολικής ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ της ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ, που αντανακλάται στην αναδιάταξη των «παραδοσιακών πολιτικών» της πρώην «Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας» είτε στην κατάργηση ορισμένων (καθώς δεν θα εξυπηρετούν πλέον τις νέες διαμορφούμενες συνθήκες - αντιλήψεις - τάσεις) και την ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΝΕΩΝ, στη θέση αυτών που τείνουν - εκ των πραγμάτων - να καταργηθούν.

Η σταδιακή «κατάργηση του συστήματος της επιχορηγούμενης γεωργίας» - απόρροια των πρόσφατων συμφωνιών GATT -

δημιουργεί ένα τεράστιο «κενό» στον κόσμο της υπαίθρου που αναζητά πλέον μια διαφορετική προσέγγιση «συγκράτησης στις εστίες του».

Η «νέα αντίληψη» αναπτυξιακής διαδικασίας, με επίκεντρο τη θεωρία του «αστικο - αγροτικού πρότυπου» και μεθοδολογικά του «εργαλεία» την συμμετοχή στο σχεδιασμό μετασχηματισμού της κοινωνίας, την «εκ των κάτω προς τα άνω προσέγγιση», την Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού, την αυτοδιαχείριση, με μείωση της κρατικής επιρροής», την ευαισθητοποίηση - εκπαίδευση - επιμόρφωση, την αυτενέργεια, την «καινοτόμο νοητική σύλληψη» κ.λπ. ΥΠΑΓΟΡΕΥΕΙ στην ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ την ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ, τοποθετώντας τον ΜΙΚΡΟΧΩΡΟ (βασικά ΥΠΑΙΘΡΟΥ) στο επίκεντρο της ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Μια τέτοιας μορφής και έκτασης ΑΝΑΔΙΑΤΑΞΗ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ, γίνεται φανερό πως δεν μπορεί να υλοποιηθεί μέσα από την εφαρμογή των έως τώρα «παραδοσιακών» πολιτικών (που σχεδιάστηκαν πριν από τριάντα χρόνια, με βάση τις συνθήκες και ανάγκες εκείνης της εποχής: Μέσα από την λήξη των παραδοσιακών Κοινοτικών Πολιτικών κυριολεκτικά ΑΝΑΔΥΕΤΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Η ΑΝΑΛΥΣΗ

Κρίθηκε σκόπιμο να προταχθεί το συνολικό ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ της εργασίας αυτής, στη «ΣΥΜΠΥΚΝΩΜΕΝΗ» του ΜΟΡΦΗ, έτσι ώστε να παρέχεται η ευχέρεια στον μελετητή (ή και τον αναγνώστη της εργασίας) να σχηματίσει εξαρχής μια «σφαιρική» εικόνα, του «που καταλήγει η έρευνα αυτή» είτε ακόμα να έχει μια σαφή αντίληψη των ΚΡΙΣΙΜΩΝ ΣΗΜΕΙΩΝ «ΤΟΜΗΣ» της Κοινοτικής Πολιτικής στη διαχρονική της πορεία, σύμφωνα πάντα με την προσωπική εκτίμηση που κάνει ο υπογράφων - εκτίμηση που κατά την γνώμη του έχει αρκούντως τεκμηριωθεί στα επιμέρους τμήματα και ενότητες της παρούσας.

Ωστόσο, η απλή παράθεση ενός συμπεράσματος που έχει προκύψει από την προσπάθεια της συνδυασμένης θεώρησης καταστάσεων - φαινομένων - τάσεων - αντιλήψεων μέσα στον

Κοινοτικό χώρο και της διαχρονικής/δυναμικής θεωρητικής σκέψης, ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΕΠΑΡΚΗΣ - κατά τον υπογράφοντα - να παράσχει την «πλήρη εικόνα» μιας πολύχρονης έρευνας και μάλιστα έρευνας που αφορά «τάσεις στρατηγικής στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως η παρούσα.

Κρίνεται σκόπιμο, κατά συνέπεια, να επιχειρηθεί μια περισσότερο **αναλυτική προσέγγιση** αυτών των συμπερασμάτων στα οποία καταλήγει η εργασία, με το σκεπτικό ότι **ένα γενικό συμπέρασμα θα πρέπει να αναλύεται σε μερικότερα συμπεράσματα, ανάλογα με το σκοπό που ενδέχεται να εξυπηρετούν στη διατύπωση της ΠΡΟΤΑΣΗΣ που είναι ο τελικός στόχος της κάθε ερευνητικής εργασίας. Από την άποψη αυτή, το γενικό συμπέρασμα, αναλύεται σε μερικότερα, καθώς οι «διαφοροποιημένες τάσεις» εξετάζονται και αναλύονται μέσα από διαφορετικές οπτικές γωνίες:**

φιλοσοφία/λογική

θεωρητική σκέψη

«τάσεις» μιας νέας ευρωπαϊκής αναπτυξιακής αντίληψης, με έμφαση τον μικροχώρο υπαίθρου

λειτουργία - θεσμικά

Πάνω στα αντίστοιχα «μερικά» συμπεράσματα, θεμελιώνονται οι επιμέρους προτάσεις της εργασίας αυτής, που, με τη σειρά τους **συνθέτουν την συνολική /τελική πρόταση της εργασίας.**

5.2.2 Φιλοσοφία - λογική

Η λογική της «τοπικής ανάπτυξης», αφετηρία της έχει την **ανθρωποκεντρική θεώρηση** της ανάπτυξης και κάτω από αυτό το πρίσμα εξετάζεται στο εναλλακτικό υπόδειγμα που προτείνεται στη παρούσα εργασία. Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ λαμβάνεται υπόψη, όχι απλά και μόνο σαν μία οικονομική μονάδα που παράγει συγκεκριμένο έργο κάτω από δοσμένες συνθήκες και μέσα σε συγκεκριμένο οικονομικό και κοινωνικό περίγυρο, **αλλά σαν μια οντότητα, μια προσωπικότητα (με τις όποιες ιδιότητες - θετικές ή αρνητικές) που λειτουργεί και παράγει έργο μέσα από τη ΔΥΝΑΜΙΚΗ διάσταση της ύπαρξής του, σ' ένα περίγυρο συνεχώς μεταβαλλόμενο και όχι στατικό, εκ των προτέρων δοσμένο.**

Η διαφορά των δυο έγκειται στο ότι, ενώ στην πρώτη περίπτωση του αποδίδεται **ένας ρόλος «μηχανιστικός» στη δεύτερη - την εναλλακτική - περίπτωση, ο ρόλος του είναι καθοριστικός στη διαμόρφωση αυτού του περίγυρου μέσα στον οποίο αναπτύσσει την λειτουργία του** (οποιοδήποτε και αν είναι αυτή)

Μόνο μέσα από αυτή την οπτική γωνία, θα μπορούσε να γίνει αναφορά - με την ουσιαστική έννοια - στον όρο «τοπική ανάπτυξη»

Προχωρώντας παραπέρα, θα πρέπει κανείς να εκτιμήσει το είδος και την ποιότητα της δημιουργικής συνεισφοράς μέσα σ' **ένα πλαίσιο αξιών, μιας δοσμένης κοινωνίας ενός συγκεκριμένου πολιτισμού** : Εκείνο το οποίο σε μια συγκεκριμένη ιστορική συγκυρία, συγκεκριμένου πολιτισμού θα μπορούσε να θεωρείται ως το «καλό», ενδεχόμενα κάτω από μια άλλη ιστορική συγκυρία και κάτω από άλλες συνθήκες, να θεωρείται ότι δεν ανταποκρίνεται στα κριτήρια, τις «προδιαγραφές» του πρώτου. Από κει και πέρα, τίθεται το πρόβλημα του προσδιορισμού ενός συγκεκριμένου **«συστήματος αξιών»** μέσα από το οποίο θα πρέπει να θεωρηθεί η κάθε έννοια που χρησιμοποιείται και ιδιαίτερα ο όρος **«ανάπτυξη»**

Στο βαθμό που τα συστήματα αξιών αποτελούν ανθρώπινες «κατασκευές» και όχι δογματικές θέσεις που «έχουν δοθεί»

εξεταστέο το αν οι κατασκευές αυτές έχουν μια καθολικότερη αποδοχή, ή όχι. Στα πλαίσια αυτά, για παράδειγμα, αν οι γρήγοροι ρυθμοί εκβιομηχάνισης μιας χώρας, είτε η συσσώρευση κεφαλαίου αποτελούσαν «όρους» ανάπτυξης στις προηγούμενες δεκαετίες, **σήμερα γίνεται καθολικά αποδεκτή η άποψη ότι «ανάπτυξη» και «ποιότητα ζωής» δεν μπορούν να αποτελούν δύο ξεχωριστές και ανεξάρτητες μεταξύ τους έννοιες, αλλά θα πρέπει να αποτελούν συνιστώσες μιας και της αυτής «φιλοσοφικής θεώρησης.»** Ωστόσο, θα πρέπει να παρατηρήσει κανείς τη σημαντική απόκλιση της πρακτικής από τις θεωρητικές αυτές κατασκευές και δοξασίες. Κάνοντας την προσωπική τοποθέτηση - στο βαθμό που αυτό είναι εφικτό - θα πρέπει να επισημανθούν δύο θεμελιακές θέσεις, κάτω από το πρίσμα των οποίων προτείνεται στην παρούσα εργασία **το υπόδειγμα της εναλλακτικής αναπτυξιακής προσέγγισης** μένοντας πάντα στη φιλοσοφική της διάσταση:

Α) **Κεντρικός άξονας, αφετηρία και σκοπός της αναπτυξιακής διαδικασίας ΔΕΝ μπορεί να είναι άλλο από την βελτίωση των συνθηκών ζωής αυτού του ίδιου του ΑΝΘΡΩΠΟΥ.**

Β) **Η όποια αναπτυξιακή προσέγγιση ΔΕΝ μπορεί να βρίσκεται πέραν ή έξω από την διαδικασία που ή ίδια η ΦΥΣΗ, ή άλλως οι ΦΥΣΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΕΣ, υπαγορεύουν.**

Η τοποθέτηση αυτή, ασφαλώς και δεν στερείται ερεισμάτων. **Όσον αφορά την πρώτη** από τις θέσεις αυτές που διατυπώθηκαν, εκτιμάται ότι ήδη έχουν δοθεί ορισμένες μεν πλην όμως σαφείς και συγκεκριμένες εκτιμήσεις και διαπιστώσεις της κλασικής πλέον θεωρητικής οικονομικής σκέψης, ή συνισταμένη των οποίων φαίνεται να οδηγεί στην **ανθρωποκεντρική θεώρηση της αναπτυξιακής διαδικασίας Όσον αφορά την δεύτερη από τις θέσεις που διατυπώθηκαν πιο πάνω, τόσο η σύγχρονη θεωρητική σκέψη, όσο κυρίως η εμπειρική παρατήρηση φαίνεται να συναινούν ότι η όποια παρέμβαση στο χώρο, έχει την υποχρέωση να σεβαστεί το φυσικό περιβάλλον τη φυσική «εξέλιξη» του χώρου αυτού, τα οικοσυστήματα της ευρύτερης περιοχής.**

Η οποία παρέκκλιση από τη φυσική διαδρομή, συνεπάγεται ένα «κόστος» που είναι μεγαλύτερο όσο υψηλότερος είναι

ο βαθμός της παρέκκλισης αυτής, με άμεσες επιπτώσεις στον άνθρωπο, στο όνομα του οποίου επιχειρείται η ανάπτυξη.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια και αυτή τη λογική εξετάζονται πιο κάτω οι επιμέρους συνιστώσες που συνθέτουν τον όρο «ανάπτυξη»

5.2.3. Θεωρητική σκέψη - Στρατηγική

Στρατηγική θεώρηση της «περιφέρειας»

Α) «Αναπτυγμένες» και «Υποανάπτυκτες» Περιφέρειες

Η διερεύνηση του χαρακτήρα «αναπτυγμένων» και «υποανάπτυκτων περιφερειών συνδέεται με την εξέταση των βασικών θεωρητικών προσεγγίσεων για την εν γένει διαμόρφωση του χώρου, τους παράγοντες ανάπτυξης του χώρου - με ιδιαίτερη έμφαση σ' εκείνους που αφορούν στο σχηματισμό **χωρικών ασυμμετριών - καθώς επίσης και με την προσπάθεια αναζήτησης των γενεσιουργών αιτίων στις αλληλεξαρτήσεις του χώρου αλλά και της αναπτυξιακής διαδικασίας, στο σύνολό της. Βασικό στοιχείο/ στόχος αυτής της διαδικασίας:**

- **ήταν** η «οικονομική διεύρυνση», αποκλειστικά και μόνο.
- **είναι** η οικονομική - κοινωνική κ.λπ ευημερία του τοπικού πληθυσμού και η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής του.

Ιδιαίτερα κρίνεται σκόπιμη η έμφαση στην αναζήτηση των **γενεσιουργών αιτίων** στις αλληλεξαρτήσεις που δημιουργούνται μέσα στο χώρο, με το σκεπτικό ότι **η εμπειρική παρατήρηση διαπιστώνει ΑΔΥΝΑΜΙΑ ανάλυσης των προβλημάτων των αναπτυσσόμενων «περιφερειών» (με την ευρεία του όρου έννοια), ή χωρών, με εκείνα τα θεωρητικά εργαλεία που προέκυψαν από την ιστορική εμπειρία των αναπτυγμένων, σήμερα, χωρών/ ή περιφερειών.**

Κατ' αρχήν, «ανάπτυξη» και «υποανάπτυξη» είναι έννοιες σχετικές που προϋποθέτουν την ύπαρξη πιο αναπτυγμένων οικονομιών, οι οποίες θέτουν το «αναπτυξιακό πρότυπο» Η εμπειρική παρατήρηση των χωρών (ή περιοχών) που σήμερα είναι αναπτυγμένες, έδειξε ότι η έννοια του «αναπτυξιακού

πρότυπου» συνδέεται με «**... μακροχρόνια αύξηση του εθνικού εισοδήματος που οφείλεται στη συσσώρευση κεφαλαίου, τις επενδύσεις, την πλήρη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και συνοδεύεται από αλλαγές στην τεχνική και την οργάνωση της παραγωγής, καθώς και από ευρύτερη αναπροσαρμογή των θεσμών μιας κοινωνίας σε νέες λειτουργίες...**»

Ιστορικά, η διαδικασία αυτή αναπτύχθηκε στο χώρο της Δυτικής Ευρώπης από τα τέλη του 18ου αιώνα, μέχρι και τις αρχές του 19ου και συνθέτει μια ολόκληρη περίοδο οικονομικής ανάπτυξης πιο γνωστής ως «περιόδου εκβιομηχάνισης» Ο Meir επισημαίνει ότι η η εμπειρία αυτή υπήρξε χωρίς προηγούμενο στη διεθνή οικονομία, αλλά εξαιρετικά επιλεκτική στη διάταξή της στο χώρο..» Η επισήμανση της **«επιλεκτικότητας της διάταξης της αναπτυξιακής εμπειρίας στο χώρο»** ε ι σ ά γ ε ι αυτόματα **ΔΙΑΚΡΙΣΗ** των περιφερειών σε **«αναπτυγμένες» και «μη αναπτυγμένες»**, με πλήθος περαιτέρω επιπτώσεων, που απορρέουν από αυτή τη διάκριση.

Μια από τις επιπτώσεις αυτές, επιλεκτικά αναφερόμενη, έχει να κάνει με την **μετακίνηση/ μετανάστευση** του Εργατικού Δυναμικού από τις «μη αναπτυγμένες» (χώρες προέλευσης) προς τις «αναπτυγμένες» (χώρες υποδοχής) Εργατικού Δυναμικού.

Όπως παρατηρεί η Ήρα-Εκμε Πουλοπούλου η «κίνηση» αυτή βρίσκεται μέσα στα πλαίσια της «λογικής» της συμπεριφοράς «ορισμένων φυσικών φαινομένων, όπου υπάρχει **διαφορά δυναμικού** που προκαλεί την κίνηση ενός σώματος από το ένα σημείο στο άλλο: Διαμορφωμένες θεωρίες ήδη ερμηνεύουν, ή προσπαθούν να ερμηνεύσουν την κίνηση αυτή....»

Παρ' όλες τις διαφορές που εμφάνισαν οι «λογικές» των ερμηνειών αυτών (η **μαρξιστική**, που ερμηνεύει την κίνηση του προλεταριάτου, τόσο στο εσωτερικό της χώρας, όσο και διεθνώς, η **θεωρία «μητρόπολη - περιφέρεια»** που ουσιαστικά αποτελεί ανάπτυγμα της προηγούμενης και η **νεοκλασσική** που αποδίδει το φαινόμενο της κίνησης Εργατικού Δυναμικού στην ανάπτυξη μιας αγοράς που λειτουργεί ελεύθερα και τείνει αυτόματα στην αποκατάσταση, σε ένα ανώτατο επίπεδο,

μιας συνεχώς διαταρασσόμενης ισορροπίας) διαπιστώνεται **σύγκλιση αυτών των ερμηνειών πάνω στα στοιχεία εκείνα που η θεωρία «μητρόπολη - περιφέρεια» θεωρεί θεμελιώδη, ήτοι:**

• οι χώρες προέλευσης είναι υποανάπτυκτες ή αναπτυσσόμενες **αγροτικές**, ενώ οι χώρες υποδοχής είναι αναπτυγμένες **βιομηχανικές**, ή βρίσκονται στη φάση της **ταχείας οικονομικής ανάπτυξης**.

• οι χώρες προέλευσης είναι παραγωγοί γεωργικών προϊόντων, είτε πρώτων υλών, ενώ οι χώρες υποδοχής είναι καταναλωτές.

• η αύξηση του φυσικού πληθυσμού είναι μικρή στις χώρες υποδοχής - και χωρίς προοπτικές μεταβολής των δημογραφικών αυτών τάσεων - και μεγάλη στις χώρες προέλευσης.

• στις χώρες υποδοχής διαπιστώνεται μεγάλη **προς τα άνω (κοινωνική - επαγγελματική) κινητικότητα του εγχώριου Ε.Δ,** ενώ στις χώρες προέλευσης τα άτομα δέχονται να απασχοληθούν **εκτός του χώρου τους, κάτω απο την οικονομική και κοινωνική πίεση σ' αυτό.**

• στις χώρες υποδοχής υπάρχει ευχερέστερη απορρόφηση Ε.Δ και περισσότερο προσαρμοσμένη στο εθνικό τους εκπαιδευτικό σύστημα, σε αντίθεση με τις χώρες προέλευσης.

Ωστόσο, οι διαπιστωμένες αυτές διαχρονικά τάσεις, από μόνες τους δεν υπήρξαν ικανές - αν και αναγκαίες - για την μετακίνηση του Ε.Δ: Υπήρχε πάντα μια ιστορική συγκυρία που προσδιόριζε την αναγκαιότητα της μετακίνησης. Αυτή η συγκυρία λειτουργώντας μέσα στο πλαίσιο της σχέσης εξάρτησης ανάμεσα στους δύο χώρους, οριοθετήθηκε από **μεταβολές στον καταμερισμό της εργασίας στο διεθνές επίπεδο, δημιουργώντας έτσι τις τάσεις μετακίνησης Ε.Δ.**

«Επιλεκτικότητα της διάταξης» της αναπτυξιακής εμπειρίας στο χώρο, με ορατή συνέπεια την **διάκριση του διεθνούς χώρου σε περιφέρειες «αναπτυγμένες» και «μη αναπτυγμένες»** σε σχέση πάντα με δοσμένα οικονομικά (και κοινωνικά) κριτήρια, **συνθέτουν το θεωρητικό, αλλά και εμπειρικό υπόβαθρο της αναλυτικής προσέγγισης του όρου «ανάπτυξη»**

Όσον αφορά τον όρο «περιφέρεια» που χρησιμοποιείται στην παρούσα εργασία, αυτός, μπορεί να λαμβάνεται κάτω

από διαφορετικές έννοιες και οπτικές γωνίες: **Μια χωρική ενότητα με λειτουργική συνάφεια και συγκεκριμένη κοινωνική δομή ΜΠΟΡΕΙ να συνθέτει την έννοια της «περιφέρειας» (αλλά όχι μόνο)** Η έννοια της «περιφέρειας» ως αναλυτικό εργαλείο φαίνεται να έχει μεγαλύτερη σημασία στον **εντοπισμό των σχέσεων εκείνων που καθορίζουν τις διαφοροποιήσεις του χώρου: Αυτές ακριβώς οι διαφοροποιήσεις μπορούν να ερμηνεύουν καλύτερα την ανάλυση ορισμένων φαινομένων, χωρίς να είναι αναγκασμένος ο όποιος μελετητής να «προστρέχει» σε «στείρους» γεωγραφικούς - διοικητικούς προσδιορισμούς χωρικών ενοτήτων.**

Από τη στιγμή που - έστω επιγραμματικά - οριοθετείται η έννοια της «περιφέρειας» (που ας σημειωθεί, μπορεί, ως διοικητική ενότητα να είναι μία χώρα ολόκληρη), το επόμενο μεθοδολογικό βήμα είναι να επιχειρηθεί να εντοπιστούν τα βασικά εκείνα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που προσδιορίζουν μια περιφέρεια ως «αναπτυγμένη» ή «μη αναπτυγμένη». Ιστορικά, ορισμένες «αναπτυσσόμενες» - στα τέλη του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου - χώρες, που είχαν **συνδεθεί με την διεθνή αγορά** είχαν επιτύχει υψηλούς ρυθμούς αύξησης του εισοδήματος που αποτελούσε τον κύριο δείκτη ανάπτυξης. Ωστόσο, και εκεί θα μπορούσε να επισημανθεί το στοιχείο του «δυαδισμού», με έναν τομέα οικονομικής δραστηριότητας **υπεραναπτυγμένο, ενώ οι υπόλοιποι παρέμεναν σε χαμηλά επίπεδα ανάπτυξης** Ο Higgins «προχωρεί» παραπέρα στις εμπειρικές του παρατηρήσεις, επισημαίνοντας την **ύπαρξη, στις αναπτυσσόμενες χώρες, μιας τουλάχιστον ΜΕΓΑΛΗΣ ΠΟΛΗΣ με έντονα τα χαρακτηριστικά της σύγχρονης τεχνολογικής εξέλιξης και λειτουργίας, όπου διαφαίνεται το στοιχείο της «αντιγραφής» των αναπτυγμένων μεγαλουπόλεων.**

Η διάκριση ανάμεσα «στον μοντέρνο» τομέα της οικονομίας και τον «παραδοσιακό» είναι ήδη γνωστή στην οικονομική φιλολογία **προκαθορίζοντας τον βαθμό, αλλά και το είδος ανάπτυξης στον συγκεκριμένο χώρο.** Συνήθως, ο «μοντέρνος» τομέας είναι εκείνος που ναι μεν συνεισφέρει σημαντικά στην διαμόρφωση του Α.Ε.Π, πλην όμως **«δημιουργεί» και αναπαράγει και το μεγαλύτερο ποσοστό στο «κοινωνικό κόστος» του**

ευρύτερου χώρου, εκφρασμένο σε όρους ανεργίας, υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος κ.λπ. Ωστόσο, σε μια οικονομία με ικανοποιητικό βαθμό ανάπτυξης του «μοντέρνου» τομέα της, αλλά με παραδοσιακές δομές απασχόλησης και οργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας και «παράλληλη» λειτουργία του «παραδοσιακού» τομέα, **σε καμιά περίπτωση δεν μπορεί να υποστηριχτεί ότι έχει σημειωθεί ΑΝΑΠΤΥΞΗ στο σύνολό της.**

Από την άλλη, η επιλεκτική διάταξη της ανάπτυξης στο διεθνή χώρο, συνεπάγεται κατ' ανάγκη ότι **υπάρχουν χώρες περιοχές ή περιφέρειες γενικότερα «υποανάπτυκτες»** Η έννοια της «υποανάπτυξης» δεν είναι δυνατόν να τεθεί σε συγκεκριμένα πλαίσια **προσδιορισμού**: Δεν υπάρχει τυπική περίπτωση υποανάπτυκτης περιφέρειας, ούτε «δείκτες υποανάπτυξης». Μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι στις χώρες αυτές, περισσότερο από το 50% του πληθυσμού διαβιώνει σε μια κατάσταση στέρησης και απόλυτης φτώχειας εκφρασμένης σε όρους πολύ χαμηλού επίπεδου εισοδήματος, ποιότητας ζωής κ.λπ.

Ωστόσο και ο «ορισμός» αυτός - αν υποτεθεί ότι γίνεται ως ένα βαθμό αποδεκτός - δεν είναι σε θέση αφ' εαυτού να οριοθετήσει την έννοια της «υποανάπτυξης». Ο μελετητής που θα ασχοληθεί με το θέμα θα πρέπει να έχει στη διάθεσή του στοιχεία **κατανομής του συνολικού εισοδήματος της περιφέρειας** (με όποια έννοια, γεωγραφική, λειτουργική κ.λπ γίνεται αποδεκτή), και ακόμα στοιχεία **ποιότητας ζωής** του τοπικού πληθυσμού (επίπεδο παιδείας, ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης συνεργασίας κ.λπ) Εξάλλου, υπάρχουν σοβαρές αμφισβητήσεις σχετικά με το πως «υπολογίζεται» το εθνικό εισόδημα μιας χώρας και ακόμα περισσότερες, όταν πρόκειται για το εισόδημα «στενότερης» γεωγραφικής, ή οικονομικής περιφέρειας, με την έννοια ότι **δεν υπάρχει γενικά αποδεκτή μέθοδος υπολογισμού των στοιχείων που προσμετρούνται προκειμένου να οριστεί το «συνολικό εισόδημα».**

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, αντίθετα ίσως από τις άλλες οικονομικές έννοιες, οι έννοιες **«ανάπτυξη και «υποανάπτυξη» οριοθετούνται μέσα από μια γενικότερη θεώρηση που συνδυάζει καθαρά οικονομικά στοιχεία με στοιχεία «κοινωνικής ευημερίας» του μεγαλύτερου τμήματος του πληθυσμού της περιφέρειας.**

Ίσως, ο πιο σημαντικός «δείκτης» ανάπτυξης - υποανάπτυξης θα πρέπει να αναζητηθεί **στον συσχετισμό αναπτυξιακής διαδικασίας με τις διαρθρωτικές μεταβολές που συντελούνται στο συγκεκριμένο χώρο και ιδιαίτερα στις ΓΕΝΕΣΙΟΥΡΓΕΣ ΑΙΤΙΕΣ του συσχετισμού αυτού που βρίσκονται ήδη σε μια ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ. Από κει και ύστερα, θα πρέπει να εντοπιστούν σχέσεις και αλληλοεπιδράσεις ανάμεσα στις συγκεκριμένες διαδικασίες ανάπτυξης και τις διαρθρωτικές μεταβολές που συντελούνται στον συγκεκριμένο τόπο.** Σύμφωνα με την κρίση αυτή, **οι διορθωτικές μεταβολές** που συντελούνται **στο συγκεκριμένο χώρο, φαίνεται ότι συνθέτουν τον κρίσιμο παράγοντα της όλης αναπτυξιακής διαδικασίας.**

Μέσα από αυτό το πρίσμα πρέπει να εξετάζονται ορισμένοι βασικοί οικονομικοί δείκτες, όπως για παράδειγμα, η κατανομή του εισοδήματος, ανάμεσα στο τοπικό πληθυσμό, οι επενδύσεις που γίνονται στον τόπο αυτό (σε συσχετισμό με την συνεισφορά τους στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία), η διάρθρωση της απασχόλησης κ.λπ, αλλά και οι κοινωνικοί δείκτες, όπως «επίπεδο εκπαίδευσης» του τοπικού πληθυσμού αυτού, η «ψυχαγωγία» του και άλλα.

Αναφερόμενοι στην **διάρθρωση των επιμέρους τομέων της τοπικής οικονομίας και τις μεταβολές τους** αναμφίβολα γίνεται ειδική αναφορά στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των διαφόρων τομέων και ειδικότερα **το πόσο «χαλαρές» ή όχι είναι οι «συνδέσεις» μεταξύ των τομέων αυτών της τοπικής οικονομίας:** Είναι περίπου προφανές ότι η αναπτυξιακή διαδικασία ενός τόπου επιταχύνεται τόσο περισσότερο, όσο «στενότεροι» είναι οι δεσμοί μεταξύ των επιμέρους τομέων της τοπικής οικονομίας. Αυτό, με την σειρά του οδηγεί στη σκέψη ότι τυχόν παρέμβαση σε έναν τομέα της τοπικής οικονομίας μπορεί και πρέπει να έχει **άμεσες και πολλαπλασιαστικές επιδράσεις στην τοπική οικονομία, νοούμενη ως σύνολο.** Αντίθετα, η παρεμβατική προσπάθεια «αδυνατίζει» στην περίπτωση της διαπιστωμένης «χαλαρότητας» τομέων και κλάδων της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας. Σ' αυτήν ακριβώς την περίπτωση, η παρεμβατική προσπάθεια θα πρέπει να είναι πολύπλευρη, καλύπτοντας όλους τους τομείς της τοπικής οικονομικής

δραστηριότητας του μειονεκτικού χώρου.

Ένας άλλος σημαντικός δείκτης διάκρισης μιας περιφέρειας σε «αναπτυγμένη» ή «μη αναπτυγμένη» που αναφέρεται «παραδοσιακά» πλέον στη σχετική με το θέμα βιβλιογραφία, έχει να κάνει με τον επικρατούντα τομέα της οικονομίας της συγκεκριμένης περιφέρειας (χώρος, περιοχής κ.λπ). Έχει επικρατήσει η άποψη ότι αν ο «κυριαρχικός» τομέας οικονομικής δραστηριότητας μιας περιοχής είναι ο πρωτογενής (ιδιαίτερα, ο γεωργικός) τότε η περιοχή αυτή μπορεί να θεωρείται ως «υπανάπτυκτη», ενώ αντίθετα, αν επικρατεί ο βιομηχανικός τομέας, η περιοχή θεωρείται αναπτυγμένη: Υπάρχουν πολλοί τρόποι να διαπιστώσει κανείς και να εντοπίσει τον κυριαρχικό τομέα της τοπικής οικονομικής δράσης: Για παράδειγμα, αν το μεγαλύτερο μέρος του Ενεργού τοπικού πληθυσμού απασχολείται στη γεωργία, και αποκομίζει το μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματός του από την ενασχόληση στον τομέα αυτόν της τοπικής αυτονομίας, μπορεί κανείς να θεμελιώσει επιχειρήματα σοβαρά, στην εκτίμησή του ότι η περιοχή αυτή είναι υποανάπτυγμένη. Συμπερασματικά, ΛΟΓΙΚΗ - ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ «περνώντας» μέσα από πολύπλοκους συλλογισμούς (αναπτυγμένη - υποανάπτυκτη περιφέρεια, δυαδισμός, επιλεκτική διάταξη της ανάπτυξης, αναπτυξιακή διαδικασία, μετασχηματισμός, δυναμική διάσταση, περίγυρος - φυσικό περιβάλλον, χωρική ασυμμετρία, «μεγέθυνση» - «συσσώρευση», «αλληλεξάρτηση», «μητροπολιτικό κέντρο - περιφέρεια», δείκτες ανάπτυξης, «περιοχές φτώχειας» κ.λπ ΣΥΓΚΛΙΝΟΥΝ σε ΕΝΑ ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΣΧΗΜΑ, που σηματοδοτεί ΤΑΣΕΙΣ αναπτυξιακής ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ, μέσα στο χώρο της ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ:

Καθώς προχωρεί η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση - όχι μόνο στον Οικονομικό, αλλά και τον πολιτικό - αμυντικό και τομέα εξωτερικής πολιτικής (αν βέβαια κάτι τέτοιο θα μπορέσει να επιτευχθεί και αν η ίδια η Ενωμένη Ευρώπη επιλέξει κάποια δοσμένη στιγμή την «εμβάθυνση» παράλληλα με την «διεύρυνση» (α' επιλογή) τότε είναι ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΑΠΟ ΒΕΒΑΙΟ πως οι εσωτερικές τάσεις και τριβές, λειτουργώντας και κάτω από την κοινωνική πίεση - πολύ μάλιστα περισσότερο, μετά την

«αποδοχή» περιορισμού των γεωργικών επιχορηγήσεων στα πλαίσια «συμμόρφωσης» των επιταγών των συμφωνιών GATT - ΘΑ ΙΣΟΡΡΟΠΗΣΟΥΝ σε μια εντελώς νέα ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: Επίκεντρο αυτής της «νέας αναπτυξιακής στρατηγικής», μέσα από την καθολικά αποδεκτή πλέον «ανθρωποκεντρική της θεώρηση δεν θα είναι η χώρα - μέλος, ούτε καν η «περιφέρεια»

Θα είναι ο «ΜΙΚΡΟΧΩΡΟΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ» που φαίνεται να προσεγγίζει τον ΑΝΘΡΩΠΟ ΥΠΑΙΘΡΟΥ - τον οποίο ΘΕΛΕΙ να συγκρατήσει στις εστίες του για οικονομικούς και όχι μόνο, λόγους, αναδιατάσσοντας τις ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ που απορρέουν από τη νέα αυτή ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ θεώρηση.

Θα πρέπει κανείς να θεωρήσει τις έως τώρα παραδοσιακές πολιτικές ως «ξεπερασμένες», ακριβώς επειδή δεν φαίνεται ΣΗΜΕΡΑ να εκπληρώνουν τις επιμέρους αποστολές που είχαν όταν θεσμοθετήθηκαν. Επιπλέον, οι διεθνείς συγκυρίες, οι διεθνείς συνθήκες και συμφωνίες, αλλά και οι κοινωνικές πιέσεις από το Εργατικό Δυναμικό, φαίνεται ΝΑ ΑΝΤΙΣΤΡΕΦΟΥΝ στην κυριολεξία τις λογικές πάνω στις οποίες στηρίχτηκαν οι μέχρι τώρα στρατηγικές και πολιτικές.

Νέες συνθήκες, νέες ισορροπίες, αναδιάταξη συσχετισμών και «επιρροών», σε συνδυασμό με τις ταχύτατες τεχνολογικές εξελίξεις δημιούργησαν διαχρονικά ένα «νέο πλαίσιο» θεώρησης και λειτουργίας, που φαίνεται να μην επιδέχεται πλέον αμφισβήτηση.

Νέες συνθήκες, νέες ισορροπίες, αναδιάταξη συσχετισμών και «επιρροών», σε συνδυασμό με τις ταχύτατες τεχνολογικές εξελίξεις δημιούργησαν διαχρονικά ένα «νέο πλαίσιο» θεώρησης και λειτουργίας, που φαίνεται να μην επιδέχεται πλέον αμφισβήτηση.

Μέσα από τη νέα αυτή λογική αναδύονται ΝΕΑ ΜΟΡΦΙΚΑ ΣΧΗΜΑΤΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΩΝ, το σημαντικότερο των οποίων θα είναι- με μαθηματική ακρίβεια, το ΣΧΗΜΑ μια νέας ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ της ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

5.2.4. Ενδείξεις των διαφαινόμενων τάσεων της ευρωπαϊκής αναπτυξιακής ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ: «Στροφή» προς τις πολιτικές ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Αν και η «πολιτική ρευστότητα» στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο -στη δοσμένη χρονική στιγμή, που επιχειρείται συμπερασματικά η σύνθεση πολύχρονων παρατηρήσεων - διαπιστώσεων - εκτιμήσεων της ευρωπαϊκής δυναμικής της ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ της ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ κάθε άλλο παρά θα βοηθούσε στην προσπάθεια του «συγκερασμού» στο βαθμό που η όλη «εικόνα» της Ενωμένης Ευρώπης μάλλον ΔΕΝ προσφέρεται σήμερα σε αναλυτικές και συνθετικές εμβαθύνσεις, ωστόσο, ορισμένα από τα στοιχεία της δυναμικής αυτής θα μπορούσαν να καταγραφούν, παρέχοντας μια πρώτη «βάση» προσανατολισμού της σκέψης, πάνω στο συγκεκριμένο πεδίο ανάλυσης

Σύμφωνα, λοιπόν, με τα όσα εκτέθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας ερευνητικής εργασίας, ΥΠΑΡΧΕΙ, αδιαφιλονίκητα, μία πορεία, ένας στόχος, μία πρακτική, μία μεθοδολογική προσέγγιση της συνολικής αναπτυξιακής στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τα βασικά στοιχεία της οποίας, μάλλον δύσκολα, τώρα (με τις επιμέρους διεργασίες να έχουν προχωρήσει σημαντικά) να παρατηρηθεί απόκλιση, παρά μόνο σε οριακά μάλλον σημεία, είτε σε συγκεκριμένες καταληκτικά χρονικά σημεία τεθέντων χρονοδιαγραμμάτων/ βημάτων υλοποίησης συμφωνημένων διαδικασιών.

Στα πλαίσια της «συνειρμικής ακολουθίας», τα επιμέρους συμπεράσματα αυτής της εργασίας, δεν μπορούν παρά να συνοψίζουν και να συμπυκνώνουν τις εκτιμήσεις και τις διαπιστώσεις που καταγράφηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια (έστω και αν σε ορισμένες περιπτώσεις, δεν παρακολουθούν ενδεχομένως, ορισμένες πολύ πρόσφατες εξελίξεις).

Οι «διαφαινόμενες» τάσεις μιας νέας ευρωπαϊκής αναπτυξιακής στρατηγικής αναλύονται στην «συμπερασματική αυτή ενότητα σε δύο βασικά επίπεδα:

- ΠΡΩΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ: Σύγχρονη Κοινοτική αντίληψη της

«στρατηγικής της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ», με τις αντίστοιχες πρακτικές αναπτυξιακής παρέμβασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης

• **ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΠΙΠΕΔΟ:** Ενδείξεις μιας «στρατηγικής διαδρομής» προς την υιοθέτηση μιας «καθαρής» **ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.**

Κάνοντας ένα **εισαγωγικό σχόλιο** θα πρέπει ίσως να τεκμηριωθεί η επιλογή της «συμπερασματικής» προσέγγισης, **σε πρώτο και δεύτερο επίπεδο:**

Από τη μια υπάρχουν ήδη **θεσμοθετημένες** Κοινοτικές διαδικασίες που βρίσκονται σε πλήρη λειτουργία, είτε σε πλήρη εξέλιξη. Δεν συνιστά, για παράδειγμα, «διαφαινόμενη τάση» η **Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων, με την «συγκέντρωση των χρηματοδοτήσεων» αλλά και την συνολική λογική που την περιβάλλει. Κι αυτό, γιατί η «Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων» συνιστά ήδη μία ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ, μία θεσμοθετημένη «κατάκτηση» των περιφερειών του Κοινοτικού Νότου (που ενδεχομένως αντισταθμίζει, ως ένα βαθμό, την απώλεια του γεωργικού εισοδήματος, που ούτως ή άλλως ήταν «ορατή» από το 1988, όταν περίπου ξεκινούσε ο διαπραγματευτικός «Γύρος Ουρουγουάης» της GATT, με τις γνωστές - σήμερα - συνέπειες για τη «μεσογειακή γεωργία»).**

Από την άλλη, μέσα από την ερμηνεία της «σύγχρονης Κοινοτικής αντίληψης», αλλά και την λειτουργία της στη πράξη, θα μπορούσε κανείς, διαισθητικά, να καταγράψει **«ενδείξεις μιας στρατηγικής διαδρομής» προς μια επανατοποθέτηση της συνολικής αναπτυξιακής στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης:**

Μέσα από την «ψυχρή» τεχνοκρατική προσέγγιση «είναι δυνατόν» να εντοπιστεί ένας προσανατολισμός, ή απλούστερα να έχει κανείς εκτιμήσεις σχετικά με το «που βαδίζει» η Ένωση στο θέμα της αναπτυξιακής της στρατηγικής, νοούμενης ως ένα σύνολο επιμέρους πολιτικών και μέσων πραγμάτωσης των στόχων που θέτουν οι πολιτικές αυτές.

Βεβαίως, στο σημείο αυτό, μπορεί κανείς να διατηρήσει τις όποιες επιφυλάξεις του σχετικά με αυτόν ή τον άλλο προσανατολισμό, στο βαθμό που υπεισέρχονται στο σύστημά

μας και άλλες παράμετροι, η οριοθέτηση των οποίων δεν μπορεί να εμπίπτει στα στενά πλαίσια αυτής της «αυστηρά επιστημονικής» εργασίας. Αν για παράδειγμα, ορισμένες πολιτικο-οικονομικές σκοπιμότητες υπαγορεύουν **δραματική αλλαγή πλεύσης σε όλους τους τομείς των στρατηγικών επιλογών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αυτό δεν είναι δυνατόν να προβλεφτεί στην παρούσα εργασία, όπως δεν είναι δυνατόν να προβλεφτούν «σενάρια» δραματικών (π.χ. πόλεμος μεταβολές συνόρων, αλλαγή πολιτικών συστημάτων κ.λπ) εξελίξεων που βεβαίως καθιστούν πλέον ανέφικτη την οποιαδήποτε ερευνητική - προβλεπτική επιστημονική προσέγγιση που υπόκειται σε ορισμένη μεθοδολογία με συγκεκριμένες συντεταγμένες.**

Έχοντας κάνει αυτό το εισαγωγικό σχόλιο - περισσότερο από την αναγκαιότητα τεκμηρίωσης της διάκρισης «διαφαινόμενων τάσεων αναπτυξιακής στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης « σε πρώτο και δεύτερο επίπεδο και λιγότερο από την αναγκαιότητα «εισαγωγής» στην ουσία αυτού καθεαυτού του υπό εξέταση θέματος - **το επόμενο βήμα είναι να καταγραφούν, συμπερασματικά πλέον, οι τελικές εκτιμήσεις** (όπως αυτές προκύπτουν από την ανάλυση που προηγήθηκε σχετικά με τη στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ΑΝΑΠΤΥΞΗ) **ταξινομημένες όμως μέσα στα πλαίσια που οριοθετούνται από την διάκριση σε πρώτο και δεύτερο επίπεδο.**

ΠΡΩΤΟ ΕΠΙΠΕΔΟ: Σύγχρονη Κοινοτική αντίληψη της «στρατηγικής της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ» με τις αντίστοιχες πρακτικές αναπτυξιακής παρέμβασης της ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ.

Ανεξάρτητα από τις πολιτικές τάσεις, ανεξάρτητα από τις όποιες πολιτικό-οικονομικές σκοπιμότητες που υπαγόρεψαν, βραχυπρόθεσμα την «διεύρυνση», αντί της εμβάθυνσης, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχοντας πλέον συνειδητοποιήσει πλήρως την αναγκαιότητα άμβλυνσης των περιφερειακών διαφορών μέσα από μια νέα «λογική» προσέγγισης των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της, αλλά και έχοντας διδαχθεί από την «πρακτική υπερβολής» που ακολούθησε στην εφαρμογή της Κοινής Αγροτικής της Πολιτικής, **αναζητά, σίγουρα, νέα αφετηριακά σημεία της αναπτυξιακής της στρατηγικής.** Η παρατήρηση αυτή τεκμηριώνεται πρωτίστως μέσα από τις νέες

πραγματικότητες που διαμορφώνονται στα πλαίσια των συνεχώς μεταβαλλόμενων - λόγω εξέλιξης της τεχνολογίας - καταστάσεων.

Η επαναοριοθέτηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (που δείχνει πλέον πολύ αδύναμη ως προς το σκέλος των εγγυήσεων του γεωργικού εισοδήματος, μετά την αποδοχή των επιταγών της GATT) δίνει μια νέα διάσταση στην αναζήτηση αυτών των αφετηριακών σημείων αναπτυξιακής στρατηγικής, πολύ μάλιστα περισσότερο, καθώς το όλο θέμα **έχει άμεση επίπτωση στην ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ στην ύπαιθρο: Είναι πλέον πολύ δύσκολο - αν όχι αδύνατο - να ισχύσουν οι λογικές που μετακίνησαν στη δεκαετία του 60, τις παραγωγικές ηλικίες από την ύπαιθρο, στον βιομηχανικό τομέα, στο βαθμό που ο ίδιος αυτός ο βιομηχανικός τομέας δοκιμάζεται πλέον μέσα στον ευρωπαϊκό χώρο από έντονους βαθμούς ανεργίας.**

Ανεξάρτητα, λοιπόν, από το «αδιέξοδο» στο οποίο οδηγήθηκε η Κ.Α.Π - κάτι που ήταν ορατό, ήδη από τη δεκαετία του 80 - η μετέπειτα εξέλιξη πρόσφερε μια πολύτιμη θετική εμπειρία στρατηγικών στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης: **ότι, ο ανταγωνισμός που δέχεται σήμερα ο ευρωπαϊκός χώρος στο σύνολό του, από τις κύριες αντίπαλες (οικονομικά) δυνάμεις (Η.Π.Α. Ιαπωνία), κυριολεκτικά ΥΠΑΓΟΡΕΥΕΙ, όχι απλά την σύγκλιση των οικονομικών επιδόσεων - και των οικονομιών, γενικότερα - των Κρατών - Μελών, αλλά ακόμα παραπέρα, την πλήρη οικονομική και λειτουργική ενοποίηση του χώρου που ορίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση: Τυχόν αποκλίσεις σε επίπεδα ανάπτυξης των επιμέρους περιοχών (των μικρόχωρων των Κρατών - Μελών, για την ακρίβεια) λειτουργούν ανασταλτικά - δίκην τροχοπέδης - στην προσπάθεια της βελτίωσης της ΣΥΝΟΛΙΚΗΣ ανταγωνιστικής θέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, απέναντι στους κύριους ανταγωνιστές της στις διεθνείς αγορές.**

Στην αρχική φάση εφαρμογής από την τότε «ΕΟΚ» της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, η ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων (L.D.C.) περιοχών της (βασικά, «περιοχών υπαίθρου») - ως στρατηγικός στόχος και ως μεθοδολογική προσέγγιση - διαμορφώθηκε σταδιακά μέσα από τη λογική της

απόλυτης στήριξης του γεωργικού εισοδήματος (με την ευρεία έννοια). Η λογική όμως αυτή διαχρονικά αποδείχτηκε ιδιαίτερα δαπανηρή και λιγότερο αποδοτική, στο βαθμό που οδηγούσε στην όλο και μεγαλύτερη συσσώρευση γεωργικών πλεονασμάτων (ιδιαίτερα στα λεγόμενα «βόρεια προϊόντα»).

Κυριαρχικό στοιχείο της Κοινοτικής παρεμβατικής στρατηγικής ήταν η **συμπληρωματικότητα** της Κοινοτικής επιχορήγησης (σε σχέση με την εθνική) αλλά και η **«τομεακή μορφή»** αυτής της παρεμβατικής στρατηγικής:

Δεν είχε «συλληφθεί» ή δεν κρίθηκε σκόπιμο - τότε να υιοθετηθεί μια πολύπλευρη παρεμβατική προσέγγιση που θα είχε επίκεντρο ένα συγκεκριμένο χώρο. Απεναντίας - αν ερμηνεύεται σωστά το «πνεύμα» των πολιτικών της Κοινότητας εκείνης της εποχής - η βασική ιδέα, ήταν, **ο κάθε τομέας της οικονομίας της τότε ΕΟΚ στο σύνολό του να έχει την δική του «πολιτική», με συνεπακόλουθη τη δική του χρηματοδοτική στήριξη (οριζόντια στήριξη) οπουδήποτε μέσα στο χώρο της Κοινότητας, με κάποια στοιχεία «περιφερειακής διαφοροποίησης».**

Όπως ήταν φυσικό και αναμενόμενο, μια τέτοια «τομεακή στρατηγική» ανάπτυξης, κάθε άλλο παρά θα μπορούσε να είναι αποτελεσματική. Θα μπορούσε να εκτιμηθεί μάλλον ως «συντεχνιακή» που παρείχε «βαθμούς ελευθερίας» (και άρα ήταν περισσότερο δεκτική έξωθεν παρεμβάσεων) με ανεξέλεγκτες συνέπειες. Επιπλέον υπήρχε (και υπάρχει) πάντα το πρόβλημα της επικάλυψης ή αντίθετα, της αλληλοαναίρεσης, στο βαθμό που, αν και μη επιτρεπτό, **ένα και το αυτό έργο, εμφανιζόμενο με διαφορετικές μορφές, θα μπορούσε να χρηματοδοτείται από πολλές πλευρές.**

Σταδιακά και μέσα από την ιστορική και εμπειρική διαδρομή το ΤΟΜΕΑΚΟ παραχωρούσε τη θέση του στο ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟ.

Το «πέρασμα» αυτό **συνιστά τον κρίσιμο παράγοντα «καμπής» της Κοινοτικής Στρατηγικής Ανάπτυξης «χώρων υπαίθρου» από το ένα σύστημα (το τομεακό) στο άλλο (το ολοκληρωμένο). Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι το «πέρασμα αυτό υπήρξε «προϊόν» διεργασίας, όπου η καθαρά τεχνοκρατική**

άποψη (απόρροια της θεωρητικής σκέψης και της εμπειρικής παρατήρησης) συνδυάστηκε - στην πραγματικότητα «έπεισε» - με την πολιτική βούληση μέσα από την επανατοποθέτηση ΔΥΟ βασικών θεωρήσεων:

- **της ΑΝΘΡΩΠΟΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ**
- **του ΤΟΠΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ (μεθοδολογική προσέγγιση εκ των κάτω προς τα άνω)**

Αν το χαρακτηριστικό της αναπτυξιακής στρατηγικής των προηγούμενων δεκαετιών ήταν η έμφαση στην παρουσία φυσικών πόρων, είτε η εμμονή στη συσσώρευση κεφαλαίων στον «υπό ανάπτυξη» χώρο, η σύγχρονη αντίληψη της **στρατηγικής της ανάπτυξης όπως αυτή εκφράζεται τόσο στον διεθνή χώρο, όσο και ιδιαίτερα στον ευρωπαϊκό/κοινοτικό ΣΤΗΡΙΖΕΤΑΙ στην ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού των περιφερειών** Ήδη, ο μεγάλος θεωρητικός της Ανάπτυξης ALBERT O. HIRSCHMAN στο κλασικό πλέον έργο του «The strategy of economic development» από τις αρχές της δεκαετίας του '60 έχει συνοψίσει τις εκτιμήσεις του στην παρατήρηση: **... δεν είναι η απουσία των φυσικών πόρων, ή η μη συσσώρευση του κεφαλαίου υπεύθυνες της υπανάπτυξης ενός τόπου, αλλά μάλλον η μη αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού που υπολανθάνει...»**

Οι παρατηρήσεις αυτές φαίνεται να αποκτούν μια ιδιαίτερα βαρύνουσα σημασία για τον αγροτικό χώρο, τον λεγόμενο «παραδοσιακό» χώρο της οικονομικής δραστηριότητας και πιο συγκεκριμένα για την **ελληνική αγροτική περιφέρεια**, τα χαρακτηριστικά της οποίας είναι λίγο - πολύ γνωστά: έντονα προβλήματα διάρθρωσης της παραγωγικής διαδικασίας, χαλαρή σύνδεση μεταξύ των επιμέρους τομέων της οικονομικής δραστηριότητας, υψηλός βαθμός υπο-απασχόλησης και λανθάνουσας ανεργίας, χαμηλή παραγωγικότητα, απουσία της ροής πληροφόρησης, τεχνολογική καθυστέρηση κ.λπ.

Η σύγχρονη αντίληψη της στρατηγικής της ανάπτυξης λαμβάνει σοβαρά πλέον υπόψη τον παράγοντα εκείνο, που για δεκαετίες έδειχνε να μην περιλαμβάνεται μεταξύ των προτεραιοτήτων της, (αν όχι να παραγνωρίζεται): **τον ανθρώπινο παράγοντα** Πράγματι, η σύγχρονη αντίληψη της ανάπτυξης

στηρίζεται στην **ανθρωποκεντρική θεώρηση** των στοιχείων που την συνθέτουν. Στόχος είναι ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ και η κοινωνική ευημερία, ενώ μέσο για την επίτευξη του στόχου αυτού είναι πάλι ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ. Ειδικότερα, ΑΝΘΡΩΠΟΣ ως γνώση και εμπειρία, ως συμπεριφορά και ενσωματωμένη τεχνολογία καθίσταται **παραγωγικός και αποδοτικός, εφόσον ενταχθεί σ' ένα σχέδιο στρατηγικής δράσης.**

Μέσα από αυτή την οπτική γωνία θα πρέπει να θεωρήσει κανείς τον όρο «ανάπτυξη», ιδιαίτερα όταν αναφέρεται στην ανάπτυξη του αγροτικού χώρου. «Αγροτική Οικονομία» και «Ανάπτυξη» δίνουν το **στίγμα της «κατάστασης» και των προοπτικών εξέλιξης της κατάστασης αυτής με ενεργούμενο και αποδέκτη τον άνθρωπο της αγροτικής περιφέρειας: τοπικές πρωτοβουλίες, τοπική επιχειρηματική ικανότητα και δράση, τοπικό ενδιαφέρον, τοπική συνεργασία συνιστούν το πλέγμα της στρατηγικής της όποιας παρέμβασης στο χώρο της αγροτικής περιφέρειας.**

Από τη στιγμή που γίνεται αποδεκτή η θέση της **ανθρωποκεντρικής θεώρησης της ανάπτυξης**, το επόμενο βήμα είναι να εξεταστεί και να εντοπιστεί το **πλέον κατάλληλο «σχήμα» που θα πρέπει να λάβει η αναπτυξιακή παρέμβαση στο χώρο της αγροτικής περιφέρειας:** Δυο είναι βασικά οι «μορφές» που θα μπορούσε να λάβει η όποια αναπτυξιακή παρέμβαση στον αγροτικό χώρο:

Α) η τομεακή προσέγγιση των προβλημάτων του χώρου και η αντίστοιχη «θεραπεία»/αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών.

Β) η **ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ** στο χώρο που λαμβάνει υπόψη την **δυναμική του χώρου, με ενεργούμενο και αποδέκτη τον ΑΝΘΡΩΠΟ και τελικό στόχο την ευημερία του**

Η προσεκτική ανάλυση των δύο αυτών τοποθετήσεων οδηγεί σε μια διαμετρικά αντιθετική θεώρηση της ακολουθημένης πολιτικής:

Η πρώτη από τις θέσεις αυτές υποδείχνει μια σειρά μέτρα και επιλογών **ΚΑΘΕΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ:** ο συγκεκριμένος τομέας, ή έστω ορισμένοι τομείς της τοπικής αγροτικής οικονομίας **γίνονται αποδέκτες** αυτών των παρεμβάσεων,

ευνοούνται ίσως βραχυπρόθεσμα, περισσότερο, ενώ η λογική υποστήριξης της θέσης αυτής υποδείχνει ότι ο ευεργετούμενος τομέας μπορεί να αναδειχτεί σε μια **κινητήρια δύναμη, ή άλλως σε μοχλό ανάπτυξης** που θα δώσει τις αναγκαίες ωθήσεις για την ανάπτυξη και των άλλων τομέων οικονομικής τοπικής δράσης. Η μεθοδολογική αυτή προσέγγιση ωστόσο δοκιμάστηκε στην πράξη για να αποδειχθεί «αναγκαία» αλλά όχι **και «ικανή» συνθήκη της αγροτικής ανάπτυξης,** στο βαθμό που ο ευεργετούμενος τομέας συνέδεσε την εξέλιξή του μέσα από μια ανατροφοδοτική διαδικασία που συνέχιζε να ωφελεί τον ίδιο, **χωρίς να έχει την ικανότητα της «διάχυσης» του πλεονάσματος στους άλλους τομείς της τοπικής οικονομίας, λόγω της «χαλαρότητας» στη σύνδεση των τομέων της τοπικής οικονομίας.**

Η Δεύτερη από τις θέσεις αυτές υποδείχνει την λογική της **ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ** στο συγκεκριμένο χώρο: Προτεραιότητες επιλογές και μέτρα στοχεύουν στην ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ, μέσω ενός πλέγματος **πολλαπλών παρεμβάσεων, με αποδέκτες όλους τους τομείς και κλάδους της τοπικής οικονομίας, που εμφανίζουν προοπτικές δυναμικής εξέλιξης. Με επίκεντρο τον ΑΝΘΡΩΠΟ και τις δραστηριότητες που αναπτύσσει στο χώρο της αγροτικής περιφέρειας, η λογικής της ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ συνιστά «τομή» της μέχρι πρόσφατα ακολουθούμενης στρατηγικής της ανάπτυξης: Δεν «απομονώνεται» ένας τομέας ή κλάδος για να ωφεληθεί από την όποια παρέμβαση. Απεναντίας έμφαση δίνεται στην μεγαλύτερη δυνατή σύνδεση μεταξύ τους, έτσι ώστε η ωφέλεια στον ένα τομέα να παράγει ευεργετικά πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα στους άλλους τομείς της τοπικής οικονομίας**

Η προσέγγιση αυτή φαίνεται να υιοθετείται σήμερα ως η κατεξοχήν αναπτυξιακή προσέγγιση που θα μπορούσε να αποδώσει αποτελέσματα, έστω και όχι βραχυπρόθεσμα, πάντως θετικά και με προοπτικές «συνέχειας»:

Ο χώρος της αγροτικής περιφέρειας - και πιο συγκεκριμένα της ελληνικής αγροτικής περιφέρειας - χώρος ευαίσθητος, αλλά και κρίσιμος για την επιβίωση του ευρύτερου χώρου, δοκιμάστηκε και δοκιμάζεται καθημερινά από τάσεις εγκατά-

λειψης (που, στις προηγούμενες δεκαετίες έλαβε μορφή μαζικής φυγής, σε αναζήτηση καλύτερων ευκαιριών απασχόλησης, καλύτερων όρων διαβίωσης καλύτερης «ποιότητας ζωής»)

Τα φαινόμενα μετανάστευσης/μετακίνησης πληθυσμιακών ομάδων από τις αγροτικές περιοχές της χώρας και ιδιαίτερα ομάδων που συγκαταλέγονταν στις λεγόμενες «παραγωγικές ηλικίες» πέρα από το γεγονός ότι στερούσαν την περιοχή από ενεργό δυναμικό, οδήγησαν αυτόματα σε δημογραφική κατάρρευση, με ακόμα περαιτέρω συνέπεια την «προϊούσα γήρανση» των αγροτικών μας περιοχών. Η δημιουργία «φαύλων κύκλων της υπανάπτυξης» αποτελούσε μια φυσική συνέπεια των τάσεων που προκάλεσαν τα φαινόμενα κατάρρευσης της ελληνικής υπαίθρου.

Η αντιστροφή των τάσεων και η «λύση» των φαύλων κύκλων της υπανάπτυξης αποτελεί σήμερα την μοναδική λύση εξόδου της αγροτικής περιφέρειας από την κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Η υπόδειξη της ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΛΙΚΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΩΝ φαίνεται να αποτελεί το πλέον δόκιμο σχήμα «θεραπείας».

ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΠΙΠΕΔΟ: Ενδείξεις μιας «στρατηγικής διαδρομής» προς την υιοθέτηση μιας «καθαρής» ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Οι διαπιστώσεις και οι εκτιμήσεις που προέκυψαν από την αναλυτική προσέγγιση του ευρωπαϊκού αναπτυξιακού γίγνεσθαι στα προηγούμενα κεφάλαια - προχωρώντας πάντα μέσα στα πλαίσια της «συνειρμικής ακολουθίας» - «οδηγούν» συμπερασματικά σε «αποχρώσες ενδείξεις» μια ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την υιοθέτηση Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης, ανεξάρτητα από τις όποιες Πολιτικό-στρατιωτικές εξελίξεις ή σκοπιμότητες.

Κατ' αρχήν, αν θα έπρεπε κανείς να οριοθετήσει την έννοια της «Τοπικής Ανάπτυξης», μέσα από τη σύγχρονη αντίληψη της αναπτυξιακής στρατηγικής - όπως αυτή υιοθετήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση - θα έπρεπε να ξεκινήσει από τον **εντοπισμό των γενεσιουργών αιτίων «τοπικής υποανάπτυξης»,**

μέσα από την γενικότερη αντιμετώπιση - παρέμβαση αυτής της ίδιας της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο πρόβλημα αυτό.

Στη συνέχεια, θα έπρεπε να εντοπιστούν τα κατάλληλα εκείνα σχήματα (στα πλαίσια της λογικής της **κυριαρχίας της μορφής πάνω στο περιεχόμενο**) παρεμβατικά, χρηματοδοτικά κ.λπ της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που, κάτω από την ορθολογική χρήση θα ήταν **σε θέση να «παράγουν» τις κατάλληλες (για το συγκεκριμένο σύστημα) συνθήκες αυτής της δυναμικής της εξέλιξης του χώρου (ιδιαίτερα του αγροτικού μικρόχωρου).**

«Λευκή Βίβλος», «Μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων» της Κοινότητας, «Ευρωπαϊκή Ένωση»/Συνθήκη Μάαστριχτ **συνιστούν σταθμούς - κρίκους μιας φαινόμενης στρατηγικής διαδρομής με πολλές « διορθωτικές «παρεμβάσεις», χωρίς όμως «διορθωτικές επιστροφές» (κάτι που θα πρέπει να αναλυθεί πιο εκτεταμένα στην ενότητα των προτάσεων που δίνει την έμφαση στη λεγόμενη πλάγια σκέψη».**

Από κει και πέρα, μέσα από την εξέταση των επιδράσεων αυτών των «βημάτων» της διαφαινόμενης στρατηγικής διαδρομής, πάνω στη διαμόρφωση νέων ή μη συνθηκών (ή και βασικών μεγεθών, αν θα πρέπει κανείς να «ποσοτικοποιήσει «πτυχές της ανάπτυξης ιδιαίτερα εκφραζόμενες μέσα από την οικονομία) **θα πρέπει ενδεχομένως να «φωτίσει» περισσότερο την «επένδυση στον ανθρώπινο παράγοντα» (στο βαθμό που η όλη θεώρηση της ανάπτυξης, στην εργασία αυτή, ΕΙΝΑΙ ανθρωποκεντρική) και να διερευνήσει το ρόλο της πάνω σ' αυτή καθεαυτή τη «στρατηγική διαδρομή»: Η Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού ενός τόπου, ενός χώρου είναι το «φαινόμενο συμπέρασμα» αυτής της επίδρασης. Οι «Τοπικές Πρωτοβουλίες» και η ανάπτυξη Επιχειρήσεων Μικρού και Μεσαίου μεγέθους στο τοπικό επίπεδο, που δεν ρυπαίνουν, αλλά «συμφιλιώνονται με το φυσικό - πολιτιστικό περιβάλλον του τόπου, είναι το άλλο «φαινόμενο συμπέρασμα» της επίδρασης αυτής της στρατηγικής διαδρομής.**

Είναι όμως αυτό το ζητούμενο:

Το πρώτο που θα μπορούσε κανείς να διαπιστώσει είναι το **«διαχρονικό/σταδιακό» χαρακτηριστικό της θεώρησης της «στρατηγικής διαδρομής»: Θεωρία, εμπειρική παρατήρηση και**

ιδιαίτερα η εφαρμογή στη Πράξη νεοκλασικών (και κλασικών) θεωρητικών σχημάτων έδειξαν «αδυναμία» να παρακολουθήσουν -με την μορφή που είχαν υιοθετηθεί στο ευρωπαϊκό επίπεδο -τις σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις και τις διαρκώς μεταβαλλόμενες διεθνείς συνθήκες, συσχετισμούς και ισορροπίες.

Από την άλλη, ο πολιτικός παράγοντας (δέκτης των ερεθισμάτων και ευαισθησιών της κοινωνίας) πίεζε προς την κατεύθυνση υιοθέτησης «νέου ευρωπαϊκού προσώπου», περισσότερο προσαρμοσμένου στην «ανθρωποκεντρική θεώρηση», ενώ από την άλλη ο διεθνής ανταγωνισμός «πίεζε» με τη σειρά του προς την κατεύθυνση επίτευξης ενός μεγαλύτερου βαθμού ορθολογισμού.

Τα δύο αυτά στοιχεία έχουν να κάνουν με την οργάνωση - όχι πλέον της μεγάλης περιφέρειας - αλλά του μικροχώρου, όπου ο ανθρώπινος παράγοντας αναδεικνύεται ΚΥΡΙΑΡΧΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ με το «σχέδιο ανάπτυξης» σε δεύτερη μοίρα, σε αντίθεση με τη λογική «σχεδιασμού» επί χάρτου» (από το κέντρο)

Έτσι, από τη μία, η «Ενεργοποίηση του Ενδογενούς δυναμικού - ακρογωνιαίος λίθος της ανθρωποκεντρικής θεώρησης της ανάπτυξης - και το «Ολοκληρωμένο Σχέδιο (σε τοπικό επίπεδο) - σε αντιδιαστολή με την τομεακή (ή και συντεχνιακή) - παρέμβαση, διαμόρφωναν ένα νέο πλαίσιο μέσα στο οποίο σταδιακά εξισορροπούνταν τάσεις (κοινωνικές και οικονομικές) δίνοντας τη «δυναμική διάσταση» στη στρατηγική της ανάπτυξης (ή ακριβέστερα δίνοντας την «επιτάχυνση» εκείνη που ήταν αναγκαία προκειμένου η «αναπτυξιακή στρατηγική» να παρακολουθήσει την τεχνολογική εξέλιξη (καθώς οι εφαρμογές της πληροφορικής «καταργούσαν» στην ουσία σύνορα, παραδοσιακές δομές, κ.λπ).

Στις διαπιστώσεις αυτές στηρίχτηκαν ορισμένα συμπεράσματα που διαχρονικά αναδείχτηκαν σε «εργαλεία σκέψης, θεώρησης και ανάλυσης, μέσα σ' ένα πλαίσιο καθαρά ανταγωνιστικό - παραγωγικό - ορθολογικό που εξισορροπεί τον ορθολογισμό με την κοινωνική κατάκτηση, την ανάπτυξη με την οικολογία, την μεθοδικότητα με την ευελιξία (που επιτρέπει διορθωτικές παρεμβάσεις) την «λανθάνουσα» δημιουργική

φαντασία με την αναζήτηση της καινοτομίας.

Έτσι, αν θα έπρεπε να αναζητηθούν ενδείξεις μιας **«στρατηγικής διαδρομής «προς την υιοθέτηση - από την πλευρά της Κοινότητας - μιας «καθαρής» Κοινής Ευρωπαϊκής Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης** που να συμπυκνώνει **συμπερασματικά** τις προηγούμενες παρατηρήσεις της παρούσας εργασίας, θα πρέπει βασικά να «κινηθεί» στο χώρο των ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ (κατ' εφαρμογή του άρθρου 11 του «εκτελεστικού «Κοινοτικού Κανονισμού 4253/88 (ως προς τον βασικό Κοινοτικό Κανονισμό 2052/89, που οριοθετεί το σημείο καμπής της εν γένει Διαρθρωτικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μέσω της «Μεταρρύθμισης των Διαρθρωτικών Ταμείων», της ενοποίησης δηλαδή των χρηματοδοτήσεων των βασικών Διαρθρωτικών Ταμείων (Γεωργικό/ Προσανατολισμός, Περιφερειακό, Κοινωνικό και την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, ως προς τις δανειοδοτήσεις)

Αυτή η ίδια η «νομική» φύση των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών με το σκεπτικό του ως άνω άρθρου 11 (εξουσιοδοτείται η Επιτροπή να προτείνει Κοινοτικές Πρωτοβουλίες...) δίνει στη μεθόδευση και τη λογική τους μια ΕΥΕΛΙΞΙΑ και μια ΤΑΧΥΤΗΤΑ υλοποίηση/ εφαρμογή τους, που, από τη φύση του ΔΕΝ διαθέτει ο Κοινοτικός Κανονισμός, που λογικά θα πρέπει να τυγχάνει κάθε φορά της έγκρισης του αντίστοιχου Συμβουλίου των Υπουργών: Διαπιστώνεται λοιπόν μια «θεσμική/Κοινοτική παρέκκλιση» που, στην πράξη αποδείχτηκε ιδιαίτερα αποτελεσματική, ιδίως όταν η Ευρωπαϊκή Ένωση επιχειρεί ένα «πείραμα».

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER με τη λογική και φιλοσοφία που αναλύεται στα επόμενα, **ήταν (στην πρώτη φάση της) ένα ΠΕΙΡΑΜΑ, που σε γενικές γραμμές ΠΕΤΥΧΕ, ανοίγοντας το δρόμο στην επανάληψή του (έστω και με στοιχεία διαφοροποίησης)** Κατ' αρχήν η ίδια η «κωδική» του ονομασία, που ελληνικά αποδίδεται ως «Σύνδεση Μεταξύ των Ενεργειών για την Ανάπτυξη της Αγροτικής Οικονομίας» (Liaison Entre Actions de Developpement de l' Economie Rural) **περικλείει αφεαυτής όλα εκείνα τα στοιχεία που συνηγορούν υπέρ μιας «διαφαινόμενης τάσης», όχι απλά αναθεώρησης της «λογικής**

του χώρου» ή της λογικής της «ανάπτυξης» ή ακόμα της λογικής της «μεθοδολογικής προσέγγισης «των λιγότερο αναπτυγμένων χωρών υπαίθρου, αλλά και της ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ στο θεματικό αντικείμενο της ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ: Στο καθαρά πολιτικό - οικονομικό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Ένωση «επιθυμεί» να επιταχύνει την «σύγκλιση των περιφερειών» της προκειμένου να είναι σε θέση σε συγκεκριμένο χρονικό σημείο να **εφαρμόσει αποτελεσματικά τις Κοινές της Πολιτικές, μειώνοντας ή σταθεροποιώντας διαχρονικά το κόστος αυτής της εφαρμογής - κόστος που φέρουν κατ' ανάγκη οι οικονομικά ισχυρότερες χώρες - μέλη που φαίνεται πλέον να «δυσανασχετούν» έντονα από τη συνεχιζόμενη αυτή κατάσταση.**

5.2.4.1 LEADER I και LEADER II: Γενικές αναφορές - εκτίμηση - κριτική (Συνέχεια ή αντίφαση της στρατηγικής διαδρομής προς την υιοθέτηση Κοινής Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης:)

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER - στην αρχική τουλάχιστον φάση της (LEADER I, 1991 - 1993 και με την παράταση, 1991 - 1994, ύψους 95 δις δρχ. μόνο για τις περιοχές του Στόχου 1) - **έδωσε το στίγμα ΜΙΑΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΘΕΩΡΗΣΗΣ ΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ για την ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΧΩΡΩΝ ΥΠΑΙΘΡΟΥ της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Εισήγαγε το «πρωτοποριακό στοιχείο» τοπικού σχεδιασμού και τοπικής αυτοδιαχείρισης** (με εκ των υστέρων έλεγχο της Πολιτείας μέσω των περιφερειακών και εθνικών Επιτροπών Παρακολούθησης). Οι βασικοί «πόλοι Οργάνωσης» υπήρξαν αφ' ενός μεν η «ΟΜΑΔΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ», αφ' ετέρου δε το «ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΣΧΕΔΙΟ» και η μεθοδολογική προσέγγιση - **πολυτομεακή στη σύλληψη και εφαρμογή της και πολυταμειακή στη χρηματοδότησή της από την Κοινότητα (συγκερασμός των χρηματοδοτήσεων πολλών Κοινοτικών Ταμείων πάνω σε ένα σχέδιο, μιας εδαφικής ενότητας - έδινε στην ουσία μια άλλη διάσταση στην ανάπτυξη, σε ενδογενή και τοπική κλίμακα**

Πάντα σύμφωνα με τη λογική αυτή - στην αρχική της έκφραση - **ο χώρος** δεν είχε καμία σχέση με την «διοικητική διαίρεση» της χώρας - μέλους, αλλά θεωρήθηκε κάτω από το πρίσμα της λειτουργικής ενότητας (NUTS III κατά την κωδική Κοινοτική ορολογία, που για την Ελλάδα σημαίνει επίπεδο Νομού και κάτω χωρίς να οριοθετείται αποκλειστικά σε ένα και μόνο Νομό: Ετίθετο απλά και μόνο το «πληθυσμιακό κριτήριο επιλεξιμότητας» (5.000 έως 100.000 κάτοικοι, με το σκεπτικό ότι μέσα σ' ένα τέτοιο φάσμα θα μπορούσε κανείς να «εντοπίσει» επαγγέλματα που δεν ήταν κατ' ανάγκη συνδεδεμένα με αυτή καθεαυτή τη γεωργία: Ο στόχος ήταν να ενισχυθούν δράσεις που είχαν να κάνουν με **την έξω - γεωργική απασχόληση στην ύπαιθρο, προωθώντας την σύγχρονη αναπτυξιακή αντίληψη του αστικο- αγροτικού προτύπου (urdan-rural model), σε μια προσπάθεια** δημιουργίας νέων

ευκαιριών απασχόλησης (έστω και αστικού χαρακτήρα στην ύπαιθρο), συγκράτησης του τοπικού πληθυσμού και μερικής απο-εξάρτησης από τη γεωργία που έτσι και αλλιώς ήταν φανερό πως θα δοκιμαζόταν οξύτατα, εν όψη της αναμενόμενης - τότε - αρνητικής επίπτωσης της GATT πάνω στις «εγγυήσεις» του γεωργικού εισοδήματος. Στο θέμα οργάνωση -σχεδιασμός (πάντα σύμφωνα με την αρχική έκφραση LEADER), διαπιστώνεται μια σειρά καινοτομικών προσεγγίσεων. Συγκεκριμένα: Με βασικά κριτήρια την φερεγγυότητα-αντιπροσωπευτικότητα και δυνατότητα τεχνικής στήριξης, **κεντρικός πυρήνας** της νέας αυτής αναπτυξιακής προσέγγισης της υπαίθρου, υπήρξε η «ΟΜΑΔΑ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ» που πάντα σύμφωνα με την Ανακοίνωση της Επιτροπής (15.3.1991)»...**έπρεπε να διασφαλίζει τη ΜΕΓΙΣΤΗ δυνατή συμμετοχή των κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων του τόπου...»**

Ο «Φορέας» αυτός - «φορέας - ομπρέλα, αφού κάτω από αυτόν τέθηκαν όλα τα υφιστάμενα θεσμικά σχήματα που λειτουργούσαν σε ένα τόπο (Τ.Ε.Δ.Κ, Ενώσεις Γεωργικών Συνεταιρισμών, Πολιτιστικοί Σύλλογοι, Τοπικά Καταστήματα ΕΛΚΕΠΑ, ΕΟΜΜΕΧ κ.λπ) **έλαβε συγκεκριμένο θεσμικό σχήμα (Α.Ε ή της Αστικής Εταιρείας) και λειτούργησε, παρ' όλα τα προβλήματα που αντιμετώπισε, έστω και αν εμφάνισε στη Δεύτερη και καθοριστική Εθνική Επιτροπή Παρακολούθησης πολύ χαμηλά ποσοστό απορροφητικότητας**

Ο δεύτερος πόλος της πρωτοποριακής αυτής μεθοδολογικής προσέγγισης της ανάπτυξης υπαίθρου ήταν το λεγόμενο «Επιχειρησιακό Σχέδιο» Αν μη τι άλλο, μέσω της μεθοδολογίας « εκ των κάτω προς τα άνω» που δοκιμάστηκε στην ουσία μέσα στη δεκαετία του 70 με πολύ θετικά αποτελέσματα, ο «ειδικός» αυτοπεριόριζε το ρόλο του στο σχεδιασμό, συλλέγοντας - ταξινομώντας και θέτοντας μέσα σ' ένα πλαίσιο **στρατηγικής σύνδεσης** τις πρωτότυπες σκέψεις που οι ίδιοι οι κάτοικοι του μικρού τόπου είχαν για πρώτη φορά την δυνατότητα και την ευκαιρία να εκφράσουν μέσα από τις τοπικές - λαϊκές συνελεύσεις τους, έχοντας το συγκριτικό πλεονέκτημα ότι γνώριζαν καλύτερα από το κάθε ειδικό τις δυνατότητες αλλά και τα προβλήματα του ίδιου του χώρου τους.

Με «επιλέξιμα μέτρα» την οργάνωση του φορέα, την κατάρτιση -εκπαίδευση - επιμόρφωση, τον ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟ, την δημιουργία μικρών μονάδων - βιοτεχνικού μάλλον χαρακτήρα, που δεν ρυπαίνουν την προβολή -διαφήμιση του χώρου και την τηλεματική (η έναρξη της οποίας καθυστέρησε στην πρώτη αυτή φάση), ο τοπικός πληθυσμός είχε για πρώτη φορά τη χαρά της δημιουργίας, **αλλά και εξωτερίκευσης της δημιουργικής του φαντασίας** (που βρισκόταν σε λανθάνουσα κατάσταση) **πάνω στο θέμα της ανάπτυξης του χώρου του και δημιουργίας ευκαιριών απασχόλησης που θα τον συγκρατούσαν στον τόπο του:** Ο ρόλος του ειδικού περιορίστηκε στο να συνδέσει «στρατηγικά» την τοπική πρόταση, με συγκεκριμένα μεθοδολογικά βήματα υλοποίησης, συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα, συγκεκριμένους άξονες στρατηγικής, μέσα, καθιστώντας την πρόταση ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ, πολύπλευρη, δυναμική και παράλληλα ρεαλιστική και βιώσιμη: Αυτή η τοπική πρόταση οριοθετήθηκε ως «Επιχειρησιακό Σχέδιο (Business Plan)» και υποβλήθηκε αρμοδίως προς έγκριση στο εθνικό και Κοινοτικό επίπεδο. Ιδιαίτερη σημασία είχε η σύνδεση των προταθέντων μέτρων στη βάση αίτιου - αιτιατού, που θα έπρεπε να αποδεικνύει **καινοτομία - πολλαπλασιαστικότητα - ρεαλισμό -βιωσιμότητα** με τρόπο που δεν θα μπορούσε να αμφισβητηθεί.

(Επισημαίνεται, ότι ειδικά για την Ελλάδα, πέρα από το καθαρά αξιοκρατικό κριτήριο, ο πολιτικός παράγοντας είχε μια βαρύνουσα σημασία, όπως επίσης και ο βαθμός «προβληματικότητας του χώρου» αλλά και η γεωγραφική διασπορά.

Η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II - όπως ονομάστηκε - προϋπολογισμού 1,4 δις ECUS, για τις περιοχές των στόχων 1 και 5β, εκ των οποίων 0.9 δις ECUS (ή 280 δις δρχ. περίπου) για τις περιοχές του Στόχου 1, εξαετούς διάρκειας (1994-1999) συνιστά - κατά την Επιτροπή, η οποία την πρότεινε στο «ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ για τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες» που εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 1993 (Com (93) 282 με τίτλο:

Το μέλλον των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών στο πλαίσιο των Διαρθρωτικών Ταμείων») - αλλά και εξασφάλιζε την ΣΥΝΕΧΕΙΑ

ως προς το LEADER I, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στα ακόλουθα σημεία:

- **την ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ, ως απάντηση στις σημαντικές μεταλλαγές που υφίσταται ο αγροτικός κόσμος: Οι μεταλλαγές αυτές απαιτούν νέες ενέργειες, νέους προσανατολισμούς, νέες μορφές ανάπτυξης (βλέπε συνημμένο παράρτημα Υποδειγμάτων ενδεικτικά προτεινόμενων δράσεων)**
- **την εκπόνηση σχεδίων υπερεθνικής συνεργασίας, που προέρχονται από τις αγροτικές περιοχές, εκφράζοντας τη μεταξύ τους αλληλεγγύη**
- **την ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας των ενδιαφερόμενων στα πλαίσια ενός ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Η Πρωτοβουλία LEADER I συνίστατο στη χρηματοδότηση Σχεδίων των οποίων φορείς ήταν «Ομάδες Τοπικής Δράσης» που εφάρμοζαν μια συνολική αναπτυξιακή στρατηγική σε μια περιορισμένη αγροτική περιοχή (το Επιχειρησιακό Σχέδιο») με συμμετοχή **όλων των τοπικών Εταίρων** Η κτηθείσα πείρα κατέδειξε πως η λογική αυτή επέτρεψε στις αγροτικές περιοχές και τους φορείς τους να αξιοποιήσουν το δικό τους δυναμικό στο πλαίσιο μιας συνολικής πολιτικής.

Η Επιτροπή (Commission) **επέμεινε πως και η δεύτερη - όπως την ονόμασε - φάση της Πρωτοβουλία LEADER συντηρεί - διατηρεί και επεκτείνει τη βάση αυτής της λογικής, διαπιστώνοντας την καταλληλότητα και ορθότητα αυτής της μορφής παρέμβασης στο μικρόχωρο υπαίθρου** Ωστόσο, θα αρκούσε απλή ανάγνωση του κειμένου του **«Σχεδίου Ανακοίνωσης προς τα Κράτη - Μέλη»** (σχετικά με τον καθορισμό των κατευθύνσεων για τις συνολικές επιδοτήσεις, ή τα ολοκληρωμένα επιχειρησιακά προγράμματα, για τα οποία τα Κράτη -Μέλη καλούνται να υποβάλουν αιτήσεις συνδρομής στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας που αφορά την αγροτική ανάπτυξη») **αλλά και της αιτιολογικής έκθεσης που το συνόδευε, για να ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙ πως η Πρωτοβουλία LEADER II ΑΝΑΘΕΩΡΟΥΣΕ στην ουσία την φιλοσοφία που είχε επιβάλει στην αρχική της φάση.**

Αν και επικαλείται την «καταλληλότητα» της επιλογής της λογικής LEADER στο πρώτο κιόλας άρθρο (που σήμαινε πρακτικά πως αποδεχόταν αυτή τη λογική και την επαναλάμβανε σε «μια δεύτερη φάση) ωστόσο «**παίρνοντας υπόψη τις 250 παρατηρήσεις πλάνων στο LEADER I, που αντιπροσώπευαν χιλιάδες Οργανισμών...**» **φάνηκε ότι αναθεωρούσε βασικές θέσεις** όπως:

- **τη φιλοσοφία της δομής της Ομάδας Τοπικής Δράσης** (στο βαθμό που ο «φορέας - ομπρέλα» μπορούσε τώρα στη δεύτερη φάση να είναι **ΜΟΝΟΣ ΤΟΥ** (μία Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών, ένα Επιμελητήριο, Οικονομικό - Βιοτεχνικό κ.λπ)
- αυτή **την ίδια τη φύση του Επιχειρησιακού Σχεδίου** (αφού παράλληλα με το συνολικό **-ολοκληρωμένο Σχέδιο** με τις πολύπλευρες παρεμβάσεις **(εδαφική προσέγγιση) έγινε αποδεκτή η λογική των τομεακών παρεμβάσεων (θεματική παρέμβαση), με μόνη την προϋπόθεση της καινοτομικής «σύλληψης», τόσο αυτής καθεαυτής, όσο και της καινοτομικής σύνδεσης, με άλλες παρόμοιες παρεμβάσεις/προτάσεις στο συγκεκριμένο χώρο.** Βέβαια, προτάχθηκε το στοιχείο αναγκαιότητας **αντιμετώπισης της μείωσης της απασχόλησης στον αγροτικό χώρο και της συγκράτησης του τοπικού πληθυσμού (ιδιαίτερα των νέων) με την παρατήρησης της φάσης «μεταλλαγής» του αγροτικού κόσμου που υπαγορεύει την αναζήτηση «νέων προσανατολισμών - δράσεων και μορφών ανάπτυξης (που δεν έχουν ακόμα προσδιοριστεί καλά) που με τη σειρά του υπέδειξε την ενθάρρυνση ανάληψης καινοτόμων ενεργειών από τοπικούς φορείς (δημόσιους ή ιδιωτικούς) την από καινού υλοποίηση σχεδίων και την ανταλλαγή εμπειριών (για την απόκτηση πείρας από φορείς που ΔΕΝ την είχαν)** (θα πρέπει να σημειωθεί πως τα βασικά αυτά στοιχεία δεν βρίσκονται σε όλη τη διάρκεια της εξαετίας κάτω από αυστηρές και άκαμπτες αναλογίες, αλλά ανάλογα με την περίπτωση μετατοπίζονται από το ένα στο άλλο)

Τα τρία βασικό «σκέλη» της νέας φιλοσοφίας (απόκτηση ικανοτήτων - καινοτομία **ενεργειών «υποδειγματικού χαρακτήρα» για την ολοκληρωμένη ανάπτυξη**) ανάπτυξη κατά περιοχή (εδαφική προσέγγιση από ΟΤΔ) ή ανάπτυξη κατά θέμα

(θεματική προσέγγιση από άλλους συλλογικούς φορείς) και εφαρμογή συγκεκριμένων σχεδίων διακρατικού χαρακτήρα είναι οι βασικές συνιστώσες του LEADER II που περιστρέφονται γύρω από την ΙΔΕΑ ανάπτυξης **ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Συλλογικοί Τοπικοί Φορείς, όπως, Ενώσεις Συνεταιρισμών, Επιμελητήριο (Γεωργικό, Βιοτεχνικό, Οικονομικό), Όμιλοι Επιχειρήσεων - Ενώσεις Κοινοτήτων, Ενώσεις μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα, που στη πρώτη φάση LEADER II υπάγονταν στον φορέα - ομπρέλα (Ο.Τ.Δ) συνιστούν, στο LEADER II αυθύπαρκτες οντότητες που λειτουργούν, όχι μέσα, αλλά παράλληλα ή αυτοδύναμα σε σχέση με τις ΟΤΔ, με θεματική (αντί της συνολικής) δράση**

Αυτή και μόνη η διαπίστωση είναι ικανή να ανατρέψει την **αρχική λογική δίνοντας μια εντελώς διαφορετική διάσταση στην ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ LEADER**

Ως προς τα επιλέξιμα μέτρα με κριτήριο το επίπεδο ανάπτυξης των περιοχών και στα πλαίσια «απόκτησης ικανοτήτων», «καινοτομίας» «επίδειξης/ μεταφοράς τεχνολογίας, «διακρατικής συνεργασίας», «ένταξης στο δίκτυο (με τη σύσταση Ευρ. Παρατηρίου Καινοτομίας»), παραμένουν ως το LEADER I.

Με αυτές τις πολύ βασικές παρατηρήσεις - διαπιστώσεις, θα μπορούσε κανείς **να αμφισβητήσει έντονα την παρατήρηση της Commision** στο πρώτο άρθρο του Σχεδίου ανακοίνωσης προς τα ΚΜ, σχετικά με την **«ύπαρξη συνέχειας από το LEADER I στο LEADER II και πολύ περισσότερο να αμφισβητήσει την συνολικότερη ύπαρξη συνέχειας στη διαδρομή προς μια «κυοφορούμενη» κοινή Κοινοτική Πολιτική Τοπικής Ανάπτυξης.**

Κι αυτό, γιατί διαπιστώνεται «παλινδρόμηση» μεταξύ συνολικού - ολοκληρωμένου Σχεδίου (με επίκεντρο την εδαφική λειτουργική ενότητα) και θεματικού -τομεακού προγράμματος που απλά το 1988 η Κοινότητα φαίνεται να εγκαταλείπει (με την μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων, που τότε είχε υιοθετήσει).

Αναμφίβολα, έχει να κάνει κανείς με πολιτική παρέμβαση στο έργο της ανάπτυξης, κάτι που ελέγχεται ως στοιχείο αδυναμίας της Επιτροπής να διαμορφώσει πολιτική υπερεθνι-

κή, απαλλαγμένη από το «τομεακό»

Ωστόσο, υπάρχει ένα στοιχείο «δυναμικής προς τα εμπρός» στην όλη σύλληψη του LEADER II (έστω και αν αυτό για τα ελληνικά τουλάχιστον δεδομένα ενέχει στοιχεία αμφισβήτησης): Πρόκειται για μια ευρύτατη ανάληψη «κεντρικών αρμοδιοτήτων» από ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥΣ υπεύθυνους (και τοπικούς), κάτι που είναι αφεαυτού σημαντικό, στην πορεία για την ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ: Όχι απλά η προεργασία, η συγκέντρωση «αιτήσεων Κοινοτικής συνδρομής», η επεξεργασία και η αρχική επιλογή γίνονται στο LEADER II από τις περιφερειακές και τοπικές υπηρεσίες - με τις επιτροπές παρακολούθησης και τον έλεγχο στην αρμοδιότητα του Κράτους - αλλά και η τελική επιλογή περιέρχεται στη σφαίρα ευθύνης των περιφερειακών χωρίς δυνατότητα ανατροπής των προταθέντων από αυτούς, όχι μόνο απο το Κράτος, αλλά ούτε από την ίδια την Κοινότητα (Commission)

Η παρατήρηση αυτή ανατρέπει οριστικά και τελεσίδικα την έως τώρα υφιστάμενη ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ (Κράτος - Περιφέρεια - Τόπος) δίνοντας μια εντελώς διαφορετική κατεύθυνση στη σύλληψη -υλοποίηση - εκτέλεση επιλέξιμων δράσεων στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κατά συνέπεια, μέσω της παρατήρησης αυτής, θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει πως στο τελικό αυτό στάδιο (1994-99) της Κοινοτικής παρέμβασης, διαμορφώνεται μια ιδιότυπη Εταιρική Σχέση Ευρωπαϊκής Ένωσης - Περιφερειών (Τόπων) που αβίαστα θα μπορούσε να οδηγήσει στην εκτίμηση πως ΟΧΙ ΜΟΝΟ ΔΕΝ ΑΝΑΤΡΕΠΕΤΑΙ ΤΕΛΙΚΑ Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ της ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, αλλά «πηγαίνει παραπέρα» δημιουργώντας εντονότερα την αίσθηση πως η Ευρώπη, πέρα από τη «διεύρυνση» που επέλεξε επιχειρεί την «εμβάθυνση» μέσω ανάπτυξης του ΤΟΠΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ.

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ L.E.A.D. E. R

	LEADER I	LEADER II
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΛΟΓΙΚΗ	**ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΕΝΔΟΓΕΝΟΥΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ** τοπικός σχεδιασμός-τοπική αυτοδιαχείριση (κοινό)	
	συνολικό πρόγραμμα εδαφική προσέγγιση (μόνο) σφαιρική οργάνωση Ομάδα Τοπικής Δράσης το ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ Μέγιστη δυνατή συμμετοχή οικονομικών και κοινωνικών παραγόντων του τόπου	συνολικό και τομεακό εδαφική - θεματική προσφαιρική και ανάληψη από συλλογικούς φορείς ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΟ και ΤΟΜΕΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝ. Δυνατότητα ανάληψης από συλλογικούς ή μεμονωμένους τοπικούς φορείς
ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	Επιχειρησιακό Σχέδιο Υποβολή αιτήσεων Κοινοτικής Συνδρομής κεντρικά Επιλογή σε τρία επίπεδα (ΑΤΕ - Υπ. Γεωργ - Ευρ. Ένωση - Commission, VI D.G	Υποδειγματικό Σχέδιο Υποβολή αιτήσεων στην (τοπικών προγραμμάτων στην ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΤΕΛΕΣΙΔΙΚΗ επιλογή από την Περιφέρεια όχι ανάμειξη της Ε.Ε.
ΑΞΟΝΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ	Στρατηγικό Σχέδιο Πολυτομεακή παρέμβαση / σύνδεση /ακολουθία	Στρατηγικό/Τομεακό Σχέδιο (εδαφική και θεματική προσέγγιση)
ΔΙΚΑΙΟΥΧΟΙ	Ομάδες Τοπικής Δράσης	Ο.Τ.Δ (έστω και αν είχαν τύχει χρηματοδότησης στο LEADER I) και άλλοι Συλλογικοί Τοπικοί φορείς (ΕΓΣ, Επιμελητήρια (Γεωργικά - Οικονομικά -Βιοτεχνικά) και Όμιλοι Επιχειρήσεων
ΕΠΙΛΕΞΙΜΑ ΜΕΤΡΑ/ ΔΡΑΣΕΙΣ	Οργάνωση - Κατάρτιση ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ - ΜΜΕ Προβολή / διαφήμιση Εμπορευματοποίηση τοπικής παραγωγής ΤΗΛΕΜΑΤΙΚΗ	Απόκτηση ικανοτήτων τοπικά -ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ - Κοινές Δράσεις (Διακρατικού χαρακτήρα τοπικά), ένταξη στο ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΔΙΚΤΥΟ Ανταλλαγή εμπειριών Επίδειξη - μεταφορά τεχνολογίας / υποβοήθηση νέων «Ομάδων» (και όλα τα μέτρα LEADER I.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΝΟΤΗΤΑΣ 5.2.4.1

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΠΙΛΕΞΙΜΩΝ ΜΕΤΡΩΝ LEADER II

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ I

LEADER II - Ενδεικτικός κατάλογος επιλέξιμων ενεργειών

Η κοινοτική πρωτοβουλία LEADER II, λόγω των περιορισμένων οικονομικών πόρων που διαθέτει, έχει ως στόχο να στηρίξει κατά προτεραιότητα την ανάληψη καινοτόμων ενεργειών για την ανάπτυξη του ενδογενούς δυναμικού των αγροτικών περιοχών. Για το λόγο αυτό, εκτός από ορισμένες ενέργειες πολύ περιορισμένης έκτασης, που θα αποφασιστούν από κοινού, οι επενδύσεις στον τομέα των υποδομών δεν είναι επιλέξιμες στο πλαίσιο της παρούσας πρωτοβουλίας, ούτε και οι παραγωγικές των οποίων το ενιαίο κόστος είναι ανώτερο του ορίου που θα καθοριστεί από κοινού.

1. Μέτρο α): απόκτηση ικανοτήτων

Διάγνωση των περιοχών

Ευαισθητοποίηση του πληθυσμού σχετικά με την πρωτοβουλία LEADER παροχή τεχνικής στήριξης για τη δημιουργία των εταιρικών σχέσεων σε τοπικό επίπεδο

Παροχή τεχνικής στήριξης για τη διαμόρφωση ολοκληρωμένων αναπτυξιακών στρατηγικών σε τοπικό επίπεδο

Παροχή τεχνικής στήριξης για την αναζήτηση πηγών χρηματοδότησης και για την κατάρτιση των φακέλων από τους πιθανούς δικαιούχους (τοπικές ομάδες και άλλοι συλλογικοί φορείς).

2. Μέτρο β): καινοτόμα προγράμματα για την αγροτική ανάπτυξη (τοπικές ομάδες και άλλοι συλλογικοί φορείς)

Τα προγράμματα πρέπει να παρουσιάζουν στοιχεία καινοτομίας και επίδειξης που θα εκτιμηθούν σε σχέση με τα χαρακτηριστικά της περιοχής και το περιεχόμενο του επιχειρησιακού προγράμματος που εμπίπτει στο ΚΠΣ για την ίδια περιοχή (βλέπε σημείο 11 της ανακοίνωσης).

Οι τοπικές ομάδες που ήταν δικαιούχοι της LEADER I πρέπει να εξεταστούν με τα ίδια κριτήρια και όρους που ισχύουν για όλους του πιθανούς δικαιούχους.

Το πρόγραμμα που θα υποβληθεί από τις τοπικές ομάδες (εταίροι του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα που εφαρμόζουν μια πολυτομεακή αναπτυξιακή πολιτική σε τοπικό επίπεδο) πρέπει να περιλαμβάνει πολλές από τις ακόλουθες συνιστώσες.

Το πρόγραμμα που θα υποβληθεί από άλλους συλλογικούς φορείς δημόσιους ή ιδιωτικούς, μπορεί να περιοριστεί σε έναν τομέα παρέμβασης.

Παροχή τεχνικής στήριξης για την αγροτική ανάπτυξη

Παροχή τεχνικής βοήθειας στους φορείς σχεδίων ανάπτυξης (διαπίστωση των πρωτοβουλιών στον τομέα της δημιουργίας και της ανάληψης επιχειρήσεων, συμπεριλαμβανομένων των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, αξιολόγηση των δυνατοτήτων για την υλοποίησή τους, παροχή τεχνικών συμβούλων, παρακολούθηση κ.λπ...

Δημιουργία υπηρεσιών (ενισχύσεις για την έναρξη λειτουργίας) σε τοπική κλίμακα όταν στην περιοχή παρατηρείται έλλειψή τους, οι οποίες θα καλύπτουν και τον τομέα της ανάπτυξης πολλαπλών δραστηριοτήτων των γεωργών (πληροφόρηση, ενιαίες θυρίδες πληροφόρησης, μεταφορά εφόσον κάποιος το ζητήσει κ.λπ...) Ενισχύσεις στις καινοτόμες επενδύσεις των βιοτεχνών και των μικρών επιχειρήσεων, ιδίως για την αξιοποίηση των φυσικών τοπικών πόρων. Διευκόλυνση της εργασίας εξ αποστάσεως. Ενισχύσεις για τη δημιουργία επιχειρήσεων.

Αξιοποίηση επιτόπου και εμπορευματοποίηση της γεωργικής και δασοκομικής παραγωγής καθώς και εκείνης της τοπικής αλιείας

Έρευνα των τοπικών και περιφερειακών αγορών και ανάλυση των δικτύων διανομής.

Τεχνική βοήθεια και επενδύσεις για την παραγωγή και την αξιοποίηση χαρακτηριστικών τοπικών προϊόντων που προέρχονται από τη γεωργία, τη δασοκομία και την αλιεία.

Μεταφορά τεχνολογίας.

Προώθηση και επισήμανση των τοπικών και περιφερειακών προϊόντων ποιότητας και σύνδεση των προϊόντων με την περιοχή τους.

Εμπορευματοποίηση (δομή πωλήσεων, συμμετοχή σε εκθέσεις, σύνδεση με δίκτυα πωλήσεων δι' αλληλογραφίας, κεντρικές υπηρεσίες αγορών, τηλεαγορά).

Διαφοροποίηση της γεωργικής παραγωγής και των δραστηριοτήτων των γεωργών.

Ανάπτυξη της υδατοκαλλιέργειας και της αλιείας για ψυχαγωγικούς σκοπούς.

Παραγωγή εναλλακτικών πηγών ενέργειας (ιδίως, αξιοποίηση της βιομάζας και των απορριμμάτων από τα εργοστάσια ξυλείας, κ.λπ..)

Ανάπτυξη της χρηματοοικονομικής μηχανικής.

Σημείωση: Οι τυχόν δράσεις στον τομέα της αλιείας θα πρέπει να είναι διαφορετικές από αυτές που χρηματοδοτούνται μέσα στην ίδια ζώνη στο πλαίσιο του προγράμματος κοινοτικής πρωτοβουλίας PESCA.

Διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος και του περιβάλλοντος χώρου

Ανακαίνιση και ανάπτυξη των χωριών και των υφιστάμενων κτιρίων που εκπροσωπούν την πολιτιστική κληρονομιά της περιοχής.

Στήριξη της δημιουργίας και της διάδοσης πολιτιστικών στοιχείων που συνδέονται με την αγροτική ανάπτυξη.

Προστασία, αποκατάσταση και αξιοποίηση των φυσικών

πόρων (πανίδα, χλωρίδα, ρυάκια, κ.λπ..) και του τοπίου.

Απομάκρυνση και ανακύκλωση των απορριμμάτων.

3. Μέτρο γ): διακρατική συνεργασία

Δαπάνες για τη συμμετοχή στις δραστηριότητες του ευρωπαϊκού δικτύου αγροτικής ανάπτυξης (εντοπισμός των πιθανών εταίρων, κατάρτιση σχεδίων συνεργασίας).

Οι επιλέξιμες ενέργειες συνεργασίας είναι ίδιες με εκείνες του σημείου 2 (υπενθυμίζεται ότι το κριτήριο της καινοτομίας του περιεχομένου δεν εφαρμόζεται για το σκέλος αυτό).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

LEADER II - Υπόδειγμα δομής των αιτήσεων συνδρομής

(ολοκληρωμένο επιχειρησιακό πρόγραμμα ή ολοκληρωμένη συνολική επιδότηση)

1. **ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ**

1.1. Σύντομη διάγνωση της ενδιαφερόμενης περιοχής

1.2. Στρατηγική της LEADER II για την περιοχή που αφορά το πρόγραμμα

1.3. Οργάνωση και καινοτομία σε σχέση με τις παρεμβάσεις που χρηματοδοτούνται στο πλαίσιο του ΚΠΣ

1.4. Μέσα για την πληροφόρηση των πιθανών δικαιούχων

1.5. Χρηματοδοτικό σχέδιο ανά έτος, μέτρο και Ταμείο

1.6. **Μέτρο α): απόκτηση ικανοτήτων**

Στόχος

Συνοπτική παρουσίαση των αιτήσεων που έχουν υποβληθεί (βάσει παραδειγμάτων που δεν επιβάλλουν περιορισμού) και τύποι των επιλέξιμων ενεργειών (υπό την έννοια του παραρτήματος Ι).

Χαρακτηριστικά των δικαιούχων (οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώσεις, τοπικός πληθυσμός).

(Σημείωση: οι δικαιούχοι αυτού του μέτρου δεν γίνονται αυτομάτως δικαιούχοι των μέτρων β) ή γ). Πρόκειται για παρεμβάσεις πριν από την κατάρτιση επενδυτικών προγραμμάτων).

Τρόπος και κριτήρια επιλογής.

Αρχή που είναι υπεύθυνη για την εκτέλεση

Ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα.

1.7 **μέτρο β): προγράμματα αγροτικής καινοτομίας - Ομάδες τοπικής ανάπτυξης**

Στόχοι

Στρατηγική

Αναμενόμενα αποτελέσματα σε σχέση με την κατάσταση αναφοράς.

Οργάνωση και καινοτομία σε σχέση με το περιεχόμενο των επιχειρησιακών προγραμμάτων που εμπίπτουν στο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης.

Συνοπτική παρουσίαση των αιτήσεων που έχουν υποβληθεί

(βάσει παραδειγμάτων που δεν επιβάλλουν περιορισμούς) και τύποι των επιλέξιμων ενεργειών (υπό την έννοια του παραρτήματος Ι).

Χαρακτηριστικά των δικαιούχων.

Τρόπος και κριτήρια επιλογής.

Μέσα διαχείρισης (τύποι των πολυετών συμβάσεων που θα συναφθούν με τους δικαιούχους, βαθμός αυτονομίας των ομάδων).

Αρχή που είναι υπεύθυνη για την εφαρμογή.

Ενδεικτικό χρονοδιάγραμμα και παρουσίαση της διαδικασίας που έχει προβλεφτεί για τη συστηματική συγκέντρωση των σχεδίων νέων δικαιούχων καθ' όλη τη διάρκεια ισχύος της πρωτοβουλίας.

Χρηματοδοτικό σχέδιο ανά Ταμείο.

1.8 **Μέτρο β): Προγράμματα αγροτικής καινοτομίας - Άλλοι συλλογικοί φορείς**

Ίδιες πληροφορίες με το σημείο 1.7.

Διευκρινίζονται τα θέματα ή οι τομείς στους οποίους μπορεί να δίνεται προτεραιότητα.

Τα κριτήρια επιλογής πρέπει να μπορούν να αποδεικνύουν ότι η δράση αυτών των συλλογικών φορέων εντάσσεται στο γενικό πνεύμα της αγροτικής ανάπτυξης σε τοπικό επίπεδο.

1.9. **Μέτρο γ): Διακρατική συνεργασία**

Ίδιες πληροφορίες με τα σημεία 1.7 και 1.8

Αν οι πληροφορίες αυτές δεν είναι διαθέσιμες, πρέπει να αναφερθεί το ποσό από το φάκελο της LEADER που θα αφιερωθεί για το σκοπό αυτό, ενώ το δελτίο μέτρησης θα πρέπει να προταθεί αργότερα στην επιτροπή παρακολούθησης.

Προκαταρκτικές ενέργειες που μπορεί να αναληφθούν (προσδιορισμός και σύνδεση των εταίρων).

1.10 **Παρακολούθηση και συνεχής αξιολόγηση**

Ειδικά μέτρα που έχουν ληφθεί όσον αφορά την παρακολούθηση σε περιφερειακό (εθνικό) επίπεδο, λαμβανομένου υπόψη του αποκεντρωτικού χαρακτήρα της πρωτοβουλίας.

Περιγραφή του μηχανισμού ο οποίος θα επιτρέψει την αξιολόγηση των διαφόρων σχεδίων και του προγράμματος στο σύνολό του.

Χρονοδιάγραμμα και τρόπος επιλογής του οργανισμού που θα είναι υπεύθυνος για τη διεξαγωγή αυτής της αξιολόγησης.

Προβλεπόμενο κόστος της αξιολόγησης, το οποίο θα καλυφθεί από την επιχορήγηση της LEADER (το ανώτερο 1% του προγράμματος).

2. ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΣΧΕΣΗ

Σύνθεση της εταιρικής σχέσης για την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών και τη λήψη αποφάσεων.

Σύνθεση των γνωμοδοτούντων και συνδεδεμένων εταίρων σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο.

Γνωμοδότηση αυτών των εταίρων.

Τρόπος λειτουργίας της εταιρικής σχέσης όσον αφορά τις αποφάσεις για την επιλογή των τελικών δικαιούχων.

3. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Μέτρα που έχουν ληφθεί προκειμένου να εξασφαλιστεί η συμμετοχή των εταίρων και των τελικών δικαιούχων στο δίκτυο (τοπικές ομάδες και άλλοι συλλογικοί φορείς).

Μέτρα που θα ληφθούν για τη διάδοση στο δίκτυο των αποτελεσμάτων των ενεργειών, όπως και της αξιολόγησής τους. Συνεισφορά για τη μεταφορά τεχνογνωσίας στον τομέα της αγροτικής ανάπτυξης σε όλη την Κοινότητα από τους εταίρους που θα υποβάλουν το πρόγραμμα.

4. ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ - ΕΛΕΓΧΟΣ

Δέσμευση των εθνικών χρηματοδοτών προκειμένου να εξασφαλίσουν τη συγχρηματοδότηση του προγράμματος και να διαθέσουν τις αναγκαίες πιστώσεις για το σκοπό αυτό καθ' όλη τη διάρκεια του προγραμματισμού.

Μέτρα για τον οικονομικό έλεγχο.

5.2.4.2 ΤΑΣΕΙΣ - ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΜΙΑΣ ΔΙΑΜΟΡΦΟΥΜΕΝΗΣ ΝΕΑΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ: ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ (ΛΙΓΟΤΕΡΟ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΟΥ) ΜΙΚΡΟΧΩΡΟΥ

Εισαγωγικά:

Οι ενδείξεις της ευρωπαϊκής πρακτικής σήμερα, συγκλίνουν στην εξής αξιολογική θέση (αν και όχι αβασάνιστα):

- Η λογική στρατηγικής τοπικής ανάπτυξης, υπό το φως της νέας Ευρωπαϊκής πραγματικότητας (Συνθήκη Μάαστριχτ, Πακέτο DELORS II, «Ταμείο Συνοχής» ΔΙΝΕΙ έμφαση στην ποιοτική αναβάθμιση της ευρωπαϊκής περιφέρειας - ιδιαίτερα της αγροτικής - με βασικό στόχο την ΣΥΝΟΧΗ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΧΩΡΟΥ, ΝΟΟΜΕΝΟΥ ΩΣ ΕΝΙΑΙΟΥ.

Οι Συντεταγμένες:

- **Το Ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Τοπικής ανάπτυξης** Πολυτομεακές και πολυταμειακές παρεμβάσεις από διαφορετικές κατευθύνσεις με παράλληλη μείωση του ειδικού βάρους της γεωργίας (με την παραδοσιακή της μορφή) στις αγροτικές περιοχές, **κάτω από ενιαίο Επιχειρησιακό Σχέδιο**
- **Θέση κεντρικού στόχου, επιμέρους στόχων αρμονικά συνδεόμενων μεταξύ τους, αλλά και με τον κεντρικό στόχο - εκμετάλλευση των δυνατοτήτων του τόπου - προοπτικές, προβλέψεις Σύνδεση στόχων - μέτρων, θέση συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος εφαρμογή / υλοποίησης**
- **Η Ενεργοποίηση του Ενδογενούς δυναμικού** στο τοπικό επίπεδο με στόχο την αυτοδύναμη τοπική ανάπτυξη, την δημιουργία ομαδικού πνεύματος συνεργασίας στο τοπικό επίπεδο **αλλά παράλληλα και ανταγωνισμού προς τις άλλες περιοχές**
- **Οι Τοπικές Πρωτοβουλίες:** Έμφαση σε εκείνες που τονίζουν την μοναδικότητα του τόπου και που μπορούν να αναληφθούν από **νέους κυρίως ανθρώπους.** Τονισμός της ευγενικής άμιλλα μεταξύ των ανθρώπων αυτών (π.χ. καθιέρωση ενός «βραβείου -ηθική καταξίωση) Έμφαση στις πρωτοβουλίες ανάπτυξης και πολιτισμού του τόπου

• **Η Οργάνωση του χώρου μέσα από δόκιμα θεσμικά σχήματα βιώσιμα λειτουργικά ευέλικτα και ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΑ**

• Κυριαρχία του αστικο - αγροτικού πρότυπου (αστικές ενασχολήσεις στον αγροτικό χώρο)

• **Μεθοδολογία**

• Ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού πάνω στα προβλήματα του τόπου του και ενθάρρυνση **έκφρασης ελεύθερης γνώμης πάνω σε θέματα επίλυσης \ αντιμετώπισης αυτών των προβλημάτων.**

• Έρευνα αγοράς, εντοπισμός της μοναδικότητας του χώρου, μελέτη δυνατοτήτων αξιοποίησης του χώρου

• Σχεδιασμός δράσεως - παρεμβάσεων: Ο σχεδιασμός θα πρέπει να προέρχεται «εκ των κάτω προς τα άνω» (bottom - up approach)

• Θέση χρονοδιαγράμματος υλοποίησης των έργων / παρεμβάσεων

• εκπαίδευση - επιμόρφωση του τοπικού πληθυσμού - εμψύχωση για ανάληψη δράσεων τοπικά, διευκόλυνση της ροής πληροφόρησης.

• ανταλλαγή εμπειριών με άλλους τόπους μέσα από συγκεκριμένα βήματα και διαδικασίες

• Η έμφαση στη δημιουργική φαντασία των νέων ανθρώπων, **ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΕΣ στο τοπικό επίπεδο**

Οι παράμετροι

• Απόλυτος σεβασμός στο φυσικό περιβάλλον.

• Απόλυτος σεβασμός στον αρχιτεκτονικό περίγυρο

• Σεβασμός - τονισμός της πολιτιστικής παράδοσης και κληρονομιάς του τόπου

• Καμία αλλοίωση της ταυτότητας του χώρου

• Λειτουργία κάθετης και οριζόντιας **εταιρικής σχέσης (parternariate) τόσο στον ίδιο τον χώρο, όσο και αυτού του χώρου με άλλους ευρωπαϊκούς χώρους.**

• Ο **ανταγωνισμός** των άλλων χώρων στην παροχή του τελικού προϊόντος - προβολή, διαφήμιση, προώθηση.

ΤΑ «ΣΗΜΕΙΑ» ΤΗΣ ΔΙΑΦΑΙΝΟΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

- Ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού - εμψύχωση των τοπικών πρωτοβουλιών.
- Εκπαίδευση - επιμόρφωση του τοπικού πληθυσμού (« επένδυση στον ανθρώπινο παράγοντα»)
- Οργάνωση του χώρου μέσα από ανταγωνιστικά και βιώσιμα σχήματα
- Έμφαση στην ανταγωνιστικότητα του χώρου, στα πλαίσια της οικονομίας της αγοράς, με κοινωνικές όμως προεκτάσεις.
- Ο σχεδιασμός, βασισμένος στην διαπίστωση των πραγματικών αναγκών και δυνατοτήτων του τόπου
- η ολοκληρωμένη, πολύπλευρη και πολύμορφη αναπτυξιακή προσέγγιση βασισμένη στο στοιχείο της καινοτομίας και της δημιουργικής φαντασίας
- η έμφαση στο ένα **το μοναδικό συγκριτικό πλεονέκτημα και η παράλληλη διαπλοκή πολλών ενασχολήσεων γύρω από το ένα το μοναδικό αυτό στοιχείο του ίδιου του τόπου**
- Η συνειδητοποίηση **της αυτενέργειας** (δεν περιμένουμε τα πάντα από το Κράτος, αλλά σχεδιάζουμε διεκδικούμε και υλοποιούμε)
- Το «πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα» της συνδυασμένης δράσης ως στοιχείο της όποιας ολοκληρωμένης παρέμβασης
- Η πρόβλεψη, οι προοπτικές, η δυναμική της όποιας αναπτυξιακής παρέμβασης
- Η δημιουργία / λειτουργία δικτύου συνεχούς αμφίδρομης ροής πληροφόρησης
- η προβολή - προώθηση του τόπου, αλλά και του τελικού προϊόντος που παράγει ο ίδιος ο τόπος: τυποποίηση του προϊόντος
- η δημιουργία «επιχειρηματιών» μέσα στον ίδιο τον αγροτικό μικρόχωρο, συνειδητοποιημένων και κατάλληλα προετοιμασμένων να αποδεχτούν τους κανόνες της αγοράς, αλλά και να «παίξουν» μέσα από τους κανόνες αυτούς.
- Σαφώς ασθενέστερη η κρατική παρέμβαση, που περιορίζεται σε ρόλο καθαρά συμβουλευτικό - ενισχυτικό των τοπικών πρωτοβουλιών.

5.2.5. ΘΕΣΜΙΚΟ: Διαφαινόμενες «τάσεις ανατροπής» της υφιστάμενης εταιρικής σχέσης

Συνοψίζοντας, συμπερασματικά τις διαπιστώσεις, σε συνδυασμό με τις «διαφαινόμενες τάσεις μιας νέας ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ της ανάπτυξης όπως αυτές **εκτιμήθηκαν** προηγουμένως» θα μπορούσε κανείς να έχει **τις πρώτες «θεσμικές» εκτιμήσεις που υπαγορεύονται από την ανάγκη υλοποίησης της νέας αυτής στρατηγικής της ανάπτυξης** (με τη μορφή του «Ολοκληρωμένου Σχεδίου» - **εδαφική προσέγγιση**, είτε με τη μορφή του «Τομεακού τοπικού Προγράμματος - **θεματική προσέγγιση**, σύμφωνα με το περιεχόμενο των LEADER I και LEADER II που εκφράζουν ουσιαστικά το νέο αυτό «προσανατολισμό»).

Παραμένοντας πάντα στο αυστηρά «θεσμικό» (σ' αυτή τουλάχιστον την ενότητα - τμήμα 5.2.5), θα μπορούσε κανείς να συνοψίσει τις εκτιμήσεις του που απορρέουν από τις διαπιστώσεις που εκτέθηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια, στα ακόλουθα:

- **Το θεσμικό πλαίσιο για την τοπική ανάπτυξη είναι απόρροια του τρόπου οργάνωσης του χώρου** (αλλά και ο τρόπος οργάνωσης του χώρου απορρέει από το υφιστάμενο - δύσκαμπτο και γραφειοκρατικό, εν πολλοίς - θεσμικό πλαίσιο, που λειτουργεί «δίκην **τροχοπέδης** στη συνολική προσπάθεια αναβάθμισης του χώρου υπαίθρου μέσω της διαδικασίας «αυτοδύναμης ανάπτυξης»
- Ιστορικά, η **«κάθετη εταιρική σχέση» προκάλεσε δυσλειτουργίες στο τοπικό επίπεδο, ενώ, από την άλλη, η «οριζόντια εταιρική σχέση»** δεν αφέθηκε να αποδώσει μέσα από το δύσκαμπτο υφιστάμενο θεσμικό σχήμα
- **Η «Ευρώπη των Κρατών - Μελών» διαχρονικά, αλλά σταθερά, «μεταμορφώνεται» σε «Ευρώπη των Περιφερειών / Τόπων», γεγονός που διαισθητικά τουλάχιστον «αφήνει προεκτάσεις» σε συλλογιστικές πιθανής δημιουργίας/ενίσχυσης του «τοπικού κράτους»** (για το οποίο η παρούσα Διατριβή αφιερώνει το αμέσως επόμενο «ξεχωριστό» τμήμα, στο κεφάλαιο 5) Επισημαίνεται ότι η ανάλυση σε βάθος των δύο

βασικών -συνεχόμενων Κοινοτικών Πρωτοβουλιών (LEADER I και LEADER II) έχει πολλά χαρακτηριστικά στοιχεία που ενισχύουν αυτή την «διαισθητική εκτίμηση»: Τοπικός Σχεδιασμός - Τοπική Αυτοδιαχείριση, Ομάδα Τοπικής Δράσης, ως φορέας τοπικής ανάπτυξης πέρα από τα «καθιερωμένα θεσμικά σχήματα» ή ακόμα «τελική επιλογή στην άμεση ευθύνη και αρμοδιότητα της Περιφέρειας, χωρίς άλλου είδους παρεμβατική διεργασία, ή «ανάπτυξη» κοινών δράσεων των τόπων διακρατικού χαρακτήρα, ή ακόμα «ένταξη στο ευρύτερο Ευρωπαϊκό Δίκτυο Αγροτικής Ανάπτυξης «ΣΥΝΙΣΤΟΥΝ θεσμικές διεργασίες «εν τω γίγνεσθαι» που ΕΝΙΣΧΥΟΥΝ την εκτίμηση μιας εναλλακτικής αναπτυξιακής - θεσμική και λειτουργικής προσέγγισης του χώρου υπαίθρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση θα μπορούσε, ίσως, κανείς να παραθέσει ακόμα και το επιχείρημα πως η Ευρωπαϊκή Ένωση κυριολεκτικά «χρησιμοποίησε» κωδική ονομασία προκειμένου να οριοθετήσει το χώρο της (νοούμενο ως ένα σύνολο) - βλέπε καταχωρήσεις της μορφής NUTS I (Κράτος -Μέλος), NUTS II (Περιφέρεια), NUTS II (Επίπεδο Νομού και κάτω) - μη αποδεχόμενη (στην αναπτυξιακή της συλλογιστική και μεθοδολογία διοικητικές υποδιαιρέσεις των ίδιων των Κρατών - Μελών (για παράδειγμα, δεν θα μπορούσε να οριοθετήσει κατά τρόπο ενιαίο την «Επαρχία» ή τον «Νομό» με την γαλλική Province και την βρετανική Κομητεία)

Περιορίζοντας την οπτική στο καθαρά εθνικό/Ελληνικό επίπεδο θα παρατηρούσε κανείς - εξετάζοντας διαχρονικά την εξέλιξη - πως»... ο θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, ή δεν κατανόησε τον πολύ σημαντικό της ρόλο, ή «δεν άφησαν περιθώρια στο θεσμό να λειτουργήσει όπως θα έπρεπε να λειτουργήσει μακρά και πέρα από κάθε μορφής παρέμβαση (πολιτική - οικονομική - θρησκευτική κ.λπ), κυρίως υπό το βάρος του υφιστέμενου θεσμικού πλαισίου, σε αντίθεση π.χ. με την Ιταλία, όπου η Τοπική Αυτοδιοίκηση διαδραμάτισε και διαδραματίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο στο «γίγνεσθαι» του χώρου της αρμοδιότητάς της με συνέπεια και γίνεται συχνά αναφορά στην έννοια του οικονομικά αυτοδύναμου ΤΟΠΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ (μέσα στο εθνικό Κράτος)

Η **κριτική** που διατυπώνεται μπροστά σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο (ενίσχυση του Τοπικού Κράτους), που **ανατρέπει** στην ουσία αυτή καθεαυτή τη δοσμένη Εταιρική Σχέση (Κοινότητα - Κράτος - Περιφέρεια - Τόπος), αναδεικνύοντας μια απλούστερη (Κοινότητα - Περιφέρεια) ή ακόμα (Κοινότητα - Τόπος), έχει μια καθαρά **πολιτική διάσταση, η οποία (επιστημονικά τουλάχιστον) δεν είναι εύκολο να καταρριφθεί αβασάνιστα: Η κριτική αυτή αναφέρεται στην προσπάθεια ΚΑΝΤΟΝΟΠΟΙΗΣΗΣ της Ευρώπης, μέσω της ανάδειξης του ΤΟΠΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ** (που θα επικοινωνεί **άμεσα** με την Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίς την εθνική παρέμβαση

• Αρμονικός συνδυασμός «οριζόντιας» και «κάθετης» Εταιρικής Σχέσης κάτω από το κατάλληλο θεσμικό σχήμα/πλαίσιο που άτυπα βρίσκεται υπό αναθεώρηση, πέρα από το ότι ενισχύει άμεσα και αποτελεσματικά την λογική της Ενεργοποίησης Ενδογενούς Δυναμικού, την ευαισθητοποίηση του τοπικού πληθυσμού στην ανάπτυξη του χώρου του, τον τοπικό σχεδιασμό, την ανάδειξη «τοπικών καινοτόμων ιδεών» για την ανάπτυξη, την αυτοδύναμη ανάπτυξη, την υιοθέτηση του αστικο- αγροτικού προτύπου, **φαίνεται να συνιστούν ισχυρά επιστημονικά επιχειρήματα υπέρ της ανατροπής του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου, επιχειρήματα που ενισχύονται ακόμα περισσότερο από την κτηθείσα «αρνητική» εμπειρία του ήδη υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου στην ιδέα της ανάπτυξης μικρών χώρων.**

• Στο βαθμό που το ίδιο το Κράτος υποχρεώνεται εκ των πραγμάτων **να περιορίσει δραστικά το ρόλο του** στο χώρο της υπαίθρου (τουλάχιστον) η «σύλληψη» του «Τοπικού Κράτους» φαίνεται να κερδίζει ολοένα έδαφος στην γενικότερη στρατηγική της ανάπτυξης μικροχώρων υπαίθρου.

• Αντίθετα - όπως διαφαίνεται από τις αιτιολογικές Εκθέσεις και τα κείμενα των «συνεχόμενων» Κοινοτικών Πρωτοβουλιών LEADER I και LEADER II - **ενισχύεται, σε αντιστάθμισμα ο ρόλος του Κράτους στη φάση «έλεγχος - παρακολούθηση - αξιολόγηση»** καθώς επίσης και στη φάση **«ενθάρρυνση -ενίσχυση - παροχή συμβουλών»** Το Κράτος έτσι διατηρεί το σημαντικό του ρόλο «Κράτος - Στρατηγείο» ή

άλλως τον «επιτελικό χαρακτήρα» των όποιων αναπτυξιακών παρεμβάσεων, μέσω του ελέγχου και της παρακολούθησης, χωρίς να υπεισέρχεται σε αυτόν καθ' αυτόν τον σχεδιασμό και την εφαρμογή της ανάπτυξης στην ύπαιθρο

• Η Ευρωπαϊκή Ένωση αναζητά στο Κράτος - Μέλος την θεσμοθέτηση ευέλικτων «νομικών» σχημάτων διευκόλυνσης και ενθάρρυνσης της ροής πληροφόρησης, αλλά και ενίσχυσης της **ελεγκτικής του αρμοδιότητας**

• Ειδικότερα, η «κάθετη Εταιρική Σχέση» μέσα στο ίδιο το Εθνικό Κράτος, επιδιώκεται να **έχει ένα σαφές και πολύ αυστηρά οριοθετημένο περιεχόμενο, στη λογική του ότι «ο τόπος έχει τον πρώτο λόγο στο σχεδιασμό και την εφαρμογή» αλλά το Κράτος επιβλέπει και ελέγχει την αποτελεσματικότητα αυτής της «τοπικής» προσπάθειας.**

5.2.6. ΤΟ «ΤΟΠΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ»

Ίσως είναι πρόωρο, ίσως φαίνεται «εκτός πραγματικότητας» μια τέτοια αναφορά, πολύ μάλιστα περισσότερο καθώς η ΕΥΡΩΠΗ, αντίθετα με τις Η.Π.Α είχε (στο ξεκίνημα της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας) και έχει, τώρα με την Ευρωπαϊκή Ένωση, έναν έντονο «κρατικισμό», με ήδη διαμορφωμένες και πλάγια εδραιωμένες «κρατικές και παράλληλα εθνικές ενότητες» που λειτούργησαν για αιώνες, μέσα από ιδιόρρυθμες «πολύ λεπτές» ισορροπίες: **Δεν πρόκειται για λαούς που αναζητούν σήμερα «μια ταυτότητα» (έστω την ευρωπαϊκή), αλλά για διαμορφωμένα «κοινωνικά συστήματα» που επιχειρούν να συνενώσουν τις οικονομικές κυρίως δυνάμεις τους, εν όψη των εξελίξεων της διεθνούς αγοράς και των νέων πολιτικών και κοινωνικό-οικονομικών (αλλά και στρατιωτικών) ισορροπιών στη γηραιά Ήπειρο**

Από την άποψη αυτή, η διαμόρφωση των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής σε «Ομόσπονδο Κράτος» με «αυτόνομες» ενότητες (States), καμία σχέση δεν φαίνεται να έχει με την κατάσταση στην Ευρώπη και κατά συνέπεια δείχνει «πολύ μακρινό» αν όχι ανέφικτο το «όραμα» των ιδρυτών της τότε Ε.Ο.Κ που «έβλεπαν» στο σχήμα αυτό τις μελλοντικές «Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης» (ως αντίρροπη δύναμη, κάτι που επανήλθε ως «όραμα» μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού).

Αν εμβαθύνει κανείς στην έννοια του «Τοπικού Κράτους» με ανάλογες «ιστορικές αναδρομές», θα διαπιστώσει πως αυτή καθεαυτή η έννοια δεν είναι άγνωστη στο χώρο της Ευρώπης **πολύ μάλιστα περισσότερο στον ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ, ο πολιτισμός του οποίου επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τον σημερινό «ευρωπαϊκό πολιτισμό»**

Δεν είναι σκοπός της παρούσας Διατριβής να επιχειρήσει την ιστορική και κοινωνιολογική ανάλυση της έννοιας του «Τοπικού Κράτους». Κρίθηκε απλά σκόπιμο να γίνει μια πολύ συνοπτική -σχεδόν επιγραμματική - αναφορά στα θέματα αυτά που σαφώς βρίσκονται «εκτός» πεδίου αναφοράς της μελέτης, με το σκεπτικό της καταχώρισης «προηγούμενης εμπειρίας»

στον ευρωπαϊκό χώρο, από τη μια και της «μη συγκρισιμότητας» με άλλα σχήματα σε άλλες γεωγραφικές ενότητες του πλανήτη, λόγω της ιδιαιτερότητας αυτής καθεαυτής της ΕΥΡΩΠΗΣ ως κοινωνικού και γεωγραφικού συστήματος.

Ανεξάρτητα και πέρα από την εισαγωγική αυτή αναφορά που γίνεται με το σκεπτικό και μόνο μιας τουλάχιστον προηγούμενης «ευρωπαϊκής» εμπειρίας (βλ. «Πόλη - Κράτος» της Αρχαίας Ελλάδας», αλλά και της μη «συγκρισιμότητας» με άλλες γεωγραφικές ενότητες (π.χ. Η.Π.Α), η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει σήμερα μία δυναμική, ένα στρατηγικό στόχο (την ολοκλήρωση) και μια μεθοδολογική προσέγγιση με δύο βασικές προεκτάσεις (την διεύρυνση του χώρου της και την εμβάθυνση των σχέσεων ανάμεσα στις επιμέρους «περιοχές» της, χρησιμοποιώντας ως μέσα τα «προγράμματα - ιδιαίτερα τα «κοινά, διακρατικού χαρακτήρα» - τις ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ της Επιτροπής, τα «Δίκτυα»

Μέσα από μια τέτοιου χαρακτήρα μεθόδευση της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ, **είναι δυνατόν να διαφανούν «τάσεις» και «προσανατολισμοί» μιας διαφορετικής - εναλλακτικής προσέγγισης «χώρων υπαίθρου» (και όχι μόνο) από την πλευρά της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που φαίνεται να συγκλίνουν σε δύο πολύ βασικές εκτιμήσεις:**

- **Η Ευρωπαϊκή Ένωση, έχοντας στην ουσία ενοποιήσει «οικονομικά» το χώρο της, επιχειρεί τώρα μια συνολικότερη προσπάθεια ενοποίησης (κοινωνική, αμυντική κ.λπ), όπως τουλάχιστον διαφαίνεται μέσα από την ανάλυση βασικών κειμένων (Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση / Μάαστριχτ, «Λευκή Βίβλος», «Πράσινο Βιβλίο» κ.λπ)**
- **Γίνεται φανερό πως η Ενωμένη Ευρώπη (ως χώρος) δεν μπορεί να «λειτουργήσει με δύο ή περισσότερα επίπεδα / ταχύτητες ανάπτυξης, αν και εφόσον γίνεται αποδεκτό πως επιθυμεί πράγματι να εφαρμόσει στο χώρο αυτό αποτελεσματικά, τις Κοινές Πολιτικές της**
- **Από την άλλη, είναι ήδη γνωστό απλό τη θεωρητική σκέψη και την εμπειρική παρατήρηση πως ο χώρος δεν οριοθετείται από τα στενά πλαίσια / σύνορα ενός εθνικού συστήματος - Κράτους ειδικά όταν γίνεται αναφορά στον όρο**

«ΑΝΑΠΤΥΞΗ»: Επιστημονικά βρίσκεται κανείς πιο κοντά στην πραγματικότητα, όταν αναφέρεται στο όρο της «Λειτουργικής γεωγραφικής ενότητας», αντί της «Διοικητικής ενότητας»

• Η προηγούμενη εκτίμηση συνδυάζεται και ενισχύεται ακόμα περισσότερο από την αδιαφιλονίκητη πραγματικότητα των καταπληκτικών τεχνολογικών εξελίξεων, με έμφαση στην πρόοδο της ΤΗΛΕΜΑΤΙΚΗΣ και της ταχύτατης διάδοσης / ροής πληροφοριών «τεχνολογική ενοποίηση του χώρου») Οι δυνατότητες αμφίδρομης ροής πληροφόρησης μεταξύ των τόπων και η ιεράρχηση των «Δικτύων» (μέσω θεματικής ή εδαφικής προσέγγισης) σε πρωταρχική Κοινοτική επιδίωξη που μάλιστα συνιστά «επιλέξιμο μέτρο» όλων σχεδόν των πρόσφατων Κοινοτικών Προγραμμάτων και Πρωτοβουλιών, προσδίδουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση μια άλλη διάσταση, που φαίνεται να ενισχύει περαιτέρω την εκτίμηση μια γενικότερης αναδιάταξης «λογικών» και μεθοδολογιών της αναπτυξιακής διαδικασίας. Και μόνη η εξέταση των «αιτιολογικών Εκθέσεων» των δύο (χρονικά) συνεχόμενων Κοινοτικών Πρωτοβουλιών (LEADER I 1991 - 1994 και LEADER II, 1994 - 1999) ΑΡΚΕΙ για να κάνει κανείς ορισμένες πολύ σημαντικές παρατηρήσεις, που συνηγορούν με την άποψη «περί διαφαινόμενης **ανάδειξης μικρών ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ που θα έχουν τα χαρακτηριστικά «Τοπικού Κράτους»**

• **Η παράλληλη / κοινή διατύπωση** (και στις δύο αιτιολογικές εκθέσεις) αναφορών, όπως, «τοπικός σχεδιασμός» ή «τοπική αυτοδιαχείριση», ή ακόμα προτάσεων της μορφής»... επιτρέπει στους αγροτικούς φορείς και στις αγροτικές περιοχές να αξιοποιήσουν το ΔΙΚΟ ΤΟΥΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟ, στο πλαίσιο μιας συνολικής πολιτικής, με στόχο να αποκτήσει η αγροτική ανάπτυξη νέο δυναμισμό...» ΣΥΝΙΣΤΑ ΑΠΛΗ ΕΝΔΕΙΞΗ μιας ευρύτερης αναθεώρησης της εν γένει φιλοσοφίας «του χώρου», όπου η διοικητική διαίρεση δεν φαίνεται να διαδραματίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο: Αναφορά στο όρο «Κράτος - Μέλος» γίνεται με τρόπο μάλλον «κομψό» και μόνον στο βαθμό που η Ευρωπαϊκή Ένωση «εξαναγκάζεται» να «εναρμονίσει» τις επιλογές της με την «ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟΤΗΤΑΣ» (Η Κοινοτική συνδρομή «επικουρεί «και

συμπληρώνει τις προσπάθειες των Κρατών - Μελών για την ανάπτυξη). Στην ουσία όμως, το Κράτος δεν φαίνεται να έχει - ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια - ιδιαίτερα σημαντική επιρροή στον εθνικό σχεδιασμό, καθώς βασικές αρμοδιότητες σχεδιασμού και στρατηγικών επιλογών έχουν εκχωρηθεί τυπικά ή άτυπα στο όργανο που εκφράζει την «υπερεθνικότητα» της Ευρωπαϊκής Ένωσης: «την ΕΠΙΤΡΟΠΗ της Ευρωπαϊκής Ένωσης»)

• Από την άλλη - πάντα στα πλαίσια της «Αρχής της Επικουρικότητας» - η Κοινοτική διατύπωση και στις δύο αιτιολογικές εκθέσεις είναι ιδιαίτερα «προσεκτική», με έντονη την «διάθεση» της μη «βίαιης» ανατροπής της υφιστάμενης «Εταιρικής Σχέσης» Αναφορές της μορφής «η Επιτροπή θα διαπραγματευτεί, σε συνεργασία με τα Κράτη -Μέλη το περιεχόμενο των περιφερειακών και των εθνικών προγραμμάτων...» ή «ο μηχανισμός της Πρωτοβουλίας LEADER θα εφαρμοστεί σε περιφερειακό επίπεδο, (είτε πρόκειται για περιοχές που έχουν θεσμικές αρμοδιότητες, είτε για περιοχές προγραμματισμού οι οποίες αποτελούν το αντικείμενο ειδικών επιχειρησιακών προγραμμάτων, στο πλαίσιο των Κ.Π.Σ)... ή σε εθνικό επίπεδο, ΟΤΑΝ ΤΟ ΑΝΤΙΘΕΤΟ ΕΙΝΑΙ ΑΔΥΝΑΤΟ... θα δημιουργηθεί μια εταιρική σχέση για το σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων... «ΔΕΝ ΣΥΝΙΣΤΟΥΝ παρά «εγχειρήματα παράκαμψης του Κράτους - Μέλους» με κομψό τρόπο καθώς αναφορές στο «εθνικό» επίπεδο γίνονται μόνο «όταν το αντίθετο είναι αδύνατο. Αντίθετα, η έμφαση δίδεται σε περιοχές (όχι Κράτη - Μέλη που έχουν ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΑΡΜΟΔΙΟΤΗΤΕΣ και σε «ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΥ ΕΙΔΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ». Από την ανάλυση που προηγήθηκε (στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας) αλλά και από τα όσα επιλεκτικά καταχωρήθηκαν πιο πάνω, αναφορικά με τις «διατυπώσεις» αιτιολογικών εκθέσεων και κειμένων των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών (που αναφέρονται) γίνεται φανερό ότι καθώς η διαδικασία ολοκλήρωσης και ενοποίησης του Ευρωπαϊκού χώρου προχωρεί διαχρονικά, **όλο και μεγαλύτερο φάσμα κρατικών αρμοδιοτήτων σχεδιασμού της ανάπτυξης εκχωρείται στην Ευρωπαϊκή Ένωση** (με

ιδιαίτερη έμφαση στην αναπτυξιακή διεργασία «χώρων υπαίθρου», χώρων με τους οποίους το «Κράτος είχε πάντα «κενό επικοινωνίας»).

Η «κλασική Εταιρική Σχέση» (Κοινότητα - Κράτος - Περιφέρεια) ΔΟΚΙΜΑΖΕΤΑΙ για πρώτη φορά τόσο έντονα, ενώ αμφισβητείται - έστω και καλυμμένα - η αποτελεσματικότητα της «Αρχής της Επικουρικότητας» που φαίνεται να λαμβάνεται πλέον υπόψη μόνο για να επιβεβαιώσει το «σεβασμό» της Ευρωπαϊκής Ένωσης στα «εθνικά κυριαρχικά δικαιώματα του Κράτους - Μέλους».

Ίσως, όχι αβασάνιστα, όχι παρακινδυνευμένα, θα μπορούσε κανείς να διαγράψει «τάσεις» μιας «εναλλακτικής ανάπτυξης» με παράλληλη «ανατροπή» βασικών Κοινοτικών Αρχών: Η βασικότερη όλων, η «Κοινοτική Αλληλεγγύη» ήδη έχει παραβιαστεί χωρίς προσχήματα και δεν είναι καθόλου βέβαιο - το αντίθετο μάλιστα είναι το πιθανότερο - ότι η «Αρχή της Επικουρικότητας» **θα συνέχιζε να έχει ένα ουσιαστικό περιεχόμενο πέρα από μια «πρόφαση»** Καθώς η τεχνολογική εξέλιξη είναι κάτι περισσότερο από ραγδαία, καθώς «οι καθιερωμένες αξίες και αρχές» **αναθεωρούνται κάτω από μια νέα διαγραφόμενη πραγματικότητα και προοπτική θα πρέπει κανείς, λογικά σκεπτόμενος, να αναμένει βασικές επανατοποθετήσεις σε θεμελιακές Κοινοτικές Αρχές και φυσικά σε ανάλογες ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ**

Καθώς η **ΑΝΑΠΤΥΞΗ** εν σπέρματι είναι έννοια «δυναμική», εξελικτική και μεθοδολογικά **απροσδιόριστη** είναι πολύ πιθανό να «χρησιμεύσει» ως κινητήριο μοχλός **μιας συνολικής καθολικής επανατοποθέτησης της συνολικής πολιτικής και στρατηγικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης:** Ενδεχομένως η μεθόδευση της ανάπτυξης να «υποκρύπτει» και άλλες σκοπιμότητες που βρίσκονται «εκτός» του γνωστικού πεδίου της παρούσας Διατριβής. Ίσως οι επικρίσεις για πιθανή «πολιτική καντονοποίηση» της Ευρώπης έχουν ερείσματα, πλην όμως σκόπιμα δεν εξετάζονται στη μελέτη αυτή, στόχος της οποίας είναι να επιχειρήσει να διαγράψει «τάσεις», πάντα σύμφωνα με τα όσα προηγήθηκαν στο αναλυτικό της τμήμα. Ενδείξεις και διαπιστώσεις που υποδηλώνουν «σύγχρονες τάσεις» της ευρωπαϊ-

κής αναπτυξιακής στρατηγικής, υποδείχνουν (σχεδόν «φωτογραφίζουν») το «Τοπικό Κράτος» χωρίς φυσικά να το κατονομάζουν. Ένας «χώρος» που συνιστά **γεωγραφική λειτουργική ενότητα που μπορεί να σχεδιάζει ΜΟΝΟΣ του την ανάπτυξή του, που αυτοδιαχειρίζεται Κοινοτικούς πόρους, που έχει την δυνατότητα να προχωρεί σε βασικές αναπτυξιακές επιλογές, που ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΕΙ ΑΜΕΣΑ με τις «Βρυξέλλες» (όπου τα κέντρα λήψης των στρατηγικών αποφάσεων), που «συνδέεται» άμεσα με αντίστοιχους «χώρους» στην Ευρώπη μέσω «δικτύων πληροφορικής» (και όχι μόνο), που ΠΑΡΑΚΑΜΠΤΕΙ στην ουσία την Κεντρική Διοίκηση (όσον αφορά στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των αναπτυξιακών του επιλογών) ΔΕΝ ΜΠΟΡΕΙ παρά να ΣΥΝΙΣΤΑ ΜΙΑ ΑΥΘΥΠΑΡΚΤΗ ΟΝΤΟΤΗΤΑ η οποία πλέον έχει μόνο την ανάγκη της ΘΕΣΜΙΚΗΣ ΚΑΛΥΨΗΣ: Αν αποκτήσει και την ΘΕΣΜΙΚΗ ΚΑΛΥΨΗ, τότε πλέον είναι φανερό πως διαμορφώνεται μια νέα «ευρωπαϊκή» πραγματικότητα με σαφή και πλήρη ανατροπή της έως τώρα υφιστάμενης Εταιρικής Σχέσης: Η νέα αυτή πραγματικότητα θα είναι - πάντα στα πλαίσια της ίδιας συλλογιστικής - μία ΕΥΡΩΠΗ ΤΩΝ ΠΟΛΛΩΝ ΜΙΚΡΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΚΡΑΤΩΝ, όπου η Εταιρική σχέση από τριμερής αναμορφώνεται σε διμερή: «Ευρωπαϊκή Ένωση - Τοπικό Κράτος»**

Οι συλλογισμοί αυτοί, φυσικά γίνονται σε βάση τις έως τώρα διαπιστώσεις, από τις οποίες προκύπτουν εκτιμήσεις «διαγραφόμενων μελλοντικών τάσεων» στο πεδίο της ανάπτυξης και της αναπτυξιακής διαδικασίας.

Αν στην μετέπειτα εξέλιξη προκύψουν «νέα δεδομένα», τότε διαμορφώνεται ένα διαφορετικό σύστημα που φυσικά θα καταλήγει σε διαφορετικές εκτιμήσεις και συμπεράσματα.

Ωστόσο, η γενική εκτίμηση που γίνεται στην εργασία αυτή είναι πως οι πολιτικές, τα μέτρα και τα μέσα υλοποίησης των πολιτικών που ανακοινώνονται **έχουν έναν σαφή στρατηγικό προσανατολισμό που υποδείχνει - έστω και καλυμμένα - «περιορισμό» της παρεμβατικής αναπτυξιακής πολιτικής των Κρατών - Μελών, με αντίστοιχη ενίσχυση του ρόλου της ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ σε επιλογές αναπτυξιακού χαρακτήρα, που συνοδεύεται από ταυτόχρονη ενίσχυση της «Αποκεντρωμένης Διοίκησης», έχοντας σαν βασικό επιχείρημα τις «δυσλειτουργίες και τα κενά επικοινωνίας» ανάμεσα στο «Κέντρο» και την «Περιφέρεια»**

5.3. Η ΠΡΟΤΑΣΗ

5.3.1. Η «ΠΛΑΓΙΑ ΣΚΕΨΗ»

Η «συνειρμική ακολουθία» **«Παρατήρηση - Διαπίστωση - Εκτίμηση - Συμπέρασμα - ΠΡΟΤΑΣΗ»**, μεθοδολογικά έχει ένα και μόνο σκοπό: να καταστήσει την πρόταση ΣΥΝΕΠΗ με τα όσα παρατηρήθηκαν, εκτιμήθηκαν και διαπιστώθηκαν, ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΛΟΓΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ που υπαγορεύει άκαμπτους κανόνες που θέτουν τη σκέψη σε μια καθορισμένη και αυστηρά προσδιορισμένη τροχιά, στο τέλος της οποίας, αυτή η ίδια η πρόταση είναι σχεδόν η αναμενόμενη και οριοθετημένη (με βάση τα όσα αναπτύχθηκαν στα προηγούμενα. Σύμφωνα με αυτή τη **«συνειρμική λογική»**, ή άλλως τον καθιερωμένο τρόπο του «σκέπτεσθαι», αξιολογούνται οι παρατηρήσεις και οι εκτιμήσεις των προηγούμενων κεφαλαίων, ελέγχονται και αξιοποιούνται σε μια ολοκληρωμένη και τεκμηριωμένη «εισήγηση» περί του πρακτέου, για την επίλυση ή τουλάχιστον την ελαχιστοποίηση των προβλημάτων που επισημάνθηκαν. Στην ουσία πρόκειται για «αξιολόγηση» και ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΗ των παρατηρήσεων σχετικά με τις ΤΑΣΕΙΣ που διαπιστώθηκαν εκτιμήθηκαν και συμπερασματικά καταγράφηκαν (στο τμήμα 5.2)

Το ερώτημα που ωστόσο τίθεται είναι: ΑΡΚΕΙ (συνιστά «ικανή και αναγκαία συνθήκη») αυτή η «ΣΥΝΕΙΡΜΙΚΗ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑ» για να δώσει ρεαλιστικές - τουλάχιστον - απαντήσεις στη σημερινή πολύπλοκη κατάσταση που έχει διαμορφωθεί γύρω από την ευρωπαϊκή ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ της ανάπτυξης, όπου «υπεισέρχονται «απρόβλεπτες» παράμετροι που καθημερινά ΑΝΑΤΡΕΠΟΥΝ την «κοινή λογική» και κατά συνέπεια, κάθε πρόβλεψη ή πρόταση (που στηρίζεται στην πρόβλεψη) είναι πλέον παρακινδυνευμένη ή μήπως θα ήταν «χρήσιμο» να «εισάγει» κάποιος νέα εργαλεία «σκέψης», πέρα από τα αυστηρά λογικά παραδοσιακά, προκειμένου «να προσεγγίσει με φαινομενικά παράλογο τρόπο, ΘΕΣΕΙΣ που φαίνεται (με την παραδοσιακή σκέψη) να οδηγούνται σε αδιέξοδο

Στην παραδοσιακή «σκέψη», το «κάτι» ή ΕΙΝΑΙ ή ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ. Υπάρχει το «ΜΑΥΡΟ - ΑΣΠΡΟ: Αν ΔΕΝ είναι «ΜΑΥΡΟ»

είναι «ΑΣΠΡΟ». Η παραδοσιακή σκέψη ΔΕΝ είναι δυνατόν να αποδεχτεί «κάτι άλλο» μεταξύ του «μαύρου» και του «άσπρου»: ή είναι «ΝΑΙ» ή είναι «ΟΧΙ»: Δεν δέχεται κάτι το διαφορετικό μεταξύ του ΝΑΙ και του ΟΧΙ. Οι Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές «λειτουργούν» στη βάση του ΜΗΔΕΝ και του ΕΝΑ: Σε δέκα το αργότερο, χρόνια, όταν οι Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές θα έχουν αντικαταστήσει κατά το μεγαλύτερο μέρος την ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΣΚΕΨΗ, καμία άλλη λέξη δεν θα είναι πιο σημαντική από ΝΑΙ - ΟΧΙ, καθώς οι «μηχανές» πλεονεκτούν έναντι του ανθρώπινου εγκεφάλου στην ταχύτητα της ανάλυσης δεδομένων και της επεξεργασίας τους, δίνοντας **το συνεπέστερο αποτέλεσμα στον ελάχιστο δυνατό χρόνο, σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία που τροφοδοτήθηκαν από τον ίδιο τον ΑΝΘΡΩΠΟ.**

Η τελευταία παρατήρηση εισάγει κάτι το πολύ σημαντικό στην περαιτέρω «διεργασία» που επιχειρείται στο καταληκτικό αυτό τμήμα (ΠΡΟΤΑΣΗ) παρούσας εργασίας: Ένας Η/Υ **επεξεργάζεται ΜΟΝΟΝ εκείνα τα στοιχεία με τα οποία ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ τον έχει τροφοδοτήσει και βέβαια είναι «συνεπής» μόνο ως προς αυτά και μόνο τα στοιχεία (τόσο ουσιαστικά, όσο και μεθοδολογικά, δηλαδή με τη «σειρά» που τα «έλαβε»). Στην ουσία δηλαδή, ο Ηλεκτρονικός Υπολογιστής ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟΣ: Αναλύει και επεξεργάζεται ΔΕΔΟΜΕΝΑ, ή άλλως «λειτουργεί» στην ΔΕΥΤΕΡΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΣΚΕΨΗΣ και όχι στην ΠΡΩΤΗ που είναι και παραμένει «ΠΡΟΝΟΜΙΟ» του ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΝΟΥ.**

Ο EDWARD DE BONO στο κλασικό έργο του με τίτλος «PO: Beyond Yes and No» παρατηρεί ότι «το παραδοσιακό σύστημα σκέψης ΝΑΙ/ΟΧΙ είναι πάρα πολύ αποτελεσματικό στο δεύτερο στάδιο σκέψης: αυτό που χρησιμοποιεί με άριστο τρόπο τις καθιερωμένες ιδέες. Δυστυχώς αυτό το σύστημα σκέψης **δεν είναι χρήσιμο στο στάδιο της ΣΥΛΛΗΨΗΣ - ΑΝΤΙΛΗΨΗΣ κατά το οποίο δημιουργούνται οι καινούριες ιδέες και οι τρόποι θεώρησης των πραγμάτων.** Όπως το ΟΧΙ είναι βασικό εργαλείο της λογικής σκέψης, έτσι προτείνει (ο EDWARD DE BONO) «κάτι άλλο», που το «βαφτίζει» «ΠΟ» σαν βασικό εργαλείο για το πρώτο στάδιο της σκέψης, με το «σκεπτικό» ότι «...η λογική σκέψη του ΝΑΙ/ΟΧΙ βασίζεται στη κρίση, ενώ η σκέψη τύπου

«ΠΟ» βασίζεται στη διαρκή κινητικότητα....» Κατά τον EDWARD DE BONO (που χαρακτηρίστηκε ως «ο πατέρας της πλάγιας σκέψης») «και οι δύο τύποι σκέψης είναι αναγκαίοι, πλην όμως θα πρέπει να αναγνωρίσουμε πως αυτή καθεαυτή η λογική είναι μάλλον απίθανο να επιλύσει προβλήματα που η επίλυσή του απαιτεί μια καινούρια νοητική «σύλληψη» και σήμερα ο κόσμος είναι μάλλον γεμάτος από τέτοια προβλήματα... Τώρα, το γιατί γίνεται «επίκληση» της «πλάγιας σκέψης» στην παρούσα εργασία (με όλο εκείνο το επιστημονικό ρίσκο που αναλαμβάνεται μέσα από μια τέτοια «μεθοδολογική» προσέγγιση) είναι ίσως απλοϊκό, αλλά μάλλον αποτελεσματικό:

Καθ' όλη τη διάρκεια της παρούσας εργασίας ακολουθήθηκε μια **αυστηρή καταγραφή δεδομένων που μέσα από μια αυστηρή - κατά προσωπική άποψη - μεθοδολογία ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΕ στο συμπέρασμα μια συγκεκριμένη τάση - κατεύθυνση προς την οποία θα πρέπει λογικά να κινηθεί η συνολική ευρωπαϊκή στρατηγική της ανάπτυξης. Ωστόσο, υπάρχει και μια άλλη διαπίστωση που σαφώς σήμερα** δεν μπορεί να αμφισβητηθεί: **Διαπιστώνεται μια κινητικότητα ως παγκόσμιο φαινόμενο που παράγει φαινομενικά «ανακολουθίες» και «ασυνέπειες» ως «συνέπεια» της πολυπλοκότητας των ανθρώπινων σχέσεων** Αναφέρονται, επιλεκτικά, τηλεγραφικά ορισμένες από αυτές:

- Κατεξοχήν χώρες-περιοχές του πλανήτη που χαρακτηρίζονται ως «αγροτικές - γεωργικές» (κλασικής αγροτικής οικονομίας) **εισάγουν** γεωργικά προϊόντα από τις λεγόμενες «βιομηχανικές ΓΙΑΤΙ;
- Ο πλανήτης θα μπορούσε να διαθρέψει (με μόνους του φυσικούς πόρους που διαθέτει σε γη και θάλασσα) περίπου 90 δισεκατομμύρια ανθρώπων, σύμφωνα με πρόσφατη έρευνα του Γαλλικού Ινστιτούτου Τροφίμων που δημοσιεύτηκε στην επίσημη έκδοση του F.A.O. Κι όμως, πέντε (5) παιδιά σε κάθε λεπτό πεθαίνουν από ασιτία στο λεγόμενο «Τρίτο Κόσμο», ενώ στην Ευρώπη τα αγροτικά προϊόντα «θάβονται» ή καταστρέφονται, επειδή η τιμή απόσυρσης είναι υψηλότερη εκείνης του διεθνούς εμπορίου. Και ο πλανήτης έχει μόλις 5 δισεκατομμύρια ανθρώπους που θα πρέπει να τραφούν. ΓΙΑΤΙ;

• Οι επιστήμονες έχουν, από χρόνια, επισημάνει την αρνητική επίδραση της συγκεκριμένης ανθρώπινης συμπεριφοράς απέναντι στο φυσικό περιβάλλον, στέλνοντας το μήνυμα του άμεσου κινδύνου, από την αλόγιστη χρήση συγκεκριμένων ουσιών (τρύπα όζοντος, θεωρία του «θερμοκηπίου», πυρηνικά απόβλητα κ.λπ). Οι πολιτικοί το έχουν αναγνωρίσει, αλλά κανείς δεν κάνει κάτι που να υποδηλώνει πως το μήνυμα έχει αποδέκτες που λειτουργούν με «λογική» συμπεριφορά.

• Η «ειρήνη», η «ελευθερία», ο «σεβασμός στην ανθρώπινη υπόσταση και αξιοπρέπεια» είναι έννοιες πανανθρώπινες διαχρονικές και αξεπέραστες. Κι όμως, όλα αυτά παραβιάζονται ακριβώς στο όνομα αυτών των ίδιων εννοιών ΓΙΑΤΙ;

• Παγκόσμιοι Οργανισμοί και φορείς ταγμένοι στη διασφάλιση των πανανθρώπινων αξιών λειτουργούν ακριβώς αντίθετα και καταξιώνονται μέσα από την «άρνηση» αντί της θετικής συνεισφοράς Γιατί;

• Ειδικά για την ΕΥΡΩΠΗ, η «αλληλεγγύη» θεωρήθηκε ως θεμελιακή και αξεπέραστη Κοινοτική Αρχή. Κι όμως καταστρατηγείται κατάφωρα από τους πάντες ΓΙΑΤΙ; Δεν είναι στις προθέσεις της παρούσας μελέτης να «ηθικολογήσει», ούτε να «ανοίξει φιλοσοφικό διάλογο, ή έστω να δημιουργήσει ερεθίσματα για «φιλοσοφικό διάλογο» ΤΑ «ΓΙΑΤΙ» **με γνώμονα τη λογική - καθιερωμένη σκέψη** είναι τόσα πολλά ώστε δεν χρειάζεται ούτε να αναφέρονται. Σ' αυτή την καθημερινότητα ο κάθε ένας ΑΝΘΡΩΠΟΣ συναντά άπειρα «ΓΙΑΤΙ», τα οποία πλέον «δεν ενοχλούν» (**και αυτό είναι το ανησυχητικό φαινόμενο, που προσθέτει ένα ακόμα τεράστιο ΓΙΑΤΙ**

Συνήθως το «ΓΙΑΤΙ» χαρακτηρίζει τις ηλικίες έως πέντε ετών καθώς ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ «εξερευνά» το χώρο στον οποίο βρέθηκε. Από εκεί και πέρα, αρχίζει η ηλικία του «ΓΙΑΤΙ ΟΧΙ», που διατρέχει την παιδική ηλικία και την εφηβεία, για να εισέλθει ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ στη φάση του «ΕΠΕΙΔΗ», **φάση ολοκλήρωσης που την χαρακτηρίζει η τεκμηρίωση, η «κοινή λογική» η «συνδυαστική», η «σύγκριση»**

Η διαπλοκή των ανθρώπινων σχέσεων είναι τόσο μεγάλη με τις αλληλεξαρτήσεις να την κάνουν ακόμα πιο σύνθετη,

ώστε θα ήταν μάλλον ουτοπικό το να παραμένει κανείς στα καθιερωμένα πρότυπα σκέψης, προκειμένου να αναζητήσει ρεαλιστικές και βιώσιμες λύσεις στα προβλήματα που κάθε φορά ανακύπτουν.

Παρανθετικά επισημαίνεται ότι, ενώ η «τεχνοκρατική σκέψη» προχώρησε ανακαλύπτοντας κάθε φορά, είτε εξελίσσοντας, «εργαλεία» για να προσεγγίσει το στόχο που έθετε, **δεν συνέβη το ίδιο με τις ανθρώπινες σχέσεις πάνω στις οποίες στηρίζονται οι κοινωνικές επιστήμες.**

Δεν αμφισβητεί κανείς την επιστημονική και τεχνοκρατική σκέψη: Αποδείχτηκαν, στην διερεύνηση φαινομένων πολύ **αποτελεσματικές, παρέχοντας «τεχνοκρατικές» διεξόδους σε προβλήματα που λίγες δεκαετίες πριν θεωρούνταν περίπου ως άλυτα. Ωστόσο, αυτό αποτελεί ένα πολύ συγκεκριμένο είδος σκέψης που περιλαμβάνει προσδιορισμένους στόχους που επιτυγχάνονται με το «πείραμα», τα μαθηματικά και τις μετρήσεις. Όμως ΔΕΝ μπορεί να χειριστεί κανείς με τον ίδιο τρόπο σκέψης τις ανθρώπινες υποθέσεις, επειδή οι ανθρώπινες αξίες ΔΕΝ ΥΠΟΚΕΙΝΤΑΙ ΣΤΟΝ ΕΛΕΓΧΟ ΤΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ και είναι επιπλέον ΑΣΤΑΘΕΙΣ: Στην τεχνοκρατική σκέψη κινείται κανείς σταθερά προς τα εμπρός από ιδέα σε ιδέα, αλλά στη σκέψη γύρω από τις ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ενδεχομένως θα πρέπει να κάνει κανείς «ΒΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣ ΤΑ ΟΠΙΣΩ» για να «ξεφύγει» από ιδέες που είχαν μεγάλη αξία «στο καιρό τους», αλλά τώρα είναι εμπόδια και τροχοπεδούν την πρόοδο. Από τη στιγμή που έχουν υιοθετηθεί και θεμελιωθεί πρότυπα σκέψης** άκαμπτα και αυστηρά, η επιστημονική προσέγγιση «είναι υποχρεωμένη» να κινηθεί μέσα στα πρότυπα αυτά για να καταλήξει σε συμπεράσματα και ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ εκ των προτέρων οριοθετημένων: Καθώς η προβληματική γύρω από τις ανθρώπινες σχέσεις «συσσωρεύει» - αντί να μειώνει -**δυσκολίες επικοινωνίας, ερμηνείας, επαφής κ.λπ**), συνειδητοποιείται όλο και περισσότερο από την επιστημονική σκέψη πως θα πρέπει να «κινηθεί» πλάγια σε μια προσπάθεια βελτίωσης αυτών ακριβώς των προτύπως (έτσι που να εναρμονίζονται με την τεχνολογική εξέλιξη). Δεν αποτελεί «φιλοσοφική» επιχειρη-

ματολογία: Αντίθετα γίνεται πλέον αποδεκτή από αυτή την ίδια την επιστημονική σκέψη που παρά τα επιτεύγματά της διαπιστώνει ραγδαία επιδείνωση όλων σχεδόν των προβλημάτων. Και το σημαντικότερο, δεν διαθέτει πλέον στο οπλοστάσιό της μεθοδολογικά εργαλεία αντιμετώπισης αυτής **της κινητικά μεταλλασσόμενης κατάστασης** Αλλά, αν η ανάλυση / εμβάθυνση / επεξεργασία πάνω στα συγκεκριμένα πρότυπα σκέψης **δεν φαίνεται πλέον να προσφέρονται για επίλυση ζωτικών ανθρώπινων προβλημάτων, η επιστήμη στρέφεται πλέον με μεγαλύτερη σοβαρότητα στο θέμα της «αναθεώρησης» των πρότυπων αυτών:**

(Είναι ίσως μια πρώτη εξήγηση πάνω στο ερώτημα του γιατί η Επιτροπή (Commission) της Ευρωπαϊκής Ένωσης **αναζητά - μέσα από την κάθε της ανακοίνωση - το στοιχείο της ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΗΣ, στοιχείο που φαίνεται να αποκτά ολοένα και μεγαλύτερο ειδικό βάρος στις επιλογές της, σχετικά με την αναπτυξιακή διαδικασία)** Αν στραφεί κανείς στην «κλασική» μαθηματική σκέψη (τη σκέψη της «απόλυτης λογικής») θα διαπιστώσει, έκπληκτος, πως εδώ και μερικές δεκαετίες, **η μαθηματική σκέψη με την αυστηρότητα των συλλογισμών και την ακαμψία που την διακρίνει. ΔΕΝ εξελίχθηκε (Απεναντίας, εξελίχθηκε η εφαρμοσμένη μαθηματική σκέψη, μέσω των Η/Υ, σκέψη που όμως λειτουργεί στη δεύτερη βαθμίδα και όχι στην πρώτη, την καθαρά πρωτότυπη)**

Άρα, θα πρέπει να βελτιωθεί αυτό ακριβώς το στάδιο σκέψης: (Ο Sam Loyd, που διακρίθηκε στην «κατασκευή» σκακιστικών προβλημάτων τον προηγούμενο αιώνα, είχε επισημάνει πως « **Ο κόσμος δεν πάσχει από την αναλυτική προσέγγιση. Το σημαντικότερο πράγμα είναι οι ΙΔΕΕΣ, που δεν έχουν να κάνουν με επίπεδο γνώσης, ή εκπαίδευσης, αλλά με την ικανότητα του ανθρώπινου νου να παράγει «ιδέες» καινοτόμες νοητικές συλλήψεις, που ενδεχομένως «πλάγια» είναι σε θέμα να «δώσουν» λύσεις)** Με απλά λόγια, **η παγκόσμια κοινωνία διαθέτει σήμερα «καταπληκτικούς εκτελεστές που διαρκώς εμβαθύνουν ήδη καθιερωμένα πρότυπα, «εκλεπτύνοντας τη σκέψη», αλλά ΠΟΛΥ ΛΙΓΕΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΚΕΣ ΙΔΕΕΣ: Αυτό «πολώνει» τη σκέψη, δημιουργεί δογματισμούς εκμηδενίζει**

την δημιουργική φαντασία, τελματώνει τη σκέψη. Με απλά λόγια, η έμφαση δίνεται στην «δημιουργικότητα» και μέσα από αυτή την οπτική επιχειρείται στην παρούσα εργασία η «κατασκευή» της ΠΡΟΤΑΣΗΣ: Δεν έχει ιδιαίτερη σημασία - κατά προσωπική άποψη - η κατάθεση της ΠΡΟΤΑΣΗΣ, για την ΠΡΟΤΑΣΗ (αυτοσκοπός), όσο, η κατάθεση μιας ρεαλιστικής ΘΕΣΗΣ, που στοχεύει στην «χρησιμότητα» και όχι στην προάσπιση καθιερωμένων ιδεών (τουλάχιστον στον βαθμό εκείνο που δεν επιτρέπει την δημιουργία καινούριων, άμεσα συνδεόμενων με τις ανάγκες του σύγχρονου γίγνεσθαι)

Μια ΠΡΟΤΑΣΗ που επιχειρεί το «διαφορετικό» (όχι το «δύσκολο») την «ελαστικότητα» από τον «δογματισμό» και την «ακαμψία», θα πρέπει ίσως να εκτιμηθεί πως «συνεισφέρει» πολύ περισσότερα από μια άλλη πρόταση που αναμένεται, σύμφωνα με το συμπέρασμα της έρευνας (Ο Alvin Toffler περιγράφει τις δυσκολίες του μέλλοντος στο κλασικό βιβλίο του «Σοκ του Μέλλοντος». Ωστόσο, η απλή καταγραφή - έστω και λεπτομερειακή - των όσων πιθανολογείται να ακολουθήσουν την καταπληκτική τεχνολογική εξέλιξη, **δεν αρκεί για να σταματήσει τον ερχομό τους: «Όσο περισσότερες αλλαγές γίνονται, τόσο περισσότερο χάος θα δημιουργηθεί, μια και το χάος προκαλείται από τους διαφορετικούς ρυθμούς της αλλαγής στα διάφορα μέρη του συστήματος. (Για παράδειγμα, υπάρχει «χάος» μέχρις ότου οι μεγαλύτερες ποσότητες απαιτούμενων τροφίμων ΙΣΟΡΡΟΠΗΣΟΥΝ**

Διαπιστώνεται μια **συνεχής κινητικότητα σε όλα τα συστήματα: «Δεν σταματάς το μέλλον, αντιστρέφοντας την πρόοδο». Άρα, είσαι αναγκασμένος να προσπαθήσεις να πετύχεις μια καλύτερη οργάνωση και διαχείριση με αυτό που έχεις», έστω ακόμα και αν χρειαστεί να αποδεσμευτείς από τα «καθιερωμένα πρότυπα» (χωρίς βέβαια ακρότητες αντιστροφής / ανατροπής των ΠΑΝΑΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΩΝ και ΑΞΕΠΕΡΑΣΤΩΝ ΑΞΙΩΝ).**

Το τελευταίο αυτό «εισάγει μια άλλη διάσταση στον διάλογο σχετικά με την εφεύρεση / ανακάλυψη νέων «πραγμάτων». Ορισμένοι ισχυρίζονται ότι «χρειαζόμαστε» λιγότερα νοητικά κατασκευάσματα, αφού δεν μπορούμε να αξιοποιήσουμε αυτά που ήδη έχουμε»

Ωστόσο, θα πρέπει να παρατηρήσει κανείς πως η «ατομική βόμβα» είναι για παράδειγμα το αποτέλεσμα μιας παλιάς ιδέας: Της ιδέας της κυριαρχικής δύναμης που συνεπάγεται καλύτερο εξοπλισμό. Το «υπερηχητικό αεροπλάνο» είναι επίσης το αποτέλεσμα μιας παλιάς ΒΑΣΙΚΗΣ ΙΔΕΑΣ: Της ιδέας της «ταχύτερης μεταφοράς». «Αντί να παραπονιόμαστε για το μέλλον, καλύτερο είναι να προσπαθήσουμε να κάνουμε κάτι γι' αυτό»: Αυτή ήταν η βασική κριτική που ασκήθηκε σε βιβλία όπως «οι γκρίμάτσες της Αμερικής» του Charles Reich και αναλύοντας αυτή την ίδια την κριτική, οι επιστήμονες κατέληξαν πως «θα ήταν ίσως προτιμότερο να επιμηκύνουμε την «ηλικία» του «ΓΙΑΤΙ ΟΧΙ» επιχειρώντας, στην οποιαδήποτε ηλικία την ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ **όχι της εφαρμογής, αλλά αυτής καθεαυτής της βασικής σκέψης, της βασικής νοητικής σύλληψης**

Το τέλος της «περιόδου διανόησης» δεν αναγνωρίστηκε τυπικά ΠΟΤΕ, γιατί ταυτίστηκε πάντα με την αρχαία ελληνική φιλοσοφική σκέψη που χάθηκε στα βάθη των αιώνων.

Ακόμα και αυτή η λεγόμενη «επιστημονική σκέψη» επιλέγοντας κάθε φορά ένα πολύ μικρό μέρος του πεδίου γνώσης, το εξετάζει με «πολλή συγκέντρωση»: Είναι η προσωπική εργασία του καθενός που αξιολογείται και όχι αυτό καθεαυτό το αποτέλεσμα. Στην ουσία δηλαδή «συντηρείται» μια καθιερωμένη ιδέα, αλλά ΔΕΝ ΔΗΜΙΟΥΡΓΕΙ. Ίσως, αυτό θα είχε «χρησιμότητα» αν η κοινωνία ήταν «σταθερή» Θα έλεγε κανείς πως υπάρχει ένα σύστημα «αυτοπληρότητας», μέσα στο οποίο **«δημιουργείς αξίες που εσύ ο ίδιος θέλεις να έχεις σε εκτίμηση, μην έχοντας επαφή με την πραγματικότητα»**

(Ο βομβαρδισμός ενός «στόχου» είναι **μια πολύ καλή «τηλεοπτική εικόνα»**, που όμως σε αποπροσανατολίζει από το να σκεφθείς μια «άλλη» εικόνα που **ΔΕΝ ΔΕΙΧΝΕΤΑΙ: αυτή των πτωμάτων** Η μέτρηση των πτωμάτων είναι **«αριθμοί» σε ένα κομμάτι χαρτί** που σε «ξεγελά» από το ότι **αντιπροσωπεύουν ανθρώπινες υπάρξεις**). Οι νέοι σήμερα αρχίζουν να προτιμούν το «συναίσθημα» αντί της «σκέψης»: Αυτό όμως από μόνο του δεν αρκεί για να «αλλάξει» ο κόσμος **Χρειάζεται να οργανώσει κάποιος το συναίσθημα και να το μετουσιώσει σε πράξη**

Μερικά πράγματα «συντηρούνται» τόσο καλά, ώστε να θέτουν σε αμφισβήτηση **ακόμα και αυτή την επιβίωση:** (Σε μια χώρα που το βασικό είδος διατροφής είναι το ρύζι, υπήρξε κάποτε μεγάλος λιμός. Οι άνθρωποι προτίμησαν να πεινούν γιατί είχαν την πεποίθηση ότι το καλαμπόκι είναι τροφή για κότες και όχι για ανθρώπους.)

Το «συναίσθημα» είναι πιο κοντά στην πραγματικότητα από τη «σκέψη». Όμως χρειάζονται και τα δύο για την οργάνωση και την επίτευξη αποτελέσματος. Από την άλλη, παραδείγματα σαν αυτό που προαναφέρθηκε, ΠΕΙΘΟΥΝ πως η σκέψη πρέπει να είναι ευέλικτη, δημιουργική χρήσιμη και αποδοτική: Είναι, ΓΙΑΥΤΟ, που η ΠΡΟΤΑΣΗ δεν πρέπει να είναι αυτοσκοπός αλλά «εργαλεία» για μια «διέξοδο», ακριβώς εκεί που έχει εκτιμηθεί πως υπάρχει «αδιέξοδο» Ο DE BONO κάνει χρήση του όρου **«ανοικτό εμπόδιο»**, με την έννοια μιας «εναλλακτικής», **πλάγιας** διεξόδου, την οποία «προσπερνάμε», ακριβώς επειδή η σκέψη έχει τροχοδρομηθεί σε μια συγκεκριμένη διαδρομή, βάσει ενός συγκεκριμένου **προτύπου θεώρησης των πραγμάτων**

Αντλώντας παραδείγματα από την οικονομική σκέψη, θα μπορούσε κανείς να σταθεί στο φαινόμενο των λεγόμενων «φαύλων κύκλων της υποανάπτυξης», στη λογική ότι η κάθε προσπάθεια «εξόδου» από αυτούς είναι καταδικασμένη να «αποτύχει» επειδή, με την μαθηματική σκέψη, **το κάθε βήμα οδηγεί σε ένα σημείο (του κύκλου) από το οποίο «επιστρέψεις» εκεί από όπου έχει ξεκινήσει**

Κι όμως, ενδεχομένως με μια **πλάγια θεώρηση** μπορεί να ήταν κατορθωτό να «ξεφύγεις».

Για πολλά χρόνια, «πληθωρισμός» και «ανεργία» αποτελούσαν δύο **αντίστροφα» «αρνητικά της οικονομίας:** Αν η πολιτική επιλογή των Κυβερνήσεων ήταν η καταπολέμηση της ανεργίας, έπρεπε να ακολουθήσουν **κοινωνικές πρακτικές που αντανακλαστικά οδηγούσαν στην αύξηση του πληθωρισμού** Αν από την άλλη, η επιλογή ήταν η «καταπολέμηση του πληθωρισμού» έπρεπε να αδιαφορήσουν για την κοινωνική συνέπεια ακολουθώντας «πολιτικές λιτότητας» αυξάνοντας τις «στρατιές ανέργων» Την τελευταία **εικοσαετία** ο «στασιμοπληθωρισμός» «πέτυχε» **να δημιουργήσει καταστάσεις τέτοιες**

ώστε να «συμβαίνουν» και τα δύο ταυτόχρονα, με τους ειδικούς να αναζητούν τη λύση μέσα από τις «κλασικές οικονομικές συνταγές» (μην παίρνοντας ίσως υπόψη πως παράλληλα μεταβλήθηκε ολόκληρο το σύστημα που κάποτε είχε υπαγορεύσει αυτές τις «συνταγές»)

Ομολογουμένως, η «Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση» (Μάαστριχτ) έθεσε πολύ σκληρούς όρους για την σύγκλιση των οικονομιών των Κρατών- Μελών (ιδιαίτερα των λιγότερο αναπτυγμένων). Με την υιοθέτηση του «Πράσινου Βιβλίου» επιχειρήθηκε να «αμβλυνθεί» το «πνεύμα Μάαστριχτ» με την αναφορά ότι» «**... το επόμενο στάδιο της Κοινωνικής Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν μπορεί να βασιστεί στην ιδέα μιας οπισθοχώρησης της κοινωνικής προόδου, προς όφελος μιας ανάκαμψης της οικονομικής ανταγωνιστικότητας...**»

(Παρατηρεί ίσως κανείς, «βήμα προς τα οπίσω» που αποτελεί θεμελιακό στοιχείο της ΠΛΑΓΙΑ ΣΚΕΨΗΣ, προκειμένου να επιχειρηθεί μια καλύτερη προσέγγιση στο συνολικό πρόβλημα της ευρωπαϊκής ενοποίησης»)

Με βάση τα όσα αναπτύχθηκαν πιο πάνω, η θέση που κατατίθεται ως ΠΡΟΤΑΣΗ της παρούσας διατριβής - παίρνοντας υπόψη την ιδέα της χρησιμότητας μάλλον, παρά της αυτοπληρότητας και της λογικής του ΓΙΑΤΙ ΟΧΙ, επιχειρώντας να συνδυάσει συναίσθημα και λογική σκέψη, στη βάση αναθεώρησης «πρότυπων» καθιερωμένων σχημάτων αντίληψης - καταχωρείται με τρόπο ΔΙΑΖΕΥΚΤΙΚΟ:

Α) Σύμφωνα με τις τάσεις που διαμορφώνονται στο θεματικό πεδίο της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ στον ευρωπαϊκό χώρο (τάσεις που ήδη περιγράφηκαν και αναλύθηκαν), ποια είναι η λογικά αναμενόμενη ΠΡΟΤΑΣΗ (το πέρασμα από τις παραδοσιακές πολιτικές στην Πολιτική Τοπικής Ανάπτυξης)

Β) Διαπιστώνοντας την πληθώρα των αντιφάσεων και των αδιεξόδων στο θεματικό πεδίο της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ στον ευρωπαϊκό χώρο ποια «εναλλακτική» άποψη μπορεί να επέχει θέση ΠΡΟΤΑΣΗΣ μέσα από την οπτική της «πλάγιας σκέψης»

Το σκεπτικό δίνεται μέσα από δύο καθημερινά παραδείγματα:

- Ο αριθμός κυκλοφορίας «8448» ενός αυτοκινήτου, διαβάζεται το ίδιο από όποια «άκρη» και αν το ξεκινήσεις.

• Αν κινείσαι με αυτοκίνητο σε στενό δρόμο και συναντήσεις κοπάδι από πρόβατα, είτε «περνάς ανάμεσα, προσεκτικά, είτε **αφήνεις το «κοπάδι» ολόκληρο να σε προσπεράσει και ακολουθείς από πίσω:**

Αυτή η τελευταία εκδοχή δίνει το στίγμα της «εναλλακτικής» θεώρησης που εν σπέρματι εντάσσεται στη «πλάγια σκέψη»

Πλάγια αντιμετώπιση του «αδιεξόδου» αντί της «κατά μέτωπο επίθεσης».

5.3.2. Η «κατά μέτωπο» ΠΡΟΤΑΣΗ (Λογικά αναμενόμενη):

«ΤΟΠΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ» - «ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ»

Πρόκειται για τη «λογική πρόταση» που είναι συνεπής μέσα στον «λογικό συνειρμό»: «διαπίστωση - εκτίμηση - συμπέρασμα - πρόταση».

Στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας καταγράφηκαν με όση λεπτομέρεια τα «στοιχεία», τα στοιχεία αυτά εκτιμήθηκαν, αναλύθηκαν, οδήγησαν - πάντα λογικά - στην εκτίμηση των τάσεων από την οποία προήλθαν τα συμπεράσματα (τμήμα 5.2).

Στηριζόμενοι στα συμπεράσματα - **αυτά και μόνο** - η **ΠΡΟΤΑΣΗ** δεν μπορεί να είναι κάτι το διαφορετικό από εκείνο που αναμένει κανείς έχοντας αναλύσει το συμπέρασμα.

Όταν για παράδειγμα, μία από τις βασικές τάσεις, που συμπερασματικά καταχωρήθηκαν «φωτογραφίζει» το σχήμα «**λιγότερο Κράτος και μεγαλύτερη τοπική αυτονομία**» ή όταν σε ορισμένες περιπτώσεις το «Κράτος παρακάμπτεται» για να επικοινωνήσει η Επιτροπή (Commission) άμεσα με την περιφέρεια ή τον τόπο - βλέπε «δίκτυα» και «πρωτοβουλίες» της Επιτροπής - γίνεται φανερό ότι οι τάσεις αυτές υποδείχνουν το ΤΟΠΙΚΟ ΚΡΑΤΟΣ, για το οποίο η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ είναι πλέον «υποχρεωμένη» να υιοθετήσει μία ξεχωριστή ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (συμπτύσσοντας τις «παραδοσιακές ή και εξαφανίζοντας ορισμένες από αυτές που ενδεχομένως ΔΕΝ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΝ πλέον (τουλάχιστον με την μορφή που λειτουργούν).

Από την άλλη, γίνεται ολοέν περισσότερο αισθητό, πως ο τοπικός πληθυσμός θέλει - και το δικαιούται - να έχει άποψη και θέση πάνω στην ανάπτυξη του ίδιου του του χώρου (ίσως μη εμπιστευόμενο πλέον την «κεντρική Διοίκηση». Συνειδητοποιείται πως μέσα από τοπικά συλλογικά σχήματα εκφράζει και αποτυπώνει καλύτερα τις δικές του επιλογές (αποδεσμευόμενος

από την οποιαδήποτε μορφής «πελατειακή σχέση».

Αυτές είναι «τάσεις» που δεν μπορούν να αγνοηθούν, όπως δεν μπορεί να αγνοηθεί η αποτυχία/αδυναμία των μεγάλων παρεμβάσεων στην περιφέρεια (και μάλιστα με γενναία Κοινοτική χρηματοδοτική συνδρομή), αποτυχία που γίνεται ιδιαίτερα αισθητή είκοσι (20) χρόνια περίπου, μετά την υιοθέτηση της Κοινής Περιφερειακής Πολιτικής (1975): Διαχρονικά παρατηρήθηκε στασιμότητα ή και «όξυνση» των περιφερειακών ανισοτήτων αντί της αναμενόμενης «άμβλυνσης» καθιστώντας το έργο της «ενοποίησης» του ευρωπαϊκού χώρου ακόμα πιο δύσκολη υπόθεση (αφού έχουν εντοπιστεί και αναλυθεί μεγάλες αποκλίσεις στους ρυθμούς ανάπτυξης «πλούσιων- φτωχών» περιοχών της Κοινότητας).

Από εκεί και πέρα, εναπόκειται πλέον στον μελετητή της παρούσας να **μορφοποιήσει** αυτή την **«ευθεία»/«κατά μέτωπο» ΠΡΟΤΑΣΗ.**

Για να επιτευχθεί όμως αυτό, θα πρέπει να **συνεκτιμηθούν «διανυσματικά» αντίθετες τάσεις** (όπως αυτές αποτυπώνονται νοηματικά στο Σχέδιο της Ανακοίνωσης της Επιτροπής (Commission) για την Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER II).

Στο τμήμα 5.2 της παρούσας (ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ) διαπιστώνεται πως η πρόσφατη αυτή Κοινοτική Πρωτοβουλία **σε καμιά περίπτωση δεν συνιστά την ΣΥΝΕΧΕΙΑ της πρώτης:**

Είναι κατάδηλη η πρόθεση των Κυβερνήσεων των Κρατών-μελών να «επαναφέρουν» τον τοπικό σχεδιασμό κάτω από τον απόλυτο έλεγχο της κεντρικής Διοίκησης:

Έτσι, από την μορφή του Ολοκληρωμένου Τοπικού Επιχειρησιακού Σχεδίου, που προέρχεται από συγκεκριμένη τοπική ομάδα, την Ομάδα Τοπικής Δράσης (LEADER I), διαπιστώνεται «επιστροφή» στη **θεματική προσέγγιση** (χωρίς να απορρίπτεται η συνολική - εδαφική, που εισήγαγε το LEADER I), **πολυτεμαχισμός του Επιχειρησιακού Σχεδίου, ανάδειξη σε «Ομάδα» και άλλων συλλογικών τοπικών φορέων, «κατάτμηση» Σχεδίων και χρηματοδοτικών πόρων μέσα στην περιφέρεια, που τα «εντάσσει» στον δικό της ευρύτερο περιφερειακό σχεδιασμό:**

Η «σύλληψη» αυτή που δεν είναι βέβαια νέα/πρωτοποριακή

κή - ισοδυναμεί με μετατροπή του συνολικού ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ ΤΟΠΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ στη μορφή των «πολλών και μικρών Περιφερειακών Επενδυτικών Προγραμμάτων (Π.Ε.Π.) «αρμοδιότητας Γ.Γ. της Περιφέρειας.

Η «σύγκρουση» των δύο φιλοσοφιών, οι διαδικασίες των οποίων «τρέχουν» παράλληλα και «λεκτικά» ισοδύναμα, οριοθετεί μια νέα δυναμική στην ιδέα της τοπικής ανάπτυξης και το ζητούμενο είναι να επιχειρήσει κανείς μέσα από τη συγκριτική αντιπαράθεση «αποτελεσμάτων» να κλίνει υπέρ της μιας ή της άλλης.

Προσωπική εκτίμηση είναι ότι, αν μη τι άλλο, θα επέλθει η **ζύμωση** μέσα από μία τέτοια «παράλληλη» αναπτυξιακή διεργασία και θα επιτευχθούν εκείνες οι «λεπτές ισορροπίες» στο τοπικό επίπεδο που θα δώσουν τελικά την απαιτούμενη ώθηση για μια πραγματική ανάπτυξη του μικροχώρου υπαίθρου.

Κάνοντας την **προσωπική τοποθέτηση** (αυτό είναι και το νόημα της ΠΡΟΤΑΣΗΣ) θα πρέπει να **συνταχθώ υπέρ της πρώτης από τις εναλλακτικές στρατηγικές θεωρήσεις και μεθοδολογίες.**

Τεκμηριώνοντας τη θέση αυτή, επισημαίνονται ΤΡΕΙΣ (τουλάχιστον βασικοί λόγοι που συνηγορούν υπέρ της θέσης αυτής:

- ο συντονισμός των τοπικών δράσεων από μια «Ομάδα» εκτός Δημόσιου Τομέα,
- η ανάδειξη **τοπικών δημιουργικών πρωτοβουλιών-δράσεων** μέσα από τον ίδιο τον τοπικό πληθυσμό και όχι η «εκ των άνω» υπαγόρευση σχεδιασμού, στα πλαίσια ευρύτερου περιφερειακού προγραμματισμού: ένας συγκεκριμένος τόπος ενδέχεται να «παραλειφθεί», για οποιονδήποτε λόγο, της αναπτυξιακής διεργασίας, επειδή κάποιος άλλος - συνήθως ισχυρότερος - θα «πρέπει» να ενισχυθεί ακόμα περισσότερο.
- μεθοδολογικά, **ο χώρος νοείται ως μια λειτουργική ενότητα που σε καμιά περίπτωση δεν οριοθετείται από πλαίσια «διοικητικών αρμοδιοτήτων»** (με όλον εκείνο τον σκληρό γραφειοκρατικό μηχανισμό που περιβάλλει τη Δημόσια Διοίκηση).

Με την προσωπική αυτή εκτίμηση-θέση (που γίνεται «εκ προοιμίου», ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα που θα κρίνει τελικά τις δύο παράλληλες προσεγγίσεις που αναφέρθηκαν), παίρνοντας υπόψη και τις γενικότερες- διεθνείς τάσεις που υποδεικνύουν τον **μικροχώρο, την ενεργοποίηση ενδογενούς δυναμικού, τις τοπικές πρωτοβουλίες, την διεργασία της ανάπτυξης τοπικά, την ανάδειξη των τοπικών δυνάμεων, φαίνεται ότι ΤΟΠΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ και ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ συνιστούν σήμερα την απάντηση στην ανάπτυξη του «χθες», μια ανάπτυξη μη ισόρροπη, μη δίκαιη, μη επιτυχημένη, μη βιώσιμη.**

Με αυτό το σκεπτικό και με οριοθετημένη ΘΕΣΗ πάνω στις «παράλληλες «πορείες» των δύο φιλοσοφικών- λογικών σχημάτων για την τοπική ανάπτυξη στο χώρο της Ευρώπης, όπως αυτές εκφράζονται μέσα από το **σκεπτικό της Πρωτοβουλίας LEADER II, η «κατά μέτωπο» ΠΡΟΤΑΣΗ της παρούσας - χωρίς να έχει τα «σκληρά» στοιχεία της απολυτότητας - ΔΙΝΕΤΑΙ μέσα από «έννοιες-κλειδιά»** (που στη συνέχεια αναλύονται) προσδιορίζοντας ως ένα βαθμό, στοιχεία υποκειμενικότητας του υπογράφοντος.

Υπογραμμίζεται πως η ΠΡΟΤΑΣΗ (για να έχει χρησιμότητα και να μη συνιστά αυτοσκοπό) **έχει αποδέκτη:**

Την Ελληνική Πολιτεία, με τα θεσμοθετημένα Όργανα σχεδιασμού και λήψης εθνικών αποφάσεων και την Ευρωπαϊκή Ένωση που αναζητά πρακτικές υλοποίησης του «ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου».

Αναζητώντας ακόμα μεγαλύτερη «χρησιμότητα», η ΠΡΟΤΑΣΗ δεν απευθύνεται μεμονωμένα στο ένα ή στο άλλο μέρος, αλλά **και στα ΔΥΟ αυτά μέρη «συνδυαστικά», με την έννοια του ότι «τα επιφορτισμένα, με το έργο της θεματικής διαπραγμάτευσης μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση (στα διάφορα κέντρα λήψης αποφάσεων και σχεδιασμού), ΣΤΕΛΕΧΗ της χώρας μας, είναι δυνατόν να έχουν μια εντονότερη ΕΝΕΡΓΟ παρουσία και συμμετοχή στη λήψη των Κοινοτικών αποφάσεων για την ανάπτυξη, έχοντας - ενδεχομένως - στη διάθεσή τους ορισμένα πρόσθετα στοιχεία από ερευνητικές και αναλυτικές προσεγγίσεις της Κοινοτικής Στρατηγικής** (όπως η παρούσα εργασία)

αναλαμβάνοντας ίσως ευχερέστερα πρωτοποριακές πρωτοβουλίες, **που συνενώνουν τους λαούς, πέρα από την κάθε εθνικιστική αντίθεση, που αντανακλά την πολιτική μάλλον, παρά την επιστημονική-τεχνοκρατική αντίληψη, αντίληψη όμως που «δένει» με το συναίσθημα και ΔΕΝ ΤΟ ΑΠΟΡΡΙΠΤΕΙ με απόλυτο τρόπο».**

Συμπυκνώνοντας την «κατά μέτωπο»/ευθεία ΠΡΟΤΑΣΗ (σε αντιδιαστολή με την «ΠΛΑΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ» που διατυπώνεται στο αμέσως επόμενο τμήμα της παρούσας), σε «έννοιες-κλειδιά», δίνοντας το στίγμα ενός «ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΟΥ ΠΡΟΤΥΠΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ» πάνω στο οποίο θα ΠΡΕΠΕΙ να στηριχτεί μια νέα Κοινοτική/Κοινή Πολιτική, ή «ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ» γίνεται ένας βασικός διαχωρισμός

Το ένα «σκέλος» της ΠΡΟΤΑΣΗΣ αυτής αφορά **«σύλληψη-στρατηγική». Το άλλο «σκέλος» αφορά μεθοδολογική προσέγγιση (της Πρότασης).**

Το πρώτο, εξετάζεται/διατυπώνεται μέσα από την οπτική του «δέοντος γενέσθαι» **προς την υιοθέτηση «Κοινής/Κοινοτικής Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης,** μέσα από φιλοσοφία-θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση-συνιστώσες-στόχους-μέσα υλοποίησης των στόχων-τις παραμέτρους-τα πρότυπα-τους περιορισμούς-τη δυναμική- τις προεκτάσεις-την προοπτική-την προσαρμογή «πολιτικών» στην εξέλιξη.

Το δεύτερο, **το «μεθοδολογικό»** εξετάζεται μέσα από την οπτική **νέων μεθοδολογικών «εργαλείων» της αναπτυξιακής προσέγγισης: Ενεργοποίηση Ενδογενούς Δυναμικού- ψυχολογία Ομάδας - λήψη συλλογικής απόφασης - τοπικός σχεδιασμός - τοπικές πρωτοβουλίες - τοπική αυτοδιαχείριση - διαδικασίες - θεσμικά - τοπική ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ - λειτουργίες - εκτίμηση αποτελεσμάτων - έλεγχος.**

Στο βαθμό που τα ανωτέρω έχουν αναλυθεί στα επιμέρους κεφάλαια και τμήματα της παρούσας εργασίας και έχουν γίνει αποδεκτά ως ΤΕΛΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ (τμήμα 5.2), η ΠΡΟΤΑΣΗ (με αποδέκτες, το Κοινοτικό decision making, τα εθνικά-περιφερειακά και κυρίως τα τοπικά κέντρα σχεδιασμού και απόφασης) συνοψίζεται στα ακόλουθα (συγκλίνοντας τα δύο αυτά «σκέλη» σε μια ενιαία διατύπωση):

Οι συνθήκες που υπαγόρευσαν στην τότε Ε.Ο.Κ. την θεματική-τομεακή παρέμβαση έχουν μεταβληθεί δραματικά.

Η εξελικτική διαδικασία της αναπτυξιακής προσέγγισης «δημιούργησε» νέες ανάγκες, νέα πρότυπα, νέες συνθήκες, νέα θεώρηση (την ανθρωποκεντρική και φυσιοκεντρική) της ανάπτυξης.

Οι θεωρητικές κατασκευές - στηριζόμενες στην εμπειρική παρατήρηση - υποδείχνουν μια «εναλλακτική» αντιμετώπιση των χώρων υπαίθρου, η οποία δεν υπόκειται πλέον σε λογικές της «περιφερειακής» ανάπτυξης (με την γνωστή μορφή της).

Οι διεθνείς συνθήκες και συγκυρίες με ολοέν οξυνόμενο τον **ανταγωνισμό** «υποχρεώνει» την Ευρωπαϊκή Ένωση (σήμερα) να κινηθεί σε ένα εντελώς διαφορετικό επίπεδο θεώρησης του χώρου της και ανάπτυξης των επιμέρους περιοχών της στη βάση της ενοποίησης και της ολοκλήρωσης.

Οι ενδοκοινοτικές τάσεις (σε συνδυασμό με την αποτυχία της τότε Ε.Ο.Κ. να αμβλύνει τις περιφερειακές ανισότητες που η ίδια η λειτουργία της προκάλεσε) **«φωτογραφίζουν» μια νέα πολιτική που αργά αλλά σταθερά αναδύεται στη θέση των «παραδοσιακών» πολιτικών** οι οποίες, εκ των πραγμάτων δείχνουν σήμερα αδυναμίες να ανταποκριθούν στη νέα ευρωπαϊκή πραγματικότητα (βλ. GATT και Κοινή Αγροτική Πολιτική/τομέας Εγγυήσεων).

Η νέα αυτή «Πολιτική» δεν μπορεί να έχει στόχους διαφορετικούς από εκείνους που υπαγορεύουν την επιτάχυνση της διαδικασίας ενοποίησης/ολοκλήρωσης του χώρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τις επιμέρους περιοχές της να «συμβαδίζουν» (ή τουλάχιστον να επιτυγχάνουν ρυθμούς ανάπτυξης πλησιέστερα στον Μέσο Κοινοτικό Όρο).

Αν αυτές οι τάσεις οριοθετούν την **αναγκαιότητα** υιοθέτησης ειδικής «Πολιτικής» σύγκλισης των επιμέρους περιοχών η ΠΡΟΤΑΣΗ (ευθεία πρόταση) δεν μπορεί να είναι διαφορετική από:

- την ανάγκη επιτάχυνσης των διαδικασιών προς την υιοθέτηση και άμεση θέση σε λειτουργία της Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης (πολύ μάλιστα περισσότερο, καθώς τέθηκε ήδη σε λειτουργία από 1.1.1994, το χρηματοδοτικό

εκείνο όργανο της Κοινότητας που θα στήριζε μια τέτοια **Πολιτική: το «ΤΑΜΕΙΟ ΣΥΝΟΧΗΣ».**

• την ανάγκη «προσαρμογής» της συνολικής Κοινοτικής Πολιτικής στις συνθήκες που οριοθετούν το είδος και τη μορφή ανάπτυξης των «λιγότερων αναπτυγμένων χώρων υπαίθρου» χώρων που η κοινότητα χρειάζεται, αν επιδιώκει τη δυναμική παρουσία και συμμετοχή της στη διεθνή ανταγωνιστική αγορά.

• οι συνθήκες αυτές, με τη σειρά τους, οριοθετούνται μέσα από «αναγκαιότητες» των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών - αναγκαιότητες που ενδεικτικά και επιγραμματικά καταγράφονται ως «Λέξεις-κλειδιά μιας Νέας Αναπτυξιακής Στρατηγικής της Κοινότητας» (18 σημεία, αμέσως πιο κάτω).

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ ΤΗΣ ΝΕΑΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ

1. Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού του τόπου.

2. Η ολοκληρωμένη (και όχι τομεακή) προσέγγιση των προβλημάτων της αγροτικής περιοχής..

3. Η οργανική διασύνδεση της τοπικής παραγωγής με την τοπική κατανάλωση.

4. Τοπικές πρωτοβουλίες - τοπική επιχειρηματική δράση.

5. Η ανάδειξη Τοπικών επιχειρηματικών ικανοτήτων που (ενδεχόμενα) βρίσκονται σε λανθάνουσα κατάσταση.

6. Η παρέμβαση που πραγματοποιείται με απόλυτο σεβασμό στη φύση, το φυσικό περιβάλλον, αλλά και το κοινωνικό και πολιτιστικό.

7. Ο «ψυχισμός» του τοπικού πληθυσμού με το φυσικό του χώρο.

8. Η έννοια της «ηθικής» ανάπτυξης.

9. Η ανάγκη «δημιουργίας Ψυχολογίας Ομάδας» ανάμεσα στον τοπικό πληθυσμό.

10. Η τοπική «διαχείριση της ανάπτυξης».

11. Η ανάγκη ένταξης τοπικών «δράσεων» που ΔΕΝ δημιουργούν εισόδημα με την οικονομική του όρου έννοια.

12. Η ανάγκη «αντιστροφής» των οικονομικών τάσεων του χώρου.

13. Η συγκέντρωση των (συνολικών) χρηματοδοτήσεων/ επιχορηγήσεων.

14. Η «ένταξη» στην αναπτυξιακή διαδικασία, ατόμων ακόμα και περιθωριακών.

15. Η ενθάρρυνση/ενίσχυση «καλλιτεχνικών» τάσεων του τοπικού πληθυσμού.

16. Η ανάγκη συνεργασίας και συμμετοχής του τοπικού πληθυσμού πάνω στην αναπτυξιακή διαδικασία.

17. Η ανάγκη «ροής πληροφόρησης»: Εκπαίδευση/επιμόρφωση του τοπικού πληθυσμού πάνω στις σύγχρονες εξελίξεις.

18. Η ανάγκη προστασίας και διατήρησης του φυσικού χώρου από τον τοπικό πληθυσμό.

Με δεδομένη την αναγκαιότητα υιοθέτησης από τα Κράτη-Μέλη μιας Κοινής Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης, ως απόρ-

ροια νέας θεώρησης της ανάπτυξης, που δίνει την έμφαση στον «μικρόχωρο» με την ιδιαιτερότητα των ΑΝΑΓΚΩΝ του (που σε καμιά περίπτωση δεν συμπίπτουν με εκείνες μιας περιφέρειας) και με πλήρως συνειδητοποιημένη πλέον την Κοινοτική θέση ότι «ανταγωνισμός στο διεθνές επίπεδο προϋποθέτει το «ενιαίο» και το ολοκληρωμένο στο ενδοκοινοτικό επίπεδο» η προσοχή κατ' ανάγκη στρέφεται στις «λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές (περιοχές του Στόχου 1, Κανονισμός (ΕΟΚ) 2052/88) και τις «εύθραυστες αγροτικές ζώνες» (περιοχές του Στόχου 5d).

Μια «Κοινή Πολιτική Τοπικής Ανάπτυξης» θα έχει στο επίκεντρο της αυτές ακριβώς τις περιοχές, ενώ ενδεχομένως θα παρεμβαίνει οριακά στις άλλες.

Στο βαθμό που μια τέτοια «Πολιτική» έχει την ευχέρεια να χρηματοδοτείται από ένα Όργανο που έχει ήδη θεσμοθετηθεί (Ταμείο Συνοχής) και παράλληλα γνωρίζοντας πως ολόκληρος ο ελληνικός χώρος συμπεριλαμβάνεται στις περιοχές του Στόχου 1, συνειδητοποιείται πλέον ότι το θέμα της ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ είναι για την ΕΛΛΑΔΑ ιδιαίτερα σημαντικό.

ΕΛΛΑΔΑ: Τι μπορεί να προωθήσει στα πλαίσια του ευρωπαϊκού αναπτυξιακού «γίγνεσθαι».

Ξεκινώντας από μια «θέση χρησιμότητας» υποστηρίζεται στην παρούσα εργασία, ότι η ΕΛΛΑΔΑ έχει όλους τους λόγους να στηρίξει - και ακόμα παραπέρα, να πρωτοστατήσει - στη προσπάθεια «κατασκευής» και υιοθέτησης από τα Κράτη-Μέλη μιας «Κοινής Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης».

Αν η θέση αυτή γίνεται αποδεκτή, τότε το επόμενο βήμα είναι να αναζητηθούν τα πεδία και η συγκεκριμένη μεθοδολογία (βήμα προς βήμα) της ελληνικής παρέμβασης στα κέντρα λήψης αποφάσεων της Κοινότητας προς την κατεύθυνση αυτή (παρέμβασης που είναι βέβαιο πως θα τύχει μιας ευρύτερης αποδοχής, ιδιαίτερα από τις χώρες του Κοινοτικού Νότου και την Ιρλανδία).

Από την άλλη, θα πρέπει η ίδια η χώρα να αναθεωρήσει ορισμένες από τις «καθιερωμένες» θέσεις της στο εσωτερικό, πάνω στο θέμα «ΑΝΑΠΤΥΞΗ», κάνοντας αρχή από εκείνα τα στοιχεία που έχουν να κάνουν με τον παράγοντα «ΑΝΘΡΩΠΟΣ», όπως η εκπαίδευση.

Στο πρώτο από τα θέματα αυτά (Κοινοτικό decision making), **η ΕΛΛΑΔΑ θα πρέπει να επιδιώξει** (κατά τον υπογράφοντα) **τα ακόλουθα** (ενδεικτικά και επιγραμματικά αναφερόμενα:

1. Ανάλυση (μελέτη) **των τάσεων που διαπιστώνονται σε ένα ευρύτερο (Κοινοτικό) επίπεδο, προς την ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ και αυτή την ανάλυση να καταστήσει γνωστή στην Commission με συγκεκριμένες, τεκμηριωμένες και ολοκληρωμένες μελέτες.**

2. **Οι μελέτες αυτές, είναι δυνατόν να προκύψουν είτε άμεσα από την «Κεντρική Διοίκηση» είτε** - το καλύτερο -**έμμεσα, στα πλαίσια επιμέρους προγραμμάτων που εκπονούνται μέσα στα ΔΙΚΤΥΑ τα οποία ήδη ξεκίνησαν τις λειτουργίες τους (ανταλλαγή εμπειριών, εκπόνηση ΚΟΙΝΩΝ μελετών κ.λπ.).**

3. **Με βάση τις μελέτες-έρευνες αυτές, προώθηση ελληνικών θέσεων - που εναρμονίζονται με τις ευρωπαϊκές τάσεις για την ΤΟΠΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ» - στην «υπό διαμόρφωση «ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ».**

4. **«ΕΝΕΡΓΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ» αυτής της «Πολιτικής» με ελληνική πρωτοβουλία. Ενεργός συμμετοχή της Ελλάδας σε όλα τα ευρωπαϊκά κέντρα λήψης αποφάσεων (ειδικά στο υπό συζήτηση θέμα).**

5. **Ανάληψη συναφών πρωτοβουλιών από Ελλάδα, προς την κατεύθυνση σχεδιασμού «ευρωπαϊκής στρατηγικής» για την τοπική ανάπτυξη, που θα τεκμηριώνεται πάνω στη λογική «βασικού αντισταθμιστικού παράγοντα ΣΤΗΡΙΞΗΣ της υπαίθρου» μετά την αποδοχή της (καταστροφικής για την ύπαιθρο του «Νότου») επιλογής περιορισμού** (έως μηδενισμού) **των γεωργικών επιδοτήσεων στα πλαίσια των συμφωνιών GATT** (γύρος Ουρουγουάης).

Παράλληλα, όμως **προτείνεται** η συνεργασία στο εθνικό επίπεδο για την «υποδοχή» της νέας αυτής «πολιτικής» με τον ΑΝΘΡΩΠΟ στο επίκεντρο.

• ΤΟΠΙΚΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ: Εξειδικευμένη εκπαίδευση ανάδειξης στελεχών «τοπικού» προσανατολισμού, υψηλού ποιοτικού επιπέδου.

Μία από τις βασικές επιλογές της ΠΡΟΤΑΣΗΣ - η βασικότερη ίσως - αφορά σε αυτή καθ' εαυτή την «προετοιμασία» της διεργασίας τοπικής ανάπτυξης.

Κυριαρχική «ιδέα» είναι πως **μόνο μέσα από το κατάλληλα εκπαιδευμένο, εξειδικευμένο στελεχιακό τοπικό δυναμικό είναι δυνατόν να προκληθεί το «ερέθισμα» για τοπική ανάπτυξη, μια διεργασία που διαφοροποιείται κάθετα απέναντι σ' εκείνη της περιφερειακής ανάπτυξης, απαντώντας στο ερώτημα: «Γιατί ο ειδικός από το κέντρο, αδυνατεί να προσεγγίσει το τοπικό πρόβλημα».**

Στα πλαίσια αυτά, **προτείνεται** ενδεικτικά, το ακόλουθο **θεματικό πλαίσιο εκπαίδευσης** (Τρίτης βαθμίδας) σε Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα, που θα πρέπει να λειτουργεί στον ίδιο τον τόπο:

Βασική τάση: Η εξελεκτική διεργασία/κινητικότητα της ανάπτυξης «φωτογραφίζει» το **μικροχώρο (τόπο)** τον οποίο αναβαθμίζει και θέτει στο επίκεντρο της παρατήρησης-έρευνας- εφαρμογής.

Βασική αναγκαιότητα: Η «παραγωγή» εξειδικευμένων **στελεχών- εμψυχωτών**, υψηλού ποιοτικού επιπέδου, που θα πλαισιώσουν **τοπικά** τις ηγεσίες τοπικών κοινωνιών.

Βασική εκπαιδευτική στρατηγική: Προσαρμογή της εκπαίδευσης στις σύγχρονες τάσεις και εξελίξεις, με εκείνα τα θεματικά πεδία που προσιδιάζουν στην «εναλλακτική» θεώρηση της αναπτυξιακής διαδικασίας και της θεώρησης του χώρου.

Βασικές θεματικές ενότητες γνώσης-εμπειρίας

- Ψυχολογία «Τοπικής Ομάδας»
- Δημιουργία «εμψυχωτών» της Ομάδας
- Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού
- **ΘΕΣΜΙΚΑ:** Το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της Ομάδας
- Τοπικός Σχεδιασμός
- **Κοινοτική «Πολιτική» Τοπικής Ανάπτυξης**
- Κοινοτικές Πρωτοβουλίες-Δίκτυα
- Κοινοτική Στρατηγική Ανάπτυξης μικρών χωρών (τόπων)
- **Το ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Τοπικής Ανάπτυξης**
- Στρατηγικές Ολοκληρωμένων Προγραμμάτων
- Πολυτομεακή και πολυταμειακή παρέμβαση
- Τοπικές Πρωτοβουλίες
- Marketing τοπικών πρωτοβουλιών

• Προβολή τοπικών πρωτοβουλιών
• Αξιολόγηση-έλεγχος-παρακολούθηση
• Εφαρμογές-πρακτική-διεθνής εμπειρία-εκπαιδευτική εκδρομή
• Διπλωματική εργασία **σε πρακτικό γνωστικό αντικείμενο που θα προσδιορίζεται σε συνεργασία με τις τοπικές Αρχές.**

Αν θα έπρεπε κανείς να ταξινομήσει τις «σκέψεις» αυτές σε ΕΞΙ μεγάλες ενότητες (όσος ο αριθμός εξαμήνων ενός ΤΕΙ) θα οριοθετούσε, ενδεχομένως τις ακόλουθες:

Α) η «Τοπική Ομάδα» - Οργάνωση του χώρου

β) Κοινοτική «Πολιτική Τοπικής Ανάπτυξης» (Πρωτοβουλίες- Δίκτυα)

Δ) Στρατηγικές Ανάπτυξης: Το ολοκληρωμένο Πρόγραμμα Τοπικής Ανάπτυξης-Τοπικές Πρωτοβουλίες-Τοπικός Σχεδιασμός

Ε) Τοπικές Πρωτοβουλίες: Marketing-προβολή-διαφήμιση

ΣΤ) Πρακτική άσκηση-εφαρμογή-παρακολούθηση-διπλωματική εργασία σε **πεδίο πρακτικών λύσεων κοντά σε τοπική Αρχή.**

Ενδεικτικός κατάλογος Μαθημάτων, κάτω από την κάθε ενότητα:

Α) • Η έννοια του λειτουργικού χώρου
• Οργάνωση του χώρου
• Ψυχολογία Ομάδας
•Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού

Β) • Νομικά μιας επιχείρησης
• Δόκιμα θεσμικά σχήματα
• Διεθνής (ευρωπαϊκή) εμπειρία θεσμικά κατοχυρωμένων τοπικών Αναπτυξιακών Εταιρειών
• Εταιρικότητα και Λειτουργία: η Εταιρική Σχέση

Γ) • Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα: Ιστορική αναδρομή-έμφαση στην Κοινοτική αναπτυξιακή στρατηγική • Η Ευρωπαϊκή Ένωση: Ιεράρχηση αναπτυξιακών προτεραιοτήτων
• Κοινοτικές Πρωτοβουλίες (τύπου LEADER) - τα Δίκτυα
• Οι τάσεις της Ευρωπαϊκής αναπτυξιακής στρατηγικής
• Περιφερειακή Πολιτική και «Πολιτική» Τοπικής Ανάπτυξης

• Η χρηματοδότηση των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών

Δ) Στρατηγικές ανάπτυξης χώρων υπαίθρου

• Αγροτική οικονομία και τοπική ανάπτυξη

• Το Ολοκληρωμένο πρόγραμμα ανάπτυξης

• Εδαφική και θεματική προσέγγιση ανάπτυξης του χώρου

• Μεθοδολογική προσέγγιση: Η «εκ των κάτω προς τα άνω» προσέγγιση του χώρου

• Πολυτομεακός Σχεδιασμός

• Διαπλοκή αναπτυξιακών παρεμβάσεων και πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα/αντί «προσθετικότητας»

• Διάχυση και εταιρικότητα

Ε) • Τοπικές Πρωτοβουλίες (εννοιολογικοί προσδιορισμοί - διαστάσεις - προβολή - μελλοντικές τάσεις

• Εμπειρική προσέγγιση των τοπικών πρωτοβουλιών

• Διαπλοκή των τοπικών πρωτοβουλιών

• Σύνδεση/ένταξη τοπικών πρωτοβουλιών σε «Δίκτυα»

• Η «δημιουργική ιδέα» για τις τοπικές πρωτοβουλίες

• Η χρηματοδότηση των τοπικών πρωτοβουλιών (Κοινοτικοί πόροι, συνδυασμός εθνικών/Κοινοτικών χρηματοδοτήσεων)

ΣΤ) Πρακτική εξάσκηση

Ανταλλαγή πληροφοριών με αντίστοιχες ευρωπαϊκές εκπαιδευτικές μονάδες-ανταλλαγές-εμπειρική εργασία-διπλωματική **ΘΕΣΜΙΚΗ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ; Η «ιδέα» δημιουργίας-προώθησης του «θεσμού» των ΕΝΔΙΑΜΕΣΩΝ ΦΟΡΕΩΝ, στην ΕΛΛΑΔΑ.**

Η **«θεσμική προετοιμασία»** συνιστά «βήμα» καθοριστικό προς την κατεύθυνση της δημιουργίας εξειδικευμένης Κοινής Πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης.

Η ΕΛΛΑΔΑ - αν και εφόσον θα πρέπει να πρωτοστατήσει στην «κατασκευή» και την υιοθέτηση από τα Κράτη-Μέλη της νέας αυτής «πολιτικής», θα πρέπει (βήμα) να τεκμηριώσει τη λογική αυτή πάνω σε συγκεκριμένο θεσμικό σχήμα και παράλληλα να προετοιμάσει στο εθνικό επίπεδο την «υποδοχή-αποδοχή» της κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι λειτουργική και παράλληλα αποτελεσματική, χωρίς τις δυσχέρειες της «κοινωνικής» προσαρμογής.

Η ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού (Ε.Ε.Δ.) - συστατικό στοιχείο της ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ - έτσι όπως προωθείται σήμερα σε κεντρικό και περιφερειακό επίπεδο στη χώρα μας, κάθε άλλο παρά την «αποτελεσματικότητα» οδηγεί, καθώς στην Ελλάδα **δεν μπορεί να υποστηριχτεί ότι υπάρχει ΔΙΑΠΛΟΚΗ ΣΧΕΣΕΩΝ και ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ/ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΗ ΔΡΑΣΕΩΝ.**

Από την άλλη, η ζήτηση, για τις σχετικές υπηρεσίες από την πλευρά του ιδιωτικού τομέα - αποτέλεσμα του τρόπου λειτουργίας της αγοράς και των διαρθρωτικών προβλημάτων της ελληνικής επιχείρησης - **δεν έχει ενεργοποιηθεί κατάλληλα, ώστε να μετατραπεί από λανθάνουσα σε «ενεργό», ενώ υπάρχουν «ενδιάμεσοι φορείς», που είτε υπολειτουργούν κάτω από το βάρος των δικών τους προβλημάτων, είτε είναι αναποτελεσματικοί ως προς την ενεργοποίηση των κοινωνικο- οικονομικών φορέων.**

Το Κράτος (Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας) ασκεί - και πρέπει να ασκεί - **επιτελικό/στρατηγικό ρόλο στην αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας,** αναπτύσσοντας «πλέγμα συνεργασιών» κυρίως με περιφερειακούς φορείς (Επιτροπές Παρακολούθησης, ΟΤΑ κ.λπ.).

Πέρα από την αναγκαιότητα επαναδραστηριοποίησης του Εθνικού Συμβουλίου Ανάπτυξης και Προγραμματισμού (Ε-ΣΑΠ), **για την προώθηση του ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ σε θέματα Ε.Ε.Δ. θα μέχρι του χρονικού σημείου ανάπτυξης ΤΟΠΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ Ε.Ε.Δ. θα πρέπει να αναζητηθεί εκείνο το κατάλληλο θεσμικό σχήμα που θα επιτρέπει την ίδρυση και λειτουργία ΕΝΔΙΑΜΕΣΩΝ ΦΟΡΕΩΝ με αυξημένες αρμοδιότητες που ΔΕΝ θα οριοθετούνται από τα στενά πλαίσια της όποιας «Διοικητικής Διαίρεσης».**

Βασικός ρόλος του «ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΥ ΦΟΡΕΑ» - πέρα από την όποια διευκόλυνση αμφίδρομης ροής πληροφόρησης, μεταξύ κέντρων λήψης αποφάσεων και «μικρών τόπων», ή ακόμα στήριξης των ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ - θα πρέπει να είναι η διευκόλυνση του ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ με επίκεντρο την Ε.Ε.Δ.

Από την άποψη αυτή **κρίνεται απαραίτητη η δημιουργία**

εθνικού ΔΙΚΤΥΟΥ Αναπτυξιακών Επενδυτικών Εταιρειών (σε περιφερειακό ή ΤΟΠΙΚΟ επίπεδο), με σχετική αυτονομία και οργανική διασύνδεση με τα περιφερειακά και τοπικά συμφέροντα.

Οι «Εταιρείες» αυτές θα πρέπει να συνδυάζουν τα εξής χαρακτηριστικά:

- Εταιρείας Επενδύσεων και Χαρτοφυλακίου (παροχή επιχειρηματικού κεφαλαίου, **στο τοπικό κυρίως επίπεδο,** και **συμμετοχές**
- Φορέων Τεχνικών Στήριξης
- Οργανωτική Διασύνδεση με τα περιφερειακά και τα τοπικά συμφέροντα
- Σχετική Αυτονομία (οικονομική - πολιτική)

Η εργασία των «φορέων» - πέρα από την άμεση και συστηματική καταγραφή της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης των «χώρων» εμβέλειας και την προσπάθεια διασύνδεσης των χώρων αυτών σε ευρύτερο ευρωπαϊκό ΔΙΚΤΥΟ - **θα πρέπει να «περιστρέφεται γύρω από την ενίσχυση των ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ, με παράλληλη τη χρηματοδοτική τους στήριξη, ιδιαίτερα για:**

- ενισχύσεις για παροχή υπηρεσιών
- διαχείριση-μελέτες
- βελτίωση τηςπρόσβασης των επιχειρήσεων στην κεφαλαιαγορά
- άμεσες ενισχύσεις επενδύσεων
- έργα υποδομής μικρής κλίμακας
- μεταφορά τεχνολογίας/τεχνογνωσίας, διάδοση πληροφόρησης
- εφαρμογή καινοτομιών στις επιχειρήσεις.

Ήδη το πρώτο «βήμα», μέσω της υλοποίησης προγραμμάτων- πιλότων (26 στον αριθμό σε όλη τη χώρα) έγινε - έστω και δύσκολα - με την εφαρμογή στη χώρα της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER (ΦΑΣΗ Ι): Οι «Ομάδες Τοπικής Δράσης» ήδη έχουν έναν ρόλο στην ανάπτυξη της αγροτικής τοπικής οικονομίας προχωρώντας μάλιστα και στη συγκρότηση εθνικού δικτύου συνδεόμενου με το ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΤΥΟ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Η Πρωτοβουλία LEADER είναι μόνο μία αρχή προς την Τοπική Ανάπτυξη Σε συνδυασμό με τα ΔΙΚΤΥΑ (συνολική και θεματική προσέγγιση) υποδείχνουν το «δρόμο» για την προβλεπόμενη και ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ «Κοινή/Κοινοτική Πολιτική Τοπικής Ανάπτυξης» στη διαμόρφωση της οποίας η ΕΛΛΑΔΑ έχει κάθε λόγο να διαδραματίσει ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟ ΡΟΛΟ, στο βαθμό που μέσα από μια τέτοια πολιτική της παρέχεται η δυνατότητα «επιβίωσης» των περιοχών της μέσα στο σκληρό ανταγωνιστικό σύστημα στο οποίο κατ' ανάγκη παίρνει μέρος.

5.3.3. Η «ΠΛΑΓΙΑ» ΠΡΟΤΑΣΗ

Εισαγωγικό:

Η επιστημονική σκέψη είναι -εξ ορισμού- ακριβής.

Το συνειρμικό σχήμα «διερεύνηση - διαπίστωση - ανάλυση - συμπέρασμα - ΠΡΟΤΑΣΗ», παρουσιάστηκε ή τουλάχιστον επιχειρήθηκε να παρουσιαστεί με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αυστηρότητα και ακρίβεια (κατά την υποκειμενική εκτίμηση).

Η «είσοδος» μιας **εναλλακτικής πρότασης στο βασικό κείμενο της παρούσας Διατριβής, μοναδικό σκοπό έχει την «παραγωγή» μιας εναλλακτικής προσέγγισης-θεώρησης, η οποία - αν και φαινομενικά ΑΝΟΡΘΟΔΟΞΗ - ενδεχομένως επιτυγχάνει υψηλότερο βαθμό «ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ» συγκριτικά με εκείνη της ΕΥΘΕΙΑΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ (προϊόν της συνειρμικής ακολουθίας).**

Κατά συνέπεια, η «λέξη-κλειδί» της ΠΛΑΓΙΑΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ είναι «ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ», κάτι που έχει ιδιαίτερη αξία όταν το λογικό σύστημα με τις παραμέτρους, τους περιορισμούς και την «εκλέπτυνση εννοιών» που προκύπτουν από την αναλυτική διεργασία φαίνεται να οδηγείται σε αδιέξοδο σχήμα, είτε σε επανάληψη, με την «αναπαραγωγή συστημάτων-σχεδίων-αξιών σε ένα διαφορετικό επίπεδο.

Με την εκτίμηση ότι η Ενωμένη Ευρώπη «εδώ και μία δεκαετία ΑΝΑΠΑΡΑΓΕΙ την φιλοσοφία και την μεθοδολογία της τείνοντας σε μια αδιέξοδη κατάσταση από την οποία ΜΟΝΟ με κάτι το ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ στη σύλληψη είναι δυνατόν να έχει «έξοδο» και περαιτέρω εξέλιξη, κρίνεται σκόπιμο - αν και επιστημονικά παρακινδυνευμένο - να κατατεθεί «εναλλακτικά» η ΠΛΑΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ (όπως τουλάχιστον μπορεί να «εκφραστεί» από τον υπογράφοντα αυτή την εργασία)

Με την «ΕΥΘΕΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ» απλά και μόνο εκτιμάται η προσωπική εργασία του υπογράφοντος, μέσα στο «σύστημα» που είναι ήδη καθιερωμένο: Απομονώνει κανείς ένα πολύ μικρό θεματικό πεδίο του γνωστικού αντικειμένου που επιλέγει (ή που επιλέγεται γι' αυτόν), το αναλύει, το επανασυνθέτει και παίρνοντας υπόψη του το τι έχουν εκτιμήσει άλλοι επιστήμονες στο ίδιο θέμα ΠΡΙΝ από αυτόν

(βιβλιογραφία) καταλήγει σε ένα συμπέρασμα και μια πρόταση (βάσει αυτών και μόνον των «πληροφοριών» Πέραν του ότι ένας Η/Υ ΜΠΟΡΕΙ να κάνει αυτή την εργασία και μάλιστα με μεγαλύτερη αυστηρότητα και ακρίβεια, νομίζω πως μια τέτοια πρόταση ενισχύει την «αυτοεκτίμηση» λειτουργώντας μέσα σε ένα σύστημα που ο ίδιος έχει επιλέξει. Αυτό θα είχε νόημα, αν το «σύστημα αξιών» παρέμενε διαχρονικά ΣΤΑΘΕΡΟ και αμετακίνητο και αν υπήρχε «χρησιμότητα» στην επιστημονική συνεισφορά, όχι όμως στην περίπτωση «αναπαραγωγής αδιεξόδων» έστω και «λογικών αδιεξόδων». Έτσι όμως διαπιστώνεται το εξής παράδοξο: Υπάρχουν καταπληκτικές διατριβές που έχουν «εκλεπτύνει» και εμβαθύνει τις έννοιες, πλην όμως δεν φαίνεται να έχουν άλλη πρακτική σημασία, από την «αυτοεκτίμηση» και την αναπαραγωγή δοσμένων και καθιερωμένων θέσεων, τις οποίες ενισχύουν ακόμα περισσότερο Από την άλλη, η επιστήμη και η πρόοδος εξελίσσεται μέσα από μικρά και σταθερά βήματα, όπου καθένας προσθέτει κάτι από την δική του οπτική γωνία. Το ζήτημα τίθεται όταν η σκέψη- στηριζόμενη στην εμπειρική παρατήρηση, τη λογική και τις τάσεις-οδηγείται σε αδιέξοδο. Τότε (και μόνον τότε) θα πρέπει ίσως να αναζητηθεί το «εναλλακτικό», το «διαφορετικό», που «μεταφέρει» το σύστημα της συλλογιστικής σε έναν άλλο «χώρο».

Δεν υποστηρίζεται πως επιτυγχάνεται αυτό «εδώ». Ωστόσο «επιχειρείται» και αν μη τι άλλο, δημιουργεί (ενδεχομένως) ερεθίσματα μιας «εναλλακτικής» θεώρησης, σύμφωνα πάντα με τις διαπιστώσεις και τις τάσεις.

Στόχος: Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ

Στο εισαγωγικό τμήμα της ΠΛΑΓΙΑΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ δόθηκε έμφαση στον όρο «ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ» και το αμέσως επόμενο «βήμα» είναι να επιχειρηθεί η οριοθέτηση του όρου από **διαφορετικές οπτικές γωνίες, έτσι ώστε να διασαφηνησθεί, ποιος είναι ο στόχος (σε σχέση πάντα με την γενικότερη αναπτυξιακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και να εντοπιστούν «στοιχεία συμβολής» της ΠΛΑΓΙΑΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ προς την κατεύθυνση αυτή.**

Στο «ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ» για τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες που εγκρίθηκε τον Ιούνιο του 1993 (COM (93) 282: «Το μέλλον των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών στο πλαίσιο των Διαρθρωτικών Ταμείων») «διαφαίνονται» στοιχεία **χρησιμότητας** της μορφής «απλούστερη διαχείριση των Κοινοτικών πόρων που προορίζονται για τις αναπτυξιακές παρεμβάσεις», «καλύτερη αξιοποίηση των Κοινοτικών πρωτοβουλιών που αφορούν την **καινοτόμο ανάπτυξη σε αγροτικό περιβάλλον» διαφάνεια των Κοινοτικών παρεμβάσεων, υπερεθνική συνεργασία», «ανάπτυξη της εταιρικότητας μεταξύ των ΤΟΠΩΝ», «απλούστευση του μηχανισμού των παρεμβάσεων», «ευρωπαϊκό δίκτυο», «καλύτερη αξιοποίηση του ενδογενούς δυναμικού», «ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των τόπων», «ευελιξία», «μεταλλαγή και αναζήτηση νέων προσανατολισμών», «υποδειγματικός»** χαρακτήρας των ενεργειών», «σχεδιασμός - εμπορία **νέων προϊόντων»,«επαφή** μεταξύ των τόπων και **εμψύχωση»**.

Τα στοιχεία αυτά, συνιστώντας παράλληλα τους «προσανατολισμούς ή τάσεις» της νέας Κοινοτικής αναπτυξιακής αντίληψης, **παρέχουν το «στίγμα» μιας άλλης αναπτυξιακής θεώρησης και παράλληλα το μέτρο του εφικτού (ή ανέφικτου) κάτω από τη δοσμένη (καθιερωμένη) θεωρητική και μεθοδολογική οικονομική σκέψη.**

Αν και όλα αυτά τα «νέα» στοιχεία προσανατολισμού της Κοινοτικής αναπτυξιακής πολιτικής θεωρητικά «επαγγέλλονται» μια «άλλη» καινοτομική προσέγγιση, πρακτικά φαίνονται, αν μη τι άλλο, ως «ανέφικτα» (με τους δοσμένους άκαμπτους γραφειοκρατικούς μηχανισμούς, τόσο στο Κοινοτικό, όσο και στο Εθνικό επίπεδο). Αν θελήσει κανείς να δώσει **και πρακτική υπόσταση στα πρωτοποριακά «θεωρητικά κατασκευάσματα» (προϊόντα νέων τάσεων και προσανατολισμών) τότε θα πρέπει να σκεφθεί νέα μεθοδολογικά εργαλεία σε ένα ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΝΟΗΤΙΚΗΣ ΣΥΛΛΗΨΗΣ, ξεπερνώντας την «καθιερωμένη αντίληψη»:**

Αυτός είναι ο βασικός λόγος πάνω στον οποίο τεκμηριώνεται - στα πλαίσια του εφικτού - «λεπτή σύνδεση» ανάμεσα στην προτεινόμενη ΠΛΑΓΙΑ ΣΚΕΨΗ και την ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ Θα μπορούσε κανείς - σε ακραίο παράδειγμα - να παρομοιάσει

την όλη κατάσταση με ποδοσφαιρικό αγώνα, χωρίς «μπάλα»: Η τελευταία είναι το **χρήσιμο ενδιάμεσο** για να «παιχτεί» ο αγώνας, άλλως **δεν έχει νόημα.**

Κατά συνέπεια, θα μπορούσε κανείς να οριοθετήσει την ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ως ένα «ενδιάμεσο» ανάμεσα στη θεωρητική-νοητική σύλληψη και την εκτέλεση-υλοποίηση: Αν η τάση «φωτογραφίζει» την αναγκαιότητα μιας πραγματικής **ενεργοποίησης του ενδογενούς δυναμικού, με τοπικό σχεδιασμό και τοπική αυτοδιαχείριση,** δεν είναι δυνατόν να περιμένει κανείς κάτι το διαφορετικό από την «εφαρμογή» της όποιας Κοινοτικής Πρωτοβουλίας (ή προγράμματος) που θέτει το στόχο αυτό: Η οποιαδήποτε κρατική (ή και Κοινοτική) παρέμβαση που διαστρέφει στην πράξη αυτή την αναγκαιότητα-στόχο, καθιστά τον στόχο χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο **αφαιρώντας από αυτόν την ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ. Το αποτέλεσμα είναι οδυνηρό: Επιστρέφει πάλι στο σημείο από το οποίο έχει ξεκινήσει και το κυριότερο, επιστρέφει με την απογοήτευση.**

(Δείγματα μιας τέτοιου είδους **«επιστροφής με απογοήτευση»** διαφάνηκαν στην ψυχολογία τοπικών πληθυσμών, μετά την ολοκλήρωση της εφαρμογής-τουλάχιστον στην ΕΛΛΑΔΑ - της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER I, 1991-1993 και με παράταση, 1994, αλλά και της «φιλοσοφίας» της Πρωτοβουλίας LEADER II: Και στις δύο περιπτώσεις, η κρατική παρέμβαση υπήρξε τόσο έντονη, ώστε δεν απέχει κανείς από την πραγματικότητα, αν υποστηρίξει πως το στοιχείο της ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ «αυτοπεριορίστηκε μέχρι μηδενισμού», **σε σύγκριση πάντα με την αρχική φιλοσοφική θεώρηση, αυτής της τόσο σημαντικής για την ΥΠΑΙΘΡΟ χώρα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας).**
Συνοψίζοντας τα όσα αναφέρθηκαν στο τμήμα αυτό, καταγράφονται τα εξής:

- Η Ευρωπαϊκή Ένωση θέτει (ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ) φιλόδοξους στόχους με υψηλές ποιοτικές «απαιτήσεις», εναρμονίζοντας την Πολιτική της με τις επιταγές της (τεχνολογικής) εξέλιξης και τη σύγχρονη θεώρηση του χώρου και της ανάπτυξης αυτού.
- Η «θεωρητική» αυτή στροφή της αναπτυξιακής της Πολιτικής ΔΕΝ συνοδεύεται από την αντίστοιχη κατάλληλη

αναθεώρηση των δομών/πλαισίου ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ, έτσι που να καθιστά ΧΡΗΣΙΜΟ και ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟ το θεωρητικό αυτό σχήμα (Βεβαίως δεν παραγνωρίζεται πως η θεωρητική ανακατασκευή της αναπτυξιακής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης συνοδεύεται από «μέτρα για την υλοποίηση» των τεθειμένων στόχων. Ωστόσο, τα μέτρα αυτά δραστηριοποιούνται ΜΟΝΟ μέσα στα καθιερωμένα νοητικά πλαίσια και ΕΧΕΙ ΑΚΡΙΒΩΣ εντοπίζεται η βασική «ένσταση» που κατατίθεται με την παρούσα): **Μια τέτοια θεωρητική «σύλληψη» καθίσταται «λειτουργική» ΜΟΝΟ μέσα από μια διαφορετική «θεώρηση» ολόκληρου του ΠΛΑΙΣΙΟΥ σχεδιασμού και υλοποίησης ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ και ΟΧΙ απλά με «συνοδευτικά-εκτελεστικά μέτρα».**

• Η διαφορά ανάμεσα στα ΔΥΟ (αλλαγή ΠΛΑΙΣΙΟΥ θεώρησης και «συνοδευτικά» μέτρα) έγκειται στο ότι: ενώ στη δεύτερη περίπτωση τα «μέτρα» περίπου «εξουδετερώνονται» από αντίρροπες δυνάμεις που έχουν τη δική τους δυναμική μέσα στον «καθιερωμένο τρόπο του σκέπτεσθαι», στη πρώτη περίπτωση (αλλαγή πλαισίου) δημιουργούνται καινούριες δυναμικές, με διαφορετικές λογικές και φιλοσοφίες- έστω και φαινομενικά ανορθόδοξες, ή παράδοξες - που επιτρέπουν την ΠΑΡΑΚΑΜΨΗ εμποδίων της «καθιερωμένης σκέψης» - εμποδίων τα οποία είτε οδηγούν, με μαθηματική ακρίβεια σε αδιέξοδο, είτε το πιο συνηθισμένο, οδηγούν σε «φαύλους κύκλους» αναπαράγοντας» την υπο-ανάπτυξη, έστω και με διαφορετικό «προφίλ»

• Η «ΠΛΑΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ» είναι «Πρόταση Χρησιμότητας» και όχι «Πρόταση - Αυτοσκοπός»: Δεν παράγει ούτε προάγει την «αυτοεκτίμηση» στο «σύστημα» της «καθιερωμένης νοητικής σύλληψης», αλλά προσπαθεί - μέσα από το ξεπέρασμα αδιεξόδων (που εκ των προτέρων έχει εκτιμήσει, πως θα συναντήσει) - **να καταστεί «ΧΡΗΣΙΜΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ» που θα «παράγει» αποτέλεσμα προς την κατεύθυνση της υλοποίησης λιγότερο φιλόδοξων, αλλά περισσότερο ρεαλιστικών στόχων.**

• Μια τέτοια εξέλιξη όμως (που δεν θα αναπαράγει «δοσμένες θέσεις» οι οποίες έχουν ήδη δοκιμαστεί και έχουν ήδη αποτύχει καθώς οδηγούν στην «επανάληψη», κάνοντας

έναν κύκλο) προϋποθέτει μια διαφορετική θεώρηση σε ένα διαφορετικό νοητικό επίπεδο: Θα πρέπει κανείς να «μάθει να κινείται» σε ένα διαφορετικό επίπεδο σκέψης, μέσα στο οποίο να απομονώνει τις επιμέρους συνιστώσες ενός θέματος και να επιχειρεί την προσέγγισή τους με ένα τρόπο διαφορετικό από εκείνον που υπαγορεύει η λεγόμενη «κοινή αντίληψη»

• Κάνοντας μικρές διαδοχικές «εναλλακτικές» προσεγγίσεις έχει, τουλάχιστον, μια πιθανότητα ΕΠΙΠΛΕΟΝ να πετύχει την έξοδο από τον «κύκλο» και την επανάληψη

Από την άλλη, αν αποτύχει, μπορεί «ανέξοδα» να επιστρέψει στο σημείο εκείνο που επιχείρησε την «εναλλακτική» προσέγγιση: Με απλά λόγια, η «εναλλακτική» προσέγγιση προσιδιάζει στη ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ της **«δοκιμής-λάθους»** που φαίνεται όλο και περισσότερο στην εποχή μας να «κερδίζει έδαφος» έχοντας στα «υπέρ της» την **ευελιξία της σκέψης, αντί του δογματισμού και της στείρας αυστηρότητας/ακαμψίας**

• Η αναζήτηση **«παρακαμπτηρίων στη σκέψη»** δεν είναι πάντα μια εύκολη υπόθεση και προϋποθέτει **«άσκηση και πίστη» σε εκείνο που επιχειρεί κάποιος να κάνει, αλλά και διορατικότητα, σε συνδυασμό με το ρίσκο που αναλαμβάνει. Έχει ωστόσο την ΔΥΝΑΜΙΚΗ της ΑΝΑΖΗΤΗΣΗΣ, που είναι τελικά, αυτό που αποκαλείται ως ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ.**

ΠΛΑΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ: «Εναλλακτικά Σενάρια»

Σχετικά με την Αναπτυξιακή Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώην Ε.Ο.Κ) **υπάρχει ήδη η «δοκιμή», διάρκειας 20(είκοσι) περίπου χρόνων (με οριακές αναμορφώσεις που οδηγούσαν πάντα στην ίδια διαπίστωση: της μη επιτυχίας των στόχων που η ίδια η Πολιτική αυτή έθετε)**

Η ΠΛΑΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ που κατατίθεται με την παρούσα εργασία (χωρίς να διεκδικεί την «τελειότητα» ή το «πρωτοποριακό») παρέχει - κατά προσωπική άποψη - μία ΕΠΙΠΛΕΟΝ πιθανότητα επιτυχούς προσέγγισης **προβλημάτων στρατηγικής που αναπαράγουν δοσμένες θέσεις μέσα από «καθιερωμένες σκέψεις.** Για το σκοπό αυτό καταγράφεται στην παρούσα εργασία με την μορφή «**ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΩΝ ΣΕΝΑΡΙΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ της ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**». Μια τέτοια προσέγγιση προϋποθέτει εν σπέρματι μια νοητική διεργασία στην ΠΡΩΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΣΚΕΨΗΣ (την πρωτότυπη) όπου «αφήνεται η δημιουργική φαντασία» του ανθρώπου να σχεδιάσει σχήματα - μορφές - διαδικασίες κ.λπ έξω από τις καθιερωμένες φόρμες που ενδέχεται να είναι φαινομενικά ανορθόδοξες, πλην όμως προσεγγίζουν το «πρόβλημα» κάτω από εντελώς διαφορετικές οπτικές γωνίες, με γνώμονα την χρησιμότητα. Ενδεικτικά και επιλεκτικά «δίνονται» ορισμένα «σενάρια» Στρατηγικής της Ανάπτυξης, με τρόπο επιγραμματικό:

Σενάριο Α: Η «Λογική» Πρόταση

Πρόκειται για την «ΕΥΘΕΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ» που αναλύθηκε στο προηγούμενο τμήμα της παρούσας εργασίας: (Κρίθηκε σκόπιμη η συνοπτική επανάληψη ολόκληρου του «στρατηγικού λογικού σχήματος» με μοναδικό σκοπό την **«συγκρισιμότητα» με τα σενάρια που βασίζονται στην «πλάγια σκέψη», έτσι ώστε ο αναγνώστης-μελετητής να έχει την ευχέρεια να συναγάγει τις δικές του εκτιμήσεις,** έστω και αν περιοριστεί στην ανάλυση **αυτού και μόνο του τμήματος της Διατριβής.** Εξυπακούεται ότι η παρουσίαση αυτού ειδικά του «Σεναρίου» γίνεται επιγραμματικά) **Η λογική που «διατρέχει» αυτή την προσέγγιση «ανήκει» στην καθιερωμένη σκέψη:**

- Αναλύεται μια δοσμένη κατάσταση, με αυστηρά επιστημονικό τρόπο.
- Μέσα από την ανάλυση αυτή **που είναι διαχρονική** προκύπτουν ορισμένες **διαπιστώσεις**
- Οι διαπιστώσεις αυτές, **διαχρονικά προσδιορίζουν τις τάσεις**
- Οι τάσεις, με τη σειρά τους, «φωτογραφίζουν» **ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ,** που θα πρέπει να καλυφθούν με **ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ**
- **Σε μια «εναλλακτική θεώρηση» της ευθείας πρότασης, ΟΙ ΤΑΣΕΙΣ είναι εκείνες που οριοθετούν τις ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ**
- Η Προηγούμενη πρόταση έχει ιδιαίτερη σημασία στην ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ: Η «ΑΝΑΠΤΥΞΗ», εν σπέρματι, είναι έννοια **δυναμική** και από την άποψη αυτή οι ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ (με τις αναμορφώσεις και τις αναθεωρήσεις τους) **«προσανατολίζουν»** την πορεία της προς την επιθυμητή κατεύθυνση»: Ωστόσο, υπάρχει στο όλο «σύστημα» ένας δογματισμός: Για παράδειγμα, ποιος καθορίζει την «επιθυμητή κατεύθυνση» ή πώς ιεραρχούνται και ταξινομούνται οι «ανάγκες». Σε μια εναλλακτική έκφραση, **«πώς ισορροπούν διαμετρικά αντίθετες ανάγκες», προκειμένου να υιοθετηθούν πολιτικές και μέτρα;**
- Η πρόσφατη εμπειρία της γενικότερης Πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης παρέχει σειρά πραγματικών περιπτώσεων, όπου το «ιδεατό» έρχεται σε πλήρη σύγκρουση με το

πραγματικό: Η «Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση» (Συνθήκη Maastricht) προσδιόρισε το «ιδεατό» - κατά την άποψη των «αναπτυγμένων» Ευρωπαίων - για την **σύγκλιση των οικονομιών των Κρατών - Μελών** Ωστόσο, μέσα από τις «επιταγές» αυτής της Συνθήκης διαφαίνεται ένας δογματισμός: Ναι μεν το Κοινοτικό Δίκαιο δεν έχει, νομικά τον χαρακτήρα του «δεσμευτικού» για τα Κράτη Μέλη, αλλά από κει και πέρα, ένα πλήθος «δεσμεύσεων» στον χρηματοδοτικό-εμπορικό κ.λπ τομέα **υποχρεώνει στην ουσία τα Κράτη-Μέλη να αποδεχτούν τις «επιταγές της σύγκλισης» δημιουργώντας στο εσωτερικό (ιδιαίτερα των λιγότερο αναπτυγμένων Κ-Μ) σειρά κοινωνικών προβλημάτων, με κύριο εκείνο της ανεργίας.**

• Οι ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ χαράζονται και υιοθετούνται με μια δοσμένη διαδικασία, μέσα σ' ένα πολύ συγκεκριμένο πλαίσιο: Προηγείται συνήθως ο **βασικός Κανονισμός** ο οποίος ακολουθείται από **σειρά άλλων «εκτελεστικών» και ερμηνευτικών Κανονισμών** Από κει και πέρα, για να ενσωματωθούν όλα αυτά στην εθνική Νομοθεσία, υπάρχει μια ολόκληρη σειρά νομοθετημάτων στο εθνικό επίπεδο του κάθε Κράτους-Μέλους. Στην ουσία, ο βασικός Κανονισμός «χαράζει κατευθύνσεις» και άξονες προσανατολισμού, ενώ οι «εκτελεστικοί Κανονισμοί προσδιορίζουν διαδικασίες και πρακτικά μέτρα εφαρμογής. Με απλά λόγια, **η χάραξη της Κοινοτικής (Αναπτυξιακής) Πολιτικής στηρίζεται στο τρίπτυχο «διαπίστωση - εκτίμηση - πολιτική το οποίο «συνοδεύεται από Μέτρα Εφαρμογής**

Ολόκληρο αυτό το σύστημα-το οποίο στη βάση του είναι πολύπλοκο, γραφειοκρατικό, συναινετικό (ώστε να εξυπηρετούνται όλες οι αντίρροπες τάσεις) και παράλληλα «δογματικά», δεν είναι πάντα βέβαιο πως παράγει και προάγει την ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ στο βαθμό που κινείται μέσα σ' ένα **καθιερωμένο σύστημα αντίληψης και νοητικής σύλληψης**

Σενάριο Β: Δημιουργία ΕΝΔΙΑΜΕΣΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ (ΠΛΑΓΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ)

Από το σημείο αυτό επιχειρείται-αν και όχι χωρίς τον «επιστημονικό κίνδυνο»-να αποτυπωθούν ορισμένες «ιδέες» που εντάσσονται σ' αυτό που αποκαλείται ως «Πλάγια Σκέψη/ Πρόταση» με κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα την **«φαινομενικά ανορθόδοξη προσέγγιση»**

Η πρώτη από τις «ιδέες» αυτές υπαγορεύει την δημιουργία «Ενδιάμεσων Πολιτικών Η ιδέα εδώ στηρίζεται στον εξής συλλογισμό:**Αν ως βασικός στόχος τίθεται, για παράδειγμα «η συγκράτηση του τοπικού αγροτικού πληθυσμού στις εστίες του», αντί να υιοθετήσουμε πολιτικές ΑΜΕΣΗΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (π.χ. βιομηχανοποίηση της περιοχής που εξασφαλίζει σταθερό βιομηχανικό εισόδημα και άρα τη συγκράτηση, ή ΚΙΝΗΤΡΑ συγκράτησης του πληθυσμού (π.χ. επιδοτήσεις), ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΜΕ ΜΙΑ ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ (πολιτική που προσεγγίζει έμμεσα το βασικό στόχο-διασφαλίζοντας σταδιακή αλλά ενδεχομένως περισσότερο σταθερή βάση «συγκράτησης πληθυσμού»): Μια «Πολιτική Απο-εξάρτησης» από το γειτονικό αστικό κέντρο συνιστά ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ. Η ΑΠΟ-ΕΞΑΡΤΗΣΗ μπορεί να επιτευχθεί υιοθετώντας «μέτρα» που αφορούν, όχι τον αγροτικό τόπο, αλλά το ΑΣΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ έτσι που να το καθιστούν λιγότερο «ελκυστικό» για το κόσμο του αγροτικού τόπου, δίνοντας παράλληλα «ευκαιρίες» ανάπτυξης ΤΟΠΙΚΩΝ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΩΝ (όχι απαραίτητα αγροτικού χαρακτήρα) και καταρτίζοντας τον κόσμο της υπαίθρου πάνω στο «εναλλακτικό» αυτό θεματικό αντικείμενο**

Από κει και πέρα, είναι δυνατόν να αναζητηθούν ΕΝΔΙΑΜΕΣΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ για μια σειρά **βασικών στόχων** Αν, για παράδειγμα, βασικός στόχος είναι η «Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού», η άμεση Πολιτική υπαγορεύει τον προσδιορισμό «εκ των άνω» πλαισίου δράσεων που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν στον συγκεκριμένο τόπο (ή σε ορισμένους τόπους που έχουν τα συγκεκριμένα κοινά χαρακτηριστικά). Η ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗ (προϊόν της «πλάγιας σκέψης») υποδείχνει την ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ του

τοπικού πληθυσμού πάνω στο θέμα της αντιμετώπισης καθημερινών προβλημάτων ανάπτυξης του τόπου. Μέσα από την «ευαισθητοποίηση» του τοπικού πληθυσμού, η «ενεργοποίηση» προκύπτει σχεδόν αυθόρμητα από τον ίδιο τον τοπικό πληθυσμό. Η διαφορά των δύο έγκειται στο εξής: Στην πρώτη περίπτωση, ο τοπικός πληθυσμός καλείται να επιλέξει ανάμεσα σε τοπικές δράσεις οι οποίες «υπαγορεύονται» και οι οποίες δεν είναι πάντα βέβαιο πως είναι οι πλέον ενδεικνυόμενες για τον συγκεκριμένο τόπο/πιλότο. Στη δεύτερη περίπτωση, η «Πολιτική Ευαισθητοποίησης» ενεργοποιεί «ΑΤΟΜΙΚΑ και οδηγεί σε δράση ΣΥΛΛΟΓΙΚΑ, μέσα στον τόπο θα μπορούσε κανείς να παραθέσει σειρά παραδειγμάτων από τα οποία να προκύπτει η αξία και η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ της ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (νοούμενης ως ένα όλο στόχων-μέτρων).

Σε μια πρώτη εκτίμηση, γίνεται φανερό πως η ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ **είναι δυνατόν να έχει αποτέλεσμα, έστω και μακροπρόθεσμο, πλην όμως πιο σταθερό, εκεί που η ΑΜΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ αποτυγχάνει (ή που πιθανολογείται ότι είναι καταδικασμένη σε αποτυχία). Αν μη τι άλλο, ΕΧΕΙ ΜΙΑ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ, σε σχέση με την ΑΜΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ενώ παρέχει παράλληλα την δυνατότητα της ΔΟΚΙΜΗΣ.**

Από την άλλη, θα πρέπει κανείς να αναγνωρίσει μια αδυναμία στην ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗ και γενικότερα στην ΠΛΑΓΙΑ ΣΚΕΨΗ που είναι παράλληλα και ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ: **Η εφαρμογή της ΕΝΔΙΑΜΕΣΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ κυριολεκτικά απαιτεί ΠΑΙΔΕΙΑ, με την ευρύτερη του όρου έννοια και όχι με την περιορισμένη. Κι αυτό, γιατί τα αποτελέσματα δεν είναι άμεσα (που, στις περισσότερες των περιπτώσεων αποδεικνύονται βραχυχρόνια και χωρίς πιθανότητες «συνέχειας»).** Αυτή και μόνο η διαπίστωση καθιστά την ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΠΡΟΤΑΣΗ λιγότερο «ελκυστική» και αποδεκτή από εκείνο τον τοπικό πληθυσμό που ζητά **απτά και άμεσα δείγματα κρατικού ενδιαφέροντος, «επισείοντας» κάθε φορά την «ψήφο»** του Με απλά λόγια, οι πολιτικοί δείχνουν να αποφεύγουν «λογικές αυτού του είδους» που, σε τελική ανάλυση συνεπάγεται «πολιτικό κόστος».

Ωστόσο, για εκείνους τους τοπικούς πληθυσμούς που έχουν ήδη αποκτήσει την κατάλληλη ΠΑΙΔΕΙΑ (που δεν έχει να κάνει με «βαθμίδες» εκπαίδευσης, αλλά με μια συνολικότερη φιλοσοφική θεώρηση των πραγμάτων) η ΕΝΔΙΑΜΕΣΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ και γενικότερα η πολιτική εκείνη που στηρίζεται στην ΠΛΑΓΙΑ ΣΚΕΨΗ γίνεται ΑΠΟΔΕΚΤΗ (με τον όρο της αμοιβαίας εμπιστοσύνης πολιτικών-πολιτών), με το σκεπτικό ότι σε ορισμένες τουλάχιστον περιπτώσεις η ΠΟΛΙΤΙΚΗ αυτή αποδεικνύεται περισσότερο ΧΡΗΣΙΜΗ από την ΑΜΕΣΗ, έστω και αν τα αποτελέσματα αυτής καθυστερήσουν να φανούν

Όσο πιο αργά «φανούν» τα αποτελέσματα μιας Πολιτικής, τόσο θα πρέπει κανείς να είναι περισσότερο βέβαιος ότι αυτά θα έχουν έναν μακροχρόνιο χαρακτήρα, θα είναι πιο σταθερά θεμελιώνοντας την ΑΝΑΠΤΥΞΗ σε ισχυρότερες βάσεις, συγκριτικά με την Πολιτική εκείνη που ναι μεν εμφανίζει άμεσα αποτελέσματα (κάτι που είναι ιδιαίτερα «ελκυστικό» στους πολιτικούς ενισχύοντας την «πελατειακή σχέση/εξάρτηση») πλην όμως τα αποτελέσματα αυτά έχουν περιορισμένη διάρκεια ζωής, ή ακριβέστερα, συγκεκριμένη «ημερομηνία λήξης», με συνέπεια την επιστροφή στο σημείο από όπου ξεκίνησαν και μάλιστα με απογοήτευση.

Σενάριο Γ: ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ (SIMULATION)

Αντλώντας την «ιδέα» από την καθημερινότητα, ΠΡΟΤΕΙΝΕΤΑΙ (ως ένα τρίτο «εναλλακτικό» Σενάριο ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ) η δημιουργία και υιοθέτηση ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ που «εξομοιώνουν» ΛΥΣΕΙΣ για προβλήματα τα οποία φαινομενικά δείχνουν να είναι άλυτα, μέσω της ΑΝΑΛΟΓΗΣ ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ήδη επιλυμένων προβλημάτων.

Η «ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ» ως νοητική σύλληψη και κατασκευή έχει αποδειχθεί πολλαπλά ΧΡΗΣΙΜΗ στον ΑΝΘΡΩΠΟ: Από τα τυπικά παραδείγματα, αναφέρεται εκείνο της εκπαίδευσης πιλότων/κυβερνητών αεροσκαφών. Ο εκπαιδευόμενος πιλότος-στην αρχική, τουλάχιστον, φάση της εκπαίδευσής του- «μαθαίνει» να «κυβερνά» αεροπλάνο το οποίο βρίσκεται στο έδαφος, κάτω από τεχνητές συνθήκες που ΠΡΟΣΟΜΟΙΑΖΟΥΝ με πραγματικές συνθήκες πτήσης στον αέρα.

Έτσι, χωρίς να διακινδυνεύει τη ζωή του στον αέρα, ελέγχει τα αντανακλαστικά του και την «πτητική του ικανότητα» μέσω της ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗΣ και μαθαίνει από τον εκπαιδευτή του παράλληλα τη σωστή αντίδραση που θα πρέπει να έχει κάτω από τις όποιες συνθήκες συναντήσει στον αέρα.

Η βασική ιδέα, εδώ, στηρίζεται στον εξής συλλογισμό:

Υπάρχει ο **κεντρικός στόχος** ο οποίος κάποια δεδομένη στιγμή για κάποιον λόγο **καθιστά πρακτικά ανέφικτος και ανεφάρμοστος** (μέσα στο καθιερωμένο σύστημα αντίληψης και με την συνήθη πρακτική αντιμετώπισης των προβλημάτων).

Στην περίπτωση αυτή εξετάζουμε και αναλύουμε ένα παρόμοιο πρόβλημα σε ένα διαφορετικό επίπεδο, όπου είναι δυνατόν να επιλυθεί. «Κατασκευάζουμε» έτσι μια νέα πολιτική (νοούμενη ως ένα σύνολο στόχων-μέτρων) για την κάλυψη όμοιων αναγκών ενός διαφορετικού επιπέδου, ή σε μια «εναλλακτική προσέγγιση» έχουμε ήδη μια πολιτική έτοιμη που «λειτουργεί ικανοποιητικά σε ένα άλλο επίπεδο (συνήθως μικρότερου μεγέθους) και με ανάλογη εφαρμογή επιχειρούμε να επιλύσουμε το αρχικό, μέσω της προσομοίωσης των δύο περιπτώσεων. Στην ουσία, «επιλύοντας» το νέο πρόβλημα, παρατηρώντας «συμπεριφορά αντίδρασης» αντλούμε ιδέες

και σκέψεις για την επίλυση του φαινομενικά άλυτου-αρχικού προβλήματος.

Η νοητική αυτή σύλληψη συνιστά κλασική προσέγγιση τύπου «ΠΛΑΓΙΑΣ ΣΚΕΨΗΣ», είναι σαφώς πιο επίπονη (για τον υπεύθυνο σχεδιασμού ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ και ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ) και φυσικά ενδείκνυται και ΠΡΟΤΕΙΝΕΤΑΙ μόνο στις περιπτώσεις εκείνες όπου έχουν εξαντληθεί τα περιθώρια «λογικής προσέγγισης» και έχει αποτύχει κάθε προσπάθεια «εξόδου» από την «κυκλική επανάληψη» θέσεων που έχουν «παραχθεί» μέσα στο καθιερωμένο σύστημα σκέψης. Η έννοια «Ανάπτυξη» προσφέρεται **ειδικά σε προσεγγίσεις τέτοιας μορφής (προσομοίωση).** Και αυτό, γιατί είναι έννοια δυναμική, εξελικτική και ταυτόχρονα **καθοριστική τάσεων που διαχέονται παράλληλα στο χώρο (και τον μικροχώρο).**

Από την άποψη αυτή μπορεί κανείς να ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ είτε να ΥΠΟΔΕΙΞΕΙ μια σειρά «συστημάτων» μέσα στα οποία είναι δυνατόν να τύχει εφαρμογής η ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ.

Κατ' αρχήν θα πρέπει-έστω και επιγραμματικά-να **υποδειχτούν** τέτοια «συστήματα», τα οποία για καθαρά μεθοδολογικούς λόγους υποδείχνονται με την μορφή «ΔΙΔΥΜΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ»:

- **Εθνικός χώρος-Περιφερειακός χώρος**
- **Περιφερειακός χώρος-Τοπικός Χώρος**
- **Εθνικός Σχεδιασμός-Περιφερειακός Σχεδιασμός**
- **Περιφερειακός Σχεδιασμός-Τοπικός Σχεδιασμός**
- **Περιφερειακή Ανάπτυξη-Τοπική Ανάπτυξη**
- **Κοινωνία - Οικογένεια**
- **Συμπεριφορά μέσα στη Κοινωνία- Συμπεριφορά στην Οικογένεια.**

Καταγράφηκαν επιγραμματικά και επιλεκτικά ορισμένα πολύ συγκεκριμένα «δίδυμα συστήματα» τα οποία προσφέρονται κατ' εξοχήν για την εφαρμογή πρακτικών και μεθοδολογιών προσομοίωσης.

Κι αυτό, γιατί, παρατηρεί κανείς- εμβαθύνοντας ή και αναλύοντας την αλληλουχία σχέσεων και την διαπλοκή δράσεων/αντιδράσεων που αναπτύσσονται μέσα σε κάθε ένα από τα συστήματα αυτά ότι ΟΡΙΣΜΕΝΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΙΝΑΙ

ΚΟΙΝΑ: Απλά διαφοροποιείται το ΕΠΙΠΕΔΟ ή ο ΧΩΡΟΣ μέσα στον οποίο ανακύπτουν.

Αν τα προβλήματα αυτά μπορούν να ΕΠΙΛΥΟΝΤΑΙ σε ένα επίπεδο μικρότερου, για παράδειγμα βαθμού, τότε με την ΑΝΑΛΟΓΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΠΟΡΟΥΝ να έχουν λύση - υιοθετώντας την ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ - σε ένα διαφορετικό επίπεδο, ενδεχομένως υψηλότερης βαθμίδας (έστω και αν στο επίπεδο αυτό η διαπλοκή των σχέσεων καθίσταται πολυπλοκότερη και περισσότερο σύνθετη, απ' ό,τι στο επίπεδο της κατώτερης βαθμίδας.

Με αυτό το σκεπτικό, η συλλογιστική «διατρέχει» διαδοχικά από το ένα επίπεδο στο άλλο, δίνοντας την έμφαση και την προσοχή στην αναζήτηση των ΚΟΙΝΩΝ στοιχείων των προβλημάτων ανάπτυξης που ανακύπτουν σε ΟΜΟΙΑ συστήματα διαφορετικής βαθμίδας. **Η ΠΡΟΤΑΣΗ εξέτασης «δίδυμων συστημάτων μέσω της προσομοίωση» φαίνεται να έχει αρκετά ισχυρή τεκμηρίωση μέσα στη γενικότερη θεώρηση κίνησης της ευρωπαϊκής ανάπτυξης στρατηγικής από τις «παραδοσιακές τομεακές παρεμβάσεις προς την ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Χωρίς να παραγνωρίζεται η ιδιαιτερότητα των χώρων, μπορεί κανείς να απομονώσει με τρόπο συνδυαστικό, **ορισμένες αλληλουχίες σχέσεων «δίδυμων συστημάτων» για να πετύχει ΑΝΑΛΟΓΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ»**

Αν-για παράδειγμα-είναι δυνατόν, μέσα από την μακρόχρονη πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να έχει κάποιος ΑΝΑΛΥΣΕΙΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΟΜΑΔΩΝ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΩΝ με τα στοιχεία της εξισορρόπησής τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο, ΤΟΤΕ για ορισμένες από τις αλληλουχίες σχέσεων που προκύπτουν από αυτή την «εξισορρόπηση» ΜΠΟΡΕΙ να έχει «λύσεις» στο ΤΟΠΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ με απλή ΑΝΑΛΟΓΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ (παίρνοντας, πάντα, υπόψη την ίδια ιδιαιτερότητα αυτής της αλληλουχίας για τον μικροχώρο υπαίθρου).

αντίστροφα, αν μια συγκεκριμένη αλληλουχία σχέσεων στο τοπικό επίπεδο έχει μια συγκεκριμένη λειτουργία και συμπεριφορά, ΤΟΤΕ θα ήταν δυνατόν σε κάποιον να έχει τις εκτιμήσει και αναλύσεις του **σε κάποια ανώτερη βαθμίδα μεγέθους**

(Περιφέρεια ή κράτος-Μέλος, ή Ευρωπαϊκή Ένωση) με ΑΝΑΛΟΓΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ (παίρνοντας πάντα υπόψη τις επιμέρους ιδιαιτερότητες).

Όλα αυτά είναι εφικτά, στο βαθμό που **κεντρικό στοιχείο της θεώρησης είναι ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ, νοούμενος ως σύνολο αξιών - δεξιοτήτων - αρχών κ.λπ) σε σχέση με τον χώρο μέσα στον οποίο βιώνει την καθημερινότητά του** (Η πρόσφατη ανάπτυξη «ειδικοί» που έχουν την ευθύνη της «πολυπλοκότητας» και των «άλυτων προβλημάτων», σε συνδυασμό με τις ομάδες συμφερόντων που «πρέπει» να εξυπηρετήσουν και λιγότερο οι τόποι που φαίνεται να προσεγγίζουν τις λογικές τους **αν αφεθούν να λειτουργήσουν με έναν μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας).**

Στην ΠΡΟΣΟΜΟΙΩΣΗ κινείται κανείς από το χαμηλότερο επίπεδο προς το ανώτερο. Κι αυτό, γιατί, η ίδια «διαπλοκή σχέσεων» **επιλύεται ευκολότερα στην «ολιγομελή» και λιγότερο σύνθετη μικρή κοινωνία, από ό,τι στην κοινωνία μιας υψηλότερης βαθμίδας.**

Θα μπορούσε να υποστηριχτεί πως η λογική και η μεθοδολογία «τοπικός σχεδιασμός-τοπική αυτοδιαχείριση» που εισάγει η «φιλοσοφία LEADER με την επιτυχία που σημείωσε, ΔΙΔΑΞΕ στην ουσία τις κοινωνίες υψηλότερης βαθμίδας έναν «άλλο» τρόπο θεώρησης της ανάπτυξης, μέσω της ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ και ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ.

Σενάριο Δ: «Η σύγκριση των τριών»

Μορφή της ΠΛΑΓΙΑΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ, η **«Σύγκριση των τριών»** στηρίζεται σε έναν απλοϊκό **όσο και χρήσιμο** συλλογισμό:

Η υφιστάμενη κατάσταση (1) σε ένα ορισμένο θεματικό πεδίο, ΣΥΓΚΡΙΝΕΤΑΙ με μια εναλλακτική (2) και ταυτόχρονα με την αντίστροφη της εναλλακτικής (3) και αναλύεται ταυτόχρονα η «συμπεριφορά» των τριών. Μέσα από τη «σύγκριση» αυτή αναδείχνεται εκείνη η συμπεριφορά που φαίνεται να είναι η πλέον κατάλληλη για την συγκεκριμένη περίπτωση και άρα εκείνη πάνω στην οποία μπορεί να στηριχτεί η κατάλληλη πολιτική παρέμβασης.

Με γνώμονα την ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ η μεθοδολογική αυτή προσέγγιση προσφέρεται για την «κατανόηση» θέσεων διαμετρικά αντίθετων πάνω σε συγκεκριμένο θεματικό αντικείμενο, παρέχοντας παράλληλα το αναγκαίο έρεισμα επιλογής μιας συγκεκριμένης πορείας είτε ενός συγκεκριμένου προσανατολισμού, που παίρνει υπόψη του τις τάσεις που επικρατούν στον συγκεκριμένο χώρο.

Η χρησιμότητα της πρότασης αυτής αφορά στον σχεδιασμό των πολιτικών-κάτι που είναι ιδιαίτερα αναγκαίο, αν πρόκειται για ευρωπαϊκές πολιτικές-και έχει να κάνει με ανάλυση «συμπεριφορών»

Αν για παράδειγμα, υποθέσει κανείς πως η ευρωπαϊκή αναπτυξιακή πολιτική των τομεακών (θεματικών) παρεμβάσεων θα πρέπει να μεταβληθεί επειδή προωθεί και διαμορφώνει καταστάσεις αλληλοκαλύψεων-αλληλοαναιρέσεων (ή ακόμα «πελατειακών σχέσεων» με του Πολιτικούς(1) θα ΠΡΕΠΕΙ να συγκριθεί η πολιτική αυτή με μια «εναλλακτική» της (π.χ. «πολύ συγκεκριμένες παρεμβάσεις στον ευρύτερο χώρο») (2) και την διαμετρικά ΑΝΤΙΘΕΣΗ αυτής(«ολοκληρωμένες παρεμβάσεις στον πολύ συγκεκριμένο χώρο/τόπο(3), να εκτιμήσει σωστά τις τάσεις που επικρατούν, να αναλύσει τις «συμπεριφορές των τριών» για να καταλήξει στην λύση εκείνη που υποδείχνει την υιοθέτηση της καταλληλότερης (για τις σύγχρονες συνθήκες που επικρατούν) ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ.

Σενάριο Ε: «Η Αντιστροφή»

Η «Αντιστροφή» συνιστά την κλασική-τυπική εφαρμογή της πλάγιας σκέψης και έχει ιδιαίτερη σημασία για το σχεδιασμό νέων πολιτικών (όταν διαπιστώνεται ότι οι υφιστάμενες οδηγούν σε πλήρες αδιέξοδο).

Τυπικό παράδειγμα «αντιστροφής» συνιστά το σύστημα **«ανάγκες- παραγωγή», μέσω του οποίου λειτούργησε η «αγορά»: Η ευθεία πορεία υπαγορεύει μια λειτουργία κατά την οποία διαπιστώνονται οι «ανάγκες» μιας κοινωνίας (ζήτηση) και παράγονται εκείνα ακριβώς τα προϊόντα και σε εκείνες τις ποσότητες που ΖΗΤΟΥΝΤΑΙ (ή άλλως που καλύπτουν τις ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΕΣ ανάγκες των μονάδων που απαρτίζουν την «κοινωνία» (είτε αυτές οι μονάδες είναι άτομα, είτε είναι οικογένειες, είτε ευρύτερα σχήματα).**

Η ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ «πέτυχε» την πλήρη αντιστροφή του συστήματος αυτού και των λειτουργιών του: Οι «ανάγκες» κυριολεκτικά ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΑΝ από εκείνους που είχαν την παραγωγή, προκειμένου να διαθέσουν τα «νέα προϊόντα» τους που υποτίθεται πως θα διευκόλυναν ακόμα περισσότερο τη ζωή του Ανθρώπου: Πρόκειται για «πλασματικές» και όχι πραγματικές ανάγκες. Αυτή ήταν η βασική «επιτυχία» της διαφήμισης δηλαδή το να πείσει μαζικά ή άλλως το να υποβάλει «εκ των άνω» στα άτομα ότι «έχουν ανάγκη» (π.χ. του Χ αποσμητικού, ή του Ψ απορρυπαντικού, άλλως δεν είναι δυνατόν να «πληρούν» ένα ελάχιστο επίπεδο κοινωνικής αποδοχής. Το στοιχείο της κοινωνικής αποδοχής σε συνδυασμό με εκείνο της επίδειξης συνέβαλε καταλυτικά στο να αναδειχτεί η «διαφήμιση» και γενικά το «μήνυμα» σε κυριαρχικό συντελεστή της αγοράς. (Ανατρέχοντας στον Alvin Toffler «The third wave» διαπιστώνει κανείς ότι αυτός καθεαυτός ο διαχωρισμός του **ΑΝΘΡΩΠΟΥ σε «παραγωγό» και «καταναλωτή» υπήρξε απόρροια της αγοράς που «δημιούργησε την ΑΟΡΑΤΗ ΣΦΗΝΑ μεταξύ των ΔΥΟ...»).**

Είδαμε σε προηγούμενο τμήμα της παρούσας (5.3.1) ορισμένα από τα σχήματα αντιστροφής της σκέψης (αριθμοί που «διαβάζονται» το ίδιο, από όποιο ακραίο σημείο και αν ξεκινήσει κανείς, ή ακόμα το παράδειγμα ενός αυτοκινήτου σε

στενό δρόμο, η περαιτέρω διαδρομή του οποίου «φράζεται» από κοπάδι προβάτων, κ.λπ). Θα μπορούσε κανείς να παραθέσει παραδείγματα από την καθημερινότητα, όπου **η αντίστροφη σκέψη είναι το κυρίαρχο στοιχείο: Ένας από τους εκφραστικότερους χώρους, όπου κυριαρχεί η αντίστροφη σκέψη, είναι ο χώρος της ΣΑΤΙΡΑΣ και του χιούμορ.** Στην περίπτωση αυτή, μία κατάσταση που ΕΜΦΑΝΙΖΕΤΑΙ ακριβώς αντίστροφα από εκείνη που έχουμε συνηθίσει (η «λογική» άποψη) προκαλεί, σαν μια αυθόρμητη ανθρώπινη αντίδραση, το «γέλιο». Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως η κάθε αντίστροφη σκέψη προκαλεί το «γέλιο». Απλά καταχωρήθηκε ως μία από τις πολλές «καθημερινές» μορφές εφαρμογής της αντίστροφης σκέψης.

Κρίθηκε σκόπιμη η πιο εκτεταμένη (με παραδείγματα από την καθημερινή ζωή) αναφορά στη «νοητική σύλληψη της αντίστροφης σκέψης» προκειμένου να στηριχτούν σ' αυτή «ιδέες» που θα μπορούσαν να «συνεισφέρουν» στην επίλυση προβλημάτων ανάπτυξης υπαίθρου **και προβλημάτων πολιτικής της ανάπτυξης υπαίθρου, έτσι που να υιοθετείται σταδιακά μια ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΚΟΙΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.**

Στη βασική «σύλληψη» της **αντίστροφης σκέψης** η συλλογιστική αντιστρέφεται πλήρως, προκειμένου να «παραχθεί» μια εναλλακτική προσέγγιση που ενδεχομένως αξιολογείται ως **ΧΡΗΣΙΜΟΤΕΡΗ συγκριτικά με εκείνη της «ευθείας (λογικής) σκέψης.**

Για το σκοπό αυτό, **η μεθοδολογική προσέγγιση της «αντίστροφης σκέψης» ΠΡΟΤΕΙΝΕΤΑΙ μόνο για την περίπτωση εκείνη όπου έχει αποκλειστεί κάθε άλλη προσέγγιση που φαινομενικά τουλάχιστον φαίνεται ως «ευθεία». Η έννοια της ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ είναι στην περίπτωση αυτή, καταλυτική και κυριαρχική της όλης συλλογιστικής, αφού «δίνεται λύση» στο κατ' αρχήν άλυτο»**

Θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει «εναλλακτικά σχήματα» μεθοδολογικής προσέγγισης μέσα από πρακτικά παραδείγματα του θεαματικού πεδίου της «Τοπικής Ανάπτυξης», προκειμένου να **«να οριοθετήσει»την έννοια της ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑΣ που παρέχει η «αντίστροφη σκέψη στο «χώρο» αυτό.**

Αν, για παράδειγμα, ενδιάμεσος στόχος της «Πολιτικής» Τοπικής Ανάπτυξης είναι η «Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού» τότε θα μπορούσε κανείς να «σχεδιάσει» Πολιτικές ή να ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ μέτρα, μέσα στον καθιερωμένο τρόπο του σκέπτεσθαι και τα όρια της «δυναμικής» που του προσδιορίζονται από αυτό καθεαυτό το πλαίσιο των πολύ συγκεκριμένων αρμοδιοτήτων του. Το αποτέλεσμα είναι λίγο-πολύ γνωστό και «δοκιμασμένο» στη πράξη: Τα μέτρα και οι «Πολιτικές» θα «αποδώσουν» προς στιγμή, δίνοντας την «εικόνα» της επιτυχίας εξόδου απλό το αδιέξοδο. Μακροπρόθεσμα, όμως, το όλο «σύστημα» θα οδηγηθεί στο σημείο εκείνο από το οποίο είχε ξεκινήσει και τα μέτρα θα αποδειχθούν αναποτελεσματικά, για να αντικατασταθούν από «μια ΝΕΑ δέσμη μέτρων» κ.ο.κ).

Αν το βασικό αυτό σύστημα συλλογιστικής αντιστραφεί (π.χ. η «Ενεργοποίηση του Ενδογενούς Δυναμικού» εκλαμβάνεται ως το αποτέλεσμα ΚΑΠΟΙΟΥ ΑΛΛΟΥ ΕΝΔΙΑΜΕΣΟΥ ΣΤΟΧΟΥ) τότε ο μελετητής έχει μία ΕΠΙΠΛΕΟΝ δυνατότητα να πετύχει καλύτερα αποτελέσματα με ισχυρότερα ερείσματα και διαχρονικότητα (ή τουλάχιστον, μεγαλύτερη διάρκεια) και το σημαντικότερο. ΝΑ ΕΧΕΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΣΕΙ ΜΙΑ ΝΕΑ ΑΦΕΤΗΡΙΑ νοητικής σύλληψης στο σχεδιασμό «Πολιτικών».

Οι τέσσερις αυτές «εναλλακτικές» προσεγγίσεις (που καταχωρήθηκαν ενδεικτικά και επιλεκτικά στην παρούσα με την μορφή «Σεναρίων» ΠΡΟΤΑΣΗΣ) στοχεύοντας στην ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ (ιδιαίτερα εκεί που «διαπιστώνεται» το φαινομενικά «ΑΛΥΤΟ») περιλαμβάνονται στη συλλογιστική εκείνη που διατρέχεται «από τις βασικές αρχές της ΠΛΑΓΙΑΣ ΣΚΕΨΗΣ.

Η ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ των ιδεών που ενδέχεται να προκύπτουν από την συνοπτική καταχώριση των «Σεναρίων» μπορεί να προκύπτει από την ΣΥΓΚΡΙΣΗ των αποτελεσμάτων καθενός από αυτά με εκείνα του «ΠΡΩΤΟΥ σεναρίου (ΛΟΓΙΚΗ/ΕΥΘΕΙΑ ΠΡΟΤΑΣΗ) και βέβαια, ενδεχόμενη χρήση κάποιας από αυτές τις μεθοδολογικές προσεγγίσεις έχει νόημα να γίνεται εφαρμόζεται μόνον εκεί που οποιαδήποτε άλλη ΠΡΟΤΑΣΗ εκτιμάται πως θα είχε την κατάληξη μιας προηγούμενης που απέτυχε.

Έχοντας «μάθει» να λειτουργούμε στη «Δεύτερη βαθμίδα σκέψης» (επεξεργασία δοσμένης αρχικής σύλληψης) ΕΓΚΑΤΑΛΕΙΨΑΜΕ στην κυριολεξία των «Πρώτη βαθμίδα Σκέψης» (αρχική νοητική σύλληψη και ευελιξία του νου, «νοητικές παρακαμπτήριες» για το «ξεπέρασμα αδιεξόδων» κ.λπ

Η έμφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο θέμα «ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ» σε κάθε Πρωτοβουλία - Πρόγραμμα - Δίκτυο που ανακοινώνει, αποτελεί την σημαντικότερη ένδειξη ότι, μεθοδολογικά τουλάχιστον, η Ευρωπαϊκή Ένωση όχι μόνον δεν απορρίπτει την πλάγια σκέψη, αλλά αντίθετα την επιδιώκει προκειμένου να ξεφύγει από «καθιερωμένα νοητικά σχήματα» που ανακυκλώνουν προβληματικές πολιτικής και τριβές χωρίς να δίνουν «λύσεις» που προωθούν την πραγματική έννοια της ανάπτυξης.

Ακροτελεύτιο

Η διεθνής Κοινότητα βρίσκεται σε φάση αναθεώρησης των πάντων και μεταλλαγής τρόπων σύλληψης, μεθοδολογικών προσεγγίσεων καθιερωμένων τρόπων αντίληψης καθώς η τεχνολογία ανέτρεψε διαχρονικά βασικές έννοιες που είχαν κάποτε περιεχόμενο «ΑΞΙΕΣ», «ΗΘΙΚΕΣ», «ΠΡΟΤΥΠΑ ΖΩΗΣ», «ΧΩΡΟΣ», «ΑΝΑΠΤΥΞΗ» είναι ορισμένες από τις έννοιες εκείνες που σήμερα αμφισβητούνται, αναθεωρούνται και αναδιατάσσονται κάτω από ένα νέο σκεπτικό: «Τα πλαίσια του κόσμου που «φεύγει» είναι πολύ στενά για να υποδεχτούν τον κόσμο που «έρχεται» γράφει ο Alvin Toffer στον «Τρίτο Κύμα». Κοσμογονικές αλλαγές που συντελούνται μερικέ φορές με τρόπο βίαιο (τα σαρωτικά κύματα») αλλάζουν ολόκληρο το οικοδόμημα πάνω στο οποίο στηρίχτηκε ο «πολιτισμός» της μετά την βιομηχανική επανάσταση περιόδου. Η «τεχνολογική επανάσταση» έχει κάνει ήδη αισθητή την παρουσία της σε κάθε έκφραση της ανθρώπινης ύπαρξης. Νέα επαγγέλματα δημιουργούνται στη θέση των «παραδοσιακών» που εξαφανίζονται, νέες τάσεις, νέες αντιλήψεις στη θέση των αντιλήψεων που επικρατούσαν μέχρι σήμερα Νέες κοσμοθεωρίες αναθεωρούν τα συστήματα αξιών και ηθικής μας. Τα σύνορα αλλάζουν, ο χάρτης της γης καθημερινά μεταβάλλεται, ο «χώρος» αποκτά μια εντελώς διαφορετική διάσταση κάτω από την τεχνολογική μεταβολή και την ανάγκη δημιουργίας νέων ισορροπιών.

Μέσα σ' ένα τέτοιο «γίγνεσθαι» η ευρωπαϊκή δυναμική δίνει το δικό της στίγμα που επιχειρεί να καταστεί η «αντίρροπη δύναμη» στη θέση του έως χθες «σοσιαλιστικού συστήματος». Για να το πετύχει αυτό είναι εκ των πραγμάτων υποχρεωμένη να αναθεωρήσει στο εσωτερικό της (νοούμενη ως ένα όλο) τις μέχρι χθες καθιερωμένες δομές της μέσα από μια νέα νοητική σύλληψη: Η έμφαση στην έννοια της καινοτομίας δίνει το στίγμα αυτής της «στροφής». Ειδικότερα, η «Ευρωπαϊκή Ένωση» είναι αναγκασμένη να επιδιώξει την πραγματική ανάπτυξη των περιφερειών και των τόπων της, αν «θέλει» πραγματικά να βρίσκεται «μέσα στην διεθνή αγορά». Στο βαθμό που «καθιερωμένες συνταγές ανάπτυξης» αποδείχτηκαν αναπο-

τελεσματικές στην προσπάθεια άμβλυνσης ανισοτήτων, η Ενωμένη Ευρώπη πρέπει να αναζητήσει και να υιοθετήσει «νέες» πολιτικές, περισσότερο προσαρμοσμένες στη σύγχρονη αντίληψη της ανάπτυξης αποδεσμευόμενη απλό τις λεγόμενες παραδοσιακές πολιτικές της, πολύ μάλιστα περισσότερο, καθώς οι «επιταγές GATT» δεν της επιτρέπουν την πολυτέλεια άλλων επιλογών.

Η «πολιτική τοπικής ανάπτυξης» συνθέτει την «εναλλακτική στρατηγική της ανάπτυξης» μικροχώρων υπαίθρου που επιτρέπει σε αυτούς να επιβιώσουν κάτω από τις σκληρές ανταγωνιστικές συνθήκες ενός σκληρού κόσμου που αντικαθιστά τον κόσμο που «φεύγει»: η Πολιτική Τοπικής Ανάπτυξης δεν συνιστά απλά την πρόταση. Είναι αναγκαιότητα επιβίωσης μικρών χώρων που η Κοινότητα έχει σήμερα, όσο ποτέ, την ανάγκη τους για δική της επιβίωση.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΥΠΑΙΘΡΟΥ

(ΣΧΕΔΙΟ)

Λ.Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ
Η ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΥΠΑΙΘΡΟΥ (ΣΧΕΔΙΟ)

1.1 Εισαγωγικό:

Κάθε περιοχή της Ευρώπης, αλλά και γενικότερα, έχει την ιδιαιτερότητά της, την μοναδικότητα και τα χαρακτηριστικά εκείνα που την διαφοροποιούν από τις άλλες περιοχές. Προχωρώντας παραπέρα, κάθε «τόπος» (με την έννοια του μικρόχωρου μέσα στην ίδια την περιοχή) έχει και αυτός στοιχεία διαφοροποίησης έναντι των άλλων τόπων της περιοχής. Κατά συνέπεια, ξεκινά κανείς από μια βασική διαπίστωση: αυτή της «διαφοροποίησης» που αποτελεί τον κανόνα, στη φύση, την κοινωνία και τη γεωγραφική και γεωπολιτική ενότητα.

Πολλά από τα στοιχεία «διαφοροποίησης» δεν είναι δυνατόν να μετρηθούν και περαιτέρω να «συγκριθούν» ανάμεσα σε διαφορετικές περιοχές (ή τόπους). Ορισμένα, ωστόσο χαρακτηριστικά στοιχεία περιοχών (ή τόπων) είναι δυνατόν να **ποσοτικοποιηθούν** και να αποτελέσουν μια βάση δεδομένων, κατάλληλη για συγκρίσεις και ακόμα παραπέρα, κατάλληλη - ή ακριβέστερα «επιδεκτική» - **διαμόρφωσης (σχεδιασμού και υλοποίησης) πολιτικής Τοπικής Ανάπτυξης.**

Για παράδειγμα, «ιστορικά χαρακτηριστικά», «συμπεριφορά ανθρώπων» «πολιτιστικά στοιχεία» συνιστούν έννοιες που δεν είναι δυνατόν να «μετρηθούν», ούτε και να αποτελέσουν αξιόπιστη βάση δεδομένων, πάνω στην οποία θα ήταν δυνατόν να στηριχτεί «σχεδιασμός» πολιτικής ανάπτυξης.

Απεναντίας, στοιχεία, όπως «μέγεθος αγροτικής εκμετάλ-

λευσης», «κατανομή πληθυσμού κατά ηλικίες», «επίπεδο εκπαίδευσης», «ανεργία» «αριθμός μεταναστών» ή και ακόμα δείκτες της μορφής, «ηλεκτρικές συσκευές/1000 κατοίκους», «τηλεφωνικές παροχές/1000 κατοίκους» κ.λπ, μπορούν, κατά κάποιο τρόπο να μετρηθούν, να ταξινομηθούν κατά κατηγορία και να αποτελέσουν έτσι μια αξιόπιστη βάση δεδομένων: Μέσα από αυτή τη βάση δεδομένων ο ερευνητής είναι σε θέση να προβεί σε συγκρίσεις, αναλύσεις κ.λπ με σκοπό τη συναγωγή συμπερασμάτων σχετικά με μελλοντικές τάσεις, για να καταλήξει - πάντα σε συνεργασία με τον τοπικό πληθυσμό, ανεξάρτητα από το επίπεδο μόρφωσης - σε ρεαλιστικές προτάσεις στρατηγικής ή και σχεδιασμού πολιτικής που θα πρέπει να ακολουθηθεί.

Βεβαίως, από την άποψη «συγκρίσεων», η καλύτερη προσέγγιση υπαγορεύει ολοκληρωμένη και λεπτομερειακή **περιγραφή** των περιοχών μέσω της χρήσης όλων των διαθέσιμων δεδομένων των περιοχών αυτών όμως, πάλι μέσα από μια τέτοια προσέγγιση, τα ελάχιστα προσφέρονται για συγκριτική μελέτη δεν ποσοτικοποιούνται ελάχιστα προσφέρονται για συγκριτική μελέτη και ανάλυση.

Με αυτό το σκεπτικό, η **«τυπολογία» περιοχών υπαίθρου» θα πρέπει να θεωρείται ως μια προσπάθεια «κατηγοριοποίησης» περιοχών υπαίθρου, σε πολύ γενικό επίπεδο, όπου ο ερευνητής θα πρέπει με μεγάλη αυστηρότητα να «στηριχτεί» σε πολύ περιορισμένο αριθμό δεδομένων, πολύ περιορισμένο αριθμό παραμέτρων, για να «παράγει» ένα πολύ περιορισμένο αριθμό «τύπων» ή κατηγοριών περιοχών.**

Ένα δόκιμο **σχήμα τυπολογίας** οριοθετείται μέσα από τρεις βασικούς παράγοντες:

- επιλογής παραμέτρων «εισροών» του συστήματος
- επιλογή δεδομένων που μπορούν να «μετρηθούν»
- επιλογή στοιχείων που μπορούν να συγκριθούν

Μέσα από αυτή τη λογική, το αμέσως επόμενο βήμα είναι, να επιχειρηθεί η εξειδίκευση της έννοιας της «τυπολογίας», καθώς υπάρχουν δυο διαμετρικά αντίθετες θέσεις:

Η μία, υπαγορεύει μια «τυπολογία» περιοχών υπαίθρου που βασίζεται αποκλειστικά και μόνο σε «δεδομένα» αγοράς

των περιοχών αυτών, με το σκεπτικό ότι αυτά και μόνον αυτά τα δεδομένα είναι δυνατόν να ποσοτικοποιηθούν.

Η άλλη, επιχειρεί- στο μέτρο του εφικτού - να στηριχτεί σε ποιοτικά κριτήρια και ιδιαίτερα στο κριτήριο «ποιότητα ζωής», με το σκεπτικό ότι ναι μεν δεν εμφανίζει την ακρίβεια εκτιμήσεων της πρώτης, πλην όμως είναι περισσότερο ρεαλιστική, αφού στοχεύει στον ανθρώπινο παράγοντα και μάλιστα τον τοπικό που είναι ο τελικός αποδέκτης εφαρμογής προγραμμάτων ανάπτυξης.

Σήμερα, τόσο, Διεθνείς Οργανισμοί όπως ο Ο.Ο.Σ.Α όσο και Διεθνείς Κοινότητες, με πρώτη την Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα έχουν υιοθετήσει τη «μέση λύση», μεταξύ των ακραίων αυτών σχημάτων «τυπολογίας» περιοχών υπαίθρου. (Η τέταρτη περιοδική Έκθεση της Ε.Κ» για κοινωνική και οικονομική κατάσταση και την ανάπτυξη των περιφερειών της Κοινότητας» με τίτλος «ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 90» ΚΟΜ (90) 609 τελικό της 9.1.1991, αναφέρει (σελ 6)»... για την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στην Κοινότητα... θέσπισε ορισμένες ενέργειες... που αποσκοπούν στην προώθηση της ανάπτυξης... των ασθενέστερων περιφερειών..«Για την κατηγοριοποίηση αυτών των «ασθενέστερων περιφερειών» Η Ε.Κ ακολουθεί τυπολογία που λαμβάνει ισάξια υπόψη της τόσο τους καθαρά οικονομικούς δείκτες - όπως προκύπτουν από την λειτουργία τοπικών αγορών - **όσο και τον Δείκτη Ποιότητας Ζωής**, στον οποίο μάλιστα αποδίδει ιδιαίτερα σημασία. Εξάλλου, η Έκθεση ΟΟΣΑ, με βάση το ίδιο σκεπτικό και την ίδια τυπολογία, κατηγοριοποιεί τις περιοχές σε:

- ολοκληρωμένες, μέσα σε ήδη αναπτυγμένους σχηματισμούς
- ενδιάμεσες
- απομονωμένες

δίνοντας έμφαση ιδιαίτερα στην ανάπτυξη των τελευταίων. Επισημαίνεται, ότι η Ε.Κ. «θεωρεί» ολόκληρο τον ελληνικό χώρο στην τρίτη αυτή κατηγορία. Γιαυτό και η Ελλάδα στο σύνολό της περιλαμβάνεται στις περιοχές του στόχου 1 (Κοινοτικός Κανονισμός 2052/88, για την μεταρρύθμιση των Διαρθρωτικών Ταμείων».

1.2 Χρησιμότητα της «τυπολογίας» - βασικές συνιστώσες

Η τυπολογία περιοχών υπαίθρου - με την έννοια της κατηγοριοποίησης ή ομαδοποίησης περιοχών υπαίθρου που εμφανίζουν ένα ελάχιστον κοινών χαρακτηριστικών -**έχει κατ' αρχήν σημασία στη φάση λήψης επενδυτικών αποφάσεων**

Ιδιαίτερα δε, αν οι αποφάσεις αυτές αφορούν «**νέες δραστηριότητες**» τότε η τυπολογία αποκτά μια ιδιαίτερη σημασία καθώς λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά τον σχεδιασμό, τόσο των νέων αυτών δραστηριοτήτων (κυρίως στον τομέα παροχής υπηρεσιών), όσο και των παραδοσιακών: Εδώ όμως τίθενται νέες παράμετροι που έχουν να κάνουν με την προστασία του περιβάλλοντος, τον σεβασμό στην ανθρώπινη εργασία κ.λπ.

Αναμφίβολα, η συμβολή της τυπολογίας στη φάση του σχεδιασμού έχει νόημα από την άποψη των **διευκολύνσεων** για τον επενδυτή τις οποίες προσδοκά, ξεκινώντας την οποιαδήποτε επενδυτική του δραστηριότητα στον συγκεκριμένο τόπο: Γνωρίζοντας εκ των προτέρων, ποιες «ομάδες» ή «κατηγορίες» περιοχών υπαίθρου εμφανίζουν συγκεκριμένες ιδιαιτερότητες και διευκολύνσεις ή εξωτερικές οικονομίες για τη συγκεκριμένη δραστηριότητα την οποία επιθυμεί να αναπτύξει, ο υποψήφιος επενδυτής έχει πλέον μεγαλύτερη ευχέρεια στο να αποφασίσει μεταξύ πολλών εναλλακτικών επιλογών, σε ποια περιοχή θα αναπτύξει τη δράση του, γνωρίζοντας πλέον εκ των προτέρων βασικά χαρακτηριστικά της. Έτσι, η τυπολογία περιοχών αναδείχνεται σε εργαλείο χρήσιμο για τον υποψήφιο επενδυτή καθώς τον διευκολύνει να αποφύγει χρονοβόρες διαδικασίες λεπτομερειακής ανάλυσης στοιχείων της τοπικής αγοράς.

Έχοντας οριοθετήσει τα βασικά χαρακτηριστικά (το PROFILE της περιοχής) μπορεί πλέον να περιορίσει το οπτικό πεδίο της επενδυτικής του αναζήτησης σε ένα μικρό αριθμό «πιθανών» περιοχών εμβαθύνοντας μόνο - όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο - στις λεπτομέρειες ΜΟΝΟ των περιοχών αυτών που θα του επιτρέψουν να λάβει τις τελικές του αποφάσεις και να κάνει τις όποιες επιλογές του.

Με αυτές τις γενικές παρατηρήσεις «περί χρησιμότητας της τυπολογίας» περιοχών υπαίθρου, το επόμενο βήμα είναι να επιχειρήσει κανείς να «οριοθετήσει» βασικά χαρακτηριστικά τα οποία λαμβάνονται σοβαρά υπόψη - ή ακριβέστερα, περιλαμβάνει ένα οποιοδήποτε σχήμα «τυπολογίας περιοχών».

Τα χαρακτηριστικά αυτά είναι:

Α) Χαρακτηριστικά τοπικών και φυσικών ιδιαιτεροτήτων

-περιφερειακή «δεκτικότητα»: Με τον όρο νοείται μια σειρά διευκολύνσεων της όλης διαδικασίας παραγωγής, μέχρι την διάθεση του τελικού προϊόντος, σε άμεση συνάρτηση με τον χρόνο που απαιτείται και το κόστος παραγωγής

-γενικά χαρακτηριστικά υποδομής του τόπου, περιλαμβανομένων των υπηρεσιών και διευκολύνσεων μεταφοράς - τηλεπικοινωνιών - δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών

- χαρακτηριστικά φυσικού χώρου

- Χαρακτηριστικά διευκολύνσεων που παρέχει ο ίδιος ο τόπος

- χρήσεις γης και τιμές/αντικειμενικές αξίες οικοπέδων της περιοχής.

Β) Χαρακτηριστικά Αγοράς (καταναλωτικά χαρακτηριστικά) και Εργατικού Δυναμικού της περιοχής

- πληθυσμιακά στοιχεία και στοιχεία τόπου εγκατάστασης Εδώ περιλαμβάνονται κυρίως στοιχεία πυκνότητας του πληθυσμού και χωροταξικής του κατανομής.

- στοιχεία αγοραστικής δύναμης (του τοπικού πληθυσμού) συμπεριλαμβανομένων και των επιπέδων μισθών

- κατανομή του τοπικού πληθυσμού κατά ηλικία και φύλλο

- επίπεδα εκπαίδευσης και δεξιοτήτων

- καταναλωτικά χαρακτηριστικά

- ύπαρξη συγκεκριμένων καταναλωτικών ομάδων, τοπικά.

Γ) Κοινωνικό-οικονομικά μεγέθη της περιοχής

- οικονομική πραγμάτωση/υλοποίηση

- αγοραστική δύναμη

- ανεργία

- οικονομικές δραστηριότητες, με έμφαση στα στοιχεία εξειδίκευσης και διαφοροποίησης.

Δ) θέματα σχετικά με τον ανταγωνισμό

- η φύση του ανταγωνισμού, συμπεριλαμβανομένης και της ύπαρξης δυνατοτήτων παρέμβασης που ενδεχόμενα θα μείωναν «καταναλωτική βάση»
- η συγκρισιμότητα, ή η μη συγκρισιμότητα άλλων διευκολύνσεων και υπηρεσιών που παρέχονται σε ένα συγκεκριμένο τόπο, με άλλους τόπους.

Ε) Θεσμικό - πολιτικό - περιβαλλοντικό πλαίσιο

- ο σχεδιασμός «περιορισμών» για την προστασία του περιβάλλοντος
- το υφιστάμενο θεσμικό πλαίσιο της περιοχής
- το πολιτικό σύστημα της χώρας, όπου η περιοχή και ο συγκεκριμένος τόπος

ΣΤ Συνοδευτικά - παράπλευρα μέτρα

- αναγκαιότητα για ΔΙΑΦΗΜΙΣΗ, ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ, ΔΗΜΟΣΙΟΤΗΤΑ
- αναγκαιότητα για «ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ», «ΕΠΙΜΟΡΦΩΣΗ», τόσο του Εργατικού Δυναμικού, όσο και των καταναλωτών, αγαθών και υπηρεσιών
- αναγκαιότητα για την δημιουργία βάσεων τοπικών ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΩΝ

Ζ) Επενδυτικές αποφάσεις

- το κόστος της προτεινόμενης επένδυσης, σε σχέση με:
- τη δημιουργία εσόδων (εισοδήματος)
- το κόστος της αποτελεσματικότητας
- την ικανοποίηση της πλευράς της ζήτησης (καταναλωτών)
- η δυνατότητα διάθεσης επενδυτικών κεφαλαίων

Μια τέτοιου είδους «τυπολογική ανάλυση» οδηγεί στην εκτίμηση ότι τα μεγάλα και πολυπληθέστερα - αστικά στη βάση τους - κέντρα τίθενται σε πρώτη προτεραιότητα, από πλευράς παροχής ευκαιριών - υπηρεσιών - διευκολύνσεων, ενώ τόποι περιφερειακοί φαίνεται να ακολουθούν στην αξιολογική αυτή κλίμακα.

Βέβαια, η εκτίμηση αυτή είναι αναμενόμενη - έστω και χωρίς τυπολογική ανάλυση - πλην όμως αυτή η τυπολογία, μεθοδολογικά συμβάλλει στην κατάρτιση ενός «πίνακα κατάταξης» των τόπων - περιοχών, ανάλογα με τις ανάγκες, τα

προβλήματα, αλλά και τις δυνατότητες από πλευράς πόρων που παρέχονται

Με βάση τα ανωτέρω τυπολογικά χαρακτηριστικά, θα μπορούσε κανείς να ταξινομήσει τις αγροτικές περιοχές Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας σε πέντε (5) βασικές - γενικές κατηγορίες:

Πρώτη κατηγορία: «Ζώνες» που επηρεάζονται σημαντικά από τα αστικά κέντρα («περιοχές της Ζώνης Α»)

Στην πρώτη αυτή κατηγορία ταξινομούνται περιοχές και τόποι που βρίσκονται πολύ κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα και έχουν μια ΑΜΕΣΗ επίδραση από τα μεγάλα αστικά κέντρα, σε όλες τις εκφράσεις της οικονομικής και κοινωνικής τους ζωής. Οι ζώνες αυτές κυριολεκτικά «εφάπτονται» των μεγάλων αστικών κέντρων και θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως «περιαστικές αγροτικές ζώνες».

Τόσο η αγορά εργασίας, όσο και η αγορά κατοικίας δέχονται έντονη την επιρροή των αντίστοιχων αγορών των μεγάλων αστικών κέντρων και το βασικό τους πρόβλημα είναι ότι τείνουν σε μια «ιδιαιτερότητα θέσης, η οποία προσεγγίζει την κατάσταση κατάρρευσης» καθώς δοκιμάζονται απλό μια τάση υπερσυγκέντρωσης πληθυσμών, ως συνέπεια σε καθημερινή βάση, στο αστικό κέντρο-όπου και οι ευκαιρίες απασχόλησης και ίσως ενός καλύτερου «μισθού», ή ακόμα «αναζητούν» κατοικία στο αστικό κέντρο που ενδεχόμενα παρέχει καλύτερες συνθήκες ποιότητας ζωής (καλύτερες συνθήκες υγείας, εκπαίδευσης και άλλες διευκολύνσεις).

Επίσης, η αγορά αγαθών είναι καλύτερα οργανωμένη στο αστικό κέντρο και αυτό υπαγορεύει καταναλωτική συμπεριφορά (ακόμα και «της καθημερινότητας) των κατοίκων των περιαστικών ζωνών, τέτοια που να προσιδιάζει στον αστικό τρόπο ζωής.

Μια τέτοια όμως συμπεριφορά ουσιαστικά αποδυναμώνει την τοπική αγορά (αγαθών - εργασίας - κατοικίας) της περιαστικής ζώνης, η οποία σταδιακά υποβαθμίζεται, χάνει την αυτοτέλειά της και προσκολλάται στο μεγάλο αστικό κέντρο έχοντας πλήρη εξάρτηση από τις τάσεις και τις εξελίξεις που συμβαίνουν σ' αυτό.

Τα βασικά χαρακτηριστικά των περιοχών αυτών συνοψίζονται στα ακόλουθα:

1. υψηλός βαθμός εξάρτησης από τα μεγάλα αστικά κέντρα
2. σχετικά «κλειστό» - αν και καλά αναπτυγμένο-πρότυπο δόμησης που προσιδιάζει στις ιεραρχήσεις μικρών πόλεων ή χωριών
3. υψηλές πληθυσμιακές πυκνότητες - σχετικά κατώτερων κοινωνικά και οικονομικά στρωμάτων - που δοκιμάζονται από τάσεις μετακίνησης πληθυσμών προς τις περιοχές της «Ζώνης Α», δημιουργώντας συγκεντρώσεις.
4. σχετικά καλές οικονομικές επιδόσεις (συγκεντρώσεις βιομηχανικών μονάδων) με αντίστοιχη υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος.
5. εξειδικευμένο εργατικό δυναμικό, το οποίο όμως τροφοδοτεί, είτε τις μονάδες που είναι εγκαταστημένες στους χώρους αυτούς, ενώ δεν προάγουν τη γενικότερη ανάπτυξη του τόπου, είτε τροφοδοτούν τον τομέα των υπηρεσιών στο αστικό κέντρο.

Δεύτερη κατηγορία: Ζώνες υψηλής ποιότητας φυσικών πόρων και φυσικών πλεονεκτημάτων («περιοχές της Ζώνης Β»)

Διαθέτουν-όπως οι περιοχές της Α Ζώνης - σχετικά πλεονεκτήματα αλλά, αντίθετα με εκείνες δεν βρίσκονται σε «ακτίνα» άμεσης επιρροής από την οικονομική και κοινωνική ζωή των μεγάλων αστικών κέντρων.

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοχών της «Ζώνης Β» για την ανάπτυξή τους οφείλονται σε παράγοντες όπως:

-θαυμάσιο φυσικό τοπίο και «περιβαλλοντικές δυνατότητες» ελκυστικές για τον τουρισμό, την ξεκούραση, την αναζωογόνηση.

-«τοπικές ιδιαιτερότητες» που καθιστούν τον συγκεκριμένο χώρο «μοναδικό»: γεωγραφική θέση, τόποι με παράδοση και καταγραμμένη «ιστορία» κ.λπ που δίνουν δυναμική διάσταση στην αναπτυξιακή διαδικασία του τόπου.

Περιοχές της «Ζώνης Β» με θαυμάσιους φυσικούς πόρους υπόκεινται σε «περιορισμούς ανάπτυξης», με την έννοια ότι συνήθως έχουν ενταχθεί σε ευρύτερες γεωγραφικές-λειτουργικές ενότητες στις οποίες καμία παρέμβαση που ενδεχόμενα θα

διατάρασσε το φυσικό περιβάλλον και τα οικοσυστήματα του χώρου, δεν είναι επιτρεπτή σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία (ή την Κοινοτική). Οι περιοχές αυτές συνήθως είναι ενταγμένες σε ειδικά προγράμματα προστασίας του φυσικού-αρχιτεκτονικού- πολιτιστικού περιβάλλοντος. **Θέτοντας μια προσωπική εκτίμηση** στο σημείο αυτό, θα μπορούσε να γίνει μια ευρύτερη ανασκόπηση του τι θεωρείται ανάπτυξη: η απλή και αυστηρή αύξηση των οικονομικών δεικτών ή **η ποιοτική αναβάθμιση** των ανθρώπων που βιώνουν την καθημερινότητα του χώρου, όπου είναι εγκαταστημένη η κατοικία τους, το νοικοκυριό τους; Αν όμως πρόκειται για την «ποιοτική» θεώρηση της ανάπτυξης, τότε οι «περιορισμοί» αυτοί-θεσμικά κατοχυρωμένοι-όχι μόνο δεν συνιστούν τροχοπέδη της αναπτυξιακής διαδικασίας, αλλά απεναντίας προάγουν αυτήν. Σε μερικές χώρες-μέλη της Κοινότητας διαπιστώνεται το εξής παράδοξο: ενώ ο κεντρικός χώρος των μικροπεριοχών εμπίπτει νομοθετικά σε σχέδιο χώρων υψηλής περιβαλλοντικής προστασίας (π.χ Εθνικά Πάρκα) ο περιβάλλων χώρος έχει μια σχετικά χαμηλότερου βαθμού περιβαλλοντική προστασία, με συνέπεια να επιτρέπεται η εγκατάσταση της βιομηχανίας εκεί. Αυτό όμως, με τη σειρά του, έχει ως συνέπεια τη μόλυνση του περιβάλλοντος, ακόμα και στους χώρους «υψηλής περιβαλλοντικής προστασίας» καθιστώντας έτσι, εκ των πραγμάτων, ανεφάρμοστη τη σχετική νομοθετική ρύθμιση.

Σε γενικές γραμμές, οι «περιοχές της Ζώνης Β» θα πρέπει να συντονίσουν τις ενέργειές τους κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αναδειχτούν και να αναπτυχθούν στη βάση της λογικής «χώρων αναψυχής όπου ο τουρισμός μπορεί να συνυπάρξει με μονάδες μεταποιητικού χαρακτήρα (χειροποίητες κατασκευές) που σε καμιά περίπτωση δεν μολύνουν το φυσικό περιβάλλον.

Συνοψίζοντας τα βασικά χαρακτηριστικά περιοχών της δεύτερης κατηγορίας «περιοχές της Ζώνης Β») μπορεί κανείς επιγραμματικά να σημειώσει τα εξής:

1. μπορούν να εμφανίζουν μια «τυπικά υψηλή» διαφοροποίηση σε σχέση με τα αστικά κέντρα, εξαιτίας ενός βαθμού «απομόνωσης» που θα μπορούσε να συνιστά στοιχείο

«αποθάρρυνσης» επενδυτικών δραστηριοτήτων βιομηχανίας.

2. Πιθανώς ένα αναπτυγμένο πρότυπο **«εγκατάστασης πληθυσμών»**

3. Σχετικά υψηλές πληθυσμιακές συγκεντρώσεις (πυκνότητα)

4. Ένα «μεικτό» κοινωνικό-οικονομικό προφίλ που καλύπτει:

- σχετικά υψηλές οικονομικές επιδόσεις
- σχετικά υψηλό βαθμό διαφοροποίησης ανάμεσα στους τομείς της μεταποίησης και των υπηρεσιών, πλέον της γεωργίας, συχνά με σχετική έμφαση στη τουριστική δραστηριότητα.
- ενδεχομένως, ένα καλό επίπεδο στην προσφορά εργασίας εκφρασμένο σε όρους εξειδικευμένου δυναμικού και της διάρθρωσής του κατά φύλλο και ηλικία

5. Καλή σχετικά υποδομή σε όρους σύγχρονης τεχνολογίας και συστημάτων πληροφορικής

Τρίτη κατηγορία: Αναπτυγμένες και ισόρροπης ανάπτυξης περιοχές («Περιοχές της Ζώνης Γ»)

Δεν έχουν ιδιαίτερα συγκριτικά πλεονεκτήματα, όπως συμβαίνει με τις περιοχές της «Ζώνες Α» και της «Ζώνης Β».

Διαθέτουν ωστόσο επαρκή κοινωνική και οικονομική υποδομή, για να πετύχουν μια σημαντική οικονομική ανάπτυξη.

Συνήθως χαρακτηρίζονται από ισόρροπή ανάπτυξη των επιμέρους τομέων οικονομικής δραστηριότητας.

Δεν έχουν τάσεις προσέγγισης (ή ακόμα περισσότερο εξάρτησης από) μεγάλες πόλεις.

Διαθέτουν ισχυρή γεωργία με πολύ υψηλές αποδόσεις

Συνοπτικά, τα χαρακτηριστικά των περιοχών της «Ζώνης Γ» είναι

1. Μεταβλητή «δεκτικότητα» των περιοχών της «Ζώνης Γ» - με τάσεις κοντά στο Μέσο Όρο - στις επιρροές από τα μεγάλα αστικά κέντρα και τις ευρύτερες περιοχές τους. Μέσο επίπεδο κατάστασης των υποδομών τους.

2. σχετικά καλά αναπτυγμένο «πρότυπο πληθυσμιακής εγκατάστασης».

3. μέσου μεγέθους πληθυσμιακές πυκνότητες με ελεγχόμενες και ισόρροπες «μεταναστευτικές τάσεις» προς και από τον τόπο.

4. κοινωνικο-οικονομικό προφίλ που χαρακτηρίζεται από:

- οικονομικές επιδόσεις (εκφρασμένες σε όρους ρυθμών εξέλιξης εισοδημάτων και δραστηριοτήτων) ακριβώς στο Μέσο Όρο (επίπεδο Κοινότητας).
- κανονική ανάπτυξη των γεωργικών δραστηριοτήτων, με έμφαση σε ένα ή δύο το πολύ γεωργικά προϊόντα.
- συντελεστές προσφορές εργασίας (εκφρασμένοι σε όρους εκπαίδευσης/επιμόρφωσης, διάρθρωσης κατά ηλικίες και φύλλο κ.λπ), ακριβώς στο Μέσο Όρο (επίπεδο Κοινότητας).

5. τεχνολογική υποδομή, που κυμαίνεται γύρω στο Μέσο Όρο σύμφωνα με «νόρμες» Κοινοτικών προδιαγραφών

Τέταρτη κατηγορία: Περιοχές με αναπτυξιακές δυνατότητες (Περιοχές της ζώνης Δ)

Οι περιοχές αυτές υπόκειται-είτε αξιώνουν-μια γενικότερη οικονομική αναδιάρθρωση, εξαιτίας των προβλημάτων μετανάστευσης από τις περιοχές αυτές προς τα έξω (προς άλλες περιοχές περισσότερο αναπτυγμένες, με μεγαλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης).

Αλλά χαρακτηριστικά τους εντοπίζονται στη χαμηλή εξειδίκευση του τοπικού πληθυσμού, το χαμηλό μορφωτικό του επίπεδο, την χαλαρότητα των τομέων της τοπικής οικονομίας και την απουσία «διασυνδέσεων» διαρθρωτικής φύσης μεταξύ τους, την σχεδόν ανύπαρκτη τεχνολογική υποδομή. Η βασική δραστηριότητα των περιοχών αυτών εξαντλείται στον γεωργικό τομέα που και αυτός έχει χαρακτήρα παραδοσιακό (οριακό θα μπορούσε να υποστηριχτεί)

Αντίθετα με τις περιοχές της «Ζώνης Ε», οι περιοχές της «Ζώνης Δ» δεν είναι εντελώς «απομονωμένες», αν και τα λοιπά χαρακτηριστικά είναι όμοια.

Συνοπτικά, τα κύρια χαρακτηριστικά των περιοχών που θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν στη «Ζώνη Δ» είναι:

1. σχετικά χαμηλή - πλην όμως μεταβαλλόμενη - «δεκτικότητα» επιρροών από τα μεγάλα αστικά κέντρα και τις

ευρύτερες περιοχές που τα περιβάλλουν. Χαμηλή, έως ανύπαρκτη βασική τεχνική και οικονομική υποδομή, αλλά με πιθανότητες ανάπτυξης στο άμεσο μέλλον.

2. σχετικά μη ανεπτυγμένο «πρότυπο πληθυσμιακής εγκατάστασης» με διάσπαρτους και χωρίς σχεδιασμό «οικισμούς», υποτονική αγορά κ.λπ.

3. χαμηλές πληθυσμιακές συγκεντρώσεις (πυκνότητες) με έντονα τα στοιχεία μετακίνησης πληθυσμιακών ομάδων προς τα έξω, προς άλλες περιοχές. Οι περιοχές αυτές είναι βασικά (όπως και εκείνες της «Ζώνης Ε») περιοχές «πληθυσμιακής εγκατάλειψης»

4. μέτριο κοινωνικό-οικονομικό προφίλ που χαρακτηρίζεται από:

- σχετικά κακές οικονομικές επιδόσεις (κάτω του Μέσου Κοινοτικού Όρου), μετρούμενη σε όρους ρυθμού εξέλιξης εισοδημάτων και δραστηριοτήτων.
- σχετικά χαμηλά ανεπτυγμένο πρότυπο πληθυσμιακής εγκατάστασης με διάσπαρτους μικρούς και ασύνδετους μεταξύ τους οικισμούς, απομονωμένους ο ένας από τον άλλο
- απουσία του στοιχείου της «διαφοροποίησης» τομέων της τοπικής οικονομικής δραστηριότητας, με την «γεωργία» να συνιστά την κυριαρχική οικονομική δραστηριότητα του τόπου. - συντελεστές προσφοράς εργασίας - εκφρασμένοι σε όρους εξειδικευμένου δυναμικού, επιπέδου μόρφωσης αλλά και διάρθρωσης κατά ηλικία και φύλο- πολύ κάτω του Μέσου Κοινοτικού Όρου.
- χαμηλή - έως ανύπαρκτη - τεχνολογική υποδομή. Ευκαιριακή και κατά περίπτωση εφαρμογή σύγχρονων μεθόδων πληροφορικής, σε συγκεκριμένους μόνο τομείς.

Πέμπτη κατηγορία: Περιοχές που επιτακτικά υπαγορεύουν την οικονομική τους αναδιάρθρωση («Περιοχές της Ζώνης Ε»)

Οι περιοχές αυτές εμφανίζουν πολλά κοινά σημεία με τις περιοχές της «Ζώνης Δ», πλην του στοιχείου ότι «τείνουν να καταστούν τελείως απομονωμένες και εγκαταλειμμένες», που συνιστά και την ειδοποιό διαφορά από τις προηγούμενες.

Αυτό, ενδέχεται να οφείλεται σ' ένα συνδυασμό συντελεστών όπως «μεγάλη απόσταση από τα αστικά κέντρα,

γεωγραφικές διαφοροποιήσεις που δεν συμβάλλουν στην δημιουργία «λειτουργικών ενοτήτων», νησιωτική μορφή (που απομονώνει εντελώς από άλλες περιοχές), ή ακόμα άλλοι γεωγραφικοί λόγοι (π.χ. περιοχές κοντά στα σύνορα της χώρας -μέλους).

Τα βασικά χαρακτηριστικά των δύο τελευταίων κατηγοριών είναι περίπου κοινά, πλην όμως οι περιοχές της «Ζώνης Ε» ενδέχεται να διακρίνονται από τις περιοχές της «Ζώνης Δ» μόνο μέσω των επιδράσεων που ενδεχόμενα θα είχε μια οποιαδήποτε παρέμβαση στο χώρο τους.

Ενώ, η παρέμβαση στις περιοχές της «Ζώνης Δ» αναμένεται να έχει κάποια θετικά αποτελέσματα, οποιαδήποτε παρέμβαση στις περιοχές της «Ζώνης Ε», είναι αμφίβολο να έχει αποτέλεσμα.

Θα μπορούσε κανείς, κάνοντας μια γενική επισκόπηση αυτών των «κατηγοριοποιήσεων» και των ταξινομήσεων να εκτιμήσει ότι ενδεχομένως οι κατηγορίες αυτές θα μπορούσαν να είναι ΤΡΕΙΣ και όχι ΠΕΝΤΕ, με συγχώνευση των κατηγοριών -ζωνών Α και Β σε μία καθώς επίσης και των Δ και Ε επίσης σε μία.

Ωστόσο, μια κατηγοριοποίηση σε τρεις μόνο κατηγορίες - ζώνες «αφήνει εκτός» συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα που ενδεχόμενα θα συνεισέφεραν - μέσω της γνώσης τους - σε έναν καταλληλότερο χειρισμό, από πλευράς σχεδιασμού, ενώ μια κατηγοριοποίηση σε περισσότερες από ΠΕΝΤΕ (5) κατηγορίες θα ήταν πλέον τόσο λεπτομερειακή που δεν θα άφηνε περιθώρια - βαθμούς ελευθερίας στον σχεδιαστή να λειτουργήσει αποτελεσματικά, μέσα από ένα τόσο περιορισμένο πεδίο.

Παράρτημα «ΤΥΠΟΛΟΓΙΑΣ»

Σχέδια - Πίνακες

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ → / ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ↓	1. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΑΠΟΔΟΧΗΣ	2. ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ	3. ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	4. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ	5. ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ
Α. ΠΕΡΙΑΣΤΙΚΗ ΖΩΝΗ	ΠΟΛΥ ΥΨΗΛΗ	ΚΑΛΑ ΙΕΡΑΡΧΗΜΕΝΗ	ΥΨΗΛΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ & ΕΝΔΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ	ΥΨΗΛΟΣ ΒΑΘΜΟΣ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗΣ	ΚΑΛΑ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΑ
Β. ΖΩΝΕΣ ΠΛΕΟΝΕΚΤΙΚΕΣ & ΦΥΣΙΚΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ	ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΑΛΛΑ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΥΧΝΑ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΗ ΑΝ ΚΑΙ ΔΙΑΣΠΑΡΤΗ	ΣΥΧΝΑ ΥΨΗΛΕΣ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΠΥΚΝΟΤΗΤΕΣ ΕΝΔΟΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΕΣ ΠΙΕΣΕΙΣ	ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΟ ΠΡΟΦΙΛ	ΣΧΕΤΙΚΑ ΚΑΛΑ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΑ
Γ. ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΕΣ & ΙΣΟΡΡΟΠΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	ΜΕΣΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΚΑΝΟΝΙΚΗ ΑΛΛΑ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΠΙΘΑΝΑ ΑΝΕΠΤΥΓΜΕΝΗ	ΜΕΣΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΠΥΚΝΟΤΗΤΕΣ	ΙΣΟΡΡΟΠΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΟΜΕΩΝ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ	ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΒΑΣΗΣ
Δ. ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΜΕ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ	ΧΑΜΗΛΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΑΛΛΑ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ	ΣΧΕΤΙΚΑ ΑΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΤΗ	ΧΑΜΗΛΕΣ ΠΥΚΝΟΤΗΤΕΣ	ΓΕΝΙΚΑ ΦΤΩΧΗ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΣΗ	ΧΑΜΗΛΟΥ ΒΑΘΜΟΥ
Ε. ΠΕΡΙΟΧΕΣ ΠΟΥ ΧΡΕΙΑΖΟΝΤΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΔΙΑΡΘΡΩΣΗ	ΑΠΟΜΟΝΩΜΕΝΕΣ	ΟΜΟΙΑ ΜΕ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ Δ. ΑΛΛΑ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥΣ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΗ.			

ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΟ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ ΡΟΗΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΠΟΥ ΑΠΑΝΤΑ ΣΕ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΜΟΡΦΗΣ ''ΤΙ ΜΠΟΡΕΙ Η ΤΙ ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ ΝΑ ΓΙΝΕΙ''.

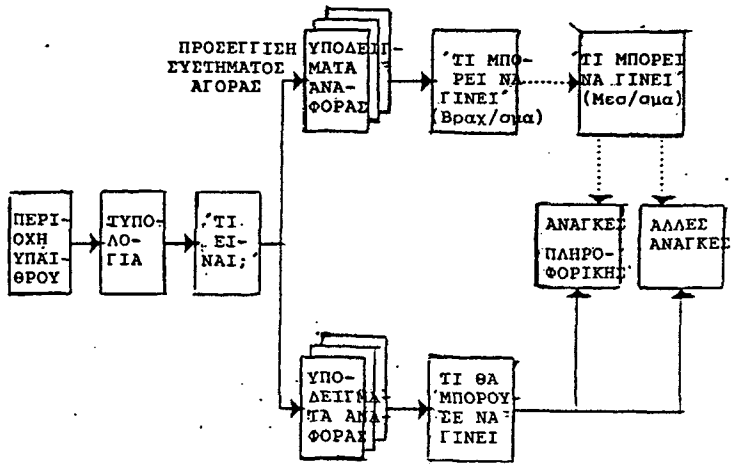

Παράμετρες του συστήματος "δεδομένων ιδιοκτησίας"

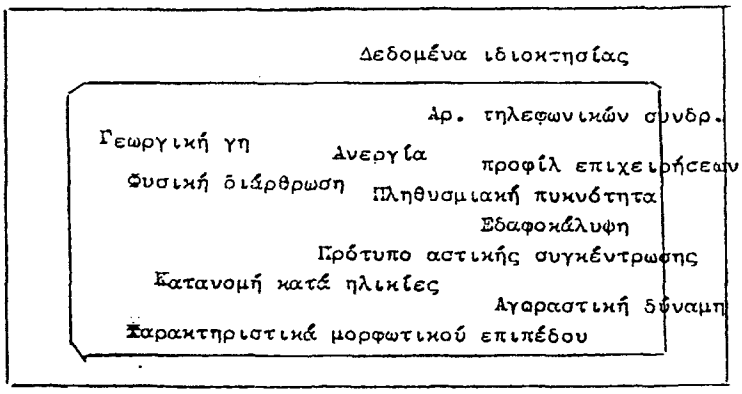

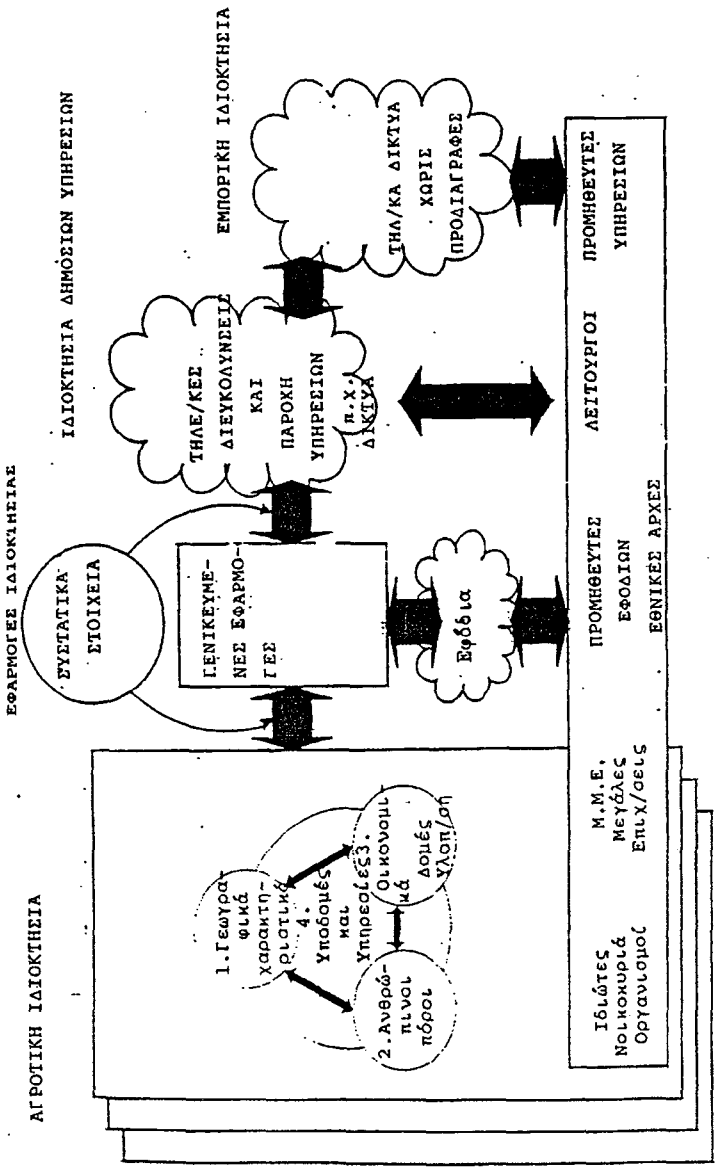
ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ
ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ
ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΓΕΝΙΚΕΥΜΕΝΕΣ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ
ΤΗΛΕ/ΚΕΣ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΟΧΗ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ (π.χ. ΔΙΚΤΥΑ)
ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ
ΤΗΛ/ΚΑ ΔΙΚΤΥΑ ΧΩΡΙΣ ΠΡΟΔΙΑΓΡΑΦΕΣ
Εφόδια
ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ ΕΦΟΔΙΩΝ
ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΙ
ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΕΘΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ
Μ.Μ.Ε. Μεγάλες Επιχ/σεις
Ιδιώτες Νοικοκυριά Οργανισμοί
1.Γεωγραφικά χαρακτηριστικά
2.Ανθρώπινοι πόροι
3.Οικονομικά
4. Υποδομές και Υπηρεσίες
Δομές Υλοπ/σης

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΩΝ ΑΝΑΦΟΡΑΣ

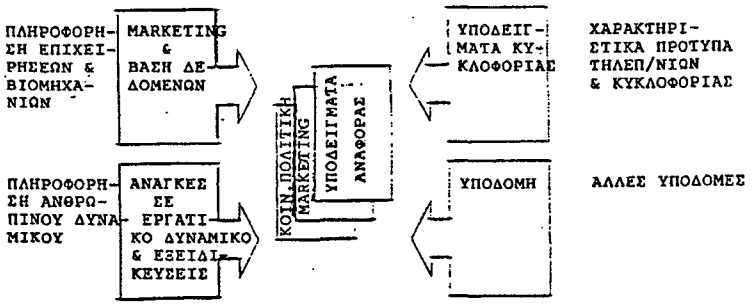

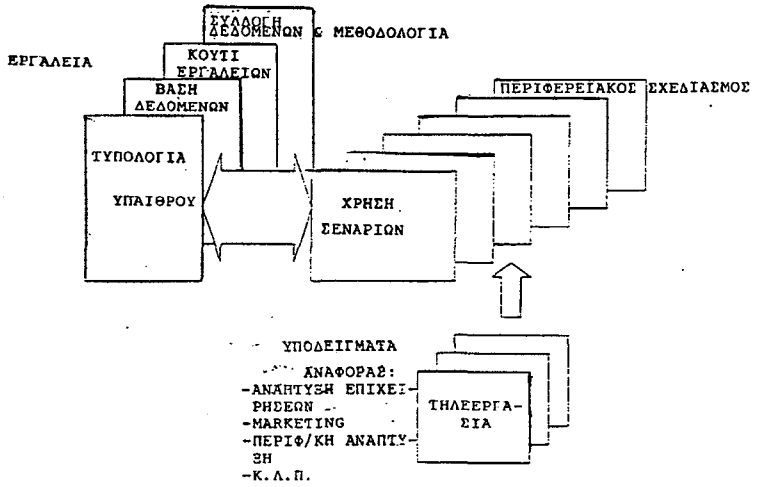

Επισκόπηση ενός δοκιμαστικού-πειραματικού σχεδίου ΤΥΠΟΛΟΓΙΑΣ με τη μορφή μαθηματικού Αλγόριθμου

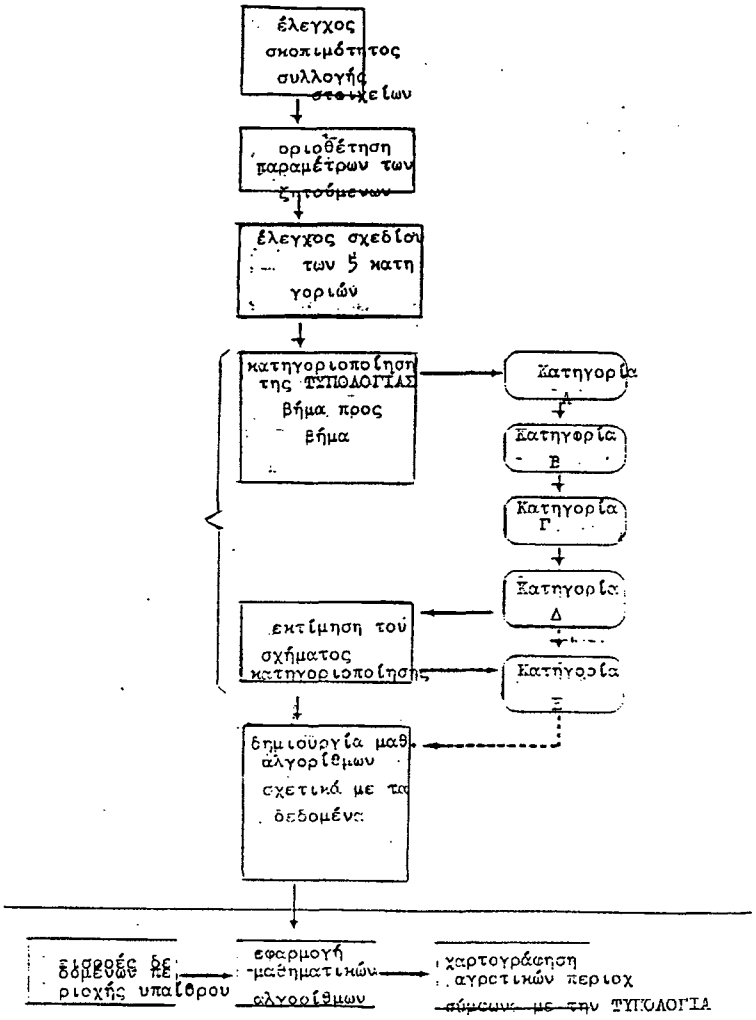

Υπόδειγμα(μοντέλλο) δομής–διάρθρωσης ΔΙΚΤΥΟΥ

Δ.Μ:Διεθνείς μεταβολές
Ε.Μ:Ενδο-αστικές μεταβολές
Π.Μ:Περιφερειακές μεταβολές
Τ.Μ:Τοπικές μεταβολές
ΣΜ:Σύνθετες μεταβολές

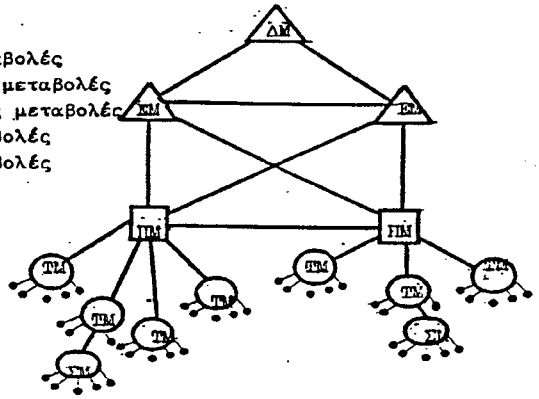

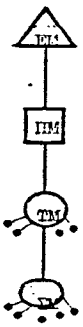

Το "αφαιρετικό" υπόδειγμα σκιμόρφωσης

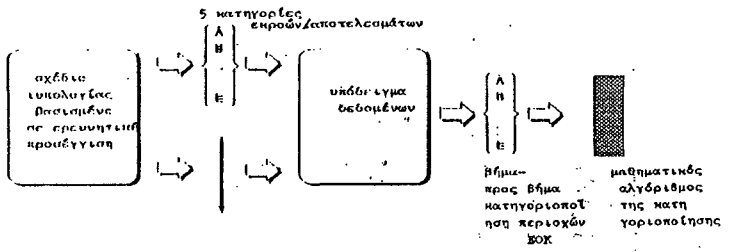

... Μια «ενδογενής» προσέγγιση

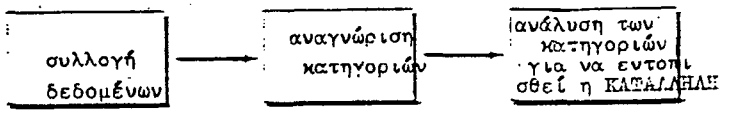

Σφαιρική/συνολική επισκόπηση της ΤΥΠΟΛΟΓΙΑΣ

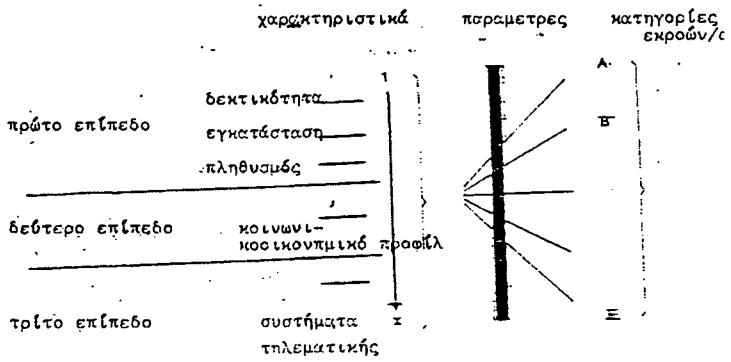

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Papers:

• Kenneth P. Wilkinson: «Community Development and Industrial Policy», Research in Rural Sociology and Development, Vol 4 (1990).

• Birch D.: «Who Creates New Job?s» MIT Press 1981

• Louka Katseli: «Economic Integration in the Enlarged Economic Community: Structrural Adjustement of the Greek Economy» CERP London 1989

• Micheal O Cinneide «Points on what rural areas are (Oral presentation to the First International School of Rural Development/U.C.G (1991)

• Eliot Stern: «Institutional Frameworks for Rural Devlopment», paper in U.C.G. (1991)

• Michael J. Keane: «Policy Formulation and Implementation for Rural Development», paper in Department of Economics U.C.G (1991).

• Pierre Eisler: «Financing Activities And Enterprises in Rural Areas», paper in U.C.G.

• Michael Cuddy: «Rural Debelopment: The broder context» Lecture presented to the «Center for Development Studies» U.C.G (1991).

• Wilhelm Henrichsmeyer: «Sustainable Rural Development:Objectives and Constraints», paper in U.C.G (1991)

• Chris Curtin and Tony Varley: «Co-operation in Rural Ireland: An approach in terminal crisis» Join paper in U.C.G (1991)

• Seamus Grimes: «Exploiting Information and Communication Technologies for Rural Debelopment» paper in U.C.G (1991)

• Antonio Bazqez- Barquero (Madrid) «Sectorial Diversification in Rural Areas: Problems and Potentials» paper in U.C.G (1991)

• Martin Witby: «Evaluation of Rural Employment Prozects and Policies: A Review of British Experience» paper in U.C.G (1991).

• John V. Greer: «The Rural Enviromnent» Asset or Constraint» paper in U.C.G (1991).

• T.A.Boylan: «Paradigms in Rural Development: From Critique to Coherence» paper in U.C.G. (1991)

• Kenneth P. Wilkinson: «Social Stabilization: The Role of Rural Society» paper in Pen State University an U.C.G (1989 and 1991)

• Michael Cuddy: «Rural Development» paper in U.C.G (1991)

• Albert Melo: «Education and Training for Rural Development» paper presented in Centre for Development Sudies U.C.G (1991)

• Russell King: «Heterogenity of Rural Areas: Posing the Strategic Issues» paper in Centre For Development Stydies U.C.G (1991)

• Lennart Andersson: «Relation between Functional Organizanations and Local Territorial Life» paper in the First International School for Rural Development (July 1991)

• Mary Cawley (Department of Geography); «Rural Development Paradigms: the Spatial Dimension» paper presented in the Centre for Development Studies U.C.G (1991)

• Agnes Gannon: «Report on Rural Development through Agritou rism» F.A.O., Vienna 1990

• Maria Nejez and Gannon: «Rural Development.. «F.A.O 1990

• Dr. Hilda Porrhoff: «Trends in European Rural Tourism including Agritourism» F.A.O, Vienna 1990

• Agnes Gannon: Rural Development: Strategic Obzectives» F.A.O, Vienna 1990

• Agnes Gannon: «Rural Community Development...» F.A.O 1990

• Agnes Gannon: «A Global Managment Approach to Agri-tourism» **F.A.O,** Vienna 1990

• Agnes Gannon: «Developing the Agri-tourism product» Vienna 1990, **F.A.O** Edition

• Agnes Gannon: «Starting your own Agri-tourism business» **F.A.O.** Edition, 1990

• Agnes Gannon: «Starting your own Agri-tourism business: Considerations» **F.A.O.** Edition 1990

• Agnes Gannon: Brid Hennelly, Carmel Fox: «Agri-tourism in Austria «Ministry of Austia Edition 1990

• Agnes Gannon: «Training for the Agritourism Business» **F.A.O.** Edition, 1990

• Bappie M. (Netherlands) «The Future of the Countryside and the role of Recreation and Tourism» Ministry of Agriculture of the Netherlands, 1990

• Agnes Gannon: «A Strategy for the Development of Agri-tourism» **F.A.O** Edition 1990

• JF Mamdy (Management Development Professor of the ENITA School of Clermont-Ferrant/France): «EUROFORM Prozect for Rural Development/Rural Development of France, 1993

• Odil Plan: «Tourism Nouveau pour la Mediterramee, Nature et Culture» EUROFORM Edition 1992

• Ulrich Muller (B.B.I Germany): «Managment of Gentle Tourism: Cooperation Prozect With Greece and Grance» B.B.I Edition 1993

• Maria Carmen Eurelow (Directrice I.D.C: Instituto de Desenvo Ivemento Communitatio de Calicia, Spain): «Developpement Communautaire de Gallica» I.D.C Edition 1993

Reports/ Εκθέσεις Διεθνών Οργανισμών και ερευνητών

• F.A.O. (Regional Office for Europe): «Women in Rural Development» F.A.O. Editon 1992

• O.E.C.D: «Rural Development Policy» (Coucil at Ministerial Level, E.E.C May 1992

• I. L.O (Jacques Lecaillon etc): «Income Distribution and Ecomonic Development- An analytical survey» I.L.O Edition 1984

• I.L.O: «The Changing world of work: Major Issues Ahead» I.L.O Edition 1886

• I.L.O Medium-term plan (1982-1987): Report on Programme Implementation» I.L.O Edition 1990

• I.L.O. «Structure and Fanctions of Rural Workers Organisations» I.L.O Editions 1978

• UNESCO: «Young people and Cultural Institution «UNESCO Survey, 1980 Paris

• Bertrand Hervieu: «From the end of Peadsantry to the Renewal of French RURAL SOCIETY» Greek Review of Agrarian Studies Volume II, Issue 4, 1988

• ΛΟΥΚΑ ΚΑΤΣΕΛΗ κ.λπ (ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ) **«ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΕΝΔΟΓΕΝΟΥΣ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ-ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΣΦΑΙΡΙΚΩΝ ΕΠΙΧΟΡΗΓΗΣΕΩΝ» ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ, Έκδοση Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας Δεκέμβριος 1989**

• Leonidas A. Papakonstantinidis: «PROGRAMME LEADER ELLAS: Local Inegrated Developmelnt in Rural Areas... «Έκθεση προς Διεύθυνση IV της Επιτροπής) σχετικά με την αναγκαιότητα υιοθέτησης από την ΕΚΤΗ Γενική Διεύθυνση του Σχεδίου Κοινοτικής Πρωτοβουλίας L.E.A.D.E.R, καθώς και του τρόπου εφαρμογής της στην ΕΛΛΑΔΑ, 25 Ιανουαρίου 1991

• ΛΕΩΝΙΔΑ Α. ΠΑΠΑΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ: «Αγροτουρισμός: Φιλοσοφία της Ολοκληρωμένης Τοπικής Ανάπτυξης στα πλαίσια της Νέας Διαρθρωτικής Πολιτικής της Ε.Ο.Κ., Λογική, Λειτουργία, Εξέλιξη/προοπτικές» ΕΚΘΕΣΗ προς τον κο Διοικητή Α.Τ.Ε, 3 Φεβρ. 1990

• Rothko Chapel Colloquinu: «Towards a New Stategy for Development» (papers of Hirschman, Sears, Streeten, Cardoso, Brook-field, Ohlin, Warren, Islam, Mansour, Cooper, Green), report edited by «Pergamon Editions» 1979

• Blacwell, Oxford (report)/Archibugi, j. Delors, S. Holland: «Planning for Development in S. Holland» Oxford ed. 1978

• Commission of the European Community/Brussels: Reports of J.Delors an J.Gaudin: «La creation d' Emplois dans le Secteur Tertiaire» C.E.E Editions 1978

• Cambridge University Report: «Essays in Tress Passing», 1981

• ΚΕΠΕ (Έκθεση Ε. Λεμονιά): «Αναπτυξιακά Κίνητρα στην Ελλάδα και την Ε.Ο.Κ.» Εκδόσεις ΚΕΠΕ 1985

• ΙΟΒΕ (Έκθεση Ιωσήφ Χασσίδ) «Κίνητρα Επενδύσεων και Επενδυτική Συμπεριφορά» Εκδόσεις ΙΟΒΕ 1983

• I.L.O.: «World Employment Programme (report)» I.L.O Ed 1969.

Μελέτες-Βιβλία (ελληνική, ξένη βιβλιογραφία)

• Daniel Strasser (Μετάφραση από το γαλλικό πρωτότυπο: Ειρήνη Σαμαρτζή): «Τα Δημόσια Οικονομικά της Ευρώπης» Εκδόσεις: ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (ΣΥΛΛΟΓΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ)

• Albert O. Hirschman: «The Strategy of Economic Development» Ed: «New Haven: Yale University Press, 1958

• Michael O Cinneide and Michael Cuddy: «Perspectives on Rural Development in Advanced Economies « Press: «Centre for Development Studies/Social Sciences Research Centre:University College GALWAY», 1992

• Christaller W.: «Central Places in Southern Germany» N.J Prentice, 1966

• Hendee J.C «Rural-Urdan Differences refleced in Outdooor Recreation Participation, 1979

• Yves Janvier: «Πολυαπασχόληση στον αγροτικό χώρο» (μετάφραση Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης), 1988

• Ευστάθιος Μπουροδήμος (Δρ. MIT, καθηγητής της Πολυτεχνικής Σχολής του Πολιτειακού Παν/μίου Ν. Υερσέης Η.Π.Α, μέλος της Ακαδημίας Επιστημών Ν. Υόρκης Η.Π.Α): «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Εκδόσεις «ΑΞΙΩΤΕΛΛΗΣ» 1990

• Ελίζα Παναγιωτάτου: «Συμβολή σε μια Ενιαία θεώρηση του Χώρου και σε μια άλλη Σχεδιαστική Πολιτική» εκδ. Ε.Μ.Π 1988

• Κωστής Βαίτσης- Αχιλλέας Μητσός: «ΔΙΕΘΝΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ» (Επιμέλεια Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης) ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΣΥΓΧΡΟΝΑ ΘΕΜΑΤΑ «Απρίλης 1983

• Πάνος Καζάκος (Καθ., Παν/μίου Αθην.) «Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα» Εκδόσεις «ΠΑΠΑΖΗΣΗ», 1978

• Παναγιώτης Ρέππας (Καθ. Παντείου Παν/μίου): «Οικονομική Ανάπτυξη, θεωρίες και στρατηγικές» Εκδόσεις «ΠΑΠΑΖΗΣΗ» 1991

• Κωνσταντίνος Αθανασόπουλος (Καθ. Παντείου Παν/μιου): «Νομοθεσία Περιφερειακής Αναπτύξεως» Εκδ. «Ινστιτούτο Περιφερειακής Ανάπτυξης», 1982

• Κώστας Λάμπος: «Απ' τη κρίση στην υπέρβαση του ελληνικού περιφερειακού καπιταλισμού» Εκδόσεις «ΑΙΧΜΗ», 1982

• Alvin Toffler: «Το Τρίτο Κύμα» (μετάφραση στα ελληνικά: Ερ. Μπαρτζινόπουλος) Εκδόσεις ΚΑΚΤΟΣ 1982

• Mick Dunford: «Ενδογενής Ανάπτυξη, Αναπτυξιακό Κράτος και Παγκόσμιες Αγορές», 1988

•Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης- Γιώργος Βαφειάδης- Χρήστος Κοντογεώργος: «Αγροτουρισμός και Ισόρροπη ανάπτυξη» Εκδόσεις ΑΤΕ (Μελέτες για την ανάπτυξη της Αγροτικής Οικονομίας, Νο 45), 1992

• Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης- Κώστας Κιούκης: «Κίνητρα Περιφερειακής Ανάπτυξης στις χώρες της Ε.Ο.Κ. - Διερεύνηση των Δυνατοτήτων της Ελλάδας σε Εθνικοπεριφερειακό και Κοινοτικό επίπεδο» Εκδόσεις ΑΤΕ (Μελέτες για την ανάπτυξη της Αγροτικής Οικονομίας, Νο 16) 1984 α έκδοση και 1985 β έκδοση)

• Λεωνίδας Α. Παπακωνσταντινίδης: «Αγροτουρισμός: Σταθμός στο δρόμο για την τοπική ανάπτυξη/ΕΟΚ-LEADER» Εκδ. ΔΩΡΙΚΟΣ 1992

• Losh A.: «The Economics of Location», «New Haven, 1954

• Harry Richardson: «Regional Economics» Weidenfeld an Nicolson LTD, 1968

• Isard Walter: «Location and Space Economy: A General Theory, relating to Industrial Location, Market Areas, Land Use, Trade and Urban Strcture» New YorK 1956

• Biggs and Stephe: «Regional Agricultural Planning», 1966

• Lefeber-Louis: «Location and Regional Planning»

• Pan. A Yotopoulos- J.B Nugent: «Economics of Develop-

ment: Empirical Investigation», N.Y. Hyrrer and Ron Publication 1976

EDWARD DE BONO: «PO: BEYOND YES AND NO» (EDITION: EUROPEAN SERVICES LTD, 1972)

Κοινοτικά Κείμενα

• Επιτροπή των Ε.Κ «Ανακοίνωση προς τα Κράτη-Μέλη **περί καθορισμού των κατευθύνσεων για τις Ολοκληρωμένες Συνολικές Επιδοτήσεις για τις οποίες τα Κράτη-Μέλη καλούνται να υποβάλουν προτάσεις στο πλαίσιο μιας Κοινοτικής Πρωτοβουλίας που αφορά την Αγροτική Ανάπτυξη (91/ C 73 14) ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ L.E.A.D.ER (κατ' εφαρμογή του άρθρου 11 του Εκτελεστικού του Κ. 2052/88, Κανονισμού 4253/88**

• Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθ. 2052/88 του ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ/ 24.6.1988 για την **αποστολή των Διαρθρωτικών Ταμείων** την αποτελεσματικότητα τους και τον συντονισμό των παρεμβάσεών τους μεταξύ τους καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των άλλων υφιστάμενων χρηματοδοτικών Οργάνων

• Κανονισμός Ε.Ο.Κ. αρ. 4253/88 του Συμβουλίου της 19.12.1988 για τις διατάξεις εφαρμογής του Κ (ΕΟΚ) 2052/88, όσον αφορά τον συντονισμό των παρεμβάσεων των διαφόρων διαρθρωτικών Ταμείων μεταξύ τους καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ε.Τ.Ε και των λοιπών υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων.

• Κανονισμός (ΕΟΚ) αρ. 4254/88 του Συμβουλίου της 19.12.1988 για διατάξεις εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΟΚ) αρ. 2052/88 όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης

• Κανονισμός (ΕΟΚ) αρ. 4255/88 του Συμβουλίου της 19.12.1988 για διατάξεις εφαρμογής του Κ (ΕΟΚ) ΑΡ. 2052/88, σχετικά με το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, τμήμα Εγγυήσεων. (Επίσημη Εφημερίδα των Ε.Κ. L. 374/31.12.88

• Κανονισμός (ΕΟΚ) αρ. 797/85 του Συμβουλίου της 12.3.1985 (Επίσημη Εφημερίδα των Ε.Κ. L. 93/30.3.1985).

• Κανονισμός (ΕΟΚ) αρ. 2328/91 του Συμβουλίου της 15.7.91 για την βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γεωργικών διαρθρώσεων. (Ε.Ε. L. 218/1) ΑΝΑΘΕΩΡΗΣΗ του Κ. 797/85

• Κανονισμός (ΕΟΚ) αρ. 866/90 του Συμβουλίου της 29.3.90 για την βελτίωση των συνθηκών μεταποίησης και εμπορίας των γεωργικών προϊόντων.

• Κανονισμός (ΕΟΚ) 2176/90 της Επιτροπής της 6.7.90 (για τροποποίηση... επί του Κ. 797/85) (Ε.Ε. L. 174/7.7.90

• Κανονισμός (ΕΟΚ) 2176/90 του Συμβουλίου της 24.7.90 (τροποποίηση διατάξεων του Κ. 797/85 για την βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γεωργικών διαρθρώσεων) (Ε.Ε. L. 198/28.7.90)

• Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης για την Ελλάδα (1989 - 1993) (Κοινοποίηση κατά το άρθρο 191 της Συνθήκης Ε.Ο.Κ)

• E.E.C Commission: «Report on the application of the Community sheme for the set-aside of arable land (COM (89) 353Fi

• Proposal for a Counsil Regulation (EEC) on the introduction and the maintenance of agricultural production methods compatible with the requirements of the protection of the environment and the maintenance of the countryside (COM (90) 366 Fimal / 2.10.90.

• ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ: «ΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 90» (Τέταρτη περιοδική Έκθεση για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση και την ανάπτυξη των περιφερειών της Κοινότητας, υποβληθείσα από την Επιτροπή των Ε.Κ στο Συμβούλιο) Εκδ.: Επιτροπή των Ε.Κ, COM (90)609 9/11/1991

• Commission of the European Communities: «Single European Act Bulletin of the European Communities-Supplement 2/86

• Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Γενική Διεύθυνση Χ: Πληροφόρηση-Επικοινωνία_Πολιτιστικά Θέματα): «Η εξέλιξη και το μέλλον της ΚΓΠ: Έγγραφο προβληματισμού της Επιτροπής» Εκδόσεις: Επιτροπή των Ε.Κ/COM (91) 100 τελικό 26.2.1991

• Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Γενική Διεύθυνση Χ: Πληροφόρηση-Επικοινωνία-Πολιτιστικά θέματα (Υπηρεσία Ενημέρωσης Γυναικών): «Γυναίκες της Ευρώπης» Εκδόσεις: Επιτροπή των Ε.Κ.

• UCCIMAC (Ένωση Εμπορικών και Βιομηχανικών Επιμελητηρίων Κεντρικής Γαλλίας): «Forum Europeen du Tourism Rural/Εκθεση», Εκδόσεις UCCIMAC

• Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: «Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης 1989-1993 (για την προώθηση της ανάπτυξης και διαρθρωτικής προσαρμογής των αναπτυξιακά καθυστερημένων περιφερειών-Στόχος 1: ΕΛΛΑΔΑ, Εκδόσεις: Επιτροπή των Ε.Κ

• Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ (ΕΟΚ) του Συμβουλίου, σχετικά με Κοινοτική Δράση για την Προστασία του **Περιβάλλοντος** στην περιοχή της Μεσογείου (MEDSPA)» Εκδόσεις Επιτροπή των Ε.Κ COM(89) 598 τελικό/9.3.1990.

• Επιτροπή Ε.Κ: «Τροποποιημένη πρόταση Οδηγίας του Συμβουλίου σχετικά με την ελεύθερη πληροφόρηση για τα θέματα του **Περιβάλλοντος**» Εκδ: Επιτροπή Ε.Κ COM (90) 91 telik;o 19.3.90

• Επιτροπή Ε.Κ: «Τροποποιημένη πρόταση απόφασης του Συμβουλίου.... ώστε να καταστεί δυνατή η συνέχιση του προγράμματος εργασίας της Επιτροπής σχετικά με πειραματικό σχέδιο για συλλογή, το συντονισμό... πληροφοριών που αφορούν την κατάσταση του περιβάλλοντος... «Επιτροπή Ε.Κ. COM (90) 103 ΤΕΛΙΚΟ.

• ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ: «Οδηγία του Συμβουλίου περί... στερεών αποβλήτων» Επιτροπή Ε.Κ Επίσημη Εφημερίδα L. 78/263.91

• Επιτροπή Ε.Κ.: «Τροποποίηση της Πρότασης Κανονισμού (ΕΟΚ) του Συμβουλίου... περί ιδρύσεων του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Περιβάλλοντος και του Ευρωπαϊκού Δικτύου ελέγχου και πληροφόρησης σχετικά με το περιβάλλον Επιτροπή ΕΚ, COM (90) 114

• Επιτροπή Ε.Κ: «Αναμόρφωση της Κοινής Γεωργικής Πολιτικής (Νομικά κείμενα) Επιτροπή ΕΚ, COM (91) 379.

• Μ.Ε.Α: «ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ,1991

• E.E.C Commission: «The Reform of the C.A.P (The points covered»/EEC Commission: 27.1.92

• CERFAR: «Οι συνέπειες των νέων προσανατολισμών της ΚΑΠ/1991

• CERGAR: «Reports of Activities, 1991»

• Ευρωπαϊκός Σύλλογος της Αγροτικότητας: «Έρευνα πάνω στην εφαρμογή των Κοινοτικών Προγραμμάτων που αφορούν τον ελληνικό κόσμο της υπαίθρου (1992)

• Επιτροπή ΕΚ «Οι Διαρθρωτικές Πολιτικές της Κοινότητας: Απολογισμός και προοπτικές» Επιτροπή ΕΚ COM (92) 84 τελικό.

• Η ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΔΙΑΡΘΡΩΤΙΚΩΝ ΤΑΜΕΙΩΝ 1994-199 Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ (ΕΟΚ) ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΠΟΥ ΤΡΟΠΟΠΟΙΕΙ ΤΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ (ΕΟΚ) ΑΡΙΘ. 2052/88 και ΠΡΟΤΑΣΗ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ (ΕΟΚ) ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΠΟΥ ΤΡΟΠΟΠΟΙΕΙ ΤΩΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ (εοκ) ΑΡΙΘ.4253/88, ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ COM (93) 67 τελικό - SYN 455/10 Μαρτίου 1993

• Πρόταση ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ (ΕΟΚ) ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ «για την ίδρυση χρηματοδοτικού Μέσου ΣΥΝΟΧΗΣ και αναθεωρημένο σχέδιο πρότασης ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ (ΕΟΚ) ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ για την ίδρυση ΤΑΜΕΙΟΥ ΣΥΝΟΧΗΣ COM (92) 599 τελικό/23.12.1992

• ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΚΟΙΝΟΤΙΚΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑΣ COM (93) 54 τελικό/10.2.1993

• TYPOLOGY OF **RURAL AREAS:** DANISH «TYPORA» Febr. 1993

• ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ Εκδ. ΕΟΚ

• Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (Κ.Π.Σ) 1993-1997 εκδ ΕΟΚ

• ΣΥΝΘΗΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ (Maastricht) (Συμβούλιο των Ε.Κ, 1992)

• From Single Market to European Union (E.E.C Commission 1992)

• Η Ευρωπαϊκή Ένωση (Επιτροπή των Ε.Κ, Γραφείο Αθηνών)

• Η Ενιαία Αγορά γίνεται πραγματικότητα (Επιτροπή των Ε.Κ Γραφείο Αθηνών)

• Δέκα Μαθήματα για την Ευρώπη (Επιτροπή των Ε.Κ Γραφείο Αθηνών
• Δελτίο των Ε.Κ (Συμπλήρωμα 1/92)
• Απόφαση Συμβουλίου με το Πρόγραμμα Κοινοτικών Δράσεων υπέρ του τουρισμού (Απόφαση Συμβουλίου 8941/ 24.7.92
• EEC Commission:Community Action to promote Rural Tourism COM (90)438 final/12.10.1990
«ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ» 1993

ΜΕΛΕΤΕΣ-ΒΙΒΛΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ (ενδεικτική βιβλιογραφία)

Ιωακειμίδης Π.: «Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση. Η Συνθήκη του Maastricht και η Ελλάδα» Εκδόσεις «ΘΕΜΕΛΙΟ» Ιωακειμίδης Π: «Η Ευρώπη σε αναζήτηση νέας αρχιτεκτονική η πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ελλάδα» Εκδόσεις «ΘΕΜΕΛΙΟ» Καζάκος Π. «Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα» Εκδ. «ΠΑΠΑΖΗΣΗ Καζάκος Π.-Στεφάνου Κ: «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα» Η πρώτη πενταετία» Εκδόσεις «ΣΑΚΚΟΥΛΑΣ» 1987 Καζάκος Π: «Η Ελλάδα ανάμεσα σε προσαρμογή και περιθωριοποίηση» Εκδόσεις «ΔΙΑΤΤΩΝ», 1991 Ροζάκης Χρ: «Η Ελληνική εξωτερική πολιτική και οι Ευρωπαϊκές Κοινότητες - Επιπτώσεις από την ένταξη, 1981-1986» Εκδ. «ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ» Τσούκαλης Λ: «Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα» Η πρόκληση της προσαρμογής» Εκδόσεις ΕΚΚΕΜ, 1993